This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Hungary

FP

MONUMENTA COMITIALIA REGNI HUNGARIAE.

MAGYAR

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

Dr. FRAKNÓI VILMOS,

A M. TUD. AKADÉMIA RENDES TAGJA ÉS TÖRT. BIZ. ELNÖKE.

7

HETEDIK KÖTET.

(1582—1587.)

BUDA-PEST,

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1881.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

Kaphatók saját könyvkiadó-hivatalában (Akadém. épületben) és minden könyvárusnál.

ANJOUKORI OKMÁNYTÁR, Szerkesztette Nagy Imre. I. kötet (1301—1321.) Ára 3 frt 60 kr. II. köt. (1322—1332). Ára 3 frt 60 kr.

A SZŐRÉNYI BÁNSÁG és Szőrény vármegye története. Irta Pesty Frigyes. Három kötetben. 1878. I. 432. lap. II. 579. lap. III. 426. lap. Ára 7 frt.

AZ ELTŰNT VÁRMEGYÉK. Irta Pesty Frigyes. 2 kötetben. Ára 5 frt.

OCSKAY LÁSZLÓ. II. Rákóczi F. fejedelem dandárnoka és a felső-magyarországi hadjáratok 1703—1710. Irta Thaly Kálmán. 1880. Ára 3 frt 60 kr.

A KÖZOKTATÁS TÖRTÉNETE Magyarországon a XVIII. században. Irta Molnár Aladár. 1881. 2 kötetben. Ára 6 frt.

ARCHIVUM RÁKÓCZIANUM. II. Rákóczi Ferencz levéltára, bel- és külföldi iratt-árakból bővítve. I. Oszt. Had- és belügy, szerkeszti *Thaly Kálmán*. I. köt. Rákóczi Ferencz fejedelem Leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival 1703—6. XXVIII és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII és 656 l. — III. 1710—12. X és 747 l. Pest 1873—4. Mindenik kötet ára 2 frt. — IV—VII. kötet. Gróf Bercsényi Miklós levelei Rákóczi fejedelemhez I—IV. köt. 1704—1712. Közli Thaly K. Ára 12 frt.
— — II. Oszt. Diplomatia I. II. és III. köt. Angol diplomatiai iratok, angol levéltárakból közli *Simonyi Ernő*. Pest 1871—77. 539, 672, 496 l. Egy-egy kötet ára 2 frt.

II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és »E y keresztény fejedelem áhitásai« czimű munkája. Budapest, 1876. VIII. 589. l. Ára 3 frt.

TÖRÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Szilády Áron és Szilágyi Sándortól. I. II. köt. 1863. XXX és 458 és 480 l. 4 frt.
— — — III.—IX. köt. 1868—73. Török-magyar-kori Állam-Okmánytár szerk. és jegyzetekkel ellátták, Szilády Áron és Szilágyi Sándor. I.—VII. k. 1868—73. mindenik kötet 2 frt.
A kilencz kötet együtt megrendelve 15 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi kútfők ismeretének előmozdítására. Szerkeszti *Toldy Ferencz* I—XXV. kötet. 1856—1878. 8-rét. Ára a 25 kötetnek együttvéve 22 frt. Egyenkint egy-egy kötet ára 80 kr., kivévén a XX., XXI. és XXV. köt. egy-egynek ára 1 frt 80 kr., a XXII—XXIV. köt. egy-egynek ára 1 frt 60 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágostontól. XX. és 432 l. kilencz köriratu hasonmásos táblával 1 frt 20 kr.
— Második kötet. Magyar hölgyek levelei. 499 darab 1515—1709. Közli Deák Farkas. XVI és 464 l. Ára 2 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betűrendü tárgymutatója Ozinár Mórtól. XVI és 542 l. 2 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 20 kr.

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., VI: I és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 50. kr. — (VI. köt. 2. része sajtó alatt.)

PAULER GYULA. Wesselényi Ferencz nádor és társai összeesküvése 1664—1671. Két kötetben. 1876. Kis 8-rét. I. Köt. X és 412 lap, — II. köt. 450 lap. Ára 5 frt 60 kr.

MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Főtekintettel az egyházi intézetekre vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspök-megyék szerint rendszerve. Rupp Jakabtól. 3 kötetben Ára 3 ft 30 kr.

BUDA-PEST és környékének helyrajzi története, Pest 1868. 306 l. 50 kr.

ACTES ET DOCUMENTS pour servir à l'histoire de l'alliance de George Rákóczi, Prince de Transylvanie, avec les Français et les Suédois dans la guerre de Trente ans publiés par A. Szilágyi. 1874. In 8. VI. 491 pag. 3 frt 60 kr.

BETHLEN GÁBOR fejedelem kiadatlan levelei. Kiadta Szilágyi Sándor. XIV és 496 l. Ára 2 frt 40 kr.

MAGYAR

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

HETEDIK KÖTET.

1582—1587.

Dr. Császár Mihály
könyveiből

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK.

BUDA-PEST.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1881.

Hungary. Országgyülés.

MONUMENTA COMITIALIA REGNI HUNGARIAE.

MAGYAR

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

DR. FRAKNÓI VILMOS

A M. TUD. AKADÉMIA RENDES TAGJA ÉS FŐTITKÁRA.

7

HETEDIK KÖTET.

1592—1597.

BUDA-PEST,

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1881.

EN

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
331352A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1927 L

Budapest, 1881. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

I.

A POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉS.

1582. JANUÁR- ÉS FEBRUÁRBAN.

A pozsonyi országgyülés.

1582. január—február.

Az 1580. február 10-én megnyitott pozsonyi országgyűlés márczius 17-én eredmény nélkül oszlott szét. Az ellenzék ez alkalommal valósította ismételve megújított fenyegetését, hogy nem bocsátkozik a királyi propositió tárgyalásába, míg a király a sérelmek orvoslása iránt biztosítást nem nyújt. És csakugyan a rendek szétmentek a nélkül, hogy a királyi kívánatokat tárgyalták és végzéseket alkottak volna.

Erneszt főherczeg — a ki az országgyűlésen a királyt képviselte volt — ekkor azt ajánlá Rudolfnak, hogy mielőbb hívja össze újra az ország rendeit, személyesen jelenjék meg körükben, és ha ismét oly makacs ellenzéssel találkoznék: »az engedetleneket, kivált a szóvivőket« szigoruan büntesse meg. [1])

De habár a kincstár érdekei, — nem lévén adó megszavazva, — az országgyűlés megtartását sürgetően követelték, a király nem sietett azt egybehívni. Az elkeseredett küzdelem, melyet az ellenzék előreláthatólag megújítandó volt, aggodalmakkal tölté el nyugalom után vágyó lelkét.

Csak az év vége felé hajolt meg a parancsoló szükség előtt. 1580. november 7-én szétküldé a meghívó leveleket, melyekkel az országgyűlést a következő év január 6-ra Pozsonyba kihirdeté.[2]) Azonban elutazását Prágából napról napra halogatá, és mikor az országgyűlés kihirdetett határnapjától már csak egy hét választá el, annak elhalasztására határozta el magát. A királyi leiratban »több fontos és nyomós ok«

[1]) V. ö. az Országgyűlési Emlékek VI. kötetét, 352 s kk. ll.

[2]) A meghivó levél több szabad királyi város levéltárában. — L. **Irományok** I. sz.

mellett, a melyeket közelebbről meg nem jelöl, beteges állapotát hozza föl, a mely nem engedi meg, hogy oly hosszú útra vállalkozzék. Egyuttal kilátásba helyezé, hogy »rövid idő mulva« közhirré fogja tenni az országgyűlés határnapját. [1])

E rövid idő nyolcz hónapig tartott. Csak szeptember 6-án küldetett szét a prágai várból a második meghivó levél, mely november 11-ére tűzte ki a határnapot. [2])

A királyi udvarban most is aggódva néztek a gyűlés elé. A királyi helytartó, az év első hónapjaiban jelentette volt, hogy a magyar rendek között titkos szövetségek alakulnak, oly czélból, hogy az országgyűlésen a nádori és a primási méltóságok betöltését küzdjék ki. [3]) Másfelől is fenyegető hírek érkeztek az elégületlenségről, melyet a német hadak erőszakos magaviselete folytonosan növel, és azon napról napra emelkedő népszerűségről, melynek Báthory István, a lengyel király örvend. [4])

Mindennek daczára, vagy talán épen azért, a második határnap is elmúlt, a nélkül, hogy a király a Prágából való elutazásra és az országgyűlés megnyitására csak gondolna is; a mi a diplomatiai körökben nem csekély megbotránkozást szült. [5])

---

[1]) Az 1580. év deczember 31-ikén kelt királyi leirat több városi levéltárban. — L. **Irományok** II. sz.

[2]) Több városi levéltárban.— L. **Irományok** III. sz.

[3]) Radeczy Istvánnak 1581 márczius 13-án a királyhoz intézett levele: »Conspirationes occultae sunt, ut nunquam ad postulata Maiestatis Vestrae in futura Dieta consentíant, nisi Palatinum Archiepiscumque in hoc Regno declaret.« (A bécsi állami levéltárban.)

[4]) A spanyol követ 1581 október 19-én Prágából írja: »La dieta de Ungria sera cierta, y es forzosa por dar satisfaction a los Ungaros, los quales se van inclinando cada dias, segun se sospecha al Rey de Polonia, por los buenos successos que va tiniendo con el Moscovita.«

[5]) A spanyol követ november 16-án írja Prágából: »Se va difiriendo la dieta de Ungria, que siendo assignada para Sanct Martin, no se vee demostracion ninguna de partida, con gran admiracion de todos los que consideran las cosas; porque con la mala satisfaction que los Ungaros tienen de la milicia alemana, que esta en sus fronteras, y la mucha aficion a la buena fortuna y buen proceder del Rey de Polonia, jusgan por cosa necesaria, que el Emperador no la difiera; pues está desengan-

Csak deczember második felében érkezett Rudolf Bécsbe.

Ez alatt a magyar rendek, kik most attól tartottak, hogy az országgyűlés ismét el fog halasztatni, még késedelmesebben és kevesebben, mint egyébkor, gyülekeztek Pozsonyba. [1])

Az ország politikai hanyatlását alig tünteti föl bármi oly szembetünően, mint az országgyűlésre megjelent rendek lajstroma.

Meghivólevelek küldettek:

36 megyéhez és Horvátország rendeihez,

1 érsekhez és 10 püspökhöz,

9 zászlós úrhoz, 65 mágnáshoz, és 8 főrangú özvegyhez,

5 prépposthoz és 9 káptalanhoz,

27 tanácsos- és kir. táblai taghoz,

14 királyi városhoz és a hét bányavároshoz. [2])

És megjelentek:

19 megyének és Horvátország rendeinek követei,

1 érsek és 6 püspök,

12 zászlós úr és mágnás, 6 távollevő mágnás és özvegy követei,

2 prépost és 5 káptalan követei. A királyi személynök és 2 két itélőmester,

9 királyi város és a hét bányaváros követei. [3])

E szerint az alsó tábla 82, a főrendek táblája pedig csak 19 tagot számított.

Nagyrészt deczember végén már együtt voltak. Mivel híre járt, hogy a király Erneszt főherczeget fogja maga helyett Pozsonyba küldeni, január első napján küldöttséget, (melynek Telegdy Miklós püspök, Thurzó Elek, az egyik Ré-

---

nado que no le juntaran sin su presencia . . . E no solo es de temer el Rey de Polonia . . . pero tambien por la parte que tiene en Transilvania.«

[1]) A spanyol követ január 23-án Pozsonyból jelenti: »Han acudido menos hungaros de los que se pensaba, aunque ellos dicen, que la causa ha sido pensar que el Emperador difiriera la Dieta mas de lo que la ha diferido.«

[2]) Az 1582 végén készült jegyzék a bécsi udvari kamara ltárában.

[3]) Radeczy 1582 január 5-iki leveléhez mellékelve küldi a megjelent és útban lévő rendek jegyzékét. — A bécsi állami levéltárban.

vay és néhány városi követ valának tagjai), bocsátottak Bécsbe, mely a királyt fölkérje, hogy személyesen jelenjék meg. [1])

Rudolf január 4-én fogadta a küldöttséget, és kijelenté, hogy néhány nap mulva meg fog jelenni a rendek körében. És csakugyan, január 13-án, Erneszt főherczeg kiséretében, megérkezett Pozsonyba. A Duna partján az ország rendei élén a helytartó fogadta és üdvözölte. Ágyúk dörgése között lóháton vonúlt föl a várba. Istvánfy Miklós a történetiró, mint nádori helytartó, kivont karddal lovagolt előtte. [2])

A királyt a külhatalmaknak udvaránál székelő követei is kisérték: a pápai nuntius, a velenczei követ, továbbá Don Guillen de San Clemente spanyol követ, Renato Cato a ferrarai ügyviselő, és mások. [3])

Január 15-én az ország rendei a várlakba hivattak meg, hol a király jelenlétében fölolvastatott a *propositio*.

Bevezetésében, szokás szerint, a király tevékenységéről szól, melylyel az országot egykori hatalmába és jólétébe visszahelyezni igyekezik. Hogy e czélt ekkorig el nem érheté, a szerencsétlen viszonyok és a közbejött akadályok okozták. Mikor két év előtt, őt magát fontos ügyek Csehországban visszatarták, és Erneszt főherczeget küldé a magyar országgyűlésre, fölhivta a rendeket, hogy gondoskodjanak hazájok védelméről. Ha akkor intését meghallgatják, és kivánatait teljesítik, bizonyára megtalálták volna a gyógyszert azon bajok számára, a melyek miatt *nem ok nélkül* panaszkodnak, és elejét vették volna az azóta bekövetkezett szerencsétlenségek nagy részének. Néki, főleg az ország érdekeinek szempontjából, igen nehezére esett a rendek magaviselete. Mivel azonban, távolléte miatt, semmit sem tehetett, a megfelelő intézkedéseket akkorra kellett halasztania, a mikor személyesen megjelenhet az országban; bár időközben is, a maga erejéből, minden lehető módon

---

[1]) Radeczy püspöknek 1582 január 1-én a királyhoz intézett levele és a lőcsei követeknek január 8-iki jelentése.

[2]) A kassai követeknek január 5-iki és a lőcsei követeknek január 16-iki jelentésök. (A nevezett városok levéltárában.)

[3]) A két utóbbinak Pozsonyból küldött jelentéseit megőrzé a spanyol állami levéltár Simancasban, és az olasz k. állami levéltár Modenában; a velenczei követ jelentései a bécsi állami levéltárban.

törekedett az ország biztonságáról gondoskodni. Egyúttal azon volt, hogy mielőbb megtarthassa az országgyűlést; de egészségi állapota és más fontos okok miatt, mostanáig el kellett halasztania. Mindez annál nagyobb fájdalmat okozott neki, minél mélyebb részvéttel viseltetik az ország lakosainak szerencsétlen sorsa iránt.

Reméli, hogy ez alkalommal sikerülni fog a panaszoknak és bajoknak okait megszüntetni, a népet az elnyomás alól fölszabadítani, a véghelyek oltalmáról és az igazság kiszolgáltatásáról, a belbéke és közbiztonság helyreállításáról gondoskodni.

A propositió ezután áttér a királyi kivánatok előadására melyek között első helyen az adó megszavazása áll. A megszokott modorban hangsúlyozza annak mellőzhetetlen szükségességét. Figyelmezteti a rendeket arra, hogy két esztendőn át nem fizettek adót. A jövő két esztendőre tehát, ha többet nem, legalább *hat-hat forintot* szavazzanak meg minden porta után, melyeknek új összeírása eszközöltessék; megállapítván, hogy a jobbágyok, kik az egy telek után járó szolgálatokat teljesítik, habár censust nem fizetnek is, az adót tartozzanak fizetni. Fölmentve az adó fizetésétől csak az legyen, kinek háza elégett, vagy a ki elpusztult helyen új házat épített. A zsellér, ki saját házában lakik, az adónak felét, a ki másnak házában lakik, az adónak negyedrészét fizeti.

A rendek fölhivatnak, hogy az adó kivetése és behajtása körül elharapózott visszaélések megszüntetéséről, az adóhátrálékok behajtásáról, a harminczadok és tizedek beszedésének szabályozásáról, a kereskedők szabad és bántatlan közlekedésének biztosításáról, a lengyel érczpénz kiküszöbölése tárgyában alkotott törvények végrehajtásáról, az arany és ezüst kivitelének meggátlásáról tanácskozzanak.

A várak megerősitésére, jobbágyaiknak tizenkét napi munkáját, minden 25 porta után kiállítandó egy kocsival, ajánlják föl; az ingyen munkák fölosztását és fölhasználását bizzák a királyra és helyettesére Erneszt főherczegre. Rendelkezzenek az ingyen munkák váltságdijaira vonatkozó szám adások átvizsgálásáról. A kapitányokat és a várerődítési mun-

kák vezetőit hatalmazzák föl, hogy az épitkezési anyagot a szomszéd birtokosok erdeiből és kőbányáiból beszerezhessék.

A hadak tartására nézve és a fölkelés tárgyában, úgy szintén az önkénytes behódolások és a magyarországi hadak dúlásainak megakadályozása czéljából alkotott korábbi végzések megújítandók. Szabályozandó, hogy a jobbágyoknál beszállásolt katonák az élelmezés fejében mennyit fizessenek, és miként tegyenek eleget kötelezettségöknek.

A király megújítja az utolsó országgyülésen kifejezett azon kivánatát, hogy a katonaság soraiban meglazult fegyelem helyreállítása végett, katonai rendszabályokat, azok mintájára, melyek a németországi hadaknál gyakorlatban vannak, állapítsanak meg. Egyúttal törvény által intézkedjenek, hogy az államásaikról kapitányaik engedélye nélkül távozó katonákat senki se fogadja szolgálatába; és hogy a király vagy Erneszt főherczeg engedélye nélkül senki se léphessen idegen fejedelem szolgálatába.

Válaszszanak a rendek biztosokat, kik, az ausztriai és morvaországi rendek küldötteivel, az országos határok szabályozását, melyet a megelőző országgyülések ismételve sürgettek, végrehajtsák.

Végül a király néhány pontot vett föl a propositióba, melyek Slavoniát illették. Szükségesnek látta, hogy a kapronczai, breszti, litvanicsi és zredicskii várak megerősítésére nagyobb mérvű ingyen munkák fordíttassanak, és azokba nagyobb számú őrség helyeztessék. Minthogy továbbá Sziszek vára nagy fontossággal bír, és föntartására a szomszéd tartományok is áldoznak, kivánatos, hogy a zágrábi káptalannak földesúri hatósága alól kivétessék; minélfogva fölhivja a rendeket, tanácskozzanak arról, mikép lehetne a káptalant, akár Slavoniában, akár Magyarországban (»mert mindkét ország — úgy mond — egy testet képez«) más birtokokkal kárpótolni, Sziszeket pedig a bán hatósága alá helyezni. Az is eldöntendő, vajjon Topuszka várának ellátásáról a zágrábi püspök gondoskodjék; vagy a vár jövedelmei a püspököktől elvétetvén, a bánnak adassanak át; vagy pedig a vár, mint szükségtelen, leromboltassék? Hasonlókép tárgyalandó az a kérdés, vajjon,

Hrasztovicza várának elhatározott lerombolása haladék nélkül végrehajtassék-e?

A király fölhivja a rendek figyelmét arra is, hogy a bán tekintélyének emeléséről, úgy szintén a véghelyek élelmezésének megkönnyítéséről intézkedjenek.

Egyébkint a rendeknek szabadságukban áll a magok részéről is mindazt előterjeszteni, a mit a közjó előmozdítására és az ország nyugalmának biztosítására alkalmasnak vélnek, vagy a minek orvoslását szükségesnek látják; újolag biztosítva őket jóakaratáról, és bizalmát fejezve ki hűségök iránt. [1])

Az országgyűlés, más nap, (január 16.) tartotta első ülését. A jelenlévő rendek összeirattak. Az igazolás alkalmával kitünt, hogy a távollevő Homonnai Gáspár oly egyént küldött képviselőjeül, a ki egy nemes ember meggyilkolása miatt vád alatt állott volt. Oly nagy volt e miatt a fölháborodás, hogy a követet azonnal kiüzték az ülésteremből.

Ugyanezen ülésből a királyhoz küldöttség bocsáttatott, mely a propositióban kifejezett atyai gondoskodásáért a rendek köszönetét tolmácsolá. [2])

De ez csak az udvariasság külső ténye vala. A megjelent rendek többségét ugyanazon szellem vezérlé, mely az utolsó országgyűlés eredménytelen föloszlását vonta maga után: elkeseredés a nemzet szabadságainak folytonos megsértése, az idegen befolyás elhatalmasodása, az országgyülések erőfeszítésének sikertelensége fölött.

Ily körülmények között, a tanácskozások csakhamar elvesztve a higgadt eszmecsere jellemét, szenvedélyes küzdelmek, zajos viták és zavarteljes jelenetek színhelyévé tették az országgyülést.

---

[1]) A bécsi állami levéltárban a propositiónak két különböző fogalmazata van meg. De az egyiken a következő jegyzet áll: »Disz Conceps ist in etlichen Artikeln geendert worden.« Tehát a másik példányt terjesztették elő. — L. **Irományok.** IV. sz.

[2]) A *lőcsei* követek január 16-án irják: »Homonnai Gasparus abgesandten hat man heit des Tags, wie man die Status ordentlich beschrieben, auszem Landhaus gejagt . . . Heit bedancken sich drauff Status et Ordines«, holnap kezdik a tárgyalást.

Az ellenzék, régi taktikáját követve, kijelenté, hogy a propositiók tárgyalásába nem bocsátkozik, mig a király a sérelmek orvoslása és a nemzeti szabadságok biztosítása iránt megnyugtató intézkedéseket nem tesz.

A főpapok egy része az ellenzékhez csatlakozott. A városok követei az udvar intentióit támogató párthoz csatlakoztak, a mely csakhamar némi előnyt tudott kivívni; a mennyiben kivitte, hogy a királyi kivánatok — az adóügyet kivéve — a sérelmekkel egy időben tárgyaltassanak, és a határozatok együtt terjesztessenek föl. [1])

Mindazáltal a gyűlés körében ezután sem csillapodott le az izgatottság, melyet más incidensek is növeltek.

Példáúl, január 24-én, a királyi helytartó lakásán tartott ülésben *Sailer Márton,* Lőcseváros egyik követe, elpanaszolá azon sérelmeket, melyeket a városok polgárai, szabadságaikban, különösen a vámok és harminczadok tekintetében, úgy az uraktól, mint a királyi tisztviselőktől szenvednek.

Erre *Bornemisza György* kelt föl, és azzal a váddal állott elő, hogy a városok a magyar elemnek ellenségei, magyaroknak nem adnak polgárjogot és nem engedik meg, hogy polgárok özvegyeit nőül vegyék; sőt még a magyar kolduló deákokat is, kik házaikban énekelnek, elűzik.

Batthyányi Boldizsár hasonlókép nyilatkozott.

Ezek után a gyűlés a városi követek előterjesztése fölött napirendre tért. [2])

A rendek első fölirata január utolsó napjaiban adatott át a királynak. [3])

Első részét a rendek sérelmei és ezekkel kapcsolatos kivánatai töltik be. Fölkérik a királyt, hogy a katonai hivatalokra magyarokat alkalmazzon; a katonák erőszakoskodásai-

---

[1]) A lőcsei követek január 21-én irják, hogy a rendek »zwei Tag haben sie hinbracht mit Geschrey, sie wolten, ehedem Ihre Maiestät wolten ihre supplication gnedigist erhören, demnach anheben von Ihrer Majestat Proposition zu handeln.«

[2]) A lőcsei követek január 29-iki jelentése.

[3]) Január 30-án már megteszik rá a német tanácsosok észrevételeiket; a miből következtetjük, hogy 28-án vagy 29-én adatott át a királynak.

és zsarolásainak vegye elejét; a fölvidéken és Kanizsán állomásozó német lovasokat távolítsa el; ne engedje, hogy a kapitányok az igazságszolgáltatásba avatkozzanak; a magyar cancellariát és a magyar tanácsot alakítsa át, visszaadva megillető hatáskörét; intézkedjék, hogy a cancellaria utján kibocsátott rendeletek előtt az idegen származású kapitányok is hajoljanak meg; gondoskodjék a véghelyek kellő fölszereléséről és ellátásáról; ne engedje, hogy a várerődítéseknél alkalmazott építészek tétlenül töltsék az időt; az üresedésben levő főpapi javadalmakat és világi hivatalokat töltse be; a nyolczadi és helytartói törvényszékeknek a szokott időben megtartását rendelje el; ne engedje, hogy a kamara által bérlett tizedek beszedésénél a kapitányok és kamarai tisztviselők a népet zsarolják; gondoskodjék, hogy a várakhoz tartozó birtokok jól kezeltessenek; a nemesek magvaszakadtával a koronára szálló jószágokat adományozza érdemes hazafiaknak; a harminczad beszedésénél szokásba jött visszaéléseket szüntesse meg; az egyes megyék, városok és magánosok által az 1580-dik évi országgyűlésen bemutatott panaszokat mielőbb orvosolja.

A rendek ezután áttérve a királyi propositióra, kijelentik, hogy készek adót megajánlani, de előbb biztosíttatni óhajtanak az iránt, hogy a király orvosolni fogja sérelmeiket; mihelyt ez megtörtént, a mennyire lehetséges, teljesíteni fogják a királyi kivánatokat. Ez eljárást a közjó követeli tőlök; nem daczból határozták el magokat arra.

A harminczadok tárgyában föntartatni kivánják azt a régi gyakorlatot, hogy az ország határain belül áruitól senki se fizessen harminczadot; ellenben ezt fizetni kötelesek a *jobbágyok,* kik az országból bármit kivisznek. A dugárusok megbüntetése az ország rendes biráihoz tartozzék, nem pedig a kamarához, mely nem lehet egy személyben vádló és biró. A harminczadok tiszti állomásaira a király magyarokat nevezzen ki, és a magyar kamara hatósága alá helyezze őket. Minthogy pedig a fölvidéken a harminczadokat gyakran egy helyről a másikra teszik át, és új vámokat állítanak föl; a király hozzon be állandó szervezetet, és a vám-tételeket közölje a rendekkel; az apróbb czikkek, melyeket az urak és nemesek saját használatukra szállíttatnak, úgyszintén az uraknak és ne-

meseknek saját birtokaikon nevelt marhák vám-mentesek legyenek.

A földbirtokosokat, kik az utakat keskenyebbekké teszik, oly czélból, hogy az áthajtott marha annál könnyebben tévedjen szántóföldjeikre, és így a kereskedőket zálogolhassák, az alispánok büntessék meg.

A rendek megegyeznek, hogy az új gyakorlat, mely szerint némely földbirtokosok az árúmegállitás jogczimén, a kereskedőktől tizedet vagy kilenczedet hajtanak be, szüntettessék meg, és e tekintetben a korábbi törvények maradjanak érvényben.

A hidak és utak fönntartására és a száraz vámok eltörlésére nézve megújítják az 1566-ik évi országgyűlésen alkotott törvényeket, oly hozzáadással, hogy a mennyiben valamely város, mezőváros vagy falú nem képes a hidak és utak föntartására, a szomszéd helyeknek közremüködését igénybe veheti.

A király kivánságát, hogy a birtokosok magvaszakadtával a koronára szállott jószágok tárgyában fönnforgó perek soron kivül az országbiró által tárgyaltassanak: a rendek nem teljesíthetik, hanem ragaszkodnak az 1578-ik évi országgyűlésen hozott végzésökhöz.

A tizedek tárgyában is az utolsó országgyűlésen alkotott törvényt újitják meg. Mivel pedig az egri tizedek beszedésénél sok csalás fordúlt elő: azt ajánlják, hogy minden tizedszedő mellé egy nemes csatoltassék, ki azt ellenőrizze és kimutatásait az illető megyének küldje be; továbbá a szepesi kamara által bérelt egri tizedeket, a mennyiben a távolság miatt beszedésök nehézséggel jár, hagyja az illető földbirtokosoknál; az oláhok és ruthenek, úgyszintén az elpusztult helyeken a nemesek által megtelepített jobbágyok kötelesek legyenek tizedet fizedni; a nádudvari kerület tizedei iránt, az 1563-ik évi törvényre hivatkoznak.

Minthogy magok a királyi tisztviselők a magyar aranyokat és tallérokat kiviszik Lengyelországba, a hol nagyobb értékök van mint Magyarországban, és ide be hozzák a kisebb értékű lengyel pénzt; minthogy továbbá a lengyel pénz a fölvidéken annyira elszaporodott, hogy a forgalomból való kizárása sokakat megkárositana: e bajok megszüntetésére legczélsze-

rűbb eszköznek azt tartják, hogy a király minden országaiban egyforma értékű pénzt verettessen; ekként ugyanis a magyar pénz a külföldön, és az idegen pénz Magyarországban akadály nélkűl hozható forgalomba; továbbá kivánatos, hogy a király az aprópénzt nagyobb mennyiségben verettesse.

Az arany és ezüst kivitelének megakadályozását a rendek is szükségesnek tartják; de figyelmeztetik a királyt, hogy saját tisztjei a bányavárosokból minden aranyat és ezüstöt Ausztriába visznek ki. Emiatt kérik, hogy a király lássa el az országot elegendő magyar pénzzel, és a bányákat a magyar kamarának rendelje alá.

Ingyen munkákat, az 1578-iki törvények által szabályozott módon, 12 napra szavaznak meg; egyúttal ajánlkoznak, hogy azok behajtásáról és hovafordításáról, általán a véghelyek megerősítéséről ezentúl magok fognak gondoskodni.

Az erődítési munkálatokhoz szükséges épületanyagoknak beszerzésére vonatkozólag, az 1563-ik évi országgyűlés végzéseire utalnak.

Az állandó hadak, a fölkelés, az önkénytes behódolások és a katonák kalandozásai tárgyában, a fönnálló törvényeket megerősítik.

A legelőkre kirendelt lovas katonák kicsapongásainak megszüntetésére, szükségesnek látják, hogy határoztassék meg az időpont, a melytől fogva és a meddig a legelőkön tartózkodjanak; továbbá szabályoztassék azon mód, miként elégítsék ki az őket élelmező jobbágyokat.

Az állomásaikról engedély nélkűl távozó katonák megbüntetéséről az 1552-ik évi törvény intézkedik. A rendek azon nézetben vannak, hogy a nemes ifjakat, kik tapasztalatok szerzése végett, idegen országokban óhajtanak hadi szolgálatba lépni, szándékuk végrehajtásában nem kell akadályozni.

A határok szabályozására a rendek megválasztották biztosaikat, és azoknak névsorát bemutatják. Egyúttal kivánják, hogy Szepesmegyében a király területe és a Lengyelországnak elzálogosított városok között is újra szabályoztassanak a határok; a slavoniai rendek pedig hívassanak föl, hogy saját tartományuk határainak szabályozására biztosokat küldjenek ki. A

slavoniai véghelyeket illető előterjesztések szintén azon tartomány gyűlésén vétessenek tárgyalás alá.

A király kérje föl az erdélyi vajdát, hogy a fönnálló egyességhez alkalmazza magát, és a magyarországi alattvalókat mindennemű zaklatásoktól óvja meg.

A rendek előadják a nehézségeket, melyekkel az élelmiszereknek és takarmánynak szállítása a véghelyek számára össze van kötve és azoknak megszüntetésére csak egy módot ismernek, azt, hogy mindent készpénzzel kell kifizetni.

A nyolczadi és helytartói törvényszékek üléseiben a birák teljes számmal jelenjenek meg.

Felkérik a királyt, hogy a 13 szepesi város kiváltása iránt a lengyel királylyal, az Ausztriának elzálogosított várak visszaszerzése iránt az ausztriai rendekkel tárgyalásokat indítson; és akadályozza meg, hogy a földesuraiktól megszökött jobbágyokat Ausztriában befogadják. [1])

A király, miután a fölirat tartalmával megismerkedett, fölhívta az országgyűlést, hogy küldöttséget bocsásson hozzá.

Az előtte megjelent rendeket nyájas és szivélyes szavakkal intette, hogy az adó-ügy tárgyalását ne halaszszák el, minthogy annak elintézésétől föltételeztetik számos sérelem orvoslása; mihelyt erre nézve határozatot hoztak, ő is, a mennyire lehetséges, eleget fog tenni hozzá intézett kérelmeiknek. [2])

Azonban a királyi üzenet nem volt képes megállapodásától eltéríteni a köznemességet. És mikor szavazásra bocsáttatott a kérdés: vajjon az alsó tábla hajlandó-e az adó megajánlásáról tanácskozni; a megyei követek mindnyájan nemmel szavaztak; sőt a városi követek közől is — bár a királyi

---

[1]) A föliratot, sajnos, nem őrizték meg a levéltárak. Tartalmát a pozsonyi kamarának, továbbá az udvari kamara és haditanács Pozsonyban jelenlevő tagjainak jelentései ismertetik meg velünk. Mind a három a bécsi állami levéltárban. — **L. Irományok. V. VI. sz.**

[2]) A kassai követek február 5-én irják, hogy a fölirat kivánataira »ist ihr Majestät nicht eingegangen, sondern hinwiederumb uns hierauff begert, mundtlich den geordneten, Abgesandten in Presburger Schloss eine freindliche libliche Vermanung gethan, man sollte doch die dicam, als das, davon das andere dependirt, nicht hindan setzen, sondern fleissig davon handln....«

helytartó egyenként magához hivatá őket, hogy megnyerje — a nagyszombatiak és sopronyiak a köznemességhez csatlakoztak.[1])

Ezen határozatot ismét küldöttség vitte meg a királynak, a ki élő szóval és irásban is, újólag kérte a rendeket, hogy teljesítsék kivánatát. »Minthogy — igy szólott — igazságos és méltányos, a mit kérek, és a ti előnyötök, az ország java, nem pedig a magam haszna lebeg szemem előtt: kérlek titeket, tanácskozzatok az adó megajánlásáról.« [2])

A király intéseinek, a helytartó és a személynök rábeszéléseinek meg volt az a hatása, hogy azokat az egyházi és világi urakat, a kik előbb az ellenzékhez csatlakoztak volt, attól elvonták;[3]) mind a mellett a kormánypárt még mindig jelentéktelen kisebbséget képezett. Az április 4-én történt újabb szavazás alkalmával, több mint száz szavazó közül, csak 24-en szavaztak a király kivánatának teljesítésére.[4])

---

[1]) A kassai követek idézett jelentése.

[2]) »Rogo vos, cum aequum et iustum sit quod peto, non in meum, sed vestrum et Regni usum, de eo, scilicet dica tractate.« Ugyanott.

[3]) A kassai követek idézett jelentésökben folytatólag irják: »Die Praelaten und Magnifici auch die Pröbest die zufor bey dem Landt waren, kamen auff unsere Meynung und erboten sich sampt und mit uns zueheben nach Vörmögen . . . Hat uns wiederumb Herr Locumtenens in seynen Meyrhoff fordern lassen, undt höchlich gewarnet, wir sollen durchaus nicht abweichen, sondern in der ersten Meynung verbleiben . . . Welches wir dann gethan undt also etwan zwanzig oder vier und zwanzig vota ohne die Landtherrn undt Praelaten zusammenkommen, welches wegen uns die Landtschafft sehr zuwieder worden. Die Praelaten aber undt Magnifici lassen sie ohne Unterlass ermanen, anzeigendt, es werde nichts Gutes erfolgen, man.sollte doch Ihr Majestät Bedacht haben, die nicht allein Ungerischer König, sondern auch Römischer Kaiser weren, so hetten sie Ihr Majestät willig erwölt, er aber sie nicht mit Gewalt gezwungen, so sey es billig ihm zur Erhaltung ihrer undt des Landes contribuiren. Aber durchaus nichts, alles in Windt und umbsomst, das nicht Wunder wen der Herr Personalis thet wie Moses, der wegen des Volcks Starrheit die Taffeln zue der Erden warff.«

[4]) A szavazás eredményéről a *ferrarai* követnek február 6-án kelt jelentése tudósít: »Hieri l'altro, trattandosi da quei che di presente hanno voto nella Dieta, che sono piu di cento, . . . se si dovea risolvere a fatto avanti le proposte dell'Imperatore, o pur perseverare nel volere essere sgravati prima, che prestare altro alla Maesta sua, fu colta l'opinione di tutti, nella quale non se ritrovarono altri che 24 che sentissero in favore

A király magához hivatta tanácsosait, a kik a legnagyobb tekintélylyel és népszerűséggel bírtak: *Nádasdy Ferenczet, Révay Ferenczet, Forgách Simont* és *Pálffy Miklóst*. Kijelenté előttök, hogy mihelyt az országgyűlés az adót megszavazta, úgy az országos, mint a magán sérelmek tárgyában kielégítő intézkedéseket fog tenni. Háromszor ismételé e szót »igérem« — »promitto«.

Ezek a február 7-én tartott elegyes ülésen adták elő a királyi nyilatkozatot, és részletekre menve, biztos kilátásba helyezték, hogy a király ezentúl »a mennyire lehetséges, magyar tisztviselőket fog alkalmazni, és a véghelyekben magyar hadakat fog tartani.«

Előadásukat hathatósan támogatta *Draskovics György* bibornok, királyi cancellár, ki »az Istenre« kérte a rendeket, hogy ne ellenezzék tovább az adóügy elintézését; legyenek tekintettel úgy a királyra, mint azon társaikra is, a kik a költségből kifogyva, eredmény nélkül kénytelenek haza térni.[1])

---

del Re.« A *velenczei* követ is február 6-án írja: »Nella ballotatione non furono trovate piu di XXIIII balle a favore della Mtá Sua.«

[1]) A *kassai* követek február 8-án irják: »Heuttiges Tages (a margón áll: 7 februarii) ist vom Hern Draskowits Ihr Majestät Cancellario umb Gottes Willen begeret worden und gebetten in allgemeiner Versammlung, das Landt wölle doch auff Ihr Majestät Begeren, als viel möglich eingehen, dann es wern Ihr Majestät genzlichen gedacht auff jedes nach Vermögen abzuhelffen; sie solten auch gedenken auff diejenigen, die wegen Abgang der Zerung schon verrasen hetten müssen, dieweil keine Execution oder Entrichtung auff ihres Supplicieren erfolget, welches wahrlich Ihr Majestät selbst heutte beklaget; zue dreyen malen Herrn Nadasdy, Reway Francisco, Forgach Simoni und Palfy . . . abzuhelffen promittiret, auch in Seiner Majestät Namen zueprommittiren befolhen. Haben solches mündtlichen redender Ihr Majestät zugehöret. Neben dem: Desiderant Status et Ordines Regni sua sarta et tecta a me resuruari privilegia et immunitates; quanto magis Regiam et Imperatoriam authoritatem conuelli aequum non est.« — A *lőcsei* követek pedig február 9-én: »Ihre Majestät fürgeben, sie wollten sich nur wegen der dica . . . resolvirn, Sie wollten gnädigest alle Landts gemeine und privat Beschwär wegnehmen, mit dreifachem promitto . . . Hat zuvor Ihre Majestät angelobt, und in Ihrem Namen Ihre Rät der Landschafft angeluben, Sie wolten ungerische Amptleit so meglich . . . nennen, hungrish Volck in statt der deutschen halten.« — Ezen eseményekről *Istvánfy* is történeti munkájában (XXV. könyv) röviden említést tesz.

Ezen utóbbi tekintet, úgy látszik, nem csekély nyomatékkal bírt a megyei követek előtt, a kik már türelmetlenül várták az országgyűlés befejezését.

Így történt, hogy másnap, február 8-án, midőn a ferenczieknek kolostorában tartott elegyes ülésben egy újabb királyi leirat fölolvastatott, az országgyülés a folyó 1852-ik esztendőre két forintot szavazott meg. De a köznemesség óhajtására kimondatott, hogy ezen ajánlatot szabad akaratból, nem kötelességből teszik; és érvénytelennek tekintik azon esetre, ha a király a sérelmek orvoslása iránt tett igéretét nem teljesíti.[1])

Már másnap érkezett le az országgyűléshez a király válasza, úgy az adó-ajánlatra, mint a rendek első föliratára.

A megajánlott két forinttal nem elégedett meg; ismételé a propositióban kifejezett azon kívánatát, hogy a rendek két esztendőre 6—6 forintot szavazzanak meg.[2])

Még inkább, mint ezen kivánat, kelté föl a csalódás érzetét a gyűlés körében, a sérelmek tárgyában adott királyi válasz, bár mérsékelt és kiméletes hang vonúlt rajta keresztül

A király kijelenti, hogy »kegyelmesen értette meg« a propositiójára adott választ. A rendek hűségét soha sem vonta kétségbe; meg van győződve, hogy alattvalói kötelességeiket ezentúl is lelkiismeretesen teljesítendik. Viszont ő maga is, úgy a közjót, mint a magánosok érdekeit, mindig kiváló figyelmére fogja méltatni.

Élénk emlékezetében van az, a mit az utolsó országgyűlésen a rendek által fölterjesztett sérelmek tárgyában kinyilatkoztatott. Hogy mindazáltal az a mit kilátásba helyezett, nem ment teljesedésbe, a sérelmek nincsenek megszüntetve: a

---

[1]) A *kassai* követek február 8-án irják: »Diesen Tag, nemlichen den 8 februarii ist wiederumb eine allgemeine Versamlung geschehen in Kloster, da man Ihr Majestät Schreiben vorlesen, hernach per voces beschlossen worden, das man Ihr Majestät in der dica ditts Jahr 2 fl. geben soll, auff zwehen termin, doch nicht als debito, sondern libera collatione, wie es die Regnicolae fürgebracht; da aber Ihr Majestät nicht Ihrer Zuesag eine Volziehung than wurde, wolten si nachmals durchaus etwas zu geben nicht eingehen.«

[2]) A *lőcsei* követek február 9-iki jelentése. Az adó tárgyában változott föl- és leiratokat nem bírjuk.

szerencsétlen időviszonyoknak és a királyra nehezedő súlyos kötelességeknek tulajdonítsák. Ugyanis a katonaság zsoldjának rendetlen fizetéséből származik a bajok legnagyobb része.

Áttérve a rendek kívánataira, kijelenti, hogy a katonai hivatalokra, éppen az ország érdekében, idegeneket is kell alkalmaznia. Ismételi azon okokat, melyeket már az utolsó országgyűlésen fölhozott. Azonban a magyarok soha sem voltak ezen hivatalokból kizárva. És, például, az egri és kanizsai kapitányságokat, melyek a legjelentékenyebbek, több magyar, mint idegen viselte. Jelenleg is tárgyalásokat folytat Zrínyi Györgygyel és Nádasdy Ferenczczel, oly czélból, hogy ez a dunántúli főkapitányságot, amaz a kanizsai kapitányságot vállalja el. A király teljes bizalommal viseltetik a magyarországi rendek hűsége, állhatatossága és hősies erényei iránt; minélfogva hőn óhajtja az országot oly állapotban látni, hogy védelmére a magyarok elégségesek és az idegenek nélkülözhetők legyenek.

A katonák kihágásairól és zsarolásairól élénk fájdalommal értesül. Mivel pedig azokat leginkább a katonaság zsoldjának rendetlen kifizetése okozza, gondoskodni fog a zsoldnak pontos fizetéséről, és a szigorú fegyelemnek a katonaság soraiban behozataláról. Egyúttal fölhivja a rendeket, válaszszanak körükből biztosokat, kik a királyi tisztviselőkkel a teendők iránt tanácskozzanak. A király ugyanis óhajtja, hogy a katonák által okozott károk büntetés és kártérítés nélkül ne maradjanak. Rendeletet fog kibocsátani, hogy a fölvidéken és Kanizsán elhelyezett német lovasok, a kik eddig legtöbb panaszra adtak okot, minden kicsapongástól tartózkodjanak; sőt kész azokat, ha a rendek kívánják, mihelyt lehetséges, elbocsátani. A jövőben megüresedő kapitányságok betöltésénél magyarországi alattvalóira különös tekintettel leend.

Arról, hogy a kapitányok az igazság kiszolgáltatásába avatkoznak, hiteles tudósítások nem érkeztek hozzá. De ha a rendek panasza alapos, arra magok a magyar urak és nemesek adnak okot, a kik viszályaik kiegyenlítésében nem mindig a rendes eszközöket használják, és a kapitányok közvetítését veszik igénybe. Azonban el fogja rendelni, hogy jövőre királyi engedély nélkül a közvetítést ne vállalják el.

A magyar cancellária és a királyi tanács hatáskörére nézve, utal az 1569-ik évi országgyűlés végzésére és az utolsó országgyűlésen adott saját nyilatkozatára. Ujra fölhivja a rendeket, gondoskodjanak arról, hogy néhány magyar tanácsos állandón az udvarnál tartózkodjék, a kikkel a király a »tisztán magyar ügyekben« — a melyek t. i. »az igazság kiszolgáltatását, az ország jogait és szabadságait illetik« — tanácskozhassék. Egyuttal rendelkezni fog, hogy a »többi magyar ügyek, melyek a hadi tanács, vagy az udvari kamara illetőségéhez tartoznak, »minél gyorsabban intéztessenek el, hogy a rendeknek panaszra okuk ne legyen.

A rendek a miatt is panaszt emelnek, hogy a magyar cancellár utján kibocsátott rendeletek megvetéssel visszautasíttatnak. A mennyiben ez a német kapitányok és tisztviselők részéről történnék, a rendek jól tudják, hogy azok kiknek vannak alárendelve; és a király kész mindenkor igazságot szolgáltatni.

A véghelyek föntartására, a király úgy a német birodalom, mint saját országainak és tartományainak rendeitől lehetőleg bőséges segélyt igyekszik kieszközölni. Kivánatos, hogy e tekintetben a magyar rendek jó példát adjanak.

Hogy az erődítési munkálatok vezetői gyakran hosszabb időn át tétlenül töltötték az időt, a költségek hiányából keletkezett; igyekezni fog, hogy jövőre minden fölösleges költekezés mellőztessék.

Az üresedésben levő egyházi és világi hivatalok betöltéséről mielőbb határozni fog, úgy hogy a rendeknek erre nézve többé panaszra okuk ne legyen.

Rendelkezni fog, hogy a nyolczadi és helytartói törvényszékek a meghatározott időben összejőjjenek; hogy a tizedek beszedésénél a jobbágyok minden zsarolástól megkiméltessenek; hogy a várakhoz tartozó jószágok jól kezeltessenek.

A király elismeri, hogy a koronára szállott jószágok egy része elárusíttatott; de a befolyt jövedelem a közszükségekre fordíttatott. És habár nem létezik törvény, mely a királyt arra kötelezi, hogy az ily jószágokat eladományozza; elődeinek példáját követve, nem mulasztandja el híveinek jó szolgálatait ily módon megjutalmazni; elvárja mindazáltal, hogy azt úgy

fogják tekinteni, mint királyi bőkezüségének nyilatkozatát, nem pedig úgy, mint kötelességének teljesítését.

A harminczadok körül elhatalmasodott visszaélések iránt bővebb fölvilágosítást kér; és ha meg fog győződni arról, hogy tisztviselői törvénytelen eljárást követtek, a büntetést nem fogják elkerülni.

Az 1580-ik évi országgyülésen, a megyék, városok és magánosok által bemutatott panaszok, annak idejében, megfelelő elintézést nyertek. Azok, kiknek sérelmei ekkorig még nem orvosoltattak, újra előterjeszthetik; a király igyekezni fog azokat a lehetőség szerint orvosolni.

A harminczadok tárgyában el nem térhet az eddigi gyakorlattól, mely szerint a török területről, vagy Erdélyből a király területére bevitt áruczikkek is harminczad alá esnek; minthogy a törökök és erdélyiek is a király területéről bevitt áruczikkeken megveszik a harminczadot.

A rendek jóváhagyák, hogy a jobbágyok által az országból kivitt marhák és áruczikkek után harminczad szedessék be. A király fölteszi, hogy ezen nyilatkozattal nem azt akarják kimondani, hogy a nemesek szabadon üzhetnek kereskedést, és csak a jobbágyok kötelesek harminczadot fizetni; elkezőleg az igazság azt követeli, hogy a kereskedést üző nemesek és nem-nemesek között semmi különbség se legyen. Az sem engedhető meg, hogy a nemesek saját birtokaik termesztményei után a harminczadot fizetni ne tartozzanak. A kamara bíráskodási jogot csak az 1555-ik országgyülés által meghatározott esetekben vesz igénybe, s akkor is a törvény követelései szerint a jogban jártas férfiak közreműködésével él. A rendek kérésére, a király kész velök közölni a vámtételek lajstromát.

A rendek gondoskodjanak arról, hogy az urak és nemesek a birtokaikon átvezető utakat hagyják meg régi állapotjukban és ne tegyék keskenyebbekké; a mennyiben pedig az átvonuló kereskedőket zaklatni vagy megkárosítani merészelik, az alispán a károsultaknak haladék nélkül szolgáltasson igazságot.

Az áru megállítási jog mikénti gyakorlására, Zsigmond, Mátyás és II. Ulászló törvényei mérvadók; azon visszaélés,

mely szerint némely urak tizedet vagy kilenczedet követelnek a kereskedőktől, megszüntetendő.

A hidak föntartása tárgyában hozott végzést jóváhagyja, oly megjegyzéssel, hogy az alispánokra, kik kötelességöket ez irányban nem teljesítik, büntetést kell szabni.

A száraz vámok eltörlésében megnyugszik.

A király megújitja a koronára szállott jószágok körül fölmerülő perek tárgyában kifejezett kivánatát, mely a régi törvényeken alapszik, és úgy a fiscus, mint az egész ország érdekeivel is összhangzásban van. Ha pedig a rendek a király kivánatát teljesíteni állhatatosan vonakodnak, azt mindenesetre határozzák el, hogy ezen perek a többieket megelőzőleg vétessenek tárgyalás alá.

A tizedek behajtása tárgyában az 1547 és 48-ik évi törvények megtartandók. Arra nézve, hogy minden tizedszedő mellé egy esküdt nemes adassék, megfontolandó, hogy ez sok költséggel és kevés haszonnal járna. Elégségesnek tartja, ha tizedszedőkké megbizható egyének neveztetnek. Az Egervárától távol eső tizedek bérlését az illető földesuraknak át fogja engedni. Méltányos, hogy a ruthének, oláhok és ráczok a tizedek fizetésétől ne legyenek fölmentve. Egyébkint az 1563 és 1574. évi törvényczikkek épségben maradnak.

A király, miután tudomására hozatott, hogy magok a tisztviselők hozták be a lengyel pénzt, vizsgálatot rendelt, a mely azonban a vádat nem igazolta. A rendek azon nyilatkozata, hogy a lengyel pénzt a rendek nagy kára nélkül nem lehet kiküszöbölni, az 1578-ik évi törvénynyel és a király által kibocsátott rendeletekkel ellentétben áll; a rendek azon javaslata pedig, hogy a király minden országaiban egyenlő pénzt verettessen, sok nehézséggel van összekapcsolva; ennélfogva ezen ügyet újólag tárgyalás alá kell venni; a király a bajok orvoslására legczélszerűbbnek látja az 1578-ik évi törvények végrehajtását.

Az arany és ezüst kivitelének megakadályozását, és e czélból az 1550-ik évi törvény megújítását helyesli. A bányák kezelési módjának megváltoztatása a legnagyobb hátrányokat vonná maga után; mindazáltal a király mindent meg fog tenni, hogy a bányákat lehetőleg jó állapotba hozza.

A fölajánlott ingyen munkákat kegyelmesen elfogadja. Megnyugszik abban is, hogy azoknak kezelését a rendek magokra vállalják; de kívánja, hogy nevezzék meg azon egyéneket, a kik hivatva lesznek az ingyen munkák váltságdíját a megfelelő véghelyekre fordítani. Hassanak oda, hogy az ingyen munkákat mindenütt pénzen váltsák meg. Az erődítési munkálatoknál úgy a rendek, mint az építészek alkalmazkodjanak a már megállapított tervekhez. A megelőző országgyűléseken megszavazott és le nem szolgált ingyen munkák behajtására küldjenek ki a rendek külön biztosokat.

Azon helyeknek kijelölését, melyekre az ingyen munkák és azok fejében befolyt összegek fordíttassanak, bízzák a királyra és távollétében Erneszt főherczegre. Ha pedig erre rá nem állanak, a király megelégszik, ha a rendek biztosokat küldenek ki, s ezek a hadi tanácsosokkal egyetértőleg fognak eljárni.

Helyesli, hogy az épitési anyagnak beszerzése iránt az 1563-ik évi végzés érvényben maradjon. Az állandó hadak a fönnálló törvények értelmében tartassanak; az urak és nemesek rendesen szolgáltassák ki az általok állított katonák zsoldját; azoktól, kik kötelezettségeiknek nem felelnek meg, a főkapitányok kétszeresen hajtsák be a meg nem fizetett összeget; a makacsok ellen pedig a legsúlyosabb büntetéseket alkalmazzák.

Az önkénytes behódolások tárgyában ragaszkodik a propositióban kifejezett kivánatához. A rendek állapítsák meg, hogy a kik önkényt behódolnak, azután is az egész adót tartoznak megfizetni. Hasonlóképen újolag fölhivja a rendeket, szabjanak büntetést az urakra és nemesekre, a kik a király, vagy a véghelyek parancsnokainak engedélye nélkül az ellenséges területre betörést intéznek. A hajdúknak és kósza katonáknak megfékezését az ország nyugalmának biztosítása követeli.

A határnapot, mikor küldessenek a lovasok a legelőkre, nem lehet meghatározni; ez az időjárástól függ. Méltányos, hogy azon katonák, a kik zsoldjukat pontosan kapják, az élelmiszerek árát azonnal kifizessék; de azokra nézve, a kik zsoldjukat nem kapják meg, oly intézkedéseket kell tenni, hogy nekik a jobbágyok a szükségeseket előlegezzék.

Hogy a katonák állomásaikat el ne hagyhassák, esküt kell tőlök követelni, a melynek mintáját a király a rendekkel közli.

A király nem teljesítheti a rendek azon kívánatát, hogy a nemes ifjaknak álljon szabadságukban külhatalmak katonai szolgálatába lépni. Ez ugyanis veszélylyel járna. A nemesek más katonákat is vinnének magokkal, és tetemesen megfogyna azoknak száma, a kikre az ország védelmében szükség van. A nemes ifjak helyesebben járnak el, ha szorongatott hazájuk védelmére ajánlják föl szolgálatukat. Tapasztalatok szerzésére itt is elég alkalom nyilik. Egyébkint, ha a királyhoz fordulnak engedélyért, hogy külföldi hadseregbe léphessenek, a körülményekhez képest meg fogja azt adni. Ezek után sürgeti, szabjon az országgyűlés büntetést azokra, kik a király engedelme nélkül lépnek külföldi szolgálatba, vagy másokat csábítanak arra.

A király azon lesz, hogy az országos határok szabályozására kiküldött bizottságok mielőbb eljárhassanak megbizatásukban. A Szepességben nem rég fölállított határvonal megváltoztatása a királyi tekintély csorbításával járna; de a rendek kiküldhetnek bizottságot, mely az ügyet megvizsgálja. Helyesli, hogy a slavoniai rendek némely határkérdés elintézésére biztosokat küldjenek ki.

Az erdélyi vajdát föl fogja szólítani, hogy a király alattvalóit ne engedje zaklattatni.

Megegyezik abban, hogy slavoniai véghelyekre vonatkozó királyi javaslatok a slavoniai gyülésen tárgyaltassanak.

Az élelmiszereknek a véghelyekre elégséges mennyiségben szállítása mellőzhetetlenül szükséges; mert különben a nélkülözés arra kényszeríti a katonákat, hogy zsarolással szerezzék be a szükségeseket. Mindent készpénzzel megfizetni nem lehetséges mindenkor; de némi késedelem a fizetésben nem jár nagy hátránynyal.

Kivánatos, hogy a törvényszékek ülésein a birák teljes számmal legyenek jelen; de gondolják meg a rendek, hogy midőn ezt kimondják, nem származhatnak-e abból a perlekedőkre hátrányos következmények? A fölvidék számára Eper-

jes helyett, Nagyszombatban tartassék meg a nyolczadi törvényszék.

A szepesi városok és az Ausztriához csatolt várak visszaváltása iránt tárgyalásokat fog indítani. Azon lesz, hogy az Ausztriába menekülő jobbágyok tárgyában alkotott törvények végrehajtassanak.

Végül értesíti a rendeket, hogy a csehországi rendek közelebb tartott gyűlésökről a következő nyilatkozatot küldik a magyar országgyűlésnek:

Csehország és a hozzákapcsolt tartományok rendei, kik a Magyarország iránt viseltető őszinte rokonszenvök által indíttatva, véghelyeinek oltalmára és különösen Ujvár várára jelentékeny áldozatokat hoztak és hoznak folyvást; azon kérdést intézik a magyarországi rendekhez, mikép fogadták és fogadják ezen segélyt? továbbá mit várhatnak tőlök viszont Csehország és a hozzákapcsolt tartományok javára?

A király fölhivja a rendeket, hogy erre nézve megfelelő nyilatkozatot tegyenek, a melyet közölni fog a csehországi rendekkel; hogy ily módon is a két ország között fönnálló barátságos viszony szorosabbra fűződjék.[1])

A királyi iratok fölött február 10-én vette kezdetét a tanácskozás. A megyei követek éles szavakban adtak kifejezést elégedetlenségöknek. Többen kijelentették, hogy azon esetre, ha előre ismerik a királyi válaszirat tartalmát, a két forintot nem szavazták volna meg; és lemondva azon reményről, hogy a jelen országgyűlés a várt eredményre fog vezetni, befejezését sürgették, úgy, hogy a király mielőbb újabb országgyűlést hirdessen. Több főúr és nemes azonnal elutazott.[2])

Mindazáltal a többség egy második fölirat szerkesztését határozta el, mely az elsőben kifejtett kívánatokat ismételé.[3])

Erre a király válaszában kijelenté, hogy az ország kormányzásában elődjeinek példáját követte mindig; ő sem alkalmazott kevesebb magyart, az ország jogainak és szabadságai-

[1]) Egykorú irat a bécsi állami levéltárban. — L. **Irományok** VII. sz.

[2]) A lőcsei követeknek február 9. és 10-iki jelentéseik.

[3]) Ezt, sajnos, nem ismerjük.

nak föntartására ő sem fordított kevesebb gondot, mint elődei. A mit első válaszában az idegenek alkalmazásának indokolása végett fölhozott, valamint igéretei, méltán megnyugtathatják a rendeket. A kanizsai kapitányságon és a Dunán tuli főkapitányságon kivül, a palotai kapitányság elvállalása iránt is magyar úrral folytat tárgyalást; és ha a Dunán innen valamelyik kapitányság megüresedik, figyelembe fogja venni a magyarokat.

A többi sérelmek orvoslása iránt, »miután a rendek nézeteit ismeri;« a magyar tanácsosokkal behatóan fog tanácskozni, és mindent, a mi lehetséges, megteend.

Újra hivatkozik az 1569-ik évi országgyűlés végzéseire, melyek szerint az igazságszolgáltatást, továbbá az ország jogait és szabadságait illető ügyek, a magyar tanácsban, a kamarai ügyek a kamaránál, a hadi ügyek a haditanácsban tárgyalandók; és a királyi udvarnál állandón két magyar tanácsos alkalmazandó. Ezen végzéseket ezentúl is fön kell tartani. Mivel pedig a rendek több világi tanácsost kivánnak alkalmaztatni, ez iránt tanácsosaival értekezni és mielőbb határozni fog.

Miután pedig a király jelen nyilatkozatát végelhatározásának kivánja tekintetni, elvárja a rendektől, hogy abban megnyugodva, az adó megajánlása és a többi fönforgó ügyek tárgyában haladék nélkül határozni fognak, és ekképen lehetővé teendik az országgyűlésnek, mely már is elég hosszúra nyúlt, befejezését. Időközben előterjeszthetik magánsérelmeiket; ezekre nézve az igazság követelései értelmében fog határozatot hozni. Az országgyűlés befejezése után pedig az üresedésben levő egyházi méltóságok és világi hivatalok betöltése iránt is intézkedni fog.[1])

A király »végelhatározása« egyáltalán nem elégité ki a rendeket. Ezek azonban nem voltak hajlandók a tárgyalásokat tovább folytatni. És igy abban történt megállapodás, hogy úgy a királyi propositio legtöbb tárgyainak, mint a sérelmeknek elintézését a jövő országgyűlésre halasztva, jelenleg csak

[1]) Eredeti fogalmazata a bécsi állami levéltárban. — L. **Irományok** VIII. szám.

legsürgősebb ügyekről fognak végzéseket alkotni. A király ebben megnyugodott, és — bár ezen eredményekkel elégületlen vala — elfogadta az egy évre megajánlott két forintnyi adót.[1])

Ezek után a törvénykönyv szerkesztése csak rövid időt vett igénybe.

Bevezetésében a rendek hálájokat tolmácsolják a király által kitüntetett atyai gondosságért. Előadják, hogy »hazájok szeretete és ő felsége iránti hódolatuk által ösztönözve,« folyamodtak hozzá, »hogy mindazon visszaéléseket és sérelmeket, melyek az ország közszabadságának hátrányára régtől fogva elhatalmasodtak, kegyelmesen szüntesse meg, az idegen tisztek féktelenségének vegye elejét, a magyar tanács hajdani tekintélyét állítsa vissza.« Ezen kívánataik teljesítését élő szóval és irásban kilátásba helyezé. Teljes bizalommal viseltetnek iránta, és nem kételkednek, hogy igéretét tel-

[1]) A *velenczei* követ február 19-én írja: »Convenero finalmente gl'Ongari df rispondere a S. M. che havendoli promesso li doi taleri per porta con opinione di essere sgravati da tanti danni...; horache veggono S. M. prender tempo a far le provisione, conoscono anche non haver modo di poterli pagare senza grandissima difficultá et quasi distruttione del paese; ma che con tutto cio per mostrar maggiormente la loro devotione verso la M. S. si contentano osservare quanto hanno promesso... et che pregavano S. M. a contentarsi. La qualel'istesso giorno li fece dire in risposta che non patera supportar piu tante dilationi che le impedivano l'attendere ad altre cose de molta importantia, et che pero conoscendo loro l'honestá della dimanda della M. S.... facessero subito quella deliberatione che li paresse, perche lei era risoluto non voler piu replicare, ma partirsi quanto prima... Gli Ongari veramente dopo haver gridato et conteso molto fra loro, hanno finalmente risposno d'esserrcontenti di pagar li doi taleri per un anno... et che S. M. resti servita di sodisfar in questo tempo alle loro dimande... La M. S. ha accettato l'offerta et publicato il recesso della dieta, ma malissimó sodisfatta di questo procedere.«

A *spanyol* követ február 20-án *Pozsonyból* irja: »Ayer concluyo el Emperador la Dieta a los hungaros, con poca satisfaccion suya, porque han estado muy duros en no conceder el servicio que les pedia, que importaba menos de 300000 talleros, sin que primero les prometiese de sacarles la guarnicion estrangera o las cabezas della... La resolucion que se a tomado es que por este ano le concedan dos talleros por puerta de servicio, que importará menos de 80000 talleros.«

jesíteni fogja. Ennek következtében a folyó esztendőre minden porta után két forintnyi adót ajánlottak meg, új összeirás alapján, egyébkint az 1578-ik évi végzések értelmében.

Az ingyen munkákra, az állandó hadak tartására, és »egyéb közügyekre« nézve az 1578-ik évi végzéseket megújítják. A felsővidék lakói számára a nyolczadi és helytartói törvényszék Nagyszombatban tartandja üléseit. A törvényszékek ülnökeinek és a határok szabályozására kiküldött biztosoknak neveit fölsorolják.

Végül *kívánják (postulant)*, hogy a király a birodalmi gyűlés befejezése után, mielőbb térjen vissza hazájokba, és időközben is »az ország közszabadságait, melyekkel ő felségének érdeke és tekintélye mindenkor szoros kapcsolatban áll, és a melyeket az ő felségének előterjesztett ártalmas visszaélések elhomályosítottak, tartsa fönn, és az országot régi állapotába helyezze vissza.«[1])

Az országgyűlés ezután február 17-ikén bezáratott.[2])

A király február 19-ikén megerősítette a törvénykönyvet, és még néhány napot töltött Pozsonyban, a megyék, városok és magánosok által bemutatott kérvényeket intézve el.[3])

---

[1]) A törvénykönyv eredeti példánya a bécsi udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok és Törvények** IX. szám.

[2]) A *lőcsei* követek február 20-iki jelentése.

[3]) Ezekre vonatkozó jelentések a bécsi udvari kamara levéltárában.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1580. November 7.

Királyi meghívó levél a pozsonyi országgyülésre.

Rudolphus secundus, Dei gratia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Magnifice fidelis nobis dilecte. Meminisse potes haud dubie, congregationem generalem Statuum et Ordinum Regni nostri Hungariae proxime indictam, propter certas causas, sine fructu et emolumento, dissolutam esse. Cuius quidem dissolutionis causam, inter alias, eam fuisse, ex ipsorum Statuum et Ordinum supplicatione, ad nos missa, intelligimus, quod nos conuentui ipsi personaliter interesse non potuerimus. Quod sane, arduis et grauibus totius reipublicae Christianae negotiis, ad Regni etiam nostri Hungariae salutem pertinentibus, impediti, tunc facere non potuimus. Verum illis, aliqua ex parte, Deo volente, jam expeditis, constituimus propius Regnum ipsum nostrum accedere, ejus praecipue necessitate inducti, cui ex animo mederi et opem ferre cupimus. Quod ut, pro communi ipsorum Statuum et Ordinum voto, commodius et facilius praestare queamus, eisdem Statibus et Ordinibus generalem Dietam, ad festum Epiphaniae Domini, trium sanctorum Regum solemnitati dicatum, hoc est sextam diem Januarii, anni proxime futuri, in civitatem nostram Posoniensem indicere et promulgare decreuimus, cui nos ipsi, ne quid ea quoque in parte communi Vestro desiderio desit, personaliter interesse statuimus. Quapropter Fidelitati Tuae harum serie firmiter committimus et mandamus, ut ad diem praefatum, sine ulla excusatione et exceptione, Posonium venire, atque

isthic, unacum reliquis Praelatis et Baronibus ac Nobilibus, caeterisque Statibus et Ordinibus dicti nostri Regni Hungariae, de iis, quae ad publicam ejusdem Regni nostri defensionem et pacem accomodatissima visa erunt, tractare et concludere, et quantum tibi patriae tuae amor cordi est, omnino generalibus hisce comitiis interesse debeas. Secus, sub poena in Decreto expressa, ne feceris. Datum in arce nostra Regia Pragensi, die septimo mensis Nouembris, anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo.

Rudolphus.

Electus Colocensis ac Episcopus Jauriensis.

Kivül: Magnifico Alexio Turzo de Bethlenfalva, etc. fideli nobis dilecto.

II.

1580. Deczember 31.

Királyi leirat, melylyel az 1581 január 6-ára kihirdetett országgyülés elhalasztatik.

Rudolphus . . .

Prudentes ac Circumspecti fideles nobis dilecti. Tametsi nihil Nobis hoc tempore fuisset gratius, quam ad Conuentum Regni nostri Hungariae generalem, quem ad festum sanctorum trium Regum, nuper promulgaueramus, tempestiue proficisci, et, communibus votis, ea quae ad reipublicae salutem pertinent, concludere; quia tamen plures arduae grauesque causae obstant, tum imprimis aduersa nostra valetudo nequaquam ferre posset, ut nos idmodi itineri committamus, propterea ad praestitutum diem Couentui ipsi interesse non possumus, sed illum, vel inuiti, ulterius differre cogimur. Quapropter Fidelitatem Vestram benigne hortamur, ut ejusmodi necessariam dilationem aequo animo feratis. Breui autem, ex aliis literis nostris, intellecturi estis, ad quem terminum Comitia ipsa distulerimus, et ad eas literas nostras, vos sine cunctatione accomodabitis. Secus non facturi. Datum in arce nostra Regia Pragensi, ultima die mensis Decembris, anno millesimo quingentesimo octuagesimo.

Rudolphus. Nicolaus Isthwanffy.

III.

1581. Szeptember 6.

Királyi meghivó levél az újra kihirdetett pozsonyi országgyülésre.

Rudolphus . . .

Prudentes et Circumspecti, fideles nobis dilecti. Aliis literis nostris, nuper ad vos datis, certiores vos reddidimus, complures arduas gravesque causas, tum vero imprimis aduersam nostram valitudinem obstitisse, quominus Conuentui generali Regni nostri Hungariae, antea promulgato, interesse potuerimus, sed eum necessario suspendere, et in aliud tempus differre coacti fuerimus; quam quidem suspensionis moram vos aequo animo tulisse nobis benigne persuasum habemus. Quoniam autem ejusdem Regni nostri Hungariae praesens conditio postulare omnino videtur, ut in celebratione ejusmodi Conuentus primo quoque tempore progrediamur, speremusque nos, Dei beneficio, ita in dies magis ac magis conualituros, ut proprius Regnum ipsum nostrum accedere, recuperataque valetudine, Conuentui ipsi personaliter interesse, ac fidelium nostrorum commodis et permansioni consulere possimus; propterea placuit nobis, ut ad festum Sancti Martini Episcopi et Confessoris proxime venturum, hoc est undecimum diem futuri mensis Nouembris, in ciuitatem nostram Posoniensem, uniuersis Statibus et Ordinibus Regni nostri Hungariae, generalem Dietam publicaremus, eique, Deo volente, personaliter interessemus. Quapropter Fidelitati Vestrae, harum serie, firmiter committimus et mandamus, ut ad praescriptum festum Sancti Martini Episcopi, sine mora et excusatione, Posonium nuntios vestros, viros prudentes, pacisque amantes, plena authoritate, expedire debeatis, qui cum caeteris, ea quae ad communem salutem, et tranquillitatem spectare videbuntur, unanimiter agere et concludere possint. Secus sub poena in Decreto expressa, non facturi. Datum in arce nostra Regia Pragensi, sexta die mensis Septembris, anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo primo.

Rudolphus.

Electus Colocensis, Episcopus Jauriensis.

IV.

1582. Január 15.

Rudolf király országgyülési propositiója.

Sacra Caesarea ac Hungariae et Bohemiae etc. Regia Maiestas, Dominus noster clementissimus, a toto tempore, quo inclyti huius Regni Hungariae gubernacula suscepit, in eam rem omni maiori studio, cura et sollicitudine incubuit, quo non tantum iustitia, pax atque securitas in ipso Regno, ac inter fideles suos Regnicolas vigeret, sed et afflictissimae eius reliquiae a potentissimo hoste vicino ita defenderentur ac conservarentur, ut simul spes esse posset, Regnum istud, post tot calamitates, aerumnas et oppressiones, quibus tanto iam tempore agitatur, suo aliquando pristino nitori et amplitudini restitutum iri. Quod autem huic Maiestatis suae pio paternoque studio, ac ipsorum quoque fidelium Regni Ordinum et Statuum iustissimo desyderio, rerum eventus minus corresponderit, id vero horum praecipue temporum iniquitati, ac variis, quae intervenerunt, difficultatibus et impedimentis tribuendum erit. Etenim cum Caesarea Raegiaque Maiestas superiori anno septuagesimo octavo, ob graves urgentesque causas, et eas quidem ad ipsius Hungariae Regni incolumitatem et tuitionem potissime pertinentes, illo relicto ad superiores Austriae partes, inde vero ad Regnum suum Bohemiae se conferre, ibidemque diutius, quam sperarat, subsistere coacta esset; Maiestas sua non omisit, quin indictis iam fere ante biennium Regni comitiis, per Maiestatis sue fratrem charissimum, Serenissimum Archiducem Ernestum etc., absentiae suae tam necessariae causas fidelibus statibus explicaret; eosdem benigne diligenterque cohortando, ut interim dum Maiestas sua ad ipsum Regnum propius accedere posset, eorum quae Maiestatis suae nomine, pro fidelium Regnicolarum quiete, patriaeqne suae defensione et securitate praedictus Serenissimus Archidux propositurus esset, deliberationem susciperent, ac communi necessitati opportune consulerent. Quibus Maiestatis suae monitis ac paternis exhortationibus siquidem is qui merito debuisset locus datus esset, non dubitat Maiestas sua, quin et iis rebus, de

quibus Status et Ordines sibi tunc coquerendum, forte non immerito, putarunt, ipsorum consilio atque ope salubre aliquod remedium adhiberi, et quae postea subsecuta sunt, mala atque incommoda, magna ex parte praecaveri potuissent. Hanc vero tam idoneam occasionem neglectam fuisse Maiestati suae, cum alias multis de causis, tum ipsorum imprimis fidelium Regnicolarum causa, molestissimum accidit. Attamen cum ob suam illam absentiam se huic rei opportune mederi haud posse intelligeret, illud tum temporis ferendum, ac ulteriori deliberatione in aliud tempus, quo Maiestas sua praesens cum fidelibus Statibus et Ordinibus conferre posset, reiecta, publicae nihilominus necessitati et defensioni quibuscunque aliis rationibus subveniendum consulendumque ac tantum onus utcunque sustinendum fuit. In quo sane Maiestas sua nihil quod a se praestari potuit, desyderari passa est. Et quamvis Maiestati suae hoc rerum statu, nimirum dictis comitiis iam solutis, illisque omnibus, quae ibidem agenda erant, infectis, nihil magis in votis fuerit, quam caeteris negotiis, quae longiorem Maiestatis suae absentiam requirebant, non tam rite compositis, quam derelictis ac postpositis, statim ad inclitum suum Hungariae Regnum properare, ac promulgatis denuo comitiis, iis de rebus, quae ad illius incolumitatem et conservationem, ac eam quidem cum totius reipublicae christianae bono coniunctam, pertinerent, cum fidelibus suis Regnicolis conferre, sicque, communicato cum iisdem consilio, eas rationes inire, quibus et ipsorum querelis idonea provisio adhiberi, et tam publicis Regni, quam privatorum necessitatibus consultum esse posset; atque eo plane animo, non ita multis post dissolutum priorem conuentum seu Dietam mensibus, alia Regni comitia indixerit. Nihilominus tamen factum est, ut cum ob afflictiorem Maiestatis suae valetudinem, tum alias gravissimas causas, quae et ipsae ad inclyti huius Regni quietem et securitatem haud postremo loco spectare visae sunt, Maiestati suae adventum in hoc usque tempus differri necesse fuerit; idemque tanto maiori cum Maiestatis suae molestia et dolore, quo gravius Regni huius, ac fidelium suorum Regnicolarum aerumnis et calamitatibus afficitur. Ideoque sibi persuasum omnino habet, Maiestas sua, fideles Status et Ordines longiorem hanc

moram aequis animis laturos esse. Cumque iam, posthabitis aliis quibuscunque, inclytum hoc suum Regnum, Dei optimi maximi beneficio, accesserit, non sine summo desyderio, tam ipsos Status et Ordines coram videndi, quam cum iisdem de his, quae ad publicam tranquillitatem et quietem pertinent, salutaria ineundi capiendique consilia: Maiestas sua spem optimam concipit, fore ut, accedente Divinae suae bonitatis favore et gratia, ipsorumque Statuum et Ordinum consilio, opera et unanimi consensu, ea decernantur, quae ad hoc opportuna fuerint, ut sublatis, quoad uspiam fieri poterit, tam earum, quas attigimus, querelarum ac aliorum inconvenientium, quae hucusque irrepserunt, causis, miserae plebis oppressionibus modus statui, quam confiniorum necessitati, pro communi patriae tuitione, de certioribus ac firmioribus praesidiis provideri, suusque insuper iustitiae locus esse, adeoque tranquillitas, pax et securitas publica, quantum quidem per praesentem Regni statum, ac difficillimorum temporum iniquitatem sperare licuerit, stabiliri possit. Quam ad rem tam salutarem, atque omnibus aeque necessariam promovendam iuvandamque fideles Status et Ordines ipsorum consilio et ope haud defuturos, quinimo suum, tam erga Rempublicam christianam, quam dulcissimam patriam, syncerum studium, laudatissimo maiorum suorum exemplo, comprobaturos esse Caesarea Regiaque Maiestas sibi plane pollicetur.

Deveniendo autem nunc ad ea, quae Maiestas sua proponenda duxit, supervacaneum fuerit inclyti Regni Ordinibus et Statibus prolixe in mentem reuocare, quam necessaria sit ad eiusdem defensionem et tuitionem subsidiorum contributio, cum in aliis Regnis atque Imperiis, tum vero maxime in hoc suo Hungariae Regno, quo vix ullum tot annis, tantisque viribus et pertinacia oppugnatum est; ita quidem, ut cum in eiusdem defensione ipsorum fidelium Hungarorum virtus, industria ac praeclara fides et constantia enituit, tum vero non modo inclyti huius, verum aliorum etiam Maiestatis suae Regnorum et Dominiorum aerario hactenus vehementer defatigata, exhaustaque sunt.

Non diffitetur quidem Caesarea Regiaque Maiestas, se huius sui regni aerumnas ac varias, quibns tanto tempore

premitur, calamitates agnoscere; cum illae non possint non Maiestati suae quotidie ob oculos versari, eiusque animum ita afficiant, ut nihil quidem magis exoptet, quam ea sibi aliunde suppetere media et rationes, quibus fideles sui Hungariae Regnicolae ab huiusmodi subsidiorum onere sublevari, quin et Regnum hoc in pristinum tranquillitatis statum reductum, suonitori restitui, omniaque in eo auctiora reddi possent. Verum si Status et Ordines vicissim ad animos revocent, ac recte perpendant, quae sit hoc tempore passim rerum facies, quae conditio; quid hactenus per Maiestatem suam, eiusdemque gloriosissimos antecessores, ac tam sacri Romani Imperii Principes et Status, quam aliorum Maiestatis suae Regnorum et Dominorum Ordines praestitum, quam exhaustae eam ob rem sint plaerorumque facultates, ac non tam illorum voluntates, quam vires defessae sint; equidem haud difficulter aestimabunt, quam necessaria sint ipsorum fidelium Hungariae Regnicolarum subsidia, ad afflictatissimae suae patriae conservationem et suam ipsorum, coniugum et liberorum permansionem. Ideoque non dubitat Maiestas sua, quin Status et Ordines, in tanto periculo publico, salutis communis eam, quam par est, rationem habituri, ac Maiestati suae ea oblaturi sint subsidia, quibus et praesentes Regni necessitates aliqua ex parte sublevari possint, simulque sacri Imperii, aliorumque Maiestatis suae Regnorum et Dominiorum Status et Ordines ad sua deinceps etiam non minora, quam hactenus factum est, promptitudine conferenda, ipsorum Hungarorum exemplo tanto alacriores reddantur. Atque hac omnino de fidelibus suis Regnicolis fiducia concepta, Caesarea Regiaque Maiestas benigne postulat, ut si, propter afflictiones et oppressiones tam diuturnas, maiora non possint, habita tamen eius ratione, quod toto iam biennio a subsidii contributione liberi fuerint, in futurum biennium, quolibet anno, de singulis portis, nova connumeratione interveniente, Dicae nomine, sex florenos, duobus terminis, ad festa scilicet Diui Georgii et Diui Michaelis Archangeli, numerandos decernant. Exemptionibus et immunitatibus veteribus (in quibus illae quoque, quae per Divum olim Ferdinandum augustissimae memoriae, aliquibus non contemnenda bona, nec exiguum colonorum numerum, in locis

pacatis, ac solo feraci habitantibus, confirmata sunt, expresse comprehendantur) omnibus ad pacatiora usque tempora suspensis, et perniciosa illa divisione portarum in medias, terciarias et quartarias, contra veterem morem, ante paucos annos, introducta, de qua in prioribus Dietis, non semel, per suam Maiestatem ad Status et Ordines relatum est, iam tandem penitus sublata. Statuendum itaque erit per Status et Ordines, ut qui coloni domino terrestri de suis territoriis integrae sessionis praestant servitia, ii quoque omnes, etiamsi nullos solvant census, ad integrae Dicae solutionem teneantur et sint obstricti.

Et quoniam publica patriae salus, ad quam dicarum prouentus destinantur, ad omnes regni indigenas pertinet, ideoque merito ab omnibus iuuanda est, utique haud iniquum censeri debet, quod Valachi, Rutheni, Rasciani, opifices, item artem mechanicam exercentes, siue habeant domos proprias, siue non habeant, in medium tamen colonorum contribuant, et eandem cum aliis colonis contributionem praestent. Constat namque horum alios variis negotiationibus quaestum exercere, alios copia pecorum, quibus soli student, diuites esse, alios vero, uti artifices mechanicos, non inopima plerumque suae officinae commoda capere.

Praeterea Caesarea Regiaque Maiestas edocta est, dominos barones, proceres et nobiles regni, complures suos seruitores in bonis suis libertinos facere, idque hoc consilio, ut minori eos salario contentos reddere possint; illos vero, arrepta hac libertate, a Dicae quoque solutione sese immunes facere. Quod cum indignum sit, Maiestas sua, decreto publico, sanciri postulat, ne quis in exactione Dicarum huiusmodi exemptionibus locus detur. Neque enim cuiquam permitti debet, quod prouentus publicos ad regni defensionem destinatos, in fisci detrimentum condonet.

Generaliter autem statuendam censet sua Maiestas, nequis ex regni indigenis, a publica hac contributione liber et immunis habeatur, quam ii, quibus aut domus combustae sunt, aut qui novas domos in locis desertis extruxerint; moderatione tamen ea adhibita, quae alio quodam articulo inferius declarabitur.

Sed et damno, quod propter pluralitatem judicum in pagis, a diversis dominis terrestribus possessis, in administratione Dicae contingit, remedium, publica constitutione, conveniens adhibendum, sua Maiestas benigne censet. Nam cum propter officium, quod in administratione Dicae praestant, ipsi judices, de veteri more, immunitatem Dicae habeant, quae ad plures unius pagi judices, contra utilitatem publicam trahatur; aequum et e re publica esse sua Maiestas putat, ut plures et judices unica tantum immunitate sint contenti.

Quod vero ad contributionis huius administrationem attinet, quandoquidem magna hactenus in vicecomitibus, ad quos res haec proprie pertinet, comperta est negligentia, quae sola praecipue causam praebuit, quod tantae in comitatibus cumulatae fuerint restantiae; Maiestas Caesarea Regiaque fideles Status et Ordines benigne hortatur, ne patiantur hosce regni prouentus, ad publicam salutem pertinentes, negligentia vicecomitum, vel emanere, vel longa dilatione detineri; quinimo modum aliquem ineant, ac decreto publico ita prouideant, quo dicae tempestiue exigantur. Ad quam quidem rem istud opportunum fore arbitratur, adeoquè sanciendum censet Maiestas sua, ne publicatio Dicae ad terminos constitutos, ut qui ad eiusdem administrationem non autem publicationem praefixi sunt, differantur, sed duobus ante mensibus vicecomes sedem huic negotio indicat, ac serio publicet, ut coloni omnes Dicam in proximum terminum debitam ad dicatorem conferant; ea cum comminatione, quod si quis ad terminum usque constitum id facere neglexerit, eo elapso statim mulctandus sit, et vicecomes ad exactionem cum publico comitatus edicto, more solito, mox procedere teneatur. Quod si vero vicecomes id facere negligat, sicque fiat, ut pars aliqua Dicae ad proxime transactum terminum pertinentis, ad sequentem usque terminum, inter colonos inexacta supersit, eo casu, ad puniendam hanc negligentiam, liceat Maiestati suae Caesareae Regiaeque, vel eiusdem loco et nomine, praefato serenissimo archiduci Ernesto, siue per capitaneos, siue per quoscunque voluerit, vicecomitem illum negligentem in poena dupli, saltem vigore praesentis sanctionis et decreti, absque omni processu iuris, de restantiis illis ab uno termino in alium non praestitis, sicque emanentibus, punire

De domibus rusticorum nouiter extructis, colonisque de nouo deductis, de quibus domini terrestres duodecim annorum immunitatem propria authoritate sibi usurpare soliti sunt, cum tamen ipsos dominos terrestres suorum censuum ac debitorum sibi seruitiorum ratione, tot annorum immunitatem minime concedere, sed plerosque illorum ex eo, quod coloni sui a Dica immunes sint, amplius etiam, quam de iure deberent, ab iisdem colonis exigere, sicque publicis incommodis sua commoda cumulare intelligat; statuendum existimat Maiestas sua, quod in posterum dictarum domuum nouiter extructarum ac colonorum de nouo deductorum ratione, trium tantummodo annorum immunitas, instar eorum colonorum, quibus aedes combustae sunt, concedi debeat.

Inquilini, qui domos habent proprias, dimidiam Dicam, non habentes autem, sed in aedibus alienis habitantes, quartam partem soluere teneantur.

Praeterea, cum rustici in confiniis Austriae, Morauiae et Silesiae degentes, magnam pecorum copiam, sub praetextu usus domestici, in media Hungaria emere, ac in exteras regiones diuendere soliti sint, conspectumque et animaduersionem tricesimatorum sibi vicinorum, qui omnes illorum astus obseruare et depraehendere minime possunt, fallere consueuerunt: Caesarea Regiaque Maiestas, ad deuitandam hanc fraudem, bonum publicum publicosque prouentus minuentem, constituendum censet, ut ab omnibus illis rusticis, siue colonis, tricesima in posterum, usque ad pacatiora tempora exigatur. Ipsimet enim Status et Ordines facile intelligunt, quantum praestet, publicam potius salutem hac in parte spectare, quam ut, praetextu communis libertatis, in detrimentum boni publici illorum fraudibus conniuere.

Non raro quoque euenit, quod fraudatores tricesimarum, qui vel vi, vel clanculum pecora e regno expellunt, vel merces aliquas euehunt aut inuehunt, quorum etiam fraudibus tricesimatores resistire nequeunt, de loco facinoris elapsi, iure secum, si quid tricesimatores in eos praetendant, agendum esse clamitent. Quoniam vero publico decreto sancitum est, quod Maiestati suae turbatores prouentuum regiorum, intra et extra regnum iudicare liceat, Maiestas eius, cum aequitati consentaneum, tum ad bonum publicum pertinere iudicat, ut supradicti quoque

fisci fraudatores apud Hungaricas Maiestatis suae cameras iudicari, ac sontes citati, se ibidems istere, cameraeque iudicio parere debeant.

Accidit praeterea, ut negotiatores tam boarii, quam alii mercatores turbentur, vexenturque iniquis exactionibus. Nobiles enim nonnulli et quorundam dominorum officiales nec non ipsi rustici, vias regias in suis territoriis coangustant, et si quae pecora de via stricta intra metas a se positas insiliant, abigunt continuo, taxantque magna pecunia. Quod cum non iniquum modo, sed et parum pium, ideoque minus ferendum sit, utique iusticiae ratio videtur exposcere, ut huic rei opportunum adhibeatur remedium. Quapropter Caesarea Regiaque Maiestas fideles regni Status et Ordines clementer hortatur et monet, velint constitutione publica ita providere, ut si quis negotiator sive mercator hoc pacto taxatus vicecomitem requisiuerit, et apud eum conquestus fuerit, statim et de facto teneatur ipse vicecomes, adhibito sibi uno aut pluribus iudice nobilium et iurato nobile, ad pagum illum, ubi negotiator taxatus est, ire et ibi factum diligenter cognoscere, compertaque rei veritate, si iniustam taxationem factam esse depraehenderit, statim ibidem de rebus et bonis accusati duplum exigat, exactumque negotiatori illi tribuat. Pro suo autem labore mulctam duodecim florenorum Hungaricorum de colonis aut aliis bonis eiusdem rei exigat. Si quis autem ei resistere in hac executione praesumeret, ille eadem poena puniatur, quae in turbatores legitimarum executionum publicis constitutionibus est sancita.

Eadem est ratio iniquarum arrestationum, quibus negotiatores plerisque in locis vexantur, quin et hoc maxime indignum, officiales quibusdam in locis de pecunia, siue iuste, siue iniuste arrestata, decimam, siue nonam pro dominis terrestribus capere consueuerunt. Quae mala ut e medio tollantur, ac liberior sit ubique per regnum negotiatio, statuendum censet Maiestas sua, idque sub poena conuenienti, ne quis ad cuiusuis hominis instantiam, eiusmodi iniustam arrestationem, neque exactionem illam nonae et decimae facere audeat; adeoque in usum reuocandas obseruandasque esse constitutiones illas, quae de arrestationibus faciendis, in decretis Sigismundi, Mathiae et Ladislai regum Hungariae desripta sunt.

Pro communi quoque, viatorum potissimum bono, Maiestas sua statuendum existimat, ut qui telonea iusto possident, pontes interteneant integros, in locis necessariis, sub poena amissionis suorum teloneorum. Alia quoque loca, ciuitates, oppida, pagi, telonea non habentes, vias malas, intra suas metas sitas, pontibus et aggeribus intertenere teneantur. Et si quae loca ad praeparationem suarum viarum non sufficerent, viciniores pagi auxilio esse; horum vero executio vicecomitibus et judicibus nobilium singulorum comitatuum, data illis superinde plenaria facultate, additaque aliqua mulcta, committi debeat.

Cum donatarii, quibus Maiestas sua, tanquam de se, eiusque praedecessoribus, ac toto regno benemeritis, bona per defectum seminis ad fiscum deuoluta, in huiusmodi seruitiorum remunerationem ac recompensam, conferre solita est, per integrum hominis saeculum illis potiri iure nequeant, iniquis possessoribus illa mordicitus, per summam iniuriam, retinentibus, et possessionem suam friuola litigatione defendentibus; Maiestas eius benigne postulat, ut Status et Ordines, non tam fisci causa, quam sua, publicique boni studio ac communis iustitiae amore, admittant, ac in nouum usum reuocent modum illum, in decretis Mathiae regis descriptum, nimirum quod iudex curiae aut eius vicegerens det anniuersarium talibus donatariis, annoque uno elapso, iudex curiae, aut eius vicegerens, adhibitis duabus tribusue personis iurisperitis, iudicent causam eam, quae sibi de defectu seminis oblata fuerit. Unde si qua partium appellauerit, ad sedem iudiciariam regiam eandem transmittant. Iniusti vero bonorum detentores, seu malae fidei possessores, in restitutione omnium prouentuum, quos de bonis illis mala fide ac nullo iure possessis interim perceperunt, ac praeterea in refusione expensarum partis aduersae conuincantur.

Relatum quoque est Caesareae Regiaeque Maiestati, quoad decimas episcopatus et capituli Agriensis, frugum vinorum et agnorum, nonnulla irrepsisse, quae reformatione digna sint. Solere enim magnates et nobiles non paucas sessionum colonicalium et praesertim desertarum ac praediorum terras ad curias suas nobilitares applicare, ac postea iterum vel ser-

vitoribus suis, vel rusticis colendas concedere, a quibus ipsi quidem nomas et decimas pro se capiant, decimas autem episcopo dari vetent, eo sub titulo atque praetextu, quod terrae illae sessionum desertarum et praediorum ad curias suas nobilitares pertineant, atque ob hoc nobilitares, et per consequens a datione decimae immunes existant; allegantes publicam quandam constitutionem, qua sancitum sit, ne de frugibus, in terris ad curias nobilitares pertinentibus, decimae episcopo soluantur. Solere etiam libertinos quam plurimos constituere, quos tametsi rusticanis seruitiis, solutionibus censuum et nonarum ipsi obnoxios non habeant, in aliis tamen rebus eorum ministeriis utantur, et tales libertinos, ut plurimum alicuius artificii gnaros, constituant, sartores nimirum, cocos, piscatores et similes, qui in sua arte, non minori cum utilitate, dominis suis inseruiant, quam coloni rusticana obeuntes onera. Inde vero sequi, ut cum tales sibi in libertinos eligant, permittere nolint, quod decimas episcopo soluant, se quoque ipsos liberos habere allegantes. Quibus rationibus plurimum utique de episcopatuum decimis decedit, ac per consequens Caesareae et Regiae Maiestatis suae arcibus finitimis, ad quas illae arendantur, haud leue infertur damnum. Idcirco Maiestas sua operae pretium, ac pro bono publico necessarium fore existimat, huic quoque rei opportunum adhiberi remedium, ac proinde constitui, quod de terris quidem, siue ab antiquo ad curias nobilitares possessis, siue recens ad easdem de sessionibus desertis et praedialibus applicatis, quae praecise ad curias suas nobilitares coluntur, ob praerogatiuam nobilitarem episcopo, nulla detur decima. Verum de terris arabilibus sessionum desertarum et praedialium, quas dominus terrestris subditis suis distribuit, et de quibus nonam accipit, decima episcopo conferatur. Libertatio quoque nobilium suis subditis facta, colonum a solutione nonae duntaxat, dequa sola et non de decima dispensandi et eximendi dominum terrestrem habere facultatem constat, liberare, ipsique ea in parte suffragari debeat; ecceptis solis seruitioribus stipe, victu et amictu dominorum terrestrium viuentibus, qui a solutione decimae de terris nobilitaribus exempti omnino esse debeant.

De Ruthenis insuper, quos et Valachos vocant, sanciendum existimat Maiestas sua, ut hi, qui in terris olim Christianorum consederint, et antiquitus decimam dederint, nunc quoque decimam episcopo conferant. Quod quidem de vinis etiam intelligendum erit; siquidem domini terrestres utplurimum, et de vineis, et de satis decimas et nonas ab illis exigere solent.

Fieri quoque multis in locis intelligit Maiestas sua, praesertim vero in comitatu Zabolch, in districtu Nadudwar, quod etsi magna ibidem habentur iugera, fruges tamen in illis natae non colligantur in manipulos, sed in cumulos aggregentur, ac de frugibus in uno iugero natis denarii tantum sex, de hordeo denarii quatuor nomine decimae soluantur. Quae consuetudo cum malo quopiam more ac abusu introducta fuerit, eo quod rustici fruges ibi natas nullo alio consilio in manipulos non redigant, quam ut soluendis iustis decimis se minus obnoxios reddant; Maiestas sua abusum hunc, uti fisco damnosum, tollendum, neque ferendum censet, ut cum rustici illi agros tam feraces possideant, a communi omnium rusticorum lege exempti sint; praesertim, cum abusum istum nullo firmo priuilegio, sed quadam consuetudine hactenus obseruata, defendere nitantur.

De moneta Polonica Maiestas sua nouissimae Dietae decreto inhaerendum, illudque in effectum deducendum censet; ita scilicet, ut ad suum valorem et ligam redigatur, constituta, iuxta articulos anni septuagesimi quarti, in eos, qui aliter quam iuxta huiusmodi valuationem quaestum cum moneta Polonica exercuerint, pecuniae istius amittendae poena.

Vix enim ratio iniri potest, quantum damni per hanc vilioris monetae in regnum importationem, et sub iusto valore erogationem et iniquam permutationem, praestantiorisque monetae Hungaricae exportationem, toti Regno, per multos nunc annos, dum publicae constitutiones non observantur, illatum sit, ac necdum inferri cessatur; cum viliori moneta invalescente, omnium rerum, hominibus necessariarum, aliunde in hoc Regnum importatarum, precia augeri, et inde indigentiam publicam crescere sit necesse ita ut sola haec iniquitas ipsum contributionis publicae onus, quod a fidelibus Regnicolis pro defensione publica decerni solet, haud dubie superet.

Exportatione auri et argenti magnum regno adferri detrimentum, non est dubium. Cum igitur huiusmodi exportatio in decretis regni firmissime interdicta sit, Maiestas sua operae pretium iudicat, decreta illa noua constitutione renouari.

Praeterea fideles regni Ordines et Status non ignorant quantum in locorum finitimorum fortificatione, ut in qua non postrema eiusdem regni reliquias contra vim hostilem tuendi defendendique ratio consistit, positum sit. Ad eam vero rem colonorum operae, siue labores gratuiti inprimis necessarii sunt, iis namque alacriter praestitis, ac recte distributis administratisque haud parum effici posse fidelibus Statibus et Ordinibus Carpona, Bakabanya, Jaurinum, Tatha, Veszprimium et Canisa, quorum locorum fortificationem, praeter eos sumptus qui ex sacrii imperii ac aliorum Maiestatis suae regnorum et dominiorum subsidiis huc collati sunt, huiusmodi operis ac soluto pro iisdem pretio, non parum hactenus promotam fuisse constat, exemplo esse possunt. Quoniam vero iam dictas, tum alias etiam munitiones, nonnullis in locis, ac tam in superioribus Hungariae partibus, quam Papae ac alibi caeptas haud imperfectas relinqui, sed quanto citius ad finem perduci plurimum interest; Maiestas sua Caesarea Regiaque clementer postulat, ut fideles Status et Ordines, ab eo die, quo constitutus proxime huiusmodi operis terminus expirauit, denuo duodecim dierum operas, siue labores gratuitos, de singulis portis atque insuper de quibusque viginti quinque portis currum unum ad totidem dies, decernere velint; idque hac ratione, quod cum hactenus compertum sit, rusticos, qui ad huiusmodi operas praestandas destinantur, nullum plerunque earum rerum, quae ad aedificandi opus pertinent, usum vel notitiam habere, hincque fieri, ut operarum illarum, minor multo quam debeat utilitas sit, pro operis istis manualibus pecunia, videlicet pro singulis diebus decem denarii Hungarici numerentur. Distributio vero operarum illarum tam currulium quam manualium, Maiestati suae ac serenissimo archiduci Ernesto relinquantur; ita, ut, adhibitis in consilium supremis capitaneis, de iisdem libere disponere possint; cum Maiestas sua ac idem serenissimus archidux optime norint, quaenam loca illis maxime indigeant.

Porro quia Status et Ordines in superioribus Comitiis de reddendis rationibus gratuitorum laborum ita statuerint, quod Vicecomites et perceptores de perceptis, in praesentia unius Camerae Consilarii rationes reddere debeant ac teneantur, tantas ea res, non satis dilucide explicata, vel perperam intellecta, difficultates peperit, ut ab eo tempore nullae plane gratuitorum laborum rationes sint explicatae; aliis videlicet ex Comitatibus ad Cameram excutiendarum rationum causa venire recusantibus, aliis vero se non in pecunia sed in opere ipsos labores ad loca finitima, iuxta limitationem per Status et Ordines factam, praestitisse causantibus et asserentibus. Quanto autem id cum damno publico sit factum, facile quiuis perspexerit. Ne itaque pecunia a miseris colonis graviter exacta in alios quam confiniorum publicos usus convertatur et perceptoribus vel Vicecomitibus causa et occasio praecidatur sese a rationibus reddendis hac ratione subducendi: constitutionem illam ita explicandam censet Maiestas Caesarea ac Regia, tam praeteritarum quam futurarum exactionum ratione, ne perceptores deinceps ad Cameram venire recusent sed acceptis a Capitaneis locorum, ad quae non pecuniae sed labores praestantur, de ea re sufficientibus testimoniis, quae penes rationes, suas exhibeant, easdem rationes coram Camera producere, et eius examini subiicere omnino teneantur. Unde certo constare possit, qui labores suos in opere, et qui in pecunia praestiterint, ac simul etiam quid laboratum aut non laboratum sit; idque etiam exigi, et, una cum aliis restantiis, in usus confiniorum certo et fideliter converti queat. Id quod longe quoque minoribus sumptibus et labore fieri poterit, quam si exactores ipsi singulos Comitatus, rationum exigendarum causa, adire debeant.

De lignis succidendis, et silvis tam Dominionem quam Nobilium, quae locis muniendis vicinae sunt, pro structuris et fabricis munitionum finitimarum, publica extat constitutio anni 1563. Verum cum ea in re variae hactenus motae sint difficultates, operae pretium fuerit, constitutionem illam explicando, provideri, ne Capitanei suae Maiestatis, vel munitionum et structurarum magistri seu artifices, literis patentibus suae Maiestatis instructi, prohibeantur ligna, arbores, terram, la-

pides, tum calci coquendae, tum muris extruendis aptos et necessarios, libere in et ex quorumcumque silvis et fundis, ad usus videlicet munitionum, caedere, effodere et effodere; quemadmodum antehac quoque usu receptum fuisse Maiestas sua Caesarea et Regia est edocta.

Quoad intertentionem continui, generalem insurrectionem ac particularem expeditionem: Maiestas sua nouissimae Dietae decretis acquiescit, vultque illa firmiter, uti par est, obseruari.

Cum, non obstantibus superiorum Dietarum constitutionibus, spontanearum deditionum, quae Turcis fieri solent nullus finis sit, eae vero, uti saepe antea fidelibus Statibus et Ordinibus in mentem vocatum fuit, in maximam regni perniciem vergant, Maiestas sua etiamnum ad conseruandas inclyti huius regni reliquias, necessarium omnino existamat, ut eiuscemodi deditiones omni seueritate cohibeantur, constituta etiam in eos, qui talia moliuntur, certa grauissimaque poena, absque omni spe veniae seu remissionis eis irroganda. Hortatur itaque Status et Ordines clementer, ut rem hanc cordi habere, ac quo iam tandem deditionum istarum spontanearum finis sit, per publicum decretum eo, quo dictum est, modo cauere, tum istud etiam expresse declarare velint, quod illi, qui se Turcis subiecerunt, non obstante deditione huiusmodi (cuius alioqui praetextu a dimidia parte dicae, operarum ac similium onerum exempti esse volunt) eadem onera, non secus ac caeteri regnicolae integra ferre et praestare teneantur.

In haydones ac equites liberos, qui in ditionem Turcicam praedatum excurrunt, antea quidem poena constituta est; verum cum (uti saepe alias fidelibus regnicolis propositum fuit) huiusmodi excursiones ac depraedationes, a quibus nec Caesareae Maiestatis ditio atque subditi hactenus immunes fuerunt, non tam ab haydonibus vel equitibus liberis seu vagabundis, quorum hoc tempore pauci reperiuntur, sed ab iis fiunt, qui a nonnullis regni magnatibus, baronibus et nobilibus ad hoc proprie aluntur, ut in ditionem Turcicam magno numero emitti possint, praedam vero, si quam forte nanciscantur, ipsi barones et nobiles, a quibus illi certa sua stipendia annua accipiunt, lucrifaciant, sequitur inde, ut tum frequentes ad Cae-

saream Regiamque Maiestatem, tam ex porta Turcica, quam a bassa Budensi de Maiestatis suae militum stipendiariorum (quorum nomen illi, cum capiuntur, usurpare non verentur) excursionibus, et depraedationibus, paceque ex Maiestatis suae parte minus syncere seruata querelae deferantur. Hincque istud praeterea sequitur incommodi, quod hostes, arrepta inde occasione, tanto crebrius ac maioribus cum copiis Maiestatis suae ditionem inuadere, eandemque infestare, miseros item colonos et subditos in seruitutem abripere, nullumque subiugationum finem facere, ac culpa in Maiestatis suae militem reiecta, sua quantumuis enormia facinora in porta Turcica facilius excusent atque defendant.

Cum igitur nequaquam dignum sit vel conueniat, ut cum Maiestatis suae milites stipendiarii pacem firmissime seruare cogantur, baronum ac nobilium ministris, vel aliis ad hoc conductis, eandem pacem adeo temere violare impune liceat; idcirco Caesarea Regiaque Maiestas huic rei, ut quae in maximam regni perniciem vergit, opportunum ac efficax aliquod iam tandem adhiberi cupiens remedium, praetermittere nequit, quin fideles regni Status et Ordines denuo clementer hortetur et requirat, ut talem rationem ineant, qua eiusmodi excursiones, a baronum et nobilium hominibus hactenus fieri solitae, prorsus cessent. Quemadmodum etiam Maiestas eius praefectis et capitaneis suis limitaneis, ne quid tale vel ipsi facere ausint, vel militibus suis permittant, seuerissime interdixit. Contra transgressores autem talis constituatur poena, ut si in recenti facinore vel aliter deprehensi fuerint, per supremos, vel etiam cuiusque loci capitaneum seu praefectum in vincula coniecti, coram iudicio militari sistantur, iuxta eiusdem cognitionem et sententiam plectendi.

Quod vero spectat ad ipsos magnates, barones, nobiles et officiales, aliosue, qui huiusmodi excursores ac praedabundos homines alunt, Caesarea Regiaque Maiestas prioribus decretis inhaerendum censet; nimirum, ut magnates illi, barones, nobiles et alii per supremos regni aliosue capitaneos seu praefectos, Maiestati suae, vel in eiusdem absentia, domino locumtenenti regni denuntientur, coram quibus, per directorem

causarum, sine longo iuris processu, accusati, eadem qua sui illi homines emissi poena plectantur.

Sin vero accidat, ut eiusmodi excursores, non quidem in recenti facinore deprehendantur, attamen post delictum in comitatibus comperti fuerint, Maiestas sua status et ordines clementer hortatur, ut ad memoratas excursiones tanto magis coërcendas rem eo dirigere velint, quo vicecomites contra eosdem debito modo procedant; qui si negligentiores essent, supremi comites illud in effectum perducere teneantur.

De militum in pascuis degentium insolentiis, novissimae Dietae articulis sancitum fuit, quod equites Hungari, qui ad pascua proficiscuntur, rerum pretium soluere, neque diutius in pascuis manere debeant, quam ad tempus in articulis anni sexagesimi sexti praefinitum. Atque istud insuper cautum fuit, quod si qui suorum necessariorum aut cognatorum aliorumque extraneorum equos secum ad gramina deduxerint, equi tales in commissum cadere, et per supremum capitaneum auferri ac dimidia quidem pars denuntiatori, altera vero dimidia prati seu fundi possessori cedere debeat. Cui constitutioni Caesarea Regiaque Maiestas inhaerendum censet, polliceturque se, quantum uspiam fieri poterit, curaturam, ut in posterum talia non accidant, qualia hactenus nonnullis in partibus contigisse, non sine molestia, intellexit; ac praeterea limitationem certam faciendam censet, quantum milites in pascuis degentes in singulos dies colonis, pro victu quotidiano, solvant, qui deinde milites dictis colonis, iuxta eiusmodi limitationem, vel statim solvere, vel shedas assignare teneantur, quibus tempore lustrationum et solutionum, coram Commissariis productis et exhibitis, earum loco pecuniam sibi debitam coloni accipiant; schedae autem militibus de suis demeritis stipendiis subducantur. Non est autem suae Maiestati incognitum, quantum tam tempore pascuationum, quam alias, miseri subditi et coloni a militibus suae Maiestatis affligantur, opprimantur, et ad extremam paupertatem et inopiam redigantur. Neque est immemor, quam saepe in publicis Comitiis ea de re querelae ad suam Maiestatem et iustae et graves a Statibus et Ordinibus sint delatae, reme-

diumque ei rei conveniens et necessarium quaesitum, quam saepe quoque constitutiones publicae superinde emanatae. Quod autem hactenus fideles Regnicolae ea in re nullum sublevamen sentiant, sed in dies graviora experiantur, id non suae Maiestati, ut quae haud ūllum inde emolumentum seu lucrum (quod quivis rem ipsam sincere considerans facile intelligit) capit, quin imo hanc ipsam ob rem incredibili molestia afficitur, sed defectibus, quae circa solutiones militares contingunt, merito tribui debet. Quibus quidem defectibus, nuper, ob dilata et suspensa duobus annis proximis Regni huius subsidia, auctis, cum Maiestati suae, diversis aliis difficultatibus implicitae, eos aliunde resarciendi media deessent, fieri non potuit, quin variae inde subsecutae sint inconvenientiae, non minori cum Maiestatis suae dolore, quam miserae plebis incommodo et detrimento. Ad ea vero deinceps tanto magis praecavenda, Caesarea Regiaque Maiestas fideles Status et Ordines iterum benigne monendos duxit, ut cum externis et alienis auxiliis tuto resisti non possit, aliorum quoque suae Maiestatis Regnorum et Dominiorum facultates, tot annorum auxiliis vehementer sint accisae et attenuatae, neque tamen hostis vicinitas et potentia patiatur militum numerum minui: ipsi Status et Ordines, in tam evidenti rerum necessitate sibi desint, sed ea subsidia decernant, quibus certior solutíonis ratio institui, et quae tam caeteris Maiestatis suae Regnis et Dominiis, tum Sacro Imperio, aliisque Principibus et Potentatibus Christianis incitamento esse possint, suas etiam deinceps vires et facultates ad Hungariae reliquiarum conservationem et amissorum recuperationem conferendi. Quo sic, certiore videlicet solutione militari instituta, incommodis illis atque miserae plebis oppressionibus, ex militum inopia hactenus profectis, remedium adhiberi, ipsaque plebs vel hac saltem in parte sublevari possit. Neque enim videt Maiestas sua, quaenam alia eius rei ratio speranda sit.

Caeterum, cum eo iam ab aliquo tempore deuentum sit, ut nullus fere miles Hungarus, siue eques, siue pedes, in uno aliquo loco, siue praesidio, retineri possit, sed quando cuique libet, sine omni licentia, stationem suam deserat, et ad alium capitaneum vel praesidium transeat; id vero omnibus legibus

et consuetudinibus militaribus repugnet, ac in magnum locorum finitimorum incommodum et detrimentum vergat; eo quod eorundem praefecti et capitanei de militum ipsis subiectorum numero nihil certi sibi polliceri queant: Caesarea Regiaque Maiestas Status et Ordines clementer requisiuit, ut quia Maiestas sua certos articulos, siue leges militares a militibus Hungaris, equitibus et peditibus obseruandas, in eum fere modum, qui inter milites Germanos obseruari consueuit, instituere, easdemque iure militari manutenere decreuisset; ipsi Status et Ordines publico edicto cauere vellent, ne huiusmodi transitionibus ullus deinceps locus daretur, neue quisquam eos, absque venia et passus literis stationes suas deserentes, susciperet, vel ullum eis receptaculum praeberet. Quoniam vero nihil ea de re hactenus decretum fuit, sed Status et Ordines se simpliciter ad constitutiones anni quinquagesimi secundi retulerunt, Maiestas sua praetermittere nequit quin fideles regni Status et Ordines denuo benigno hortetur, ut quod antea hac in parte propositum fuit, minus difficulter amplecti, suaeque Maiestatis menti et instituto, haud alio, quam ad ipsorum statuum ac caeterorum regnicolarum, communisque patriae defensionem spectanti, se accommodantes, suam hanc voluntatem publica sanctione declarare velint.

Cumque is regno huic hostis sit, ad cuius vim propulsandam nunquam non militem in promptu habere, ac in omnem euentum in regno instructum retineri expedit; Caesarea Regiaque Maiestas, de fidelium suorum salute et permansione sollicita, sanciendum censet, quod haud ullus miles Hungarus, siue baro, siue nobilis, alteriusque conditionis sit, absque Maiestatis suae Caesareae Regiaeque, vel supranominati serenissimi archiducis Ernesti scitu et permissione, aliorum principium et potentatuum exterorum stipendiis se addicere, quin imo operam atque seruitia sua Caesareae Regiaeque eius Maiestati, pro defensione patriae, ante omnia offerre debeat. Qui vero secus fecerint, pro iis habeantur et reputentur, qui fidelitatis Maiestati eius ac patriae debitae parum fuerint memores; poenis quoque, in eiusmodi delinquentes constitutis subiaceant.

De metis inter Hungariam et Austriam, Morauiamque et Styriam, decretum quidem fuit in nouissima Dieta, per

Commissarios utriusque nationis, reuisionem institui debere, ita, ut Commissarii iidem essent, qui prioribus Dietis fuissent nominati, ac loco illorum, qui vel mortui, vel morbo, aut aliis legitimis causis impediti essent, Maiestas sua alios designaret; verum, cum hactenus nullus effectus secutus, ab eo autem tempore frequentes de huiusmodi controuersiis, praesertim vero de ea differentia, quae inter Zdenkonem Kauka et Stephanum Thelekessÿ vertitur, querelae ad Maiestatem suam delatae sint, Maiestas eius necessarium existimat, ut per ipsos Regni Status et Ordines tales, tum ad iam dictam, tum alias quoque metarum, siue limitum controuersias, in hac praesenti Dieta deputentur Commissarii, qui una cum his, qui ex altera parte ad id destinati fuerint, reuisionem illam, primo quoque tempore, et ad eum diem, quem Maiestas sua nominauerit, in effectum deducant.

Praeterea aequitati consentaneum ac sane apud omnes Reges et Principes ita semper observatum est, ne alter per alterius ditionem, eo non requisito, vel invito, militem ducat. Cum vero huic inveteratae consvetudini, ab aliquo tempore, in superioribus Regni Hungariae partibus, non uno tantum modo contraventum sit, atque insuper superioribus annis complures, ac inter eos quidem nonnulli ex praecipua nobilitate, iidemque officiis militaribus functi, clam, ac sine Maiestatis suae scitu aut permissione, in Transylvaniam profugerint, ac denique nonnulli reperti sint, qui aliena pecunia instructi, suae Caesareae et Regiae Maiestatis militem, pretio corruptum, clam e Regno educere, hacque ratione confinia, non sine praesenti periculo, praesidiis necessariis denudare non sint veriti; operae pretium autem sit, maximeque necessarium, huic rei, ut quae tam ad incliti Regni securitatem, tam Maiestatis suae authoritatem plurimum pertinet, ac exemplo perniciosa est, opportune provideri; idcirco Maiestas sua fideles Status et Ordines benigne hortatur, ut huius quoque articuli deliberatione suscepta, eam rationem ineant, qua Maiestati suae et Regno hac in parte sua authoritas atque dignitas constet, simulque pericula, quae inde eidem Regno expectande sunt, praecaveri possint; tum etiam consultent, quid de personis et bonis tam dictorum transfugarum, quam illorum, qui militem

suae Maiestatis corrumpere ac a Regno educere ausi fuerint, necnon illorum fautoribus et receptatoribus deinceps agendum statuendumque sit. Praterea Caesarea Regiaque Maiestas, pro paterna ea cura, quam de fidelium suorum salute et incolumitate gerit, omittere nequit, quin nonnullos articulos, ad Regni Slavoniae conservationem et securitatem maxime necessarios, proponat.

Inprimis vero Maiestas sua operae pretium ac necessarium aestimat, ut ad perficiendas Copreinitzae munitiones, praesertim vero trium castellorum intra Colapim sitorum, videlicet Brest, Lithwanitsch et Zreditzki fortificationem, maior operarum, sive laborum gratuitorum numerus decernatur.

Cumque Slavoniae Status, superiori anno, in usum dictorum castellorum, centum pedites alere decreverint, illorum vero confiniorum ratio atque necessitas maiora praesidia exigat, idcirco Caesarea Regiaque Maiestas fideles Slavoniae Regnicolas benigne hortatur, ut de maiori militum, tam peditum, quam equitum numero, loco continui, intertenendo consilia ineant, eorundemque curam atque imperium Bano, ut cui partium illarum tuitio incumbit, permittant. In quo quidem ipsos Slavoniae Regnicolas se tanto minus difficiles praebituros esse confidit Maiestas sua, quod non ignorent, complura alia in Hungaria, praesertim vero in partibus Civitatum Montanarum, esse loca, quorum etsi haud minor sit sterilitas et colonorum inopia, quam in Slavonia, nihilominus tamen suam continui partem praestant; quo magis Slavoniae Regnicolas aequale cum caeteris fidelibus onus, pro necessaria ipsorum ac petriae defensione haud difficulter subire convenit, praesertim cum in eo imponendo unuiscuiusque facultatum ratio habeatur.

Deinde cum in castello Sissegk plurimum momenti positum sit, ac eius conservatio non solum ad Slavoniae Status, sed et adiacentes Styriae et Carnioliae Provincias pertineat, eo autem pacto, quo res hactenus a Capitulo Zagrabiensi instituta fuit, eiusdem securitati parum prospectum sit: Caesarea Regiaque Maiestas fideles Status et Ordines benigne requirit, ut rei huius diligenti deliberatione suscepta, Maiestati

suae ipsorum sententiam aperiant: quanam ratione dicti castelli permutatio iniri, ac Capitulum aliis bonis, vel in Slavonia, vel Hungaria (cum utriusque Regni unum corpus sit) contentum reddi possit; ita quidem, ut nihilominus Capitulum Zagrabiae maneat, ac quae ipsis ibidem incumbunt, peragat, proventus autem et fructus suos, quibus se sustinent, aliunde percipiant; Sissegk vero, una cum suis reditibus, Maiestati suae cedat, ex quibus vel per Banum, vel alium, cui Maiestas sua rei ipsius curam demandandam duxerit, eidem castello de praesidio necessario provideatur; sicque totus ille tractus, unius alicuius administrationi subiectus, ab hoste vicino tanto commodius defendi, ac maiori securitate frui possit.

Eodem modo Status et Ordines deliberent, num Episcopus Zagrabiensis arcem Topusska ex eiusdem proventibus intertenere, ac qua ratione hoc ei imponi debeat; vel satius sit, redditibus Episcopo ademptis, ex iisdem militi praesidarii stipendia per Banum solvi; vel denique arx illa commode, ac sine regionis illius periculo et detrimento, dirui, sicque sumptus illi vitari possint.

Quemadmodum etiam consultandum erit, an expediat demolitionem castri Hrastowitz in effectum deduci, antequam dictorum castellorum Brest, Litwanitsch et Zreditzki munitiones peractae, ac de praesidiis necessariis imponendis certa ratio inita sit; atque insuper deliberent, an castro illo Hrastowitz diruto, eius loci praesidium in tria illa castella, iam nominata, pro tuitione Colapis distribui, vel potius Carolostadium transferri magis e re futurum sit. Insertus est quidem huic Propositioni inter alio articulus, de cavendis incursionibus, quae in hostilem ditionem fiunt. Nihilominus pro publica Regni Slavoniae salute, ab eisdem Statibus deliberandum censet Maiestas sua, quanam ratione res ita institui queat, ut iis in partibus maior Bani, quippe Maiestatis suae personam in iis partibus repraesentantis, tam quoad huiusmodi excursiones, quam alias, habeatur respectus, tam quoad insurrectiones, quam Regni Congregationes, quae pro rerum recurrentium necessitate, quandoque subito ac repente publicandae sunt, debita praestetur obedientia; quo sic, servata ea, quam convenit, disciplina militari, inter Banum et Regnicolas talis

vigeat correspondentia, qua hostium consiliis quoquo tempore opportune obviam iri possit.

Ad Regni securitatem istud quoque pertinet, ut certus modus ac ordo instituatur, quo confiniis de commeatu et victu aliis aliquanto uberius quam hactenus prospectum esset possit, adeoque fideles Regnicolae de suo ad hoc conferant.

Atque haec quidem sunt, quae Caesarea Regiaque Maiestas fidelibus suis subditis Dominis Praelatis, Baronibus, Magnatibus, Nobilibus, caeterisque incliti sui Regni Hungariae Statibus et Ordinibus, publici boni, ac communis salutis et tranquillitatis causa, quam brevissime fieri potuit, proponendum duxit. Liberum autem erit iisdem Statibus et Ordinibus ea quoque in medium adferre, quae vel ad eiusdem finem opportuna fore, vel alias idoneo aliquo remedio indigere existimabunt; sibique de Maiestatis suae sincera ac vere paterna erga hoc suum inclitum Regnum animi affectione certo persvasum esse poterit, Maiestatem suam nihil aeque desiderare, quam idem Regnum calamitatibus et oppressionibus, quibus iam diu subiacet, liberatum, omnibusque bonis publicis et privatis auctum cumulatumque conspicere. Quemadmodum etiam Maiestas sua haud quicquam eorum, quae huc pertinere iudicaverit, et a Maiestate sua praestari poterunt, praetermissura, vel in se desiderari passura est; spe optima freta, ipsos quoque Status et Ordines praeclarae huic Caesareae Regiaeque Maiestatis voluntati et desiderio iuvando, suo consilio, opera et auxilio alacriter adfuturos, ac pro sua parte ea omnia facturos esse, quae a fidelibus subditis suis erga Reges suos expectanda, et a maioribus ipsorum Maiestatis suae gloriosissimis anctecessoribus antehac cumulate praestita sunt.

(Eredeti fogalmazata a bécsi állami levéltárban.)

V.

1582. Január 30.

Az udvari kamara véleménye, az országgyülés fölirata tárgyában, és az egyes pontokra vonatkozó királyi határozatok.

Allergnedigster Kaiser unnd Herr. Ew. Kais. Majestät haben auss der hungerischen Stenndt beschwärschrifft etliche

Articl auf die Hofkammer geben lassen, darüber ist die hungerische Kammer souil Noth gewest vernumben worden, und volgt darauf ir der Hofcammer underthenigster Bericht und Guetachten.

Erstlich beschweren sich ermelte Stennd, dass die Obristen die Cammern und derselben Unndergebne Ambtleuth an Einforderung der Zehet nit ersettigt, sondern was noch darüber verhanden, hinweckh nemben unnd der Armen Man desselben annderer Gestallt nit, alss mit ainer Versicherung khünfftiger Bezallung vergnuegen. Item so seyn die zu Ew. M. Schlössern gehörigen Guetter, nachlessig gebauet, verödet unnd verwüstet. Dann auch so werden die hungerischen Handlungen in underschiedlichen Canzleien verschikht, und tractirt, also dass die Supplicanten dieselben bissweilen nit mehr erfragen khünden; und da gleich dem Obristen auss der hungerischen Canzlei was beuolhen werde, so hab doch solches bei inen nit statt.

Darauf bericht die hungerisch Camer souil den ersten Articl belanngt, dass sie ires thailss khainne Zehent ausserder granerischen in Bestanndt genumben, dauon sei jeder Zeit die gebüerend Arenda bezallt, und bei ir der Camer destwegen nie geclagt worde, sy wolten sonst was sich gebüert hette, verordnet haben, wie sy dann one das iren unndergebnen Ambtleuthen jeder Zeit auf erlegt, Niemandt wieder die Gebüer unnd Billichait zu beschweren, da aber in Jemandts etwas ungleichs begegnet, so hette sich derselb des anno 74 verganngnen Landtags Beschluuss gebrauchen mögen.

Dass sy aber vermelden, die Haubtleuth nemen auch was über den Zehendt übrig, vermaint die hungerisch Camer Ew. M. sollten von den Stenden begern, dass sy dieselben nambhafft machen, alssdann wolten Ew. M. fürsehung thuen, damit der Werd dessen so also genummen erstattet, und solches hinfüro bei Straff verhüet werde.

Dass sy aber anzaigten, Ew. M. güeter were nit wol bei Paw, vermaint die hung. Camer es möchte den Stenden wider angedeütet werden, dass sy daran recht thetten, Ew. M. wolten Verordnung thuen, damit die Ambtleuth hinfüro vleissiger sein unnd alles zu gueten Standt wider gebracht wurde.

Allergnedigster Kaiser. Souil dass Jenig, was über den

gebürenden Zechet eingefordert worden sein soll, belanng, dessen haben sich die Stenndt im negsten Landtag vor zwai Jarn auch beschwert, darauf ir Fürstl. Durh. in irer Replicschrifft inen zu antwort geben, Ir Durch. khündte solches anderst nit, dann für unbillich haltten, wolten derwegen den Camern und Obristen mit Ernst auferlegen, damit solche Ungebüer abgestellt und die armen Unnderthanen, sowol des vergangenen, alss des khünfftigen wegen befriedigt wurden. Darauf dann damaln Ir Durch. der Zibbserischen Camer die Notturfft mitt Ernst beuolhen, dass sy nemblichen nit allein denen arendatoribus, die gebürent Arenda zu rechter Zeit erlegen, sonnder auch bei iren undergebnen Ambtleuthen Verordnung thuen solte, damit die armen Underthanen, disfals unbeschwerdt sein mügen, und dieweil an jeczo in spc. nit fürkhumbt wie und was Gestallt wieder Ir Durh. Verordnung gehandlet worden, so möchten Ew. K. M. der Hofcamer gehorsambisten Erachtens die Stendt des vorigen mit wenigen Worten erindern lassen, unnd sich erbieten, wovor desswegen ainiche verrere clag in spc. fürkhumben wurde, dass Ew. K. M. alssdann verrere gebüerliche aussrichtung fürnemben wolten.

Was dann die Wirdtschaften bei Ew. M. Herrschaften belanngt, da khumbt der Hofcamer wol etwas frembt für, dass sy sich Ew. M. in iren Wirdschafften also Ordnung zugeben unndersteen, sy haben gleiche Beschwerung auf dem verschinnen Landtag der fürstl. Durh. Erzherzog Ernesten auch fürgebracht. Darauf Ir Durh. inen die Ursachen, warumb es solche angelegenheitten bey Ew. M. Wirdschafften ervolgen thetten zimblich ausfürlich entdeckht. — Allss nemblich, dass mitt der täglichen Unnderhalttung des Kriegsvolckhs, souil zu thuen, dass die Wirdtschafften darneben nit nottwendiglich mügen verlegt werden, unnd dann auch, dass die Unnderthannen bei Ew. M. Schlössern viel mehrers allss anderen Landtleuth Underthannen, mit dem Wein und Ackherbau, mit dem Salz und Mehl füren, beschwerdt werden unnd derwegen sich verlauffen. Wann alssdann die ubrigen wenigen den Last, welchen zuvor die merern ertragen, nit erdulden mögen, so khünt es an solche Angelegenheiten nit abgehn, Ew. Kais. M. möchten sich ditsorts khurzlich auf dieselbe

Anntwort referiern, unnd den Stenden daneben andeutten lassen, dass Ew. M. nichts liebers were, dann dass Ew. M. merere Nucz von iren Wirdtschafften haben möchten, sy sollen auch Ew. M. darümben trawen, dass sy an allem den so zu gueten Wirdschaften diennstlich umd sich thun last, nit gern etwas wolten erwinden lassen, nemben ir den Stenndt gehorsambe Warnung unnd Manung mit Gnaden an, und zweifeln nit, es werde dasselbig von inen mit allen Trewen vermainet.

Souil dann belangt, dass ire Sachen in underschiedlich Cazleien fürgenumben und gehandlt werden, erindert Ew. M. die Hofcamer gehorsambist, dass sy dergleichen Beschwer hievor zumermallen unnd erst in dem jüngsten Landtag auch fürgebracht. Darauf inen damalln zu versteen gegeben worden, dass sich die vorige Kais. M. hochselligister Gedechtnuss anno neun und sechzig derwegen notwendigcklich dahin erclärt und ain sonndern Articl und Constitution in denselben Lanndtagsbeschluss einkhumen lassen, wie es in diesem fall gehalten worden, der sei dieses Inhalts:

Institerunt quoque status et ordines, ut, quia regnicolis valde onerosum est negocia et supplicationes eorum ex Hungaria ad bellicum consilium et inde quandoque ad Cameras remitti: M. Sua Caes. dignaretur in rebus fidelium subditorum suorum Hungarorum, Hungarico uti consilio; qua in parte Majestas sua benigne declarauit, quae iustitiam, iura, libertatesque regni concernunt, in Hungarico, quae cameralia in camera quae vero bellica negotia sunt in bellico consilio, more hactenus obseruato, tractari debere.

Das ist nun souil die Camersachen belanngt, nit allein seit derselben sondern noch zuuor jeder Zeit also gehalten worden.

So hanndlet sy die Hofcamer in den hungerischen Sachen sonderlich was die libertates und iura regni belanngt, alles mit der Landtcamer, und hungerischen Rechtserfarnen Guetbedunckhen, wie es dann auch in allen Ew. M. übrigen Khünigreichen und Lannden anderst nit gehaltten wird, und obwol etwo von dem Khünigreich Behaimb in dergleihen Sachen gern difficultiert wirdt, so ist es doch nie annderst gehaltten worden unnd man also bisshero damit zufriden. Wie es dann

der Hofcamer unnderthenigen Erachtens nochmaln weder an ainen oder dem andern Orth annderst nit wol sein khann. Es wollten dann Ew. Kais. M. ieden Lanndt ain sondern Hofcamer haltten, welches ain grosse Zerrüttlichkhait und vergebnen Uncosten geberen unnd dannocht nichts damit ausgericht sein wurde.

Es halt aber auch die Hofcamer dafür, dass dieser Articl, der Camer expedition halb nit eingebracht. Was aber die Statt und Kriegssachen belangt, in dem werden Ew. Kais. M. sonnst die Notturfft zu bedenckhen und zu verordnen wissen. Dadann die Steendt in spc. beschwerden wider die Hofcamer fürbringen wurden. Darüber wirdt solcher Bericht khünen gegeben werden, dass sy verhoffentlich damit zufriden sein khünen.

*Die Röm. Kais. M. haben beuolhen sich in diesem Articl auf die berüert Constitution des 69 Jars in genere zu referiern mit Vermelden, dass es Ir M. bei derselbigen nochmaln mit Gnaden verbleiben müsse lassen; wurde etwas derselben zuwider fürgenumben, oder gehandlt, und Ir M. dessen erindert, solt es an gebürlicher Wendung nit erwinden darneben soll mit Glimpf angedeut werden, dass sy ire supplicationen auch darnach richten, und ain jeden Sach an ir absonnderlich orth dirigiern, welches da es beshehn, bei Irer M. sy villecht disfals destweniger zu clagen Ursach gehabt hetten.**)

Verrer so beschwern sich die Stenndt, es were gleichwoll von den felligen Güetern viel geschrieben dass dieselben den Wolverdiennten sollten conferiert werden. Da aber jemandts umb den gleichen Güeter anhallt werde sein Supplication hin unnd her zu den Camern geschikht, unnd letstlich dergleichen Gütter umb Gelt verkhaufft.

Also wurden auch die regnicolae mit Abforderung des Dreissigist beschwerdt, die vacierenden Ambter unnd beneficia wurden niemandt conferiert, unnd wer es in Krieg und andrer Sachen von vorigen Form unnd Ansuchen des Künig-

---

*) A királyi határozatokat, melyek az irat másik hasábjára vannak jegyezve, cursiv betükkel adjuk.

reichs Hungern weit khumen, unnd wurden die Ambter maistesthails mit aussländischen aigennützigen Personen ersetzet.

Es wären auch zuvor allerlei Beschwerden der Spanschafften, Stett unnd anderer privat Personen fürgebracht worden. Unndern andern Mitln dardurch gemainen Weesen in Hungern geholffen werden möchte, were dass der hungerisch Rath und Cannczlei reformiert wurde. Es were diesfals von der vorigen Gewonhait auch weitkhumen und wurden die Hungern schlechter Sachen halber, umb Rath gefragt, was wichtigs ist das werde mit den ausländischen umb die der hungerischen Gebrauch unerfahrn gehandlt, da es doch billich mit den Hungern beschehen sollte.

Souil begerten Anschniet belangt, seien sy willig denselben zugeben, wolten aber zuvor wissen, ob Ew. M. inen irer Beschwer abhelffen wollten, alssdann wussten sy sich der Gebüer unnd iren Vermügen nach, wie bissherr beschehen, zu verhalten, dass sy nun das begertten, beschehe auss khainem Muetwill sondern umb gemeines bessten wegen.

Allergnädigster Kaiser und Herr. Was erstlich die fellige Guetter belangt, da hatt die Hofcamer soviel Nachrichtung, dass ja die vorigen Khünig in Hungern ire Wohlverdiennte Kriegs- unnd Lanndleuth mit dergleichen Güetern begnadet, dagegen ist wol mit one, dass man ain Zeit hero, aus Noth solche Guetter, die Ew. M. haimbgefallen verkaufft unnd zu der Granicz notturfft angewendet, dessen haben sich nun die Hungern offt und vielleicht nit sogar unbillich beschwerdt.

Die Hofcamer bericht aber Ew. M. darneben gehorsamblich, dass sy nit befindt, dass derwegen ainiche Constitution nit verhanden, in Crafft deren Ew. M. verbunden, solche Güeter benemeritis zu conferirn, zu vergeben unnd nit für sich selbst zu behaltten. Aber es sei demselben, wie da wol, so vermaint doch die Hofcammer gehorsambist unnd khumt nit für unthunlich haltten, weil man allerlei Weeg suechen muess sy die Hungern bei guettem Willen zu erhaltten, Ew. M. möchten sy dieses Artickhls halben, dahin beanthwortten, was bisshero beschehen, unnd wass auss solchen Guettern gebracht worden sei gemainem wesen zum besstem unnd zu der Gra-

nicz-notturfft verwendet worden, unnd wann sy zu Gemüeth fürten, dass Ew. K. M. irer selbst aignen erblichen Herrschafften unnd Guettern bisshero nit verschonnet, und noch nit verchonnen, wurden sy sich desto weniger beschwerd finden, dass solches mit denen Guetern, so Ew. M. per defectum haimgefallen beschehe, und möchten Ew. K. M. sich darauf erbieten, ob sy wol nit verbunden, dass sy solche fälligkaitten vergeben müsste, dass sy sich doch in denselben, nit weniger dann Ihre hochlobliche Vorfaren im Künigreich Hungern gegen derselben wolverdienten Underthanen, wie dann bisshero souil müglich auch beschehen, unverweisslich verhaltten, unnd sich dagegen verstehen woltten, sy wurden Ew. M. khain getrungne freygebigkhait zumuetten, sondern iren ditsorths vertrawen, die wurde sich nach Gelegenhait den Ausbitter verdienen, gegen iren getrewen Underthannen unnd Diennstleuthen mit dero Khöniglich gnaden jeder Zeit zuerzeigen nit unnderlassen.

Anreichendt die Dreissigst Abforderung, deren sy sich beschweren, item die Ersetzung der Aembter mit den ausslendischen, da lässt sich gleichwoll solch alles in genere also reden, da man es aber notturftiglich verantworten sollte, so erfordert die Notturfft dass in specie angeczaigt wurde, wann, wehr, durch wehm und wasgestallt diese Beschwerungen eruolg weren.

Es mochte auch ain solche mehrere Erleütterung und specification begert worden, mit dem Erbieten, da Ew. M. was strafmessigs befinden wurden, und da Jemand wider di Gebüer beschwert, dem bedrängten guete Aussrichtung zu thuen und die Ambtleüth so wider die Billichait gehandlt jeczo und künfftig ungestrafft nit zulassen.

Der underschidlichen Beschwerden halben, so im vorigen Landttag fürgebracht, darauf is einem Jeden, souil damaln müglich sein mögen, Beschaidt ervolgt, Ew. M. mochte sich gegen inen gnedigist erbieten, da Jemand sich weiter beschwerdt befunde, und solchs in specie anbringen wurd, dass Ew. M. geburliche Hülff und Einsehen erczaigen wuerden.

Was dann ferrer des hungrischen Rath und der hungrischen Canczlei halben, vermelt wird; darüber haben Ew. M.

souil darunter die Hofcamer belangt, iren Bericht und Guetbedunken hieoben gnedigist verstanden, was aber die Hofcamer nit angehet, darüber werden Ew. M. in anderweeg die Notturfft gnedigist zu bedenken haben.

Das Anschnits halben, stehet die Sach auf der Stendt verrern Erklerung und wais die Hofcamer desswegen auf dissmal nichts zu melden.

Placet Suae M^ti wie obgemelt, daneben sollen den Stenden wermelt werden, dass Irer M. anderst nit bewust, dann dass alle hungerische Landt und Rechtsachen mit inen berathschlagt und gehandelt wurden, in dem wol ain Notturft were, das Irer M. hungerische Räth, wie hievor zu mermalln darvon auch gehandlt, und geschlossen worden, Irer M. oder wer Ir M. Person vertritt, etwas beharrlichen und embsiger Beiworten, wie schwer es aber bissher damit zugangen, dass sey den getreweu Standten, wie auch den Räthen selbst, nit onbewust. Derwegen sy dann Ir M. zuvermanen nit underlassen khönen, dem Gemainenwesen undd inen selbst zum Besten, auf die Mitl gedacht zu sein, damit disorts khain Mangl erscheine unnd on Umderlass etliche auss den Räthen Irer M. oder der so in Irer M. Abwesen, der selben Königliche Person representiert, beiwohne, unnd also an nothwendiger Berathschlagung unnd Expedierung der hungerischen Stadt, und Justitiensachen nit Verhinderung erscheine.

Weiter so vermelden die Stend, nach dem von Altersheer gebreüchig gewest, dass Niemandt von seinen Wahren im Landt ainichen Dreissigst beczalt habe, so wollten sy Ew. M. bey solchen Gebrauch nochmalln erhalten. Da aber die Pawern ausser Landts, was verfueren wolten, sey es billich, dass der gebuerendt Dreissigist davon geraicht, und die diesfals Contrabandt treiben, nach Notturfft gestrafft werden. Dass aber dergleichen fraudatores von den Camern sollen gerechtfertigt werden, da kündten die Stendt von der altten Gewonhait nicht weichen, dann die Camern kundten nit zugleich Richter und Parteyen sein, sondern gehördten dergleichen Sachen fur die ordinarios judices.

Und dieweil die Dreissiger zu Ödenburg, Rab, Hungerischen-Alttenburg, also auch in Ober-Hungern, unnd anderss-

wo sich in Abforderung des Dreissigist in vill weeg ungebüerlich verhalten, also dass sy auch innerlandts von der geringsten Sachen den Dreissigist abfordern, welches fürnemblich daheer ervolgt, dass solche Dreissiger ainczweder aussländische Personen, oder auf die teütschen Cämern, die der ungerischen Gewonhaiten unerfaren und den ungerischen Rechten nit underwüerffig gewisen. So begertten die Stendt Ew. M. wollten solche Dreissigist ambtter mit Ungern erseczen, unnd nicht auf die Nieder-Oesterreichische sondern die hungerisch Camer weisen, denselben wolte Ew. M. auch ferer auflegen, dass sy von den regnicolis innerlandts khaine Dreissigist abfordern. Neben dem beschweren sich auch die Stendt, dass in Ober-Ungern die Dreissigist hin und heer nach Wollgefallen gelegt, auch newe Meüt aufgericht wurden, und bitten Ew. M. wollten hierinn notturftiger Verordnung fürnemben, bevorab weil solche newe Meüt nit Ew. M. sondern den Dreissigern selbst zu Guetem kämen, und damit sy wissen, was sy verdreissigen und wieuil sy von Jedem raichen müessen. So bitten die Stendt Ew. M. wolten inen ain Abschrifft des vectigals erthaillen.

Verrer bitten sy nachdem auch die Dreissiger von den Sachen welche auf iren der Stendt Maierschafften erczeügt den Dreissigist abfordern, Ew. M. wolten solchs gleichermassen abstellen. Hierüber bericht die hungrisch Camer, bisshero sey vermüg der Constitutionum Regni von denen ein- und aussgefuerten Wahren, der Dreissigist abgefordert worden, bey demselben werd es auch verbleiben müssen, von dem aber so innerlandts verkauft wirdet, sey kain Dreissigist begert worden. Was aber aus der Türggey und aus Sibenbürgen in Hungern gebracht wirdet, sey der Dreissigist auch abgefordert worden, wie dann die Türkhen und Sibenbürger gleichermassen thätten.

Sovil belangt, dass die Stendt vermelden, wann ain Paursman etwas auserlandts verfüeren wolte, dass der Dreissigist von ime abgefordert werde, deme sey man bisheer vermüg des Vectigals nachkomen, unnd von den handtierenden Personen solchen Dreissigist abgefordert.

Wann aber die Stendt mit diesen Worten zuverstehen geben wolten, dass die von Adl, alsdann irer angeczognen

freÿhait nach, freÿ handtieren mechten, das seÿ ires des hungr. Camer Erachtens unbillich.

Dann die von Adl mit Gewerb und Handtierung nit umbgehen sollen unnd da solchs beschieht, seÿ billich, dass sÿ wie andere handtierende Personen den Dreissigst beczalen, unnd künne sÿ die Hungerisch Camer nit ratten, dass den Edlleütten umb irer Adlsfreÿhait willen, dergleichen Handtierung und Gewerb freÿ zutreiben verstatet werde, dann hierdurch wurden alle Dreissigist, welche doch die fürnembisten Einkomen in Hungern sein, in Abfall geratten.

Dass die fraudatores nicht durch die Cämern gerechtfertigt solten werden, berichtet die Hungrisch Camer sÿ iresthails kain recht nie bestelt, es seÿ dann in Contrabant sachen bestehen, oder wann Klagen wider die Dreissiger fürkomen, welches sy vermüg des A° 55 ergangnen Landtags beschlües thuen mügen, darczue hab sy aber jeder zeit Rechttesgelertte genomen.

Also hatte auch sÿ die hung. Camer wider die turbatores regiorum prouentuum fur sich selbst kain Recht geseczt, sondern jederzeit an Ew. M. gelangen lassen, unnd vermüg des Landttags beschluss A° 46 unnd 48 solche turbatores durch ordentliche Ladung für die von Ew. M. erkhieste Richter citiren lassen, unnd were Ew. M. vermüg angedeütten Landtags beschluess wolbefuegt, dergleichen turbatores in oder ausserlandts zu rechtferttigen, und zustraffen darbei es ires Erachtens verbleiben müesse. Dann da dergleichen Sachen auf die ordinarios iudices khumen soltte, wurde es Ew. M. ins khurcz zu mercklichen Schaden gedeien. Wie es dann die Erfahrung ehe unnd zufor solches in ermelten Landtägen beschlossen werden genuegsamb mit sich gebracht.

Dass sich aber die Stendt beschwerdten, es werde auch von dem geringsten Sachen der Dreissigist abgefordert, unnd der Dreissigist Fan offt hin unnd wider gelegt. Derwegen vermain die hungerisch Camer, mochten die Stendt dahin beanntwort werden, dass Ew. M. darob sein woltten, damit solches hinfuro nit mehr beschehe.

Also woltte Ew. M. Fursehung thuen, darmit die Dreisigist Ambter mit qualificierten tauglichen Personen erseczt,

unnd den Unnderthanen wider die Gebür nichts zugefuegt wurde.

Was die Abschrift des Vectigals belanngt, das möchte EW. M. inen verwilligen.

Betreffent aber die Dreissigist Befreÿung von denen Sachen, welche sÿ auf iren Maierschafften erczichen, das hetten sÿ in allen Landtagen getriben, unnd were zwar solches in den Articulis begriffen.

Dieweil es aber den Dreissigist gefellen wie obuerstannden zu Abbruch unnd Schmellerung geraichen wurde, in Bedacht, das die Herrn unnd die vom Adl, das Jungviech allenthalben aufkhaffen, daselbst auf iren Mairschafften aufziehen, unnd alssdan in Märhern Osterreich unnd Schlesien verkauffen unnd den Viechtrib allein haben wurden, sollte inen solches nit offentlich zugeben unnd verwilligt, sondern etwas nachgesehen, aber doch nit gehaltten werden.

Allergnädigster Kaiser und Herr. Souil die Abforderung des Dreissigist von den hanndtierenden Personen unnd die defraudatores fisci belanngt, darbei bleibt es billich bei dem, wie die hungerisch Camer vermelt unnd anczaigt, waiss die Hofcamer weiter nichts darzu zu melden, khan auch iresthails nit sehen, wie man von denen Anno 46. unnd 48. ergangnen Lanndtags beschlüesen, welche one allen Zweifel mit gueter Vorbetrachtung gestellt, oder Unndergang Ew. M. gefell weichen khüne, oder warumb man davon weichen solle.

Die Abforderung der Dreissigist von den geringen Sachen, dessen haben sÿ sich auch im vorigen Lanndtag beschwerdt, unnd ist darauf beiden hungerischen unnd N. O. Camer die Notturf bevolhen warden, wie die Zibserische Camer, damaln bericht, dass sÿ jederzeit bei iren unndergebnen Dreissigern ernnstliche Verordnung gethann, das sÿ Niemandt wider die Billichait beschwerden, sondern sich irer Instruction unnd vectigal gemess verhiltten, unnd möchten Ew. M. sÿ noch malln, wie die hungerisch Camer Ratt, gegen den Stenden erbieten, diesfals gebüerliches Einsehen zuthuen, auch wider Allt herkhumen dissorths nichts zugestatten, oder Jemandt beschweren zulassen, unnd da was anderst fürkhume, dasselbe nit ongestrafft zu lassen.

Des Vectigals wegen, unnd das den Stenden davon ain Abschrifft erthailt werde, in dem hatt die Hofcamer auch khain Bedennckhen, dess mächten sich Ew. Kais. M. also gegen Innen erbieten.[1]

Was dann die freÿ Passierung des auf iren Mairschafften erczeugten Viechs belanngt, das haben sÿ in massen die hungerisch Camer anczaigt, auf dem Landtägen iderzeit getriben, im negsten Landtag vor zwainn Jarn seint sÿ derwegen dahin beantwort worden, sÿ hatten zuerachten, dass diess ir begern, also simpliciter propter fraudes et dolos, nit alweeg statt haben khundt, unnd das sÿ selbst wissen, wie hoch dieser Zeit die Notturf erforder, bei so hochen Obligen Ew. M. einkhumen vleissig zuhandlens unnd haben ir Durchl. Erczherczog Ernnst sich damallen in Namen Ew. M. gegen inen den Stenden erbotten sÿ wöllen sovil berüerte fraudes unnd circumuentiones dern man sich etwo gebrauchen möchte, inen zuliesen, inen den Stenden hier inenwilfahrn.

Weil es dann ainmal also, den Ew K. M. diesen Artickh also simpliter nachsehen, oder von newen statuirn lassen Ew. K. M. Dreissigist Gefell einkhumben zu entlichen Unndergang dardurch khumen wurden, unnd aber dagegen ettlicher vorigen Landtäg decreta solche frei Passierung zuegeben, so wolt die Hofcamer gehorsambist rathen, Ew. M. möchten dieselben auf diessmal nit viel disputirn unnd widerfechten, sondern inen über diesen Articl schlechtlich zu antwort geben, sÿ liessen es dissorths beim vorigen Artickhl mit Gnaden verbleiben.

Placet 30 January 82.

Verrer vermelden die Stänndt, was die Engung der gemainen Landtstrassen so von etlichen fürgenumben solle werden, belangt, da sollte geschlossen werden, wan etwo durch Jemandt der Weeg also eng gemacht wurde, daso das durchgetribne Viech getrungenlich in desselben Ackhern unnd Grundt ausweichen müesste, und darüber durch den Grundherrn gepfenndt wurde, dass der vicecomes illius comitatus darinen solches beschehen, also baldt darüber erkhennen unnd den coarctatorem straffen müge.

Also sei inen den Stenden nit zuwider, dass die Abforderung des Neunten unnd zehenden Thailss von den Arrestir-

ten Waren abgestellt, unnd dergleichen Arrest halber die constitutiones Sigismundi Mathiae unnd Ladislai obserwiert werden.

Wegen Unnterhalttung der Pruckhen und Pesserung der Strassen referiern sich die Stenndt in den 66 Jarigen Landtag mit diesem Anheng, da ain Stat, Marckh, oder Dorf zu solcher Underhalttung unnd Besserung nit genuegsamb, dass alss dan die negstbenachtbartten ir Hülff bei Straff leisten sollen.

Unnd dieweil hin unnd her im Landt viel Zöll und Meuth, al da khaine Prückhen sein, so begern die Stenndt den Artickhl, so destwegen in ermelten 66 jarigen Landtag einkhumben zuvernemben.

Hierüber bericht die hungerisch Camer, sovil die Strassen belangt, die wern an etlichen Orten sa enng, dass khumerlich zwei Wegen neben ainander faren khündten. Darneben die Ackher nit verzeünet unnd das geschehe mit Vleiss, damit mann also das Getrieben Viech in die Ackher aussweichen, sÿ alssdan dasselb zupfennden und zu verarrestiern Ursach haben mügen. Derwegen vermaint die hungerisch Camer es sollte von den Stenden begert werden, damit die Pawrn mit den Ackhern nit so weit herauss auf die Strassen fahren, sondern dieselben bei rechter Weit unnd Braidt bleiben lassen, unnd da Jemandts auss den Vichtreiben ainer unbillichen Pfendung vor dem vicecomite beschweren wurde, dass er alssdann schuldig den Augenschein einczunemben, unnd darüber alspaldt zuerkhennen unnd da sich befunden wurde, dass dem Vichtreiber Unrecht beschehen, dass alssdan der vicecomes den schuldigen Thail citatione inhibitione et contradictione non obstante zu gebürlicher Erstattung halten und ine darüber noch am guet straffe.

Die Einforderung des Neundten unnd Zehendten Thailss von den arrestierten Wahren, werde billich abgestellt, mit dem Anhang dass der vicecomes über der gleichen Arrest one lanngen gerichtlichen Process, bei Entseczung seines Ambts, also baldt zuerkhenen schuldig sein solle.

Der Erhalt unnd Besserung halben der Prückhen müge es bei der Stendt begeren verbleiben, doch dass die vicecomi-

tes bei ainer gewissen Straff besser Achtung alss bisshero beschehen, darauf geben.

Also mögens auch der Lanndt Meut halben, bei dem was die Stenndt vermelden verbleiben.

Allergnedigister Kaiser unnd Herr. Souil die Enngung der Weeg unnd die unbilliche Arrest belangt, waiss die Hofcamer weitter nichts, dann durch die hungerisch Camer an jeczo beschehen, zuvermelden, Ew. M. mechten ains unnd das annder den Stenden fürhaltten lassen unnd ist die Hofcammer der Zuversicht sÿ werden also damit zufriden sein.

Die andern zwen Articl alss die Prückhen unnd truckne Meut seint khaine Camer Sachen, unnd werden Ew. M. hierüber sonnst die Notturf zubedenckhen haben.

Jer Kais. M. Beuelh, man soll diese zwen Artiekhel wie der hung. Camer Guetbeduncken vermäg beanthworten, 30. Jan. 82.

Verrer wirdt in der Stendtschrifft vermelt, nachdem Ew. M. gnedigist begert, dass die causae fiscales derer Gueter halben, so Ew. M. per defectum seminis haimbgefallen unnd durch frembde possediert extra seriem aliarum causarum ventiliert, unnd also die derwegen von weilendt Künigen Sigismundo unnd Mathiae, löblicher gedechtnuss ergangne decreta wider in Gebrauch wolte gebracht werden, dass sÿ disfalss von dem vorigen Landtags Articln nit weichen khunden.

Die Einbringung der Zehendt belangendt vermainen die Stendt es sollte hierinen dits, was vorige Jar geschlossen observiert werden.

Dieweil aber in Einbringung der Erlaischen Zehendt allenlei Betrueg gebraucht werden solle, vermainen sÿ es sollte dem Zehendtner ain Geschworner vom Adl unnd der im Landt angesessen, gleich wie in Einbringung des Antschniets beschiecht zugegeben werden, doch solle diso den vorigen constitutionen auch den Bischoven unnd Prelaten unpraeiudicirlich sein. Derselb vom Adl, so also dem Zehendtner zugeben soll der Spanschafft die Zehendt Regiester fürweisen unnd die Spanschafft solchen Regiester alssdann an Ort unnd Endt, da es Ew. M. wöllen schicken.

Bei diesem Articl wirdet weiter vermeldt, nachdem die Zibserisch Camer etliche Zehent, so gehn Erlaw gehörig unnd

weit entlegen, bisshero ires Gefallens, arendirt, in deren Einbringung umb der weiten Entlegenhait willen, viel Betruegs gebraucht wurden, es sollte solche Zehendt arrendation hinfuro dem Grundtherrn zugelassen werden.

Unnd nachdem Ew. M. begert, dieweil Etliche vom Adl allerlei Öde gründt unnd Reütackher zu sich ziehen, unnd alss dann under ire Diener unnd Pauren ausstheilten von denselben gleichwol das Neunde unnd Zehendt abfordern, aber solches dem Bischof zuraichen verbiten, dass gleichwol die Gründt so von altershero zu solchen Edlmans höfen gehört, des Zehent befreyt sein, unnd bleiben; von den Paurgründen aber welche der Gründtherr under seine Underthanen aussgethailt, der gebürliche Zehent geraicht, unnd desselben weder die rutheni noch walachi erlassen werden. Darauf vermelden die Stendt, dass es dieser Puncten wegen, beÿ dem 74. jarigen Landtags Beschluess verbleiben müg.

Nachdem auch Ew. K. M. begert, dass hinfüro in dem comitatu Naduduar des Getraidt sowoll als anderswo geschicht garben weis zusammen gebunden unnd nit also aufgeschobert, unnd dauern der gebürend Zehendt geraicht werde. Vermelden die stendt darauf, es möge disfals beÿ der constitutio anni 63. auch verbleiben.

Hierüber bericht die hungrisch Camer souil anfangs die causas fiscales der fälligen Guetter belangt, dass Ew. M. gethones Begern gar billich, dieweil es gemainem Weesen und denen wol verdienten zum besten raiche, unnd irre disfals nicht, was die Stend von anndern constitutionen melden dieweil in denselben nichts anders begriffen, dann das in genere alle causae ex serie judiciert sollen werden, von welcher Generalitet aber hernach etliche causae eximiert worden, unnd extra seriem ventiliert werden. Dieweil man sich in andern Rechtshandlungen, der vorigen Künigen Decreten gebrauche, so künne es billich mit denen causis defectus seminis auch also gehalten werden.

Da aber ÿe dissorts der vorigen Künigen Decreta nit widerumb in Gebrauch unnd Übung zubringen unnd dann causa defectus seminis privilegiert, so solle doch von den Stenden begert unnd wo müglich erhalten werden, dass ermelte

causae vor allen andern iudiciert unnd aller schedlichen Missbrauch so sich disfals bei dem Process halten mechten, abgestelt wurden.

Mit Einbringung der Zehendt vermaint die hungrisch Camer, es möge bei den Articln anno 47. unnd 78. verbleiben.

Dass aber die Stendt vermainen, es solte dem decimatori Ainer von Adl zuegegeben werden, das sey ires Erachtens Ew. M. unnd dero Dienern verklainerlich, so sehe sÿ auch nit, was hieraus für ain Nuczens erfolgen künne, wann man einen solchen vom Adl mit grossen Unkosten underhalten solte.

Mit Einbringung des Anschnits werd es gleichwol also gehalten, sy habe aber auch bisshero wenig Nucz dabei gespüert, dann es gleich so betrüglich als zuvor darmit zuegehe. Dieweil dann das jhenig, was die Stendt ditsorts begeren unbreüchig unnd darbei khain Nucz zuhoffen, so vermaint die hung. Camer Ew. M. mochten sy dieses Punckten halben dahin beantwortten, dass Ew. M. zu der Einbringung getrewe unnd geschworne Leuth bestellen lassen wellen. Die Erlauischen Zehendt, deren arendatio die Stendt den Gruntherrn zulassen begert, belangendt, vermaint die hung. Camer, wann diselben Nucz unnd den Graniczheüsern zunegs gelegen, unnd derwegen mit geringem Uncosten eingebracht mügen werden, dass sÿ auch hinfüro durch die Camer sollen arendiert werden. Da sÿ aber weit entlegen, seÿ es ires Erachten, besser, dass sÿ den Grundtherrn gelassen werden.

Von den Reüdtackhern so die von Adl haben, vermaint die hung. Camer soll der Articl so anno 74. in dem Landttag einkhomen, gehalten werden. Was aber die übrigen Gründt, so zu denen Edlmanshöfen gehörig belangen thette, da vermög der Landtag anno 73. dass von denselben kain Zehendt sol geraicht werden.

Wann aber die vom Adl irer Underthanen Gründt zu sich zihen, sein sÿ den Zehendt von denselben sowol als die Underthanen zu raichen schuldig, dabei mog es auch verbleiben. Was die Reüssen, Walachen unnd Räczen betreffen thuet, befindet sÿ die hung. Camer nicht gnuegsame Ursachen, warumb diselben des Zehendt befreyt sein sollen, dieweil sie wie

andere Pauren das Veldt pauen den Anschnit auch wie diselben raichen.

Der Zehent halber Nadwdwur seÿ in denen Articulis 63. noch in andern Jechtes zufinden. Dieweil dan der Missbrauch dass die Zehent daselbst mit Gelt abgelöst werden, schedlich; so vermaint die hung. Camer es solte abgestelt, unnd die Zehent selber Orten, wie anderswo vermüg des Landtags Aº 55. in specie gefexnet werden.

Allgn. K. unnd Herr. Die Hofcamer wais der hung. Camer guetachten in ainen unnd andern nit zuverbessern unnd mecht Ew. K. M. solches an die Stendt gelangen lassen. Darneben hat Ew. M. sy die Hofcamer dissorts gehorsamist erindern sollen, dass man gleichwol bisshero offt unnd vil, mit den Herrn Grauen von Serin dem Buthiani unnd Nadasti gehandlt, dass sÿ die Zehendt, welche sÿ vom Bisthumb Raab arendieren, wo nit gar doch halben thail zu der Prouandtierung Canischa wolten volgen lassen, aber es hat solches beÿ inen bisshero nit erhalten mügen werden.

Dieweil dann wie Ew. M. gnedigist bewust an Erhaltung Canischa so hoch und vill gelegen, darczu nur ein solcher Zehent vasst unvermaindlich bedürftig, so welle die Hofcamer gehorsamist rathen, Ew. M. mechten sÿ dessen erindern, unnd an sy begeren lassen, in diesem Landtag zu decernieren, damit solche raberische Zehent, wo nit gar unnd ÿe den halben Thail den Grundtherren darumben, dass sÿ auch Kriegsvolkh underhalten gelassen werden musste, dass doch der übrige halbe Thail gen Canischa gefexnet werden möge.

Wass von den raberischen Zehenden vermeldt wierdt, soll auf dissmal eingestellt und hernach mit Gelegenhait eingebracht werden, in reliquis placet. Pro Imperatore 30 Januarii 82.

Verrer so vermelden die Stendt, es werd darfür gehalten, dass die polnische Müncz von Ew. M. aignen Ambtleüthen in das Landt gebracht werde, dann die Taller unnd Ducaten gültten in Polen merers dann in Hungern. Daherr sÿ dieselben mit irem Gewin in Pollen verfüeren, unnd dagegen die gering schlecht Müncz hinein bringen, unnd hab solche Müncz in Ober-Ungarn dermassen überhandt genommen, dass sÿ auch one Schaden nicht mehr verboten werden künne.

Vermainen derwegen die Stendt Ew. M. solte in allen Iren Künigreichen unnd Landen die Müncz gleich machen, damit so wol das hungrisch Gelt an andern Ortten, als das fremde Geltt in Ungern gienng unnd genomben wuerde.

Beneben zaigen sy noch ain Ursach an, warumb das polnisch Gelt ins Landt gebracht wurd, dass nemblich die dreÿ viertel Silber in Taller, und nur ain viertl in klain Gelt vermünczt wurde. Dannenhero ervolge, weil Mangl an kleiner Müncz, dass der gemain Mann die Taller in polnisch Gelt müsse verwexlen. Vermainen derwegen Ew. M. solten des kleinen Gelts mehrers münczen lassen.

Sÿ hilten auch für ain sondere Notturft, dass das Gelt unnd Silber im Landt erhalten und nit daraus gefüert wurde. Es beschehe aber solchs durch Ew. M. aigne Ambtleüt, die füerten alles Golt und Silber, so in Pergstaten gefellt in Osterreich.

Bitten derwegen Ew. M. wolten das Landt mit ungrischer Müncz vermüg des Landtages A° 58. versehen, die Pergwerch der hung. Camer undergeben und denselben zuhilf kommen. Volgendts vermelden die Stendt, was für commissarien zu der Granicz commission zwischen Hungern, Österreich, Pollen, Märhern mechten gebraucht werden, und bitten darneben die commission so jüngstlich zwischen der Spanschaft Zibbser und Pollen durch Herrn Rueber gehalten worden, wider zu cassieren und aufzuheben.

So wolte auch Ew. M. verwilligen, dass die zu Hungern gehörige, und dem Landt Poln und Österreich verseczte Schlösser und Flekhen wider mögen gelösst werden.

Von den Underthanen so sich aus Ungern in Österreich begeben, bitten die Stendt Ew. M. wollten darob sein, darmit die vorige constitution observiert wurde.

A. K. und Herr. Souil die Ambtleuth, so die polnisch Müncz ins Landt bringen sollen, belangt, da wil die Hoffcamer so hoch nit darwider sein dass etwo solche Münczen vor dieser Zeit durch sÿ hinein gebracht mechten worden sein, und wirdet solches billich mit Ernst abgestelt, und die Verbrecher nach Notturft gestrafft. Wie dann der Nieder Osterreichische Çamer mehr dann ainmal auferlegt worden, sich

der Sachen aigentlich zu erkündigen; dagegen bericht aber sy die Nieder Oesterreichische Camer eben an jeczo, dass dieser Zeit nit die Ambtleüth, sondern die negstgesessne Landtleüth an solcher Einfüerung der polnisch Müncz schuldt haben, Ew. M. mechten sich an jeczo gegen den Stenden erbieten, dass sie wie obgemelt ditsfals notwendige Abstellung thuen wolten.

Dass aber wie die Stendt fürgeben, die polnisch Müncz on schaden nit mehr soll mügen verboten werden, das ist dem Landttagsbeschluss A° 78 und denen aussgangnen generalln zuwider, darin lauter vermeldt, dass solche polnische Müncz aintweder gar verboten, oder auf seinen weert wie anderswo beschicht valviert solle werden.

Das Mitl, so sy fürgeschlagen, dass man nemblich die hung. Müncz in andern Ew. M. Landen, wie die in Ungern Gang und Gebig nemen solle, das hat nit allein bedenken, sondern kan nit sein.

Was sÿ dann fürs ander vermelden, dass der Einreissung des polnischen Gelts, diss ain Ursach, dass merer Taller, dann klein Gelt gemünczt werde, das ervolgt auss dem, das Ew. M. jüngstlich auf vorgehende Zeitliche Beratschlagung verordnet, dass man an jeczo allain ain Viertl der einkommenden Silber in klain Müncz, die übrigen drey Viertl in Taller vermünczen soll, und dis aus diesen Ursachen: fürs erst, dass es beÿ allen Münczberatschlagungen im Reich unnd anderswo ain general Entschluss ist, dass man allein souil klaine Müncz machen solle, als man zu dem täglichen Gebrauch bedorff, und dass die Erfarung mit sich bringt, dass bei dem Münczen in Pergstetten wie es bissheer gewesen der $^{3}/_{4}$ Silber gefell, des klainen Geldt souil wirdt, dass man des nit allain in Hungern ain genüegen, sondern auch in Österreich dermassen damit überhaufft wirdet, dass man sich darwider gnueg zu wehren hab.

Fürs ander, dass vill Betrugs mit dem klainen Gelt, als mit Ausschnellung, oder Aussklaubung der schweren Pfenning und sonst auch mit Verfelschung derselben gebraucht wird, welches bei dem klainen Gelt nit woll zuverändern und abzustellen. Die Hofcamer wolt gehorsamist ratten, Ew. H. M. liessen den Stenden ditsorts neben dem so jeczo gemelt, wieder

zu Gemüet füren, was Schaden dem ganzen Lande aus der frembden geringen Müncz eruolgte, und das, was sÿ derwegen im jüngsten Landtag nuczlich unnd wol constitutiert mit Vermeldung, dass kain anderer Weeg solchen Landtschaden zuverhüetten, dann eben die Valuation der frembden geringen Sorten, unnd das ain Jede derselben in irem Wert unnd höher nit genomen, auch in Jar zum wenigsten zwaymal die Prob derselben fürgenomen unnd der Werdt publiciert werde, damit sich meniglich für Schaden zü hüetten wisse, mit dem neben erbieten, da künfftig an solcher klainen Müncz Mangl erscheinen würde, dass Ew. M. alssdann jederzeit was des Künigreichs Notturft unnd Nucz eruordern wüerde, fürnemen unnd dass Ew. M. sy die Stendt darumb vertrawen wolten.

Was die Ausfüerung des Golts und Silbers belangt, mecht inen angeczaigt werden, es seÿ nit von dem gemünczten, sonder unvermünczten Silber unnd Golt zuverstehen. Damit nun dieser Landtschaden abgestelt, so mechte die vorige constitution verneuert unnd darüber vestiglich handtgehabt werden. Dass die Pergwerch der hung. Camer sollen undergeben werden mechte Ew. M. inen anczaigen lassen, weil sÿ nummehr so lanng Jar hero, durch die Nieder Oestereichische Camer regiert, unnd jeczo one das von wegen Abgang der Verlags in ainem beschwerlichen Standt seÿen, dass sich ain solche Veränderung one Undergang oder doch one sondern Schaden nit fürnemen lasse.

Ire K. M. vermainen unnd wollen gnedigist, dass man dissorts die N. O. Camer nit, sonder allain melden soll, dass sich dieser Zeit bei dem Ubelstand der Perkhwerkh khain Enderung one entlichen Undtergang fürnemen lasse, Ire K. M. wollen aber bedacht sein, unnd wass zu der Perkhwerkh Erhaltung und Aufnemen jeder Zeit dienstlich sein mag fuer zu nehmen nit undterlassen.

Per Imperatorem 30 Januarii 82.

Dass sÿ dann begeren Ew. M. solten denselben Pergwerchen zu Hilff komen; derwegen mechten Ew. M. sÿ dahin beantwortten, dass Ew. M. berait verordnung gethan und wären darmit im Werkh, damit diselben one notwendige Verlag nit gelassen, unnd hetten sÿ die Stendt zu erachten, weil E. M.

selbst an Pergwerchen so hoch gelegen, dass diselb iren selbst zum besten nicht gern etwas versäumen werden.

Was die Granicz Commissionen be(langt) . . . . . *)

Placet Imperatori Januarii 30. 82.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

VI.

1582. Január 31.

Az udvari haditanács véleménye, az országgyülés fölirata tárgyában, és az egyes pontokra vonatkozó királyi határozatok.

Der Kriegsrath ist der gehorsamen Mainung, Ir K. M. möchten die hungerischen Ständ auf beigelegte Articl (wie die auss irer Antwort ausszogen, und in Kriegsrath überschikht worden) dahin gnedigist beantworten, dass nemblichen Ir K. M. sich gnedigist wol erindern, was gemelte Ständ vor zwayen Jaren der Fürstl. Durchl. Erzherczogen Ernsten für Beschwärung fürbracht, die dann Ir K. M. damals gnedigist ersehen, darauf auch gnedigist Beschaid geben, welcher von Ir. F. Durchl. inen dann auch ertailt; dass aber dem, so von Irer M. und Irer Durchl. damals vertrösst worden, das völlige Benüegen nit eruolgt seÿ, deren jeczigen beschwerten Zeit schuld, und, dass Ir K. M. mit so vilfeltigen unentberlichen Aussgaben überhäufft, derwegen die Zallung auf den Gräniczen nit also richtig erfolgen mügen, dardurch dann ainss tails solche Beschwärungen verursacht worden, sonsst bleiben Ir K. M. in dem übrigen. beÿ der inen damals gegebenen Verantwortung, welche in den volgunden Puncten maisstes thails auch wider erholt wirdet.

Imperator. In generalibus referirn sich Ir Majestät auch auf die vorigen Antworten. **)

Was nun die Mittl antrifft, die sy zu wendung bemelter Beschwär und zu verbesserung des gemainen Wösens im Land fürzaigen, und aufencklich, dass sÿ rathen und begern, die Landleüt und nit frembde zu denen Ambtern und Beuelhen

*) Féllap (10 sorral) le van szakitva.

**) A királyi határozatokat, melyek a lapszélekre vannak jegyezve, cursiv betükkel adjuk.

in der Cron Hungern zugebrauchen; da wissten Ir K. M. sich nit zuerindern, dass sy die hungerischen Landlaüt fürseczlicher weiss yemals darvon hetten abgesondert oder ausgeschlossen, dass aber Ir K. M. auch Teütsche und andere Nationen zu Iren Diensten in Hungern ziehen und erhalten, kan Irer M. auch nit ungleich zuegerechnet werden, weil zu Erhaltung der Cron Hungern und derselben vorligunden Gräniczen nit allain das Land Hungern, sonder auch die andern Irer K. M. Künigreich und Lande, so wol auch das heilig. Römisch Reich ire stattliche Hilffen immerwerend dahin raichen, welchen gar frembd wurde fürkumen, da nit auch ire Landleüt zu Diensten gezogen, und inen vergunt soll werden, wie sy es dann vasst in allen iren Landtägen also einbringen, von dem so sÿ auf die Gränicz dargeben, etwas zuverdienen, zuversuechen und zulernen, dass sy auch künftig dem gemainen Vatterland Nucz sein khunten, weil man auch mit den hungerischen Besaczung nit allenthalben gefolgen kan, und von alters heer die Teütschen mer in den Vesstungen, die Hungern aber zu feld gebraucht sein worden; auch bey allen anndern Potentaten der Brauch, dass sÿ sich nit allain irer Innlendischen, sondern auch frembder Nation und sonderlich der teutschen Kriegsleüt behelffen. Khan Irer M. für Unguet nit gehalten werden, da sÿ auch ain Tail derselben Gräniczen mit Teütschen und verwohnten Nationen besetzen, inen auch teutsche Heübter fürstellen und sy dessen sonderlich in iren aignen Herschafft und Schlössern auch mer Ursach, Guetten fueg und Macht haben.

Imperator. Diess solle mit dem glimpflichisten angemeldt werden, und dass Ir Kais. Majestät das wesen also auch von den vorfordern bestelt gefunden und solle in disen und allen volgunden Articln alles was sy offendirn möchte aussgelassen werden.

So ist die hungerisch Nation dahin geraten, dass irer souil nit mer sein, dass man der Ausslender daneben entperen khundte, welches man noch im sechs und sechtzigischen Jar, da Kaiser Maximilian hochlöblichister Gedechtnus aigner Person anzogen, geschen, in was anzal die Hungern da verhanden gewesen, alss da Ir K. M. nit auss dem Reich und von den andern Iren Künigreichen und Landen Hilff und Volckh gehabt, Ir

M. zum Widerstand vill zu schwach gewesen wären, seither iren aber nit mer, sonder nur weniger worden.

So hat man auch die nachuolgunde Jar, zu den gählingen feindts eingriffen, und aufbotten erfaren, wie langsamb und wenig die hungerischen Hülffen aufzubringen gewesen.

So dann die K. M. yetzo auch nie sicher sein, wann sÿ vom Erbfeind etwo wider überzogen, und inen den Hungern selbst am bessten bewüsst, wie starkh sÿ zu aim offnen Krieg aufkhumen mügen, und da nit andere Nationen neben inen sy zum Widerstand gar nit erkleckhen khundten, haben Ir M. grosse Ursach auch andere auf dise Gräniczen zugebrauchen und zur Erfarenhait des Lands und des feintds anzuüeben.

Imperator. Inen zuvor sei zugeben es hab nit die Mainung dass man inen nit trawen wolte, sonder weil andere Land auch ire Hilfen zu den Graniz geben, khunne man sy auch nit gar ausschliessen.

Etliche aber auss irem Mitl wöllen mit khainen leidenligen Fuerschlagen zufriden sein, die sollen sy selbst dazue auch bereden und vermugen.

Sonst haben Ir K. M. auch mit den höhern Bevelhen, als Erla und Canisa nie khain Underschied gehalten, wie dann mer Obriste der Ungarischen Nation auf diesen baiden Orten bissheer gewesen, dann Teutsche und dieselben fürnemblich nur von wegen das Gebew, unnd da man kainen der Hungerischen Nation darzue bewegen khunnen dahin verordnet worden. So ist wissentlich, dass Herr Graf von Serin, Obrister zu Canisa und Craisshaubtman gewesen, aber dort nit bleiben wöllen, haben Ir K. M. den Bornemissa Janusch hinein bringen wöllen, haben sy ime ain starckhe Gnad thuen müssen.

Jeczt handlt man wieder mit dem Grauen von Serin, der schlecht aber solche conditiones für, und weil sein Sachen so gewiss haben, dass aber der Zeit unerschwinglich, derwegen man mit im zu Schluss nit khumen kan.

Mit dem Nádasdy hat man von vier Jaren her, wegen der Craisshaubtmanschafft gehandlt, aber den auch zu kainen billichen Mitteln bringen khünnen.

Sonsst werden sich in den andern Besatzungen und Gräniczhäusern mehr der Hungerischen, dann der Teutschen

Haubtleut befinden. Wie dann Ir K. M. forders wol genaigt, sy wo es nur die Gelegenhait gibt, und sy sich auch ersettigen lassen, vor andern disfals zubefürdern. Dass sy aber darbringen, die Beschwärungen des armen Volckhs im Land, khumen allain von den Teutschen und Ausslendern her; hierauf ist inen hievor auch angemeldt worden, und inen zwar selbst am besten bewusst, was grosser Beschwärungen ire Underthanen von iren aignen Grundtherrn derselben Dienern und den hungerischen Kriegsleüthen in gemain, mit der Robat, mit grosser Steur, mit dem Paanwein, mit Fuhren, mit gewalttätigem Namb des Jerigen zuegefügt und sy dardurch zu solchen hohen Klagen und dann auch zu Verlassung irer Sicz gedrungen werden.

Dass zwar, so die Ständ vermelden, dass dieselben Ausslender den hungerischen Rechten nit underworffen, solle kainen Teütschen oder frembden übertragen, derhalben dergleichnn Unthaten dessto freyer zu üben, sonnder Ir K. M. mügen sich woll erbieten da sy oder in dero Abwösen die F. Durchl. was solches erindert, solle der so also wider Billigkait den armen Leüten Beschwärung aufthuet, darumb ungestrafft nit bleiben.

Es haben sich aber die Klagen, so von inen fürbracht zu mermalen bey weitem nit also gefunden, wie sie offt von den Spaanschafften und andern fürkhumen. So sein auch etlichmal zu Erkhundigung der Sachen Commissionen verordnet worden, aber dass die durch die hungerischen Landtleüth selbst zu Zeiten verschoben, oder doch nit triben worden, damit auch verblieben. Ir K. M. mügen sich aber deren nochmals gnedigist erbieten.

Also wissten sich auch Ir K. M. nit zu erindern, dass sy ainichen hungerischen Landtmann, der da Dienst gesuecht, aussgeschlagen hetten, dass aber etliche merere und höhere Dienst begert, die Dienst, so sy zuvor gehabt, derwegen zu Zeiten auch gar verlassen, und inen dann ires Gefallens nit wilfart khünnen werden, deren haben Ir M. kain Schuld, sonder die Dienst müessen nachdem sy verledigt, und wie ainer für den anndern trüglich und zubrauchen ist, vergeben werden.

Derhalben ainer und ander nur der Gelegenhait erwartten, und sich also verhalten wirdet sollen, damit Ir M. Ursach haben, ine vor andern zubefürdern, dann alle mit Bevelhen und hohen Diensten zuversehen ist unmüglich.

So sein auch der Ausslender wenig die in den hungerischen Diensten also reich worden, wie die Ständ anmelden, dass sÿ darvon aigne Schlösser und Herschafften erkaufft, issts aber Etlichen durch ire getreue Dienst Gespärigkait und Woluerhalten gerathen, so sein doch vil hundert, ja etliche Tausent Teutscher Nation darüber mit Leib und Guett zum verderben gangen. Es sein auch diese andere Ir M. Künigreich und Lande, durch die Immerweren der Contributionen und Hilffen, die sÿ auf die hungerisch Gränicz darraichen, dahin geraten, dass nun nit allain bey den privat Personen hohes und nidern Standts, sondern auch bey den Landen in gemain wenig Vermügen verhanden, und derhalben zu verrer Hilffraichung vasst mangln will.

Imperator. Es sein auch Hungern in Irer Maj. Diensten reich worden, aber alles mit sondern Glimpfen zumelden.

So wissen auch Ir M. nit, dass ainem zwo Haubtmanschafften oder Beuelch mit ainander gegeben wären worden. Es sey dann auss Not auf ain kurze Zeit, da man nit gleich ain annder tauglich Haubt zur Stell künnen haben, oder ainem, sonst erlaubt worden geschehen. Zwo Besoldungen aber sein kainem passirt worden. Wie dann der Kriegsrath auch Niemandt waiss, der zwen Beuelch gehabt hette, als den Kielman und Ferdinand Sancaria. Alls lang Kielman zu Canisa gewesen, hat er kain Besoldung zu Comorn gehabt weil er den Canisischen Beuelch allein auf ain Jar und da man sunsten kainen anndern aufbringen müegen, angenumen hatte. Dem Ferdinanten wird von den Vywarischen administration wegen allain ain Verehrung geben, weil er da mer Uncossten aufwenden und dass mann verhofft denselben Bevelch vil eheer mit aim gwissen Obristen zuerseczen, welches aber allain Irer M. zu Bericht da angemeldt wirdet.

Von denen welche der Landleütt Güetter under ire underhabende Kriegsleütt ausstailt, seÿ irer K. M. anderst nichts bewüsst, als was vor zway Jaren, wegen jetztgedachtes Kiel-

mans, damals gewessnen Obristen zu Canisa fürkhumen, das hat aber, wie hievor erklert, nit die Mainung gehabt, den Landleüthen aldort, und derselben Underthanen damit Eingriff zu thuen, sonder zu verhüeten, damit nit die armen Leüt ohne Underschied und Umwissend von wem es beschechen, von dem ausslauffendem Kriegsman Hungerischen sowol als Teütsch vergweltigt und beraubt wurden, sonder inen hernach die Erstattung des so die Kriegsleüth von inen empfangen, desto richtiger und gewisser eruolgen möchte, welches bei den türkischen Timärn nit ist, da man es den Underthanen alles umbsonst und ohne ainiche Zallung weckhnimbt. Welche aber solches weiter seithero gethan hetten, mügen die Ständ Nambhafft machen, solle darauf gebürliches Einsehen beschehen.

Imperator. Ist lengst abgestelt.

Gleiche Mainung hat es auch mit denen wie sy fürgeben sich in ire Rechtsachen einmischen und Rechtliche Execution aussrichten. Da etwo solches beschechen sein nur die von irer Nation daran schuldig die es also bei den teütschen Obristen ersuchen und begern. Dann da die hungerisch Herrn und Landleut sich selbst under ainander verglichen in iren gegen ainander habenden Stritten die ordenlichen Mittel gebrauchten; gegen ainander nit Gwalt üebeten und selbst ainander überzugen, wurde sich zwar kain Obrister einmischen dürffen. Aber weil irer M. nit gelegen dergleichen Unrhue im Land zu gestatten müssen sÿ derwegen dieselben zu stillen und zu dempfen auch iren Obristen nit unbillich Beuelch geben.

Imperator. Ir Kais. Majestät haben ein gnedigist Mitleidenmit inen, volgt auss der Armut des Kriegsvolkhs, die Armut volgt aus dem Unvermügen da seien nun Ir Kais. Majestät in Werke ein merere Hilf widerumb zuerlangen. Sy sollen das Ierig auch treulich dabei thuen.

Ir K. M. wollten auch nit vermainen, dass ja allerlain Schäden durch die Kriegsleut beschehen, das kan auf ainer so weitschichtigen Graniczen nit so gar verhuett, welche aber darumben anzeigt werden, die haben auch ire Obrigkaiten und steet an dem, dass die Beschwärten ire Klagen darbringen soll inen durch Erkhundigung sonderer Commission, wie oben

gemelt, oder sonst nach Billigkait nachmals die Erstattung und Guette Aussrichtung ervolgen.

Imperator. Si sollen etlich aus ieren Mitl inkommenden Landtag ausschicken, zu denen wöllen Ir Maj. etliche Ire Rät verordnen, und sollen diese mitainander darvon reden und Ratschlagen, wie diesen Beschwärungen geholffen werden möchte.

Dass sy aber dabei melden, wie in Österreich die Österreicher allain, in Böhaims allain die Behemb, zu Ambtern gebraucht, also soll es auch mit den Hungern gehalten werden; in dem haben Ir M. inen, souil die Land-Ambter antrifft, kainen frembden eingedrungen, in andern Diensten und Ambtern aber haben sÿ zubedenckhen, dass die aus Hungern, denen rus Behemb oder Österreich zu Erhaltung irer Lande nichts darraichen, aber hingegen geben dieselben Lande ire stätwerende Hilf auf Hungern, derhalben sÿ, wie oben angedeüt von den hungerischen Diensten nit gar abgesondert khümen werden.

Was sy von den hungerischen Räthen melden, dass die in wichtigen hungerischen Sachen nit gehört werden, waiss der Kriegsrath nit anders, dann dass Ir K. M. und die Fürstl. Durchl. den Hernn hungerischen Cantzler, den Locumtenentem, auch die anndern Rät, so an der Hand gewesen, in allen Sachen was ain wenig wichtig gewesen, absonderlich vernumen, dessen sich Ir M. des Kriegsraths Erachten nach, auf dieselben referirn möchten. Dass aber nit alle hungerische Räthe darumb wissen, ist die Ursach, dass sy selten zu Hof sein, ess will sich auch nit schikhen in gählingen Fürfallenhaiten sy zusamen zu fordern oder absonderlich durch Schreiben zuersuchen. Derwegen sy auch da sy dieser Beschwär ledig sein wolten, desto stäter zu Hof verbleiben müssten.

Imperator. Man hat im vorigen Landtägen an sy begert sy sollen alzeit Ein-Zwen auss irem Mitl zu Hof lassen; das ist aber nit beschehen.

Der Kriegsrath hat hiebei in gehorsamb anmelden sollen, dass er im nechst übergebnen Memorial auch angedeüt, dass diser Beschwärung guettes thails khunte geholffen werden, da Ir M. ain oder zwen vertraute erkhante Personen der hungerischen Nation in Kriegsrath setzten auf die Mass, wie dorten

merers angezogen. Das steet nun zu Irer M. genedigistem verrern Bedenckhen.

Díser Articl wirdt in Sonderhait von Irer Maiestät erledigt.

Die Priuilegia auch Verleihung der Guetter was zu Hungern gehört, werden maisten tails nur bei der hungerischen Cantzlei geferttigt. Daneben aber kan Ir M. nit verbotten werden, was derselben aigen Camerguet antrifft, darüber ire Camer Räth zuhören und die Notturfft auch, dannen ausz, expediren zulassen. Das ist aber mer ain Camer Articl.

So ist das kain ungereimbte Sach, dass die Articl ainer Supplication, nach dem sy underschidliche Materi in sich halten, auch auf underschidliche Räth verschickht und abtailt werden; dann was Kriegssachen sein, darinnen kan der hungerisch Rath, oder die Camer nit Beschaid geben; also der Kriegsrath in hungerischen oder Camersachen auch nit. Derwegen dann ain jeder Rath sein sondere expedition hat; was aber lautere hungerische Landtsachen sein, die sein auf andere Ort nit gezogen, sonder an Ire ordenliche expedition alzeit gewisen und gelassen worden.

Imperator. Ist ain alter Brauch.

Dass die Beuelch auss der hungerischen Cantzley nit gelten; daran haben Ir M. khain Schuld, sonder der Ungehorsamb der hungerischen Landleüt, welche die etwo verächtlich halten, vil mer zu andten. Dass aber die teutschen Obristen oder Haubtleüt etwo darauf souil nit geben, seÿ den Ständen hievor auch die Ursach anzaigt worden, dass dieselben nach Ir K. M. und Ir F. Durchl. fürnemblich auf den Kriegsrath gewisen; derhalben sy auch nur auf die Beuelch, so daselbst aussgen, sich halten, und in die hungerischen Sachen, ausserdem was sy, wie oben gemelt, zu verhuetung mehrer Unrue zu Zeiten thuen mussen, nit einzumischen pflegen; wie sich gleichwol der Kriegsrath nit zuerindern, dass bey ime an die hungerischen Landleut, die nit Krigsleut gewesen Beuelch aussgangnn weren, allein was aus dem hungerischen Rath hierüber decretirt oder zu Zeiten in Abwesen der hungerischen Canczley in denen Articln so dem Granicz Wesen anhengig als da sein die Robat das Continuum das Auffbott zur Nott und in der Eil geferttigt werden müssen.

Das dritt Mitl ist das genötigist darumben dan Ir K. M. sich so hoch bey dero Königreich und Landen bemuehen bey dem Heiligen Reich hievor ain stattliche Hulff erlangt, dass man aber damit nit klekhen khunnen, ist die Ursach der so lang werende Mangl der vorigen Jaren, welcher aus den volgunden Hulffen erstatt mussen werden, die unversehenen Eingriff des Erbfeinds, welche vil Gelts hinweg genohmen, zu welchem Mangl jetzo leczlich auch das gestossen, dass die Stände nun in zwaien Jaren her khain Graniczhulff geraicht haben.

Ir K. M. sein aber gleich in Zuberaitung einen Reichstag zuhalten, und umb ain starckhe Hulff wiederumb anczusuchen, ermanten derwegen die gehorsamen Stande hiebeÿ auch gnedigist, dass sÿ sich umb so vil mehr angriffen und ire Bewilligungen desto balder erlegen wolten, damit Ir K. M. auch umb so vil eher zu Bezallung der manglenden Graniczer khomen, und das Landvolckh der Beschwärungen welche sÿ sunst von dem benöttigten Krigsman leyden mussen erledigt mugen werden.

Eben aus diesem Mangel der Granicz verlag, khumbt auch der Abgang an Profiandt, dass man zum Einkhaufien in Vorrat zu rechter Zeit nit gefasst. Die Einkhomen aber der Herschafften und Graniczhauser die Notturfft fur sich selbt auch nit ertragen khunnen.

Mit den Gebeuen ists auch also, und Ir. M. nit lieb dass die Pawofficir an etlichen Orten fast vergebens die Zeit verzehren. Weil aber die furnemisten Gebew nit allein von dem hungerischen Robat Gelt, sonder von der andern Ir M. Lande dargab gericht werden, und man nit allzeit taugliche Leüt die sich auf die Paw sachen verstehen, bekhomen, khan man sy auch nit so gleich wegstossen, sonder wie Ir M. in Hoffnung das Robat gelt werde hinfuro, wie hernach Meldung beschicht richtiger einbracht mugen werden Ir M. auch ain mehrere Hulff erlangen, man iren den auch wol bedörffen wurdet, doch wollen Ir M. gnedigist bedacht sein, allen übrigen Uncossten abzuschneiden, und die unnötten Personen abzuthuen.

Was die Einbringung des Zehent anlangt, ist mer ain Camer-Sachen, und khan man so guete Ordnung nit furnemmen, dadurch die Beschwarungen der armen Leut abgestelt,

es ist das hoch vonnötten, wie dan dieselben unbilichen Zehetner für recht zustellen, und den nach irem Verdienen zu straffen nit underlassen solle werden.

Mit Ausslassung der Erlaischen Zehent, möchten Ir. M. in Ir Begeren willigen, doch mit der angehengten Condition, da Irer M. Camer. Provisores oder Haubtleut deren zu andern Irer Majestät Graniczheusern bedurfftig, sy den ersten Zutritt zum Bestandt haben sollen.

Was da vonn aussgereutten und öden Ackhern den auch vom Zehendt Nadudvar gemelt, sein nit Kriegssachen.

Das Robat und Robatgelt betreffent, sein hievor allerlaÿ Mitl furgenohmen, aber es befindt sich dass nit der dritte Tail derselben recht einbracht worden, sonder dessen ainstails bey denen Underthanen, beÿ den vicespanen, beÿ den Einnemern verblieben. Dardurch ist gefolget, dass man auch mit den Graniczgebeuen nit fortkhumen und khaum die Paw Officir ir Underhaltung daraus haben mugen. Die K. M. möchten aber dis ir Erbitten genediglich annehmen, allein dass sÿ Ir M. aus ersten die Person namhafft aus jeder Spanschafft machen, welche das Gelt auff jedes Graniczort alzeit bringen sollen, und das die solche gewisse und angesessene Personen seiėn, die das nit zu iren aignen Nucz verwenden, beÿ denen man auch des so sy inen halten wolten, wider bekhomen und gehaben möchte, dass sy den auch dieselben Granicz gebew anderst nit machten, noch die daczu geordneten Pawmaister deren man den wie oben gemeldt, nit entrathen khan machen lassen, alsw ie es die gehaltne Berathschlagung daczu sÿ den kunfftig auch geczogen sollen werden, und die darüber auffgerichte Model werden fürweisen. und dass so vil das kunfftig antrifft, fürs vergangen aber werden Ir. M. noch gnedigist begeren mugen, dass sÿ auff gewisse Weeg bedacht wolten sein, wie durch sundere Commissarii oder Inquisitores Erkhundigung gehalten die Raitung genohmen und erfahren werde an welchen Orten das aussteund Robatgelt verbliben, welche damit etbo unrecht gehausst, dieselben darumb zu Red gesetzt, dass bey inen verbliben noch eingefordert, und welche straffmessig gefunden, darumben auch gestrafft werden. Wie dan Ir M. die Stand hiemit wiederumb genediglich ermahnen, dass sÿ bemelte Robath

nit in specie mit der Hand, sonder in Gelt, der in der proposition angeschlagenen Tax nach, welches auch die Underthonen maisten tails vil leichter wierdet ankhomen, laissten.

Die Ausstailung aber des Robatgelts solle Irer M. und in dero abwesen der Fürstl. Durchl. Erzherzog Ernsten alss Kriegsherren frey gelassen werden, dann die am besten wissen, was ains und des andern Orts von nötten und welches dem andern hier innen furczuziehen, und werden Ir K. M. sich da genedigist erbietten, dass auch im Werckh Ir gnedigist angelegen sein lassen, dass sy weil ja des Robatgelt allein wenig ergeben, und khaum die schlechtern Gebew und Besserungen damit gericht khunnen werden, ein mehrere Pawhulfft von dem heiligen Reich und den andern Iren Künigreichen und Landen auff die hungerischen Granicz zuerhandlen und da anzuwenden sich müglichist befleissen wollen.

Und an diesem Ort khunde das auch eingrebracht werden, dass die Deputirten von der Cron Behaimb und incorporirten Landen in nagster irer zu Prag gehaltner Zusammenkunfft angemeldt, und ein Verstandt zu haben begert, wessen sy sich da sy also ire Hülffen zu Erpawung der hungerischen Graniczheuser dargeben, hinwider zu den hungerischen Ständen versehen, wie der hiebey mit A. insoderhait verfasst ist.*)

Auff des Dobo Begern were zu antwortten, das ime seine Underthonen alle mit irer Robath zu dem Schloss Lewa gelassen, ime auch hievor aus dem Robatgelt und sunst Hulff beschehen, damit er gueter massen hat ausskhumen mugen. Ir M. wollten aber nach Gelegenhait wie man sunst auff die andern Ort geuolgen werde khünnen, ine in diesem seinem Begern auch bedenckhen.

Über den Spanschafft Zipss anlangen, möchten Ir M. etliche von denselben ober-hungerischen Spannschafften zum Kriegsrath beschaiden, weil Herr Rueber Veldt-Obrister auch in wenig Tagen alhie solle ankhümen, khunde in desselben Beywesen, den darüber merers gehandlt und von Irer M. darauf auch Beschaidt geben werden.

Dem Bischoff von Wesprin möchten Ir M. die Under-

*) A melléklet elveszett.

thonen so gen S. Mertens Perg und Simegh gehörig, mit irer Robat zu jedlichem Hauss die seinigen der Zeit, doch auff Wolgefallen verwilligen.

Herrn Bischoff von Rab und Herrn Nadasdi Begern mugen denen Ständen, sonderlich aber Spanschafft Odenburg alss darin die maisten diese Underthonen sein, dahin zubemerkhen geben werden. Was disen daher verwilligt, das solches am Gebew Papa müsse manglen, wie man nun mit demselben Gebew jeczo gleich im bessten Werch und ja vil nötiger ist, die eusseristen Heuser den die noch weiter vom Feind ligen, zuversichern, also hielten Ir M. vil furträglicher diese Spanschafft auf Papa, wie das auch im nagsten Landtag also geschlossen, ganz zulassen alss die also zertailen dadurch doch weder ainem, noch dem andern recht geholffen khunnen werden.

Den Articl wegen des Holczschlagen zu den Gebew Notturfften zum Ziegel und Kalchbrennen, mag man da widerumb verneuen, damit der weiter khain Disputal gebe. Hingegen mügen Ir M. sich gnedigist erbitten, dass sy solches Bestellung wollen thuen, auf das dergleichen Holcz anderswohin nit den alleiu zu den Nott gebewen gebraucht, die aber eingreiffen wurden, darumben gestrafft werden sollen.

Die Articl vom Continuo und dem Auffbott mugen bey der alten Ordnung bleyben, allein dass daruber auch gehalten und khaines verschont, sonder die Herren so wol als die Edelleut zu irer Gebür gezogen und welche hierinnen ungehorsamb und saumig befunden, darumben den Landtags-Articln nach gestrafft und die Straff zu den Gebeuen oder dergleichen Granicz Notturfften angelegt werde, dan mit dem der Granicz nit geholffen, da ain Landtherr gleich vil Pferdt und etbo mehr alss die Gebuer seines continui aussweist, thuet halten, die aber nur bey ime zu Hauss behelt, und nit hinfur auff die Graniczen legt.

Weil auch fürkhumbt, dass vil der Landleut, die Ir Continua Pferdt gleichwol an der Granicz halten, inen aber ire Besoldung dahin nit schickhen, sonder sy selbst derwegen haim reiten, die Granicz verlassen, offt daruber lang aussbleiben mussen; dass dem Crais-Haubtman Macht geben werde,

die in paena dupli zu straffen, und (wie das der Craiss-Haubtman Forgach geraten, und da allein Irer M. zu gehorsamisten Bericht gemeldt wirdt), welche ime darüber widerspennig, die auch paenam capitalem verfallen sein sollen.

Was die zum Erzherzogthumb Osterreich versetzte hungerische Gueter die dreizehen Stett in Zipss, item die Grundt in Hungern haben, und dort nit angesessen sein zu gleichem Mitleiden des Lands dargaben zuziehen anlangt: sein nit Kriegssachen.

Der Kriegsrath acht aber, welche die gemainen Anlagen und Purden mit dem Erzherzogthumb Oesterreich tragen, denen khunnen die Burden der Cron Hungern nit auffgeladen werden, welche aber bey Osterreich khain mitleyden, die werden billich zu den Hungern damit gezogen. Die so Grund in Hungern haben, aber dort nit angesessen sein, müssen zu solcher Dargab, wie da vermeldt erst behandlt werden.

Mit der Huldigung wais der Kriegsrath nit, welche Underthonen den ersten Anfang gemacht, dan die nun vil Jar her gewert. Ir M. mugen aber bey dem in der proposition vervassten Begern verbleyben, dass denen die sich also muetwilliger weis wurden huldigen, an irem Anschnitt und Robath nichts nachgesehen werde, dessen Ir M. sich auch von denen Underthonen, die zu Irer M. aigenthumlichen Herschafften gehörig mügen erbietten.

Das Aussraisen auf des Feindts Dition belangent, ist nit weniger, da die Landleut und Ire Diener auff ersuchen der Granicz Obristen also zu erhaischunder Nott zuspringen, thuen sy Irer M. und dem Vatterlandt einen grossen Dienst. Da sy aber für sich selbst aussziehen, da etwo lang zuvor khain Feindt ist eingefallen, bringen der K. M. Dienstleutt mit sich auff, entblössen die Graniczheuser, geben dem Feindt Ursach zu khlagen ire Raubereien und einfall damit zuvertaidigen, das khunnen die K. M. nit zusehen. Derhalben begerten Ir K. M. nochmalss, wie es in der proposition mit mehrerm aussgefüert, weil das den Kriegsleuten verbotten, dass den Landleutten vil weniger gezimen wille, ain gewisse Straff auff die Landtherrn sowol alss die gemainen Kriegsleut, welche ohne Vorwissen der K. M., Irer Durchl. oder zum we-

nigsten der Granicz Obristen in des Feindts Dition wurden einfallen, nochmals zusetzen.

In andern was die freyen Rauber betrifft, seien zuvor mehrmalss ernstliche Beuelch aussgangen, die nindert zu leyden, sonder wo sy ergriffen, die einzuziehen und zu straffen.

Der Kriegsrath findet aber, dass derselben wenig mit ier Underschlaiff, bei denen Herrn und Edlleutten im Land oder bei etlichen Haubtleuten auss der Granicz hetten. Darauf möchten Ir Maj. nohmals die rechtliche Erkhentnus und Straff, wie des in der proposition einkhumen, im Landtag zusetzen begeren und sich Ir Maj. des auch bei denen Obristen und Haubtleuten an der Granicz widerumb zuverordnen und erstlich zu halten anerbieten.

Der Grasszeit khunne khain gewisser termin furgeschriben werden; dan wie ain Jar furs ander spötter und früer anhebt, und noch Gelegenhait der feindt seine Ross aufs Grass lasset, mussen die Kriegsleut dorauf auch an und abziehen. Da sy aber zu lang am Grass verharren wolten, sein andere Mittel furhanden sy davon zubringen, alss dass ein ganze Spanschafft mit gewertter Handt aufstehen, und ein auflauff im Lande erregen und ainander zu todt schlagen sollen.

Mit dem Kriegsleuten, welche ir ordenliche Bezallung haben, hat es khainen Stritt, sonder die sein schuldig was sy von den armen Underthonen empfahen, dasselbe auch zu bezallen.

Weil aber an etlichen Graniczen die Zallung verzugig dieselben Krigsleut mit Gelt nit gefasst, so ist wol von Nötten hier inen ein Gesacz und Ordnung zu machen, was einem des Tags oder Wochen auf sein Person zugeben, und er hingegen den Underthonen zu beczallen schuldig, welches ime dan aus volgunden Zallungen khan erstat werden.

Wegen deren Kriegsleüt, so ohne Passporten auss dem Dienst weckhlauffen, ist auch vonnöten den Articl zuerleütern, und dahin zuverneuern, dass sy schuldig sein sollen, auf den Articlbrief, dessen Abschriff hiebey, zuschwören. Dann die constitution des zway und fünfczigisten Jars, welche die Stänt de hie einführen, mer auf ainen offnen Zug, dann den Diensin den Besatzungen, thuet zaigen.

Das Assziehen der Jungen vom Adl in Pohlen und Sibenbürgen betreffent, mag den Ständen auch zubedenckhen gegeben werden, was sich hivor mit den Sibenbürgern, alls die den Türkhen wider die K. M. hochlöblichister gedechtnus aufbracht, mit demselben auch wider Ir M. zogen sein, zuwegtragen, und noch weil man nit waiss, was sy für Weyda und Regenten khunfftig bekhumen möchten zubesorgen. So wissen Ir K. M. am bessten, wie sy noch der Zeit mit Poln stehen, soll man denen unngerischen Jungen Landleuten das Ausszihen also frei zuegeben, wird es bei demselben allein nitt bleiben sondern die wurden andre auch mit aufbbringen, die Dienstleut von der Gränicz weckhziehen, und dann wann es zur Not käme, im Land an Leuten grosser Mangl erscheinen.

Imperator. Soll alles bescheidenlich gemeldt werden.

Weil aber in Hungern Gelegenhait genueg, da sich der Jung Adl kan brauchen, sollen sy sich vilmer befleissen, ire Dienst dem Vatterlandt zu Nucz, den andern frembden Potentaten zu gefallen anzulegen; doch möchten sich Ir M. erbieten, wann Ir K. M. von ainem oder dem andern darumb gehorsamblich ersuecht, gegen denen werden Ir M. sich auch nach Gelegenhait der Person und Zeit mit gnedigem Bschaid finden lassen. Auf die aber, ohne die Ir M. Erlaubnus wurden weckziehen, begerten Ir M. noch ain Straff zu setzen, und den in der proposition derwegen eingebrachten Articl, sambt dem nachuolgunden, was wegen Werbung der ausslendigen Fürsten, item Durchführung frembdes Kriegswolckhs angemelt worden, zuerleüttern und zubestatten.

Die Commissionen zu Besichtigung der Gränicz zwischen Hungern und den andern anraimenden Landen, item der Sibenburger Eingrif, sein auch nit Kriegsarticl.

Di windischen Articl mügen biss zu derselben Ständen Zusammenkunfft angestellt werden.

Die Profiandt zuefuehr betreffent, wäre ja das richtigist, da man mit Gelt dar zuegefasst; weil aber das aus oberzelten Ursachen nit alzeit sein kan, doch hernach die Beczallung volgen, deren sich Ir M. yetzo widerumb, nit allain fürs künfftig, sonder auch für das Vergangen mügen erbietten, muess man die armen Kriegsleut auch nit erhungern lassen, und da

man mit der Zuefuehr ain Ordnung helt, darumben dann die Stände von Irer M. widerumb genedigist ersuecht werden, so haben sy daran nichts verloren, und da es gleich ain Zeit ansteet, wirdet es doch hernach betzalt, da hinwider, wann man nichts zueführt, die armen Kriegsleüt auss Not gezwungen, ausslauffen, ir Brot suechen und also den Innwohnern im Land das Irig ohn alle Ordnung und gleich mit Gwalt nemen müessen; das kan dennoch durch obbemelt Mittel, guettes Tails verhuett werden.

Und souil hat der Kriegsrath zuangedeüten ime uberschickhten Articln anzumelden gehabt.

Wie er aber zuvor jederzeit gehorsamlich angebracht, ist kain richtiger Mittel, allen disen der Hungern Beschwärungen abzuhelffen, dann dass Ir K. M. ain richtige gewisse Bezallung auf die Gränicz ordnen, so kan das Ausslauffen, die Vergweltigung der Kriegsleüt abgestelt, guett Regiment Rhue und Ainigkait zwischen dem Land und Kriegsvolckh erhalten werden, und andere mer Nutzbarkaiten darauss eruolgen; alss lang aber kain richtige Zallung verhanden, khünnen dise Beschwärungen nicht verhüett, sonder es volgt ain Unrath auss dem andern. Derhalben Ir K. M. des, so hieuor derwegen in absonderlichen, ausführlichen Guetbedunckhen und übergebnen Memorialn gehorsamist angebracht, genedigist fürzunemen und sich mit Gnaden darüber eheist zuentschliessen, umb souil weniger verziehen wolten. Irer Kai. M. sich der Kriegsrath in Underthenigkait beuelhendt.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

VII.

1852. Január.

Királyi válasz az országgyülés föliratára.

Sacra Caesarea ac Hungariae et Bohemiae etc. Regia Maiestas, Dominus noster clementissimus, benigne intellexit fidelium huius sui inclyti regni statuum et ordinum responsum, ad ea, quae Mtas sua in praesente generali conuentu tractanda ipsis proposuit. Quemadmodum vero Mtas sua

de ipsorum fide et integritate haud unquam dubitauit, ita nec deinceps sui ac maiorum suorum dissimiles fore, vel fidelium subditorum officiis uspiam defuturos esse, sibi certo persuasum habet. De se autem istud vicissim pollicetur, Mtem suam ea, quae vel ad publicam regni salutem, vel priuata regnicolarum commoda et utilitatem pertinere iudicaverit, praecipuae semper curae habituram esse.

Ad rem ipsam quod spectat, meminit quidem Caesarea Regiaque Mtas, quae priori dieta, Mtis suae fratri charissimo, Serenissimo Principi et Domino, Domino Ernesto, Archiduci Austriae etc. a fidelibus statibus et ordinibus proposita fuerint grauamina, quidque ad ea Mtas sua scripto, eidem Sermo Archiduci transmisso, ipsisque statibus a Serenitate sua exhibito, responderit.

Quod autem hactenus non is, cuius tum spes data fuit, secutus sit effectus, quippe grauaminibus illis necdum sublatis: id sane difficillimorum temporum iniquitati ac immensis sumptibus, quibus Mtas sua onerata, pium suum institutum, minus quam desiderauit, perficere potuit, tribuendum erit.

Neque enim dubium est, tardiorem stipendiorum militarium solutionem, ac quae inde sequuntur incommoda, querelis illis magna ex parte materiam atque causam praebuisse; qua de re cum Mtas sua memorato responso plura egerit, superuacaneum foret ea hoc loci prolixius repetere.

Ut autem nunc ad ea deueniatur, quae fideles Status huiusmodi grauaminum occasione denuo Mti suae in mentem vocarunt, praesertim vero ad media, quibus opportune malis illis consuli, ac rem omnem in meliorem statum regidi posse existimant; quorum primum est, ut Mtas sua indigenarum fortius, quam exterorum siue aduenarum opera in officiis militaribus utatur. Caesarea Regiaque Mtas grauissimas sane habet causas, ob quas aliarum quoque nationum hominibus in Hungaria utatur. Quae licet antea saepe, ac nouissime memorato responso fidelibus Statibus ad animos reuocatae fuerint, praetermittere tamen nequit Mtas sua, quin eadem de re hoc loci nonnulla attingat.

Etenim non ignorant Status, quam alacri studio, tum aliorum Mtis suae regnorum et dominiorum, tum sacri quoque

imperii ordines, sua hucusque ad Hungariae defensionem subsidia conferre soliti sint. Qui cum in comitiis huiusmodi subsidiorum causa potissimum celebratis, id plaerumque postulent, ut in stipendiis, ex subsidiis suis elargiendis, suae etiam nationis hominum habeatur ratio, quo et illi patriae ac reipublicae usui esse queant: utique fideles Regnicolae facile colligent, quibus animis et eiusdem sacri imperii electores, caeterique principes ac ordines et aliorum Mtis suae regnorum et provinciarum status accepturi essent, si suos illos homines plane negligi, ac in officiis militaribus conferendis nullam ipsorum rationem haberi animaduerterent, quidque inde expectandum foret; id nimirum ut se parui fieri arbitrantes, ad contribuendem minus etiam prompti redderentur.

Praeterea norunt ipsimet fideles Status, hac in parte nihil noui in regnum introductum, sed a praedecessoribus suis, gloriosissimis Hungariae regibus, ita acceptum esse.

Caesarea quidem Regiaque Mtas nihil magis optaret, eum esse Hungariae statum, ut omni externo milite atque auxiliis carere posset. Atqui hungarica natio (quod Mtas sua non sine maxima animi molestia et dolore commemorat) ad eam paucitatem redacta est, ut, nisi aliarum etiam nationum copiae et auxilia accesserint, potentissimo hosti praesertim in bello aperto, a quo nullo fere tempore satis secura est, resistere, vel justum validumque exercitum eidem opponere nequeant.

Quae cum ita se habeant ac Mtas sua, uti antea quoque mentio facta est, nullo fere tempore ab hoste secura sit, fideles autem Regnicolae haud dubie intelligant, se aliarum nationum auxiliis destitutos, hostis, ipsorum ceruicibus quotidie imminentis, potentiae pares esse vel resistere haud posse: utique ipsimet status facile aestimabunt, Mtem suam non abs re, sed grauissimis de causis, aliarum etiam nationum hominibus ad afflicti sui Hungariae regni defensionem, tum belli, tum pacis, quippe dubiae, tempore uti. Idque vel hoc consilio, quo terrae huius assueti, ac hostiles artes et militandi morem experti, maiori aliqua vi atque necessitate ingruente, tanto commodiorem utilioremque Mti suae ac regno operam praestare queant.

Interim tamen Mtas sua, ac diui eiusdem praedecessores,

nec Hungariae indigenas ab officiis militaribus excluserunt, sed maiores praefecturas, quales sunt Agriensis et Canisiensis, hactenus sine discrimine vel huius, vel alterius nationis personis contulerunt; quin etiam plures iis locis Hungaros quam Germanos praefuisse meminit; et his quidem tum ea praecipue de causa, ut munitionum perficiendarum curam simul gererent, tum etiam quod Hungari ad praefecturam illam Canisiensem aequis conditionibus acceptandam adduci haud possent. Quemadmodum etiam iam aliquot mensibus cum domino comite Georgio a Zrinio de eiusdem praefecturae Canisiensis cura suscipienda tractatur. De supremi autem Capitaneatus Ultradanubiani munere obeundo multo iam tempore cum domino Francisco Nadasdy agitur.

Ac sane ea est Mtis suae erga fideles Regnicolas benigni animi propensio, ut eosdem, quotiescunque occasio tulerit, ipsique aequis conditionibus sibi satisfieri patiantur, prae caeteris promouere cupiat. Tantum enim abest, ut Mtas sua de ipsorum fide virtute et constantia ullo modo diffidat, ut nihil Mti suae gratius iucundiusue euenire possit, nihilque maioribus votis expetat, quam huius sui inclyti regni res eo loco videre constitutas, et exterorum opera minus necessaria esset, ac sola Hungarorum praesidia eiusdem regni defensioni ac conseruationi sufficerent.

Porro ubi fideles status et ordines conqueruntur, de militum licentia, ac miserae plebis oppressionibus, Mtas sua huiusmodi querelas tanto maiore cum animim olestia cognouit, quo magis illa, quae sic fieri Mtas sua et facile credit, ut vehementer dolet, commiseratione digna sunt. Existimat autem Mtas sua, horum malorum tardiorem, uti antea quoque dictum fuit, stipendiorum solutionem praecipuam causam esse. Verum Mtas sua id nunc agit, seque rem eo directuram sperat, ut certior solutionis ratio suppetat, et talis inter milites disciplina institui possit, qua huiusmodi militaris licentia coerceri, simulque misera plebs ab iniuriis illis et oppressionibus liberari queat, atque insuper ipsos status et ordines clementer hortatur, ut in hac praesenti dieta, aliquos ex sui medio eligant atque deputent, qui unacum Mtis suae consiliariis, quibus Mtas eius rei huius curam demandandum duxerit, inter se conferant, ac rationes

ineant, quibus iis etiam grauaminibus, quae hoc tempore commode tolli nequeunt, opportune consuli possit. Etenim Caesareae Regiaeque Mtis ea est integerrima voluntas, quod nec germani milites, qui damna ista dederint, illud impune ferre, sed his qui damnum acceperint, ac suas ea de re querelas proposuerint, capta super iisdem per hiusmodi commissiones viam informatione, damnum illud resarciri debeat.

Cumque Mtas sua praecipuas regnicolarum querelas contra ducentos, qui in superioribus Hungariae partibus aluntur, et centum illos equites germanos, qui Canisae sunt, esse intelligat, offert Mtas eius se id serio curaturam, ut equites illi in stationibus se contineant, neque amplius in villas ac pagos excurrant, sed ab omni iniuria penitus abstineant; tum etiam distributiones, de nobilium bonis hucusque factae deinceps (uti mox speciali articulo dicetur) prorsus cessent. Quod si vero nec hoc pacto miserae plebi consultum fore statibus videatur, sed equites illos dimittendos existiment: Mtas sua ea in parte quoque primo tempore satisfactura est.

Quemadmodum etiam in conferendis capitaneatibus deinceps vacaturis fidelium quoque suorum subditorum Hungarorum benignam rationem habitura est.

Distributiones, quae hactenus nonnullis in locis de nobilium bonis in milites factae esse dicuntur, ne posthoc fiant, Mtas sua curatura, ac ita hac in parte provisura est, ut fideles regnicolae nullam ea de re ulterius conquerendi causam habituri sint.

Subiungunt status et ordines, capitaneos illos exteros judiciorum celebrationibus se immiscere ac executiones facere. Qua de re Mtas sua nihil certi compertum habet. Quod si tamen quid tale euenit, id inde profectum esse arbitratur Mtas sua, quod Hungariae magnates et nobiles in componendis differentiis, quae inter ipsos oriri solent, quandoque mediis minus ordinariis utantur. Quo fit, ut capitanei, praesertim ab alterutra parte requisiti, publicae quietis et tranqillitatis studio, et ut maiora scandala euitentur suas, nonunquam partes interponant. Caesarea autem Regiaque Mtas, ne quid tale posthac, sine expressa Mtis suae commissione fiat, se curaturam benigne offert.

Alterum medium a statibus propositum est reformatio status cancellariae et consilii hungarici. Cui articulo Mtem suam tum antea saepe, tum in praememorato suo scripto, ab hinc biennio statibus exhibito, respondisse meminit. Extat autem hac de re articulus anni sexagesimi noni, quo a Mtis suae domino genitore colendissimo, diuo quondam imperatore Maximiliano secundo rege Hungariae, augustissimae memoriae, expresse declaratur, quod negotia, quae justitiam ac jura libertatesque regni concernerent, in Hungarico, quae cameralia in camera, quae vero bellica essent, in bellico consilio, more catenus observato, tractari, ac proinde adminus duo, unus scilicet ecclesiasticus, alter vero secularis ex Mtis suae consiliariis hungaris, aulam continuo sequi deberent, quo Mtas sua illorum opera in rebus istis hungaricis, iustitiam et iura libertatesque regni concernentibus, uti posset, cum quibus etiam Mtas eius de bellicis regni negotiis, ubi necessitas postularet, se collaturam benigne obtulit, uti recenti haud dubie tenent memoria Et quamuis res hactenus in effectum deducta minime fuerit, nihilominus tamen Mtas sua ac Sermus Archidux Ernestus non praetermiserunt, quin quotiescunque talia occurrerent negotia hungarica, quae grauioris essent momenti, consiliariorum suorum ac non modo cancellarii et locumtenentis, sed aliorum etiam, qui viciniores essent, vota per litteras exquireret, vel etiam eosdem pro rerum qualitate, Viennam euocaret.

Quae cum ita se habeant, Mtas sua memoratae declarationi benigne inhaeret, ac fideles status et ordines denuo clementer hortatur, velint eas rationes inire, ut aliquot consiliarii hungari Mti suae, vel eiusdem loco sermo archiduci Ernesto, aut demum ei, qui Mtatis suae absentis vices quoquo tempore gesserit, continue adesse, suamque in praememoratis negotiis mere hungaricis, ac aliis, quibus Mtas sua ipsos adhibendos duxerit, operam praestare possint. Caesarea vero Regiaque Mtas id se curaturam clementer offert, ut reliqua negotia hungarica, vel ad consilium bellicum, vel cameram aulicam pertinentia, pro negotii cuiusque qualitate, ea celeritate et diligentia expediantur, ne quis iustam conquerendi causam habere possit. Sin vero tale quid forte accidat, quod dictae declarationi

minus cosentaneum sit, Mtas sua, de eo edocta, opportune providebit.

Ne autem regnicolarum supplicationes quandoque diuidi necesse sit, sed quae inde oritur temporis iactura, cum grauiori sumptu coniuncta, euitari queat, consultum fuerit, supplicationes negotiorum qualitati accommodari, ac quae ad diuersas cancellarias pertinent, seiungi.

Conqueruntur praeterea status et ordines mandata in cancellaria hungarica expedita, quandoque non admitti, vel admodum paruipendi. Quae si de praefectis, capitaneis et officialibus germanis intelligenda sunt, norunt ipsi status et ordines a quibus illi dependeant. Mtas autem sua ad querelas, quas contra ipsos quoquo tempore proponi contigerit, justitiae non deerit. In bellico vero consilio, sive cancellaria ad Hungariae regnicolas ulla emanasse mandata Mtas sua non meminit, nisi re prius cum consiliariis hungaris communicata, aut forte, absente cancellaria hungarica iis de rebus, quae ad confiniorum statum et defensionem pertinent: operas scilicet gratuitas, continuum, insurrectionem et id genus alia, concernentibus, quae celeriorem quandoque expeditionem requirunt. Curabit tamen Mtas sua, ut et illa posthac in cancellaria hungarica expediantur.

Quod ad tertium medium spectat, ut scilicet confiniis recte prouideatur, id vero caesarea regiaque Mtas summopere necessarium iudicat. Atque hac de causa Mtas sua in eam praecipuae curam incumbit, ut aliunde quanto ampliora subsidia impetret. Quemadmodum etiam praeter assiduas Mtis suae regnorum et provinciarum contributiones, superioribus annis non spernenda a sacri imperii ordinibus subsidia obtenta, ac iam aliquot annis continuata sunt. Quod autem huiusmodi auxilia ei, de qua dictum est, confiniorum provisioni minus hactenus suffecerint, eius rei nonnullae fuerunt causae: haec vero praecipua, quod priorum annorum stipendiis necdum solutis contributiones illae magna ex parte hunc in usum impendendae fuerunt; tum etiam ob improvisas hostium irruptiones multum pecuniae absumptum est. Accessit demum et hoc, quod toto iam biennio ab inclyti huius regni subditis haud ulla dica soluta sit.

Licet vero sacri imperii contributiones iam expirarint Caesarea tamen Regiaque Mtas in eo est, ut, futuris proxime, adeoque iam indictis imperii comitiis, cum eiusdem imperii ordinibus, tum etiam Mtis suae regnorum et dominiorum statibus de amplioribus subsidiis agat, cui tractationi, pro regni huius reliquiarum conseruatione, omnem maiorem diligentiam atque curam adhibitura est. Cum vero hanc ad rem fidelium regnicolarum exemplum magno tam sacri imperii, quam aliorum Mtis suae regnorum et provinciarum ordinibus sit, *(sic)* eosdem suos Hungariae regnicolas benigne requirit, ut et ipsi quanto uberiora subsidia conferre, illaque tanto maturius praestare velint, quo interea temporis confiniis, inopia laborantibus ea citius aliqua ex parte subueniri ac de victu aliis etiam, quorum penuria ex eadem inopia proficiscitur, eo quod neque ad illa opportuna tempora comparanda pecunia suppetat, neque ipsarum artium prouentus intertentioni suae sufficiant, melior prouisio institui, sicque misera plebs a militum iniuriis et damnis facilius subleuari possit.

Quod aedificiorum et structurarum officiales et architecti nonnullis in locis tempus inutiliter terant, magnoque interim sumptu alendi sint, id sane hactenus ex eadem inopia profectum est. Quandoquidem vero praecipua aedificia non solum ex gratuitorum laborum pecunia, sed tam sacri imperii, quam aliorum Mtis suae regnorum et prouinciarum subsidiis extruuntur, neque quouis tempore personae, architecturae, praesertim quo ad aedificia erigenda, peritae haberi possent, Caesarea Regiaque Mtas haud consultum fore censet, architectos illos et officiales hoc tempore remoueri ac dimitti, quinimo eorum operam ad munitiones illas perficiendas haud incommodam fore existimat. Attamen Mtas sua eas se rationes inituram offert, ut deinceps omnis sumptus superfluus euitari queat, simulque de personis minus necessariis remouendis cogitaturam.

Quae praeterea fideles status et ordines loco quarto medii, tam de praelaturis et dignitatibus spiritualibus, quam officiis saecularibus conferendis, tum etiam locumtenentis munere, humiliter monent, de iis quoque Mtas sua quamprimum deliberabit, ac se citra longiorem aliquam moram ita resoluet,

ut fidelibus statibus nulla hac in parte conquerendi causa futura sit reliqua.

Ut denique cursus iuris continuetur, ipsaque octaualia iudicia et locumtenentiae statis temporibus celebrentur, sua Mtas Caesarea atque Regia sedulam dabit operam, ut quae sciat regna sine iuris et iustitiae administratione non posse consistere.

De capitaneis, cameris et officialibus, quos decimarum exactione non contentos id quoque, quod residuum est, miserae plebi sub assecuratione auferre, nec unquam pretium eius soluere fideles status conqueruntur: Sermus Archidux Ernestus ante biennium, cognita rei istius iniquitate, obtulit, Serenitatem suam tam cameris, quam capitaneis serio iniuncturam esse, ne quid tale deinceps admitterent, quin et subditis tam ratione praeteriti, quam futuri satisfieri curarent; uti etiam ad hunc effectum mandata necessaria a Serenitate sua, praesertim ad cameram Scepusiensem emanarunt. Quemadmodum vero Caesarea Regiaque Mtas rem hanc non minus iniustam plane, adeoque remedio dignam censet, ita clementer offert, ulterioribus eiusmodi querelis, ad Mtem suam in specie delatis, se condignae prouisioni adhibendae non esse defuturum.

Quae eodem articulo de bonis, villis et vinetis, ad arces Mtis suae pertinentibus, subiunguntur, ea Mtas sua benigno gratoque animo accipit. Cum vero eodem tempore a Sermo Archiduce Ernesto fidelibus statibus abunde responsum fuerit, Mtas sua ad huiusmodi responsum se refert. Ipsisque statibus ita persuasum cupit, Mtem suam id maxime cupere, ut bona illa, villa et vineta Mtis suae quam optime curentur administrenturque, ac proinde haud libenter in se quicquam passuram esse, quod huc pertineat, et praestare commode possit.

Alterum est de bonis dubiis. Quo loco res ita se habet, ut si quae eius generis bona diuendita fuerunt, eorum praetium in publicos regni et confiniorum usus conuersum sit. Cumque Mtas sua hactenus pro eiusdem regni defensione, nec haereditariis suis bonis pepercerit, equidem fidelibus statibus minus alienum videri debet, quod Mtas eius bona per defectum seminis ad fiscum deuoluta, ad eosdem quandoque usus destinarit. Et quamuis nulla extet constitutio, quae Mtem suam

ad huiusmodi bona in alios transferenda astringat, nihilominus tamen Mtas sua benigne offert, se deinceps non minus, quam praedecessores sui, inclyti Hungariae reges, fidelium subditorum suorum benignam rationem (quod et hactenus, quantum fieri potuit, a se factum est) ducturam esse. Attamen confidit Mtas sua, fideles regnicolas illud non tam obligationis, quam regiae munificentiae loco habituros, cui tali occasione erga fideles suos subditos et seruitores, pro qualitate cuiusque meritorum declarandae, haud defutura est.

Quoad articulum de tricesimae exactione, qua fideles regnicolae se aggrauari asserunt, Mtas sua, ut quae hac de re non satis informata est, operae pretium censet, ut aliquanto plenius edoceatur, quo tempore atque loco, tum etiam per quos et qua ratione illa euenerint, de quibus status hoc loci conquerentur. Caesarea vero Regiaque Mtas, illis cognitis, non omittet, quin si vel quenquam ab officialibus, ad huiusmodi tricesimae exactionem deputatis, inique grauatam fuisse, vel alias tale quid ab iisdem admissum esse compererit, quod paena dignum sit, pro qualitate rerum, opportuna adhibeat remedia, ac ita prouideat, ne officiales illi, qui deliquerint, factum hoc suum impune ferant.

Quod demum spectat ad priuatas comitatuum, ciuitatum, et aliorum regnicolarum supplicationes, nouissima dieta exhibitas, quarum status mentionen faciunt, Mtas sua tum temporis cuique supplicanti, quantum fieri potuit, responsum datum fuisse intelligit. Quod si vero etiamnum sint, qui se praeter aequitatem grauari putent, iis querelas suas in specie proponere licet. Caesarea enim Regiaque Mtas, pro rerum qualitate, ita prouidebit, uti iustitiae conuenire iudicauerit. Et haec quidem ad fidelium statuum grauamina.

Deueniendo nunc autem ad ea, quae ab ipsis statibus ad articulos a Caesarea Regiaque Mte propositos, duxerunt respondenda, et primo ad articulum de tricesimarum solutione, Mtas sua rem ita se habere edocta est, quod hactenus tricesima iuxta constitutiones publicas de rebus, quae per negotiatores aut inducuntur, aut educuntur e regno exacta sit. Quod quidem in posterum etiam obseruari merito debet. De illis vero, quae ex ditione turcica, aut transiluanica in ditionem Mtis

suae inducuntur, tricesimam, tamquam de rebus extraneis, exigi solere. Quemadmodum vicissim Turcae et Transiluani, de rebus, quae ex ditione Mtis suae istuc educuntur, tricesimam similiter exigant. A qua quidem consuetudine Mtas sua necdum recedendum censet.

A rusticis extra regnum pecora aut merces educere aut diuendere volentibus, tricesimam, quae et hactenus secundum praescriptum vectigal exacta fuit, exigi, ipsi status et ordines dignum iudicant; confidit autem Mtas sua, sub articuli istius verbis id nequaquam innui, quod nobilitas sua libertate uti, ac libere negotiari possit. Quinimo iustum censet, ut si nobiles negotientur, instar aliorum negotiatorum, vectigal soluere teneantur, cum alioque prouentus tricesimales, qui sunt praecipui regum prouentus, ad exiguam summam redigerentur. Ad articulum de fraudatoribus fisci regii quod spectat, Mtas sua intelligit, nullum hactenus juditium a camera administratum esse, nisi cum de rebus, contrabandi nomine ablatis, aut de querelis contra tricesimatores a camera dependentes propositis, ageretur, vel si quando ipsi tricesimatores de iniuria alicui illata accusati fuissent; hisce vero casibus cameram, iuxta articulum anni 1555, adhibitis sibi semper personis iuris peritis iudicium fecisse.

Quemadmodum nec de eiusmodi turbatoribus prouentuum fisci camera ullum per se iuditium instituerit, sed requisita prius Caesarea Regiaque Mte, sicque cum eiusdem scitu, iuxta tenorem articulorum anni 1546 et 1548, per mandatum citatorium, in praesentiam iudicum, a Mte sua specialiter delegatorum, iudicium fieri postulauerit. Quos quidem articulos deinceps etiam in suo pristino vigore conseruari omnino conuenit.

Ubi status regni conqueruntur de tricesimatoribus, quod de rebus minutioribus, quae in usum dominorum ducuntur, tum etiam per translationem vexillorum tricesimalium diuersis in locis tricesimam confuse exigant, Caesarea Regiaque Mtas, pro sua erga fideles regnicolas benignitate, opportune hac in parte prouidebit, nec quemquam contra veterem morem, grauari permittet, quinimo si quid tale admissum fuerit, illud haud impunitum relinquet.

Cumque limitationis vectigalium exemplum sibi dari status et ordines supplicent, Mtas sua huiusmodi petitioni benigne annuit.

De exactione tricesimae iis de rebus, quas regnicolae ex suis allodiaturis habent, Mtas sua meminit, quid in nouissima dieta ad articulum hunc responderit. Nimirum, quod cum, sub praetextu eiusmodi exemptionis, talia fierent, quae in summum fisci detrimentum vergant, adeoque quod hoc loci peteretur in priuatorum quorundam non autem publicam utilitatem cederet, istiusmodi petitioni ita simpliciter locus dari non posset, cum ipsi status non ignorant, quantopere necessitas exigeret, fisci prouentus, qui alioqui nimis attenuati essent, promoueri potius quam diminui; cui responso Mtas sua adhuc inhaeret, ac denuo offert, se statuum desiderio hac in parte, quantum uspiam fieri posse, ac illorum inconuenientium, quae publici boni studio merito omni cura praecauenda sunt, ratio ferre videbitur, satisfacturum esse.

De viarum coarctatione crebrae hactenus ad Mtis suae cameram delatae sunt querelae, dicuntur enim viae plaerisque in locis ita coarctatae esse, ut vix duo currus, unus penes alterum transire possint. Praeterea in eiusmodi locis sepes, quae segetes et prata defendant, nullas poni, idque eum in finem ex industria fieri, ut cum inpossibile sit, quin ex armentis boum aliqui vel in segetes, vel prata declinent, personae ad hoc destinatae aut armenta boum arrestent, aut seligant, quotquot voluerint, sicque negotiatores pactent, aut boues ipsos retineant. Quod cum indignum sit, Caesarea Regiaque Mtas clementer postulat, ita prouideri, ne deinceps viae publicae per arationes et reseruatioues pro pratis aut pascuis coarctentur, sed suum illis antiquum et usitatum spatium relinquatur. Si qui vero iniuste et sine ulla legitima causa negotiatores vexarent, aut damnum eis inferrent, isque, qui damnum accepit, vicecomitem requireret, vicecomes pro suo officio confestim ad locum, quo illud factum est, egrediatur, remque totam cognoscat. Et si iniuste damnum datum esse compererit, sine ulla citatione, inhibitione et contradictione, aliisque omnibus iuridicis remediis repositis, eum, cui damnum illatum sit, de eodem, una cum expensis, contentum reddi curet. Atque insu-

per vicecomes mulctam pro more consueto exigere possit, quo sic metu grauioris paenae, vexationum illarum finis esse possit.

Iniquas et noviter introductas decimarum et nonarum de rebus et mercibus arrestatis exactiones plane tolli, ac arrestationum negotium ad decreta Sigismundi, Mathiae et Vladislai regum revocari, Caesareae Regiaeque Mti benigne probatur, eo tamen addito, quod vicecomites quibus huiusmodi cognitio incumbit, id sine longiori juris processu, confestim, sub ammissione officiii, peragere debeant.

De pontium intertentione placet Mti suae fidelium regnicolarum sententia, una cum utraque additione, tum de executione non tantum per comitem sed et vicecomitem peragenda, quam viciniorum oppidorum et villarum auxilio ac mulcta duodecim florenorum in comite vel vicecomite exigendorum; ita tamen, ut vicecomites majorem diligentiam in huiusmodi pontibus reparandis adhibeant, paena in eosdem vicecomites negligentes constituta.

Sic etiam Mtas sua, quoad sicca telonea, fidelium statuum et ordinum sententiae, de renovanda constitutione anni 1566 de huiusmodi siccis teloneis aedita, benigne acquiescit.

De bonis per defectum seminis ad fiscum devolutis Caesareae Regiaeque Maiestatis postulatio de modo, in decretis diuorum tam Sigismundi quam Mathiae regum descripto, in nouum usum reuocando, iustissima censeri debet, cum nihil aliud quam publicum bonum, et seruitorum de Mte sua ac patria benemeritorum, commodum respiciat, neque obstare videantur, quae de nonnullis constitutionibus superioribus per status et ordines allegantur, eo, quod illae hoc solum contineant, ut ex serie et indifferenter uniuersae causae iudicentur. Quibus tamen posthabitis, certae postea causae a generalitate illa exemptae sunt, ac extra seriem iudicantur. Cum igitur in aliis nonnullis causis priorum regum decretis locus sit, haud iniquum fuerit, in hac etiam donationum causa, uti iusta et honesta, ob eas, quas diximus, rationes, dicta priorum regum decreta in usum reuocari, praesertim cum res ea in fisci regii ac totius regni commodum cessura sit. Quod si vero status et ordines huiusmodi reuocationi nec nunc locum dandum censeant, (quod tamen Mtas sua minime expectat) saltem eo haud dificulter con-

331352A

descendant, quod cum causa defectus seminis priuilegiata sit, illa ante omnes alias causas iudicetur, ac istud praeterea caueatur, ut cum per abusum quendam introductae sint quaternae illae prohibitiones, quae in causis aliis, factum bonorum concernentibus observantur, eaedem tolli, ac duae saltem prohibitiones prima scilicet sine onere, secunda autem cum onere consueto admitti debeant. Eodemque modo prouideatur, ut abusu illo qui in comitatibus irrepsit, nimirum ut cum in causis defectus seminis bonorum sequestratio petitur, eaedem prohibitiones idemque processus observentur, abrogato, res in meliorem modum reformetur; nimirum ut legitima evocatione contradictorum peracta in primo sedis termino, et ante omnes alias causa sequestri adiudicari debeat. Et si contradictor se prius quoque in dominio eiusmodi iurium possessionariorum pacifice perstitisse allegaverit, tunc ius illud possessorium hoc est pacificum distinctum et separatum, se, viuentibus etiam masculini sexus haeredibus, in huiusmodi bonis habuisse probare teneatur; amputatis omnibus aliis iuridicis remediis et friuolis procuratorum dilationibus, appellationis remedio duntaxat saluo remanente.

De decimarum exactionibus Mtas Caesarea Regiaque superiorum annorum, videlicet 1547 et 1548. constitutionies observandas censet.

Quod autem decimatori nobilis possessionatus et iuratus adiungi debeat, id vero consideratione dignum videtur, nam praeter expensas, quae huiusmodi nobili ex prouentibus decimarum largiendae forent, non usque adeo magna eius futura esset utilitas; ideoque Mtas sua satis fore arbitratur, ut decimarum administrationi personae, probata fide et integritate, eaedemque iuramento adstrictae adhibeantur. Quod ut fiat, Mtas sua curae habitura est.

Quoad decimas longius ab Agria sitas, cum eo conuehi minus commode possint, Mtas sua dominis terrestribus concedit, ut tales decimas inposterum pro se ipsis arendare valeant; ita tamen, ut si Mtis suae camera scepusiensis vel prouisores et capitanei huiusmodi decimarum arendationem ad alia loca finitima necessariam esse existiment, easdem prae ceteris arendare ipsis integrum sit.

De terris extirpatitiis Caesarea Regiaque Mtas articulum anni 1574, de terris vero arabilibus articulum anni 1563 obseruandum censet.

Ruthenos autem, Walachos et Rascianos, cum agros instar rusticorum colant et bonis regni fruantur, dignum existimat Mtas sua, quod non minus, quam caeteri coloni a praestandis decimis haud exempti esse debeant.

Placet Mti suae ratione decimarum districtus Nadudwar articulos anni 1563 obseruari.

De moneta polonica Caesarea Regiaque Mtas non solum vigore decreti anno 1578 aediti, generalia mandata promulgauit, verum etiam cum ad Mtem suam perlatum esset, ab eiusdem officialibus monetam illam in regnum importari, Mtas sua ea de re diligenter inquiri curauit, attamen hactenus nihil tale cognoscere potuit, quinimo huiusmodi monetam ab ipsis regnicolis Poloniae vicinis induci intelligit. Non omittet tamen Mtas sua quin ulteriori inquisitione instituta, opportune prouideat, ac in eos, qui hac in parte deliquerint, condignis panis animaduertat.

Quod autem fideles status et ordines existimant monetam illam polonicam, sine maximo tam regnicolarum, quam Mtis suae damno, interdici non posse; id vero memorato decreto anni 78. quo sancitum fuit, eandem monetam, vel omnino interdicendam, vel ad suum valorem et ligam, sicut Viennae fieri soleat, redigendam esse, ac Mti suae mandatis generalibus, eiusdem decreti vigore promulgatts, repugnat.

Quemadmodum etiam varias difficultates habiturum est medium illud, quod a fidelibus statibus subiungitur, nimirum ita providendum esse, ut in omnibus Mtis suae ditionibus et regnis una ubique ac eiusdem valoris currat pecunia: ideoque Mtas sua rem hanc ulteriori deliberatione dignam censet.

Quae cum ita sint, fideles autem status et ordines non ignorent, quantum Polonicae monetae in Hungariam importatio regno damni adferat: Mtas sua existimat, huic malo nulla alia ratione commode obuiam iri, atque consuli posse, quam eorum observatione, quae in memorata dieta anni 78. salubri consilio sancita sunt, ut nimirum moneta illa externa ad suum valorem et ligam redigatur, neque aliter, quam juxta huius-

modi valvationem, a quoquam accipiatur; adeoque hunc in finem singulis annis ad minus duae eiusmodi monetae probationes instituantur, ac probatae valor publicetur, quo regnicolarum indemnitati consultum esse possit.

Ut in montanis ex quarta tantum argenti parte minutior moneta cudatur, reliquae vero tres partes in formam dalerorum conuertantur. Caesarea quidem Regiaque Mtas non sine causa statuendum duxit, nihilominus Mtas sua hac in parte ita se exhibitura est, ut nulla possit esse conquerendi occasio.

Ad exportationem auri et argenti quod spectat, equidem hoc loci non de moneta aurea et argentea, sed de auro et argento necdum in monetam redacto agitur. Quo vero huic rei, quippe regno perniciosae, obuiam eatur, placet Caesareae Regiaeque Mti priorem cunstitutionem anni scilicet 1550. revocari, ac firmiter obseruari.

De fodinis autem hoc praesenti statu, haud ulla sine earundem totali interitu, mutatio institui poterit. Mtas autem sua eas rationes inibit, quibus fodinis illis subuenire queat, neque in se quicquam desiderari patietur, quod ad illarum conseruationem pertinere iudicauerit.

Labores gratuitos ab eo die, quo constitutus proxime huiusmodi laboribus terminus expirauit, Mtas sua, iuxta articulum anni 1578, ita nimirum, ut tam manuales, quam curriles operae duodecim dierum ad confinia praestentur, benigne acceptat. Verum ad huiusmodi laborum gratuitorum administrationem quod spectat, diuersa quidem hactenus tentata sunt media, experientia autem docuit, vix tertiam eorum partem administratam fuisse, maiori parte vel a subditis non praestita, vel vicecomitum et perceptorum negligentia, non exacta, vel in eos, qno labores illi destinati sunt, usus minime conuersa; unde secutum est, ut fortificationes nullum hucusque vel exiguum progressum habuerint, ac pecunia inde percepta vix soluendis architectorum ac caeterorum eius generis officialium stipendiis sufficere potuerit. Cum igitur fideles regnicolae hanc laborum exigendorum, tum etiam aedificationis confiniorum curam in se assumant, Mtas sua huiusmodi oblationem benigno animo accepit. Attamen postulat Mtas eius, sibi primo omnium personas illas nominari, quae exactam in singulis comitatibus pe-

cuniam ad loca finitima, quorum fortificationi illa destinata fuerit, deferre debeant. Quae quidem personae possessionatae, ac ea fide et integritate praeditae sint, ut de recta pecuniae illius administratione minus dubitandum sit, quaeque eo casu, quo minus fideliter illam administrent soluendo sint. Deinde etiam locorum illorum munitiones nec ab ipsis regnicolis, neque architectis, eo destinatis, (quorum opera Mtas sua ex iis, quae supra commemoratae sunt, causis carere commode nequit) aliter instituantur, quam habitae super iisdem consultationes (quibus Mtas sua deinceps aliquos etiam ex ipsorum Hungarorum medio adhibitura est) ac eorundem delineationes monstrauerint. Et haec quidem quoad labores futuros.

Quod vero spectat ad labores praeteritos, Mtas sua fideles status et ordines etiamnum benigne hortatur, ut de specialibus commissariis cogitent ad id deputandis, ut de huiusmodi laboribus praeteritis inquirant, et a perceptoribus rationes perceptoribus (*sic*) exigant; quo sic certo cognosci possit, qui suos necdum praestiterit labores, vel penes quos pecunia, ratione eorundem exacta, remanserit, ac demum ab his, qui minus fideliter rem gesserint, id quod debere illos constiterit, repeti, simulque in eos, qui poena digni sunt animaduerti queat.

Velint quoque status et ordines, iuxta Mtis suae benignam postulationem, rem eo dirigere, ut manuales operae in pecunia, iuxta taxam in propositione expressam, praestentur. Neque enim dubitat Mtas sua, quin hoc plaerisque etiam subditis commodius futurum sit.

Distributionem autem huiusmodi laborum tam manualium, quam currulium, nec non pecuniae, pro manualibus numerandae, Mti suae, vel eadem absente serenissimo Archiduci Ernesto relinqui, Mtas sua iterum benigne postulat. Etenim quaenam loca huiusmodi laboribus, eorumue pecunia maxime opus habeant, ac caeteris praeferri expediat, Mtas sua ac serenissimus Archidux optime norunt. Cesarea autem Regiaque Mtas, quae facile intelligit labores illos, vel pecuniam pro iisdem solutam nedum ad fortificationes iam caeptas, sed ad nec minora quaedam aedificia peragenda sufficere, omini maiori cura, ut antea etiam obtulit, id aget, ut ad rem hanc externa quoque subsidia praesto sint.

Quod si tamen huic postulationi necdum locus sit, Mtas sua Caesarea atque Regia contenta est, quod ex fidelium statuum medio aliqui deputentur, qui unacum Mtis suae consiliariis bellicis hac de re agant ac conueniant. Qui etiam eorum, quorum status in suo responso specialem mentionem faciunt, eam rationem habere poterunt, quam cuiusque loci necessitas postulare videbitur.

De lignis ex siluis dominorum et nobilium, quae locis muniendis vicinae sunt, pro earundem munitionum finitimarum structuris et fabricis succidendis, cum fideles regnicolae constitutiones anni 1563 obseruandas esse censeant, ac ligna, ac coctionem calcis et laterum necessaria subintelligi debere existiment, Mtas sua benigne acquiescit, ita prouisura, ut huiusmodi ligna in nullum alium, quam necessarium confiniorum usum scindi vel conuerti, qui vero secus fecerint puniri debeant.

Articulos et decreta continui ratione ante hac aedita, obseruari dignum est. Caesarea autem Regiaque Mtas istud quoque ad rem pertinere ac statuendum esse censet, ut huiusmodi decreta, absque omni respectu, tam domini, quam nobiles obseruare teneantur; ii vero, qui contumaces vel negligentes hac in parte fuerint, vigore constitutionum regni puniri, ac mulcta munitionum structuris, vel aliis confiniorum necessitatibus applicari debeat; neque enim securitati per hoc consultum est, si domini continuos suos equites, magno quidem numero, ac maiori etiam, quam pro rata sua parte teneantur, alant, attamen eosdem secum retineant, neque ad destinata confiniorum loca mittant. Praeterea in huiusmodi continui intertentione is quoque apparet defectus, quod etsi domini ac nobiles continuos suos milites ad loca destinata mittant, de stipendiis tamen iisdem minime prouideant, quinimo continui illi equites pro huiusmodi stipendiis ad dominos suos proficisci, multorum milliarium iter suscipere, sicque stationem suam deserere et ab eadem longo tempore abesse cogantur; cui defectui Mtas sua ita prouidendum censet, ut supremo capitaneo potestas detur a dominis illis et nobilibus poenam dupli exigendi, grauissima ac capitali in eos, qui contumaces fuerint, poena constituta.

De spontaneis deditionibus, quae Turcis fieri solent, Caesarea Regiaque Mtas priori suae postulationi in propositione factae, etiamnum inhaeret, ac fideles status et ordines iterum benigne hortatur, ut expresse declarare velint eos, qui se sponte Turcis subiecerint, nihilominus ad integram dicam ac operas praestandas teneri. Id quod a propriis Mtis suae subditis itidem fieri Mtas eius curaturam offert.

Dominos praelatos et magnates, eorumque ministros a Mtis suae capitaneis, necessitate ita postulante, requisitos, ad reprimendos hostium conatus, non inutilem operam praestitisse, Mtas eius non diffitetur. Verum cum quandoque accidat, ut non lacessiti in ditionem Turcicam excursiones faciant, ac iunctis sibi Mtis suae militibus, loca finitima praesidiis denudent, sicque hosti materiam subministrent, depraedationes suas, rapinas et irruptiones excusandi: utique Mti suae res haec minime dissimulanda vel etiam toleranda est. Ideoque fideles status iterum benigne hortatur et monet, ut habita eorum ratione, quae cum antea saepe, tum iam denuo in Mtis suae propositione ipsis in mentem vocata fuerunt, ad excursiones huiusmodi cohibendas, certam poenam constituere velint, tam in magnates, barones et nobiles, quam caeteros milites, qui sine scitu Mtis suae ac Sermi Archiducis Ernesti, vel saltem eorum qui confiniis illis praefecti erunt, in hostilem ditionem excurrere ausi fuerint.

Haydones autem ac vagos liberosque equites et pedites deprehensos, iuxta priores constitutiones, puniri publica regni tranquillitas postulat.

Verum Mtas sua hactenus comperit, perpaucos esse eiusmodi praedones, qui non sua apud magnates et nobiles tum etiam locorum quorundam finitimorum capitaneos habeant receptacula; qua de causa Mtas sua praetermittere nequit, quin ea, quae hac occasione statibus, publici boni studio, paterne proposuit atque monuit, etiamnum urgeat; non omissura, quin idem a praefectis et capitaneis limitaneis fieri serio curet atque efficiat.

Pascuationibus militum nullum certum terminum praescribi posse. Mtas sua existimat. Nam uti diuersa sit annorum ratio, pratis nunc tempestivius, nunc vero tardius ad pascua-

tiones idoneis; ita, tam in deducendis equis hotium ratio habenda est. Quod si vero minus diu in pascuis remaneant non desunt, opportuna media quibus inde recedere compelli possint. Justum autem est, ut ii milites, qui stipendia sua statis temporibus accipiunt, colonis pro victu ac aliis, quae ab iisdem accipiunt, mox satisfaciant. Quod ad illos vero, qui ob tardiorem stipendiorum solutionem id praestare nequeunt, Mtas sua etiamnum certam limitationem faciendam censet, quantum militi in pascuis degenti, singulis diebus vel septimanis, pro victu dari, isque vicissim colono numerare debeat, cujus demum solutio, eo, quo in propositione dictum est modo, ex futuris militis illius stipendiis praestetur.

Articulum de militibus stipendiariis, qui sine literis testimonialibus ab uno capitaneo ad alium proficiscuntur, ita declarandum ac de novo statueudum censet Mtas sua, quod milites illi iuramentum praestare teneantur, iuxta formulam legum militarium, quae statibus sub litera (*sic*) exhibetur; cum allegatus ab ipsis statibus articulus anni 1552 non tam milites praesidiarios, quam eos respiciat, qui in castris degunt.

Existimant quidem fideles status et ordines, nobilitati minime prohibendum esse, ut videndi et experiendi gratia alio proficiscantur. Caesarea autem Regiaque Mtas superuacaneum censet, ut hoc loci vel superiorum annorum exempla, vel etiam quis praesens rerum status sit, ipsis ad animos reuocet. Equidem Mti suae res non videtur carere periculo. Tum istud etiam consideratione dignum est, quod concessa nobilitati huiusmodi libertate, nobiles illi alios praeterea milites secum e regno educant, sicque fiat, ut non solum loca finitima praesidiis denudentur, sed et, maiori aliqua necessitate ingruente, militis indigenae magna futura sit pefuria. Quamobrem nobilitatem et iuuentutem hungaricam rectius facturam arbitratur Mtas sua, si operam suam afflictae potius patriae in qua non desunt aliquid videndi ac experiendi occasiones, quam aliis potentatibus exteris praestet; nihilominus tamen Mtas clementer offert, quod de eo requisita, ratione temporum et personarum, benigne resolutura sit. In eos vero, qui sine Mtis suae licentia aliorum principum et potentatuum exterorum serviciis se addixerint, poenam statui, adeoque articulum hac de re Mtis

suae propositioni insertum, nec non eum, qui de eductionibus et traductionibus militum, quae ab huiusmodi potentatibus exteris fiunt, proxime sequitur, publico decreto approbari Caesarea Regiaque Maiestas etiamnum a fidelibus statibus clementer postulat.

Ad revisionem et cognitionem differentiarum, de metis inter Hungariam et Austriam, ac Poloniam ac Morauiam, cum et ordines suos iam nominarint commissarios, Mtas sua nihil omittet, quod ad commissiones illas quamprimum in effectum deducendas pertinebit.

Erectio vero limitum in comitatu scepusiensi, inter subditos suae Mtis et oppida, regi Poloniae inscripta, superioribus annis facta, cum Mtis suae dignitate retractari posse non videtur; cum iam ea per Mtem suam confirmata sit; sed noua iterum commissio institui poterit, qua limitatio facta cognoscatur. Vel si aliud est commodius et melius remedium, quo huic negotio, cum authoritate suae Mtis, subveniri possit, id fideles status suae Mti significare poterunt.

Ut regnum Sclauoniae de idoneis commissariis, qui nonnullas eorum differentias metales cognoscant, sibi prospiciat, annuit sua Mtas clementer.

Waywodae Transylvaniae scribet sua Mtas, ut fideles Mtis suae subditos aggrauare ne permittat, sed se transactioni accommodare velit.

Articuli a Mte sua de regno Sclavoniae eiusdemque confiniis propositi, ibidem tractari poterunt.

Intellexit quidem Caesarea Regiaque Mtas, quae in commeatu et victualiis conuehendis sit difficultas. Licet vero pecunia, ex causis supramemoratis, non semper in promptu esse queat, nihilominus cum victualium istorum solutio postmodum ex militum stipendiis praestare possit (quod ut fiat, Mtas sua tam praeteriti, quam futuri ratione se curaturam clementer offert) indignum sane foret militem fame interim perire. Etenim certo aliquo in convehendis subministrandisque ad loca finitima victualiis ordine instituto (cuius deliberationem ut status et ordines suscipiant, clementer eosdem hortatur) in solutione, licet fortassis aliquanto tardiore, praeter temporis moram nulla erit iactura, cum vice versa eo casu quo nulla victualia

subministrentur, milites ob inopiam, cum annonae penuria coniunctam, eo necessitatis adigantur, ut ad famem compescendam victum undecunque quaeritent, ac vel vi, cum colonorum iniuria et damno, extorqueant. Quod uti per moram illam minus noxiam euitari posset, ita Caesarea Regiaque Mtas longe satius fore iudicat.

In iudiciis octaualibus, et locumtenentiae, ut iudices pleno adsint numero, placet Mti suae; videant tamen status ne hic articulus causantibus damnum adferat; illa autem octaualia iudicia, quae antea pro regnicolis superiorum regni partium in Eperyes fuerunt celebrata, posthac Tirnauiae celebrentur, eo modo, quo antea celebrari sunt solita, et in his judiciis causae earundem superiorum partium iam motae vel mouendae, adiudicentur, nullis exceptis.

De redimendis autem arcibus et oppidis ad Austriam et Poloniam inscriptis, Mtas sua tam Sermo cum rege Poloniae, quam Austriae statibus aget.

Dabit quoque operam, ut priores articuli, de colonis in Austriam migrantibus, obseruentur, adeoque prohibebit, ne tales profugi in Austriam recipiantur.

Et haec quidem Mtas sua, tam ad fidelium statuum et ordinum grauamina respondere, quam ad ea, quae propositis a Mte sua articulis respondenda duxerunt, replicare benigne voluit, sibi plane persuasum habens status iisdem humiliter acquieturos esse.

Insuper cum regni Bohemiae ordines, in nouissimo suo Pragae per nonnullos suos deputatos habito conventu, a Caesarea Regiaque Mte humiliter postularint, ut quia regni huius Hungariae comitia instarent, Mtas sua eiusdem regni statibus proponere dignaretur, quod cum memorati regni Bohemiae ac provinciarum annexarum ordines, non solum ex syncero quodam in rempublicam christianam ac afflictas Hungariae res studio et pietate, hactenus non spernenda ad eiusdem confiniorum defensionem et tutelam contulerint subsidia, verum etiam arcis Wiwar (*sic*) munitionem suis contributionibus promouerint, ac etiamnum promoueant: regni Hungariae status, habita horum ratione, declarare vellent, quibus animis haec a Bohemiae ordinibus praestita auxilia accepta sint, atque

accipiantur, quidque in futurum regno Bohemiae apud Hungariae ordines, inde pro bono commodo et salute dicti Bohemiae regni et prouinciarum annexarum, expectandum sit. Cum igitur Mtas sua animaduerterit postulationem hanc haud alio spectare, quam ad stabiliendam firmandamque mutuam beneuolentiam bonamque vicinitatem, Caesarea Regiaque Mtas praetermittere noluit, quin hoc ipsorum Bohemiae ordinum desyderium fidelibus Hungariae statibus aperiret. Eosdem benigne cohortando, ut hac in parte se haud difficulter declarare velint, quo Mtas sua eandem declarationem, primo quoque tempore opportuno, ad Bohaemiae ordines referre, sicque (quod Mtas sua, pro utriusque regni commodo maxime exoptat) tanto firmior utrinque amicitia bonaque intelligentia conseruari possit.

(Eredeti fogalmazata a bécsi állami levéltárban.)

IX.

1582. Február.

Királyi válasz az országgyülés második föliratára.

Cum, accepta Sacrae Caesareae ac Hungariae et Bohemiae Regiae Mtis, Domini nostri clementissimi, Replica, fidelibus inclyti huius Regni nostri Statibus et Ordinibns visum sit, denuo nonnulla de praesenti ipsorum gravaminibus et querelis remedio adferendo proponere; Mtas eius, licet suum hac de re sincerum paternumque animum in Replica illa ita aperuerit, ut fideles Status acquieturos esse sibi persuasum omnino fuerit, eandem tamen voluntatem suam ulterius declarare voluit. Et quia etiamnum praecipuam Regnicolarum querelam de advenis esse intelligit, Mtas sua sic existimat, se ab eo tempore, quo huius Regni sui gubernacula suscepit, nihil a priore Hungariae Regum exemplo alienum fecisse; quinimo, tum in eodem regendo, non minus quam a gloriosissimis illis antecessoribus suis factum fuit, Hungaris usum esse; tum vero in aliis etiam rebus nihilo minorem Regni jurium et libertatum conseruandarum rationem habuisse.

Quam grauibus autem causis Mtas sua, etsi de Hungarorum virtute, fide atque constantia nihil plane dubitet, ex-

teros tamen a praefecturis et officiis militaribus prorsus remouere nequeat, in eadem Replica satis ostensum est; ita, ut Status et Ordines rem hanc merito ulterius haud urgere, sed Mtis suae benigna oblatione contenti esse debeant. Quemadmodum enim Mtas eius, quae nec hactenus Hungaros praefecturis et officiis illis militaribus exclusit, sed eorum aeque ac exterorum opera in iisdem usa est, antea obtulit, ita etiamnum offert, se hac in parte deinceps etiam fidelium suorum Hungarorum, et quidem prae caeteris, benignam rationem esse habituram. Atque eo animo non solum iam ab aliquo tempore, tam de Canisiensis Praefecturae, quam Supremi Capitaneatus Ultradanubiani cura suscipienda, verum etiam nunc de Palotensi Capitaneatu conferendo, cum Hungaris agitur, prout etiam Mtas sua eo casu, quo citra Danubium Capitaneatus aliquos, siue officia vacare contigerit, ipsorum Hungarorum benignam rationem habituram est.

Quod ad alia quaedam grauamina et damna, ac eas rationes ineundas attinet, quibus iisdem opportune consuli possit (quam ad rem Mtas sua speciales personas e Regnicolarum medio deligendas censuit, quae cum Mtis suae Consiliariis, ad hoc deputandis, iis de rebus conferrent) Caesarea Regiaque Maiestas, intellecta jam ipsorum Statuum sententia, cum Consiliariis suis Hungaris deliberabit, ac, uti antea obtulit, haud quicquam a se desiderari passura est, quod ad illa tollenda pertineat.

Caeterum de Consilii et Cancellariae Hungaricae expeditione, in Articulis anni sexagesimi noni, uti antea etiam ostensum fuit, expresse prouisum, declaratumque est, quod ea quae justitiam, jura, libertatesque Regni concernant, in Hungarica, quae Cameralia in Camera, quae vero Bellica negotia sint in Bellico Consilio, more eatenus obseruato, tractari debeant. Quam declarationem, tum illud etiam, quod hac occasione, in eodem articulo de duobus Consiliariis Hungaris, qui Mtis suae aulam continue sequantur, constitutum est, obseruari conuenit. Cumque eam ad rem fideles Status plures Consiliarios seculares creandos esse censeant, Mtas sua, re cum iis, qui nunc sunt, Consiliariis, in deliberationem adducta, se benigne resoluet. De supplicationibus vero distribuendis rem

ita instituet ut Regnicolis nulla idonea, ea in parte conquerendi causa futura sit reliqua.

Ex quibus, cum fideles Status et Ordines Caesareae Regiaeque Mtis benignam mentem intelligant, atque haec quidem Mtis suae finalis resolutio sit, Mtas eius ipsos Status clementer ac paterno studio hortatur et monet, ut eidem obsequenter acquiescere, ac eorum, quae tam de subsidii contributione, quam aliis Articulis, a Mte sua propositis, replicata fuerunt, deliberatione, citra longiorem aliquam moram, suscepta, Conuentus huius, ut qui satis diu iam extractus est, conclusionem ulterius haud differre, sed tales se iam tandem exhibere velint, ut optato eidem Conuentui fine imposito, Mtas sua ad eorum etiam negotiorum, quae Mti suae incumbunt, ac ante futura proxima Sacri Imperii Comitia explicari publica necessitas, cum ipsius etiam Hungariae Regni bono coniuncta, maximopere flagitat, tractationem quanto citius accedere, suamque demum ad Comitia illa Imperialia profectionem maturare possit.

Interim vero Mti suae specialia quoque Regnicolarum grauamina proponi poterunt. Quibus acceptis, Mtas sua eam prouisionem adhibitura est, quae pro rei cuiusque qualitate, justitiae et aequitati consentanea fuerit. Sicuti etiam Mtas sua, mox post conclusam Dietam, tam de Praelaturis, quam de officiis secularibus, benigne prouidebit.

Et haec quidem Caesarea Regiaque Mtas ipsis Statibus breuiter respondere voluit; iisdem de caetero gratiam et benignitatem suam Regiam propenso animo deferens.

(Eredeti fogalmazata a bécsi állami levéltárban.)

X.

1582. Február 19.

A pozsonyi országgyülés törvényczikkei.

Nos Rudolphus secundus, Dei gratia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slauoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Comes Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus, tenore praesentium significantes,

quibus expedit uniuersis, quod fideles nostri, Domini Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, caeterique Status et Ordines Regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum, in generali ipsorum Conuentu, per Nos, eis ad festum S. Martini Episcopi et Confessoris, anni M. DLXXXI proxime transacti indicto, in Ciuitate Nostra Posoniensi, ad mandatum Nostrum congregati, exhibuerunt Nobis et praesentauerunt infrascriptos articulos, in eodem Conuentu, communibus et unanimibus ipsorum votis et suffragiis, generalique consensu conclusos; supplicantes Nobis humiliter, ut omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, Nostrumque Regium consensum illis praebentes, authoritate Nostra Regia, clementer acceptare, approbare et confirmare, atque tam Nos ipsi obseruare, quam per alios omnes, quorum interest, obseruari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, caeterorumque uniuersorum Statuum et Ordinum Regni Hungariae, et partium ei subiectarum, in generali eorum Conuentu, ad festum S. Martini Episcopi et Confessoris, hoc est undecimum diem mensis Nouembris Anni MDLXXXI. proxime praeteriti Posonii celebrato, conclusi.

(I) Quemadmodum Maiestas sua Caesarea, post diuturnam suam, a Regno suo Hungariae, absentiam, Comitia generalia promulgare dignata fuit, in eum finem, ut de iis rebus communi voto tractaretur, quae ad restituendam libertatem, tranquilitatem, salutem et conseruationem Regni pertinerent: ita Status et Ordines Regni, Maiestati suae Caesareae, pro eiusmodi erga ipsos cura et studio, summas gratias, quae possunt, agunt, atque non minus amore erga patriam, aeque ac erga suam Maiestatem obseruantia ducti, repetitis vicibus, Maiestati suae Caesareae, summa cum humilitate supplicarunt, ut eos abusus et grauamina, quae iam pridem, contra publicam Regni libertatem, irrepserunt, clementer tollere, atque exterorum officialium licentiae subleuandae, restituendaque Consilii sui Hungarici pristina dignitate, caeterisque similibus, iuxta antiqua iura Regni, idonea remedia adhibere vellet. Quae quidem omnia, quas ob causas a Statibus Regni

tractationi dicae praeposita, et priori loco in medium consulta fuere, Maiestas sua Caesarea, ex eorum scripto, abunde semel atque iterum intellexit. Quibus quidem subleuandis et amouendis, quum Maiestas sua Caesarea, tam scriptis, quam verbis, Status et Ordines Regni optime sperare iusserit, et ipsi nefas esse ducant, de eiusmodi clementia Maiestatis suae Caesareae quicquam diffidere; quin potius magnam habeant fiduciam, ea, primo quoque tempore, Maiestatem suam Caesaream debito modo executuram (quod ut facere non omittat, iterum atque iterum orant); ea Maiestatis suae Caesareae benignitate et oblatione ducti, necnon necessitate Regni considerata, ad praesentem MDLXXXII annum, offerunt, gratuiti subsidii nomine, duos florenos, lucro Camerae incluso, duobus terminis, S. scilicet Georgii Martyris et S. Michaelis Archangeli, iuxta constitutiones anni MDLXXVIII., de singulis portis, nouiter connumerandis, exigendos.

(II.) Statutum etiam est, ut quoad labores gratuitos, item continuos milites, ac alia publica Regni negotia, articuli statutorum eiusdem septuagesimi octaui anni obseruentur.

(III.) Item quantum attinet ad Judiciorum octaualium et Locumtenentiae celebrationem, statutum est, ut celebratio eorundem Judiciorum octaualium et Locumtenentiae, iisdem, qui antea statuti sunt terminis, continuetur, et tam in generalibus octauis, quam Locumtenentiae, plenus semper Judicum Ordinariorum numerus adsit, iuxta decreta Matthiae et Ladislai Regum; et uniuersae causae Regnicolarum, tam in superiorum partium octauis, quam Posonii celebrari consuetis, nullis omnino exceptis, in suis terminis reuideantur et discutiantur.

(IV.) Judicia vero octaualia antea in Epperyes celebrari solita, celebrentur Tyrnauiae, eo modo, quo antea celebrari sunt solita. In his autem Judiciis Tyrnauiensibus uniuersae causae partium superiorum, tam quae generalia Judicia, quam Locumtenentiae concernunt, adiudicentur; et etiam causae, quae, Fisci nomine, de bonis in partibus superioribus existentibus, motae sunt, vel deinceps mouebuntur, in iisdem octauis, et non alibi, nullis itidem exceptis, discu-

tiantur. Transmissiones quoque Regni Sclauoniae discutiantur et adiudicentur omnibus praescriptis terminis. In Judiciis autem Tyrnauiensibus, pro Praelatis nominantur: Reuerendus Dominus Stephanus Mathisy Praepositus Jauriensis, vel Reuerendus Dominus Joannes Chyeredi Archidiaconus Nittriensis; loco autem Baronum nominantur: Magnifici Domini Emericus Forgach de Gymes, vel Magnificus Dominus Michael Bakyth. In Appellationibus, penes Reuerendissimum Dominum Locumtenentem suae Maiestatis, et officii Palatinalis Locumtenentem, nominantur Praelati: Reuerendissimi Domini Gregorius Bornemiza Waradiensis, Nicolaus Thelegdinus Quinqueecclesiensis et Zacharias Mossoczy Waciensis Episcopi; Barones vero Magnifici Domine Balthasar de Battyan, Franciscus de Reua et Simon Forgach. In Judiciis Posoniensibus, pro Praelatis: Reuerendi Domini Petrus Heresynczy Praepositus Zagrabiensis, vel Reuerendus Stephanus Mathisy Praepositus Jauriensis; pro Baronibus: Magnifici Domini Nicolaus Dersffy, Paulus Czobor, vel Emericus Merey. In Appellationibus, penes Reuerendissimum Dominum Locumtenentem suae Maiestatis et officii Palatinalis Locumtenentem, Reuerendissimi Domini Episcopi Nicolaus Thelegdinus Quinqueecclesiensis, Stephanus Feierkewy Wesprimiensis et Zacharias Mossoczy Waciensis; item Magnifici Domini Balthasar de Batthyan, Michael de Rewa et Simon Forgach de Gymes. Habeat autem authoritatem Reuerendissimus Dominus Locumtenens, loco absentium, alios constituere, iuxta priores constitutiones.

(V.) Item quoniam inter Hungariam et Austriam, et Poloniam et Morauiam, propter nonnullas eorundem Regnorum et Prouinciarum metas, inter fideles suae Maiestatis, variae hactenus controuersiae hinc inde agitatae sunt; ut igitur eiusmodi differentiae tandem bono modo sopiantur, Status et Ordines certos ab utraque parte Commissarios deligendos decreuerunt, qui easdem differentias oculata fide reuideant atque determinent. Et proinde pro cognitione earum, quae est inter Ultradanubianos et Austriacos ac Styrienses, nominantur pro idoneis Commissariis: Reuerendissimus Dominus Zacharias Mossoczy Episcopus Waciensis, Magnifici

Domini Michael Reway et Nicolaus Isthuanffy, nec non Magister Emericus Pete Prothonotarius, et his Vicecomites quoque cuiuslibet Comitatus, ac, nomine Fisci, Director Causarum Regiarum adiungantur. Pro cognitione vero earum, quae est inter Morauos ac fideles Regnicolas Hungaros suae Maiestatis, nominantur Reuerendissimus Dominus Nicolaus Thelegdinus Episcopus Quinqueecclesiensis, Magnifici Domini Balthasar de Batthyan et dictus Nicolaus Istuanffy, ac Magister Gregorius Balogh Prothonotarius, quibus similiter Vicecomes cuiuslibet Comitatus, et, Fisci nomine, Director adsit. Ad rectificationem autem earum metarum, quae est inter Polonos et Comitatus Scepusiensis, Arua et Saaros et alios circa confinia Polonica constitutos Regnicolas, tum maxime ad cognitionem limitationis illius, quae est in Comitatu Scepusiensi, inter subditos suae Maiestatis et tredecim oppida Regi Poloniae inscripta, superioribus annis facta, nominantur: Reuerendissimus Dominus Stephanus Feierkewy Episcopus Wesprimiensis, Magnifici Domini Michael Warday et Franciscus Reway, item Egregii Franciscus Ibrany Viceiudex Curiae et Magister Valentinus Baraniay Prothonotarius. quibus quoque adiungatur Vicecomes cuiuslibet Comitatus, et, Fisci nomine, Director Causarum suae Maiestatis. Qui cum Commissariis aliarum Nationum, diuersis temporibus et locis, ad constituendum et praefigendum a sua Maiestate diem, ad loca litigiosa proficiscantur, cognitisque partium differentiis, et earumdem propositionibus et allegationibus auditis, admissis etiam earundem partium quibusuis probabilibus documentis, ea statuant, exequantur et finiant, de dictis litigiosis metis, quae de iure Regni visa fuerint, et ea quoque restituant, quae antea adiudicata fuerunt. Quod si autem aliqui ex nominatis Commissariis, ob graues causas, proficisci non possent, habeant potestatem caeteri Commissarii, loco absentium, alios idoneos eligendi et secum accipiendi.

(VII.) Quoniam autem Regnum quoque Sclauoniae conqueritur de suis limitibus, statutum est, ut illi quoque Regnicolae, in primo ipsorum Conuentu, de idoneis Commissariis, qui differentias eorum metales cognoscant, sibi prospicere et nominare possint.

(VIII.) Postulant autem a Sua Maiestate Status et Ordines, ut ad futurum annum, absolutis Imperialibus suis negotiis, ad quorum tractationem se festinare sua Maiestas dicit, ad hoc suum Regnum redire, interea vero, ut petitum est, communes eiusdem Regni libertates, quibus semper commoda et dignitas suae Maiestatis coniuncta sunt, certis quibusdam damnosis introductionibus et abusibus, suae Maiestati antea specificatis, obfuscatas, iterum reddere, formamque veterem Regni reducere dignetur.

Nos itaque, praemissa supplicatione fidelium subditorum nostrorum, Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum ac Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum dicti Regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum, clementer admissa, praedictos uniuersos et singulos articulos, Nobis, ut praemissum est, praesentatos, praesentibus de verbo ad verbum insertos et inscriptos, ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, eisdem Nostrum Regium consensum beneuolum, pariter et assensum praebuimus; illosque et quaeuis in eis contenta, authoritate Nostra Regia, acceptauimus, approbauimus, ratificauimusque et confirmauimus; offerentes Nos clementer, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi inuiolabiliter obseruabimus, quam per alios omnes fideles subditos Nostros, cuiuscumque status et conditionis existant, obseruari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in arce Nostra Regia Posoniensi, decimanona die mensis Februarii, anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo secundo, Regnorum Nostrorum Romani septimo, Hungariae et aliorum decimo, Bohemiae vero anno similiter septimo.

Rudolphus.

Electus Colocensis ac Episcopus Jauriensis.
Joannes Joo.

(Eredeti példánya a bécsi udvari kamara levéltárában.)

II.

A POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉS.

1583. MÁRCZIUS- ÉS ÁPRILISBAN.

A pozsonyi országgyülés

1583. április havában.

Az 1582-ik évi országgyűlés csak egy esztendőre ajánlott meg adót, és eloszlott a nélkül, hogy a királyi propositióban kitűzött föladatokat megoldotta volna. A király azzal az igérettel zárta be, hogy a birodalmi gyűlésről, a hová sietnie kellett, visszatérve, azonnal újra össze fogja hívni az ország rendeit.

Ezt meg is tette. Ugyanazon év deczember 28-án szétküldettek a meghivó levelek, melyek az országgyűlés megnyitására az 1583-ik év márczius havának első napját tűzték ki.[1])

A rendek csak márczius második felében kezdettek gyülekezni.[2])

Még később tette meg Rudolf király előkészületeit az országgyűlés megnyítására; márczius végén még folytak a tárgyalások a királyi propositio szövegének megállapítása tárgyában.[3])

---

[1]) A k. meghivólevél példányai több királyi város levéltárában. — L **Irományok.** I. szám. — A bécsi udvari kamara levéltárában meg van azon rendeknek, testületeknek és hatóságoknak névsora, a melyekhez meghivólevelek küldettek. Minthogy ez a legrégibb ilynemű névsor, czélszerűnek láttuk azt a mellékletben közölni. — L. **Irományok.** II. szám.

[2]) A kir. helytartó márczius 18, 20 és 23-án megküldi a királynak az egybegyűlt rendek névsorát. E szerint márczius 23-ig megjelent: 7 püspök, 6 báró, 7 »magnifici«, 3 »generosi ac egregii«, Horvátország követei, 1 prépost; — 4 káptalan, 28 megye, 11 királyi és 7 bányaváros követei. (A cancellár jelentései a bécsi állami levéltárban.)

[3]) A király márczius közepe táján küldé le Pozsonyba a helytartóhoz és a cancellárhoz a propositió első fogalmazatát, véleményadás végett. Azok ajánlák, hogy adót két év helyett három esztendőre kérjen. »alioquin vix ad duos annos — induci regnicolae poterunt, melius ita-

Végre április 4-én, Mátyás és Miksa főherczegek, valamint a külhatalmak bécsi követeinek kiséretében, Pozsonyba érkezett. Két nappal utóbb nyította meg az országgyűlést. A királyi várlakban egybegyűlt rendeket, személyesen, rövid beszéddel üdvözlé. Örömét fejezte ki a fölött, hogy számosan jöttek össze. Utalt arra, hogy az ő késő megjelenésének okait már ismerik. Reméli, hogy kivánatainak tárgyalásában, követve őseik példáját, meg fognak felelni várakozásának és a közszükség követeléseinek. Viszont ő is bebizonyítandja, hogy szivén viseli a rendek és az ország jólétét. [1])

Ezután az agg *Draskovics György* bibornok, királyi cancellár helyett, kit betegség lakásán tartott, *Telegdy Miklós* pécsi püspök fölolvasta a *királyi propositiót,* melynek lényeges tartalma a következő:

Köztudomású, hogy az ország maradványainak megoltalmazása a rendek közreműködése nélkül nem lehetséges. A király, tekintetbe véve az ország szomorú állapotát, szívesen mentené föl őket a segély megajánlásától. De bármily jelentékenyek az áldozatok, melyeket a német birodalom és a király többi országai s tartományai hoznak, a nagyszámú végvárak föntartása még többet igényel; annálinkább, mert a törökökkel nyolcz évre kötött béke végefelé jár, és kétséges, vajjon meg fog-e hosszabbíttatni. Továbbá az 1580. és 81-ik esztendőben adó nem ajánltatván meg, úgy a véghelyek megerősítése,

---

que est iniquum petere, ut aequum exigatur.« Békésmegye portáinak új összeirásáról fölösleges említést tenni. A harminczadokról és vámokról szóló pontok »quae regnicolas exasperare possent« mellőzendők. Hasonlóképen elhagyandó a főurak kalandozásairól szóló pont »qui clamores saltem excitaret.« A lovas hadak legelőiről intézkedő czikk szintén »regnicolas vehementer exacerbaret.« Végre a katonai törvényekről sem szükséges szólani »cum ad generales et finitimos capitaneos, et non ad regnicolas spectent.« (Márczius 16-án kelt jelentésök a bécsi állami levéltárban.) Márczius végén a propositió második fogalmazata küldetett meg nekik. Erre április 2-án megjegyzik, hogy a propositióban csak az adóról és az ingyen munkákról kellene szólani. »Caetera omnia, ... tanquam superflua omittenda censemus, siquidem saltem disputandi ansam regnicolis praeberent, et alioquin superiorum diaetarum superinde sufficientes articuli habentur.« (Ugyanott.)

[1]) A bécsi állami levéltárban a királyi beszédnek négy eltérő fogalmazata találtatik.

mint a hadak fizetése tekintetében sokféle nehézségek támadtak. E miatt szükséges, hogy most az országgyűlés, a következő három esztendőre, évenkint hat forintot szavazzon meg, minden porta után; új összeirást rendelve el, és az adómentességi kiváltságokat továbbra is fölfüggesztve.

A várak erődítésére szolgáló ingyen munkákat — minden porta után egy jobbágyot és 25 porta után egy kocsit — úgy ajánlják meg, hogy azokat a megállapított árakban, készpénzen váltsák meg; kivéve oly eseteket, mikor bizonyos várakra munkások nem találkoznak. Az ingyen munkák megváltásából befolyt pénzek kezelését, az utolsó országgyűlésen, a rendek magokra vállalták. A királynak ez ellen most sincs kifogása. Azonban czélszerűbb volna, ha a megváltási díjakat, az alispánok közreműködésével, az adószedők hajtanák be, és a magyar kamarának szolgáltatnák át. Az ekként befolyt pénzek kezelése s az erődítési munkálatoknak, a király által kinevezendő főfelügyelőjére bizatnék. Ez köteles volna a megállapítandó tervek szerint járni el. Minden vár mellett, a hol erődítési munkálatok folynak, egy esküdt nemes alkalmaztatnék, a ki hivatva volna az ingyen munkák leszolgálását és a munkások kielégítését ellenőrizni. A számadások a jövő országgyűlésen be fognak mutattatni. A rendek pedig már most szabjanak büntetéseket azokra, a kikre az ingyen munkák leszolgálásában, a pénzek behajtásában és kezelésében hanyagság vagy hűtlenség fog bizonyúlni. A Kanizsa közelében épített, de nagy mértékben elhanyagolt erődök, a törökök betörésének megakadályozására igen hasznosak lévén, azoknak föntartása és jó karba helyezése végett, Zala- és Vasmegyék rendei külön ingyen munkákat ajánljanak.

A király továbbá fölhivja az országgyűlést, hogy a véghelyeknek élelmi szerekkel ellátása érdekében intézkedjék; és a határok szabályozása tárgyában, az utolsó országgyűlésen kiküldött biztosoknak megbízását újítsa meg, vagy pedig más biztosokat küldjön ki. Végre kifejezést kölcsönöz azon reménységének, hogy a rendek tárgyalásaikban bebizonyítandják, hogy hazájok javát mindenekfölött szívökön viselik, és az őseiktől örökölt hűséget uralkodójok iránt megőrizték. Ő viszont azon lesz, hogy az utolsó országgyűlésen előterjesztett sérelmeket, a

mennyire a jelen időviszonyok engedik, megszüntesse; és erre vonatkozó határozatait *külön leiratban* közlendi. [1])

Ezen külön iratban előadja a király, hogy az utolsó országgyűlés óta a rendek által előterjesztett sérelmek orvoslására irányozván figyelmét, némelyek iránt már is intézkedett, és reméli, hogy eljárásával a rendek meg lesznek elégedve.

Ugyanis mind a Dunán inneni, mind a Dunán túli főkapitányságot, továbbá a kanizsai, pápai és palotai kapitányságokat magyaroknak adományozta; az egri kapitányt elbocsátotta és helyét szintén magyarral fogja betölteni; a jövőre megüresedő kapitányságok betöltésénél is kiváló tekintettel leend magyarországi alattvalóira.

Az üresedésben volt egyházi méltóságok és világi hivatalok nagy része már be van töltve.

Továbbá fölhívja a rendeket, jelöljenek ki a magyar tanácsosok közül négyet, a kik közül fölváltva ketten a király udvaránál tartózkodjanak. Ezeket *nemcsak az igazság kiszolgáltatását, az ország jogait és szabadságait illető, tisztán magyar ügyek, hanem a vegyes, vagyis hadi és kamarai ügyek tárgyalásához is megfogja hívni*«, úgy hogy erre nézve további panaszokra nem leend okuk.

A katonák kihágásainak és a nép szenvedéseinek megszüntetését hőn óhajtja; minthogy pedig erre a zsoldnak rendes fizetése a legbiztosabb eszköz, reméli, hogy a rendek a kivánt adót három évre annál készségesebben fogják megszavazni. A király emellett értésökre adja, hogy sikerült testvérét Miksa főherceget a felsőmagyarországi főkapitányság elvállalására bírni. Ezen tisztében, miként az ország egyéb részeiben Erneszt főherceg oda fog hatni, hogy a katonaságot kellő fegyelemben tartsa.[1])

Régtől fogva ez volt az első királyi leirat, mely igéreteknél többet tartalmazott; a rendek által annyiszor sürgetett kivánatok egy részének teljesítését foglalta magában. Mindezáltal az elért eredmény nem elégíté ki az ellenzéket, mely a

[1]) A királyi propositió fogalmazata, a bécsi állami levéltárban. Egykorú másolata a bécsi udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok.** III. szám.

[2]) A királyi leirat fogalmazata a bécsi állami levéltárban. — L. **Irományok.** IV. szám.

jelen országgyűlésen is soraiban látta az összes megyei követeket, és így az alsó táblánál uralkodó állást foglalt el.

Már az első ülésen, április 8-án, a ferenczieк kolostorának nagy termében, — miután a propositió latin és *magyar* nyelven fölolvastatott — az alsó táblán kimondá határozatát, hogy a királyi kívánatok tárgyalásába csak akkor fog bocsátkozni, ha az összes sérelmek orvosolva leendnek.

Ezen végzést más nap, megyei és városi követekből álló küldöttség vitte meg a főrendek táblájához. *Thernei György* sárosi követ — ki *Megyery Imrével* és *Debreczeny Györgygyel* az alsó tábla ellenzéki pártját vezeté,[1]) — volt a szónok. Hosszú beszédben adta elő az ország bajait, és kérte a főrendeket, hogy a nemzeti szabadságok visszaszerzésére csatlakozzanak a köznemességhez.

Rövid idő mulva a főrendek küldöttsége — melynek *Telegdy* pécsi püspök, *Máthesy* váczi püspök, Révay Ferencz és Forgách Imre valának tagjai — meghozta a választ az alsó táblának. Telegdy fölszólítá őket, hogy jól fontolják meg a mit tesznek; vegyék tekintetbe, hogy a király, a rendek kívánatára, négy fontos végvárba magyar kapitányokat rendelt. Egyúttal közlé, hogy a főrendek fölirati javaslatot fognak szerkeszteni és azt az alsó táblával közlendik.[2])

Április 10-én az alsó tábla ülését a városok által benyújtok kívánatok tárgyalása foglalta el.[3]) Ezen alkalmat fölhasználták a megyei követek, hogy a városok elleni panaszaikat előadják; most is Therney sárosi követ volt a szóvivő. Utóbb megjelentek Telegdy püspök, Istvánfy Miklós és Révay Ferencz, kik a főrendek által szerkesztett fölirati javaslatot bemutatták, melyet az alsó tábla másnap, beható tanácskozás után, több lényeges módosítással visszaküldött. Egyebek között azon pontot, mely az adó megajánlására vonatkozott, törölte. Április 12-én

---

[1]) Ezt Radéczy István királyi helytartónak 1583. május 17-én a királyhoz intézett fölterjesztéséből tudjuk. (A bécsi állami levéltárban.)

[2]) » . . . Auch wolle der grosze Adel ein Schriften an di Kays. Mt. stellen, und dem klein Adel um ihr Correctur zuekhomen lassen.« A bányavárosok követeinek naplója.

[3]) Többi között Soprony városa panaszkodott, hogy a protestáns prédikátorokat a város és a megye területéről elüzték.

az alsó tábla tagjai már reggeli öt órakor összejöttek, bevárandók a főrendek üzenetét a fölirat tárgyában. Csak kilencz órakor érkezett meg a küldöttség, mely hat tagból állott. Telegdy melegen kérte a követeket, hogy hagyjanak föl ellenzésökkel. De szavai hatás nélkül hangzottak el. A küldöttség eltávozott. Később Máthésy püspök és Czobor Pál küldettek át, hogy újabb kisérletet tegyenek. Másnap pedig egy harmadik küldöttség jött. De a követek állhatatosan ragaszkodtak azon megállapodásukhoz, hogy adót csak a sérelmek orvoslása után ajánlanak meg.

Végre a főrendek megegyeztek abban, hogy az adóról a föliratban említés ne történjék, és az országgyűlés csak általános szavakban fejezze ki, hogy a rendek készek életöket és vagyonokat a királynak fölajánlani. [1])

Ekkor azután, április 14-én, délután két órakor a fölirat átadatott a királynak. Abban a rendek kinyilatkoztatják, hogy »égő vágygyal várakozva azon időre, a mikor ő felsége, kegyelmes igéretei szerint, az ország közszabadságait helyre állítandja, a hátrányos szokásokat és visszaéléseket, melyek 1548. óta az ország szabadságait elnyomják, megszüntetendi; az országot régi állapotába visszahelyezendi«: jónak látták mindenekelőtt az ország szabadságaira, »melyeket mindennél többre becsülnek« hívni föl figyelmét; mihelyt e tekintetben czélt érnek, semmit sem fognak megtagadni, a mit tőlök az alattvalói hűség követel, és a mire őket viszonyaik képessé teszik.

Köszönettel fogadják, hogy a sérelmeknek egy részét; némely kapitányi állomásokat magyarokkal töltve be, már megszüntette; és fölkérik, hogy a többi sérelmeket is, a melyek még folyton szaporodnak, szintén szüntesse meg. Első sorban kivánják, hogy az összes véghelyekben magyarokat nevezzen kapitányokká; mert habár a főkapitányi tisztekre magyarokat nevezett ki, az idegen kapitányok gyakran megtagadják nekik az engedelmességet.

A rendek továbbá panaszolják, hogy a helytartó hatásköre különféle rendeletek által nagyon meg van szorítva; a magyar cancellár pedig oly állapotra jutott, hogy az udvari

[1]) A bányavárosok követeinek naplója.

kamarának és a haditanácsnak mintegy irnokává sülyedett. Azzal, ha két magyar tanácsos állandón az udvar mellett fog tartózkodni, nem lesz segítve a bajokon. A rendek czélszerűbbnek tartják, hogy a helytartó elnöklete alatt, magyar kormánytanács szerveztessék, mely a kisebb fontosságu ügyeket maga intézze el; míg a fontosabb ügyek, melyek az ország védelmét és fönmaradását illetik, a király elnöklete alatt tartandó tanácsülésekben, melyekre a mágnások is meghivatnának, tárgyaltassanak. A *tisztán* magyar ügyek és a vegyes ügyek közötti megkülönböztetés aggodalommal tölti el a rendeket; mert tisztán magyar ügyeknek tekintik mindazokat, melyek Magyarországot érdeklik, hadi vagy pénzügyi, az egyházi vagy világi vonatkozásúkat egyaránt; és ezeket kivétel nélkül, magyarok által akarják tárgyaltatni.

Örömmel értesültek arról, hogy Felső-Magyarországban Miksa főherczeg veszi át a főparancsnokságot; de sikert működésétől csak úgy várnak, ha kellő utasítással és a hadak fizetésére szükséges pénzösszegekkel lesz ellátva, és minden intézkedéseiben a magyar tanácsosok meghallgatásával fog eljárni.

Áttérve a királyi propositióra, készséggel elismerik, hogy az adó megajánlását az ország java és fönmaradása követeli. Ennélfogva, szerencsétlen helyzetökben is, mindazt meg fogják tenni, a mi tőlök kitelik; hacsak viszont a király sérelmeik orvoslása tekintetében kivánataiknak eleget teend.

Az ingyen munkák s az állandó hadak tartása, a lovas hadak legelői és az országos határok szabályozása tárgyában, az utolsó országgyűléseken alkotott végzésekre utalnak. [1])

A király már másnap (ápril 15-én) reggeli hét órakor, közlé válaszát, a magához meghívott rendekkel, a kikhez latin nyelven rövid beszédet intézett.

»A válasz — úgy mond — melyet a karok és rendek tegnap benyujtottak, meglepő volt rám nézve. Kivánataim méltányossága följogosított arra a reményre, hogy a karok és rendek haladék nélkül válaszolandnak azokra, és nem fognak

[1]) Egykorú másolata a bécsi udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok.** V. szám.

oly végzéseket alkotni, melyek a teendők természetes rendjével ellentétben állanak. Mindezt iratomból bővebben megértendik. Kegyelmesen intem tehát a karokat és rendeket, hogy tekintetbe véve úgy az én méltóságomat és híremet, mint az ország szükségeit és a saját magok javát, várakozásomnak feleljenek meg. Viszont tőlem mindazt várhatják, a mit az alattvalóit mindenekfölött szerető király tenni képes.« [1])

Ugyanezt *Telegdy* püspök, a helyettes cancellár *magyar* nyelven ismételé. [2])

A leiratban is azt adja elő, mily meglepő volt és menynyire kellemetlenül hatott reá a rendeknek »az eddigi gyakorlattól eltérő« megállapodása, mely szerint az ország védelmére vonatkozó előterjesztéseket mellőzve, első sorban sérelmeiket vették tárgyalás alá. Figyelmezteti őket, hogy az ő érdekeiket és nem saját javát akarja biztosítani. Itéljék meg magok, mily hatást fog az gyakorolni a német birodalom és az örökös tartományok rendeire, ha látni fogják, hogy a magyarok saját szükségeik kielégítésére csekély készséget tanusítanak. Fölhívja tehát őket, hogy késedelem nélkül határozzanak a propositióban foglalt kivánatokról. Mihelyt ez megtörtént, ő is a rendek által előadott sérelmek és kivánatok tekintetében mindent meg fog tenni, a mit a körülmények megengednek. Ellenkező esetben pedig »nem fogja tűrni, hogy őt itt tovább föltartóztassák, és vele ily kevés tisztelettel bánjanak; hanem szükségképen gondoskodnia kell a megfelelő teendőkről.« [3])

Ezen királyi leirat szokás szerint előbb a helytartó lakásán az egész országgyűlés jelenlétében, és azután a ferenczieк kolostorában az alsó tábla előtt másodizben fölolvastatott. A személynök figyelmezteté a követeket »gondolják meg, kivel van dolguk« és fölhivta őket, hogy a király kivánataira álljanak rá. Másnap, április 16-án, a főrendek küldöttei — a pécsi és nyitrai

---

[1]) A beszéd egykoru másolata a bécsi állami levéltárban.

[2]) A bányavárosok követeinek naplója.

[3]) Egykorú másolata a bécsi udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok.** VI. szám.

püspökök, Istvánfy és Révay — megjelentek az alsó táblánál, hogy azt engedékenységre hangolják.

Sikertelenül. Szavazásra bocsáttatott a kérdés: vajjon a rendek kivánják-e az adót megszavazni, vagy nem? Ötvennyolczan szavaztak nemmel, huszan igennel. [1])

A főrendek ennek daczára két küldöttséget bocsátottak az alsó táblához. Április 18-án pedig egy harmadik jelent meg, melynek tagjai — Telegdy püspök, Batthyányi Boldizsár, Pálffy Miklós, Istvánffy Miklós és Verancsics Faustus kir. titkár — előadták, hogy a király tegnap magához hivatta őket, és megbizta, igyekezzenek a fenforgó ügy mielőbbi elintézését kieszközölni.

Erre az alsó tábla bocsátott küldötteket a főrendekhez, kiknek véleményét kivánta megtudni. Ezek azt válaszolák, hogy korábbi határozatukhoz ragaszkodnak.

Másnap az alsó tábla ismét azt a kérelmet terjeszté a főrendek elé, hogy az országgyűlés az első föliratban foglalt kivánatokat egy második föliratban támogassa. Azt a választ nyerték, hogy a főrendek semmit sem tehetnek, és az alsó tábla kivánatait a király által megbizott urakkal közölje, a kik azt élő szóval hozzák a királynak tudomására.

Az alsó tábla követte a tanácsot. Az urak fölmentek a várlakba, és előadták az alsó táblának a sérelmek orvoslására vonatkozó kivánatait. Majd délután két órakor (április 19-én) visszatértek a kolostorban együtt maradt alsó táblához. Itt előterjesztették, hogy a király előtt az országos sérelmeket tüzetesen kifejezték, és a király késznek nyilatkozott azoknak orvoslására, de csak oly föltétel alatt, ha az országgyűlés előbb az adót megszavazza, mire megigérték a királynak, hogy a rendek két esztendőre három forintot fognak megszavazni.

A követek, ezek hallattára, nagy mértékben fölháborodtak. Heves fölkiáltások hangzottak soraikból, hogy nem szavazzák meg az adót. A személynök figyelmezteté őket, hogy küldötteik az ő nevökben tették az igéretet, minélfogva azt

[1]) »Sindt alsdan die Stimmen colligirt worden, und sein befunden 58 Stummen die nichtsgeben wollen bis Ihr Mt. ihre gravamina nicht abwendet, und 20 so geben wollen.

teljesíteniök kell. Szavai hatástalanok maradtak. Nagy lárma támadott, mely a tanácskozást lehetetlenné tette. [1])

Másnap (április 20-án) az alsó tábla kérdést tett a főrendeknél, vajjon az ő megbízásokból igérték-e a királynál járt urak az adót. A főrendek kijelentették, hogy ily igéretre nem adtak fölhatalmazást.

A főrendek — a kiknek körében a világi urak nagy része az alsó tábla álláspontját foglalta el, [2]) a történtek után hajlandók valának arra, hogy a második fölirat a királyhoz fölterjesztessék.

Még az nap összejött a két tábla, elegyes ülésre, megállapította a fölirat szövegét, és haladék nélkül, küldöttség által benyujtotta a királynak. [3])

A rendek ezen második föliratban nem hallgatják el, hogy mély szomorúsággal tölti el őket a neheztelés, melyet a királyi válasziratból kiolvasnak. A királyi tekintély mindig szent volt előttök, és annak gyarapítása, lelki üdvösségök után, leginkább foglalkoztatta őket. Meggyőződésök szerint, nem követtek el oly hibát, a mely miatt a király haragját megérdemelnék.

Az adó megajánlásának szükségességét soha sem vonták kétségbe. Az ország szabadságainak visszaállítását főleg azért sürgették, mert ettől föltételeztetik adófizetési képességök, és úgy a királyi méltóság mint az ország maradványainak föntartása. Eljárásukat a német birodalom és az örökös tartományok rendei sem vehetik rosz néven; mert míg ezek a béke és az ő felsége által biztosított szabadságaik fönntartásáért fizetik adójukat; a magyarok őseik vérével szabadságaiktól, minden törvényes ok nélkül, idegenek által meg vannak fosztva.

Minthogy pedig ezen állapot az összes keresztény népek előtt meggyalázza és nagy veszedelemmel fenyegeti őket; »a

»Als die Stendt solches vernehmen, seindt sie wie die Unsinnigen erschrocken, und nein dartzu geschrien; und wol Herr Personalis praesentiae gesagt: es hetten ihre Abgesandt der Kays. Mt. in ihrem Namen zuegesagt, so haben sie doch mit vielem und grossem Geschrey alles wiedersprochen.«

[2]) A bányavárosok követeinek naplója, ezeket elbeszélve, megjegyzi: »Seindt in der Sachen uneins; wiewol die Praelaten und Bischoff dreinwilligen, so wollen die Landherrn nicht.«

[3]) Az idézett napló nyomán.

mindenható Isten szeretetére és irgalmára« kérik a királyt, hogy igérete szerint, többi országainak módjára, szabadságukban tartsa meg őket, és kivánataikat, melyek a törvényekkel teljesen öszhangzásban állanak, teljesítve, orvosolja sérelmeiket; »mert szabadságuk eltörléséhez megegyezésöket nem adhatják.« Reméllik, hogy ezek után esdekléseikért, melyeket az ország végső romlása erőszakol ki belőlök, nem fog reájok neheztelni. [1])

A következő napon (április 21-én) a király maga elé hivatta az országgyűlés azon küldöttségét, mely a föliratot meghozta volt. Átadta *második válaszíratát.* Ebben hangsulyozza atyai jó indulatát, melylyel a rendek iránt viseltetik. Mit sem kiván inkább, mint Magyarországot egykori virágzó állapotába visszahelyezve látni. Azonban, jelenlegi szomorú viszonyai között, tekintettel kell lenni azoknak követeléseire, és nem szabad olyasmit sürgetni, a mi most meg nem történhetik. Ő maga egész erejével azon lesz, hogy a rendek kivánatai, a mennyire a körülmények engedik, teljesedésbe menjenek. Ennek tanuságaúl szolgál az, hogy több kapitányságra már is magyarokat nevezett ki; egri kapitánynyá közelebb szintén magyar embert fog kinevezni. Mivel pedig most már csak kis számú véghelyek állanak németek parancsnoksága alatt; reméli, hogy eddigi intézkedései és igéretei által a rendek ki lesznek elégitve.

Minthogy továbbá a német birodalom és az örökös tartományok rendei, midőn készséggel nyujtják Magyarország megoltalmazására segítségöket, ismételve kifejezték azon óhajtásukat, hogy nemzetiségökhöz tartozó egyének magyarországi katonai tisztségekre alkalmaztassanak: ha azokból teljesen kizáratnának, bizonyára sértve éreznék magokat, a mi, az ország és az egész kereszténység kárára, veszélyes következményeket vonna maga után.

A helytartói és cancellári tisztek tekintetében a király azt hiszi, hogy azoknak, kik e tisztet viselik, panaszra nincs

---

[1]) Egykorú, hibás másolata a bécsi udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok.** VII. szám.

[2]) Másolata a bécsi udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok.** VIII. szám.

okuk. Ha tekintélyöket és jogaikat bármiképen csorbítva látnák, a baj megszüntetésére alkalmas eszközöket fog használni. Egyébkint megujítja azon fölhívását, hogy a rendek válaszszanak magyar tanácsosokat, a kik állandóan az udvarnál tartózkodjanak, és a kiket »úgy a kamarai és hadi, mint minden egyéb magyar ügyek tárgyalásánál alkalmazni lehessen.« Ezekkel közölni fogja azon ügyeket is, melyek a békekötésekre vonatkoznak, vagy bármiként Magyarországot és más országokat közösen érdeklik. Ha pedig nagyobb fontosságú ügyek merülnek föl, ezek tárgyalására a többi magyar tanácsosokat is meg fogja hívni.

A harminczadok kezelése tárgyában oly intézkedéseket teend, melyekkel a rendek meg lesznek elégedve.

Arra nézve, hogy Miksa főherczeg küldetése a fölvidékre a várt eredményt meghozza, magyar tanácsosaival értekezni fog.

Ennél többet jelenleg nem tehet, és elvárja, hogy ezen »végleges és utolsó nyilatkozatával« megelégedve, a rendek a lehető legrövidebb idő alatt meg fogják az adót szavazni.« [1])

És most újra megindultak a tárgyalások. Az alsó tábla április 22-én tartott ülésében, a megyei követek ép oly kevéssé hajoltak engedékenységre, mint előbb. Kinyilatkoztatták, hogy óvás mellett elhagyják az országgyűlést.

Másnap a helytartó lakásán *elegyes ülés* tartatott, és itt újra szavazásra bocsáttatott a sokat vitatott kérdés, vajjon az adó megajánltassék-e a sérelmek orvoslása előtt? Csak harminczan szavaztak igennel, hetvenen nemmel. Az ellenzék, — melynek a főrendek körében *Batthyányi Boldizsár* és *Nádasdy Ferencz* erős támaszai valának [2]) — most keresztül vitte, hogy a sérelmek orvoslása tárgyában egy harmadik fölirat intéztessék a királyhoz. [3])

[1]) Másolata a bécsi udvari kamarai levéltárban. — L. **Irományok.** VIII. szám.

[2]) Ezt *Radéczy* k. helytartó. 1583. május 17-iki fölterjesztéséből tudjuk. — És a *körmöczi követ* április 25-ki jelentésében olvassuk: »Der Batthyányi den man zuvor wie ein Engel gehalten, ist gar zu einem Teufl worden, und der meiste Radlfürer in dergleichen Sachen.«

[3]) A bányavárosok követeinek naplója.

Ebben a rendek előadják, hogy a király utolsó nyilatkozatát »nem értik teljesen.« Ismétlik tehát gyakran előadott kérelmeiket. Nem akarnak a királylyal »vitatkozni« De »sürgetik«, hogy a sérelmeket és visszaéléseket, igéretei szerint, szüntesse meg. És erre nézve nem saját hasznokat keresik; a király javát és tekintélyét mozdítják elő. Az ország a test, és ennek feje a király. A királyi méltóság nagyobb fényben fog ragyogni, ha az ország előbbi állapotába, melyet a visszaélések elhomályosítottak, visszahelyeztetik. Miként többi országait, úgy Magyarországot is annak szülötteі által és azok tanácsával kormányozza. Adjon egységes kormányt az országnak, mely azóta pusztul és hanyatlik, mióta ügyeit oly sokféle tanácsok, cancellárіák és hivatalok tárgyalják. Gondoskodjék a véghelyek ellátásáról és megerősítéséről; a mi legczélszerűbben akkor fog megtörténni, ha magyarokat állít élökre, a kik hazájokat szeretik, és nem idegeneket, a kik csak a magok hasznát keresik.

Említi ugyan, hogy egri kapitánynyá magyar embert fog kinevezni; de nem mondja, hogy ki lesz az. Az ujvári kapitányságot meg sem említi. Általán a kapitányságok nagy részéről csak homályosan szól; minélfogva nem tudhatják, vajjon jogos kivánataik bírnak-e kellő súlylyal előtte. Az ellen, hogy idegenek Magyarországban szolgáljanak, soha sem volt kifogások; csak azt ellenezik, hogy a kapitányságokra és magasabb tisztekre idegenek alkalmaztassanak.

Elhiszik, hogy a helytartó és a cancellár soha sem panaszkodott. De annál gyakrabban panaszkodtak a rendek. Ismételve előadták, mily nehézségeket okoz az a körülmény, hogy a magyarországi ügyek különféle helyeken tárgyaltatnak; a magyar cancellaria rendeleteit a véghelyek parancsnokai tekintetbe nem veszik; az itéletek végrehajtását törvénytelen rendeletek megakasztják. Mindezeken csak úgy lehet segíteni, ha a király a magyar ügyek elintézésében azt az eljárást követi, a mely a régi királyok uralkodása alatt volt gyakorlatban.

Mihelyt a király az ország szabadságainak visszaállítása iránt határozott, és azokat tényleg visszaállította: a rendek készséggel fognak »jó segítséget« megszavazni, és a többi pontokra nézve is a király kivánatainak eleget tenni; sőt nem

fognak habozni életöket és vagyonukat királyukért föláldozni.[1])

A király átvette ugyan ezen föliratot; de arra nem válaszolt többé leirat alakjában.

Ápril 25-én a rendek a királyi várlakba hivattak, a hol a *cancellár* fogadta őket, és előterjeszté a király elhatározását, mely, elhagyva a viták terét, nehány positiv engedményt tartalmazott.

A király ugyanis igéretet tesz, hogy ezentúl mindennemű ügyek tárgyalásánál a magyar cancellárt fogja használni; és mikor fontosabb ügyek merülnek föl, a többi magyar tanácsosokat is meg fogja hívni Bécsbe. Hogy pedig minél számosabban jelenhessenek meg, a világi tanácsosok számát szaporitandja.

A helytartónak régi hatásköre, úgy az igazság kiszolgáltatásában, mint a jószágok adományozása körül, fön fog tartatni. Kellő számu magyar tanácsosok fognak oldala mellé rendeltetni.

A cancellaria iránt ugy fog intézkedni, hogy a rendeletek általa fognak ki bocsáttatni,[2]) és a folyamodók könnyen megtudhassák, hol tárgyaltatnak kérvényeik.

Az idegeneket a katonai tisztségekből ki nem zárhatja. Az egri kapitányt mielőbb kifogja nevezni. Az esztergomi érsekséget, mihelyt lehet, betöltendi, és ez esetben Ujvár az érseknek adatik át. Más katonai tisztségekre is magyarokat fog kinevezni. Végre igéri, hogy a szegény nép szenvedéseinek megszüntetésére kiváló gondja fog lenni, és e czélból Miksa főherczeget, néhány magyar tanácsos kiséretében, a fölvidékre küldendi.[3])

Ezen nyilatkozat nem elégité ki az ellenzékat. Az alsó tábla még az nap, a délutáni órákban, ülést tartott. Itt mindenki ragaszkodott korábbi szavazatához. És a főrendek kül-

---

[1]) Másolata Kovachich kéziratai között. — L. **Irományok.** IX. sz.

[2]) Ezen pont, az előttünk fekvő másolatban, hiányos és nem egészen érthető.

[3]) Az ápril 25-iki nyilatkozat Kovacsics gyűjteményében. — L. **Irományok.** X. szám.

döttsége, mely az ülésben megjelent, ismét eredmény nélkül kényszerült távozni.

De másnap, április 26-án, a helytartó lakásán tartott elegyes ülésben fordulat állott be. A kifáradt követek engedtek, és kinyilatkoztatták, hogy készek az adót megszavazni. Erre rövid vita következett az iránt: vajjon az adó egy vagy két esztendőre, és vajjon két vagy három forint szavaztassék meg. [1]) Végre abban történt megállapodás, hogy két esztendőre összesen két forintot ajánlanak meg; oly föltétel alatt, hogy a király, igérete szerint, a következő két esztendő lefolyása alatt, az összes visszaéléseket és sérelmeket meg fogja szüntetni. És a rendek kijelentik, *hogy ha az ösi szabadságok vissza nem állíttatnak, jövőre nem lesznek képesek többé adót ajánlani.* [2])

A rendek ezen nyilatkozatukat megvitték a királynak. Ez köszönetet mondott ajánlatukért; igérte, hogy a sérelmeket orvosolni fogja; de egyuttal megjegyezte, hogy szükségtelen volt határozatukhoz azt a fenyegető nyilatkozatot csatolni. [3])

Mindazáltal a törvénykönyvben, melyet az országgyűlés, megerősítés végett, a király elé terjesztett, a fenyegető nyilatkozat benmaradt. Viszont a király is a megerősítési záradékban megjegyzé, hogy a megajánlott adót elfogadja, »bár többet remélt a rendektől; és bár azt hiszi, hogy az említett nyilatkozat szükségtelen vala.«

Egyébkint az egész törvénykönyv csak három czikkből áll. Az első az adóról szól. A másodikban az ingyen munkák, az állandó hadak tartása, a lovasok legelői, a törvényszékek tartása, az országos határok kiigazitása, valamint »az ország többi közügyei« tárgyában, az utolsó országgyűlésen alkotott törvényekre »utalnak.« Végre a harmadik czikk Ditrichstein

[1]) A bányavárosok követeinek naplója.

[2]) A rendek április 26-ki nyilatkozata Kovacsicsnál. — L. **Irományok. XI.** szám.

[3]) A bányavárosok követeinek naplójában olvassuk: »Die Kays. Mt. den Ständen abgedanckt und ihrem Begeren nach auch allen Bedrängten abzuhelfen zugesagt; nebenbey vermeldet, es were unnött gewesen drüber zu protestiren. Hiemit der Landtag mit grosser Mühe zu Ende gebracht worden.

Ádám császári főudvarmesternek és fiának Miksának honfiusítását tartalmazza. [1])

A király április 30-án utazott vissza Bécsbe, azzal az igérettel, hogy az országos sérelmek orvoslása iránt haladék nélkül intézkedni fog. [2])

Azonban a helyett, hogy a nemzet jogos kivánatai teljesedésbe mentek volna, az udvarnál tanácskozások indultak meg, a melyek, ha eredményre vezetnek, a közelégületlenséget még magasabb fokra emelik vala. Erőszakos eszközök, az országgyűlési ellenzék vezéreinek elfogatása, által tervezték megfélemlíteni azokat, kik a nemzeti szabadságok mellett erőteljesen hangoztatták szavokat. Szerencsére, az udvar még idejekorán visszariadt e veszélyes kisérlettől. [3])

---

[1]) A király április 30-án erősíté meg a törvénykönyvet. — L. **Irományok.** XII. szám.

[2]) A *körmöczi* követ április 30-án kelt jelentése. Ebben, egyebek közt, ezen érdekes részlet is előfordul: »Alsbaldt der Pauern Anschnitt verhelligt worden, ist nichts mehr fürgenomben, noch gehandelt, allain nur der Pressburgerischen gefangenen Sachen, denen die Spanschaften heftig beigelegt, aber darmit nichts ausgericht; denn Ihr Mt die Antwurt draufgeben: Wie ein Edlmann mit seinen Underthanen schaffn, gebiethen, thun und lassen kann, also sey Ihr Mt auch frey mit Ihren Underthanen in Stetten zuhandln und zuverfahren auffs beste sy etwas wissen; darwider sollte niemandt vom Adl reden, noch viel darnach fragen.« (Sajnos, nem tudjuk, mily pozsonyi foglyokról van itt szó.)

[3]) A magyar és német tanácsosoknak ezen ügyre vonatkozó fölterjesztéseit (melyek a bécsi állami levéltárban őriztetnek) bőven ismerteti *Horváth Mihály* Magyarország Története IV. 376—380. ll.

ORSZÁGGYŰLÉSI IRODALMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1582. Deczember 28.

Királyi meghívólevél a pozsonyi országgyülésre.

Rudolphus secundus, Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex, etc.

Prudentes et Circumspecti, fideles nobis dilecti. Ubi primum, peractis in Sacro Romano imperio negotiis, quorum causa eo profecti fueramus, Dei benignitate, incolumes huc reuersi sumus, prima et praecipua nobis cura fuit, ut ea, quae ad bonum et salutem istius Regni nostri Hungariae, et partium ei subjectarum, statum pertinent, et priuata quoque fidelium nostrorum Regnicolarum nostrorum negotia concernunt, curanda et tractanda aggrederemur; quo et eorum humili petitioni, et nostrae etiam clementi oblationi, in proxime celebrata Dieta factae, satisfieret. Hac itaque causa, generalem, uniuersis Statibus et Ordinibus ejusdem Regni nostri Hungariae et partium ei subjectarum, Conuentum, ad primum diem futuri mensis Martii, anni millesimi quingentesimi octogesimi tertii, ad Ciuitatem nostram Posoniensem, indicendum et promulgandum, eique, volente Deo, certo personaliter interesse decreuimus. Quare Fidelitati Vestrae, harum serie, firmiter committimus et mandamus, ut ad praefatum diem et locum, peculiares et sufficientes nuntios, e medio vestri, sine ulla excusatione, mittere et expedire debeatis, qui sint viri prudentes, pacisque et concordiae studiosi, qui illic cum Dominis Praelatis et Baronibus ac Nobilibus, caeterisque Stati-

bus et Ordinibus dicti Regni nostri Hungariae, de iis, quae ad publicam ejusdem Regni nostri utilitatem, pacemque et tranquillitatem accomodatissima videbuntur, tractare, et in medium consulere debeant. Curandum autem vobis erit, ut praedicti vestri nuntii ad praefatum terminum ibidem omnino compareant. Secus sub poena, in generali Decreto expressa, non facturi. Datum in Ciuitate nostra Viennae Austriae, vigesima octaua die Decembris, anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo secundo.

Rudolphus.

Georgius Archiepiscopus Colocensis,
Administrator Jauriensis.

II.

1582. Deczember.

A pozsonyi országgyülésre meghivott hatóságoknak, testületeknek és egyéneknek névsora.

Catalogus Statuum Regni Hungariae, pro publicatione Dietae anni 1583.

Ad Comitatus:

Posoniensem.
Nitriensem.
Trinchiniensem.
Barsiensem.
Houtensem.
Zoliensem.
Thurocziensem.
Aruensem.
Liptouiensem.
Newgradiensem.
Scepusiensem.
Saaros.
Thornensem.
Geomöriensem.
Abawywariensem.
Zempliniensem.
Borsodiensem.
Wgocha.
Wngh.
Zathmariensem.
Zabolch.
Strigoniensem.
Beregh.
Hewess.
Zolnok exterior.
Pesthiensem.
Albensem sedis Solth.
Mosoniensem.
Jauriensem.
Comaromiensem.
Soproniensem.
Castriferrei.

Zaladiensem.
Vesprimiensem.
Simigiensem.
Varasdiensem.
Zagrabiensem.
Crisiensem.

Ad Status Regnorum Croatiae et Sclauoniae.

Ad Praelatos:

Archiepiscopum Colocensem.
Agriensem.
Zagrabiensem.
Varadiensem.
Quinqueecclesiensem.
Vespriminiensem.
Electum Chanadiensem.
Electum Vaciensem.
Electum Nitriensem.
Electum Tininiensem.
Electum Segniensem.

Ad Barones:

Comitem Nicolaum de Bathor.
Christophorum Ungnad.
Comitem Georgium de Zrinio.
Ladislaum Banffy.
Balthasarem Battiany.
Nicolaum Palffy.
Michaelem Reway.
Michaelem Warday.
Nicolaum Istwanffy.

Ad Magnificos: [1])

Comitem Franciscum de Nadasd.
Comitem Nicolaum a Zrinio.
Comitem Julium de Salmis.
Comitem Stephanum de Bathor.
Gasparem Magochy.
Simonem Forgach.
Joannem Rweber.
Franciscum Dobo.
Nicolaum Banffy.
Emericum Forgach.
Georgium Pereny.
Michaelem Bidy.
Joannem Zay.
Nicolaum et Franciscum Dersffy.
Paulum Czobor.
Martinum Czobor.
Stephanum et Gasparem Peteő.
Stanislaum Thurzo.
Alexium Thurzo.
Bernhardum et Joannem Thurzo.
Franciscum Reway.
Casparem Homonnay.

[1]) Más kéz áthuzta és fölébe irta: *Magnates.*

Andream Balassa. Nota.[1])
Stephanum Balassa.
Valentinum Balassa.
Jacob Dobo.
Gasparem Drascowith.
Stephanum de Gregoriancz.
Joannem Banffy.
Gasparem Banffy.
Stephanum Thörök.
Joannem Chioron.
Emericum Merey.
Michaelem Telegdy.
Michaelem Bakyth.
Paulum Nyary.
Emericum et Laurentium Doczy.
Ladislaum Poppel.
Petrum Rathkay.
Mattheum Keglewyth.
Franciscum Blagay.
Gasparem Tersachky.
Gabrielem et Stephanum Tahy.
Gasparem et Nicolaum Alapy.
Joannem Listhium.
Stephanum et Petrum Castellanffy.
Michaelem Zekel.
Comites Petrum et Thomam Erdödy.
Christophorum ab Althan.
Marcum, Jacobum et Joannes Fuggeros.
Leonhardum ab Harrach seniorem.
Georgium Proskowzky.
Comitem Scipionem ab Arco.
Christophorum Chiazar.

Ad viduas Dominorum:

Viduam Franc. Homonnay.
Viduam Petri Erdeody.
Viduam Christophori Nadasdy.
Viduam Gabrielis Doczy.
Viduam Nic. Homonnay.
Uxorem ducis Poloni.
Uxorem Simonis Keglewyth.
Uxorem Dietrichstain.

Ad Praepositos:

Praepositum de Saagh.
Praepositum Chornensem.
Praeposito Orodiensi.
Fratri Steph. Generali.[2])

Ad Capitula:

Strigoniense.
Agriense.
Zagrabiense.
Nitriense.

[1]) T. i. Nota infidelitatis. Hűtlenségi perbe volt bonyolitva.
[2]) A pálos-rend főnöke.

Ad Capitula:

Posoniense.
Scepusiense.
Tauriense.
Castriferrei.

Ad Egregios:

Andream Szazy Personalem praesentiam.
Stephanum Illieshazy.
Joannem Zwniogh.
Joannem Joo.
Faustum Verantium.
Ladislaum Zelemery.
Nicolaum Sandorffy. [1])
Franciscum Ibrany. [2])
Franciscum Kathay.
Stephanum Melyth de Briber.
Valentinum Prepostwary.
Stephanum Telekessy.
Gregorium Forgach.
Ladislaum Majteny.
Michaelem Serieny.

Ad Prothonotarios:

Magistrum Emericum Pethe Sclavoniae et Locumtenentis.
Magistrum Thomam Chernel Locumtenentis Palatinalis.
Magistrum Gregorium Balogh Judicis Curiae.
Magistrum Valentinum Baranyay
Magistrum Martinum Zombathely } Personalis Praesentiae.

Ad Sedis Judiciariae Assessores:

Georgium Debrecheny Tauernicorum Vicegerentem.
Joannem Marky Vicegerentem Locumtenentis Palatinalis.
Demetrium Kaldy.
Andream Justh.
Nicolaum Perekedy Directorem.
Ladislaum Reway.

Ad Civitates Liberas:

Cassouiam.
Bartpham.
Eperyes.
Leuchouiam.
Kys Zebin.
Tirnauiam.
Posonium.
Trenchinium.

---

[1]) Más kéz oda irta: Judicis Curiae Vicegerens.
[2]) Más kéz oda irta: valedixit officio.

Ad Civitates Liberas:

Sopronium.	Zagrabiam	
Zakolczam.	Varasdinum	in
Septem Civitates Montanas.	Crisium	Sclauonia.
	Capronczam	

(Egykorú írat a bécsi udv. kamara levéltárában.)

III.

1583. Április 6.

Rudolf király országgyülési propositiója.

Sacra Caesarea ac Hungariae et Bohemiae etc. Regia Majestas, dominus noster clementissimus, eorum memor, quae novissima dieta, fidelibus incliti huis regni statibus et ordinibus, de suo ad ipsos reditu, quantum fieri commode posset, maturando obtulit, nihil prius habuit, quam ut peractiis iis, quorum causa ad comitia imperialia, eum in finem jam tum promulgata, ut cum sacri imperii electoribus, aliisque principibus et statibus, tum de aliis, tum maxime iis de rebus tractationem susciperet, quae ad ejusdem sui Hungariae regni defensionem et securitatem pertinerent, Viennam quamprimum repeteret. Quo delata, id sibi praecipue agendum existimauit, ut quanto citius in medium fidelium suorum regnicolarum se conferret, cum iisdem, tam de publicis, quam priuatorum necessitatibus, consilia praesens communicatura, ac eorum tractationem prosecutura, quae per M^tem^ suam priori illa dieta, pro regni conservatione, tranquilliorique statu proposita, tum temporis, licet quidem eo deventum sit, ut status et ordines ad eiusmodi articulos propositos responderint, et M^tas^ sua replicarit, plaeraque infecta fuerint relicta, vel saltem ad nullam conclusionem perducta. Atque his de causis, praesentem conventum indicere statuit. Quod autem fideles regnicolae domini praelati, magnates, barones, nobiles, caeterique status et ordines tam obedienter comparuerint, M^tas^ sua benigno, gratoque animo accipit.

Deveniendo igitur ad ipsa rerum agendarum capita, equidem fidelibus regni huius statibus et ordinibus satis hactenus

exploratum est, compertumque, quam necessaria sit, ad eiusdem regni reliquiarum defensionem et securitatem subsidiorum contributio. C^a autem R^a M^tas nihil magis optaret, quam eum esse temporum ac rerum statum, ut hujusmodi necessitatibus aliunde succurrendi tales rationes atque media suppeterent, ut hoc loci fidelibus suis Hungariae regnicolis, quorum calamitates et aerumnas uti agnoscit, ita earum recordatio M^tis suae animum nunquam non summopere afficit, parcere posset. Quibus autem de causis id fieri nequeat, cum saepe antea, tum in novissimae dietae propositione statibus prolixe ostensum est, ac ipsi quidem haud difficulter aestimabunt. Quantumvis enim sacri imperii ordines, in celebratis nuper comitiis M^tati suae haud spernenda decreverint subsidia, ea tamen est hoc tempore passim rerum facies, eaque conditio, ut cum in iis, quae superioribus annis decreta fuerunt, subsidiis conferendis colligendisque non leves difficultates se obtulerint, hoc praesenti statu longe majores etiam expectandae sint, adeoque jam nunc appareant, praeter id, quod sublatis ejusmodi difficultatibus, ea ipsa subsidia imperialia, cum aliorum etiam M^tis suae regnorum et dominiorum auxiliis juncta, ad necessariam confiniorum latissime patentium tuitionem nequaquam sufficiant. Idque tanto minus, quod cum alias nec in ipsa pace praepotenti hosti nimis secure fidendum esse hactenus saepe, magno regni hujus ac reipublicae christianae malo atque detrimento, didicerimus; tum vero hoc tempore istud accedat, quod renovatae superioribus annis induciae octennales ad exitum tendunt, ac ejusdem ulterior prorogatio, licet quidem M^tis suae oratori, in porta Turcica residenti, ejus tractandae cura jam pridem demandata sit, etiamnum dubia incertaque est. Quo fit, ut haud abs re M^ti suae eae rationes ineundae sint, quibus hujus sui regni Hungariae rebus in omnem euentum, quoad fieri queat, prospectum esse possit. Haec cum ita se habeant, ac status et ordines facile intelligant M^tem suam fidelium Hungariae regnicolarum subsidiis carere non posse, M^tas ejus benigne confidit, ipsos status et ordines in iisdem, tam pro necessaria patriae conservatione, quam sua ipsorum conjugum et liberorum permansione conferendis, se tam faciles atque promptos exhibituros esse, ut tum sacri imperii electores, aliique principes et

ordines ad ea, quae jam obtulerunt, praestanda, tum Bohemiae et terrarum annexarum, nec non aliorum M^ti^ suae dominiorum haereditariorum ordines, cum quibus vel jam de re agitur, vel mox tractandum erit, ad conferenda sua etiam auxilia, Hungarorum exemplo, tanto alacriores reddantur.

Qua quidem de fidelibus suis regnicolis concepta fiducia, C^a^ R^que^ M^tas^ clementer postulat, ut cum superiori biennio anno scilicet octuagesimo et octuagesimo primo nullam solverint dicam, hincque factum sit, ut et arces finitimas multis rerum difficultatibus implicari necesse fuerit, et militi de stipendiis emeritis minus satisfieri potuerit, ex tardiori autem solutione diversa secuta sint mala, atque incommoda, fideles status et ordines, quo iisdem malis opportuna ac necessaria adhiberi possint remedia, ab eo tempore, quo decretum in novissima dieta annuale subsidium expiravit, in futurum proxime triennium, quolibet anno, de singulis portis, dicae nomine, quinque florenos, duobus terminis, ad festa scilicet divi Georgii et divi Michaelis archangeli, sicque quolibet termino duos cum dimidio florenos (ita tamen, ut pauperes ultra vires non cogantur, sed, qui ditiores sunt, illos, juxta modum facultatum suarum, sublevent) numerandos decernant, nova portarum connumeratione instituta. Exemptionibus vero et immunitatibus veteribus (in quibus illae etiam, quae per divum olim Ferdinandum augustissimae memoriae aliquibus non contemnenda bona, nec exiguum colonorum numerum in locis pacatis ac solo feraci habentibus, confirmata sunt, expresse compraehendantur) omnibus ad pacatiora usque tempora suspensis.

Quantum praeterea in fortificatione locorum finitimorum positum sit, ac quantopere ad eam rem colonorum operae, sive labores gratuiti necessarii sint, Caes^a^ Regiaque M^tas^ fidelibus statibus et ordinibus ita compertum esse arbitratur, ut de eo pluribus hoc loci agere supervacaneum fuerit. Postulat itaque M^tas^ sua clementer, ut illis ad animos revocatis ab eo die, quo constitutus proxime hujusmodi operis terminus expirauit, denuo duodecim dierum operas sive labores gratuitos, de singulis portis, atque insuper de quibusque viginti quinque portis currum unum, ad totidem dies decernere velint; ita ut pro operis illis pecunia, juxta taxam limitatam, praesertim quoad manu-

ales, numeretur, nisi forte munitiones, quibus operae illae applicandae erunt, talibus in locis sint, ubi laboratores mercede conducendi haberi commode nequeant. Quibus in locis labores istos gratuitos a colonis non in pecunia, sed in opere praestari ipsa utique necessitas postulat. — Quemadmodum etiam currules operae ex comitatibus, qui munitionibus atque aedificiis viciniores sunt, in specie praestandae erunt.

Quod vero ad eorundem laborum, vel pecuniae pro iisdem numerandae administrationem spectat, meminit quidem Mtas sua, quae novissima dieta hac de re acta sint, ac quo pacto quibusque conditionibus Mtas sua tum temporis assenserit, quod ipsi fideles regnicolae hujusmodi laborum exigendorum, tum etiam aedificationis confiniorum curam in se assumerent. A qua quidem sententia etsi Mtas sua necdum recedat, tamen re hac culterius deliberata, nonnulla se consideranda offerunt, quae Mtem suam eo inducunt, ut magis ex re fore existimet, quod pecunia, pro operis gratuitis praestanda per dicatorem, adjuncto sibi vicecomite, ac ejusdem opera exigatur. Exacta vero in officium perceptoratus camerae hungaricae consignetur. Nec autem ex hujusmodi pecunia quicqnam in alios, quam in eos usus, ad quos destinata est, quacunque ratione sive causa convertatur insumaturve, Mtas sua eidem camerae serio interdicet.

Quod si forte status necessarium existiment idipsum publica etiam constitutione sanciri, nec in eo quidem sua Mtas est repugnatura.

Cumque Mtas sua ad regni securitatem, quae in fortificatione praecipue consistit, tanto magis promovendum, opportunum fore arbitretur, generalem ejusmodi munitionibus ad structuris praefici commissarium, ejus rei peritum, ac tum authoritate, tum fide et integritate praeditum, qui loca finitima circumeat, ac praesens inspiciat, Mtas sua personam idoneam primo quoque tempore ad hujusmodi officium deligere atque nominare decrevit, cui laborum sive operarum, nec non pecuniae, pro iisdem praestitae, distributionem permittendam censet; ita tamen, ut non tam pro suo arbitrio, quam instructionis ei dandae praescripto, ac cum Mtis suae scitu, tum etiam juxta locorum muniendorum delineationes, ad hoc, re prius in matu-

ram deliberationem adducta, factas, cuncta agere debeat. Quem in finem statuendum erit, ut camera hungarica, vel ejusdem perceptor, pecuniam illam, vel quicquam ejus, nemini alteri, quam ad ejusdem commissarii ordinem et dispositionem, aedificiorum sive munitionum scribis vel aliis officialibus, ab eodem commissario specialiter ad hoc deputatos eroget, quin etiam ipsum commissarium de recepta a dicatore pecunia singulis septimanis, vel saltem mensibus, edoceat, quo sic quantum quoquo tempore in promptu sit, scire, ac suo tanto rectius officio fungi possit.

De qua quidem pecunia pro laboribus exacta, dicator camerae hungaricae, in praesentia vicecomitis, rationes reddere teneatur. Ex quo quidem vicecomite, comitatus ipsi, quantum de gratuitis laboribus exactum, in quos usus illud impensum, et quid in singulis comitatibus exigendum restet, porro edoceri poterunt.

Quod vero ad munitionum sive structurarum scribas, vel officiales, ad pecuniam illam a camera recipiendam per dictum commissarium deputatos, spectat, cum ad illorum officium pertineat, operariis mercede conductis ex pecunia illa satisfacere, et qui labores non in pecunia, sed opere ipso praestiti sint annotare, M^tas^ sua ne quae suspicionis causa relinquatur, nobilem juratum hujusmodi solutionibus adhibendum esse censet, qui tanquam inspector sit, quo tam pecunia, quam operae utiliter impendantur, ac una cum cujusque aedificii sive munitionis architecto, schedulas solutionum sua manu subscribat atque certificet. Quae quidem certificationes postmodum a praedictis munitionum scribis sive officialibus, una cum suis rationibus, camerae hungaricae, vel iis, quibus revisio earnm rationum demandabitur, exhiberi, neque sine iisdem rationes illae admitti debeant.

Quod si vero ab aliquibus labores debitos, sive in pecunia sive opere, necdum praestitos esse compertum fuerit, vicecomes labores illos quamprimum exigere teneatur, atque hanc ad rem supremi etiam capitanei opera uti possit.

De aliis restantiis ita statuendum existimat sua M^tas^, quod per commissarios ad novam portarum connumerationem deputandos, inquisitio de memoratis restantis instituatur, ac

deinde a dicatore per opportuna quaeque remedia, quicquid hujusmodi restantiarum ubicunque, vel in quorumcunque bonis compertum fuerit, non tamen in opera, sed pecunia, juxta limitatam taxam, supremi quoque, si necesse sit, capitanei opera, exigi ; rationes autem de pecunia sic exacta eodem quo supra dictum est, modo vel camerae hungaricae, vel quibus per M^tam suam demandabitur, reddi debeant. Quae quidem rationes in dieta proxime secutura, coram fidelibus statibus, si ita iisdem visum fuerit, pro plena informatione, quomodo totum id negotium sit administratum, et quid porro in eo statuendum putent, proferantur.

Ac quo demum ea omnia, quae circa articulum istum operarum decreta fuerint, tanto firmius observentur, M^tas sua tam in eos, qui labores debitos segnius praestant, quam exactores negligentes, maxime vero in hos, qui in ejusmodi pecunia, pro laboribus exacta, vel ipsis laboribus administrandis suo minus fideliter functi sint officio, poenam decreto publico sanciendum censet.

Articuli de pascuationibus et continui intertentione, suo loco maneant.

Non ignorant fideles status et ordines, quantum in Canisiensi fortificatione positum sit momenti, tum nec istud eis obscurum est, quantum ad ejusdem perfectionem etiamnum desit. Cujus rei cum haud postremam causam esse constet, quod deputatae istuc operae hujusmodi fortificationi perficiendae minime sufficiant, compertum autem sit duorum castellorum Weitschewar et Keresthur aedificationem confiniis istis Canisiensibus ad crebras, quibus antea infestabantur, hostium incursiones cohibendas, magno usui fuisse; atqui memorata castella eo jam redacta sint, ut illa praesertim Keresthur ruinam minari videatur, sepibus, quibus circumdatum fuit, magna ex parte collapsis, iis vero, quae reliquae sunt fulcimentorum, quibus nituntur, medio aegre se sustinentibus; fit inde, ut milites ibidem existentes, ob praesens, cui expositi sunt, periculum sibi, nisi aliter ipsorum securitati provideatur, isthic diutius haud subsistendum existiment, sed necessitate adacti de loco deferendo cogitent. Quod cum M^tas sua praecaveri cupiat,

omittere nequit, quin status et ordines benigne hortetur, ut eas rationes ineant, quibus castella ista conservari queant. Id vero hoc pacto commodissime futurum esse arbitratur, si ex comitatibus proxime adjacentibus, Zaladiensi nimirum et Castriferrei, ad quorum maxime tutelam et permansionem eorundem castellorum conservatio pertinet, praeter ordinarios alios etiam labores gratuitos eo numero huc conferant, qui ad illorum munitiones reparandas sufficiant. Neque videt Mtas sua, quaenam alia ad hanc rem idonea media suppetant. Quamvis enim Sermus Archidux Carolus etc. castellorum illorum aedificationem antehac maxime juverit atque promoverit, tum etiam eorum intertentionis praecipuam curam gesserit, nihilominus tamen Sertis suae ac ditionum suarum facultates ita exhaustas, attritasque esse, Sertas sua aliquoties ostendit, ut sola huic oneri diutius ferendo sufficere nequat. Ostensum insuper est in prioris dietae propositione ad regni securitatem istud quoque pertinere, ut certus modus ac ordo instituatur, quae confiniis de commeatu et victualiis aliquanto uberius quam hactenus prospectum esse possit. Licet vero status et ordines in suo responso, quae sit ea in parte difficultas declararint, nihilominus tamen Mtas sua iterum postulat, ut habita eorum ratione, quae in Mtis suae replica ipsis in mentem vocata fuerunt, de hujusmodi modo et ordine instituendo conferre atque statuere velint. De solutione autem Mtas sua, quod tunc pollicita est, se curaturam iterum benigne offert.

Ad metarum revisionem inter Hungariam et Austriam, Poloniam et Moraviam nominati quidem fuerunt superiori dieta commissarii, per quem autem steterit, quo minus hujusmodi revisio, praesertim inter Hungariam et Austriam et Moraviam, in effectum hactenus deducta fuerit, fideles status non ignorant. Cum vero ob diversa scandala, quae ex hujusmodi limitum controversiis oriri hactenus compertum est, plurimum intersit revisionem istam ulterius haud differri, idcirco Mtas sua status et ordines benigne hortatur, ut tum ad has, tum alias etiam metarum sive limitum controversias denuo vel eos, qui prius nominati fuerunt, vel alios, ac tales deputent commissarios, qui una cum his, qui ex altera parte ad id deputati fuerint, revisionem illam primo quoque tempore, et ad

eum diem, quem Mtas sua constituendum duxerit, in effectum deducant, atque istud etiam expresso statuant, quod aliquibus ex hujusmodi commissariis ab una vel altera parte nominatis ad diem constitutum non conparentibus, reliqui nihilominus suo officio fungi possint, quo sic tandem controversiis istis suo fine imposito graviora, quae alioqui expectanda forent, scandala atque pericula praecaveri ac evitari queant.

Quae omnia cum Caesa Regiaque Mtas fidelibus hujus sui incliti regni statibus et ordinibus pio paternoque publici boni ac communis salutis et tranquillitatis studio, quam fieri potuit brevissime proponere voluit, tum vero, si quae ipsi status ad eundem finem in medium adferenda duxerint Mtas ejus benigne illa auditura, ac nihil eorum in se desiderari passura est, quae per Mtem suam praestari possunt et a principe suorum fidelium regnicolarum atque subditorum salutis studiosissimo expectari merito debent. Ita omnino sibi persvasum habens, status et ordines vicissim Mtis suae de ipsis conceptae fiduciae haud defuturos, quinimo ita se exhibituros esse, ut tum nihil, aeque, ac patriae incolumitatem sibi cordi esse, tum, quod eorum majores ipsi praeclare semper testati sunt, in divos Mtis suae praedecessores, Hungariae reges, observantiae studium se etiamnum retinere quivis intelligat. Caesa autem Regia Mtas eorum benigne memor, quae nouissima diaeta ab ipsis Statibus et Ordinibus fuerunt supplicata, ommittere uoluit, quin suam ad grauamina illa, quantum praesens temporum et rerum status tulerit, subleuanda, propensissimam voluntatem speciali scripto, quod cum Mtis suae propositione fidelibus Statibus exhibetur declararet.

(Eredeti fogalmazata a bécsi állami levéltárban.)

IV.

1583. április 6.

Rudolf királynak az országgyüléshez, a sérelmek tárgyában, intézett leirata.

Meminit sacra caesarea ac Hungariae et Bohemiae etc. Regia Mtas dominus noster clementissimus, quae novissima dieta Mti suae, per fideles inclyti hujus regni status et ordines

ratione diversorum gravaminum humiliter supplicata fuerunt, neque praetermisit M^tas^ sua, quin suscepta ab eo tempore diligenti rerum istarum deliberatione, in hanc praecipue curam incumberet, ut hujusmodi gravaminibus per quaecunque idonea media et vias consuli posset, adeoque in nonnullis ita jam providit, ut fidelibus regnicolis satisfactum iri confidat.

Etenim M^tas^ sua utriusque supremi capitaneatus officia, tum Canisiensem quoque Palotensem et Papensem praefecturas sive capitaneatus hungaris consessit, atque insuper Agriensem capitaneum, data jam ei licentia, dimittere, arcisque istius curam alteri, eidemque hungaro, demandare constituit. In conferendis etiam aliis capitaneatibus deinceps vacaturis benignam fidelium suorum regnicolarum rationem habitura.

Praelaturis insuper et dignitatibus ecclesiasticis nec non officiis secularibus, quae vacabant, jam provisum est; si quae vero supersunt Caes^a^ Regiaque M^tas^ de iisdem conferendis benigne cogitabit, seque opportune resolvet.

Quo ad cancellariam et consilium hungaricum spectat, M^tas^ sua clementer postulat, ut status et ordines in hac praesenti dieta duos ex M^tis^ suae consiliariis hungaricis nominent, qui ad tempus, ac iis recedentibus, alii duo, sicque per vices bini semper M^ti^ suae adsint, ac eiusdem aulam continuo sequantur.

Quos quidem nominatos, et iisdem successuros M^tas^ sua non solum negotiorum mere hungaricorum, quae scilicet justitiam ac jura libertatesque regni concernunt, sed et mixtorum, ac tam bellicorum, quam cameralium consultationibus se adhibituram esse benigne offert. Ita ut hac in parte ulterius conquerendi nullam idoneam causam reliquam fore existimet.

Ad miserae plebis oppressiones, militisque praesidiarii insolentiam quod attinet, fidelibus regnicolis ita omnino persvasum esse debet, quod uti illorum recordatio M^tis^ suae animum nunquam non summo dolore afficit: ita nihil magis desideret, quam hujusmodi malis idonea adhibere remedia.

Quid autem piae M^tis^ suae voluntati atque studio hactenus maxime obstiterit, ipsis statibus satis utique constat. Ex biennali enim subsidiorum defectu, ac secuta inde tardiori militum solutione, diversa profecta sunt mala et inconvenientia. Quae ut deinceps evitari, ac (quod hoc loci praecipuum est)

milites in officio contineri possint, M^tas^ ejus benigne sibi pollicetur, fideles regnicolas in conferendo eo, quod M^tas^ sua postulavit, triennali subsidio se tanto promptiores alacrioresque esse praestituros.

Caes^a^ vero M^tas^ in hunc eundem effectum, cum fratre suo charissimo Ser^mo^ archiduce Maximiliano etc. id egit atque effecit, ut Serenitas sua generalis in superioribus Hungariae partibus capitanei munus suscipere ac obire assenserit, adeoque non solum rebus bellicis istis in partibus praefutura, verum etiam id curae habitura sit, ut militum, tam equitum, quam peditum insolentia omni severitate cohibita, iidem in officio contineantur, neque illarum partium regnicolis ulterior conquerendi causa relinquatur.

Quemadmodum etiam Ser^mus^ Archidux Ernestus, M^tis^ suae frater charissimus, militaris istius insolentiae in aliis regni partibus compescendae diligentem curam habiturus est.

(Eredeti forgalmazata a bécsi állami levéltárban.)

V.

1583. Április 14.

Az országgyülés elsö fölirata.

Responsum Statuum ad propositionem suae Majestatis, decima quarta die Aprilis Anno MDLXXXIII. exhibitum.

Gratissimum accidit Statibus et Ordinibus Regni Hungariae et partium sibi subiectarum, quod Majestas sua Caesarea, Dominus eorum clementissimus, eorum, quae proxima Dieta ipsis, de maturo suo ex Sacri Romani Imperii Comitiis reditu benigne pollicita erat, minime oblita, indicto ipsis generali Conventu in medium ipsorum incolumis pervenerit, ipsumque Conventum felix auspicata sit, atque de huiusmodi pia et clementi Suae Majestatis cura et studio maximas et perennes, quas possunt, gratias agunt, utque hanc de ipsis sollicitudinem nullo unquam tempore intermittat humiliter supplicant. Exhibuit autem Majestas sua fidelibus suis Statibus bina scripta, quorum altero, benignum animum suum de modo tollendorum gravaminum, quae in superiore proximo Conventu ad Majestatem suam repetitis vicibus delata fuerunt, aliqua

in parte explicavit, altero vera ea quae ipsorum communibus votis in Conventu tractari et concludi debeant, benigne proposuit. Statibus vero et Ordinibus, utpote qui variis et gravissimis calamitatibus circumventi, summo desiderio et ardentibus votis tempus illud exspectarunt, quo Majestas sua, juxta clementes suae Maiestatis oblationes, communes Regni libertates restitueret, damnosasque introductiones et abusus, Regni libertates, ab anno quadragesimo octavo obruentes, tolleret, formamque veterem Regni restitueret: placuit humiliter tractatus Comitiorum praesentium inde auspicari, ac Majestati suae Caesareae humillime supplicare, ne hoc fidelibus suis Statibus et Ordinibus vitio vertat, qui pro libertatibus antiquis quas omnibus aliis rebus cariores habent, quibusve semper commoda et dignitas suae M^tis^ conjuncta sunt, paucula quae sequuntur in medium proponunt, expectaturi ad ea M^tis^ suae Caesareae, pro voto fidelium suorum Regnicolarum, finalem resolutionem, et re ipsa effectum. Quo quidem reali effectu adepto, nihil in reliquis omnibus denegaturi sunt, quicquid ad ipsorum fidem et obsequium ac facultatum rationem pertinebit.

Tametsi autem Majestas sua Caesarea in praefato scripto suo, quibusdam gravaminibus, anno superiori Majestati suae Caesareae propositis, certa quaedam remedia se adhibituram benigne declaravit, ac se utriusque supremi Capitaneatus officia, tum Canisiensis, Papensis et Palothiensis praefecturas Ungaris contulisse, atque insuper Agriensem Hungaro demanturam benigne offert. Pro ea Majestatis suae Caesareae resolutione Status et Ordines, omnes eas quas possunt, gratias agunt et habent.

Sed quia adhuc major et praecipua pars eorum gravaminum, quae omnino tolli debent, nondum est sublata, imo multis in locis aucta, augenturque in dies. Ut igitur eo major cumulus summae Majestati suae erga eos benignitatis accedat supplicant Majestati suae, summis omnium ipsorum votis, ut sicuti Majestas sua Caesarea clementer in hoc scripto initium praebuit, ita caeteraque aeque perficiat, quibus ipsorum libertas in integrum tandem restituatur. Quod Majestas sua eo aequiori et clementiori animo efficere dignabitur, quod ipsi Status et Ordines nihil prorsus novi, nihil inusitati, nihil quod

suae Majestatis dignitati et authoritati, obstet, petant; sed quae vetera, quae ab antiquis Regibus et ipso Sacratissimo auo suae Majestatis Imperatore Ferdinando facta et praestita sunt, quae veteribus Regni constitutionibus et ipsis etiam anni millesimi quingentesimi quinquagesimi secundi et aliorum subsequentium articulis conclusa, et in usu habita fuerunt.

Unde adhuc ulterius humillime instant, ut et Capitaneatum Agriensem, communicato cum Consiliariis Hungaris nunc negotio, et caetera officia, quae nunc vacant, vel ab exteris administrantur, Hungaris benemeritis cum plena authoritate conferat. Ex quoram scilicet officiorum numero, praeter Agriam sunt Jaurinum, Comaromium, Tatha, Zathmar, Tokaj Zendereo, Ovar, Muran. Arci etiam Ujvar, si sua Majestas Archiepiscopum dare nunc requit, Praefectum tamen Hungarum, ut benigne det et nunc nominet, instanter postulant. In aliis etiam Praefecturis et officiis omnibus, quae in Hungaria et partibus ei subjectis sunt, quamprimum hominibus idoneis Ungaris conferendis sollicita esse dignetur, quum non desint ex ipsis egregia virtute viri militares, qui patriae et suae Majestati fideliter inservire et possint et sciant et velint, si ipsis praesertim bonis conditionibus et integra authoritate officia conferantur. Nam licet Majestas sua Caesarea supremos Capitaneos Hungaros constituerit, tamen quum illi necessitate aliqua urgente exercitum cogere velint, praesertim ultra Danubium, confiniorum Capitanei penes eos prodire recusant, quum se a Jauriensi Capitaneo dependere dicant.

Similiter fit cum locumtenentiae officio, cuius authoritas per varia mandata ita restringitur, ut praeter nomen vix aliud sit.

Cancellaria vero Hungarica in eum statum redacta est, ut Camerae Aulicae et Consilii bellici imperium sequi et veluti scriba eorum esse debeat. Nam et privilegiorum renovationes, quae juridicae sunt, et ideo novae donationes vocantur, ad Cameram Aulicum et Austriacam mittuntur, legum et libertatum Regni prorsus imperitam; et alia fere omnia, adeo, ut supplicationes, vel saltem investigari vix longa cursitatione possint.

Et tametsi Majestas sua Caesarea duos nominandos pu-

tet, qui aulam sequi et negotiis, tam mere Hungaricis quam mixtis adhiberi possint, ipsi quidem Status et Ordines satius futurum arbitrantur, si sua Majestas aucto numero Consiliariorum, qui tam apud Dominum Locumtenentem continui sint, quam a Majestate sua Caesarea vocati praesto esse possint, Regimen Ungaricum instituat, uti antea in usu erat, in quo omnia Ungarica tractentur; ita scilicet, ut minora negotia Dominus Locumtenens, cum his Consiliariis, qui continue secum esse possunt, majora vero negotia, et graviora, ad defensionem et conservationem Regni necessaria, sua Mtas, convocatis caeteris etiam Dominis Magnatibus tractet et decernat; Consiliariis vero suum solitum salarium, et diurnas expensas reddendas statuat. In hac vero meri et mixti negotii hungarici declaratione fideles status et ordines Regni anxii haerent, et ipsi omnia ea quaecunque in Hungaria sunt non mixta sed mere hungarica existimant, ut sunt proventus omnes, confinia omnia juridica, Militaria, Cameralia, Tricesimalia, Mineraria et Montanica officia omnia, tam saecularia, quam spiritualia, pactaque induciarum. Quae etiam ut Majestas sua sic clementer intelligere et ea per Ungaros tractari velit, similiter postulant,

Ad miserae plebis oppressiones avertendas et compescendam militarem licentiam, Majestas sua Caesarea Serenissimum Archiducem Dominum Maximilianum, fratrem suum charissimum, Dominum eorum gratiosissimum, se ad partes Regni superiores loco Capitanei generalis expedituram benigne innuit, et sic militari insolentiae obviam iri posse existimat. Pro ea quoque cura et paterno erga se studio, Status Majestati suae Caesareae magnas gratias habent; in eo Majestatem suam Caesaream humiliter et fideliter admonitam esse cupientes, ut suam Serenitatem, salva omnium Ordinum libertate, publica ac communicata ea quoque re cum suis fidelibus Consiliariis Ungaris, eo modo, ordine, instructione, authoritate, eaque solvendorum militarium stipendiorum certitudine, expediri et dimittere *(sic)* curet, ut et licentiam cohibere, praedanti et vicino ac inquieto hosti resistere queat; ut ea suae Serenitatis profectio, tam Majestatis suae, quam sibi et Statibus honorifica et proficua sit. Ad quam rem etiam hoc summe erit necessarium, ut sua Serenitas nihil agat, nisi cum Consiliariis

Ungaris ac aliis Ungaris, quibus videbitur, in illis partibus existentibus.

Deveniendo vero ad alterum suae Majestatis Caesareae scriptum, in quo propositiones continentur, quarum primo ordine a sua Majestate necessarium subsidium postulatur, non est Statibus ignotum, quantum hoc subsidium suae Majestati, ad ipsorum salutem et permansionem, necessarium sit. Ideo ipsi quidem Status et Ordines Regni, studii et obsequii sui non immemores, in hac etiam ipsorum vastitate et desolatione omnia ea praestituri sunt, seque praestituros pollicentur, quaeque ab eis praestari et in medium conferre possint; dummodo Majestas sua Caesarea, ultra eam sublevationem gravaminum, quam jam fecisse declaravit, et se primoquoque tempore facturam offert, ea etiam omnia praestare et ad effectum clementer perducere dignetur, quae ab ipsis humillime et verissime suppetita sunt. Quod Mtem suam Caesaream, sicuti felix auspicata est, etiam ad optatum exitum perducturam, Status et Ordines sperant et confidunt; vel eo potissimum nomine, quod, ut supra dictum est, haec, quae petuntur, omnia non nova, nec inusitata sunt; sed vetera, et libertati publicae non minus ac suae Majestatis dignitati et communi saluti consentanea. His adeptis, et restituta pristina Regni facie et forma, tum demum non tantum subsidium contribuent, sed fortunas omnes et facultates, vitam denique ipsam suae Majestati Caesareae devovebunt.

De gratuitis laboribus, de pascuatione, de continui militis intertentione, denique commissione rectificationis metarum hungaricarum, cum caeteris Regnis et Provinciis, se ad superiorum annorum constitutiones referunt.

(Egykorú irat a bécsi udvari kamara levéltárában.)

VI.

1583. Április 15.

Királyi válaszirat az országgyülés első föliratára.

Cum Sacra Caesarea, ac Hungariae et Boëmiae Regia Majestas, Dominus noster clementissimus, pro paterna ea, quam de inclyti huius Regni salute gerit, cura et solicitudine, post-

habitis quibuscunque aliis incommoditibus, huc in medium fidelium suorum Regnicolarum se contulerit, ac praeter ea, quod ad eius defensionem et securitatem maxime necessaria sunt, haud quicquam aliud proposuerit; cum nec istud praetermiserit, quin ad nonnulla ipsorum Statuum gravamina, novissima Dieta in medium allata, integerrimam suam voluntatem speciali scripto aperiret, Majestati suae omnino persvasum fuit Status et Ordines in suo vicissim, tam erga Caesaream Regiamque eius Majestatem observantiae, quam patriae necessitates iuvandi sublevandique studio Majestatis suae piae voluntati et desiderio responsuros esse, neque enim ut aliter facerent a Majestate sua ullam causam datam, vel hactenus quicquam tale admissum introductumve esse meminit, quod a divorum praedecessorum suorum, gloriosissimorum Hungariae Regum, exemplo alienum videri merito debeat.

Quandoquidem ex scripto Majestati suae pridie a Statibus exhibito, intelligit, Status eo spectare, ut postpositis Majestatis suae postulatis, tempore ad Regni defensionem necessariis, diverso plane ab eo, qui ante hac observari solitus, et quidem ab ipsorum maioribus acceptus fuit, ordine et modo, de Regnicolarum querelis et gravaminibus primo loco agendum arbitrentur, Majestati suae (cuius etiam animum rerum memoria subit, quae Majestatis suae fratri charissimo Serenissimo Archiduci Ernesto hic evenerant) non abs re institutum hoc, uti inexpectatum, ita haud parum grave molestumque accidit. Etenim Majestas eius recte sibi conscia est, nullum a se hoc loci privatum quaeri commodum, sed id solum agi, ut publicae Regni incolumitati, pro communi ipsorum Statuum ac caetetorum fidelium subditorum, nec non conjugum et liberorum suorum, bono et permansione consultum esse queat. Atque eum in finem se non minori alacritate, quam divos Majestatis suae praedecessores, omne id quod ex aliis suis Regnis et Provinciis, ipsoque sacro Romano Imperio colligi potuit, huc impendisse; ita quidem, ut continuis illis subsidiis et auxiliis eorundem facultates vehementer exhaustae attritaeque sint, quominus Majestas sua id fore existimarit, ut horum omnium tum etiam Caesareae Regiaeque authoritatis et dignitatis suae

tam exigua, uti memoratum Statuum scriptum prae se fert, haberetur ratio.

Quae cum Majestas sua fidelibus Statibus et Ordinibus ad animos revocanda duxit, tum vero ipsis dijudicandum relinquit, quo pacto tam Sacri Romani Imperii Electores, caeterique Principes et Ordines, quam aliorum Majestatis suae Regnorum et Provinciarum Status, sint accepturi, ac quonam illis animi esse possint, si ipsos Hungariae Regnicolas, ad necessitates suas sublevandas, minus se promptos se exhibere intelligant. Ac proinde Status et Ordines clementer hortatur et monet, ut eorum, quae breviter adducta sunt, quaeque ulterius hoc loci merito consideranda sunt, condigna ratione habita, ad articulos a Majestate sua propositos, absque longiori aliqua mora, se resolvant, ac ita respondeant, uti Regni necessitas maximopere exposcit, suaque Majestas benigne confidit.

Eo facto Majestas sua, quo ad ipsorum gravamina atque postulata, eas se rationes inituram offert, quibus iisdem, quantum maxime praesens rerum et temporum status perferre poterit, opportuna remedia adhiberi queant. Ac Majestatem quidem suam aliud hac in parte facere haud posse declarat. *(sic.)*

Quod si vero secus fiat, Majestas sua diutius se hic detineri, minusque reverentur secum agi, haud passura est; quin potius Majestati suae, quid ulterius facto opus sit, necessario cogitandum erit.

Et haec quidem Majestas sua fidelibus Statibus, ad ipsorum scriptum, pro finali Caesarei sui animi et voluntatis declaratione, significare benigne voluit; ab iisdem Statibus ad memoratam propositionem certum quamprimum expectans responsum. De caetero autem gratiam suam Caesaream et Regiam eis clementer deferens.

(Egykorú irat a bécsi udvari kamara levéltárában.)

VII.

1583. Április 20.

Az országgyülés második fölirata.

Secundum responsum Statuum, vicesima die mensis Aprilis anno MDLXXXIII. suae Majestati exhibitum.

Intellexerunt Status et Ordines Regni, debita animorum submissione, ea quae Sacratissima Caesarea Regia Majestas, Dominus eorum clementissimus, ad humillimum responsum ipsorum, ad clementem propositionem suae Majestatis factam, benigne rescribere est dignata; se nimirum iam inde ab initio felicis regiminis sui, nonnisi saluti et permansioni fidelium Regni huis sui, modis omnibus studuisse, et sublata, quantum fieri potuit, magna parte gravaminum, de quibus iidem fideles Status suae Maiestati superioribus conventibus conquesti fuissent, ad praesentem quoque Dietam eo potissimum fine venisse, ut ea, quae ad eorum conservationem pertinerent, benigne constitueret et contributionem imprimis, ad conservationem finium, praesidiorumque in eis existentium solutionem necessariam, fidelibus suis decernendam proponeret; quo ipsorum exemplo cum Ordines et Status Sacri Romani Imperii, tum alia Regna et Provinciae suae Majestatis ad idem praestandum redderentur alacriores. Atque ideo praeter expectationem suae Majestatis contigisse fideles suae Majestatis, postposita tam necessariae rei tractatione, ante propositarum querelarum resolutionem et relevationem sollicitare. Ideo hortari fideles suos, ut omisso diverso tractandi modo et ordine, ad Articulos a sua Majestate propositos, absque longiori mora se resolvant. Alioquin se hic longius detineri atque secum minus reverentur agi non passuram, quin potius Majestati suae, quid alterius facto opus sit, necessario cogitandum esse.

Quare Status et Ordines Regni suae Majestati, pro ea, quae erga ipsos clementer declarat, cura et sollicitudine, summas quas possunt gratias agunt et habent. Daturi dum vixerint omnem operam, ut hanc suae Majestatis singularem erga ipsos pietatem, non fide tantum et servitiis debitis, sed facul-

tatum ac fortunarum omnium, adeoque si res ferat, vitae profusione promereantur.

Indignationem porro, quam ex responso ipso colligunt, non possunt non tristissimo animo ferre; primo, quod postquam dignitatem suae Majestatis sacrosanctam ab initio habuerint, nihilque secundum animarum ipsorum salutem, eius non tantum conservatione, sed pro virili amplificatione antiquius duxerint, et nunc quoque ducant, et etiam ad caeteros Articulos propositionis similiter responderint, se ad superiorum constitutionum Articulos referentes, animadvertant, aliquorum mentem Statuum non recte intelligentium interpretatione, hanc constanstissimam ipsorum affectionem in dubium vocari. Deinde quod nullam agnoscunt culpam, quae graviorem suae Majestatis contra eos animum jure concitare possit, atque ideo non potuissent sine suspiriis et summo dolore legere et audire suae Majestatis replicationem, nisi ex relatione et verbis Nuntiorum suae Majestatis heri et pridie ad ipsos clementer missorum, mitigati, in spem meliorem se erexissent.

Nam quod contributionis oblationem concernit, quae in propositione et Articulis suae Majestatis primum locum obtinet, eam, ut necessariam, se nunquam, vel negasse vel etiam nunc negare. Dummodo libertas patriae, in qua potissimum (prout Majestati suae multoties ostensum est) cum facultas praestandae ipsius dicae, tum amplitudo dignitatis suae Majestatis, atque adeo salus et conservatio harum reliquiarum consistit, juxta clementem suae Majestatis, et alias, et in proxima praeterita Dieta et verbis factam, et articulis expressam oblationem in pristinam formam et statum revocetur.

Quam si fideles suae Majestatis in sua humili responsione dicae proponunt, sane nemini recte iudicanti alienum videri debet. Nec etiam vel status Imperii, vel alia Regna et Provinciae suae Majestatis, quid diversi hinc animi concipere possunt. Qui cum contributiones pro conservanda pace et libertate, quae illis a sua Majestate integra conservantur, faciant, soli Hungari libertate, virtute et sanguine majorum parta, abrogata, et in peregrinas personas translata, sine omni legitima causa priuati esse videantur.

Quae res postquam non extremae tantum ignominiae

labem eis apud omnes Christiani Orbis nationes adferat, ut statui communi sit pernitiosa, supplicant Majestati suae eamque per amorem et misericordiam Omnipotentis Dei obtestantur, dignetur eos, juxta clementem suam oblationem, instar aliorum Regnorum et Provinciarum suarum, in ipsorum libertate conservare, et supplicationem ipsorum, non tantum legibus et libertati consentaneam, sed hoc potissimum tempore prorsus necessariam, exaudire clementer. Nec solum Dicam (quam parati sunt, pro facultatibus ipsorum, praestare, et de qua ejusque quantitate brevissimo tempore communibus votis conclusuri sunt) urgendo, ea quae ad incrementum dignitatij Majestatis suae, Regni salutem et permansionem, ac fidelium suorum, tam misere depresse *(sic)* honestatis et reputationis restitutionem faciunt, praeterire, sed de ipsorum gravaminibus avertendis ulterius se declarare, idque ipso effectu benigne demonstrare et praestare. Nam abrogationi libertatis ipsorum consentire non possunt. Certo sibi pollicentes, Majestatem suam cognita et exaudita hac fidelium suorum tam submissa, justa et necessaria supplicatione, quam ab ipsis extrema Regni ruina extorquet, non tantam indignationem deposituram, sed speratam insuper de omnibus in Regni sui bonum et commodum resolutionem esse facturam.

(Egykorú irat a bécsi udvari kamara levéltárában.)

VIII.

1583. Április 21.

Királyi válaszirat az országgyülés második föliratára.

Perlegit Sacra Caesarea ac Hungariae et Bohemiae etc. Regia Maiestas, Dominus noster clementissimus, fidelium inclyti Regni Statuum et Ordinum scriptum, Maiestati suae hesterna die exhibitum. In quo, cum proposito contributionis, ad ejusdem Regni conservationem maxime necessariae, articulo, ea quae de ipsorum gravaminibus relevandis postularunt, etiamnum urgeant; Maiestas euis, licet iam antea suam hac in parte sinceram voluntatem ita aperuerit, ut fideles Status Ma-

iestatis suae benigna declaratione contentos, de subsidio conferendo, absque longiori mora, se resoluturos esse sibi pollicita sit; praetermittere tamen noluit, quin suum istud erga Regnicolas paterni animi studium uberius etiam testatum redderet.

Inprimis vero fidelibus statibus et ordinibus ita omnino persuasum cupit, Majestatem suam haud quicquam aliud majoribus votis exoptare, quam incliti hujus regni eum, qui rebus illius integris ac maxime florentibus fuit, etiamnum esse statum, adeoque hoc ipsum regnum pristino suo nitori restitutum conspicere. Verum cum (quod sane Maiestas ejus non sine magno animi dolore commemorat) longe alia sit nunc ejusdem regni facies, diversaque ratio, utique temporum iniquitati aliquid concedendum est. Caesarea autem Regiaque Maiestas, uti novissimo suo scripto spem dedit, ita etiamnum pollicetur, id se omni majori studio curaturam esse, ut fidelium statuum votis, quantum quidem praesens rerum et temporum conditio tulerit, satisfieri ac Regnicolarum necessitatibus consuli possit; sibique istud vicissim pollicetur, status et ordines sua etiam consilia, sepositis affectibus, tempori accomodaturos, et quae nunc fieri commode nequeunt, ulterius haud ursuros esse.

De Agriensi praefectura, quam Maiestas sua hungaro se collaturam obtulit, quamprimum se resolvet. De aliis etiam arcibus fidelium suorum hungarorum curae demandandis benignam memoriam habitura.

Cumque non solum Canisiensis Papensis et Palotensis praefecturae hungaris jam concessae fuerint, sed et aliis plaerisque arcibus ejusdem nationis capitanei praesint, Maiestas sua benigne confidit, status et ordines habita condigna eorum ratione, quae cum alias saepe, tum novissimis etiam comitiis prolixe ipsis ad animos revocata fuerunt, ac talia quidem sunt, ut ad regni hujus reliquiarum conservationem maxime pertineant, provisioni jam institutae junctaeque Majestatis suae oblationi esse acquieturos.

Quoad officia Locumtenentiae et Cancellariae Hungaricae Maiestas, sua ita providebit, ne quae justa conquerendi causa reliqua sit. Quod si vero tale quid eveniat, quod eorundem officiorum authoritati sive juribus praejudicium aliquod

adferre videatur, Maiestas ejus, re ad se delata, in adhibendis opportunis remediis suo muneri haud defutura est.

Ad consilium vero hungaricum quod spectat, Maiestas sua iterum clementer postulat, ut status et ordines ex consiliariis hungaris duos nominent, qui Maiestatis suae aulam eo, quo antea propositum fuit, modo, sequi, ac hungaricis negotiis quibuscunque adhiberi possint. Cum iis vero Maiestas sua illa etiam, quae ad induciarum pacta pertinent, ac si quae ejus generis negotia Hungariae Regno cum aliis communia occurrant, se communicaturam offert.

De tricesimae quoque administratione rem ita instituet, ut fidelibus statibus satisfactum iri confidat.

Ac de iis demum, quae ad Maiestatis suae fratris charissimi Serenissimi archiducis Maximiliani etc. ad superiores regni partes expeditionem in effectum deducendam pertinere videbuntur, se re cum fidelibus suis consiliariis hungaris communicata resolutura est.

Ex quibus cum fideles Status Maiestatis suae benignam ipsis, quoad fieri possit, satisfaciendi voluntatem, cui etiam in posterum declarandae nulla facile occasione deerit, uberius cognituri sint, neque Maiestas ejus suae isti resolutioni quicquam hoc tempore addere possit, Maiestas sua fideles status benigne hortatur, ut eidem obsequenter acquiescere, seque vicissim tales exhibere velint, uti Maiestas sua ipsos facturos esse plane confidit. De Caesarea vero Regiaque Majestate ea quoquo tempore sibi polliceantur, quae a rege fidelium suorum regnicolarum salutis studiosissimo expectari merito debent.

(Egykoru irat a bécsi udv. kam. levéltárában.)

IX.

1583. Április 24.

Az országgyülés harmadik fölirata.

Triplicatio Statuum die 24. április Anni 1583. exhibita.

Quoniam Status et Ordines hujus inclyti Regni Hungariae, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis, Domini eorum clementissimi, postremam declarationem, super ipsorum communibus gravaminibus, restitutionem libertatum Regni

concernentibus, necdum plene intelligunt, visum ipsis est, denuo Suam Majestatem humili praesenti eorum supplicatione *(sic)* ac ab ea id ipsum iterum demisse petere, quod tum in prioribus Comitiis saepius, tum in praesentiarum quoque, sub prasenti Conventu, maxima animi sui subjectione, petierunt; non quod cum Sua Majestate disputare vellent, sed ut urgeant, ut, juxta oblationem Suae Majestatis, in proxime celebrata Diaeta Statibus, factam, ii abusus et gravamina, quae jam pridem, contra libertates et consvetudines Regni irrepserunt, tollantur, atque militum, tam exterorum, quam Hungarorum, licentia submoventur, nec non Consilii Hungarici pristina dignitas restituatur, caeterisque similibus, juxta antiqua Regni jura, idonea adhibeantur *(sic)*.

Cum vero humilis eorum petitio in his fere Articulis consistat, nimirum in praefati Consilii Hungarici reformatione, in amovendis Officialibus externis, in administratione proventuum Regni, in Confiniorum provisione, ac in vacantium Officiorum collatione, nec non plurium Consiliariorum saecularium creatione, supplicant humillime Status et Ordines, Sua Majestas dignetur rationum, quas haectenus frequenter Suae Majestati inculcarunt, memor esse, et certo sibi persvadere, ipsos Status et Ordines his in rebus proprium commodum nullum quaerere, sed dignitatem potius ac utilitatem Suae Majestatis procurare et restitui cupere; compertum enim est Suae Majestati, quantum Regni Status et numerus Regnicolarum diminutus sit, et ut ex omnibus hujus Suae Majestatis Regni partibus Regnicolae ad diversa alia Regna et Provincias abeant, eorum vero, qui remanent, opes et facultates exhauriantur. Ignominiosum autem eis esse, quod et in Consiliis, et in Praefecturis Hungaricis exterarum nationum homines eis praeferantur; accedit, quod indigenae semper et felicius et securius sua tractare consveverunt, quam advenae; quorum enim res agitur, illi fidelissime (ut dici solet) consulunt. Caeterae rationes constant ex prioribus eorum scriptis et supplicationibus, quae omnes ejusmodi sunt, ut nihil aliud in se contineant, quam tantum dignitatis ac emolumenti Suae Majestatis aquisitionem. Regnum enim ipsum suae Maiestatis, tamquam capitis membrum est, cui quidem membro, si pri-

stina sua forma per abusus et novitates obfuscata restituatur, clarum est Suae quoque Majestati non modo nihil detractum iri, sed potius tanto digniorem, tantoque ampliorem illam futuram. Quare sicut Sua Majestas caetera sua Regna per suos quoque incolas et homines regit, et quaelibet occurrentia negotia tractat, ita regat quoque hoc Regnum Hungariae per indigenas.

Porro, sicut Officia et praefecturae nisi iis conferuntur, in aliis Suae Majestatis Regnis et Provinciis, quam tantum eorundem Regnorum et Provinciarum indigenis, ita ut hic quoque Sua Majestas hoc ipsum praestare dignetur, tam est utile, quam necessarium, hoc est: ut una tantum Regni forma atque species, ne sint tot Consiliorum et Cancellariarum ac Praefecturarum, officiorumque et scribarum regimina, ingenia et solutiones. Sicut enim ab eo tempore, quo in tot scissuras ipsorum Regnum, ejusdemque negotia et proventus abire coeperunt, semper in deterius itum est: ita certum est, quod si vetus unio non reducetur, formaque Regni pristina non reddetur, tandem prorsus in nihilum redigentur omnia, suaque Majestas jam non regnum, sed dissolutum quid habitura est; quod an pro dignitate Suae Majestatis sit futurum, videat Sua Majestas, et clementer perpendat. Provideat porro sua Majestas sic suis Confiniis, ut et munitiones ac victualia bono modo et ordine in illis instituantur, neque aliquis in his defectus appareat. Quod ita recte fiet, si, sicuti petitum est, patriae amantes Hungari illis praeficientur, non autem advenae, qui proprium tantum lucrum quaerunt et curant.

Nominat quidem Sua Majestas Agriensem Capitaneatum, quod illum Ungaro conferre velit, sed hominem quem eo promotura est, neminem nominat. De Ujvariensi vero Praefectura ne mentionem quidem facit; ita de caeteris quoque Capitaneatibus ac Officiis, quorum magnus est numerus, exignam tantum et obscuram facit mentionem; ita ut Status et Ordines vix elicere possint, an aequa et justa petitio eorum locum habuerit, apud Suam Majestatem, nec ne? Quibus quidem adversum nunquam fuit, ut aliorum Regnorum homines ad se veniant et stipendia in Hungaria mereant; sed id tantum ab initio urserunt, ut praefecturarum ac Officiorum admini-

stratio eis concredatur, ne, cum suo dedecore, advenas homi nes sibi imperitare, se autem negligi dolentes conspiciant.

Ad Cancellariam et Locumtenentiae negotium quod spectat, credunt facile Dominum Locumtenentem et Dominum Cancellarium non fuisse conquestos; verum quam saepe ipsis Status conquesti hactenus fuerint Suae Majestati, de his novit bene sua Majestas; nam sicut in pluribus Consiliis et Cancellariis res Hungaricae tractantur, ita per diversa loca cogitur pauper supplicans discurrere, priusquam suam supplicationem investiget. Quam tamen etiamsi inveniat, nihil tamen de ea sine diversis et multifariis informationibus concluditur; ita ut in quaerenda saltem supplicatione, et in obtinenda ad eam quacunque resolutione plus temporis et sumptuum consummere debeat, quam res, pro qua supplicat, valitura esset. Praeterea Juridicorum quoque negotiorum, ut novae Donationis, Novi Judicii cum gratia et similium expeditiones, quae antiquitus Cancellarii, etiam sine propositione, expediebant, et ad quorum collationem sua Majestas, ex debito officio regiminis sui, obligatur, hoc tempore penitus abrogatae esse videntur. Mandata vero, si quae ex Hungarica Cancellaria expediuntur, et ad Praefectos confiniorum perferuntur, flocci penduntur, ac ut vilia habentur. Germanicaque ac aliarum Cancellariarnm mandata pro eis petuntur; finalium quoque sententiarum executiones illegitimis mandatis turbantur. Quod totum inde saltem accidit, quod haec ipsa Regni negotia ab iis tractantur, qui parum ea intelligunt.

Ut vero imposterum supplicantibus parcatur, et cum dignitate Suae Majestatis Regnique suo commodo, tum etiam cum minoribus suae Majestatis sumptibus ad se veniant, Hungarica tractentur *(sic)*: consultum ducunt Status et Ordines, ut in tractandis iisdem negotiis Hungaricis, is plane servetur modus, qui semper antiquorum Hungariae Regum servatus fuit. *(sic)* Quem ut Sua Majestas etiam eo modo clementer instituat servandum humillime supplicant. Duobus enim Consiliariis, e medio Consiliariorum suae Majestatis nominandis, qui per vices suae Majestatis Aulam sequantur, Regni negotia, praesertim autem majora committere, ut non caret periculo, ita nemo est, qui id onus in se susciperet.

Ubi primum sua Majestas Caesarea atque Regia de restituendis his Regni libertatibus clementer se resolverit, easque reddiderit: vicissim Status quoque et Ordines ita statim constituent de bono subsidio et de aliis suae Majestatis Articulis, ut Sua Majestas non sit habitura ansam conquerendi; ac insuper omnes facultates suas, vitam denique ipsam, parati erunt pro sua Majestate, uti Domino eorum clementissimo, omni occasione profundere.

Et quamvis non sit pristinus Status Regni, tamen hae, quae adhuc exstant reliquiae, iisdem cupiant gaudere libertatibus, quibus Antecessores eorum gavisi sunt, sicuti et necessarium est, ut gaudeant, si Regnum dici velint.

(Ujabb hibás másolat a M. T. Akadémia kézirattárában.)

X.

1583. Április 25.

Királyi nyilatkozat az országgyülés által fölterjesztett sérelmek tárgyában.

Articuli suae Majestatis, de modo tollendi gravamina publica Regni, exhibiti 25a die Aprilis, Anno Domini 1583.

Quoad Consilium Hungaricum, Majestas sua Cancellarium negotiis quibuscunque adhibebit, ac si quae gravioris momenti occurrant, alios etiam Consiliarios suos Hungaros Viennam convocabit, absente vero Majestate sua idem a Serenissimo Archi-Duce Ernesto etc., vel eo, qui Majestatis Suae vices isthic geret, fieri curabit.

Ut quo convocati tanto frequentiori numero adesse possint, plures Consiliarios saeculares se creaturum offert.

Locumtenenti tam in Judiciis, quam certo colonorum numero conferendo, ea, quam hactenus Locumtenentes habere soliti sunt, authoritas et facultas conservabitur.

Consiliarii quoque sufficientes ei in tractandis Hungaricis negotiis, ad officicium suum pertinentibus, adhibebuntur. De Cancellaria Hungarica Majestas sua, re, cum Cancellario communicata, suae expeditioni relinquantur, ac supplicantes quo loco eorum supplicationes sint, facile scire possint *(sic.)*

Exteros ab officiis militaribus prorsus excludere nequaquam posse, Majestas sua satis jam declaravit. De Praefecto autem Agriensi, eoque Hungaro, communicato cum Consiliariis suis Hungaricis, negotio, se resolvet, ac eundem quamprimum nominabit.

De Archi-Episcopatu Strigoniensi, si Majestas sua se resolvet, uti aliquando fieri posset, eo casu Arx Ujvariensis Archi-Episcopo cessura est *(sic.)*

Praeterea alia etiam plura officia militaria, sive Capitaneatus Hungaris conferet.

Postremo, sicut sua Majestas se gratiose saepius obtulit, quod curare velit, ut oppressiones pauperum cohibeantur, ita offert se iterum, et in hunc finem quoque fratrem suum charissimum, Serenissimum Archi-Ducem Maximilianum ad superiores Regni partes mittet, qui aliquos Hungaros sibi Consiliarios, in tractandis negotiis adhibebit.

(Ujabb másolat a M. T. Akadémia kézirattárában.)

XI.

1583. Április 26.

Az országgyülés válasza a királyi nyilatkozatra.

Responsum Statuum, ad Articulos suae Majestatis.

Scriptum illud, quod Maiestas Caesarea, Dominus noster clementissimus, hesterno die Dominis Consiliariis exhibitum ad Regnicolas deferri jussit, in quo mentem suam, de tollendis publicis gravaminibus, libertates Regni opprimentibus, aperuit, Statibus et Ordinibus non plene satisfacit, propterea, quod exiguum quid remedii continet aerumnarum auferendarum et restituenda libertatis; quia tamen Domini Consiliarii, nomine suae Majestatis, spem uberiorem polliciti sunt fore, ut Majestas sua Caesarea ad istud initium restituendarum immunitatum, nunc ad ipsorum Statuum multiplices, et varias preces factum, majores in dies progressus beneuole factura sit, quoad fideles suos in universum de se contentos reddat; et sane ea, quae per plures annos contra communes praerogativas irrepserunt, tam repente vix corrigi, sed spatium temporis requi-

rere videntur, tum etiam quia Status et Ordines ipsi Majestatem suam Caesaream omni potius obsequendi studio et humilitate erga se allicere, et deuincire cupiunt: propterea, offerunt eidem Majestati suae Caesareae binos florenos de singulis portis, Camerae lucro huc intellecto et incluso, juxta prius factam connumerationem, rectificatione tamen intercedente, exigendos, ea addita conditione, ut hoc biennio durante, Majestas sua Caesarea omnia ea, quae, publico nomine, de abrogandis gravaminibus, et restituenda pristina libertate, formaque Regni petita sunt, juxta clementem suae Majestatis oblationem, per Dominos Consiliarios, tum nunc, tum vero anno superiori factam, et publica constitutione anni superioris constitutam, atque secundum veterem consuetudinem, et antiquas leges, ad quas Majestas sua Caesarea solenniter obstricta est, (ne toties dicta et facta repetantur) reipsa et effective compleat. Nam recordari poterit etiam anno praeterito in eum finem subsidium oblatum fuisse, ut libertates, per abusus, superioribus annis sublatae, Regno per suam Majestatem restituantur.

Quantum ad continui intertentionem, labores gratuitos ac revisionem metarum inter Regna suae Majestatis, et reliqua publica Regni negotia, ad superiorum Annorum Constitutiones se referunt.

Postremo protestantur, si Majestas Sua Caesarea veterem ipsorum libertatem non restituerit, se contributionem ipsam in futurum offerre nequaquam posse.

(Ujabb másolat a M. T. Akadémia kézirattárában.)

XII.

1583. Április 28.

A pozsonyi országgyülés törvényczikkei.

Nos Rudolphus Secundus Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Marchio Moraviae, Comes Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod fideles nostri

Domini Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, caeterique Status et Ordines regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum, in generali ipsorum Conventu, per nos eis ad primum diem mensis Martii, Anni Millesimi quingentesimi octogesimi tertii, proxime transacti, indicto, in civitate nostra Posoniensi, ad mandatum nostrum congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt infra scriptos Articulos, in eodem Conventu communibus et unanimibus ipsorum votis et suffragiis, generalique consensu, conclusos. Supplicantes nobis humiliter, ut omnes et singulos eos Articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque regium consensum illis praebentes, authoritate nostra regia, clementer acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes quorum interest, observari facere dignaremur, quorum quidem Articulorum tenor talis est.

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, caeterorumque universorum Statuum et Ordinum regni Hungariae, et partium ei subiectarum in generali eorum Conventu, ad primum diem mensis Martii, anno domini millesimo quingentesimo, octogesimo tertio indicto, Posonii celebrato, conclusi.

Gratissimum accidit Statibus et Ordinibus huius inclyti regni Hungariae, et partium ei subiectarum, quod Maiestas Sua Caesarea, dominus eorum clementissimus, eorum quae in proxima Dieta ipsis de maturo suo ex sacri Romani Imperii Comitiis reditu benigne pollicita erat, minime oblita, indicto ipsis generali Conventu, in medium ipsorum incolumis pervenerit. Atque de hujusmodi pia et clementi suae Maiestatis cura et studio maximas et perennes quas possunt gratias agunt; utque hanc de ipsis sollicitudinem nullo unquam tempore intermittat, humiliter supplicant. Etsi autem modi, a sua Maiestate Statibus propositi, iuxta quos publica gravamina, libertates regni opprimentia, e medio tolli posse sua Maiestas repetitis vicibus existimavit, Statibus et ordinibus regni nondum satisfecisse videantur, propterea quod exiguum quid remedii aerumnarum auferendarum, et restituendae libertatis contineant. Quia tamen domini Consiliarii nomine Suae Maie-

statis spem uberiorem polliciti sunt, fore, ut Maiestas Sua Caesarea, ad istud initium restituendarum immunitatum, nunc ad ipsorum Statuum multiplices et varias preces factum, maiores in dies progressus benevole factura sit, quoad fideles suos in universum de se contentos reddat, et sane ea, quae per plures annos contra communes praerogativas irrepserunt, tam repente vix corrigi, sed spatium temporis requirere videntur; tum etiam quia Status et Ordines ipsi Maiestatem suam Caesaream omni potius obsequendi studio et humilitate erga se allicere et devincere cupiunt, propterea offerunt eidem Maiestati suae Caesareae per biennium, in singulos annos, binos florenos, Camerae lucro hic intellecto et incluso, de singulis portis, iuxta prius factam connumerationem, (rectificatione tamen intercedente) duobus terminis solitis exigendos. Ea addita conditione, ut hoc biennio durante, Maiestas sua Caesarea omnia ea, quae de abrogandis gravaminibus et restituenda pristina libertate, formaque regni, petita sunt, iuxta clementem suae Maiestatis oblationem et declarationem, per dominos consiliarios, tum nunc, tum vero anno superiore factam, et publica constitutione anni superioris confirmatam, atque secundum veterem consuetudinem et regni leges ad quas Maiestas sua Caesarea solenniter obstricta est (ne toties dicta et facta repetantur) re ipsa et effective complere dignetur.

Nam recordari poterit, etiam anno praeterito in eum finem subsidium oblatum fuisse, ut libertates, per abusus superioribus annis sublatae, regno per suam Maiestatem restituantur; quod et modo in eundem plane finem offerunt. Clare hoc suae Maiestati indicantes, quod si sua Maiestas veterem ipsorum libertatem integre non restituerit, se contributionem in futurum offerre nequaquam posse.

De gratuitis laboribus, de pascuatione, de continui militis intertentione, de iudiciis, deque commissione rectificationis metarum Hungaricarum, cum exteris regnis et provinciis, ac reliquis publicis regni negotiis, se ad superiorum annorum constitutiones referunt.

Caeterum Maiestas sua Caesarea missis ad ipsos status et Ordines regni internunciis, benigne eos requisivit, ut fideles suos magnificos Adamum a Dietristain, Aulae suae Caesa-

reae Praefectum, qui Maiestatem suam Caesaream a teneris annis et fere ab incunabulis diligenter educatam, in hunc usque diem, fideliter, continueque sevivisset; item Maximilianum a Dietristain, filium ipsius, suae Maiestatis Cubicularium, in Hungaros praeficere vellent. Status igitur et Ordines regni, eundem Dominum Adamum a Dietristain, ac filium eius Maximilianum, ipsiusque Maximiliani haeredes universos, recepto ab illis solito servandarum legum et libertatum regni Hungariae iuramento, in numerum ipsorum recipiunt, tum ut primam hanc suae Maiestatis benignam petitionem haud gravatim admisisse videantur, tum, quod sperent illos libertates et immunitates publicas regni Hungariae, pro virili, conservaturos et defensuros esse, bonosque et utiles eiusdem regni cives futuros.

Nos itaque, praemissa supplicatione fidelium subditorum nostrorum, dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum dicti regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum clementer admissa, licet amplius quid ab iisdem Statibus et Ordinibus expectassemus et credidissemus, supra dicta ipsorum declaratione opus non fuisse; tamen oblatam dicam acceptantes, clementerque spem eis dantes, nihil nos omissuros esse, quod ad regni hujus conservationem, ac tam regnicolarum gravamina sublevanda, quam alias ad eorundem salutem et commoda opportunum esse queat, praedictos universos et singulos Articulos, nobis, ut praemissum est, praesentatos, praesentibus de verbo ad verbum insertos et inscriptos, ac omnia et singula in eis contenta, ratas gratas et accepta habentes, eisdem nostrum regium consensum, benevolum pariter et assensum praebuimus, illosque et quaevis is eis contenta, authoritate nostra regia, acceptavimus, approbavimus, ratificavimusque et confirmavimus. Offerentes nos clementer, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi inviolabiliter observabimus, quam per alios omnes fideles subditos nostros, cuiuscunque status, et conditionis existant, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrorum vigore et testimonio literarum. Datum in arce nostra regia Posoniensi, vigesima octava die

mensis Aprilis, Anno domini Millesimo quingentesimo octogesimo tertio, Regnorum nostrorum, Romani octavo, Hungariae et aliorum undecimo, Bohemiae vero anno similiter octavo.

Rudolphus.

Georgius Archiepiscopus Colocensis,
Administrator Jauriensis.
Joannes Joo.

(Eredetije a bécsi udv. kam. levéltárban.)

III.

A POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉS.

1587. NOVEMBER 14. — 1588. JANUÁR 10.

A pozsonyi országgyűlés.

1587. November — 1588. Január.

I.

Az 1583-iki országgyűlés végzéseiben a rendek kinyilatkoztatták, hogy azon esetre, ha a következő két év alatt sérelmeik nem orvosoltatnak, ők többé országgyűlésre megjelenni nem fognak.

Mindazáltal a sérelmek orvoslása érdekében semmi sem történt. És ennek daczára, még ugyanazon év őszén, a király egy újabb országgyűlés összehivásának tervével foglalkozott.

A magyar tanácsosok, kiket ez ügyben megkérdezett, nem ellenezték ugyan szándékainak valósítását, és az országgyűlés megnyitására április 15-ik, vagy ha a király ekkor egyebütt volna elfoglalva, február 22-ik napját hozták javaslatba; de nyiltan kimondották, hogy ha azt akarja, hogy a jövő országgyűlés lefolyása nyugodt és sikeres legyen, azt megelőzőleg, a rendek kivánatait, ha teljesen nem is, legalább részben teljesítenie kell; — emiatt a vértes lovasokat távolítsa el, vagy hozza szigorú fegyelembe; Egerbe, Ujvárba és a többi végvárakba rendeljen magyar kapitányokat; a magyar tanács és az országos hivatalok hatáskörét állítsa vissza. [1])

Azonban a király e javaslat elfogadására nem volt rábírható. Ennek következtében az országgyűlés nem hirdettetett ki.

---

[1]) Opinio dominorum Consiliariorum Hungarorum de Diaeta, Regis Poloniae petitione, et Andreae Balassy facto. Datum nélküli egykorú irat (az 1583-ki acták között) a bécsi állami levéltárban.

Két évvel utóbb, mikor az 1583-iki országgyűlés által megszavazott adó utolsó részlete is behajtatott, természetszerűen újra fölmerült az országgyűlés kihirdetésének ügye. Az 1585-ik év tavaszán több magyar főúr Bécsbe hivatott, hol Erneszt főherczeg, a király nevében, előadta nekik, hogy ő felsége el van határozva az országgyűlést mielőbb összehívni; mivel azonban az utolsó országgyűlésen a rendek, indulatos kitöréseik által a királyt és az őt helyettesítő főherczeget megsértették, nehogy ily sajnos események ismétlődjenek, tanácsukat kéri ki az iránt, mikorra kelljen az országgyűlést kihirdetni, miként lehetne elejét venni a zajos vitáknak, és úgy intézni az ügyek menetét, hogy egy részről a rendek kielégíttessenek, másrészről oly határozatok hozassanak, a melyek a haza javával és a királyi méltósággal összhangzásban állanak.

A tanácsosok abban a véleményben voltak, hogy az ország súlyos körülményei között, az országgyűlést mielőbb meg kell tartani; legczélszerűbben augusztus elején. Kérik, hogy a király, atyai kegyelmessége szerint, a múlt országgyűlés eseményeire vesse a feledés fátyolát. Az éles viták a kedélyek elkeseredéséből származtak. Ezt pedig a különféle sérelmek okozzák. Ha azonban a király a fölterjesztett sérelmeket orvosolni fogja, a közhivatalokra, s különösen a véghelyek kapitányságaira, miként már megkezdé, régi magyar családok sarjait nevezi ki; az országgyűlési tárgyalások, úgy ő felsége mint hivei teljes megelégedésére rövid idő alatt fognak elintéztetni; mire nézve a tanácsosok buzgó közreműködésöket ajánlják föl.

Erneszt főherczeg helyesléssel fogadta e javaslatot, és igéré, hogy előterjesztendi királyi bátyjának. Azonban új aggodalma merült föl. Ugyanis a király a nyolczadi törvényszékek megtartására vonatkozó rendeleteit, a XIII. Gergely pápa által megjavított új naptár szerint keltezte. Számos megye közönsége pedig úgy maga a naptár iránt ellenszenvvel viseltetvén, mint pedig önkényes behozatalát törvénytelennek tartván, a rendeleteket visszautasította. Minthogy pedig a király el volt határozva, hogy az országgyűlés határnapját az új naptár szerint fogja kitűzni, attól lehetett tartani, hogy ez ellen a rendek egy része kifogást teend, a mi a királyt még jobban fogja sérteni. Erre nézve abban történt megállapodás, hogy az

országgyűlés határnapja a királyi meghivólevelekben kétféleképen, úgy a régi, mint az új naptár szerint fog kitétetni. [1])

Azonban az országgyűlés nem hivatott össze. A király jól tudta, hogy csak úgy érhet czélt a magyar rendeknél, ha sérelmeiket orvosolja, és személyesen jő körükbe. Rudolf mind a kettőtől egyaránt idegenkedett. Inkább éveken át lemondott a magyarországi adóról és ingyen-munkákról, mint hogy szakítana a megszokott kormány-elvekkel, és kizavartatná magát a prágai várlakból, a hol elvonulva élt.

Mindazáltal az 1587-ik év elején szőnyegre jött az a terv, hogy a király maga helyett ismét Erneszt főherczeget küldje a magyar országgyűlésre, és nehogy elmaradása miatt a rendek nehezteljenek, az mondatnék ki, hogy az csak ideiglenes országgyűlés, a melynek az a hivatása, hogy »*a rendes segítséget*« szavazza meg, rövid időre; az *egyéb ügyek* elintézése pedig azon országgyűlésre halasztatnék, a melyen a király személyesen meg fog jelenni. [2])

Azonban e terv elejtetett. Kétségkivül a magyar tanácsosok kimutatták, hogy kivihetetlen. Ismét több hónap telt el, és ez irányban semmi sem történt.

Végre június elején, Erneszt főherczeg fölhivására, a legbizalmasabb magyar tanácsosok: a veszprémi, csanádi és nyitrai püspökök, Zrinyi, Nádasdy, Pálffy, Révay, Istvánfy és Joó János Bécsbe hivattak meg. Véleményök kéretett ki az iránt: mikorra kelljen az országgyűlést kihirdetni; miként orvosoltassanak a sérelmek; mit kelljen tenni, hogy a jövő országgyűlés nyugodtabban folyjon le, mint a megelőző két országgyűlés.

A tanácsosok elismerték, hogy a királynak voltak okai az országgyűlés elhalasztására; de őszintén kijelenték, hogy

---

[1]) Erneszt főherczeg előterjesztései és a magyar tanácsosok jelentései, datum nélkül (az 1585-ik évi akták közt) a bécsi állami ltban.

[2]) Rudolf király 1587. okt. 17-én Erneszt főherczeghez intézett levelében említi, hogy a februári értekezlet véleménye szerint az országgyűlésen »nichts begert werden sollte, als die ordinari Hülff und was derselben anhängig auf ein Jahr lang, oder bis zur anderer Gelegenhait ... das übrig aber alles bis zu solcher unserer persönlichen Zukonfft verschoben würde ...«

azt már rég meg kellett volna tartania; ha személyesen nem jöhetett, helyettesül rendelhette volna Erneszt főherczeget. A gyűlést legczélszerűbb lesz szent István napjára hivni egybe. Ha ő felsége most sem jönne le, szükséges, hogy a főherczeget teljes hatalommal ruházza föl, és ezt a meghivólevelekben is említse meg. Hogy a gyűlés lefolyása nyugodt legyen, szükséges, hogy előbb némely sérelmek orvosoltassanak, a többiek orvoslása pedig megigértessék. Zaj kétségkivül lesz; de az udvar méltányossága és jóakarata rövid idő alatt lecsilapíthatja; főleg ha a püspökségeket és kapitányságokat mielőbb magyarokkal tölti be.

A főherczeget nem nyugtatá meg eléggé e nyilatkozat; határozottabb biztositást kivánt arra nézve, hogy az országgyűlés zaj nélkül fog lefolyni. A tanácsosok erre csak azt ismételhették, hogy azt legjobban úgy lehet elérni, ha a király a főbb sérelmeket orvosolja; és a mennyiben ez az országgyűlés megnyitása előtt nem történhetnék meg, a királyi előadásokban első helyen a sérelmek orvoslását kell tárgyalásra kitűzni. A tanácsosok fölsorolják eme sérelmeket, és kijelentik, hogy azok iránt múlhatatlanúl végezni kell, és ha a rendek kielégitő választ nyernek, nem kell zavarok kitörésétől félni.[1])

A tanácsosok szétoszlása után, Erneszt főherczeg és a király között megindultak a tárgyalások, az országgyűlés összehivása és a sérelmek orvoslása iránt. A király abban állapodott meg, hogy az országgyűlést november elsejére hivja össze; annak vezetésére Erneszt főherczeget teljhatalommal fölruházva küldendi; a sérelmekről nem e propositióban fog nyilatkozni, hanem külön leiratban, mely egy-két nappal a propositió bemutatása után fog a rendeknek átadatni.[2])

---

[1]) Erneszt főherczegnek a magyar tanácsosokhoz intézett irata, és ezeknek fölterjesztésök a bécsi állami levéltárban.

[2]) A király 1587. júl. 15-én a zágrábi és váczi püspökökhöz intézett leiratában indokolja, hogy miért kell az országgyűlés megnyitását november 1-re halasztania. A budai basa fenyegető magatartást foglal el; minélfogva attól tart, hogy a veszélyeztetett ország rendei nem jönnének az országgyűlésre; e mellett az aug. 1-iki határnap igen rövid. (Fogalmazata ugyanott.)

Azonban nehezebb kérdés volt az, hogy *mit* tartalmazzon ez a leirat. E tárgyban a király meghallgatta Erneszt főherczeg, az udvari kamara és a haditanács javaslatait.

Arra, hogy az ország rendeinek jogos igényei ki fognak elégittetni, nem volt kilátás. Még a főherczeg is, a ki egyébiránt leginkább érezte át a kiegyenlítés szükségességét, oly álláspontot foglalt el, mely a rendekétől igen távol állott. Ajánlotta, hogy ki kell nyilatkoztatni, hogy »az igazságszolgáltatás és az országos ügyek, az ország jogai és szabadságai, úgy szintén az ezekkel összefüggő ügyek közvetlenül a magyar tanácsban, a kamarai ügyek az *udvari kamaránál*, a hadi ügyek a *haditanácsnál* tárgyaltassanak.« És azon véleményben volt, hogy Ujvár, Kassa, Szatmár, és Tokaj városok ezentúl is német parancsnokok alatt álljanak. [1])

Ezalatt a király, augusztus 12-én, Prágából szétküldötte a meghivóleveleket, melyekben előadja, hogy a keresztény világ és különösen Magyarország megoltalmazásának érdekei a német birodalmi gyűlés megtartását teszik most szükségessé, minélfogva a magyar rendek körében nem jelenhet meg személyesen, de maga helyett testvérét Erneszt főherczeget küldi, a kit az országgyűlési ügyek tárgyalására és elintézésére teljes hatalommal ruház föl. [2])

És ugyanezt ismételi az Erneszt főherczeg részére kiállított megbízólevélben. [3])

Azonban a főherczeg jól tudta, hogy a teljhatalom hangsúlyozása csak a rendek megnyugtatása végett történik; a kik nem volnának hajlandók az országgyűlésre jönni; ha attól kellene tartaniok, hogy a főherczegnek a tárgyalások minden stadiumában a királyhoz kell utasitásért folyamodnia.[4]) Ismer-

---

[1]) Az udvari kamara 1587. szept. 19. a haditanács szept 29. a magyar tanácsosok okt. 16-ki fölterjesztéseik; úgyszintén Erneszt főherczegnek okt. 6. 9. 22. 23. 24. 30. nov. 1 és 7-én Rudolf királyhoz intézett jelentései a bécsi állami ltárban.

[2]) A meghivólevél példányai több levéltárban. — L. **Irományok.** I. szám.

[3]) A megbízó levél fogalmazata nincs meg a bécsi állami ltban.

[4]) Ezt Erneszt főherczeg is említi 1587. okt. 21-én a királyhoz intézett levelében.

vén királyi bátyjának és udvari környezetének féltékenységét, ezen teljhatalmat maga sem akarta igénybe venni, és azon kérelemmel fordúlt Rudolfhoz, hogy őt részletes utasítással lássa el.[1]) Azonban a király nem látta lehetségesnek előlegesen kidolgozni ily utasítást, mely az országgyűlési tárgyalások változó esélyeit mind tekintetbe venné. Meghagyta tehát a főherczegnek, hogy a kevesbbé jelentékeny ügyekben, az őt környező német tanácsosok meghallgatása után, saját belátása szerint intézkedjék; a fontosabb ügyekben pedig külön futár által küldje Prágába jelentését, és várja be az esetről esetre nyerendő utasitást.[2])

Mindezen ügyek elintézése után, Erneszt főherczeg, több német tanácsos és díszes őrség kiséretében, november 10-én Pozsonyba érkezett. A rendek még csak kis számban voltak együtt; úgy, hogy a főherczeg habozott, vajjon azonnal megnyissa-e az országgyűlést, vagy pedig bevárja az utban levőket.

A magyar tanácsosok véleménye meg volt oszolva. A főherczeg, tekintettel arra, hogy a meghivólevelekben kitűzött határnap (november 1-e) rég letelt, és nehogy jövőre következtetést lehessen vonni, elhatározá, hogy november 14-én be fogja mutatni úgy a királyi propositiót, mint a sérelmek orvoslására vonatkozó királyi leiratot.

A királyi utasitás úgy hangzott ugyan, hogy e leiratot egy-két nappal a propositió után adja át. Azonban a magyar tanácsosok figyelmeztették, hogy ez eljárás nem czélszerü; mivel nem várható, hogy a rendek, mielőtt a sérelmek orvoslására vonatkozó királyi leirat velök közöltetik, a propositió tárgyalásába bocsátkozzanak; helyesebb tehát a leiratot azonnal önként, mint később a rendek sürgetésére adni át.

A főherczeg készséggel fogadta el ezt a tanácsot. Engedett a magyar tanácsosok azon óhajtásának is, hogy a propositió és a királyi leirat velök előlegesen közöltessék; de hatá-

---

[1]) Erneszt főherczeg okt. 24-iki levele ugyanott.

[2]) Rudolf király okt. 28 iki levele u. o.

rozottan kijelenté, hogy azt csak tájékozás végett közli velök, mert annak szövegén többé változtatni nem lehet.[1])

Az iratok meghallgatása után, többen a tanácsosok közül megjegyezték, hogy némely pontok megváltoztatását kívánatosnak tartanák; de mivel ő felsége parancsából, változatlanúl kell azt előterjeszteni, megnyugvással veszik tudomásul.

November 14-én a főherczeg és a rendek, a királyi várkápolnában jelen voltak a váradi püspök által tartott ünnepélyes misén, és azután a várlak nagyteremébe gyűltek.

A főherczeg az országgyűlést latin beszéddel nyitotta meg, melyet a cancellár *magyar* nyelven adott elő. Azután átadta a propositiót, a királyi leiratot és saját megbizóleveleit.[2]) Mire a rendek a helytartó lakására vonúltak, hogy ott hallgassák meg a királyi iratok fölolvasását.

II.

A propositióban kijelenti a király, hogy rég óhajtotta volna az országgyűlést megtartani. De majdnem három esztendeig pusztított a pestis Magyarországban; majd a szűk termés nagy szükséget idézett elő. Most végre megszűntek mindezen bajok. Mindazáltal a király most sem jelenhetett meg a hű rendek körében. Mivel ugyanis letelt azon öt esztendő, a melyre a német birodalom 1582-ben Magyarországnak segélyt ajánlott, újabb segély kieszközlése végett, a birodalmi gyűlés összehivására előkészületeket kell tenni. Ezek miatt nem jöhet Magyarországba. Azonban az országgyűlés összehivását sem akarta tovább halasztani; e miatt, a magyar tanácsosok véleményének meghallgatása után, testvérét Erneszt főherczeget bizta meg, hogy őt helyettesítse, és teljhatalommal ruházta föl

[1]) Ugyanis a tanácsosok azért kivánták ez iratok közlését, hogy »si quid durum et asperum, et quod posset aliquomodo offendere Status, ... darinnen begriffen sie dasselbe ändern und corrigiren möchten.« Erneszt főherczeg 1587. nov. 14-ki jelentése.

[2]) Erneszt főherczeg november 14-én jelenti, hogy ő »Inen im Euer Maiestät Namen den fürtrag gethan, und im lateinischer Sprach, welches der Canzler allzeit punctatim vertolmäscht hat, selbs auch zugesprochen. Darauff die Proposition samt den literis credentialibus und der verschlossenen plenipotentia also auch die resolution über ihre gravamina . . . überantworten und zustellen lassen.«

az országgyűlési ügyek tárgyalására és elintézésére. Reméli, hogy a rendek mindazokban, a miket a főherczeg előterjesztend, úgy fognak eljárni, a mint hű alattvalókhoz illik.

Mindenekelőtt előadja, hogy mily nagy *összegeket* fordított Magyarország védelmére. És habár magyarországi bevételein fölül, saját egyéb országainak jövedelmeit és a birodalmi segélyt is e czélra szentelte; mindez nem mutatkozott elégségesnek. És igy, bár részvéttel viseltetik Magyarország jelenlegi szomorú állapota iránt, igénybe kell venni hozzájárulását. Több év óta a magyarországi rendek nem ajánlottak meg adót, és semmivel sem járultak a véghelyek föntartásához. Ennek következtében a katonák zsoldját nem lehetett rendesen kifizetni, a mi sokféle bajnak szülője lett. Most tehát szavazzanak meg a következő két esztendőre hat-hat forintot, minden porta után, a melyeknek új összeirását rendeljék el.

Az elégett házak birtokosainak, a régi gyakorlat szerint, három évi adómentesség engedtetik. Ebből sok zavar támadt. Meg kell tehát állapítani, hogy a tűzvészt követő három esztendő tartamára szól az adómentesség. A szabadosok adómentessége hátrányos a kincstárra és igazságtalan is; mert a nemeseknek nem lehet azt a jogot engedni, hogy bárkit jobbágyaik közül, a szabadosok rendjébe emelve, az adófizetéstől fölmenthessenek. A praedialis és armalis nemesek is kötelesek legyenek az adót fizetni; minthogy a nemesi jogokat csak személyökre, nem birtokaikra nézve élvezik. Sok kár háramlik a kincstárra az által, hogy a tisztviselők, miután hivatalukról lemondottak, vagy az elhúnytaknak örökösei, az adó behajtásáról számolni és tartozásaiknak eleget tenni gyakran vonakodnak; a kincstárt a törvény rendes utjára útasítva. A hosszadalmas perek elkerülése végett, szükségesnek mutatkozik törvényben megállapítani, hogy oly esetekben az alispán biráskodjék, minden kifogás és fölebbezés mellőztetvén.

Az ország java követeli a harminczad-jövedelem fokozását; minthogy a király azt az ország közczéljaira fordítja, és nem a saját szükségeire, a mi hatalmában állana. A lengyelországi és a török határokon fiók-harminczadokat kell fölállítani. Továbbá megszüntetendő az a visszaélés, a mely szerint parasztok sok marhát vásárolnak, úgy mintha saját használa-

tukra szolgálna, és azután Morvaországba szállítják, elárusítás végett.

A mértékek különfélesége által okozott zavarok és nehézségek megszüntetése végett, az egész országban [1]) az akót és a kassai köblöt kell használatba hozni.

A véghelyek megerősítésére, a rendek ajánljanak meg minden porta után tizenkét napi ingyen kézimunkát, és minden 25 porta után tizenkét napi fuvarozást; a mely munkák készpénz-fizetéssel megváltatnak, kivéve azon részeken, a hol czélszerűbbnek látszik természetben való leszolgáltatásukat követelni. Az 1578-ik évi országgyűlésen alkotott törvény, e váltságdijaknak három országos pénztárnok által eszközlendő behajtásáról, nem lépett életbe; haladéktalanúl foganatosítani kell.

Az állandó hadak tartására és a fölkelések esetére vonatkozó törvényben szabályozott kötelességeket sokan nem teljesítik. Büntetéseket kell az ilyen mulasztásokra szabni. Azon jobbágyok fölött, a kiknek a fölkelés esetén táborba kell szállani, fél vagy negyedévenkint szemle fog tartatni. Egyúttal a főkapitányok rendeletet kapnak, hogy hatalmukkal óvatosan éljenek; csak komoly, kétségtelen veszély esetén rendeljék el a fölkelést, nehogy a rendek és jobbágyok haszontalanul igénybe vétessenek.

Azokra, a kik a portával fönnálló fegyverszünetet megsértve, török terűletre betöréseket intéznek, büntetést kell szabni; valamint intézkedni a szabad hajdúk és lovasok megfékezéséről és kiirtásáról, kik t. i. a király szolgálatában levő katonáknak adják ki magokat, de csak fosztogatnak és pusztítanak.

A hadaknak élelmiszerekkel való ellátásáról intézkedő törvényt sokan úgy értelmezik, hogy az csak a közfölkelés idejére és nem a véghelyekre vonatkozik. Szükséges tehát azt újolag formulázni, és egyúttal a legelőkön tartózkodó lovasok ellátásáról is rendelkezni. Egyébiránt a király gondoskodni fog, hogy a szállítók pénzöket hiány nélkül megkapják; a job-

[1]) A propositio e helyen a *provincia* szót használja; valószinüleg véletlenül, és nem utógondolattal.

bágyoknak se legyen panaszuk a legelőkön tartózkodó katonák ellen.

A király, illetőleg Erneszt főherczeg engedélye nélkül, idegen hadi szolgálatba senki se léphessen. Elbocsátó levél elömutatása nélkül, katonát senki se fogadjon szolgálatába.

Az önkénytes behódolásokra fejvesztés büntetését kell szabni. Ha valamely hely már többé meg nem védhető, jobb elpusztítani és lakóit máshová telepíteni.

Törökországból gyakran jönnek menekültek, és még többen jönnének, ha nem volnának kitéve azon veszélynek, hogy itt vagyonuktól megfosztatnak. Szigorúan meg kell parancsolni, hogy az ilyenek bántatlanúl maradjanak.

Megújítandók a törvények, melyek büntetést szabnak azon urakra és nemesekre, a kik fegyveres kézzel egyenlítik ki viszályaikat és boszúlják meg sérelmeiket.

Veicsevár (?) erődítményei oly pusztulásra jutottak, hogy azoknak összeomlásától lehet félni. A szakértők vizsgálata kideríté, hogy nem alkalmas helyre építették; minélfogva teljesen el kell hagyni, vagy legfölebb őrtoronynak lehet használni. Helyébe Keresztúron új erősség volna építendő. E czélra Ausztria 6000 forintot és Stiria ugyanannyit ajánlott föl; oly föltétel alatt, ha Magyarország szintén legalább ennyit szentel azon czélra. Az országgyűlés teljesítse ezen föltételt.

A káptalanok ellen több oldalról panaszok emelkednek a miatt, hogy birtokaikon a hidakat és útakat elhanyagolják, a miből, mert az élelmiszerek szállítása nehezittetik, a véghelyekre veszély háramlik. Föl kell tehát hívni, hogy kötelességeiknek tegyenek eleget.

Az igazságszolgáltatás több év óta szünetel; főleg két oknál fogva, mert az ország rendes biráinak sorában több üresedés van, és a rendek vonakodtak az új naptárt az országgyűlés hozzájárulása előtt elfogadni. E javított, új naptár a legtöbb országban már be van hozva; fölhívja tehát a rendeket, mondják ki, hogy ezentúl Magyarországban is egyedül az használtassék.

A nyolczadi törvényszékek a régi törvények értelmében működjenek. A jószág-foglalásokról szóló 1542-ik évi törvényt helytelenül szokták magyarázni; főleg mikor a kincstár érde-

kei forognak fönn. A rendek állapítsák meg, hogy a megtámadott fél panaszára a megye törvényszéke 15—30 napi határidőt tűzzön ki a támadónak; a határnapon, az alispán a szolgabiróval és esküdtekkel a szinhelyre menjen, hallgassa ki midkét félt és hozzon itéletet, a melytől a megyei törvényszékhez lehessen fölebbezni, azután csak birtokon kivül a királyi táblához.

Az országos határok kiigazítására az országgyülések már többször küldöttek biztosokat; de ezek föladatukat mindekkorig sem oldották meg. Intézkedjenek a rendek, hogy most végre az annyiszor sürgetett határigazítás tényleg megtörténjék. [1])

A királyi propositióban az ország sérelmei hallgatással mellőztettek. A megelőző országgyüléseken előadott sérelmek orvoslása iránt a király *külön leiratban* nyilatkozott.

A sérelmek orvoslása — úgy mond — beható tanácskozásoknak képezte tárgyát, és három főpontra irányúl; az első a magyar tisztviselők alkalmazását, a második a nemesek és jobbágyok zaklatásainak megszüntetését, a harmadik a magyarországi ügyek tárgyalásának és elintézésének módját illeti.

Az első pontra nézve, ő felsége véleménye szerint, az utóbbi időben oly előmenetel történt, hogy az alkalmazásban levő idegen kapitányok nagy száma fölött nem lehet többé panaszt emelni. Az azóta megüresedett kapitányságok nagy részére magyarok neveztettek. Csak kevés idegen van már hivatalban. Miért nem zárhatja ki az idegeneket egészen, indokait ismételve kifejtette a rendek előtt. Ezentúl is különös tekintettel leend a magyarokra, és közelebb az egri kapitányságra magyar urat fog kinevezni.

A második baj orvoslására két mód kinálkozik: a katonák zsoldjának pontos kiszolgáltatása és a kihágások szigorú megbüntetése. A zsold rendes fizetése azért nem volt lehetséges, mert a rendek évek óta nem ajánlottak adót. Reméli hogy annál bőkezűebbek lesznek most. A király azon lesz, hogy a saját országai és a német birodalom rendei részéről

---

[1]) Egykorú irat a bécsi állami levéltárban. — L. **Irományok III. szám.**

szintén lehetőleg jelentékeny segélyt eszközöljön ki. Szükséges ezenkivűl, hogy a katonaság élelmi szerekkel kellően el legyen látva. Ha a katonák ennek daczára kihágásokat követnek el, a kapitányok kimélet nélkül, szigorú büntetésekkel fogják őket sújtani; mig Erneszt főherczeg őrködni fog a fölött, hogy a kapitányok e tekintetben kötelességöket teljesítsék.

A magyarországi ügyek tárgyalásának módját az 1569-ik évi törvény megállapítja. Ehhez szorosan alkalmazkodik. E mellett Miksa király azon igéretét, hogy a haditanács és az udvari kamara elnökei mellett magyar tolmácsokat alkalmazand, a magyarországi felek szolgálatára, ő már teljesitette. Továbbá kész a magyar tanácsosokat, kik állandón a királyi udvarnál fognak tartózkodni, nemcsak a *tisztán* magyarországi ügyek hanem a *vegyes* ügyek és a török békealkudozásokra vonatkozó kérdések tárgyalásánál is meghallgatni.

Végre, mivel a forgalomban levő pénz tekintetében is panaszkodnak, ezentúl olyant fog veretni, a melyet a német birodalomban és az örökös tartományokban készséggel el fognak fogadni.

Mindezekből a rendek azt a meggyőződést meríthetik, hogy a királynak komoly szándéka van őket kielégíteni. Viszont reméli, hogy ők is a propositióban foglalt kivánatait haladék nélkül teljesítendik. [1]) Ezen királyi iratokkal egy időben bemutattatott a lengyelországi rendeknek, krakói gyülésökből a magyar országgyűléshez intézett levelök, a melyben előadják, hogy miután közakarattal Zsigmond svéd herczeget lengyel királylyá választották, nehány pártos úr Miksa főherczeget hívta meg a trónra, és fegyveres had élén vezette az országba. Hivatkozva azon szövetségre, mely Zsigmond magyar király és Jagelló Ulászló óta a két nemzet között fönnáll, arra kérik a magyarokat, hogy a trónkövetelő Miksa főherczeget ne támogassák. [2])

---

[1]) Egykorú irat a bécsi állami levéltarban. L. **Irományok.** IV. sz.

[2]) Egykorú másolat Körmöcz sz. k. város levéltárában. — L. **Irományok.** V. sz. A *lőcsei* követek november 18-iki jelentésökben irják, hogy a levél fölolvasása után: »Drauff ist nit mer dazumal geredet als dass Herr Locumtenens sagt: Attok-e segítséget.«

A magyar rendek erre azt válaszolták, hogy a főherczeg még nem kért tőlök segítséget; de hő óhajtásuk az, hogy Lengyelország egyértelmű hozzájárulásával, ő nyerje el a trónt. Ekkép a két ország között fönnálló barátságos viszony még szorosabbá válnék. Egyébiránt ők soha sem fognak okot szolgáltatni a jó szomszédság és barátság megingatására. Reméllik, hogy a lengyelek is követni fogják példájokat. [1])

A lengyel rendekhez írt levél november 19-én állapíttatott meg. Ugyanazon napon tárgyaltatott az országgyűlésnek a főherczeghez intézendő első fölirata, mely három nappal utóbb adatott neki át. [2])

A rendek ebben hálát adnak a király atyai jóakaratáért. De nagy mértékben megszomorította őket az, hogy nem jöhetett személyesen körükbe. Látása örömmel töltötte volna el őket. És e mellett, meggyőződésök szerint, ez ország ügyei annyira fontosak, a fenyegető veszélyek oly nagyok, hogy azok előtt a béke áldásait élvező egyéb országok ügyeinek háttérbe kellett volna vonúlnia.

A mennyire szomorú helyzetök engedi, a király kivánatait teljesíteni fogják. Nem kimélik sem életöket, sem vagyonukat. De előbb ő felsége teljesítse igéretét, és eszközölje »szabadságaik teljes visszaállítását.« Ne szorítkozzék néhány pontra. Ne szabjon neki határt az 1569-iki törvény, a mely nem örök időkre alkottatott, és a mely a rendeket soha sem elégíté ki; mert minden országgyűlésen fölszólaltak, teljes szabadságuk helyreállítása érdekében. A király által fölhozott három pontnál még sokkal fontosabbak vannak; ezek között első helyen áll: a *magyar királyi tanács helyreállítása.*

A kormányzati ügyek három csoportba oszthatók; az elsőkhöz tartoznak az adományok, kinevezések és az igazság kiszolgáltatása; a másodikhoz a katonai ügyek; a harmadikhoz a pénzügyek. Mindezen ügyeket más országokban honfiak

---

[2]) November 19. Egykorú másolat Körmöcz v. levéltárában. — L. **Irományok.** VI. sz.

[1]) A lőcsei követek november 18-án jelentik, hogy a propositio november 14-ikén fölolvastatott »aber die tractation wirt aufgeschoben bis morgen.« A főherczeg november 24-én jelenti, hogy 22-én vette át a föliratot.

kezelik; illő tehát, hogy Magyarországban is magyarok kezeljék. Csak néhány év óta jutottak idegenek kezeibe; jelenleg az udvari kamaránál és a haditanácsnál intéztetnek el, a honnan a határozatok csak mintegy leirás végett közöltetnek a magyar cancelláriával. Ha pedig ez utóbbi némely jelentéktelen ügyet maga intéz el, leiratai a kamaráknál nem bírnak nyomatékkal.

E tényállásból az országra és a királyra sokféle hátrány származik. E miatt jutottak a véghelyek pusztulásra, és a pénzügyek a legnagyobb zavarba.

Ezen állapotok részletes ismertetése után, esdekelve kérik a királyt, teljesítse végre ismételve tett igéretét, állítsa vissza az ország teljes szabadságát; bocsássa el az idegeneket hivatalaikból, az egyházi javadalmakat érdemes honfiaknak adományozza, az ország bel- és külügyeinek intézését bizza a magyar tanácsra. Ezért Károly és Erneszt főherczegek tekintélye csorbítás nélkül fönnállhat. Sőt az sincs kizárva, hogy ő felsége az ország fontos ügyeinek tárgyalásánál, idegen tanácsosait meghallgathassa, érdemes idegeneket hadi szolgálatba alkalmazhasson. De nem engedhetik, hogy az egész keresztény világon csak a magyar nemzet legyen ősei vérével szerzett szabadságaitól megfosztva. [1])

A főherczegre nézve kínos meglepetést gyakorolt ez a fölterjesztés. A helytartó és Pálffy Miklós bizodalmas tudósításaiból azon reményt meríté, hogy a királyi leirat a rendeket ki fogja elégíteni, és igy az országgyűlésnek zavartalan, gyors és sikeres lefolyása leend. [2])

Most ellenben az derült ki, hogy a királyi leirat és a

---

[1]) Egykorú másolata a bécsi udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok.** VII. sz.

[2]) Erneszt főherczeg már november 14-ikén irja, hogy a helytartó jelenté, hogy a rendek a propositiót »mit solcher gedult et tam placide . . . angehört haben, als er bei keinem Landtag niemaln gedenkt. So sollen sie auch wider Euer Mt. resolution nichts sonders motivirt haben. also dasz er (a helytartó) sich darob verwundert und verhofft es werde die Landtagshandlung schleuniger und besser abgehen, als sie selbs vermeint haben.« És november 21-én irja, hogy Pálffy előadása szerint, a rendek »sich mit Euer Mt. resolution über die gravamina zimblichen contentiren.«

rendek kivánatai között áthidalhatatlan mélység tátong; mert azon meggyőződésben volt, hogy az utóbbiak teljesítése lehetetlen.[1])

A föliratra adandó válasz fölött a főherczeget környező német tanácsosok beható tanácskozásokat kezdettek meg. De Erneszt főherczeg nem akarta bevárni azok befejezését. November 23-án magához hivatta a rendeket, és egy rövid leiratot adott át nekik, a melyben hangsúlyozza, hogy az országgyűlés által előterjesztett ügyek beható megfontolást igényelnek, és további informatiókra is szüksége van, minélfogva elhatározását később fogja velök közölni. Legyenek meggyőződve, hogy semmit sem fog elmulasztani, a mi az ország javára és a rendek előnyére szolgálhat. De hogy addig is az idő ne teljék haszontalanúl, az alatt a propositiót vegyék tárgyalás alá.[2]) Erre élőszóval is buzdította őket.[3])

Ez a megszokott taktika volt, mely már a megelőző országgyűléseken is sikertelennek bizonyúlt. A *rendek* most szilárdabbúl, mint bármikor, el voltak tökélve, hogy nem engedik magokat kijátszatni.

Már másnap (november 24-én) kijelentették, hogy a propositio tekintetében úgy vannak hangolva, hogy nehézség és időveszteség nélkül fognak határozhatni. De előbb sérelmeikre vonatkozólag várják a főherczeg nyilatkozatát; és minthogy teljhatalommal van fölruházva, minél előbb közölje resolutióját. A mennyiben pedig — mint említi — informatióra van szüksége, fogadja azt el tőlök; az ő jogaik, javaik és életök forognak kérdésben; és ezen ügyek iránt legjobban ők vannak tájékozva.[4])

A rendek egyúttal a váczi püspök által is értésére adták a főherczegnek, hogy személyesen, élő szóval kivánják sérel-

---

[1]) Erneszt főherczeg nov. 24-én irja: »Ich für meine Person sehe nicht wie man Innen eben jezo aller irer gravaminibus abgeholffen werden konne, und halte es gleichsamb gar für ein unmöglich Ding Innen in allen zu gratificirn.«

[2]) A főherczeg iratának egykorú másolata az udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok.** VIII. sz.

[3]) A főherczegnek nov. 24-én Rudolfhoz írt jelentése.

[4]) A rendek november 24-iki irata. — L. **Irományok.** IX. sz.

meiket kifejteni; de nincs kifogásuk az ellen, hogy a főherczeg azután német tanácsosainak véleményét meghallgassa, vagy pedig a német és magyar tanácsosokat közös értekezletre meghivja. [1])

A főherczeg nem látta tanácsosnak az ajánlatot visszautasítani. Fölhivja tehát a rendeket, hogy válaszszanak körükből küldötteket, a kik által a sérelmek orvoslásának oly módozata iránt, mely a királyi jogokra nem sérelmes, javaslatot tegyenek, és a kikkel ez ügyben tárgyalásokba bocsátkozhatik. [2])

Mivel azonban attól tartott, hogy ha az országos küldöttség igen nagy számú tagokból álland, a tárgyalások hosszadalmasak és nehézkesek lesznek, Pálffy Miklós útján oda hatott, hogy a rendek a magyar tanácsosokra ruházzák e küldetést. Erre azonban a rendek nem voltak rábirhatók. Kezdetben 24 tagú küldöttséget akartak választani; de végre abban történt megállapodás, hogy a küdöttség 12 tagból, és pedig négy főpapból, négy főurból és négy nemesből álljon. [3]) Batthyányi országbiró, Forgách Simon, Nádasdy, Illésházy István, Révay Ferencz, a választottak között a legjelentékenyebbek valának. [4])

III.

Az országos küldöttség november 28-án Batthyányi lakásán tatotta első értekezletét, és elhatározta, hogy emlékiratot fog a főherczegnek átadni. Ennek formulázása heves vitákat keltett. [5])

---

[1]) A főherczeg deczember 6-iki jelentése.

[2]) A főherczeg nov. 25-iki leirata. — L. **Irományok**. X. szám.

[3]) A főherczeg világosan irja ezt deczember 6-iki jelentésében. A lőcsei követek tévesen valának informálva, mikor november 30-án irják, hogy »10 aus den Prälaten und Landherrn, aus den Ständen 8 Personen solten Irer Durchlaut alle der gantz Hungerland Beschwär erklären.«

[4]) A körmöczi követek deczember 2-án irják: »Sind darzue erkhoren der Herr Batthyanyi, Herrn Forgach beide gebrüder, Herr Nadasdy, Herr Illeshazy, Herr Franz Reway und sonst etliche gelehrte Menner, und was aus dreyen Comitatibus, aus den Stäten aber gar niemandt, dann allein der Altsoler stuiel und wir Pergstäter.«

[5]) A körmöczi követek, idézett jelentésökben az első összejövetelről irják: »Viel geschrai darzwischen khomen, dann die Herrn beym

Az iratot más nap (november 29-én) a cancellár adta át Erneszt főherczegnek.

A küldöttség tagjai biztosítják őt, hogy távol van tőlök a szándék: ő felsége jogait és tekintélyét csorbítani; sőt oltalmazni és gyarapítani kivánják; jól tudván, hogy szoros kapcsolatban állanak az ország javával és fönmaradásával. A magyar rendek hódolatteljes érzelmeinek igazolására, kiemelik, mint emelték azok szabad választás által, a Spanyolországban tartózkodó Rudolf főherczeget a magyar trónra, megelőzve a többi országokat és tartományokat. Biztosan reméllették, hogy szabadságaik oltalmazója leend. Midőn azonban látták, hogy az ország kormánya idegenek kezeibe jut, gyakran fordúltak hozzá panaszaikkal, míg az 1583-ik évi országgyűlésen ünnepélyes igérettel kötelezé magát szabadságaik visszaállitására. Valósítsa ezt. Csak azt kérik, a mire különben is koronázási esküje kötelezi, a mi az ország és a király javára fog szolgálni.

Magyarország régi kormányzati rendszere ép oly bölcsen, mint egyszerüen van megállapítva; az egyházi ügyeket az esztergomi érsek a püspökökkel; a hadügyet a nádor, a távollevő királyt is helyettesítve, igazgatja; a pénzügyet a kincstárnok kezeli; a királyi városok a tárnokmester hatósága alatt állanak; mig az ország összes ügyei a királyi tanácsban tárgyaltatnak.

De ha e rendszerért talán volt joguk lelkesedni, a történettel összeütközésbe jöttek, midőn azt állitották, hogy mig az fönnállott, minden jól ment és szerencsésen folytak az ország dolgai. Ellenben — igy kiáltának föl — a külföldiek igazgatása mily gyászos állapotba hozta az országot! A véghelyek romokban, minden szükségesben szükölködve, úgy, hogy csak Isten irgalma tartja fönn azokat. Az idegen kapitányok, bár akkora a díjok, hogy magyar kapitány azért háromszor annyi hadat volna képes tartani, mulatsággal töltik idejöket, magánosak ügyeibe hivatlanúl avatkoznak, saját magánügyeik kedveért gyakran távoznak állomásaikról, katonáikat nem tartják fegyelemben, a magyar törvényeket tetszésök szerint értelme-

---

fruestueck schwach worden. Aber des morgenden Tags sind die Artikl corrigirt und Ir Durchlaut überantwort worden.«

zik, vagy épen megvetik, a szegény népet zsarolják. Különösen Kanizsa, Ujvár, Szendrő, Szatmár és Zólyom a legsiralmasabb sorsra jutottak. És ha csak egyik is elesik, az országra súlyos bajak fognak háramolni.

Az ország jövedelmi forrásai, különösen az érczbányák idegen üzéreknek úgy szólván zsákmányúl estek. A kincstár üres, az adósságok folyvást szaporodnak. Ha pedig az ország jövedelmei helyesen kezeltetnének, azok, a külsegélylyel, bőségesen elegendők volnának a véghelyek szükségeire.

Végre röviden érintik az idegen befolyás egyéb következményeit; a koronajavak elidegenítését, a törvénytelen rendeleteket stb.

Mindezen bajok megszüntetésére a következő javaslatot teszik. Állítsa vissza ő felsége a királyi tanács hajdani hatáskörét és tekintélyét. Ennek befolyása mindent jóra fog fordítani. És ha a viszonyok nem engedik, hogy a királyt mindig környezze a teljes tanács, hivja ezt össze évnegyedenkint; mig a csekélyebb jelentőségű ügyeket a helytartó, a közelében lakó tanácsosokkal intézze el. [1])

A főherczeg, miután a környezetében levő német tanácsosok véleményét meghallgatta, deczember 5-én közlé szintén irásban az országos küldöttséggel válaszát. Ebben kijelenti, hogy ő felsége bizonyára kedvesen veendi a rendek hódolatának nyilatkozatait. Trónraléptétől fogva mindig főkötelességének ismerte az ország szabadságainak föntartását; és távol volt tőle az a törekvés, hogy idegenekre bizza az ország kormányát. Az ország romlásának okait egyebütt kell keresni; főleg Isten haragjában, a mely »mindnyájunk bűneiért« nehezedik rá és csak akkor fog szűnni, ha az emberek erkölcsei megjavúlnak.

A rendek által fölhozott részleteket nem akarja bőven megvitatni. Csak röviden válaszol. Helyesnek tartja, hogy a magyar tanácsosok évnegyedenkint lehetőleg teljes számban összegyűljenek, és a király, vagy a főherczeg elnöklete alatt a fontosabb ügyeket tárgyalják; továbbá, hogy néhány magyar tanácsos állandón az udvarnál tartózkodjék, és itt nemcsak a

---

[1]) Az országos küldöttség november 29-iki emlékirata. — L. **Irományok.** XI. szám.

magyarországi ügyek, hanem a Magyarországot érdeklő hadi és török ügyek tárgyalásában is részt vegyenek. A mit a rendek a hadi és pénzügyek körül elhatalmasodott visszaélésekre nézve fölhoznak, nehogy itt, a közügy kárára, »hasztalannul vesztegessék az időt« (!) az első évnegyedes tanácsülésen beható tárgyalás alá fog vétetni. Legyenek meggyőződve, hogy a király készséggel fog mindent megtenni, a mi az ország és egyes lakóinak javára szolgál. [1])

A főherczeg az országos küldöttséget maga elé hivta, és értésére adta, hogy a mennyiben válaszának egyes helyeire bővebb fölvilágosítást igényelnének, vagy pedig a fönforgó ügyek iránt ők óhajtanak valamit közölni: bizodalommal fordúljanak hozzá. [2])

Az országgyűlési küldöttség deczember 9-én benyujtott föliratában leplezetlenül kimondja, hogy a főherczeg resolutiója ki nem elégitő. A sérelmek orvoslását nem biztositja az, ha a magyar tanácsosok az ország ügyeinek és érdekeinek tárgyalásában részt vesznek. Szükséges, hogy a magyar tanács tekintélye és hatásköre teljesen visszaállittassék, nehogy a magyarországi ügyek ezentúl is a német kormányszékek által intéztessenek; szükséges az idegen tisztviselők eltávolítása, az egyházi és világi status helyreállítása, és több egyéb, a mit előbbi föliratukban előadtak.

És mindezekről a jelen országgyűlés tartama alatt törvény utján kell intézkedni. Mig ez nem történik, ragaszkodnak azon állitásukhoz, hogy az ország kormánya, nemzetök gyalázatára és kárára, idegenek kezeiben van. [3])

Ez irat úgy tartalma, mint hangja által leverő hatást gyakorolt a főherczegre, a ki most a kiegyenlítés reményét már-már teljesen elveszté.

Azonban mialatt tanácsosai az adandó válasz megállapításával foglalkozának, deczember 10-én az esti órákban, megje-

---

[1]) A főherczeg deczember 5-iki leirata. — L. **Irományok. XII. szám.**

[2]) A főherczeg deczember 6-iki jelentése. — L. **Irományok. XIII. szám.**

[3]) Az országos küldöttség deczember 9-iki fölirata — L. **Irományok.** XIV. szám

lent nála *Pálffy Miklós*, és hosszas beszélgetés után, rájött az országos küldötség iratára. Értésére esett — úgy mond — hogy a főherczeg ez irat miatt neheztel; ő is azt tartja, hogy »némileg meglehetősen erős«; de Istenre mondja, hogy az nem tartalmazza a rendek véleményét és szándékát; az országos küldöttség csak azért fogadta azt el, hogy néhány tagját kielégítse; és azért nem szabad azt betűszerinti értelemben venni.

A főherczeg erre a következőképen válaszolt. Neki az iratot a rendek nevében adták át, és ő azt nem értelmezheti, nem magyarázhatja és nem foghatja föl másképen, mint a hogy lényege, tartalma és betűje követeli; nem is keresheti, hogy a rendek közől egyik vagy másik mily gondolatokat és érzelmeket táplál lelkében. Ennek következtében az iratot beható megfontolás tárgyává teendi, és úgy fog arra válaszolni, a mint a dolog természete és ő felsége érdeke igényeli. Végre megjegyzé, hogy a rendek ildomosabban és szerényebben terjeszthették volna elő kivánataikat, és nem oly erőteljes kifejezésekkel, melyek ő felségét méltán sérteni fogják.

Pálffy ekkor arra kérte a főherczeget, bocsássa be magához az előszobájában várakozó Nádasdyt és Illésházyt, a kiktől szintén hallani fogják, hogy ők magok és a rendek nincsenek abban az értelemben, a melyet ő fensége az iratból kiolvas. Egyúttal kérte, hogy mielőtt válaszát elkészíti, hallgassa ki a magyar tanácsosokat is.

A főherczeg azonban megjegyzé, hogy nem látja át, miért kellene néki akár Nádasdyval és Illésházyval, akár a magyar tanácsosokkal értekezni. Átadták neki az iratot, és erre fog válaszolni. Ha ők más nézetben vannak, ezzel összhangzóan kellett volna iratukat fogalmazniok.

Pálffy bucsút vett a főherczegtől, de másnap korán reggel, Nádasdy és Illésházy kiséretében, fölkereste *Harrach* bárót, a főherczeg legbizalmasabb tanácsosát. Itt mind azt ismételé, a mit a főherczegnek előadott volt, és fölkérte, birja rá a főherczeget, hogy hivja magához a magyar tanácsosokat, a kik mindent a helyes kerékvágásba fognak vezetni; ne gondoljanak sokat azzal az »átkozott irással«, a melyet vissza fognak vonni.

Harrach sietett jelentést tenni a főherczegnek, a ki azon-

nal maga köré gyűjté német tanácsosait. Ezek abban a véleményben voltak, hogy az országos küldöttség iratát nem szabad ugyan hallgatással mellőzni, mindazáltal czélszerü a magyar urak kérésére a magyar tanácsosokat meghallgatni. A főherczeg helyeselte e nézetet, és haladék nélkül magához hivatta a magyar tanácsosokat.

Ezek előtt a főherczeg igy szólott: Tudják, miféle iratot adott neki át az országos küldöttség. Erős és kiméletlen irat az, a milyent nem várt volna a rendektől; annál kevesbbé, mert ő a maga részéről ekkorig nyilatkozataiban »ildomos és szerény volt«, egyúttal sérelmeik megszüntetésére oly utakat és módokat ajánlott, a melyek, meggyőződése szerint, tekintettel a körülményekre, egészen czélravezetők. És habár az érintett iratot már tanácskozás alá vette, és arra oly választ fog adni, a milyet ő felsége tekintélyének és méltóságának föntartása követel; mivel azonban tudomására jutott, hogy a rendek közül sokan nem osztoznak abban a véleményben, melyet az irat, szószerinti értelmezése szerint, tartalmaz, és többen vannak, a kik nem helyeselték és javalták ez iratot: előbb magyar tanácsosait meg akarja hallgatni.

A magyar tanácsosok ezután félrevonultak, és egymás között hosszasan tanácskoztak. Majd ismét a főherczeg elé lépve, kinyilatkoztatták, hogy az országos küldöttség iratát ők is túlerősnek és szerénytelennek tartják, azt nem helyeselhetik, és azon lesznek, hogy megsemmisíttessék és visszavonattassék; mivel pedig az irat-váltás nem vezet czélhoz, sőt azt eredményezi, hogy a vélemények mind távolabb esnek egymástól, azt fogják a rendeknek javasolni, hogy a tárgyalásoknak élőszóval eszközlendő folytatását határozzák el, és arra az országos küldöttséget utasítsák.

A főherczeg maga is azon véleményben volt, hogy a német és magyar tanácsosok közös értekezletei, a vélemények tisztázására és kiegyeztetésére legtöbb kilátást nyujtanak; helyeslését fejezte ki a magyar tanácsosok megállapodása fölött; és újólag inté őket, hogy az országos küldöttség iratának megsemmisítésére gondjok legyen. [1])

[1]) A főherczeg deczember 20-iki jelentése.

Az országgyülés, mely a tárgyalások siettetését nem kevesbbé óhajtotta, mint a főherczeg, szintén elfogadta a magyar tanácsosok javaslatát.

Ennek következtében az országos küldöttség deczember 12-én megjelent a főherczeg előtt, és Forgách Simon által élőszóval előterjesztette, tizenegy pontban szabatosan formulázva, az országos kivánatokat, melyek a további alkudozásokban alapúl szolgáltak. Ezek a következők:

Az összes magyarországi ügyeket a magyar tanács tárgyalja és intézze el.

A véghelyek megerősítéséről, őrséggel ellátásáról, és az üresedésben levő kapitányi állomások betöltéséről gondoskodjék a király.

Figyelmeztetik a királyt, hogy a koronajavak némely tisztviselői a nemeseknek károkat okoznak. Fölkérik, hogy a jelen országgyülés alatt nevezzen a magyar kamarához alkalmas elnököt és tanácsosokat. Ezek kezeljék az ország összes közjövedelmeit, és semmiféle más kamarától ne függjenek; egyedül a királynak, távollétében pedig a főherczegnek és a magyar cancellárnak legyenek alárendelve.

Az ország véghelyeinek és jövedelmi forrásainak megvizsgálására küldessék ki egy magyarokból és németekből álló bizottság, mely a behozandó reformokról is javaslatot dolgozzék ki.

Az igazság kiszolgáltatásáról, a törvények értelmében, gondoskodjék a király.

A nádori méltóság visszaállítását nem sürgetik; mivel azonban ennek helyét foglalja el a három országos főkapitány, e tisztségekre mindig született magyarok neveztessenek.

Intézkedjék a király a horvát- és tótországi bán rendelkezésére álló hadak szaporításáról és fizetéséről. [1])

A főherczeg, miután ez előadást meghallgatta, a magyar küldöttséget egy szomszéd terembe küldé, maga pedig német tanácsosaival rövid értekezletet tartott, melynek végeztével az újra behívott magyar küldöttségnek, *Strein Reichard* német tanácsos, élőszóval adta elő a főherczeg resolutióját.

---

[1]) Forgách Simon előadásának irásban foglalt kivonata a bécsi államlevéltárban. — L. **Irományok.** XV. szám.

Ebben figyelmezteti a küldöttséget arra, hogy utolsó irata »kelleténél kissé érdesebb és. a rendeknek ő felsége iránti hódolatával meg nem egyező.« Minthogy pedig a magyar tanácsosok is azt a véleményt fejezték ki, hogy azon iratot, a rendek határozatából, vissza kell vonni és meg kell semmisíteni: ő fensége »követeli«, hogy a rendek vegyék vissza azon iratot, és azt, netán létező másolataival együtt, vonják vissza, semmisítsék meg, és, nehogy emlékezete fönmaradjon, enyészetnek adják át. Továbbá, nehogy a fönforgó tárgyalásokból a királyra bármely hátrány háramoljék, kijelenti, hogy mindaz, a mi tárgyaltatni és végeztetni fog, csak azon föltétel alatt tekintendő érvényesnek, ha viszont a rendek is a propositióban foglalt királyi kivánatokat teljesítik.

A magyar tanács hatáskörének visszaállítása tárgyában a főherczeg ragaszkodik utolsó nyilatkozatához, a mely, nézete szerint, a rendek óhajtásának teljesen megfelel. Ahhoz még csak azt csatolja, hogy a rendek jelöljenek ki nehány tanácsost, a kik állandóan a főherczegnél tartózkodjanak. És mivel a cancellár néhány tanácsossal mindig a király oldala mellett szokott lenni, és illő is, hogy a főherczeg a fontosabb ügyeket ő felsége tudtával s megegyezésével intézze el: a rendek találjanak módot, hogy mindkét igényt ki lehessen elégíteni. [1])

A küldöttség által előterjesztett pontokra határozatainak közlését későbbre halasztá. De nem soká váratta őket. Már másnap (deczember 13-án) újra magához hivatta a küldöttséget, és resolutióját úgy élő szóval, mint irásban közlé. [2])

A *végbelyek* tárgyában, mindazt a mit a küldöttség ajánl, maga is szükségesnek tartja. Mind ő maga, mind ő felsége szívesen fordítottak volna nagyobb gondot azokra. De föntartásuk nagy összegeket vesz igénybe. Már pedig az ország négy év óta sem pénzben, sem munkákban nem nyujtott segítséget. Mindent meg fog tenni, a mi hatalmában áll. Reméli, hogy a rendek is teljesítendik kötelességöket. A küldöttség kivált Ujvárt és Szendrőt ajánlja a király figyelmébe. Nem

[1]) A főherczeg e nyilatkozatot, decz. 20-iki jelentéséhez mellékelve, közli a királylyal. — L. **Irományok.** XVI. sz.

[2]) Erneszt főherczeg decz. 20-ki jelentése.

tartja illőnek, hogy ő felsége eljárását mintegy szabályozni akarják. De azon lesz, hogy az országra kár ne háromoljék. És az üresedésben levő kapitányságok betöltése iránt is, meghallgatva a magyar tanácsosok véleményét, még az országgyűlés tartama alatt fog határozni.

A vizsgáló bizottság kiküldésében megnyugszik; kész ahhoz a maga részéről tagokat nevezni; fölhívja a rendeket, válaszszák meg ők is küldötteiket, és tűzzék ki a határnapot, a mikor a bizottság működését megkezdje.

Figyelmeztetésöket a királyi tisztviselők által okozott károkra vonatkozólag, úgy tekinti, hogy jóindulattal történik, és nem szándékoznak ő felségének oly ügyeibe avatkozni, a melyekben magán ember sem hagyja magát megszoríttatni.

Jól tudja, hogy milyen volt hajdan a kincstár szervezete. De Ferdinánd királyt fontos okok birták rá, hogy a mostani rendszert hozza be. Ezt rögtön és egyszerre megváltoztatni igen veszedelmes kisérlet volna. De kész ez ügyet a magyar tanács legelső évnegyedes ülésén előterjeszteni, és beható tanácskozás tárgyává kitűzni. A kamara mostani elnöke és tanácsosai mind alkalmas és hű emberek; mivel azonban amaz ismételve beadta lemondását, a mennyiben ezt most megújítaná, helyébe a magyar tanácsosok véleményének meghallgatásával, mást fog kinevezni.

Az igazságszolgáltatásra vonatkozó kivánatuk értelmét nem bírja fölfogni. Fejtsék ki bővebben. Ha meggyőződik javaslataik helyességéről, nem fog késni azokat magáévá tenni.

A dunántúli főkapitány, Dobó Ferencz már többször kérte elbocsáttatását; helyét, a magyar tanácsosokat meghallgatva, még az országgyűlés alatt be fogja tölteni. A mennyiben a dunántúli főkapitányság székhelyének Győrről Pápára való áthelyezését czélszerűnek tartják, az áthelyezés módozatai iránt értekezni fog magyar tanácsosaival. A harmadik (felső magyarországi) főkapitányság betöltése megfontolást igényel; minélfogva ez iránt még nem nyilatkozhatik. Az idegeneket a főkapitányságokból, a többször előadott tekinteteknél fogva, nem lehet egészen kizárni. Az iránt, hogy a főkapitányok mily módon járjanak el az ország rendes birái által hozott itéletek végrehajtásánál, a magyar tanácsosokkal értekezni fog.

Az udvari kamarához rendeletet fog bocsátani, hogy a báni katonáknak zsoldjokat szolgáltassa ki.[1])

Az országos küldöttség deczember 17-én válaszolt. Az évnegyedes tanácsülések megtartásával, és azzal, hogy néhány magyar tanácsos állandóan az udvarnál tartózkodjék, meg van elégedve. De azt kivánja, hogy az igazságszolgáltatást kivéve, a mi az ország rendes biráihoz tartozik, a magyar tanácsosok az ország összes ügyeit tárgyalják, és a határozatok végrehajtása a magyar cancelláriához tartozzék.

A főherczeg azon szemrehányását, hogy a rendek négy éven át semmit sem tettek a véghelyek érdekében, nem hagyják észrevétel nélkül. Lehetséges, hogy néhány megye elmulasztotta az ingyen-munkákat kiszolgáltatni. De sok megye többet tett, mint a mennyi kötelessége lett volna. És az ország összes megyéi készséggel ajánlották volna meg úgy az adót, mint az ingyen-munkát, ha a király összehívja az országgyűlést. Nem szándékuk ő felségének teendőit a véghelyek körül szabályozni; a haza szeretete és veszedelmének szemlélete késztetik arra, hogy a királyt kérjék, — viselje gondját a véghelyeknek.

A bizottságokat a rendek készséggel alakították meg. Abban történt megállapodás, hogy az ország négy részébe négy külön bizottság küldessék. A tengerparttól a Dráváig terjedő országrész számára, Slavonia rendei tartományi gyűlésükön magok választandják meg küldötteiket. A többi három bizottság mindegyikébe két »nagyságos úr« és két köznemes választatott. A Drávától a Dunáig: Nádasdy Ferencz és Pálffy Miklós, Megyery Imre és Pethő Kristóf; a Dunától Liptómegyéig: Batthyányi Boldizsár és Illésházy István, Esterházy Ferencz és Justh András; Liptómegyétől Erdély és Lengyelország határáig: Forgách Simon és Révay Ferencz, Zokoly Miklós és Rákóczy Zsigmond.

A közjövedelmek kezelését, Ulászló és Ferdinánd királyok törvényeinek értelmében, a magyar kamarára kérik bizatni. Tudják ugyan, hogy a míg egy kincstárnok állott a pénzügyi

---

[1]) Datum nélküli pontozat, az udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok.** XVII. szám.

igazgatás élén, a kincstár mindig jó karban volt; ha azonban a király a kincstárnok kinevezését most nem tartja lehetségesnek, legalább az általa bírt hatáskört teljesen ruházza át a kamara elnökeire és tanácsosaira. Az összes közjövedelmeket bizza rájok, és legyenek függetlenek a német kamarától. Nem kételkednek abban, hogy a kamara mostani elnöke és tanácsosai igen alkalmas emberek; a rendek csak hatáskörükről szóltak.

Az igazságszolgáltatás ügyében ajánlatát köszönettel fogadják.

A harmadik főkapitányságra magyar urat nevezzen ki; és a főkapitányokat ruházza föl teljes hatalommal a véghelyek és katonák fölött. Azt, hogy azok mily módon járjanak el az itéletek végrehajtásában, megszabják a régi törvények. Minthogy pedig az igazságszolgáltatásban csak honfiak vehetnek részt, újra kérik a királyt, hogy mindig magyarokat alkalmazzon a kapitányi tisztekre. Az idegen országok által nyújtott segélynek nem más a rendeltetése, mint az ország védelme, és erre őket főleg saját érdekök, önmagok megoltalmazása készteti.

Végül kérik, hogy a báni katonákról idejekorán gondoskodjék. [1]) A deczember 9-iki föliratnak megsemmisítéséről és visszavonásáról — az országos küldöttség — úgy látszik említést sem tett. A főherczeg nem ragaszkodott ezen kívánatához. És sajátszerű, hogy a föliratnak, melyet a főherczeg megsemmisíttetni kivánt, »nehogy emléke fönmaradjon«, épen csak azon példánya maradt fönn, melyet az udvar őrzött meg.

A főherczeg most — deczember 19-iki leiratában — nagy lépéssel közeledett a rendek álláspontjához; azonban nyilatkozatait úgy formulázta, hogy azok rést is nyitottak, a melyen az engedmények következményei elől ki lehetett siklani.

Igy a magyar tanácsról szóló pont a rendek kivánatát egész terjedelmében teljesíteni látszott, de akként volt fogalmazva, hogy épen a lényeg hiányzott belőle.

Az ingyen munkákról fölmerült vitát azzal ütötte el, hogy azoknak mikénti fölhasználásáról a kiküldendő bizottsá-

---

[1]) Datum nélküli pontozatok az udv. kamara levéltárában. — L. **Irományok.** XVIII. sz.

gok jelentései tájékozást fognak nyujtani. Buzgó gondoskodásukat a véghelyekről helyeseli, és igéri, hogy azok érdekében mindent meg fog tenni.

A bizottságok összeállitását jóváhagyja. A slavoniaihoz Károly főherczeg fogja biztosait csatolni. A többi három bizottságba a maga részéről a következőket nevezi ki: Puchhaim Miklóst, Praun Erasmust, Brassicanus Jánost, Rappach Kristófot, Zierotin Frigyest, Hag Dávidot, Kielman Andrást, Redern Györgyöt és Herberstein Feliciánt, kik részint az udvari és osztrák kamarák tanácsosai, részint a haditanács tagjai valának. Ezekhez még két magyar férfiú járul: Melyth István, a szepesi kamara elnöke és Hosszútóti György kamarai tanácsos. A bizottságok jelentéseit a magyar tanács legelső évnegyedes ülésszakán fogja tárgyalás alá venni. A főherczeg fölhivja a rendeket, hogy a bizottságok költségeinek födözéséről gondoskodjanak. Működésöket szent György napján kezdjék meg.

Az igazságszolgáltatás terén foganatosítandó reformok iránt a jövő országgyűlés propositiója fog javaslatot tenni.

A Dunán-inneni és túli országrészek főkapitányságai tárgyában, a magyar tanácsosokkal most fog értekezni. A fölvidéki főkapitányság betöltésének kérdése oly fontos, hogy ő felségéhez kell fölterjeszteni. De még az országgyűlés alatt oly intézkedéseket teend, melyek ezen országrész javára szolgálnak. A főkapitányok hatáskörét a magyar tanács legelső évnegyedes ülésszakán szabályozandja. Helyesnek tartja, hogy az itéletek végrehajtásában az országos törvényekhez alkalmazzák magokat. És hogy erre nézve az idegen kapitányok részéről se merüljön föl nehézség, a magyar tanács gondoskodni fog; mert ahhoz, hogy az idegenek a főkapitányságokból ki legyenek zárva, nem adhatja megegyezését.

A báni hadak fizetéséről és szaporításáról haladék nélkül intézkedni fog.[1])

A főherczeg úgy ezen iratban, mint átadása alkalmával, intette a rendeket, hogy miután ő, »a mennyire az időviszonyok

[1]) Datum nélküli pontozatok, az udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok.** XIX. sz. A főherczeg 1588. jan. 2-iki jelentéséből tudjuk, hogy decz. 19-én adta át.

engedik, kivánataikat teljesíté«, most már végre ők is tegyenek eleget a propositióban foglalt fölhivásnak. És remélte, hogy czélt ér. [1])

A főherczeg nyilatkozatának nehány pontja valóban kielégíté a rendeket. De épen a leglényegesebbekre nézve kifogásaik voltak.

A királyi tanácsról szóló pontba oly záradékokat óhajtottak fölvétetni, melyek a tanácsot valóságos kormányszék jellemével ruházták volna föl, úgy, hogy föladata nem szorítkoznék a véleményadásra, hanem határozatokat hozhatna; és ezeknek végrehajtását a magyar cancellariának biztosítanák.

Továbbá a fölsőmagyarországi főkapitányság betöltésének elhalasztásában nem tudtak megnyugodni; főleg, mivel újabb hirek érkeztek a fölvidéki hadak fegyelmetlensége és kicsapongásai felől. A felsőmagyarországi főkapitány és az egri kapitány kinevezését, valamint a Dunántúli főkapitányság székhelyének Pápára átvitelét haladék nélkül kérték eszközöltetni. Figyelmeztették a főherczeget, hogy teljhatalommal lévén fölruházva, nem szükséges a királyhoz fordúlnia.

Végre az országos bizottságoknak közelebb eső határnapot kértek kitűzetni. [2])

A főherczeg teljesen megértette e fölterjesztés fontosságát. [3]) És el volt határozva, újabb leiratában nyiltan kimondani, hogy a rendek »lehetetlen és esztelen dolgokat kivánnak tőle.«

Azonban több magyar úr megjelenvén nála, azt ajánlá: hivassa ismét magához a magyar tanácsosokat, kik meg fogják nyugtatni az iránt, hogy az utolsó fölterjesztésnek nem az az értelme és czélja, a melyet ő maga és német tanácsosai abból kimagyaráznak.

A főherczeg csakugyan magához hivatta a magyar tanácsosokat, a kiket német tanácsosainak jelenlétében fogadott.

---

[1]) A főherczeg decz. 20-iki jelentése. — L. **Irományok.** XX. sz.

[2]) A rendek küldöttei által tett datum nélküli fölterjesztés. — L. **Irományok.** XXI. sz.

[3]) Ugy nyilatkozik, hogy »unter dem Namen Consilii Hungarici das ganze Kammer und Kriegswesen, ja auch die Expedition, Conclusion, und den Schluss in und bey den Berathschlagungen einzuräumen begern, und solches zwar so austruckenlich als Sie es bevor nie begert haben.«

Fölolvastatván előttök úgy a saját utolsó nyilatkozatát, mint az ő utolsó föliratukat, kijelenté, hogy az ebben foglalt kivánatok a királyi tekintély sérelme nélkül nem teljesithetők, és ezekkel az ősi szabadságot kelleténél tovább akarják terjeszteni. Ha ezekhez makacsúl ragaszkodnának, ő készebb eredmény nélkül hagyni el az országgyűlést, mint a királyi tekintélyen sérelmet ejteni, melyet többé nem lehetne jóvá tenni. Ha azonban más útra lépnek, más módozatokat hoznak ajánlatba, és reményt nyújtanak az egyesség létrejöttére, ő is kész az engedményekben a legszélsőbb határokig elmenni.

Utána *Pálffy* szólalt föl. Német nyelven tartott előadásban, elmondotta, hogy a nemzet szabadságain mennyi sérelmet ejtettek, mily gyakran igérték azok orvoslását; és senki sem segített rajtok, sőt szenvedéseik esztendőről esztendőre növekedtek. Azon kérelemmel fordúl tehát a főherczeghez, hogy még az országgyűlés alatt intézkedjék a szegény nép bajainak megszüntetéséről.

Majd *Batthyányi* vette át a szót. Az ország szabadságait magyarázta. Kikelt a *tisztán* és *vegyes* magyarországi ügyeknek megkülönböztetése ellen. Az országos ügyek alatt a kamarai és hadi ügyek is értetnek, a melyek a többiektől, szabadságuk megsemmisítése nélkül, el nem választhatók. Ő, és utána a többi tanácsosok is hangsúlyozták, hogy meg kell nyugtatni a rendeket, mert különben nem lehetséges őket többé együtt tartani.

Erre a magyar tanácsosok elbocsáttattak, a főherczeg pedig német tanácsosaival együtt maradt. Ezek egy iratot szerkesztettek, melyben a főherczeg minden fejtegetés és polemia nélkül a vitás pontokról nyilatkozik, és pedig úgy, hogy a rendeknek némi engedményeket tesz, a nélkül, hogy a királyi tekintélyből bármit levonna. [1])

Ezen iratban a királyi tanácsról szóló pont újból van fogalmazva. Be van iktatva az, hogy a »tisztán magyarországi ügyek a magyar cancellária útján nyerjék elintézésöket; ha pedig kétség merülne föl az iránt, mit kelljen a tisztán magyarországi ügyek alatt érteni, a kérdés a magyar tanács elé ter-

[1]) A főherczeg 1588. jan. 2-iki jelentése.

jesztetik, és a király, esetleg a főherczeg, meghallgatva a véleményeket, fog határozni.

A fölvidéki főkapitányságról a főherczeg úgy nyilatkozik, hogy mivel, bizonyos tekintetek miatt, mindjárt nem határozhat; még ez országgyűlés alatt oly intézkedéseket teend, melyek az ország és különösen a felső részek javára szolgálandnak; azon lesz, hogy a hadak rendesen kapják meg fizetésöket és szigorú fegyelemben tartassanak; ha pedig egyes kihágások felől tudomást nyer, a vétkesek megbüntetésére gondja lesz. Nem tartja méltányosnak, hogy az idegenek az összes kapitányságokból egészen kizárattassanak; kivéve a Dunán-inneni és túli főkapitányságokat; a fölvidéki kapitányság ügye függőben maradván. Az egri kapitányság betöltéséről a főherczeg akkor fog határozatot hozni, ha a megelőző pontok iránt az egyesség létre jő.

Az országos bizottságok részére a határnapot a rendek tetszésök szerint határozhatják meg. [1])

Miután ez irat elkészült, a magyar tanácsosok visszahivattak, hogy azt meghallgassák. És még azon nap (deczember 22-én) megküldetett nekik, oly fölhivással, hogy azon esetre, ha ezen *végső nyilatkozat,* véleményök szerint, a rendeket ki fogja elégiteni, adjanak tanácsot, miként lehetne a vitás pontok iránt kiegyenlítést hozni létre. [2])

A magyar tanácsosok, más nap, (deczember 23-án) a magok köréből egy főpapot és egy zászlós urat küldöttek a rendekhez, oly czélból, hogy azokat megnyugtassák és türelemre intsék. Itt fenyegető nyilatkozatokat kellett hallaniok. »Ha a főherczeg nem teljesíti kivánataikat, — azonnal szétmennek.«

A tanácsosoknak nem volt szükségök ezen pressióra. Ez alkalommal a rendekkel egy értelemben valának, és ugyanazon álláspontot foglalták el újabb nyilatkozatukban.

Az ország kormányzásának két ágát különböztetik meg, egyik a belügyeket, a másik a külügyeket foglalja magában. Ezek, különbség nélkül, mind *tisztán* magyarországi ügyek, akár hadi- vagy pénzügyeknek, akár vegyes ügyeknek neveztes-

[1]) Egykorú irat az udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok. XXII.** sz.

[2]) A főherczeg többször idézett jelentése.

senek. A rendek hajlandók ugyan a hadi ügyeket vegyeseknek ismerni el, a mennyiben Magyarország védelme a szomszéd tartományoknak is közös érdeke, mert ezek önmagokat oltalmazzák, mikor Magyarországot segítik; azonban nem volna méltányos, hogy a védelem és segély ürügye alatt, a magyarok megfosztassanak szabadságaiktól, mig a többi országok kormányzásában ő felsége épen nem használ magyarokat. Az ország védelmét tehát a három főkapitány vezesse; ezek mind magyarok legyenek, azért is, mert idegen kapitányok alatt a magyar rendek nem tartoznak síkra szállani; de nem ellenezik, hogy néhány véghely parancsnokaivá időnkint külföldiek is neveztessenek.

A belkormányzati ügyeket is ő felsége magyarok által intéztesse el; az igazságszolgáltatást bízza a helytartóra és az ország rendes biráira; egyéb ügyek a magyar tanácsban nyerjék elintézésöket. A rendek azon óhajtása, hogy az expeditio a magyar cancellária útján történjék, egészen méltányos. Ennek megállapítását nem lehet az évnegyedes tanácsülésekre hagyni; törvényeket csak országgyűlésen lehet alkotni. Ugy kell tehát a rendek utolsó föliratát magyarázni, hogy a magyarországi ügyeket — akár tisztán azok, akár vegyesek — a magyar tanácsban kivánják tárgyaltatni, és ő felsége, illetőleg a főherczeg által elintéztetni; szabadságában állván a vegyes természetű ügyek tárgyalásához német tanácsosait is meghivni. Mert ha csak igazságszolgáltatásra vonatkozó ügyek utasittatnának a magyar tanácshoz, a hadi és kamarai ügyek pedig elvonatnának attól: úgy magyar tanácsra szükség sem volna, mert az igazságszolgáltatás az ország rendes biráihoz tartozik.

Továbbá az iránt is kérnek megnyugtató nyilatkozatot, hogy a magyar kamara elnöke senki mástól nem fog függeni, csak a királytól és a magyar tanácstól. Ezt szintén törvénybe kell iktatni.

A felsőmagyarországi főkapitány kinevezését főleg azon országrész rendei sürgetik; és óhajtásuk teljesen jogosúlt, mert azon országrész nem kevesbbé érdemel figyelmet, mint a másik kettő. Minthogy azonban a főherczeg most nem határozhat az ügyben, nyugtassa meg a rendeket azzal az igérettel, hogy a legelső évnegyedes tanácsgyűlésig, vagy legalább a jövő

országgyűlésig ki fog nevezni oda főkapitányt, és addig is rendeleteket fog kibocsátani a katonai fegyelem föntartása érdekében.

Óhajtják, hogy az országos bizottságok már február 1-én kezdjék meg működésöket.

A főherczeg teljesítse mindezen kéréseket; nehogy a rendek végkép elkeseredvén, szétoszoljanak, és nagy baj érje az országot. [1])

A főherczeg nem volt megelégedve a tanácsosokkal. Ugy találta, hogy mint az országgyűlés tagjai, és nem mint a király tanácsosai nyilatkoznak. A német tanácsosokkal tartott értekezletben az ország rendeihez intézett leirat állapíttatott meg, a mely hivatva volt azokat engedékenységre hajlítani.

Inté őket, legyenek tekintettel »az idők mostohaságára«, ne hallgassanak »magán érzelmeikre,« inkább a körülményekhez alkalmazkodjanak. Nyugodjanak meg a deczember 19-iki rezolutióban. Ne sürgessék a fönnálló intézmények rögtöni átalakitását. Az ily hirtelen változtatások mindig veszélyek és zavarok szülői szoktak lenni.

Ha az 1583-iki országgyűlésen tett királyi igéretnek csakugyan az az értelme, hogy a király az 1582. évi országgyűlésen előadott kivánatokat teljesítse, vagyis az ország szabadságát állítsa helyre: ez, a főherczeg véleménye szerint, megtörténik a királyi tanácsnak általa javasolt szervezése által. Mert habár elhalasztatik a cancelláriai expeditió módozatainak megállapitása, és azon kérdés eldöntése: melyek a tisztán magyarországi ügyek, a király, illetőleg a főherczeg belátására bizatik; a rendek meg lehetnek nyugodva az iránt, hogy maga idején helyes határozatokat fog hozni. A főherczeg jól tudja, hogy úgy a jogi ügyek, mint a tisztán magyarországi ügyek elintézése a magyar cancellariához tartozik.

A főherczeg abban a meggyőződésben él, hogy a magyar tanács oly tekintélyt fog nyerni, a melyet a rendek ősei, — »kik mindig bölcsen számoltak a viszonyokkal« — Ferdinánd és Miksa uralkodásától fogva, kivánni, sőt remélni sem mertek.

---

[1]) Egykorú irat az udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok.** XXIII. sz.

Az országos jövedelmek kezelésére nézve nincs joguk követelésekkel lépni föl. Ulászló király törvénye, a melyre hivatkoznak, a közjövedelmek elidegenítéséről és elzálogosításáról intézkedik. A mi az elzálogosítást illeti, köztudomású, hogy szükség törvényt bont. Ferdinánd és Miksa királyoktól soha sem kívánták a rendek, a mit most kérnek. Mindazáltal, ha az országos bizottságok jelentéséből kitűnnék, hogy a közjövedelmek nem jól kezeltettek, vagy jobban értékesíthetők, a megfelelő módon intézkedni fog.

Az 1545—1552-ik évi törvények a külföldi tisztviselők alkalmazását nem tiltják. Az 1582-ik évi országgyűlés az idegen tisztviselők erőszakoskodásainak megszüntetését, és nem az ő eltávolításukat sürgette.

A főkapitányságok és az egri kapitányság tárgyában, a rendek óhajtásai, a mennyiben a körülmények engedik, már teljesíttettek. [1])

Az országos bizottságok, a rendek javaslata szerint, február elsején kezdjék meg működésöket, a mennyiben a téli időjárás zordonsága nem akadályozza.

Minthogy ennél tovább a főherczeg nem mehet, és némely pontban már is többet tett, mint a mennyit az 1583-iki igéret követelni látszik; reméli, hogy a rendek meg lesznek elégedve, és azonnal hozzá fognak a propositió tárgyalásához. Ha ettől még ezután is vonakodnának, és ez által az ország újabb bajokba bonyolíttatnék: azért sem ő felségét, sem a főherczeget nem terhelné a felelősség. De bízik abban, hogy a rendek teljesíteni fogják kötelességöket. [2])

A főherczeg, midőn ez iratot a magyar tanácsosoknak átadta, fölkérte őket, hogy igyekezzenek megnyugtatni a rendeket. Ez alkalommal közlé velök, hogy a király felsőmagyarországi főkapitánynyá Miksa főherczeget szándékozott kinevezni, a mit a rendek örömmel fogadtak; de a főherczegnek

---

[1]) Hozzá van téve, hogy »a mint a mellékelt iratból megláthatják.« Főnnebb is a közjövedelmekre vonatkozó pontban is hivatkozás történik: »sicut in scripto continetur.« Ezt nem ismerjük.

[2]) Egykorú irat az udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok.** XXIV. sz.

lengyel királylyá történt megválasztatása a tervet meghiúsítá; most azzal a gondolattal foglalkozik, hogy egy másik főherczeget fog kinevezni; reméli, hogy ezzel szintén meg lesznek elégedve; türelemmel várják be tehát intézkedését.[1])

A tanácsosok siettek megfelelni a főherczeg fölhivásának. És nem siker nélkül.

IV.

A rendek, három napi tanácskozás után, föliratot szerkesztettek, mely a tárgyalások összes eredményeit resummálta.

Köszönetet mondanak a főherczegnek, hogy körükben megjelenvén, ő felsége és a rendek között a közbenjáró tisztét elvállalta. Kijelentik, hogy az 1582. és 1583-ki országgyűlések végzéseitől nem térhetnek el. Fölkérik tehát a királyt, hogy mivel a jelen országgyűlésre nem jöhetett el, a következő év február 2-ára hirdessen új országgyűlést, és az ország szabadságai visszaállításának munkáját, melyet a főherczeg most megkezdett, addig fejezze be.

Azt, a mi a királyi tanács évnegyedes üléseiről és a közjövedelmek megvizsgálásáról tárgyaltatott, elfogadják, és a törvénykönyvbe iktattatni kérik, hogy »ekként a királyi tanács tekintélye teljesen visszaállíttassék.«

Hasonlag a kamara hatósága is állíttassék vissza. Ez kezelje az ország összes közjövedelmeit, addig, a míg majd kincstárnokot lehet kinevezni.

Minthogy most nádorválasztásra »nem kedvező az alkalom« és mind a három főkapitányságra nézve ő felsége »bizonyos okok miatt« egyszerre nem határozhat; kérik, hogy egy év lefolyása alatt, mind a három főkapitányságra magyarokat nevezzen, és azoknak úgy a véghelyeket mint a katonákat rendelje alá. Az üresedésben levő kapitányságokat is mielőbb töltse be érdemes hazafiakkal, a kik a törvények által megállapított hatáskörrel bírjanak. Rendelkezzék, hogy a véghelyekben levő katonaság a nép elnyomásától és a falvakban

[1]) Erneszt főherczeg sokszor idézett jelentése.

való kalandozástól tartózkodjék; állomásain lelkiismeretesen őrködjék; és zsoldját rendesen kapja meg.

A magyar tanácsosok évnegyedenkint jőjenek össze, és ő felsége, vagy távollétében, a főherczeg elnöklete alatt a fontosabb köz- és magánügyeket tárgyalják. Néhányan közülök, fölváltva, állandóan a király, illetőleg a főherczeg oldala mellett tartózkodjanak, a kikkel az ország összes ügyeit, a kamarai és hadi ügyeket is beleértve, a melyek az évnegyedes ülésekre nem halaszthatók, tárgyalni és elintéztetni fogja.

Az ország négy részébe bizottságok küldetnek ki, a véghelyek és közjövedelmek megvizsgálására. Ha a tagok közül valamelyik a megjelenésben akadályozva volna, a bizottság gondoskodjék helyettesítéséről. A bizottságokhoz minden megye terűletén az alispán csatlakozik. Ő felségének tetszésére bizatik német tanácsosai vagy egyéb tisztviselői közül nehányat a bizottságokhoz csatolni. Ezek február 1-én kezdik meg működésöket, és a magyar tanács legelső évnegyedes ülésszakán benyújtják jelentésöket, a melynek alapján ő felsége, illetőleg a főherczeg, a magyar tanács meghallgatása után, a szükséges intézkedéseket életbelépteti.

Végül azon kérelemmel fordúlnak a királyhoz, hogy a jövő országgyűlésen személyesen megjelenve, az 1582., 1583-ki és a mostani országgyűlés végzéseinek értelmében, az ország szabadságainak helyreállítását tényleg eszközölje. Különben protestálva kinyilatkoztatják, hogy az 1583-ik évi végzésektől el nem térhetnek. [1])

A jövő évi országgyűlés összehívásának sürgetése és okadatolása új momentum vala a tárgyalásokban. A többi pontok formulázása elég mérsékletet, sőt önmegtagadást tűntet föl. Még a kamara függetlenségének hangsúlyozása is elmaradt. Azonban a rendek nem mulaszthatták el föntartani azon igényöket, hogy a magyar tanács befolyása a hadi- és pénzügyekre biztosíttassék.

Ennek következtében a főherczeg a távolságot, mely őt a rendek álláspontjától elválasztá, e fölirat által sem látta

---

[1]) Egykorú irat a bécsi állami levéltárban. — L. **Irományok.** XXV. szám.

áthidalva. Az ő felfogása szerint, a rendek kivánatait teljesítve, megingatná a királyi tekintélyt; olyasmit engedne nekik, a mit soha sem bírtak, a mire nincs joguk, a miből az ország romlása következnék.

E miatt, német tanácsosaival tartott értekezletben, elhatározá, hogy egy utolsó leiratot fog intézni a rendekhez, melyben előadja, mit tett érettök a király előtt; kimutatja, hogy kivánataik okadatolhatatlanok és teljesíthetetlenek, minélfogva a tárgyalások folytatásának lehetősége megszűnt.

A mint erről a magyar tanácsosok értesültek, *Pálffy, Nádasdy, Illésházy* és *Jóo* megjelentek *Harrachnál,* és kérték, vesse magát közbe a főherczegnél; mert ha a leirat elküldetik, a rendeket végkép elkeserítendi, és az országgyűlés föloszlását fogja maga után vonni. Azt ajánlották, hívja a főherczeg magához a magyar tanácsosokat; talán sikerűlend a kiegyenlítést létrehozni.

Erneszt főherczeg nem nagy reménységet táplált ugyan a sikerre, de ajánlatukat nem utasította vissza.

Az 1588-ik év első napján, Harrach lakásán tartatott meg a fontos conferentia. A deczember 28-iki fölirat szolgált a tanácskozásnak alapúl. Megállapíttattak a változtatások, melyek a főherczeget kielégítheték, és a melyeknek elfogadását a rendektől is remélni lehetett.

A bevezetésben azt mondák a rendek, hogy mivel ő felsége a jelen országgyűlésre meg nem jelenhetett: »mihelyt a birodalmi gyűlése be lesz fejezve, a jövő év február 2-án megnyitandó országgyűlést mielőbb, *bizonyosan* (certo) kihirdetni méltóztassék.« Itt a határnap és a »bizonyosan« szócska kihagyatott, mi által a szöveg szelídebb hangzást nyert (»mielőbb országgyűlést hirdetni méltóztassék«) és a király egyáltalában meg nem kötötte.

A hol a rendek továbbá azt kivánják, hogy ő felsége az ország szabadságai visszaállításának munkáját, »a mi most megkezdetett, a jövő országgyűlésig fejezze be«: — beiktattatott, hogy »a mennyiben az a király jogai, becsülete és tekintélye épségben tartása mellett megtörténhetik.«

A rendek a magyar tanács tekintélyének és a főkapitányok hatalmának *teljes* visszaállítását sürgették; a tanácskoz-

mány megállapodása szerint csak »a tanácsot megillető, illő és szükséges tekintélyről«, a főkapitányok »illő és elégséges hatalmáról« van szó. Az itéletek végrehajtása körül, a főkapitányok által követendő eljárás szabályozása a magyar tanács első évnegyedes ülésszakának tartatott fönn.

A rendek a legnagyobb súlyt helyezték arra, hogy »a kapitányságok hazafiaknak adományoztassanak.« E helyett a következő szöveg fogadtatott el: Ő felsége a kapitányságokat »*alkalmas* egyéneknek adományozandja, a miben ő felsége, illetőleg a főherczeg, a hazafiakra különös tekintettel leend.« A mi az eddigi állapot föntartásával, a rendek által annyiszor hangoztatott súlyos sérelem elejtésével egyértelmű vala.

Kevesbbé volt fontos a bizottságokra vonatkozó pontban történt javítás. A rendek azt kivánták, hogy a bizottságok eljárhatnak küldetésökben, ha tagjaik közül egyik-másik el is marad.

A változtatott szöveg a bizottságokat utasítja, hogy a meg nem jelent tagok számát jelentsék be a főherczegnek, a ki, ha szükségesnek látja, helyetteseket fog rendelni.

A fölirat zárpontjában, a rendek ismételik azon kérésöket, hogy »ő felsége a jövő országgyűlésre személyesen jelenjék meg, ott az utolsó és a jelen országgyűlés végzései értelmében, az ország szabadságait *bizonyosan, teljesen* és *tényleg* állítsa helyre; különben óvás alakjában kijelentik, hogy az 1583-iki végzéstől (az adó megtagadásáról) el nem állhatnak.«

Az enyhített szöveg szerint a rendek csak arra kérik ő felségét, hogy »a múlt és a jelen országgyűlés végzései értelmében, az ország szabadságait *tényleg* és *valósággal* állítsa vissza; különben az 1583-ik évi végzésre utalnak.«

A főherczeg e módosításokkal meg volt elégedve.

A magyar tanácsosok ekkor megjelentek a rendek között, előadták a főherczeg végső elhatározását, és fölhivták őket, hogy hagyjanak fel a további ellenszegüléssel, és most már vegyék a propositiót tárgyalás alá.

A hosszú tanácskozásnak eredménye az volt, hogy a többség ráállt a főherczeg kivánatára; míg a 21 megye követeiből álló kisebbség vonakodott elfogadni az egyezményt, és tiltakozni akart a szavazattöbbséggel létrejött végzés ellen.

Azonban reájok olvasták a törvényt, mely a kisebbségnek megnyugvást parancsol, a többség végzéseiben. A tanácsosok csak nagy erőfeszítéssel, és a végzés szövegében tett némi változtatással tudták őket megnyugtatni.

Az iratot [1]) még az nap későn este megvitték a főherczegnek, a ki meggyőződvén arról, hogy tartalma a királyi hatalomra nem sérelmes, a királynak nem szab új kötelességeket — mert a jövő országgyűlésen való személyes megjelenését is csak *kérik* a rendek — másnap (január 2-án reggel) kinyilatkoztatá, hogy elfogadja, és a törvénykönyvbe fölvétetni fogja. [2])

A főherczeg — a királytól nyert teljes hatalmát vette igénybe, mikor a sérelmek fölötti vitát ily módon befejezte. A király jóváhagyását csak utólag kérte ki; bár azt a deczember 11-én kelt utasítás értelmében, előlegesen kellett volna kieszközölnie. Eljárását azzal igazolja, hogy a tárgyalások menetében minden nap új fordulat állott be. A rendek mindig türelmetlenül sürgették beadványaikra a választ, és hivatkoztak teljhatalmára. Ha meggyőződnek, hogy ő azzal nem bír, és hogy mindenben a királyhoz kell fordúlnia, a tárgyalások bizonyára megszakadnak, és a rendek eredmény nélkül szétoszolnak. Azok ugyanis az országgyűlés kezdetén szelidek és engedékenyek valának. De a lengyelországi eseményekről érkező hirek nagy fordulatot idéztek elő a hangulatban.

»Egyébiránt — úgy mond — ha felséged ez ügyet alaposan megfontolja, és tekintetbe veszi az idők és személyek körülményeit, úgy fogja találni, hogy a mostani végzések által eddigi álláspontunkat egyáltalán nem áldoztuk föl; sőt az 1582. és 1583-ik évi végzések több világosságot és javítást nyertek. Ezentúl a rendek nem fogják az említett határozatok végrehajtását oly erélylyel sürgetni, s igy a jövő országgyűlések lefolyása is könnyebb leend. E fölött nagy előny az is, hogy most e tárgyakra nézve, felséged és a rendek között, az egyetértés helyreállíttatott.« [3])

---

[1]) Egykorú példánya meg van az állami levéltárban. — Egész terjedelemben föl van véve a jan. 6-iki fölterjesztésbe és az országgyűlési törvénykönyvbe.

[2]) A főherczeg január 2-ki jelentése. Lásd **Irományok. XXVI. sz.**

[3]) Január 2-iki jelentése.

V.

Ez alatt a rendek (január 2-án) hozzáfogtak a propositio tárgyalásához, a mely gyorsan ment, ugy, hogy négy nap alatt a határozatok hosszú sorozata készült el, és mindkét tábla által elfogadtatott.

A rendek egy esztendőre két forintot ajánlottak meg minden porta után, a melyeknek új összeirását rendelték el; a két forint, a melybe a kamarai nyereség is bele van számítva — két részletben volt fizetendő. Ezt is nagy áldozatnak mondották, tekintettel az ország nagy szegénységére, melyet a rosz termések, ragályos betegségek, az ellenség dúlásai, a katonák kicsapongásai és a rendkivüli adózások idéztek elő.

Továbbá Erneszt főherczegnek, hálájok kifejezésére, »az ország ügyeinek előmozdítása körül tanúsított állandó jóakaratáért« portánkint negyven dénárt, és az országos bizottságok költségeinek födözésére tiz dénárt szavaztak meg; mivel pedig ezen adó behajtása előtt kelnek útra, elhatároztatott, hogy a kamara 4000 tallért előlegezzen nekik.

Az adó behajtásának módozatai tekintetében a fönnálló törvényekre utalnak.

A propositióban javasolt új harminczadok fölállítása iránt most nem határoznak. Az országos bizottságok visszatérte után, a király magyar tanácsosaival vitassa meg a teendőket. Ezzel kapcsolatban a régi árúlerakóhelyek visszaállítását kérik.

Megújítják az 1567-ik évi 42-ik törvényczikket, mely az osztrák borok behozatalát tiltja, sőt e tilalmat kiterjesztik a stiriai borokra is; ha csak viszont a magyar boroknak kivitele Ausztriába és Stiriába, e tartományok részéről, meg nem engedtetik. Ellenben a magyarországi boroknak kivitelét Lengyelországba a rendek magok nem tartják kivánatosnak; a lengyel kereskedők az árúlerakóhelyeken vásárolják be borszükségleteiket.

Az 1405-ik évi országgyűlésen megszabott mértékek az egész országban használtassanak. Az alispánok megbízatnak, hogy a mértékek rectificatióját eszközöljék. A kereskedők

árúinak letartóztatásáról, szintén megujítják Zsigmond és V. László törvényeit.

Az ingyen-munkák hovafordításáról a király, az országos bizottságok jelentése alapján, tanácskozzék és határozzon.

Az állandó hadak tartása, — a fölkelés, — az ellenséges terűletre való betörések, — a szabad hajdúk, — a katonaságnak élelmiszerekkel való ellátása, — az utak és hidak jókarban tartása, — a vámok, — a török menekülők biztonsága, — a magán felek fegyveres összeütközéseinek megszüntetése, — a törvényszékek tartása tárgyában: a korábbi törvények fönntartatnak.

A legelőkön élő lovas katonákról szóló 1578-iki évi törvényczikk kiegészíttetik, a kihágások megbüntetésére vonatkozó intézkedésekkel. A kapitányok harmincz nap alatt kötelesek a károsultaknak elégtételt szolgáltatni; és a mennyiben ezt elmulasztanák, a kárt magok fogják pótolni, s ezenfölűl 1000 forint birságot fizetnek.

A király fölhivta a rendeket, mondják ki, hogy magyaroknak idegen hadiszolgálatba lépni tilos. Ezzel szemben az ország régi törvényeire és szabadságaira utalnak.

Az önkénytes behódolások megakadályozására csak egy módot ismernek: a véghelyek jókarban tartását. Veicsevár (?) ügyében az országos bizottság jelentése alapján kell határozni.

A naptár ügyében azt óhajtanák, hogy a régi naptárt, melyhez gazdagok és szegények a hosszú használat alatt hozzászoktak, meg lehessen tartani; mindazáltal, tekintetbe véve a király kivánatát, nem ellenzik, hogy az új, kiigazított naptár használatba vétessék; de határozottan kijelentik, hogy az új naptárt egyedűl a király, és senki más, tekintélye alapján fogadják el; és az okiratok, melyeket ekkorig a régi naptár szerint kelteztek, érvényeseknek tekintendők.

A birtokfoglalások tekintetében követendő eljárásra nézve elfogadják a királyi propositió javaslatait, melyeket némely részletekkel kiegészitenek. Megállapítják, hogy a liquid adósságokat, 20 forintig, a szolgabirák hajtsák be. Az 1563-iki országgyűlésnek a szándékos emberölésről szóló törvényét magyarázzák.

A nyolczadi és helytartói törvényszékekhez birákat, a határok kiigazitására hivatott bizottságokba új tagokat választanak. A király fölkéretik, hogy az Ausztriához csatolt magyarországi birtokok visszaváltásáról, és a magyar pénznek többi országaiban való elfogadtatásáról gondoskodjék. Az elzálogosított egyházi javakat váltsa ki, és adja át az egyházi rendnek; az egyházi javadalmakat, melyeket idegeneknek adományozott, vegye vissza, és adja érdemes magyar papoknak. A túróczi prépostságot, a zalavári és kapornaki apátságokat is adományozza, oly kikötéssel, hogy az új prépost, illetőleg az apátok kötelesek legyenek a hiteles helyeket visszaállítani; a mennyiben a zalavári és a kapornaki apátságokat nem lehetne visszaállítani, levéltáraikat a vasvári káptalan vegye őrizet alá. A vasvári káptalannak megengedtetik hiteles helye számára új pecsétet készíttetni; a régi kopott pecsétet Vasmegye közgyülésén meg kell semmisíteni. Az egyházi törvényszékek itéleteinek végrehajtására, a mennyiben ahhoz a királyi karhatalom (brachium regale) szükségeltetnék, a főispán, alispán vagy a főkapitány szólíttassék föl.

Az egyháziaknak engedtessék meg magán javaikról szabadon végrendelkezni; minthogy az egyházi rend a többi rendekkel egyforma szabadságnak örvend.

Slavonia rendei kérik, hogy a tartomány adóját a slavoniai hadak föntartására fordíthassák.

Mosony, Soprony és Beregmegyék rendei kérik, hogy a király nevezzen ki nekik főispánt. Sáros, Abaúj, Gömör és Szepes megyék rendei kérik, találjon a király módot, hogy a Lórántffy család kapja vissza birtokait. Bereg megye kéri, hogy az elhúnyt Magóchy Gáspár által erőszakosan elfoglalt birtokok törvényes birtokosaiknak adassanak vissza. Szatmár és más megyék panaszt emelnek a királyi javak tisztviselői ellen, a kik a területökre menekülő jobbágyokat földesuraiknak nem szolgáltatják ki. Vasmegye a veszprémi vár őrsége ellen panaszkodik, mert egy szolgabíró házát kirabolta. Mosony megye arra kéri a királyt, parancsolja meg az óvári kapitánynak, hogy ne akadályozza a vár birtokain az adó behajtását. Sopron megye a kismartoni kapitány hatalmaskodásai miatt emel panaszt. Nyitra megye kéri az oroszlánkövi uradalom

tárgyában fönforgó peres ügy eldöntését; a trencsénmegyei határok kiigazitását; végre, hogy a csejtei és újhelyi tizedeket csak az illető földesurak bérelhessék. A szepesi kamara és a murányi kapitány ellen panaszok emeltetnek, mert a nemesek földjein is tizedet szednek.

Végül jelentik, hogy Debreczeny György, előbb altárnokmester és a királyi tábla birája, ez országgyűlésen tartott beszédében, a királyi tanácsosok ellen gyalázó nyilatkozatokra ragadtatta magát, sőt utóbb a főherczegnek benyujtott iratban is összeesküvőknek és békebontóknak nevezte őket; a rendek eme bántalmakkal szemben, a királyi tanácsosokat ártatlanoknak nyilatkoztatják, Debreczenyt pedig, mint rágalmazót és a közrend megzavaróját, a hűtlenség bűnében, fő- és jószágvesztésben elmarasztalják. [1])

E végzések megállapítása után, a rendek, különösen a megyei követek nagy része, az országgyűlés föladatát megoldottnak tekinté, és eltávozott Pozsonyból.

Mikor tehát Erneszt főherczeg a rendek föliratára észrevételeit az országgyűléssel közölni, és azt a végzések egy részének módosítására fölhivni készült: Pálffy értesité, hogy ily lépés nem vezethetne eredményre, minthogy a még el nem távozott csekély számú rendek nem érezhetik magokat följogosítva arra, hogy a határozatoktól bármiben eltérjenek.

A főherczeg, ily körülmények között, összehívta úgy a német, mint a magyar tanácsosokat, hogy a rendek végzéseit együtt vitassák meg, és a királyi jóváhagyás elé terjesztendő törvénykönyv szövegét allapítsák meg.

A tanácskozmány, január 9-én, Harrach lakásán tartatott meg.

Az adó tárgyában, a német urak azt kivánták, hogy a két forint háromra, a tiz dénár — a mely a kamara által előlegezendő 4000 tallérra nem nyujtana elégséges fedezetet — húszra emeltessék; és hatalmaztassék föl a király, az utolsó három esztendőben be nem fizetett kamarai nyereség behajtására.

---

[1]) Egykorú irat a bécsi állami levéltárban. — L. **Irományok. XXVII. szám.**

A magyar tanácsosok azt válaszolák, hogy az adót nem áll hatalmokban fölemelni; a tiz denárból biztosan be fog folyni az előlegezendő összeg, és ha ez nem történnék, megegyeznek abban, hogy a hiány a magyar tanácsosok fizetéséből fedeztessék. Hogy a kamarai nyereség a lefolyt három esztendőben nem fizettetett, a kamara hibája; az köteles lett volna maga idején behajtani.

Az osztrák és stiriai borok behozatalát eltiltó végzést a német tanácsosok elfogadhatatlannak nyilatkoztatták; minthogy Ausztria és Stiria rendei súlyos sérelmet szenvednének ez újitás által. Legalább a magyar tanács első évnegyedes ülésszakáig függőben kell hagyni az ügyet, időközben az osztrák rendekkel tárgyalásokat lehetne megindítani.

A magyar tanácsosok többsége kész volt megnyugodni az elhalasztásban. De két tanácsos — a kiknek érdekeik a végzés föntartását kivánatossá tevék — határozottan ellenezte; azzal az indokolással, hogy az országgyűlés egyértelmű határozatát a hátramaradt rendek nem változtathatják meg. Végre az a közvetítő javaslat fogadtatott el, hogy a tanácsosok a rendeknél tegyenek kisérletet az elhalasztás kieszközlésére.

A német urak nem elégedtek meg azzal, hogy a kereskedők árúinak letartóztatói ellen hozott régibb törvények megújíttatnak; kimondatni óhajtották, hogy azon urak és nemesek, kik a kereskedőktől az ily letartóztatott árúk értékének kilenczedét vagy tizedét kicsikarták, azt megtéríteni tartoznak. A magyarok nem egyeztek meg; hasonlag nem fogadták el azt a javaslatot sem, hogy az országos bizottságok az ingyen-munkáknak a véghelyek között való fölosztására hatalmaztassanak föl.

Ellenben az állandó hadakról szóló pont, a német haditanácsosok indítványára, kiegészíttetett azon intézkedéssel, mely szerint az uraknak megtiltatott az állandó hadak czimén tartott katonáikat állomásaikról, magán munkák végzése czéljából, elhivni; a szabad hajdúkról szóló ponthoz pedig hozzáadatott, hogy a főkapitányok e tekintetben teljesítsék kötelességöket; az élelmi szerek szállításáról intézkedő czikkben a régi törvények, melyekre a rendek csak általánosságban hivatkoztak, közelebbről megjelöltettek.

Az ellenséges területre történni szokott betörésekre vonatkozó pontnál, a főherczeg azt a formulázást ajánlotta, hogy a támadó föllépést el kell ugyan tiltani; de az urak utasitandók, hogy legyenek mindig fölkészülve, a véghelyekkel álljanak összeköttetésben, és ellenséges támadás esetében, tegyenek meg mindent annak visszaverésére. A magyar tanácsosok ragaszkodtak az eredeti szöveghez, és készebbek voltak az egész czikket kihagyni, mint módosítani.

A legelőkön tartózkodó katonákat illető czikknél, a haditanácsosok szükségesnek mondák azon záradék kihagyását, a mely megállapítja, hogy azon katonákat, a kik meghatározott időben a legelőkről el nem távoznak, erőhatalommal kell eltávolítani; attól tartottak, hogy az erőszaknak ellenszegülni fognak, a miből bajok és zavarok támadhatnak. Minthogy a magyar tanácsosok itt is az eredeti szöveghez ragaszkodtak, a német urak azzal a javaslattal állottak elő, hogy ez ügy a magyar tanács első évnegyedes ülésszakáig hagyassék függőben; de ezt sem tudták elfogadtatni.

Minthogy a rendek azt állitották, hogy idegen hadi szolgálatba lépni, ősi szabadságaik és a régi törvények értelmében, meg van nekik engedve; a főherczeg fölhívta a magyar tanácsosokat, hogy az erre vonatkozó törvényeket mutassák elő. Ezt nem tehették. Ennek következtében az határoztatott, hogy az egész czikk kihagyatik.

A keresztúri erőd épitéséről intézkedő pontnál, a német urak kiemelték, hogy a rendek elmulasztották az épitési költségek födözésére ajánlatot tenni; mivel pedig Stiria és Ausztria rendei ajánlataikhoz azt a föltételt csatolták, hogy Magyarország is ugyanazon összeggel járuljon hozzá, fölhivták a magyar tanácsosokat, vigyék keresztül, hogy a rendek utólag szavazzák meg a 6000 forintot; de azok kijelentették, hogy erre nincs kilátás. A czikk változatlanul hagyatott.

A német tanácsosok méltányosnak ismerték el, hogy az egyházi javadalmakat magyar papok nyerjék el, de kijelentették, hogy azokat, a melyek ez előtt idegeneknek adományoztattak, nem veheti vissza. A magyar tanácsosok ebben megnyugodtak, és egy szócskát (inposterum) iktattak be, mely a végzést visszaható erejétől megfosztotta.

A főherczeg továbbá kijelentette, hogy ő felsége a kapornaki és zalavári apátságokat, a melyeknek javait az erősségek föntartására fordítja, nem töltheti be; hasonlóképen a túróczi prépostságot sem adományozhatja egyházi férfiúnak, mivel azt már a nagyszombati jezsuita collégiumnak engedte át; a főpapok végrendelkezése tekintetében pedig a fönnálló gyakorlathoz fog ragaszkodni. A magyar tanácsosok ebben megnyugodtak; minek következtében a túróczi prépostságra és a főpapok végrendeleteire vonatkozó pontok egyszerűen kihagyattak. Az egyházi törvényszékek itéleteinek karhatalommal való végrehajtásáról intézkedő pontba pedig ezen záradék iktattatott be: »ha csak valamely törvényes akadály nem gátolja.«

A slavoniai rendek adójára vonatkozó kérelem, valamint a magánosok ügyeire vonatkozó hat pont kihagyatott. —

Miután ekként a január hatodiki föliratban teendő módositások iránt, az értekezlet megállapodásra jutott, a magyar tanácsosok félrevonultak. Rövid tanácskozás után, visszatérve a német urakhoz, kijelentették, hogy ők a magok részéről készek elfogadni a megállapított változtatásokat, de a jelenlevő rendek hozzájárulása nélkűl semmit sem tehetnek; ennek kieszközlését pedig nem remélhetik, minthogy az eltávozott rendek nem hagytak hátra fölhatalmazást; különösen az adó emelésére és a bor behozatalára vonatkozó czikkek tárgyában semmiesetre sem fognak engedni, és nem is engedhetnek; mindazáltal, mint ő felségének hű tanácsosai, nem riadnak vissza bármily fáradságtól, és kisérletet fognak tenni, hogy a rendeket engedményekre bírják.

Azonnal lementek a várból a városba, az együtt levő rendek gyűlekezetébe. Fél napig nagy erőfeszítéssel működtek, hogy az ellenzéket leküzdjék. Az adó, a kamarai nyereség, az ausztriai és stiriai borok behozatala, és a túróczi prépostságnak adományozása tárgyában alkotott végzésekhez a rendek állhatatosan ragaszkodtak; de a tanácsosok értekezletében megállapított többi kihagyásokat és változtatásokat elfogadták. Az új naptár behozataláról szóló pont újabb vitát idézett elő. Megyery és több követtársa óvást emeltek a behozatal ellen.

Az átalakított föliratot, illetőleg országyűlési végzéseket már másnap, január 10-én átvette a főherczeg. [1]) Ez haladék nélkül magához hivatta a német és magyar tanácsosokat, hogy velök a teendők iránt értekezzék.

Minthogy kétségtelen volt, hogy az adó emelésére a rendek nem bírhatók rá, a főherczeg a két forinttal megelégedett. A kamarai nyereségre vonatkozó záradék elmellőzésében is megnyugodott, mikor a magyar tanácsosok kijelentették, hogy a régi törvények értelmében, a király föl lévén hatalmazva a kamarai nyereség behajtására, ezt most utólag elrendelheti, azon esztendőkre nézve, a melyekben az nem fizettetett.

Ellenben az austriai és stiriai borok behozatala, valamint a túróczi prépostság ügyében ragaszkodott álláspontjához.

A magyar tanácsosok sem látták lehetségesnek a további engedményeket; kijelentették, hogy a rendek egyértelmű végzésén többé változtatni nem lehet.

A főherczeg erre igy válaszolt: A rendek január 6-iki fölterjesztése nem egyéb, mint válasz a királyi propositióra; be kellett tehát volna várni a főherczeg viszonválaszát, és nem volt joguk határozataikat úgy tekinteni, mint végérvényileg megállapított országgyűlési végzéseket, a melyeket a főherczeg köteles elfogadni; a végzések alkotása nem a rendeket, hanem a királyt illeti, a kitől a propositio kiindúl.

Habár ez utolsó következtetés a közjog elveivel nem áll öszhangzásban, — minthogy a törvények alkotása mind a két tényező, a korona és az országgyűlés közös joga, — teljesen jogosult vala azon fölfogás, hogy a rendeknek első határozatukat, mint változást nem tűrőt, állitani föl, nem lehetett.

A magyar tanácsosok is kénytelenek valának elismerni, hogy a főherczeg csakugyan nem *kénytelen* mindent elfogadni, a mit a rendek elhatároznak; azonban másfelől kiemelték, hogy az összes rendek által alkotott végzéseket csak az összes rendek változtathatják meg; egyúttal hangsúlyozták a fönforgó

---

[1]) Egykorú irat a bécsi állami levéltárban. Ez irat változatlanúl beiktattatott a törvénykönyvbe; vagy tulajdonképen a törvénykönyvet képezi.

kérdések egyikének (bor behozatala) nagy fontosságát és szoros összefüggését az ország szabadságaival.

A főherczeg erre azt válaszolá, hogy az által, ha ezen ügy elintézését a magyar tanács legelső évnegyedes ülésszakáig függőben hagyják, az ország szabadsága a legkisebb sérelmet sem szenvedi.

A tanácsosok többsége most is, mint két nap előtt, hajlandó volt az elhalasztásban megnyugodni; de két-három tanácsos állhatatosan ellenzé. Az értekezlet tehát nem vezetett eredményre.

Ekkor a főherczeg a magyar tanácsosok közűl legbizalmasabb embereit: a cancellárt, a váczi püspököt, Illésházyt és Révayt külön tanácskozmányra hivta magához. Ezek abban a véleményben voltak, hogy az ügy elintézésének elhalasztása nem járna nehézséggel; mivel azonban társaik közűl többen nem birhatók rá, hogy azt jóváhagyják, más módozatról kell gondoskodni. Azt ajánlják tehát, hogy a czikk maradjon változatlanul, de iktattassék be egy záradék, melyben mondatik, hogy »a magyarországi boroknak Ausztriába és Stiriába való behozatala tárgyában, ő felsége az ausztriai rendekkel és másokkal, a kiket illet, tanácskozni és határozni fog.«

A főherczeg ezzel is megelégedett. De a magyar tanácsosok ellenzéki része ehhez sem akart hozzájárulni.

Végre fölmerűlt az az inditvány, hogy a czikk maradjon meg úgy, mint a rendek fogalmazták; de a törvénykönyv szentesítésének formulájában mondja ki a király, hogy az összes végzéseket megerősíti és helybenhagyja, kivéve azt, a mely az osztrák borokról szól.

A magyar tanácsosok nem vonhatták kétségbe, hogy a királynak joga van megerősítését a rendek végzéseitől megtagadni. Az inditvány úgy a főherczeg és a német urak, mint a magyar tanácsosok által is elfogadtatott.

A túróczi prépostságra vonatkozó pont nem okozott annyi nehézséget. Az közmegegyezéssel egészen átalakíttatott.

A helyett »*követeltetik* (postulatur) az ország nevében« igy fogalmaztatott: »A rendek *esedeznek* (supplicant,) hogy ő felsége a prépostságot adományozza érdemes egyházi férfiúnak, a ki egy év alatt a hiteles helyet állítsa vissza.« Ehhez pedig

hozzáadatik e záradék: »A mely ügyről ő felsége kegyelmesen határozni fog.«

A főherczeg ekkor, még az nap este, a királyi várlakba hivatta a rendeket, és körükben megjelenve, neheztelését fejezte ki az iránt, hogy sokan, be nem várva a tárgyalások befejezését, idő előtt eltávoztak; míg elismerését nyilvánította azoknak, a kik végig együtt maradtak. Az országgyűlés végzéseit — úgy mond — elfogadja, és ő felségének megerősítés végett előterjesztendi. A rendeket a király kegyelméről biztosítja és az országgyűlést a király nevében bezárja.[1])

A rendek is búcsút vettek a főherczegtől és másnap szétoszlottak.

Erneszt főherczeg is visszatért Bécsbe. Innen, január 20-án, küldé föl Prágába jelentését az országgyűlési tárgyalások utolsó időszakáról. Hosszasan fejtegeté, hogy habár a rendek nem mindenben tettek eleget a király kivánatainak, az eredménynyel meg lehet elégedve. Azon elkeseredett hangulat, melyet a rendek az 1583-iki évi országgyűlés eredménytelen föloszlásakor tanúsítottak, enyhült, és remélleni lehet, hogy ezentúl jobb egyetértés lesz a király és a rendek között. Ha ő, utasitásai értelmében, makacsul ragaszkodik a királyi előadásokhoz és a sérelmek tárgyában tett nyilatkozat szövegéhez, bizonyára a rendek is hajthatatlanok lettek és végzés nélkül szétoszlottak volna. »Ez esetben — úgy mond — Lengyelországhoz vagy Erdélyhez fordúlva támogatásért, könnyen szélsőségekre vetemedhettek, és ez ország maradványait, felséged egyéb tartományaival együtt, a legnagyobb veszélybe dönthették volna. Nehányan közülök, mikor a körülmények úgy állottak, hogy a gyűlés végzés nélkül bomlik föl, elég fönhangon nyilvánították, hogy ez esetben sem mennek szét, hanem együtt maradva, más úton fogják megkisérteni ügyeik jobbrafordítását.« Szükséges volt tehát a rendeket megnyugtatni, és legalább némileg kielégiteni. »Ha tehát felséged mindazt, a mi az országgyűlésen tárgyaltatott és történt, jól megfontolja, úgy fogja találni, hogy a jelen körülmények között nem érhetett

---

[1]) Mindezt a főherczeg 1588. jan. 20-iki jelentésében találjuk. Eredetije a bécsi állami levéltártban. — **Irományok.** XXVIII. sz.

jobb véget; mert mindent összevéve, semmi sem végeztetett, miből felségedre hátrány vagy a rendekre új előny származnék.« [1])

A királyt megnyugtatta ez a nyilatkozat. Január 28-án megerősítette az országgyűlés végzéseit; két czikket kivéve, ugy mint az osztrák borokról szólót, a mely a közelebb tartandó alsó-ausztriai gyűlésen fog tárgyaltatni; és a túróczi prépostságra vonatkozót, a mely javadalmat — úgy mond — »collégium, gymnásium és papnevelő intézet alapítása czéljából a jezsuitáknak adományoztunk.« [2])

Midőn a törvénykönyv ezen megerősitési záradékkal, a megyéknek megküldetett, több megye gyűlésén a rendek kijelentették, hogy mivel a király két czikktől megvonta a megerősitést, ezzel az összes czikkeket megfosztá érvényöktől; minélfogva az adó behajtását megtagadták.

Erneszt főherczeg, mihelyt ennek hirét vette, április első napjaiban Bécsbe hivta a magyar tanácsosokat, és kijelenté nekik, hogy a királynak nem volt szándéka az országgyűlés azon két határozatát érvényteleníteni, és a szentesitést csak elhalasztotta, mivel azon ügyek bővebb megfontolást igényelnek. Egyúttal figyelmezteté őket, hogy oly eljárás, mely csekély jelentőségű dolgok miatt az országgyűlésen végzett nagy és fontos munkákat eredménytelenné tenné, igazolhatatlan volna.

A tanácsosok többsége — Fehérkövy István nyitrai püspök, Batthyányi, Nádasdy, Illésházy, Czobor és Joó — nem hallgatta el, hogy ő felsége eljárását, mely szerint az országgyűlés végzését, egy-két német tanácsos véleményére, megváltoztatá, nem helyeselheti; annál kevesbbé, mert a főherczeg, a ki azokat elfogadta, teljhatalommal vala fölruházva. Azt ajánlották, hogy a megyéket királyi leirat útján meg kell nyugtatni; kijelentve, hogy a király a borok kiviteléről szóló czikk megerősitését csak addig akará halasztani, mig az osztrák rendeket is meghallgatja, a mi már megtörtént; a túróczi prépostság ügyét is megvizsgáltatta, minek következtében, azt

[1]) Az idézett jan. 20-iki jelentés.

[2]) Lásd. **Irományok.** XXIX szám.

helyreállítandja, a jezsuitákról pedig másként fog gondoskodni; igy tehát a két czikknek szentesítését és a jövő országgyűlés törvénykönyvébe iktatását semmi sem gátolja. Ha ő felsége ezt nem teszi, komoly zavaroktól lehet tartani. [1])

Vajjon a királyi irat csakugyan szétküldetett-e a megyékhez, és az adó behajtása akadálytalanúl történt-e meg, arról nincs tudomásunk.

---

[1]) Erneszt főherczeg 1588. április 4-iki nyilatkozata, — a magyar tanácsosok datum nélküli fölterjesztése, — és Erneszt főherczegnek április 10-én a királyhoz intézett jelentése; a bécsi állami levéltárban.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1587. Augusztus 10.

Királyi meghivólevél a pozsonyi országgyülésre.

Rudolphus Secundus, Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc. Prudentes et Circumspecti fideles nobis dilecti. Quamvis a longo jam tempore et nunc praesertim, nihil nobis gratius, aut optatius quiquam contingere potuisset, quam, sublatis jam per Dei gratiam peste et annonae caristia, aliisque incommodis, quae per hoc fere triennium in Regno nostro Hungariae viguerunt, nosque, praeter voluntatem nostram, diutius hic remorata sunt, prout maxime cupiebamus, expectationi et desiderio fidelium subditorum nostrorum Hungarorum satisfacere, atque in medium eorum personaliter venire, et nostra praesentia ipsos exhilarare, atque coram, tam de publicis, quam privatis ipsorum negotiis, cum eis tractare potuissemus. Attamen, diversis et gravibus totius Reipublicae Christianae negotiis ita exigentibus, quia ad generalem Sacri Romani Imperii Diaetam, quam praesertim propter ulteriorem permansionem et salutem, commodioremque defensionem Regni hujus nostri Hungariae instituimus, et cujus publicationi nunc incumbimus, postpositis omnibus aliis negotiis, nos primo quoque tempore proficisci oportet; communis vero patriae Vestrae necessitas et perturbatus rerum status efflagitat, ut sine longiore aliqua dilatione, non solum Judicia Regni a tanto tempore, non sine praejudicio dignitatis et auctoritatis nostrae Regiae ac fidelium subditorum nostrorum damno et detrimento maximo, intermissa, in pristinum statum dirigantur, et

justitiae cursus promoveatur; verum etiam collatis consiliis, tam publicis, quam privatis fidelium nostrorum necessitatibus opportune consulatur, ac iis, quae hactenus irrepserunt malis atque inconvenientibus, idonea remedia adhibeantur, confiniorumque commodiori intertentioni et defensioni prospiciatur: noluimus, pro paterna nostra, qua erga Regnum hoc nostrum affecti sumus, cura et sollicitudine, praemissorum omnium necessariam provisionem ulterius differre. His itaque de causis, generalem universis Statibus et ordinibus ejusdem Regni nostri Hungariae, partiumque ei subjectarum Conventum, ad festum Omnium Sanctorum, hoc est, primum diem futuri mensis Novembris, reformati Calendarii, juxta vetus vero Calendarium ad vigesimum secundum diem venturi mensis Octobris, anni praesentis, ad istam Civitatem nostram Posoniensem indicendum et promulgandum decrevimus, eique in hac necessaria nostra absentia, quam fideles subditi nostri aequo animo, sicuti nobis de ipsis hoc benigne pollicemur, ferent, Serenissimum Principem Ernestum Archiducem Austriae etc., fratrem nostrum charissimum, attributa eius dilectioni de rebus omnibus agendi, tractandi et concludendi plena potestate, praefecimus. Quare fidelitati Vestrae, harum serie, firmiter committimus et mandamus, ut ad praefatum diem et locum, peculiares et sufficientes Nuntios Vestros in medium fidelium Regnicolarum nostrorum mittere et expedire debeatis, qui sint viri prudentes, pacisque et concordiae studiosi, qui illic cum Dominis Praelatis et Baronibus ac Nobilibus, caeterisque Statibus et Ordinibus dicti Regni nostri Hungariae, de iis, quae ad publicam ejusdem Regni nostri utilitatem, pacemque et tranquillitatem accomodatissima videbuntur, tractare, et in medium consulere debeant. Curandum autem Vobis erit, ut praedicti Vestri Nuntii ad praefixum terminum ibidem omnino compareant. Secus, sub poena in generali decreto expressa, non facturi. Datum in Arce nostra Regia Pragensi, duodecima die mensis Augusti, Anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo septimo.

Rudolphus.

Petrus Episcopus Zagrabiensis.
Tiburtius Himelreich.

Prudentibus et Circumspectis, Judici, Magistro Civium, et Juratis caeterisque universis Civibus Civitatis nostrae Posoniensis etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Pozsony sz. k. város levéltárában.)

II.

1587. November 2.

Királyi leirat az országgyűléshez, Ungnád Dávid honfiúsítása tárgyában.

Rudolphus.

Reverendi, Spectabiles, Magnifici, Egregii et Nobiles, prudentes item et circumspecti fideles nobis dilecti. Familiae Ungnadianae, Baronum de Sounegk antiqua nobilitas, vobis jampridem cognita, tum nec istud obscurum est, quanto tempore Nobilis fidelis nobis dilectus David Ungnad, liber Baro in Sounegk, consilii nostri bellici hoc tempore Praeses, tam diui quondam Imperatoris et Regis Maximiliani secundi ect., Domini genitoris nostri colendissimi, augustissimae memoriae, et nostrum in Porta Turcica Oratorem egerit, ac demum ex eadem legatione reuersus, eo, quod nunc benigna ac singulari nostra cum satisfactione gerit, Praesidis munere functus sit. Cum igitur praetactus Ungnad utroque hoc loco, tum praelibato diuo genitori nostro et nobis, tum inclito Hungariae Regno, uti fidelem et sedulam, ita non inutilem praestiterit, ac etiamnum in dies praestet operam, nosque intelligamus eundem, pro sua erga Regnum hoc praeclarae voluntatis et observantiae studio, imprimis desiderare, ut in numerum et coetum fidelium eiusdem Regnicolarum recipiatur et cooptetur, quo sic deinceps tanto commodius ipsi Regno seruire posset; praetermittere non potuimus, quin hoc eius desiderium nostra commendatione et fauore iuuandum, promouendumque susciperemus. Quapropter vos benigne hortamur et requirimus, ut praetactum Dauidem Ungnad Baronem, tum ob sua ista insignia merita, tum ob nostram commendationem, sui istius voti haud difficulter compotem facere velitis. In quo quidem nobis rem pergratam praestituri estis, Caesarea et Regia no-

stra gratia, quam vobis benigne deferimus, recognoscendam. Datum Pragae die secunda Novembris. 1587.

(Eredeti fogalmazata a bécsi állami levéltárban.)

III.

1587. November. 14.

Az országgyülési propositió.

Sacrae Caesareae ac Hungariae et Bohemiae etc. Regiae M^tis^, domini nostri clementissimi, ea est erga inclytum hoc suum Hungariae regnum paterni optimique animi affectio, ac de eiusdem incolumitate, quiete et defensione pia cura et sollicitudo, ut iampridem maxime optarit, in medium fidelium eiusdem regni statuum et ordinum se conferre, ac de rebus, tam ad communem reipublicae statum et salutem, quam privatorum permansionem et commoda pertinentibus, cum iisdem communicare, simulque eas rationes inire, quibus diversis malis atque inconvenientibus, quae ab aliquo tempore irrepserunt, mature opportuna remedia adhiberi. ac tum locorum finitimorum, in quibus potissima regni huius conservandi ratio consistit, contra hostiles insultus tuitioni et securitati commodius prospici, tum etiam iudicia in priorem statum restitui, sicque iustitiae cursus promoveri potuisset. Atqui non ignorant fideles ordines, quis rerum status, et praeter diversa alia non levia impedimenta, quae hocce M^tis^ suae desiderium hucusque remorata sunt, iam ab aliquot annis fuerit, et ob pestis contagionem, continuo quasi triennio, tam per universam fere Hungariam, quam reliqua M^tis^ suae regna et dominia passim grassatam ac secutam mox annonae difficultatem et penuriam, temporum iniquitas.

Ea vero etsi iam Dei optimi maximi beneficio, remiserint, non desunt tamen, quae M^tem^ suam, quominus vel nunc in Hungariam venire, ac praesenti diaetae ipsamet interesse possit, [illegible] Et haec quidem talia sunt, ut ad eiusdem regni salutem, quae sane M^tis^ suae praecipuae semper curae est, maxime pertineant. Etenim nec ipsis fidelibus statibus et ordinibus obscurum est, quantam ad inclyti huius Hungariae regni reliquias a praepotente hoste, easdem nunquam non inhiante, tuendas

conservandasque, in sacri imperii contributionibus positum sit momenti; quo fit, ut cum eiusdem imperii subsidia, praeterito anno octuagesimo secundo, Mti suae in quinquennium oblata, iam expirarint: Mtas eius haud abs re nihil sibi prius faciendum existimarit, quam ut ad imperialia comitia praeparanda animum adiiceret. Ac proinde id nunc sedulo agit, ut rebus ad hoc necessariis opportune constitutis, eiusmodi comitia primo quoque tempore indici ac celebrari possint.

Quae cum ita se haberent, C. vero Regiaque Mtas animo perpenderet, non ipsi solum, verum etiam fidelibus suis regnicolis hungaris multis de causis pergrave atque incommodum fore, si praesens haec diaeta ulterius differretur: Mtas eius, re cum fidelibus suis consiliariis hungaris communicata, in eam venit sententiam, ut cum fratre suo charissimo Sermo principe et dno dno Ernesto, archiduce Austriae etc. fraterne agendum duxerit, ut Serenitas sua, nomine et loco C. Regiaeque Mtis dietam istam celebraret, concessa etiam Serti suae plena de rebus omnibus tractandi et concludendi potestate.

Quocirca Mtas sua C. et R. benigne clementerque confidit, fideles regni ordines et status sese in omnibus, quae praefatus Sermus archidux, vigore huiusmodi plenipotentiae, in generali hoc conventu, nomine Mtis suae, tractaturus est, tales exhibituros esse, uti fideles Mtis suae regnicolas et subditos facere convenit.

Caeterum ut ad rem ipsam ac ea deveniatur, quae in hoc praesenti conventu agenda tractandaque erunt, C. R. Mtas primo loco supervacaneum fore arbitratur fidelibus suis regnicolis, dominis praelatis, magnatibus, baronibus, nobilibus, caeterisque ordinibus et statibus in mentem revocare, quantos hactenus sumptus Mtas eius pro defensione et conservatione huius suae Hungariae regni impenderit, cum iisdem satis iam constare existimet, Mtem suam quicquid tam ex sacri romani imperii, quam regni suae Bohemiae, ac annexarum necnon suarum Austriacarum provinciarum et dominiorum subsidiis colligi potuit, id omne alacri pioque studio huc convertisse, neque tamen immensis illis, qui ad praesidiorum militarium in limitibus constitutorum solutionem, locorumque finitimorum munitionem atque intertentionem necessario requiruntur, sufficere

potuisse. Quod cum ita sit, utique status et ordines facile intelligunt, C. R. M^tas^ fidelium suorum Hungariae regnicolarum contributionibus, licet sane ipsorum aerumnas et calamitosum statum non agnoscat solum, sed et iisdem plurimum afficiatur, adeoque libenter ipsis parceret, carere haud posse. Ideoque non dubitat M^tas^ sua, quin fideles status et ordines summae illius necessitatis, ac communis salutis condignam rationem habituri, sicque pro patriae suae, coniugum et liberum dulcissimorum permansione, fortunarum denique suarum conservatione, alacriter in medium contributuri, ac cum M^tas^ sua ita omnino sibi polliciatur sacri imperii, tum etiam Bohemiae regni ac aliarum M^tis^ suae provinciarum et dominiorum status et ordines nec deinceps sublevandis Hungariae necessitatibus defuturos esse, haud commissuri sint, ut suam Hungariae regnicolae, periculo proximi, salutem et incolumitatem minus curae habere videantur, quin potius ipsorum exemplo alii quoque ad contribuendum alacriores reddantur.

Qua quidem de fidelibus statibus et ordinibus fiducia concepta, M^tas^ sua benigne clementerque postulat, ut cum multo tempore dicarum exactio intermissa, ac ab aliquot iam annis confiniorum intertentio nullo plane ab hoc suo Hungariae regno subsidio adiuta fuerit, hincque istud secutum sit incommodi, ut (quod M^tas^ sua in novissima etiam dieta se in mentem ipsis vocasse meminit) militi de stipendiis emeritis minus satisfieri potuerit, ex tardiori autem solutione diversa profecta sint inconvenientia, status et ordines, quo iisdem malis tanto commodius opportuna, uti quidem M^tas^ sua summopere desiderat, adhiberi queant remedia, in futurum proxime biennium quolibet anno de singulis portis, dicae nomine, sex florenos, duobus terminis, ad festa scilicet Divi Georgii et Divi Michaelis archangeli, sicque quolibet termino tres florenos, numerandos decernant. Nova portarum connumeratione ac ea quidem ita instituta, ut debito modo peragatur, neque vel in numerando fraus aliqua committatur, vel iustus portarum numerus, in dicae diminutionem ac fisci detrimentum, occultetur, atque eum in finem coloni non, uti hactenus factum est, iuramento iudicis, sed domini terrestris, aut vero in bonis dominorum amplioribus officialis recenseantur.

De combustis sessionibus, quibus trium annorum immunitas lege sancita est, magna passim in dicarum exactionibus contingit perturbatio. Praetendunt enim coloni, plaerisque in locis, de illis etiam dicis immunitatem, quarum termini ante combustionem praeterierunt. Quapropter C. R. Mtas publica constitutione decernendum censet, ut si combustio post exactum hunc vel illum terminum contigit, colonus dicam praeteriti termini praestare teneatur; sicque non de praeteritis, sed combustionem sequentibus terminis trium annorum spacio a solutione dicae immunis habeatur. Ita enim futurum est, ut neque fiscus suis proventibus fraudetur, neque coloni iniuriam patiantur, ac insuper ipsa quoque inordinata dicarum retentio vel exactio tollatur.

Et quoniam publica patriae salus, ad quam dicarum proventus destinantur, ad omnes regni indigenas pertinet, ideoque merito ab omnibus iuvanda est, utique haud iniquum censeri debet, quod a ruthenis atque rascianis, nec non valachis, tam iis, qui in pagis habitant, quam illis, qui in pagis quidem aut oppidis nulla domicialia habent, attamen magnam pecorum copiam alunt, et plaerisque colonis in pagis degentibus, publicae contributioni obnoxiis ditiores sunt, integram dicam exigi. Indignum quippe foret, quod cum ab universis aliis regni hujus incolis, ad propellendas patriae calamitates, subsidia praestentur, solae hae nationes ac hocce genus hominum, qui pari cum multis aliis indigenis terrae utilitate gaudent ac fruuntur, a publicis contributionibus immunes haberentur.

A molitoribus etiam, tam qui in fluviolis, quam iis, qui in amnibus navigalibus molendina habent, necnon artifices in oppidis aut villis degentes, qui ex arte sua uberem quaestum capiunt; item carbonariis, quorum plerique ditiores sunt colonis, dicarum solutioni obnoxiis, nec non inquilinis, C. Regiaeque Mtas non minus, quam aliis integram dicam exigendam censet.

Edocta est quoque Mtas sua plurimos passim in bonis dominorum et nobilium esse libertinos, qui sese a publicis contributionibus subtrahant, magno cum fisci detrimento. Solere enim dominos atque nobiles servitores suos, quorum vel tenuia experti sint servitia, loco mercedis in pecunia praestandae, libertate qualicunque donare: hincque fieri, ut cum consvetudo

obtinuerit, per abusum haud dubie introducta, ut quos domini terrestres pro libertinis habent a publicis quoque contributionibus immunes censeantur, eiusmodi libertini neque dicam, neque gratuitos labores, ad munitionem confiniorum necessarios, neque decimas, vel quicquam eorum, quae ad patriae defensionem in medium conferre merito deberent, praestent, sed ab illis omnibus sese prorsus eximant. Cum vero indignum plane absurdumque esse videatur, nobilem quempiam aut qualemcunque dominum terrestrem tantum in regios proventus habere vel sibi vendicare imperii, ut quos ipse pro arbitrio a servitiis ei debitis eximit, illi a publicis pariter contributionibus exempti esse debeant; M^tas sua statuendum existimat, quod et libertini illi, tum etiam praediales nobiles ecclesiarum dicam praestare teneantur.

Eadem fere est ratio nobilium, qui recenter armorum literis donati, sicque nobilitate insigniti, omnes publicas contributiones, dicam, labores gratuitos ac decimas subterfugere satagunt. Quoniam vero huiusmodi literae armorum solam personam ab ignobilitate, non autem a contributionibus ratione praediorum et fundorum rusticorum, quos inhabitant, debitis eximunt, dignum utique est, ut, non obstantibus huiusmodi armorum literis, et quam inde consecuti sunt nobilitate, dica nihilominus ab iisdem exigatur.

A dicatoribus atque nonnullis regiae camerae officialibus multum hactenus fisco damni datum esse C. R. M^ti relatum fuit. Hos namque, abdicatis iis, quae gesserunt, officiis, ac detecta postmodum ipsorum fraude et dolo, a camera requisitos, ut damna illa rectificent, ac debita solvant, id detractare; cogi vero per cameram ideo non posse, quod nobiles sint, et libertate sua allegata ad ius ordinarium provocent. Atque eadem ratione eorum officialium, qui defuncti sunt, haeredes recusare de iis in quibus illi ex huiusmodi officiorum administratione debitores remanserunt, satisfacere; allegantes se officia ista non gessisse, neque ullo in debito se convictos esse, eo denique addito, quod si fiscus ius aliquod sive actionem huiusmodi debitorum ratione contra ipsos sibi competere praetendat, iure ordinario agendum sit. Quae res cum in gravissimum ipsius fisci detrimentum vergat, C. R. M^tas publico decreto ita

provideri benigne postulat, ut vicecomes per cameram requisitus de talibus officialibus, eorumque haeredibus mox iudicium administrare, et satisfactionem ex eorundem bonis impendere teneatur. Eos vero, qui pro delicti qualitate id mererentur, in personis quoque puniat; contradictione, inhibitione et repulsione non obstantibus.

Et quia nonnunquam in offiiciales quosdam inquirendum est, decernendum quoque censet M^tas sua, quod vicecomites quorumvis comitatuum ad simplicem camerae requisitionem, attestationes, deputatis ad hoc idoneis personis, ac servatis de more observari solitis, haud gravatim, etiam sine propalatini literis praeceptoriis, ut quae ob longiorem ipsius absentiam non semper haberi commode possunt, colligi et ad cameram transmitti curent.

Insuper C. R. M^tas fidelibus inclyti huius sui regni statibus et ordinibus haud obscurum esse arbitratur, quantum non modo M^tis suae, sed ipsorum etiam statuum ac reipublicae huius intersit tricesimarum proventus promoveri potius et augeri, quam ulla ratione diminui, cum M^tas sua eosdem non tam ad suos privatos [quod tamen in M^tis suae arbitrio positum esse ipsi status norunt], quam publicos regni usus, praesertim vero confiniorum defensionen et tuitionem impendere soleat. Ac inde quidem fit, ut quemadmodum M^tas sua omnino sibi persvasum habet, fideles status et ordines haud aliter iudicaturos, quam aequum iustumque, quinimo necessarium inprimis esse, ut exigendis tricesimis quam maxima adhibeatur diligentia et cura; ita nec de eo dubitet, ipsos status et ordines ab iis omnibus, quae ad earundem tricesimarum proventus conservandos, augendosque, illorum vero qui in huiusmodi tricesimarum diminutionem quicquam attentare non verentur, fraudulentas machinationes cohibendas opportuna esse possunt, haud alienos fore.

Cum igitur C. R. M^tas intelligat, certa esse loca, in quibus filiales tricesimas erigi consultum foret, veluti in finibus quibusdam turcicis et polonicis, atque insuper memoria repetat, quae in prioribus aliquot dietis, tum de colonorum sive rusticorum fraudibus, qui, sub praetextu usus domestici, magnam pecorum copiam coëmunt, illaque postmodum, nulla soluta

tricesima, in Moraviam aut Silesiam abigunt; tum de iniquis teloneorum exactionibus, viarum coangustationibus et negotiatorum sive mercium suarum arrestationibus proposita fuerunt, M^tas sua fideles status et ordines benigne hortatur et requirit, ut quanam ratione filiales illae tricesimae, sine magno subditorum incommodo, in effectum deduci, simulque iis, de quibus dictum est inconvenientibus opportuna adhiberi remedia, sicque M^tis suae et regni indemnitati consuli possit, deliberent, suamque sententiam praefato M^tis suae fratri charissimo Ser^mo archiduci Ernesto aperiant. Nam et eae, de quibus dictum est, teloneorum exactiones, viarum coartationes et negotiatorum sive mercium arrestationes, in non leve tricesimalium proventuum detrimentum vergere videntur, cum inde fiat, ut non pauci a negotiatione deterreantur, sicque commerciorum usus minus frequens reddatur.

Preaterea mensurarum summa est in tota hac provincia inaequalitas, idque tam in liquidis, quam alio rerum genere; adeo, ut non modo singuli comitatus, sed singuli etiam districtus, et singuli pene pagi, peculiares habeant mensuras a caeteris differentes. Unde maxima ad fiscum redit incommoditas. Officialibus enim eo modo facilior fraudis via est, qui quacunque demum mensura percipiant, ea tamen cuius in camera usus est rationem reddunt. Ac hanc quidem diversitatem magnam in rationibus difficultatem et confusionem parere, ac ipsis quoquè regnicolis et negotiantibus plurimum damni adferre manifestum est. Ad tollendas itaque tot et tantas incommoditates, C. R. M^ti consultum fore videtur, quod in tota hac provincia, aliis omnibus mensuris abrogatis, unicum mensurae genus, sicuti in decreto quoque minori Sigismundi imperatoris anni 1404^ti articulo primo fuit sancitum, et quidem in liquidis ea, quae Viennae ac in partibus regni Hungariae inferioribus in usu est, mensura, urna videlicet, sive notiore in Hungaria vocabulo tinna, triginta duarum pintarum Cassoviensis mensurae constituatur, quae suas habitura esset minores partes, mediam scilicet sedecim, et quartam octo pintarum, quam vulgus cubulum vocat. In frumento vero et tritico, alioque eiusmodi rerum genere, Cassoviensis cubulus, inter harum partium maximos et minimos intermedius, cuius

alioquin etiam in M^tis^ suae annona usus est, abolitis aliorum locorum cubulis, in tota hac provincia in usum recipiatur. Hac vero mensurarum aequalitate constituta, et fisci et regnicolarum commodis plurimum consultum fore M^tas^ sua prospicit. Ideoque clementer postulat ut fideles ordines et status de huiusmodi mensurarum aequalitate in effectum deducenda rationem inire velint.

Insuper non ignorant fideles regni ordines et status, quantum in locorum finitimorum fortificatione, ut in qua non postrema regni huius reliquias contra vim hostilem tuendi defendendique ratio consistit, positum sit. Ad eam vero rem colonorum operae sive labores gratuiti inprimis necessarii sunt. Iis namque alacriter praestitis ac recte distributis administratisque, haud parum effici potest. Ideoque C. R. M^tas^ clementer postulat, ut cum diversae passim iampridem sint munitiones caeptae, quas haud imperfectas relinqui, sed quanto citius ad finem perduci plurimum interest, fideles status et ordines, uti prioribus dietis factum fuit, ita nunc denuo, duodecim dierum operas sive labores gratuitos, de singulis portis, atque insuper de quibusque viginti quinque portis currum unum ad totidem dies, decernere velint, ita ut pro illis pecunia, iuxta taxam limitatam, praesertim quoad manuales, numeretur, nisi forte munitiones, quibus operae illae applicandae erunt, talibus in locis sint, ubi laboratores mercede conducendi haberi commode nequeant; quibus in locis labores istos gratuitos a colonis non in pecunia, sed in opere praestari ipsa utique necessitas postulat; quemadmodum etiam currules operae ex comitatibus, qui munitionibus atque aedificiis viciniores sunt, in specie praestandae erunt.

Quod vero ad eorundem laborum gratuitorum, vel pecuniae pro iisdem numerandae, administrationem spectat: meminit quidem M^tas^ sua, quae hac de re superiori anno septuagesimo octavo, praesertim vero de perceptoribus, uno quidem in superiori Hungaria, altero in comitatibus ad confinia antemontana deputatis, ac tertio demum ultra Danubium constituendis fuerint sancita. Verum cum nullus hactenus decreti illius secutus sit effectus, ac inde quidem factum, ut oblatae a fidelibus statibus et ordinibus operae non solum negligenter prae-

stitae, sed et minima forte earum pars ad publicos usus et locorum finitimorum fortificationem conversa sit, M^tas^ sua operae pretium ac necessarium maxime existimat, ut dicta constitutio, quoad perceptores illos primo quoque tempore in effectum deducatur. Ita tamen, ut iidem perceptores pecuniam, ratione huiusmodi operarum sive laborum gratuitorum exactam, perceptamque, camerae hungaricae consignare, eidemque administrationis suae rationes reddere teneantur. Cui quidem camerae M^tas^ sua expresse ac serio interdicit, ne ex huiusmodi pecunia quicquam in alios, quam eos usus, eaque loca, quo illa destinata est, quacunque ratione sive causa convertat vel insumat. Quemadmodum etiam M^tas^ sua haud praetermittendum censet, quin earum operarum sive laborum gratuitorum, qui hactenus vel praestiti fuerunt, vel praestandi restant, in singulis comitatibus diligens et exacta instituatur inquisitio, quo sic eorum omnium certa haberi notitia ac quidnam pro rei qualitate, ulterius facto opus sit, statui commode possit.

In continui quoque intertentione varii apparent defectus. Etenim comitatus et praecipui regni magnates et barones [praesertim in superiori Hungaria] quorum postmodum exemplo nobiles nituntur, ac eadem utuntur licentia, continuos suos equites non eo modo et numero, quo prioribus dietis se facturos receperunt, atque polliciti sunt, sed vel pauciores plaerunque, vel etiam nullos alunt. Cumque superiorum illorum partium continuum ad M^tis^ suae arces et fortalicia Sendreo et Kalo, quae quidem conservari et regni huius et reipublicae christianae plurimum interest, potissimum deputatum sit, utique res haec non caret gravi periculo. Ideoque C. R. M^tas^ talem rationem ineundam, ac statuendum censet, quod tam magnates, quam nobiles continuos equites, eo numero, quo priorum constitutionum vigore tenentur, absque omni exceptione, defectu vel intermissione alant; in eos vero, qui secus fecerint, poenam iisdem ex officio irremissibiliter irrogandam constituant, quo sic non modo arcium et fortaliciorum prae caeteris periculo expositorum, securitati consultum, sed et totius regni defensioni, contra quosvis hostiles insultus et irruptiones, tanto melius prospectum esse possit.

Porro, cum crebriores, hoc praesenti periculoso rerum

statu, soleant esse hostium incursiones et invasiones, fit inde, ut insurrectiones quoque sive expeditiones particulares, vel etiam si necessitas ita postulet, generales, tanto frequentiores esse opporteat. Licet vero in priorum dietarum articulis constitutum fuerit, ut quotiescunque huiusmodi expeditione opus sit, comitatus, ad generalis vel supremi cuiusque loci capitanei requisitionem, de singulis viginti quinque portis unum peditem ac equitem unum, bene instructos, mittere, eo vero casu, quo vel generalis, vel supremus capitaneus personaliter in campum prodeat, ipsi quoque barones et nobiles personaliter comparere, ac expeditioni huiusmodi usque ad finem illius continue interesse teneantur; eo tamen res devenit, ut casu necessitatis requisiti vel prorsus non veniant, vel tardius, et minori, quam opportebat, numero compareant, ac vix difficulter ad paucos saltem dies retineri possint, sicque oblatae rei bene gerendae occasiones saepissime negligantur et amittantur. Cui rei, uti periculo plaenae, ac regno exitiosae, cum idoneum adhiberi remedium ipsa necessitas flagitet, C. R. Mtas sub certa aliqua poena statuendum censet, quod subditorum ad instructionem sive expeditionem deputatorum, si non singulo trimestri, saltem semestri spacio, per vicecomites, vel eos, quibus rei huius curam demandandam esse status et ordines iudicaverint, lustrentur, instruantur et requisiti protinus insurgere, et ad loca designata se conferre, sicque tanto maturius atque commodius patriae laboranti, una cum Mtis suae milite stipendiario, opem ferre, ac vim hostilem propulsare possint. C. vero Rque Mtas tam apud generales quam supremos capitaneos id curatura est, ut suo officio et authoritate ea, qua par est, moderatione utantur, neque aliter, quam re prius recte explorata, ac necessitate postulante, ad huiusmodi, insurrectionis vel expeditionis particularis seu generalis medium deveniant.

Saepe quidem antea, ac nuperrime denuo Mtis suae praefectis, capitaneis et militibus stipendiariis firmissime ac sub gravissima indignatione et poena interdictum fuit, ne (quod, et induciarum cum turcaram principe superioribus annis renovatarum capitula volunt) in ditionem turcicam excurrant. Ipsa enim experientia hactenus, et quidem recentibus exemplis, docuit, quae ex huiusmodi conatibus et machinationibus, uti paci

contrariis, ita plerumque parum tempestive imprudenterque susceptis, proficisci soleant mala, damna atque pericula. Verum cum nonnulli regni huius magnates, barones et nobiles, non ipsi solum cum iis, quos alunt, hominibus et servitoribus, huiusmodi incursiones in ditionem turcicam exercere, verum etiam M^tis^ suae capitaneos et milites stipendiarios, in confiniis existentes, eo incitare, sibique asciscere soleant; C. Rque M^tas^, ad graviora pericula evitanda, maximopere necessarium existimat, ut gravis eaque certa constituatur poena iis, qui posthac in ditionem turcicam, contra pacis renovatae, sive induciarum capitula, excurrere ausi fuerint, absque ulteriori aliquo processu, posthabito quocunque nobilitatis privilegio seu exemptione, absque omni veniae seu remissionis spe irroganda, in generali hoc conventu, statuatur, adeoque tam praefatis magnatibus, baronibus et nobilibus, quam iis, qui stipendia accipiunt praefectis, capitaneis sive militibus limitaneis deinceps tale quid impune admittere minime liceat.

Compertum quoque est, a nonnullis baronibus et nobilibus liberos ali homines, tam equites, quam pedites, quin etiam eosdem quandoque nulli plane servire domino, attamen C. R^que^ M^tis^ milites stipendiarios, cum nihil minus sint, se profiteri, interim vero huc illuc divagantes miserae plebi multis modis molestos esse, quin etiam christianos aeque ac turcas depraedari, atque inde fieri, ut M^tis^ quoque suae milites non raro, licet absque sua culpa ac innocentes, plane in sinistram suspicionem rapiantur. Ne vero deinceps huiusmodi liberos, seu potius vagabundos homines cuiquam alere liceat, M^tas^ sua publica constitutione sanciendum censet.

Ut omnis generis commeatus et victualia, non modo generalis expeditionis tempore, verum etiam ad M^tis^ suae arcium et locorum finitimorum, ut quae iisdem carere nequeunt, usum convehantur, ipsa exigit necessitas. Quamvis vero antehac certus constitutus sit modus atque ordo, qua ratione ac unde, tum etiam quo pretio illud fieri deberet, nihilominus tamen plaerique ea, quae sic constituta fuerunt, in reprobrum sensum rapiunt, ac de generali tantum expeditione intelligi, non autem ad arces et loca finitima referri volunt. Quapropter C. R. M^tas^ fideles ordines et status clementer hortatur, ut eam rationem

inire velint, qua militibus in locorum illorum finitimorum praesidiis, pro regni defensione constitutis, quoad commeatum et victualia, iuxta factam pretii limitationem, provisum esse possit. Offert autem Mtas sua, se id vicissim apud cuiusque loci praefectum esse curaturam, ut eorum victualium, quae in huiusmodi locorum usum advehentur, debita praestetur solutio.

Meminit Mtas sua, quam frequentes hactenus contra milites in pascuis degentes propositae fuerint querelae, ideoque necessarium omnino existimat, ut status et ordines de certo aliquo limitationis modo cogitent, eum in finem, ut colonus, mediante huiusmodi limitatione, scire possit quantum militi, in pascuis degenti, singulis diebus vel septimanis pro victu ordinarie suppeditare, isque vicissim colono numerare debeat, quo sic neuter praeter modum gravetur. C. vero R. Mtas, quod ad militum solutionem spectat, eas initura est rationes et vias, ut et oppressionum illarum et iniuriarum, quas hucusque miseri coloni experti sunt, minus causae habeant, et relictis pascuis ad stationes suas maturius redire possint.

Cumque is regno huic hostis sit, ad cuius vim propulsandam nunquam non militem in promptu habere, ac in omnem eventum in regno instructum retinere expedit, C. R. Mtas, de fidelium suorum salute et permansione solicita, sanciendum censet, quod haud ullus miles hungarus sive baro sive nobilis, alteriusve conditionis sit, absque Mtis suae, vel supranominati Sermi archiducis Ernesti scitu et permissione, aliorum principum sive potentatuum exterorum stipendiis se addicere, vel etiam militem, palam vel occulte, conscribere, colligere, ac e regno alio educere debeat.

Quemadmodum et istud publico decreto cavendum existimat Mtas sua, ne cui liceat alterius servitores et homines salariatos quacunque ratione ad se pertrahere, vel in servitium suum recipere, nisi is dimissionis suae ac licentiae a priori suo domino ipsi concessae testimonium exhibeat.

Spontaneae deditiones, quae turcis fieri solent, quantopere regno perniciosae sint, nemo non intelligit, cum ratione ista atque praetextu efferus ille et praepotens hostis non modo ditionis suae terminos in dies latius protendat, verum etiam cum malum hoc fere quotidie latius serpat, eidem hosti regni huius

reliquias paulatim sine armis suo iugo subiiciendi occasio praebeatur. Quapropter C. R. Mtas fideles ordines et status clementer hortatur, ut ita provideant, ne quis deinceps huiusmodi deditionibus locus detur, idque sub gravissima et quidem capitali poena iis, qui talia moliuntur, irroganda. Existimat enim Mtas sua satius fore, quod si quae forte talia sint loca, quae deditionem effugere nequeant, illa devastentur potius ac deserantur, quam per huiusmodi deditionem non modo se, sed et loca circumvicina ac consequenter ipsum regnum in extremum periculum et ad totalem denique interitum adducant, adeoque croaticae gentis exemplum prae oculis habeatur.

Solent nonnunquam profugae turcici ad partes christianorum transire; et plures etiam, uti fertur, transirent, nisi violentia quorundam, eos mox rebus, quas secum afferunt, privantium obstaret. Videtur itaque publice sanciendum et interdicendum, ne huiusmodi profugae turcici, vel in personis vel in rebus violentur, laedanturve; in eos, qui contravenerint poena certa constituta.

Meminit quoque Mtas sua eorum, quae prioribus aliquot dietis de mutuis regnicolarum, ut qui exili forte de causa et ob privatas controversias, arma invicem sumere, ac collectis utrinque copiis, armata manu alter alterum hostili more invadere, et cum strage multorum, tam subditorum, quam aliorum, qui in auxilium ipsis venerunt, decertare soleant, conflictibus cohibendis et conpescendis. Quae quidem decertationes et conflictus, cum pro eo, qui nunc est, regni huius statu, non careant gravissimo periculo, Mtas sua etiamnum severe ac sub poena aliqua illos interdicendos, ac rem eo dirigendam censet, ut partes armis positis, iure mediante controversias suas dirimi patiantur.

Praeterea C. R. Mtas fideles inclyti Hungariae regni ordines et status haud latere arbitratur, quae sit iam a multo tempore castelli Weitschawar ratio, ad eum quippe statum redacti, ut cum ruinam minetur, haud interpestive timendum videatur, ut una secum universum istum tractum in magnum discrimen adducturum sit. Id vero inde proficisci Mtas sua intelligit, quod in loco arenoso situm, nullo firmo innitatur fundamento. Ac ea quidem de causa, commissarios, ad ocularem eiusdem inspectionem destinatos, eius fuisse sententiae, quod

castellum illud vel prorsus deserendum, vel saltem paucis aliquot militibus ei impositis, pro specula quodammodo, ad passus istius sive transitus custodiam, retinendum esset. In eius vero locum castellum Kerestui, non longe ab altero dissitum, ac natura loci ad fortificationem opportunum, extrui posse; praesidio Weitschawariensi istuc translato. Ad quod quidem opus promovendum utriusque provinciae Austriae et Styriae status sena quilibet, sicque duodecim millia, ea conditione obtulerunt, ut Hungariae quoque regni ordines, quorum maxime res agi videatur, tantundem conferant, adeoque fortificationis istius initium faciant. Quae cum ita sint, ac C. quidem R. Mtas ita omnino sibi persvasum habeat, ipsos Hungariae status haud aliter iudicaturos, quam memoratam Weitschawariensis structurae translationem, pro ipsorum potissimum bono, ac commodiori tractus istius, alias in magno constituti periculo, defensione et securitate institui: Mtas sua haud praetermittendum duxit, quin eosdem status et ordines clementer hortaretur, ut habita eorum, quae dicta sunt, condigna ratione, in conferenda sua quoque sex mille florenorum portione se minus difficiles praebere velint, quo, uti alias, ita hoc quoque loci patriae suae conservationem et incolumitatem sibi cordi esse perspici posset. Relatum est C. R. Mti ecclesiarum regni huius capitula hactenus difficulter, vel etiam nulla omnino ratione eo adduci potuisse, ut pontium et viarum reparationem, aliaque, quae ratione teloneorum suorum, ac quos percipiant, reddituum eis incumbant, onera in se suscipiant. Ac inde fieri, ut quae ad praesidiorum, in locis finitimis existentium, usum necessaria sunt, difficilius convehi possint. Quapropter Mtas sua rem eo dirigendam, adeoque statuendum censet, ut dicta capitula a memorata pontium et, viarum reparatione, aliisque oneribus se minime eximant quin potius, communis patriae amore, ac tam privati sui commodi causa, quam ad praesidiorum limitaneorum necessitates pro bono publico iuvandas sublevandasque haud difficulter illa in se suscipiant. Quemadmodum etiam quoad magnates, barones et nobiles ita providendum erit, ut in pontibus et viis publicis reficiendis, reparandisque suo haud desint officio.

Denique non ignorant fideles ordines et status, quanto

iam tempore iuris et iustitiae administratio, partim quidem ob defectum iudicum ordinariorum, maxime vero occasione reformati calendarii, quod nonnulli regnicolae extr: generalia comitia acceptare recusarunt, cessaverit; nullaq" prorsus iudicia celebrata fuerint; idque in gravissimum M suae C. et R. praeiudicium, neque minori cum reipublicae ac multorum fidelium regnicolarum incommodo et detrimento. Cum igitur publice privatimque plurimum intersit huiusmodi iudicia, sicque iustitiae cursum in priorem statum restitui, adeoque quod hactenus praecipue obstitit, calendarii impedimentum tolli: idcirco C. R. M^tas sanciendum censet, quod, uti caetera non solum M^tis suae, sed et alia plaeraque regna et provinciae reformatum illud sive novum calendarium iampridem receperunt, ita in hoc quoque Hungariae regno illud ab omnibus pariter statibus et regnicolis acceptetur, quo sic et iudiciorum celebratio, tanto tempore intermissa, in priorem statum restitui queat, et in quaesturae, contractuum et aliis tam publicis quam privatis negotiis et tractationibus, una eademque sit calendarii ratio, neque in eodem regno alter ab altero in huiusmodi calendarii observatione, uti hucusque non sine magna rerum confusione factum est, ulterius discrepet.

In iudiciorum celebrationibus, quae passim per regnum in comitatibus exercentur, ac ipsis etiam iudiciis octavalibus plurimos abusus irrepsisse, C. R^que M^tas edocta est. Quos quidem abusus publica constitutione tollendos ac eam provisionem adhibendam censet, ut nullus deinceps inanibus exceptionibus locus detur, sed quae iuste et utiliter in veteribus legibus et sanctionibus publicis decreta, sancitaque sunt, ea sedulo in iudiciis observentur. Praesertim vero in causis, sequestri et novarum occupationum, quarum processus, vigore publicarum constitutionum, brevis esse debet, a veteribus decretis et iudicandi norma non exorbitet, neque in infinitum causae extendantur.

Qua quidem occasione M^tas sua praetermittere nequit, quin fidelibus inclyti regni statibus et ordinibus in mentem vocet, magnam in occupationibus bonorum esse confusionem magnosque abusus. Nam etsi hac de re salubris extet constitutio, anno 1542 sancita, nihilominus tamen iudices in eiusdem

sensu variare et discrepare, nonnullis eorum ex ignorantia eande[m] non intelligentibus, aliis vero sinistre idque studiose illam interpretantibus; atque inde fieri, ut in eiusmodi causis, iis praes[er]tim, in quibus de fisci interesse agitur, tales subinde ferantur sententiae, ac talia fiant iudicia, quae legibus regni minus sunt consentanea. Ad tollendos itaque huiusmodi abusus C. R[que] M[tas] articulum praememoratum plenius declarandum, ac usum illius penitius describendum esse existimat; ita nimirum, quod si qui novas bonorum et quorumvis iurium possessionariorum occupationes facere attentent, ex tunc, ad instantiam partis laesae, sive actoris, cuius interest, facta more solito certificatione seu citatione in praesentiam illius sedis, in qua talia bona occupata sita esse dignoscentur, sedes iudiciaria illius comitatus causam istam, extra seriem aliarum causarum, longo litis processu terminari consvetarum, levare, partibusque ipsis certum et competentem terminum iuridicum praefigere debeat; ita quod in eodem comitatu residentibus ad minus quindecim, in vicinis viginti vel viginti quinque, et in remotioribus triginta dies pro termino iuridico praefigantur. Quo quidem die partibus ipsis modo praemisso tempestive significato, ac more consveto ipso vicecomite, cum sibi adiunctis iudice nobilium et iuratis ad facies bonorum controversorum profecto, auditisque rite partibus, admissis etiam eorum probabilibus documentis, inter eosdem congruum iudicium fiat, neque patiatur violentiorem annuale dominium bonorum, sive praescriptionem unius anni, in decreto Tripar. parte 1[a] titulo 68[vo] contentam, impune continuare, sed cum poena solita florenorum centum, secundum leges regni, partim vicecomiti ac iudicibus nobilium, partim vero actori cedentibus, bona occupata readiudicet. Si tamen aliqua partium huiusmodi iudicio, in facie loci habito, contenta esse nollet, ne, ut factum [illegible] lite pendente bona occupet, sed causam ad appellationem partium, pro saniori eius discussione, in praesentiam sedis iudiciariae illius comitatus transmittat, statumque ac seriem causae coram comitatu referat, ac illic finali tandem lata sententia ut hactenus moris fuit, exequatur; contradictione, inhibitione et repulsione partium non obstantibus. Et nihilominus, si quis causantium per huiusmodi sententiam sese aggravatum iri senserit, liceat ipsi etiam extra dominium bono-

rum, appellatione in curiam regiam fienda, vel simplici, vel etiam gratiae novi iudicii remedio uti, ac ius suum, si quidem posset stabilire et in melius reformare, ut hac ratione iudices eo occultiores in faciendis iudiciis fiant, neque violenti in dominio bonorum permaneant; ne M^tas^ sua et alii legitimi bonorum possessores indirecto iuris processu, ac minus iuste propter favorem vel ignorantiam iudicum, bonorum suorum dominio perpetuo deturbari possint.

Postremo fideles status et ordines facile intelligunt, quantum ad publicam regni huius tranquillitatem pertineat, ut quae cum vicinis et adiacentibus provinciis eidem intercedunt, controversiae tollantur et sopiantur. Cum igitur compertum habeant, quae iam a multis annis inter Hungariam et Austriam, nec non Poloniam et Moraviam de metis sive limitibus sint controversiae, et quae subinde occasione ista oriri soleant scandala et violentiae, adeoque his de rebus tum ad M^tem^ suam, tum ipsos status et ordines hucusque delatae sint querelae, ac nec istud ignorent, quod etsi prioribus aliquot dietis, ad huiusmodi metarum revisionem constituti fuerint commissarii, hactenus tamen, vel ob eorundem obitum, vel propter alia, quae intervenerunt, impedimenta, eiusmodi revisio, licet aliquoties tentata, in effectum deduci haud potuerit: C. R. M^tas^ fideles status et ordines clementer hortatur et requirit, ut in hoc praesenti conventu talem rationem ineant, qua revisio illa primo quoque tempore re ipsa institui, ac ita peragi possit, quo iam tandem querelae illae ac violentiae cessent, ac mutua inter memorata regna et provincias pro communi subditorum bono, stabiliatur colaturque amicitia et bona vicinitas.

Atque haec sunt, quae C. R^que^ M^tas^ fidelibus huius sui inclyti regni Hungariae statibus et ordinibus, pro eiusdem necessitate ac communi omnium regnicolarum bono et salute, clementer proponenda duxit. Non omissura etiam, quin ad ea quae M^tis^ suae ab ipsis fidelibus ordinibus, ratione suorum gravaminum, novissima dieta supplicata fuisse recordatur, benignam ac integerrimam suam mentem et voluntatem alio speciali scripto, ipsis mox exhibendo, declaret. De caetero Caesaream et Regiam suam gratiam eis benigne deferens.

Kivül: **Propositio dietae hungaricae 1587.**

(Egykorú másolat a bécsi állami levéltárban.)

IV.

1587. November 14.

Az országgyüléshez intézett királyi leirat, az országos sérelmek tárgyában.

Cum sacra C. ac Hungariae et Bohemiae etc. R. Mtas, dominus noster clementissimus, nihil aeque cupiat ac inclyti regni huius Hungariae rebus quam optime consulere, ac eiusdem fidelium statuum et ordinum desiderio, in his, quae illis praecipue cordi esse prioribus generalibus conventibus declararunt, quoad uspiam praesens temporum et rerum status ferre videatur, satisfacere: Mtas sua eorum benigne memor, quae in novissima, dieta de nonnullis regnicolarum gravaminibus, Mti suae humiliter supplicata fuerunt, non praetermisit, quin, re quoque cum consiliariis suis hungaris diversis vicibus communicata, diligentem de iisdem gravaminibus tollendis, vel saltem mitigandis, ac talibus rationibus et viis ineundis deliberationem susciperet, quibus idonea rebus illis adhiberi possent remedia.

Cum igitur gravamina illa in tribus potissimum articulis: nimirum officialibus hungaris in regno constituendis, oppressione nobilium et colonorum tollenda, et consilio ac expeditione hungarica consistere videantur; Mtas sua quod ad primum attinet, talem se hactenus progressum fecisse existimat, ut fideles status et ordines de magno praefectorum sive capitaneorum exterorum numero conquerendi minus iam causae habituros esse sibi polliceatur. Etenim plaerisque locis finitimis, quorum praefecturae et capitaneatus a tempore illo vacarunt, de hungaris provisum fuit, adeoque pauca hoc tempore supersunt confinia, quibus alii, quam indigenae, praesint. Quibus autem de causis Mtas sua aliorum regnorum et dominiorum suorum homines ab huiusmodi officiis militaribus prorsus excludere nequeat, fidelibus statibus saepe antea, ac in novissima etiam dieta in mentem vocatum fuisse Mtas sua meminit, adeoque hoc loci eadem repetere supervacaneum arbitratur. Attamen offert Mtas eius se deinceps etiam in huiusmodi officiorum collationibus praecipuam hungaricae nationis rationem esse habituram, ac Agriensem quidem praefecturam, propediem vacaturam, hungaro esse collaturam.

Quod ad alterum gravamen, oppressionem scilicet nobilium et colonorum, spectat, equidem potissima huic malo medendi ratio in solutione statis temporibus militi praestanda, tum etiam in eo consistit, ut militum, qui accepta etiam solutione nihilominus a praedis, ac miserae plebis oppressione haud abstinent, insolentia severe cohibeatur, puniaturque. In solutione vero [uti M^tas eius in propositione quoque sua attigit] hactenus ob id tanto maiorem fuisse defectum ipsi status facile intelligunt, quod iam a multo tempore Hungariae regnicolae nulla ad confiniorum usum contulerint subsidia. Ideoque confidit M^tas sua, fideles status et ordines in ea, quae postulatur, biennalis dicae contributione se tanto promptiores, alacrioresque exhibituros esse. Quemadmodum etiam C. R. M^tas, quae in eo nunc est, ut sacri imperii comitia primo quoque tempore indici et celebrari possint, apud eiusdem Electores, aliosque Principes et ordines, tum etiam apud regni Bohemiae, ac tam annexarum, quam Austriacarum suarum provinciarum status, omni maiori cura et studio in id incumbet, ut quanto ampliora, pro inclyti huius Hungariae regni tuitione et defensione, subsidia impetret, sicque malis illis et opressionibus, quarum sane M^tas sua nunquam non sine magno animi dolore et molestia recordatur, tanto opportunius, uti M^tas eius maxime desiderat, consulat. Atque hunc in finem istud etiam perquam necessarium existimat, quod, uti propositioni eadem de re specialis insertus est articulus, comitatus ad destinata iisdem loca finitima commeatum et victualia convehant. C. vero R. M^tas id curatura est, ut cuiusque loci praefecti et capitanei cum ipsis comitatibus invicem correspondeant, ac non solum vectores illi, quoties necessitas postulare videbitur, ad loca illa deducantur, quo sic ab hoste tanto minus periculi expectandum sit; verum etiam si forte milites non ita confestim solvendo sint, iis, qui huiusmodi victualia et commeatum vendunt seu advehunt, schedae, in quibus id, quod debetur designetur, dari, ac postmodum in futura proxime stipendiorum solutione, a praefectis sive capitaneis, receptis eiusmodi schedis, debita illa ex eorundem militum stipendiis detrahi, et colonis, quorum victualia erant statim assignari debeant.

Quod vero ad militum insolentiam attinet, M^tas sua non

omittet, quin ita provideat, ac re ipsa efficiat, ut in eadem cohibenda, puniendaque praefecti et capitanei suo omni severitate adhibita, fungantur officio. In praemissis vero omnibus ac tam in iamdicta militum praedantium et plebem opprimentium, quam etiam in bona correspondentia, si qui praefecti sive capitanei negligentes et remissi comperirentur, iidem puniri quoque debeant, iuxta ipsorum demerita. Eius rei cura M^tis^ suae fratri charissimo ser^mo^ Archiduci Ernesto etc. specialiter demandata.

Quo in loco M^tas^ sua nec istud praetereundem censet, excursiones illas et oppressiones (quod ipsos etiam fideles status et ordines haud latere arbitratur) non raro, quinimo frequentius fere ab Hungaricae, quam aliarum nationum milite fieri solere, ipsosque hungaros difficilius, ut ad stationes suas redeant, adduci posse.

De tertio gravamine, consilium ac expeditionem hungaricam concernente, aeditus est sub divo imperatore et rege Maximiliano augustissimae memoriae, superiore anno sexagesimo nono, articulus, quo declaratum fuit: negotia, quae iustitiam, iura, libertatesque regni concernerent, in hungarico, quae vero bellica negotia essent, in consilio bellico, more eo usque observato tractari, ac proinde ad minus duo, videlicet unus ecclesiasticus, alter vero saecularis ex M^tis^ suae consiliariis hungaris aulam continuo sequi deberent; quo M^tas^ eius illorum opera, in rebus illis hungaricis iustitiam, iura, libertatesque regni concernentibus, tum etiam, ubi ubi necessitas postularet, de regni bellicis rebus conferre possent. Quem quidem articulum C. R. M^tas^ etiamnum in usum recipiendum, observandum, ac istud praeterea consultum fore censet, quod regnicolarum supplicationes negotiorum qualitati accommodentur, ac quae ad diversas cancellarias pertinent, seiungantur, ne easdem supplicationes, quippe diversae expeditionis negotia continentes, quandoque dividi necesse sit, sed quae inde oritur temporis iactura, cum graviori sumptu coniuncta, evitari queat. Quod autem praelibatus M^tis^ suae dnus genitor colendissimus divus Maximilianus obtulerat, nimirum se curaturum, ut bini tam apud camerae suae aulicae, quam bellicum consilium, interpretes, qui a M^te^ sua salarium acciperent, ac partibus operam

suam gratis praestarent, interteneri, ac dictis consiliis, vel eorundem praesidibus alterni continue adesse deberent, quo sic in iisdem consiliis partes eo citius breviusque expediri, et sumptu illo, quem antea in eiusmodi interpretes facere coacti erunt, sublevari possent; id vero C. R. M^tas^ tam apud camerae suae aulicae, quam bellicum consilium in effectum deduci curavit. Atque insuper, uti priori etiam dieta a se factum meminit, denuo offert, nominatis a statibus iuxta praememoratum articulum duobus consiliariis hungaris, qui M^tis^ suae aulam, sic uti dictum est, sequantur, se eosdem non solum negotiorum mere hungaricorum, quae scilicet iustitiam ac iura, libertatesque regni concernunt, sed et mixtorum, tam bellicorum, quam cameralium. consultationibus adhibituram. ac ea etiam cum ipsis communicaturum, quae ad induciarum turcicarum pacta pertinent, et si quae praeterea eius generis negotia, Hungariae regno cum aliis communia, occurrere contingat. Eo vero casu, quo illa gravioris sint momenti, alios etiam consiliarios suos hungaros, quod ad hactenus factum fuit, ad eorum tractationem esse convocaturam.

Et haec quidem, quo ad praememoratos principales gravaminum articulos, ultra quos aliam quoque de moneta hungarica querelam esse C. R. M^tas^ meminit. Qua de re eam M^tas^ sua rationem initura est, ut deinceps in hoc suo Hungariae regno moneta eius generis, sortis et valoris, magna et parva cudatur, ut tam in ditionibus sacri imperii, quam caeteris M^tis^ suae regnis et dominiis recipi debeat.

Ex quibus cum status et ordines C. R. M^tis^ benignam integerrimamque fidelibus suis regnicolis, quoad uspiam fieri possit, satisfaciendi voluntatem perspicere possint, M^tas^ sua clementer sibi pollicetur, ipsos status iisdem acquieturos, adeoque se vicissim ad M^tis^ suae postulata haud alio, quam ad regni huius reliquias commodius tuendas conservandasque, atque adeo tum publice tum privatim maxime utiles atque necessarias, tales exhibituros, ut nihil aeque, ac patriae suae salutem et incolumitatem sibi cordi esse omnes intelligant, et ad eandem iuuandam ipsi quoque magis ac magis incitentur.

Kivül: Resolutio Sacrae Caesareae Maiestatis, quoad gravamina Hungarica. (Eredeti fogalmazata a bécsi állami levéltárban.)

V.

1587. Október 6.

A lengyel országgyülésnek a pozsonyi országgyüléshez intézett levele.

Reuerendissimis, Illustrissimis, Generosis et Nobilibus Dominis, Statibus et Ordinibus Regni Hungariae, Posonii congregatis, Dominis et amicis observandissimis.

Reuerendissimi etc. Quidem, contra publicum Regni huius jus, omniumque nostrorum libertatem, Serenissimus Archidux Maximilianus, triduo postquam Serenissimus Sigismundus Princeps Suetiae legitime jam electus fuisset, a paucissimis quibusdam nominatus fuit; ita ut nunc non minori uniuersae Christianitatis periculo, quam nostro, a paucissimis, iisdem partim proscriptis, partim decoctoribus (?), armatus, in fines Regni huius introductus est; in quo instituto suo adiuta Serenitas sua, contra antiquissima pacta atque foedera, a Silesiae atque Moraviae incolis quibusdam fuit. Cum autem, ut eodem exemplo, Reuerendissimae, Illustrissimae, Magnificae et Generosae Dominationes Vestrae quoque eam juuarent, solicitari eas audiamus, hasce ad eas dare voluimus, quibus, cum antiquissimorum foederum, tum amicitiae perpetuae inter nos cultae eas commoneremus; longeque justius, ut nobis videtur, postularemus ab eis, ut majorem, non modo perpetuae amicitiae, verum etiam publicae pacis rationem quam cujusquam studii habeant. Quae foedera jam a temporibus Sigismundi et Jagellonis, utrinque nobis intercedunt, Dominationes Vestrae vident, huiusmodi nimirum, ut etiamsi inter ipsos Principes bellum, vel causa belli oriretur, populi tamen cupiditatem eorum si retinere non possent, adjuuare non debeant, neque ullam opem Principibus in priuata controuersia contra alterum ferre; verumtamen ii fere communicare eam solent, qui acceptam a majoribus amicitiam nullis ipsi officiis inter se prosecuti sunt. Quae cum omni tempore summa et testatissima utrinque nobis intercesserint, ut et horum potius et antiquissimae amicitiae memores esse velint, neque in hujusmodi causa, contra foederatos, atque antiquissimos non modo ami-

cos, verum socios etiam suos, ob cuiusquam studium descendere, non nostra modo, verum etiam uniuersae Reipublicae Christianae utilitatis causa, iterum quam diligentissime ab illis petimus, optimamque valetudinem a Deo iis praecamur.

Quae literae, quoniam in tanta frequentia Nobilitatis, ab omnibus subscribi non poterant, ab iis qui a nobis ad id deputati sunt, subscriptae et sigillis communitae sunt. Cracoviae VI. die Octobris Anno 1587.

Reverendissimarum, Illustrissimarum, Magnificarum, Generosarum et Nobilium Dominationum Vestrarum

amici et seruitores paratissimi
Status atque Ordines Regni Poloniae
Cracouiae congregati.

(Lectae Posonii in Conuentu 14. Novembris A. 87. — Egykorú másolat Körmöcz sz. k. város levéltárában.)

VI.

1587. November 19.

A pozsonyi országgyülés válaszirata, a lengyel országgyülés levelére.

Ad Reuerendissimos, Illustrissimos, Magnificos, Generosos et Nobiles Dominos, Status et Ordines Regni Poloniae.

Reuerendissimi Illustres, Magnifici, Generosi ac Nobiles Domini, amici nobis obseruandissimi.

Perlectae sunt nobis, in praesenti nostro Conuentu, Vestrarum Reuerendissimarum, Illustrium, Magnificarum, ac Generosarum Dominationum Vestrarum literae, Cracouiae VI. praeteriti mensis Octobris, ad nos datae, quibus nos rogant, ne Serenissimo Principi et Domino Maximiliano, electo Regi Poloniae, Archiduci Austriae etc., Domino nostro gratiosissimo, in adipiscendo isto Regno Poloniae, opem feramus. Ad quas Vestris Dominationibus amice et sincere significamus, quod etsi sua Serenitas hactenus a nobis nullum petierit auxilium, tamen nostris votis et desideriis, animisque nil ita infixum esse, quam ut sua Serenitas quiete, placideque, et cum istius inclyti Regni Poloniae unanimi consensu, ipso Regno,

ejusque corona quamprimum potiretur. Qua ratione speramus bonam vicinitatem et mutuam inter nos amicitiam, conjunctis nostris ac Principum nostrorum animis, magno utriusque commodo, firmiorem futuram. Ad quam promouendam, augendamque, nos quoque Dominationes Vestras benevole requirimus atque rogamus. Nos enim, ut ipsa nostra antiqua amicitia et bona vicinitas labefactetur, nullam causam dabimus; sperantes ipsas quoque idem facturas esse. Quae Dominationibus Vestris Reuerendissimis, Illustribus, Magnificis et Generosis breuibus respondere voluimus, easdem in caeteris felicissime valere cupientes. Hae vero nostrae, quia ab omnibus subscribi et sigillari non potuerunt, subscriptae et sigillatae sunt ab iis, qui ad id publico nomine deputati fuerunt. Posonii 19. Novembris, Anno 1587.

(Dieses Schreiben ist der Polnischen Botschafft den 25. Novembris übergeben, welche erst den 27. von Pressburg verraiset in Polen.)

(Egykorú másolat Körmöcz sz. k. város ltárában.)

VII.

1587. November 22.

Az országgyülés elsö fölirata.

Accepta et perlecta Status et Ordines Regni Hungariae propositione Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis et Domini et Regis ipsorum clementissimi, una cum scripto resolutionis gravaminum, superioribus compluribus Regni conventibus, suae sacrae Caesareae Maiestatis propositorum, medio Serenissimi Principis domini Ernesti Archiducis Austriae, domini itidem ipsorum clementissimi, exhibita, gratias imprimis immortales suae Sacrae Caesareae Maiestati, pro ea cura et sollicitudine, qua se in Regnum hoc, fidelesque suos Hungaros affectam esse testatur, ut debent, agunt; promerituri tam piam et paternam suae Sacrae Maiestatis erga ipsos voluntatem, perpetua animorum gratitudine, studio, fide et servitiis. Verum non potest iisdem fidelibus non admodum triste acerbumque esse, quod sua sacra Maiestas ipsa personaliter in medium eorum venire non potuerit; nam praeterquam quod serenus conspectus suae Sacrae Maiestatis complures iam annos non

visa iucundissimus omnibus fuisset, tum ea sane est in regno et rerum et negotiorum gravissimorum multitudo et periculorum incumbentium magnitudo, prae quibus aliorum Regnorum et Provinciarum suarum, in tranquillo et securo, Dei benignitate statu constitutorum, negotia in aliud tempus commode differri potuissent, ut quorum salutem et permansionem, secundum Dei clementiam, nonnisi ex statu Regni huius pendere dubium non est. Quare lecta, ut praemissum est, benigna propositione suae Sacrae Maiestatis, eiusque partibus diligenter consideratis, respondendum suae Sacrae Maiestati, debita animorum submissione, ducunt, se prout antea semper, ita et deinceps, eam erga suam Sacram Maiestatem fidem, animorumque promptitudinem, cum oblatione Dicae, tum reliquis, quas propositio suae Sacrae Maiestatis continet, rebus, quoad res Regni, cum per hostis frequentem vastationem, tum militis domestici effreni insolentiam, ac tenues et admodum exiguos superiorum aliquot sterilium annorum proventus, potissima ex parte attritae attenuataeque, ferre poterunt, alacriter declaraturos; ita, ut non sint ullam iure de ipsis conquerendi occasionem quibuspiam relicturi, ut qui pro incremento dignitatis suae Sacrae Maiestatis, dulcisque eorum patriae commodo et permansione, nec rebus et bonis, sed nec vitae et quidquid in vita charum habeant, sint ullo unquam tempore parsuri. Priusquam tamen ad tractatum propositionis veniatur, supplicant Status et Ordines suae Sacrae Maiestati, dignetur revocare in memoriam cum frequentes fidelium suorum praeces, non sine lacrymis multoties fusas, tum oblationem suam, ut reliqua omittamus, in postrema Dieta, de restituenda fidelibus suis integra libertate factam, atque adeo eorundem quoque Statuum et Ordinum in eadem Dieta concepta oratione factam postulationis ipsorum declarationem, nec eam vel paucis et tenuibus punctis in libello resolutionis comprehensis, vel Articulo Dietae Anni 1569 a sua Sacra Maiestate citato, astringat, quem pro lege perpetua habendum non esse Status et Ordines vel ideo censent et declarant, quod nec usu sit comprobatus, et in omnibus consecutis conventibus, non nisi de integra libertatis restitutione sit semper laboratum. Quae quidem libertas, non in illis duntaxat punctis, sed in maioribus longe, iisque

gravioribus rebus, sine quibus salus et permansio Regni consistere nequaquam potest, est constituta; Consilii scilicet Hungarici in pristinum statum et dignitatem revocatione. Nam cum tria sint potissimum in quibus gubernatio Regni Maiestatis suae Hungariae consistat: una in interioribus expositionibus, nimirum donationibus bonorum, beneficiorumque ecclesiasticarum, aliarumque dignitatum spiritualium et saecularium, donationum, consensuum, confirmationum et aliorum id genus privilegiorum scriptionum, item et obligationum collatione, praeterea iuris et iustitiae administratione, iudicumque ordinariorum et Baronum electione et declaratione; secunda in militiae, rerum bellicarumque, utpote pactorum indutialium cura, locorum scilicet finitimorum diligenti et accurata constitutione, munitione, annonae, instrumentorum, praesidiorumque in iis necessariorum provisione, stipendiorum ordinatione, militum lustratione, solutione, Capitaneorum positorum et idoneorum in ea collocatione, et reliquarum, pro rerum ac temporum ratione, eo pertinentium necessitate; tertia, in proventuum omnis generis fodinalium, nimirum seu mineralium, item tricesimalium, Dicae, Cameralium et aliorum administratione. Eaque omnia, de more reliquorum regnorum et provinciarum orbis Christiani, in Hungaria quoque ab indigenis, consilio nimirum Hungarico, sint semper administrata, ante paucos tantum annos ad exteros sunt, non sine gravi Statuum et Ordinum libertatis praeiudicio et ignominia, translata; nam primam quidem et tertiam gubernationis partem, diversae Camerae suae Sacrae Maiestatis obtinent, omniaque, quae sive donationes, sive inscriptiones et alias quasuis eius generis expeditiones concernunt, non Hungarici Consilii, sed Camerarum authoritate expediuntur, etsi quas sub sigillo suae Sacrae Caesareae Maiestatis Hungarico emanari necesse sit, nonnisi exempla talium expeditionum in consiliis ipsorum concepta et conclusa, ad describendum tantum ad Cancellariam Hungaricam transmitti solent. Si quae vero etiam parui momenti et legitima mandata ex Hungarica Cancellaria expediuntur, iis apud eos, qui a Cameris et aliis non Hungaricis expeditionibus et Consiliis pendent, nullus locus datur, et dicitur ab eis sibi expresse demandatum esse, ne mandata Hungarica ullomodo admittant.

Hinc inter reliqua incommoda factum est, non sine magno proventuum et fisci suae Sacrae Maiestatis detrimento, adeoque roboris Regni diminutione, ut complurium Baronum demortuorum bona ad privatas, easque nihil fere vel de sua Sacra Maiestate ac Regno meritas personas uno vel alio modo devenerint, et Regnum ipsum eiuscemodi dominiorum dilaceratione, veluti membris mutilatum, paulatim sit enervatum; nam non raro contingit, quod hoste subito ingruente, nemo sit, qui occurrat, praeter paucos nobiles et miserum vulgus, ac si qui stipendiarii casu offeruntur. Inde etiam fit, quod etiam tenuiorum bonorum collationes saepe indignis, praesertim pecuniosis conferantur, et bene meriti negligantur, et beneficia quoque Ecclesiastica aut oppignorentur hominibus laicis, aut alienigenis, contra vetera iura et libertates Regni conferantur; inde anticipationes Tricesimarum, innumerabiles deputationes, negotiatoribus, boariis et aliis peregrinis partitas exercentibus, et Suae Sacrae Maiestati et militibus stipendiariis, ob grandem obsoletorum pannorum et mercium aestimationem, pecuniamque ex regno exportationem damnosissimae; inde metallicorum proventuum suae Sacrae Maiestati per inscitiam Praefectorum incredibilis iactura, postquam peregrini praecipua parte metallorum clam emptorum potiuntur, Officialibus suae Sacrae Maiestatis aut ignorantibus, aut conniventibus, aut quo a fodinariis pro sua Sacra Maiestate redimant, saepe non habentibus. Inde fodinarum cupri suae Sacrae Maiestatis satis damnosa inscriptio et alia infinita, quae longum esset recensere.

Secundam partem gubernationis, bellicam scilicet, Consilium bellicum sibi vendicat, qua parte si sua Sacra Maiestas locorum inprimis finitimorum statum, tam quod munitionem, quam curam commeatus ac aliarum rerum necessariarum concernit, explorare dignabitur, pleraque in extrema propemodum incuria et annonae ac aliarum rerum necessitate posita esse animadvertet. Capitaneorum plerique non virtutis aut meritorum causa assumuntur; sed multi affinitatum et similium vinculorum respectu, non pauci largitionibus sibi viam ad eos consequendos parant; quo fit postea, ut non dignitati suae Sacrae Maiestatis, aut publico Regni commodo ac defensioni, sed privatis rationibus, miseri vulgi afflictioni omni

animorum contentione studeatur; maiori ex parte ipsis Capitaneis domi manentibus, et nonnullis eorum interim duorum finitimorum locorum Capitaneatuum proventibus et administratione utentibus, militari vero seminario cessante; et insuper tantam sibi rerum omnium licentiam arrogant, ut praeter generalem, tam in vulgus, quam nobiles, per privatam licentiam usurpatam dominandi audaciam, etiam judicia faciendi, et iura nobilium discutiendi authoritatem sibi plerique sumpserint. Ad quae incommoda, si gravissimae stipendiorum, quae ipsis fiunt, solutiones, quibus triplo vel quadruplo Ungarorum Capitaneorum et militum numerus servari posset, innumerentur: sua Sacra Maiestas mirari desinet, perpetuos aerarii et proventuum Regni defectus, per summam rerum omnium confusionem et inprovidam profusionem in tantum crevisse, ut tametsi proventus Regni omnis generis etiamnum ad maximam pecuniae summam extendantur, nullam tamen apparentiam habeant, nec ullus perpetuorum a negotiatoribus debitorum levationis finis fiat, ac insuper milites quoque insoluti permaneant, et per hoc ingens oppressio, cum foris in pascuis, tum etiam alias miserae nobilitatis, plebisque subsequatur. Longe plura dici possent. Sed Status et Ordines plane sibi persuadent, suam Sacram Maiestatem ex praemissis cognoscere facile posse causas, cum publicae Regni calamitatis et gravaminum, tum fisci sui damnorum; quibus nisi tempestive occursum fuerit, non dubium Regni desolutionem et fisci sui Regii exinanitionem esse subsecuturam.

Supplicant itaque Status et Ordines Regni suae Sacrae Maiestati, dignetur benignissimam oblationem suam de restituenda fidelibus suis integra libertate, cum antea in compluribus conventibus, tum proxime praeterita Dieta clementer factam, publicaque sanctione confirmatam, sine qua salus Regni quidem diutius consistere non potest, iam tandem ipsis realiter et effective restituere; officiales externos educere, ac ea beneficia ecclesiastica, quae iam externis data et collata sunt, inter quae sunt etiam Praepositura Turociensis, Sagiensis, Pornensis, item Custodia Ecclesiae Jauriensis, Praepositura Sancti Petri Agriensis, benemeritis Ungaris clementer conferre; revocataque debita Regni forma, omnem rerum, tam internarum supra

recensitarum, quam externarum administrationem Consilii Hungarici authoritati committere. Quae omnia postquam eiusmodi sunt, ut quibus rite constitutis demum et gravamina ac incommoda interna omnia tolli, et ne in posterum fiant provideri possit, et iam inde a prima Regni huius constitutione semper usurpata, et nonnisi, ut praemissum est, paucorum annorum abusu, cum Regni tum suae Caesareae Maiestatis adeoque Reipublicae Christianae detrimento, sunt sublata, revocata vero, Dei optimi maximi munere, non multo post tempore et publico Regni statui, plurimum roboris splendorisque ac dignitatis, et Fisco suae Caesareae Maiestatis non levia incrementa sint allatura; non dubitant Status et Ordines suam Sacram Maiestatem debitam cum suae benignae oblàtionis, tum fidelium suorum de restituenda iam tandem realiter integra eorum libertate, non tantum huic Regno, sed Reipublicae etiam Christianae prorsus necessaria, iustissimae postulationis, post tot annorum sollicitationem et expectationem, clementem iam tandem rationem esse habituram; nec commissuram, ut inter reliqua non tantum suae Maiestatis, sed totius Orbis Christiani Regna et Provincias, soli fideles suae Maiestatis Ungari, maiorum suorum virtute parta et constituta libertate, nulla eorum culpa, cum perpetua nominis ipsorum labe, extremaque regni ruina, privati esse videantur. Subiungentes iidem Status et Ordines se praemissa omnia sic ab omnibus velle intelligi, ne vel authoritatem Serenissimorum Principum Dominorum Caroli et Ernesti Archiducum ulla parte violatam diminutamque esse velint, aut quod in gravioribus deliberationibus speciales Consiliarios suae Sacrae Maiestatis Germanos in Consilium Ungaricum ascisci nolint, aut quod militiam exteris honestis nationibus et bene meritarum personarum ad munia etiam decentia assumptionem prohibeant. De summa tantum rerum, hoc est primis et praecipuis omnis generis Hungaricae administrationis partibus vel Praefecturis non nisi Ungaris conferendis laborant. Inter quos sua Sacra Maiestas inueniet viros et prudentia, usuque rerum tum politicarum tum bellicarum, ita excultos, et non tantum umbratili aliqua rerum meditatione, sed ipso usu, non sine frequenti corporis laceratione et larga sanguinis profusione contra hostem

tentata exercitatione ita edoctos, ut Maiestas sua Sacra eorum opera secure semper in omnibus, ubi possit, non cessurorum, aut fide, aut integerrima sua erga Maiestatem suam Sacram animorum constantia, caeteris Maiestatis suae Sacrae fidelibus cuiusvis nationis.

(Egykoru irat a bécsi udv. kam. levéltárában.)

VIII.

1587. November 23.

Erneszt főherczeg első leirata az országgyüléshez.

Serenissimus Princeps et Dominus Ernestus, Archidux Austriae etc. Dominus noster clementissimus, benigne intellexit ea, quae Status et Ordines inclyti Regni Hungariae, ad Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis, Domini itidem nostri clementissimi, Propositionem, Serenitati Suae, scripto pridie exhibito, in mentem revocanda duxerunt.

Quandoquidem vero res haec, pro ea, qua est gravitate, maturiorem, uti Status diiudicare facile potuerunt, deliberationem desiderat, suaque Serenitas ulteriorem superinde informationem habere debeat, ea demum accepta, sese ad scriptum illud, suae Serenitati a Statibus exhibitum, quanto citius et ita quidem resolvet, sicuti praesens rerum et temporum status quovis modo ferre videbitur; neque enim quidcunque eorum facile praetermissura est Serenitas sua, quae ex commodo et emolumento inclyti huius Regni ac fidelium Statuum et Ordinum fore iudicabitur. Interim tamen, ne quid temporis negligatur, seu frustra insumatur, sed utrinque pari quasi passu procedatur, sua Serenitas, nomine et loco Maiestatis Suae Caesareae etc. Status et Ordines benigne hortatur et monet, ut publicae necessitatis, eam quam par est, rationem ducere, et ad articulos a Maiestate sua Caesarea propositos, absque longiori aliqua mora et difficultate, sese resolvere, atque ita exhibere velint, sicuti Serenitas sua, nomine Maiestatis suae, sibi plane pollicetur, et res ipsa maximopere exigit. Facturi sunt in eo fideles Status rem suo officio ac in Maiestatem Caesaream debita observantia dignam, nec non suae Serenitati quoque

gratissimam, quibus benevolentiam et benignitatem suam propenso animo defert.

Kivül: Serenissimi Archiducis Replica die XXIII. Novembris Statibus Hungaria exhibita 1587.

(Egykorú irat a bécsi udvari kamara levéltárában.)

IX.

1587. November 24.

Az országgyülés második fölirata.

Quod sua Serenitas pro gravitate negotii, de quo agitur, maturiorem et ulteriorem informationem habere velit, hortaturque status et ordines, ut interim pro tempore lucrando propositionem C. R. M^tas^ assumere, eamque tractare velint, ut quasi pari passu utrinque procedatur: status et ordines ad hoc humiliter respondent, quo ad propositionem ita se esse dispositos, ut quam facillime et sine ulla temporis iactura respondere possint. Supplicare itaque eos quam humillime, ut sua Ser^tas^, siquidem plenam in omnibus a sua M^te^ C. et R. tractandi et concludendi potestatem habet, dignetur se de scripto nuper ab eis exhibito quamprimum resolvere. Et quoniam sua Ser^tas^ ulteriori se informatione indigere proponit, dignetur a fidelibus suae M^tis^ regnicolis, utpote huius regni, de quorum scilicet iuribus, vita et bonis agitur, quique de his quam optimam notitiam habent, certissimam informationem accipere.

Kivül: Duplica Statuum Regni Hungariae suae Serenitati die XXIIII. Novembris exhibita. Anno 1587.

(Egykorú másolat a bécsi állami levéltárban.)

X.

1587. November 25.

Erneszt főherczeg második leirata az országgyüléshez.

Nomine et loco Sac. C. R. M^tis^ etc. domini nostri clementissimi, serenissimus Princeps, dominus Ernestus Archidux Austria etc. dominus itidem noster benignissimus, benigno, gratoque animo accipit, quod fideles inclyti huius Hungariae

regni status et ordines in scripto illo, Ser^ti suae hesterna die exhibito, se ad articulos illos, a sua M^te C. pro commodiori eiusdem regni sui defensione nuper propositos, ita iam dispositos esse declarent, ut quam facilime et sine ulla temporis iactura respondere possint, modo ut sua Ser^tas sese de scripto suae Ser^ti a statibus nuper exhibito quamprimum resolvat etc. Quemadmodum vero M^tas sua C., et post eam sua quoque Ser^tas cogitationes et consilia sua omnia, eo praecipue intendit, ut afflictis Hungariae rebus praesens auxilium atque opem ferre ac eiusdem regni calamitates atque aerumnas, ob quas summo merito dolore atque commiseratione sua M^tas, necnon Ser^tas eius afficitur, aliqua ratione sublevare posset, ita nec in posterum quoque sui dissimilis futura est. Cumque iidem status et ordines, in praememorato eorundem scripto, inter reliqua a sua Ser^te demisse admodum efflagitent, ut a fidelibus regnicolis, utpote quorum vel maxime intersit, quicque de his omnibus, quoad sublevationem gravaminum optimam informationem habeant, informatio capiatur: sua Ser^tas nec in eo quidem statibus adversatur, sed nomine et loco M^tis suae C. a fidelibus statibus benigne postulat, ut qua tandem ratione et modo gravamina seu impedimenta illa, salvo iure regio et sine praeiudicio suae M^tis C. tolli, seu sublevari atque remederi possint, in medium consulant, suaeque Ser^ti de iisdem omnibus sententiam atque opinionem suam, per suos deputatos, haud gravatim aperiant; quo facto Ser^tas sua rem totam in ulteriorem et maturam deliberationem adducet, seque nomine et loco M^tis suae C. ita tandem resolvet, quo fidelibus statibus et ordinibus re ipsa constare possit, M^ti atque Ser^ti suae fidelium ordinum statuum et subditorum quoque res summae semper sibi curae, nec quicquam ab ipsis praetermissum fuisse, quod ad illorum conservationem, quietem et securitatem pertinere existimabunt.

Kivül: Suae Serenitatis triplica Statibus die XXV. Novembris A. 1587. exhibita.

(Egykorú másolata a bécsi állami levéltárban.)

XI.

1587. November 29.

Az országgyülés küldöttségének Erneszt főherczeghez intézett emlékirata.

Quod Ser^mus^ Archidux Ernestus, dominus noster clementissimus, informationem ordinum et statuum regni de tollendis gravaminibus et reddenda ipsis integra libertate, superiori scripto eorum, suae Ser^ti^ exhibito, comprehensa, deligendas ab ipsis personas se, in quantum ea salvo iure regio et sine praeiudicio Sac^mae^ C. R. M^tis^, domini ipsorum clem^mi^ fieri possit, clementer accepturam benigne ostendit; pro ea suae Ser^tis^ erga ipsos propensitate maximas quas possunt suae Ser^ti^ agunt gratias, et quod ad ius, sive dignitatem suae Sac^mae^ M^tis^ attinet, aiunt tantum abesse, ut eam vel minima parte laesam, diminutamve velint, ut eam veluti cum salute et permansione regni coniunctam, omni corporum et animorum contentione, tuendam, augendamque, quamdiu vixerint, sibi ipsis proposuerint. Quod constans et praeclarum ipsorum erga suam M^tem^ studium, inter reliqua fidei et obedientiae ipsorum argumenta vel ex eo non obscure elucet, quod superioribus annis, vivente adhuc beatissimae memoriae parente suae Sac^mae^ M^tis^, domino ipsorum itidem clem^mo^, iidem status in publico ipsorum conventu Posoniensi, ex libera electione, suam M^tem^ ex ultimis Hispaniarum oris, incredibili desiderio, revocandam, reducendamque censuerint, et ante omnes reliquorum regnorum et provinciarum suarum subditos, sceptro et corona regni, ardentissimis omnium statuum votis et suffragiis, insigniuerint, et regnum ipsum cum eius libertate ac legibus, adeoque se ipsos cum omnibus fortunis, suae Sac^mae^ M^ti^ alacerrime detulerint; certo sibi iam tum pollicentes, suam M^tem^, assumptis, de more veterum sanctissimorum regum, regni habenis, benignissimam decretorum ac legum et consvetudinum regni, communisque libertatis ac iustitiae vindicem, defensorem ac conservatorem futuram. Quarum quidem habenarum gubernationem animadvertentes in manus exteras, non sine aperta cum regni ruina, gentisque suae ingenti dedecore, tum suae Sac.

M^tis omnis generis proventuum, adeoque dignitatis diminutione, venisse, non potuerunt apud suam Sac. M^tem frequentissime non instare, tamdiu donec sua Sac. M^tas iustissimis suorum precibus inclinata, cum in superiorum complurium annorum, tum postrema 1583. anni diaeta certissimam ipsis de tollendis malis et restituenda integra eorum libertate spem faceret. In quo et nunc instant, supplicantes suae Sac. C. M^ti, dignetur interim, donec aliqua convertendarum in meliorem statum rerum, et regni ipsius conservandi spes superest, precibus fidelium suorum affici, et frequentes suas oblationes reali praestatione comprobare; eoque magis, quod nihil a sua Sac. M^te petatur, nisi salutare, decretisque regni sui, quorum defensione in ipsa foelici inauguratione sua benigne recepit, consentaneum, tum adeo necessarium, ut, nisi tempestive succurratur, nihil praeter extremum regni excidium propediem sit expectandum, et quod praecipuam etiam honestatis fidelium suorum hungarorum, inter reliquas orbis christiani nationes, nec nominis claritate, nec rerum gestarum gloria, nec fide ac constantia in principes suos posteriores concernit; quodque postremo magnum multis, tam communibus regni, quam etiam privatis suae Sac. M^tis emolumentis cumulum sit allaturum. Sciat quippe Sac. M^tas C. et R. politiam reipublicae Hungaricae sapienter a maioribus ipsorum compendiose institutam fuisse. In qua Archiepiscopus Strigoniensis ecclesiastica, cum aliis episcopis administrabat; post regem palatinus res bellicas, authoritate regia, administrabat, personam absentis regis sustinebat, et iuri quoque dicendo praeerat. Proventus porro regni et provinciarum ei adiunctarum, integris et florentibus rebus, unicus thesaurarius curabat, et ex authoritate regis ac consilii ad usus necessarios erogabat. Tavernicorum regalium magister liberarum civitatum iura et libertates administrabat; consilium regium omnia in universum interna et externa, bellica et politica negotia constituebat, ordinabat et concludebat. Et foeliciter eis omnia succedebant. Nunc, in quam ventum sit ex administratione externorum gubernatorum confusionem, rerumque omnium periculosam sane conditionem, et in quas distractiones cum partes palatinatus, tum partes thesaurarii venerint, facillime ex statu infelicissimo et admodum pertur-

bato rerum colligi potest, prout superiori quoque scripto est denotatum.

Si sua Sac. M^tas^ examinaverit locorum finitimorum, ex quorum permansione et custodia publica salus pendet, infelicissimam conditionem, eorum pleraque non tantum multis in locis lacera, sed ruinam atque extremum excidium in dies minitantia sunt; annona et commeatu perpetuo fere laborantia; debita cura et vigiliis adeo destituta, ut nonnisi mirifica Dei bonitate consistant; capitaneorum plerique etsi tam ampla a sua Maiestate Caesarea stipendia et salaria personarum capiant, ut non leves vel ex ea summa exercitus sustineri, et adminus triplus hungarorum, tam scilicet capitaneorum, quam gregariorum militum numerus conduci, alique possit. Nihilominus praeter quam, quod a stationibus susceptis, ob privatarum rerum curam, potissimam temporis partem absunt, plerique nullam inter suos debitam militiae disciplinam habent, quin miles per praetensionem non habitae solutionis aut aliarum levium causarum in vicinum vulgus grassetur, et perpetuas rapinas exerceat; militem etiam externum perpetuae intemperantia asvetum, infinita propemodum annonae copia vix satiari et sustinere possit. Adde, quod in potioribus locis, in quibus capitanei supremi olim, veluti in quodam militiae seminario, nobilium et magnatum liberos alere, et interdum etiam propriis sumptibus intertenere solebant, ibi modo praesentes domini extranei capitanei nihil tale praestant; adde etiam, quod hi ipsi domini capitanei constitutionum nostrarum hungaricarum articulos, vel pro eorum placito interpretantur, vel prorsus aspernantur, et per hoc ipsam nobilitatem et plebem, ut volunt, infinitis calamitatibus afficiunt et obruunt. Pari ratione per pascuationis occasionem totam fere aestatem foris absumunt; et ingruente hostili aliquo rumore, miserum saepe vulgus, in loca stationum, pro agendis custodiis et excubiis necessariis compellitur; nihil interim afflictis, vel in dicae vel continui equitis solutione, gratuitorumque laborum praestatione, vectura annonae et alio infinito onere remittendo. Inter quae quidem loca finitima Kanisa, Wywar et Zeondeorio (*sic*) in extremam propemodum desolationem, per incuriam et per varietatem pluralitatemque consiliorum devene-

runt. Quibus si quid adversi contingat, ex Kanisa quidem reliquiae Sclavoniae, item Styria, Carinthia, Carniola, vicinaque his Austria, in manifestum venient discrimen. Wywar pari ratione, propter destructionem prioris fortalicii, temporis diuturnitate, utcunque firmioris et non absolutionem alterius noviter inchoati, in summo sane periculo est constitutum, praesertim, quod a multis iam annis certo capitaneo careat; sicuti quidem et Zathmar ac Vetuszolium, praecipuum montanarum civitatum propugnaculum, eodem modo suis capitaneis carent; quibus si hostis, quod absit, potiatur, facillima opera tota ex eis regione huic civitati adiacenti, adeoque Moravia et finibus Bohemicis potiri poterit.

Nec minus amissa Zendereo totum Scepusium et vicinae partes, usque ad fines Polonicos, Transylvaniae, et montanarum civitatum amittetur. Et haec quidem sunt satis calamitosa mala, cum multis aliis incommodis, a quorum enumeratione fideles status de industria abstinent, fructus peregrinae administrationis eorum scilicet, qui statum et normam usumque et consvetudinem regni non noverunt. Pari ratione proventus suae Sac. M^tis omnis generis, prout in priore scripto brevissime tactum est, si serio considerentur, in ea sane sunt et perturbatione et distractione, ut tam tricesimae, quam fodinarum proventus, cum aliis regni reditibus, negotiatorum exterorum aeraria, imo praedae iure dici possint, ad quos scilicet variis anticipationibus, partitis et id genus artibus transeunt; aerario interim suae Sac. M^tis non tantum perpetuo vacuo, sed maiore in dies infinitorum creditorum onere laborante; qua in parte certum sua M^tas ex humillima statuum informatione habere potest eos etiamnum Hungariam habere proventus, quod si rite ac diligenter curarentur et administrarentur, accedentibus praesertim imperialibus et aliorum regnorum subsidiis, non parvam quotannis, ultra omnes tam turcicas et praesidiorum domesticorum solutiones, quam alias suae Sac. M^tis necessitates, summam in aerarium suae Sac. M^tis reponi posse. Sunt enim inprimis opulentissimae tricesimae. Item non contemnendae omnis generis metallorum fodinae, praeterea arcium et bonorum aliorum magni proventus, quibus quoque bonorum, ad fiscum hactenus devolutorum, venditionem adde. Porro eccle-

siasticorum bonorum, quae in suae Mtis manibus habentur reditus. Postremo dica et civitatum taxae. Qui quidem proventus, si in unam summam iuste et recte computentur, amplissimam conficient reddituum summam, ad quam si labores gratuiti, item intertentio continui militis et propria etiam praelatorum ac baronum, caeterorumque nobilium subsidia, quae dietim contribuuntur, annumerentur, videbit sua Mtas quantum illa excrescet.

In reliquis quoque rebus, qui errores peregrinorum consiliorum, et quae saepe collationes ac aliae deliberationes, bonorum fisci et coronae abalienationes, mandatorum illegitimorum emanationes, et sententiarum executionum illegitime turbationes, contra regni decreta, et ex his incredibilia fisci detrimenta nascantur, et in dies augeantur, prolixum esset enumerare. Quae omnes miseriae, et cum privatae, tum publicae regni calamitates, indiesque imminentia pericula et fisci suae Sac. Mtis detrimenta, ut aliquando tandem tollantur, brevis et humilis statuum et ordinum informatio haec est, ut Sua sac. Mtas consilium hungaricum pristinae sine more dignitati, authoritatique, iuxta clementem oblationem suam, restituere dignetur, eiusque opera res regni universas tractet et constituat, tam bellicas quam fisci, iurisque et alias quasvis; quod quidem consilium, veluti legum et consvetudinum, adeoque communis libertatis regni peritum, iustum proculdubio, in omnibus utile, atque adeo legibus regni conveniens, fidele item et constans consilium suae Sac. Mti dabit; nam praesenti gubernatione rerum ungaricarum stante; quid, nisi interitus regni sperari possit, status non vident. Neque vero mirum videri debebit cuiquam, si sua Sac. Mtas abusus introductos pro sua et regni utilitate e medio sustulerit. Nam olim quoque, per divos Hungariae reges, laudabiliter observatum fuisse scimus, ut de consilio suorum fidelium regnicolarum, quod per incuriam aut iniuriam temporis irrepserit, id ipsum in bonum ordinem et statum redigerent, id quod praesens quoque Mtas C. in aliis suis regnis sine difficultate praestitit. Quod si autem sua Sac. Mtas, hac temporum calamitate, continui ac pleni semper consilii copiam habere non posset, poterit quolibet trimestri, graviorum et difficiliorum materiarum causa, terminus consti-

tui, ad quem frequentes conveniant, et omnia pro debita ipsorum fide, cum sua Sac. M^te^, vel ipsa absente Ser^mo^ Archiduce Ernesto, accepta etiam opinione a remotioribus dominis consiliariis, concludat; in levioribus autem casibus domiuus Locumtenens poterit ex vicinioribus dominis consiliariis semper aliquos, authoritate suae S. M^tis^ accersere, et cum ipsis de iis deliberare.

Et haec quidem est brevis statuum et ordinum regni, super reformatione consilii, caeterarumque regni libertatum restitutione, informatio, quae sicut est utilis suae M^ti^ futura, ita certo sibi persvadent, quod sine cunctatione, iuxta suae M^tis^ benignam oblationem, hanc ipsam consilii reformationem, reliquarumque libertatum suarum restitutionem in optatum effectum deducet, quod ipsi status de sua M^te^ perpetua fidelitate promereri studebunt.

Kivül: Scriptum Statuum, per Deputatos, suae Serenitati exhibitum; die XXIX. Novembris. 87.

(Egykorú másolata a bécsi állami levéltárban.)

XII.

1587. Deczember 5.

Erneszt föherczeg válasza az országgyülés küldöttségének előterjesztésére.

Serenissimus Princeps ac Dominus, Dominus Ernestus Archidux Austriae et Dominus noster clementissimus, benigne intellexit, quae Ordinum et Statuum nomine Deputati eorundem, scripto suo nuper oblato, prolixe exposuerunt, quo quidem cum inprimis Ordinum, erga Maiestatem Suam Caesaream et Regiam singularem fidem atque studium in tuenda eiusdem augendaque dignitate, ab eo tempore, quo in remotissimis Hispaniae oris, sua Maiestas viveret, amplissimis verbis testari voluerunt; non dubitat sua Serenitas, quin hoc Maiestati suae perquam gratum futurum sit. Quae quidem Maiestas sua iam tum, cum annis elapsis, Ordinum et Statuum precibus, a Domino genitore suo, beatissimae memoriae, successor Regni, more maiorum designaretur, ac post eodem e vivis ad sempiterna sublato, habenas Regni capesseret, nihil sane antiquius habuit, quam communis libertatis atque iustitiae, quoad eius hoc, per rerum atque temporum iniuriam, fieri posset, vindicem

se praebere, atque conservatorem; tantum abest, ut habenarum suarum gubernationem exteris tradere, vel in animum induxerit, vel etiam tradidisse meminerit. Atque si Ordines et Status, pro sua spectata prudentia, rem penitius inspiciant, atque considerent, longe profecto diversas, ut aliorum regnorum, sic huius quoque licet quondam florentissimi, ruinas reperturos, non potest sua Serenitas, non pro certo sibi persuadere. Justa enim Dei ira et vindicta, qua delicta omnium nostrum merito, etsi nonnunquam citiori, nonnunquam tardiori pede consequitur, haec est, quae ruinam eiusmodi peperit, atque nisi hominum mentes in melius mutentur, in posterum quoque, (quod Deus avertat) paritura est; inde clades et calamitates variae, et quae calamitates comitantur, mala infinita alia; in quae vero potissimum tempora eiuscemodi huius Regni clades inciderint. Ordines et Status optime recordari poterunt. Cum vero Sua Serenitas non eius sit animi, neque etiam consultum ducat, quae a deputatis pluribus adducta sunt, tum haec, tum alia, hoc tempore in disceptationem aliquam deducere, brevibus tantum ad Deputatorum petitionem benigneque respondendum duxit. Non alienum videri Suae Serenitati, ut quemadmodum ipsi, pro ratione et calamitate horum temporum, fieri debere censent, quolibet trimestri, graviorum negotiorum atque difficiliorum materiarum causa, terminus constituatur, ad quem frequentes Consiliarii conveniant, et cum sua Maiestate Caesarea, vel ipsa absente, sua quoque Serenitate omnia tam publica, quam privata concernentia, pro sua fide, integritate et prudentia, debito modo, consultent, tractent atque concludant. Immo hoc amplius sua Serenitas huius maxime Regni Regnicolarumque commodo fieri debere arbitratur, idque Ordinum et Statuum arbitrio atque voluntati committendum duxit, nimirum, ne quandoque in gravioribus atque aliis negotiis, mora periculum publice afferat, damna vero atque incommoda privatis: ut certo numero nonnulli ex consiliariis lateri suae Maiestatis, vel, absente eadem, suae Serenitati continenter et assidue assistant, quorum opera et consilio non modo res Regni universae tractari, sed etiam ipsi praedicti consiliarii, tam bellicis, quam Fisci, regnum Hungariae concernentibus deliberationibus, quas Audientias vocant, semper interesse, de iisque omnibus suffragium ferre possint.

Praeterea ne in hac quoque parte, quae ad tollenda varia incommoda, sive ut ipsi Deputati appellant, errores, qui vel in bellicis vel in rebus Fisci, vel etiam ad Cancellariam spectantibus, illorum opinione, irrepsisse, existimari possent, aliquid desiderari queat, sua Serenitas commodissimum fore censet, ne hic tempus, multorum incommodo, publicarum quoque rerum dispendio, inaniter teratur, ut primo trimestri, quo consiliarii suam Maiestatem, vel suam Serenitatem accesserint, tum bellicarum, tum Fisci, tum etiam reliquarum rerum, ad communem utilitatem et amplitudinem huius Regni, privatorumque emolumenta pertinentium, plenissima deliberatio instituatur, et accepta omnium rerum sufficienti informatione, iis quoque in memoriam revocatis, quae ab Ordinibus et Statibus prius, et quae post a Deputatis proposita sunt, Consiliarii tam adiuncti quam evocati, sua Maiestate, vel, in eius absentia, cum sua Serenitate, de omnibus, uti iam dictum est, mature consultent. Neque vero quicquam causae est, cur Ordines et Status dubitare debeant Maiestatem suam aliquid deinceps de Consilii sententia, proque exigentia rerum, intermissuram esse, quod vel publico bono cedere, atque ad conservationem inclyti huius Regni spectare, vel singulorum etiam utilitates, commoda et fortunas, promovere atque confirmare posse videbitur. Sciunt namque Ordines, atque sibi plane persuasum habere debent, liberum accessum ad gratiam suae Maiestatis Caesareae fidelibus suis semper patuisse, posthac etiam patere, neque ullo unquam tempore praeclusum iri. Et haec quidem Serenitas sua ipsis Deputatis, ad Ordines et Status referenda, breviter significare voluit, iisdem quod reliquum est, benevolentiam et gratiam suam propenso animo deferens.

A végén más kézzel: 5. Decembris.

(Egykorú irat a bécsi udvari kamara levéltárában.)

XIII.

1587. Deczember 6.

Erneszt főherczeg jelentése, az országgyülési tárgyalások felől.

Allerdurchleuchtigister grossmechtigister r. Kayser stb.

Am 24-ter tag negst verschienen monats novembris habe E. K. M. und Liebde ich gehorsam brüderlichen erindert, was

mir die stende auf die landtags proposition irer gravaminum halber für ain antwordt und ich inen entgegen für ain schrifftl übergeben, und weilen in demselben schrifftl unter anderm sovil vermeldt gewesen, dass ich mich über obangeregte ire schrifft der sachen wichtigkait nach an jeczo alsbaldt nicht resolvirn könnte, sondern merers berichts bedürfftig, haben sÿ durch beigelegtes memoriale mit Nro. 1 gepetten, ich wolte mich über ire erste schrifft an jeczo alsbalden ex ea plenipotentia, die ich von E. M. hette resolvirn, entgegen so weren sÿ alberait auf die proposition zu antwortten also gefasst, dass solches one allen lengern verczug alsbaldten füglich wol beschehen köndte, und weillen sie vermerckten, dass ich merers und weiters berichts bedürfftig, so pätten sy mich ich wolte von inen den stenden selbst, als die es principaliter anginge und die den pessten bericht in der sachen geben könndten, bericht einziehen, und neben überantworttung desselben haben sie, mir durch den chanadiensem jeczigen vaciensem mündtlichen sovil andeuttung thuen lassen, da es mir nicht zuwider, so weren die stende bedacht mir in praesentia mündtlichen und aller sachen merern bericht zuthuen, und da es inen den stenden gleichsfals gar nicht zuwider, dass ich die sachen alsdann auch mit E. M. teutschen räthen berathschlagen oder also aine gesambte berathschlagung von den teütschen und hungern zusammen ordne; so hat mir solches auch der Balffy ad partem vermeldt, mit der weitern anczaig, dass die stende entschlossen weren neben den räthen auch etliche vom herrn und ritterstandt zu mir abzuordnen, die mich aller sachen und irer gravaminum und obligen neben schrifftlicher verfassung mündtlicher berichten solten. Das habe ich nun hernacher mit E. M. gehaimen rath den alten von Harrach freyherrn und den andern mit zugeordneten räthen alles fleiss berathschlagt und befunden, ob wol nicht weniger dass es aine langsame und weitschwafige handlung abgeben möchte, so werde doch nicht aus dem weg sein, da man sy gleich nicht allain höret, sondern auch von inen selbst gutbeduncken abfordert, wie sÿ vermaindten, dass inen irer beschwerden sine praeiuditio E. M. Kays. und Kön. authoritatis abgeholffen werden möchte, habe inen also solches durch ain klains schrifftl hieneben mit Nro 2.

welches ich den stenden in gemain angehendiget, andeutten lassen.

Dieweillen ich mich aber besorgt, es wurde mit abordnung der grossen anczall der räthe neben den zugeordneten vom herrn und ritterstandt ain weitschwäfige handlung, und wann man zusammen kommen allerlaÿ offensiones abgeben, zumallen weillen sich die Hungern wie daraus zusehen, allerlaÿ starcke anczüg gebrauchen: so habe ich durch den Balffy sovil handlen lassen, dass sie erstlichen auf die räthe allain und dass sÿ dieselben zu mir ad consultationem et informationem abordnen wöllen, gegangen. Weillen sich dieselben aber des verdachts halber, so die stende irer personen wegen und da sÿ sich der sachen allain unterwinden sollten, fassen möchten, bedencken gehabt, sein sÿ nacher auf ainen ausschuss von 24, hernacher aber auf 18 und lestlichen auf 12 personen, 4 von gaistlichen, 4 von herrn und 4 von ritterstandt verbliben. Dieselben sein den 29-ten nov. gegen abendt für mich kommen und haben mir durch den hung. canczler beigelegte schrifft mit nro 3. überantworttet, die habe ich volgunden tags hernach alsvalden mit denen mir zugeordneten räthe ersehen, und weillen ich befunden, dass ich mich ausser der hofcammer und des kriegsraths weittern berichts, nichts aigentliches entschliessen werden mögen, als habe ich von baiden ortten zuvor bericht abgefordert, und hernacher die vorige und letztere schrifft zugleich in berathschlagung genommen, und ob es wol wie oben verstanden die mainung gehabt, dass die stende mittl und weeg anczaigen sollen, wie und welcher gestaldt iren billichen beschwerungen abgeholffen werden möchte; so befindt sich doch, dass die stende nochmallen, wie in voriger irer schrifft principaliter dahingehn, dass der hung. rath in seinem alten standt und wierden restituirt, und ime alle landts, sowol kammer und kriegs als stätt und justitia sachen völlig untergeben werden wolten, mit diesem angehengtem vermelden, da ja beÿ diesen leuffen solcher rath nicht jederzait beharrlich und in völliger anczahl gehalten werden könndte, dass doch derselbe quattemberlich zusammen berufen und mit ime die wichtigern sachen berathschlagt und geschlossen, die schlechtern und geringern aber, so nicht de importantia beÿ dem statthalter

mit denen zunegst gesessenen hung. räthen erledigt werden möchten und wöllen also in summa, dass die hung. canczlay widerumb erhebt, alle landtsachen in dem hung. rath gehandelt, die kriegssachen beÿ solchem rath tractiert, also auch die cammersachen derselben verwaltung unterworffen werden solle, darbeÿ sÿ sich abermallen starcker anczaig gebrauchen, als da sÿ gleich im anfang de libera electione und E. M. regierung meldung thuen, und dann die gancze ruinam und zerrüttung beÿ disem künigreich der ausländer übeln und ungliklichen administration zumessen und dass es dardurch von dem alten gubernament in ainem und dem andern weit und gleichsam ad extrema kommen seÿe. Da hette ich nun ursach genug gehabt inen auf alle und jede artiggl, so wol auch ire ungereimbte und unbefugte anczüg und ainfürungen, wie sichs gebürt von E. M. wegen mit besstem grundt zubegegenen und solches alles mit gutem glimpfen und beschaidenhait zuwiderlegen; ich sehe aber nicht was der sachen anderst darmit geholffen, als dass die stende durch vil disputat in irem proposito gesterckt, die sachen baides thails leichtlichen zum disputiern libelliern und also zu merern erweitterung kommen und entczwischen die algemaine landtags sachen und die verhoffte bewilligung gespert und difficultiert wurde; habe also für ratsamer befunden mich mit inen auf dismal gar in kain disputat einzulassen oder ad species zugehen, sondern inen allain obiter und doch substantialiter zuantwortten und benebens dannocht sovil andeüttung zuthun, was es mit E. M. Kön. wahl, damit sÿ dieselbe inen nicht gleich also tacite pro libera einräumen (wie ich dann wol darfür halte es stecke etwas anders und merers dahinten) also auch mit der ausländer administration und des künigreichs jeczigem standt für ain gelegenhait habe und dann inen selbs mittl und weeg weiss zugeben, wie meines erachtens und verhoffens man dermallen ains diser gravaminum und irrthumb so irer anczzaig nach, unter E. M. regirung in das künigreich allgemach eingerissen, zu gleichem verstandt und der immerwehrunden beschwerden abkommen möchte, wie E. M. aus der antwordt sub nro 4. genadigst zuvernemen; und weillen mir der Hungern vorige schrifft allain durch der stende ausschüss und in derselben namen überraicht und zugestellt wor-

den: so habe ich meine antwort auch darauf gerichtet und sie also, wie man mit der schrifft fertig gewesen, für mich erfordert und auf vorgehundes persondliches zusprechen inen dieselbe zustellen lassen, inen auch zu beschluss meines fürhalts sovil andeüttung gethon, im fall die Stende oder ire ausschuss hierüber mein weittere erklärung begerten, oder für sich selbs zu mererm bericht der sachen etwas beÿ mir anbringen wolten, dass inen solches jederzeit unverwehrt sein solle. Darauf sein sie die deputirten ausschüss widerumb abgeczogen, sich darinnen alsbalden zuersehen, und mir ire weittere erklärung ehist zukommen zulassen, anerbotten, dessen man also zuerwartten hat, wessen sie sich nun darauf weitter erklären werden, das berichte E. K. M. ich alsbalden hinnach.

Meines bedunckens habe ich von E. M. wegen inen aine solche antwordt gegeben, dardurch E. M. und dero authoritet und hohait gar nichts benommen, oder im wenigisten praeiudiciert wirdt, so sein es auch solche weeg, dass ich nicht wais, wie E. k. M. salvo iure suo regio inen auf dismal wol mer einraumen können, sÿ wolten sich dann durchaus dahin verbindten, inen in allen zu gratificiern und iren beschwerden unter ainsten abzuhelfen, welches wie ichs darfür halte, fast unmüglich ist, und da es gleich möglich, sehe und höre ich niemandt, der E. M. darczu rathet, dass man sich so weit als sÿ es extendiern, mit inen einlassen solle, und möchten sich die stende auf dises erbietten, so ich inen von E. M. wegen gethan, billich bewegen lassen; da es aber beÿ inen je nicht angesehen, oder verfencklich sein wolte, sondern sie wegen abhelff und erledigung irer gravaminum noch weitter in mich seczen, und ad species geben solten: so werden E. k. M. wessen ich mich gegen inen zuverhalten und wie weit ich mich mit inen einzulassen habe, mich ires genädigist willens und intents unverlengt zuerindern wissen, damit ich also auf jeden notfall darmit gefasst seÿe und die resolution, so sÿ von mir erwartten werden, weiter nicht aufschieben dörffe.

Wie ich von dem Balffy verstehe, so werden die stende unter diesen landtag gar starck auf erseczung der baider bistumber Gran und Erla, also auch auf die hochen und andere niedere bevelch tringen, und weillen ich wol besorge, werde

man beÿ den stenden etwas erhalten, oder sie von der so hartgefassten opinion der noch unerledigten gravaminum wegen, ad saniora consilia und auf weitere weeg bringen wollen, so werde man inen dannocht in etwa, es seÿe nun in wem es wölle, ain satisfaction thuen müssen, were derohalben der mainung, es solte E. k. M. so gross nicht zuwider sein, da sie mir gleich genädigist verwilligten, unter wehrundem landtag die verledigten bistumb, und noch übrigen bevelch zuerseczen und die Hungern darmit zucontentiern, und solches umb desto weniger bedencken haben, weillen E. M. die personen sowol, als ich nicht kennen, derselben qualiteten nicht allzeit wissen, und darunter allein dem kriges und andern räthen, von denen man in dergleichen sachen bericht und gutbeduncken abfordert, vertrauen müssen, und solches gott waiss es, darumben gar nicht mir dadurch beÿ den Hungern ainichen merern favor oder respect zumachen und zu conciliiern, sonder allain damit man sie beÿ jeczigen landtag mit etwo mehrern contentirn und alsdann auf die landtagsbewilligung und was derselben weitter anhengig ist, desto stercker tringen möge; dardurch wurden sie in dern von E. M. vertrössten und mir aufgetragenen plenipotentia mehrers gesterckt, im übrigen auch desto williger zu aller handlung gemacht, alles der hoffnung, dass ich inen von E. M. wegen auch in noch mererm wurde gratificiern mögen. Dann obwol E. k. M. die baiden bistumb Gran und Erla noch der zeit zuerseczen bedencken haben, so erfolgt doch solches allain daheer, dass die einkommen bishero mehrer tails zum gräniczwesen angewendet worden, und dass die cammer alsdann mit denselben verlagen auf andere weeg wurden müssen bedacht sein, — ich habe aber E. k. M. erst verschiner tagen berichtet, was es mit denselben baiden bistumben für ain gelegenhait habe, und wie hoch die lengere vacanzen, so wol der religion als dem gräniczwesen schaden, und dass darauf mehrerlaÿ wichtige ungelegenhaiten beruhen, sÿ die Hungern wie ich alberait mit etlichen daraus geredt, die vermainen E. M. wurden kainen tauglichern, als Joannem Kutassy jeczigen quinqueecclesiensem darczu fürnemen können, derselbe wirdt mir für ainen trefflichen gelerten, frommen und durchaus wol qualificierten mann gerümbt; wegen den bistumb Erla,

und wer zu demselben fürczunemen, da habe ich von den hung. rathen auch bericht und gutachten abgefordert, alsbaldt mir dasselbe zukombt will E. k. M. ich dessen hernach weiter berichten. Zu dem vacirunden episcopatum Tininiensem ist mir der Cheőredi sonders wol commendiert und gerümbt worden, doch weillen dasselbe allain episcopatus titularis, dass ime die vacierunde brobstei Sti Stephani auch mit conferiert wurde, darwider ich für mein person gar kain bedencken hette, die, weillen er sonderlichen ain solcher wol qualificierter man sein solle.

Dann ob ich mich gleichwol zuberichten, dass E. k. M. sich wegen der brobstei Sti Stephani noch hievor auf den alhieigen brobst resolviert haben: so kann ich doch E. M. nicht bergen, dass eben derselbe neben etlichen andern bischoven und prelaten baldt in der ersten session und als man gleich zur proposition und der landtags handlung greiffen sollen, in publico conventu, ratione confirmationis testamenti des verstorbenen episcopi Agriensis nicht allain etwas unbeschaidenlich geredt, sondern auch cum suo voto darauf gegangen ist, man solle eher zu der landtagshandlung und der consultation nicht greiffen, sȳ hetten dann desswegen und wie es auch in künfftig in dergleichen fällen gehalten werden solle, von E. M. aingemessene resolution und wie ich verstehe, so sollen sie diese sachen tacite nachtreiben und allerlei unnotwendige difficulteten moviern, welches ime oder ainem andern gar nicht gebürt, und ist wol zubesorgen, hat er der brobst sich dessen an jeczo und in illo statu, darinnen er ist, unterstehen dörffen, er möchte sich in künfftig und da er ad altiora befürdert werden solte, nach aines andern undterwindten und gegen schuldigen obligation und dankbarkeit allerlai böse officia praestiern; also dass ich bey so beschaffener sachen nicht sehe, warumben E. M. ine noch derczeit mit diesen oder ainem andern beneficio bedencken sollen.

Dem lectori Zagrabiensi haben E. M. praeposituram maiorem eiusdem ecclesiae cum praepositura Galgocensi gnedigist conferiert, wie nun dessen der episcopus zagrabiensis erindert worden, hat er sich dessen gar hoch beschwerdt und darunter sein unvermögen gar geringes einkommen mit welchem

er sich je nicht zuerhalten wisste, angeczogen und ime diese brobstey Galgocensem, inmassen es seine antecessores auch gehabt, zulassen gebeten. Darauf habe ich die sachen mit etlichen hung. räthen berathschlagt und weillen ich sovil nachrichtung empfangen, dass dem also, dass die ainkommen beÿ demselben bistumb gar schlecht und gering und dass seine antecessores die praeposituram Galgocensem jederczeit zu dem bistumb gehabt, dass sie sich auch ausser derselben nicht erhalten können; so habe ich ime dieselbe auch gelassen und dem lectori die praeposituram maiorem Zagrabiensem allain conferiert, und versehe mich, es werde dis orts wider E. M. auch nicht sein, zumallen willen der lector selbst mit dieser abthaillung treffentlich wol content und zufrieden ist.

Worauf sonsten die behandlung mit dem Andree Balassa wegen der haubtmanschafft Altensol stehe, da würdet wie ichs darfür halte E. M. der hofcammer bericht und gutachten alberait vor diesen zukommen sein, und obwol die hofcammer mit irem gutachten dahin geth, dass ermelten Balassa von des schlechten gelts wegen, so sie beÿ ime zuerhalten vermainen, die berürte haubtmanschafft zum Altensol verlihen werden möchte: so ist doch wissentlich, dass er der Balassa stettigs schwach, kranck und ligerhafft, darneben auch sein lebtag kain kriegsman gewesen ist, und halten die Hungern selbst darfür, es werde das wesen mit ime gar nicht versehen oder bestelt sein, wie sich dann meines thails auch gar nicht darzu rathen könnte; es würdt aber dieses bevelchs und dann der craishaubtmanschafft wegen E. K. M. von dem kriegsrath aus, mehrerer bericht und information zukommen. Darauf sich E. K. M. in ainen und dem andern zu derselben gened. gelegenhait zuentschliessen haben, und je eheer solches beschehe, je besser were es, damit die erseczung aines und des andern noch unter wehrunden landtag ervolgen und die Hungern auch in disem etwas mehr contentiert wurden.

Neben diesem solle E. K. M. ich gehorsam und brüderlich nicht pergen, dass ich noch hievor und als etliche hung. räthe unlangss zu wien gewesen, von ainem sovil verstanden, er und andere vil mehr wisten anderst nicht, als es were mir von E. M. in Hungern allain die administration und das guber-

nament in kriegswesen und soweit sich dasselbe erstreckete, anbevolhen und vertrauet dass übrige aber als cammer, iustitia und statt sachen von E. M. vorbehalten worden, und hat also gleich in ain dubium und zweivel ziehen wöllen ob ich in demselben auch für mich selbst und ausser E. M. vorwissen zu disponiern habe, oder nicht. Ob ich ime nun gleichwol damallen sovil zuverstehen geben, dass es beÿ E. M. kain andere mainung nie gehabt, als dass in E. M. abwesenhait mir die völlige administration vertrauet und anbevolhen worden seye: so hab ich doch dannocht an ime und an jeczo meines dunckens unter diesem landtag auch beÿ andern vermörckt, dass sÿ desswegen etwas zweiflig sein, nun will ich gleichwol nicht darfür halten, dass deswegen weitter etwas moviert werden solle, zumallen weillen sÿ die stende wissen, dass ich von E. M. zu abhandlung dieses landtags mit aller volmacht versehen bin, da sich aber je in könfftig etwas weitters erregen solte, so gelangt an E. M. mein gehorsam brüderlich bitt, sie wöllen mich in omnem eventum mit ainem schreiben an die stende darinnen expresse vermeldet werde, wie weit mir von E. M. die hung. administration auch ausser dieses landtags vertrauet und anbevolhen worden seÿe, unbeschwerdt versehen, damit ich mich desselben allain auf den notfall zugebrauchen und den stenden fürzulegen habe.

Und das alles habe E. k. M. ich beÿ aignem curier berichten wöllen, damit E. k. M. ain wissen haben, was also seithero des 24-ten novembris mit den stenden gehandelt worden und warauf die sachen an jeczo beruhen, und ich thue E. K. M. nich zu genaden und brüderlichen hulden alles vleiss bevelhen.

Geben auf den kön. schloss Pressburg am 6 ten tag decembris anno im siben und achtczigisten.

Eur röm. Kays. Mayestät und Liebden

gehorsamister bruder

Ernst.

Postscripta: Gnedigister geliebter herr und bruder. Ich bin dieser tagen abermallen angesucht worden, ob in des Bathiani sachen von E. k. M. noch kain resolution ervolgt were, denen habe ich zu beschaidt gegeben, ich seÿe derselben täglich und stündtlich gewärtig und sollen sie sich also noch ain klains gedulden; darmit sie zufrieden gewesen.

Gleich in ausfertigung dise kombt der Balffy zu mir, dem habe ich nun vor etlichen tagen E. M. gned. resolution wegen seines schwagern des Fuggers, den er zu ainen bistumb und sonderlich gehn Erla zubefürdern gebetten hat, entdeckt, damit ist er gleich wol zufriden, er hat aber gebetten, dieweillen E. K. M. je der zeit seiner des Fuggers person halber etwas bedencken, und villeicht umb seine qualiteten nichts wissen, so wollte ich ime doch allain die genad erweisen und die vertröstung thon, dass wann er der Fugger heut oder morgen von Rom heraus kommen und sich beÿ E. M. umb ain bistumb anmelden wurde, dass E. k. M. oder ich in dero namen, ine als dann mit genaden bedencken und befürdern wolte, und ime entzwischen von mir desswegen ain schrifftlichen schein erthailt werden möchte. Darauf habe ich ime zu antwort gegeben: ob ich wol von E. M. mit aller volmacht (darauf er der Balffy dann sonderlichen assentiert hat) versehen, so wolte mir doch nicht gebieren E. M. in demjenigen so erst in künfftig zuvergeben sein wurde fürzugreiffen, ich wolt aber die sachen an E. M. gelangen lassen, beÿ deroselben wurde es verhoffentlichen so grosse bedencken nicht haben.

Weillen dann der Balffy in diesen landtagshandlungen von E. M. wegen sich sehr bemühet und zu befürderung derselben alle mögliche hülff und vorschub thuet: so hette ich wider diss sein begern und da ime gleich zu seinem contento ain solcher schein gegeben wurde kain bedencken und stüende dannocht hernacher zu E. k. M. genädig wolgefallen sich nach gelegenhait der vacanzen oder sein des Fuggers person habilitet und qualiteten alsdann weiter zuentschliessen, und wurden E. M. dardurch den Balffy zu noch mehrern wilfärigkait und befürderung der landtags und anderer sachen, iro verobligiert machen, darüber ich nun dero genedigiste resolution neben andern bei diesem curier erwartte. — Datum ut in literis.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban,)

XIV.

1587. Deczember 9.

Az országgyülés fölirata Erneszt föherczeghez.

Ea quae Serenissimus Archidux Austriae Ernestus, Dominus noster clementissimus, postremo suo scripto, Statibus et Ordinibus Regni, ad eorum de restituenda Regni libertate factam informationem, nomine suae Maiestatis, significavit, Status et Ordines humiliter intellexerunt.

Verum ipsis Statibus hac suae Serenitatis resolutione nondum est plane satisfactum. Satis enim superque est sua Serenitas informata a Statibus, in quo cardine Regni libertates consistant. Ad quam informationem etiam modo se referunt; etenim non in evocatione tantum hungarorum Consiliariorum consistunt Regni libertates, sed plura adhuc sunt, quae ad hoc negotium spectant. Nimirum restitutio plenaria auctoritatis ipsius Consilii hungarici, nam ne modo quidem cessatur a tractationibus Regni negotiorum in Germanicis consiliis, cum tamen hoc loco non nisi de vita et fortunis ipsorum hungarorum agatur. Item officialium exterorum amotio, Status praeterea tam Ecclesiastici, quam secularis restitutio, ac alia similia, quae in Statuum informatione satis abunde sunt, suae Serenitati explicata.

Ut itaque iam tandem, post tot oblationes factas, Status et Ordines Regni voti compotes efficiantur, supplicant denuo suae Maiestati, dignetur eorum nemor esse, quae prioribus scriptis postularunt: habeat Consilium suam auctoritatem plenariam; tractentur per Consiliarios hungaros, modo statim sub praesenti Dieta, omnia Regni negotia, tam videlicet bellica, quam Cameralia ac alia, quae in priori Statuum scripto sunt declarata, non expectato futuro trimestri Consilio; ut de his omnibus, sub praesenti Dieta, publicae constitutiones fieri queant; namque quamdiu id non fiet, Status aliud sibi persuadere non poterunt, nisi quod gubernaculum huius Regni Hungariae ab externis officialibus, nec non Consiliariis possideatur, cum ipsorum dedecore et damno, cum privato, tum etiam publico. Status enim habenarum gubernationem sive

administrationem non de Regia dignitate, deque suprema suae Maiestatis gubernatione, quam fideles Status ex libera eorum electione iam olim suae Maiestati tradiderunt, sed de inferiore externorum videlicet Capitaneorum et officialium ac Consiliariorum administratione volunt intelligi.

Denique supplicant Status suae Serenitati, dignetur se, nomine suae Maiestatis, quam primum super postulatione Statuum resolvere, ut ipsi quoque postmodum, absolutis rerum negotiis, domum redire possint.

Kivül: Scriptum Statuum Hungariae, suae Serenitati VIIII. Decembris, Anno 87. exhibitum.

(Egykorú irat a bécsi udvari kamara levéltárában.)

XV.

1587. Deczember 12.

Az országgyülés küldöttségének vezére, Forgách Simon által, élüszóval elöterjesztett országos kivánatok.

Gratias agunt, quod sua Maiestas consilium hungaricum restituere velit; petunt, ut iam statim omnia Hungarorum negotia ibidem tractentur.

Secundo explicant, confusum et perturbatum confiniorum statum, praesertim istorum trium: Ujvar, Canisiae et Zendrő, quibus tam male quoad annonam et munitionem provisum, ut vel mediocrem impetum sustinere nequeant; cumque ex amissione unius vel alterius istorum, non solum Hungaria, verum etiam vicinae provinciae, utpote Austria, Styria, Moravia, Bohemia et Silesia sint periclitaturae, petunt iisdem melius provideri.

Fisci proventus tam attenuatos esse dicunt, ut ad repentinum hostis insultum nihil ex aerario regio haberi possit. Petunt adhuc sub praesenti diaeta idoneum praefectum camerae hungaricae ordinare et eidem idoneos consiliarios adjungere; camera illa omnes et qualescunque proventus Hungariae administret, et a nulla alia camera vel camerarum praefectis, sed a sola sua M^te^, et ea absente sua Ser^te^ et cancellaria hungarica dependeat.

Justitiae et iuditiorum administrationem sua Mtas procuret et promoveat.

Proximo trimestri aliquot ex consiliariis suis, tam germanis, quam hungaris deligat, qui confinia omnia et proventus perlustrent.

Olim reges Hungariae per palatinum regebant, officium illud iam in quatuor alia officia partitum: locumtenentiae nimirum et trium supremorum comitatuum [1]) ultra et cis-danubiani et superioris Hungariae; cumque ad eos non solum belli gerendi, seu confiniorum tuendorum ratio, sed et iurisdicendi potestas spectet, petunt illos capitaneatus non nisi hungaris conferre, ut de iniuriis et violentiis, si quae per eosdem inferrentur, iure regni convenire possint.

Status militiae Banalis ob militum nonsolutionem pessimus, petunt etiam hac in parte defectibus apparentibus mederi.

(Melléklet Erneszt főherczeg deczember 20-iki jelentéséhez. *Egykorú másolat* a bécsi állami levéltárban.)

XVI.

1587. Deczember 12.

Erneszt főherczeg válasza az országgyülés küldötteinek előterjesztésére, Strein Reichhart által élőszóval előadva.

Primum sua Serenitas dominis deputatis, antequam ad articulos propositos deveniatur, in memoriam revocandum duxit, et quod nuper etiam consiliariis oretenus aliquo modo exposuit, nimirum videri suae Serenitati scriptum illud, Ordinum et Statuum nomine, suae Serti exhibitum, paulo esse, quam par sit, asperius, neque Ordinum erga Maiestatem suam observantiae consentaneum. Itaque cum ipsi quoque domini consiliarii existimarint, praefatum scriptum una cum copiis, quae extare possunt, cassare, annihilare, atque ne eius in posterum memoria aliqua extet, penitus delere velint.

Alterum est, ne quicquam suae Mti hac tractatione praeiudicetur, quaecunque tractabuntur et concludentur, et tractata et conclusa censeri, si vicissim Ordines et Status ad

[1]) Tollhiba: »Capitaneatuum« helyett.

propositionem suae Mtis exhibitam tales se praestaturi sint, quales sua Mtas merito sibi polliceri debet.

Quod vero ad primum articulum de integra restitutione consilii ungarici attinet, et quae eo nomine sua Sertas proximo scripto proposuit, quodve ea de re Ordines et Status suae, Serti gratias agunt, perquam hoc gratum suae Serti accidit iisque plane adhuc insistit. Et ut mens suae Sertis tanto liquidius appareat, consultum duxit, ea nunc iterum de scripto recitari atque legi debere. His itaque, quae lecta sunt, sua Sertas ut dictum est, plane insistit, atque Ordinum et Statuum petitioni apprime satisfactum arbitratur. Hoc tamen addendum sua Sertas duxit, ut domini consiliarii aliquot ex suo numero nominare velint, qui pro suae Mtis arbitrio Serti suae lateri semper atque continuo, et quamprimum assistant. — Et quoniam Ordines et Status norunt dominum cancellarium plerumque suae Mti C. adesse, et quandoque etiam alios consiliarios regni, neque suae Serti conveniat, maiora et graviora negotia sine scitu et plenaria suae Mtis resolutione expedire, atque decernere: petere suam Sertem Ordines et Status, cogitare et dispicere velint, quonam modo utrumque fieri posset.

(*Egykoru másolat* a bécsi állami levéltárban.)

XVII.

1587. Deczember 13.

Erneszt főherczeg nyilatkozata, az országgyülés küldöttsége által elöterjesztett országos kivánatok tárgyában.

Quod ad provisionem Confiniorum pertinet, duo sunt quae Ordines et Status petere videntur. Unum, ut munitionum aedificia procurentur; alterum, ut rebus militaribus et locis finitimis debite prouideatur, praesertim Canisae, Uywario et Sendreo; utrumque sua Serenitas aeque necessarium iudicat. Optasset certe cum Sua Maiestas, tum Serenitas aedificiorum maiorem curam haberi; sed quia, ut quilibet nosse potest, sumptus maximos exigunt, paratam quoque pecuniam et operas continuas, dica iam quadriennio fere cessante, et gratis *(sic)* laboribus ob eam causam intermissis, iis etiam quas ceterae Provinciae ad aedificia pecunias promiserant, non in-

tegre, neque opportune praestitis, haec sunt, quae Suam Maiestatem ac simul etiam Suam Serenitatem omni merito culpa liberant. Curatura tamen sua Serenitas omni modo, quando nunc alieno hoc anni tempore, minime commodum videtur, ut quo ad eius citius fieri possit, aedificiorum ubicunque locorum merita ratio habeatur. Atque sibi vicissim sua Serenitas hoc de Ordinibus et Statibus plane pollicetur, nihil eos intermissuros esse, quod ad eam rem promovendam pertinere possit prout in propositione pluribus continetur.

Eas vero de quibus nominatim, mentio facta est, arces et loca, ut alia quoque nonnulla ad Suam Maiestatem plenarie pertinere, Ordines et Status norunt, neque aequum esse, ut Suae Maiestati de iis lex aliqua praescribatur. Curaturam vero suam Maiestatem sedulo, ne quid respublica atque Regnum inde detrimenti capiat. De Capitaneatibus vero et officiis militaribus reliquis vacantibus subrogandis et constituendis, sua Serenitas sub hac Dieta, de consilii Hungarici sententia, mature deliberabit, eosdemque sine ulteriori mora subrogabit atque constituet.

Huc spectare videntur, quamvis paulo post prolata sua Serenitas meminerit, quae de commissione instituenda dicta sunt; quamvis vero varia sint eiuscemodi commissiones, quibus et nonnulli ex ordinibus interfuerunt, multis ab hinc annis institutae et peractae, quorum relationes revideri, et ex iis rerum omnium conditio atque status satis abunde hauriri posset; tamen, quo ea omnia etiam illorum oculari inspectione et investigatione liquidius appareant, atque meliori consilio et modo de omnibus certa iniri ratio, et si necesse sit, tam in rebus belli, quam proventuum, et convenientes emendationes institui queant, parata est sua Serenitas suos ad id Commissarios deputare; petere etiam, ut hoc ab Ordinibus et Statibus sine mora fiat, certumque ei rei tempus, certa conveniendi dies, pro arbitrio Suae Serenitatis constituatur et definiatur.

Ad proventus regios quod attinet, siquidem ea est Ordinum et Statuum mens atque sententia, ut Maiestatem suam de damnis, incuria quorundam illatis, admonitam velint, benevolo omnino haec animo sua Serenitas agnoscit, neque arbitratur sua Serenitas Ordines et Status, eo nomine, Suam Ma-

iestatem certis quasi legibus circumscribere velle, id quod nemo ex Ordinibus et Statibus, in re sua familiari facili, aequove animo ferret atque admitteret.

Quae de meliori Camerae provisione dicta sunt, atque ut Praefectus Camerae idoneus, idoneis adiunctis Consiliariis, constituatur, qui quidem Praefectus, more, uti apparet, priorum Thesaurariorum, nonnisi a sua Maiestate, et post suam Maiestatem a Sua Serenitate, et demum a Consilio Hungarico dependeat; haud ignorat sua Serenitas, eam fuisse olim, non modo in Regno Ungariae, verum et Bohemiae et in Provinciis Austriacis Magni Thesaurarii rationem. Cogitare tamen, pro sua prudentia, Ordines et Status debere, nonnisi de causis maxime emergentibus, uno quasi omnium Regnorum et Provinciarum consensu, maturo quoque et salubri consilio, a divo Ferdinando, prudentissimo omnium Rege atque Imperatore, res fisci atque proprias ad hanc quae nunc exstat formam redactas esse; et quam sit omnino res periculi plena uno quasi momento, quae longi temporis usu recepta sunt, quae annis quinquaginta et amplius, suae Serenitatis opinione, utiliter, magnoque Regni commodo, perstitere, quaeve sua Maiestas a divis quondam Imperatoribus et regibus, genitore et avo pientissimae memoriae tanquam per manus tradita acceperunt *(sic)* uno, ut dictum, est momento, uno quod dicitur nixu atque conatu, praesertim nunc hic a sua Serenitate, nulla prius sufficienti interposita deliberatione, causis prioribus, quae sapientissimum Principem eo adduxerunt, neque auditis, neque persensis, immutare velle, abrogare, convellere.

Ne tamen hac etiam in parte aliquid desiderari patiatur curabit sua Serenitas, ut cum primo trimestri convenietur, ea omnia amplius proponantur, revideantur, tractentur, atque, una cum Commissariorum relatione, in maturiorem deliberationem deducantur.

Dominum vero Praefectum Camerae Hungaricae et reliquos Camerae Consiliarios, sua Serenitas nonnisi idoneos, bonos et fideles suae Maiestatis servitores agnoscit; quia tamen praefatus Dominus Praefectus iam antea missionem a Sua Maiestate petiit, si retineri non possit, recepta a Consilio

Hungarico nominatione aliorum, Sua Serenitas de alio subrogando decernet.

Quid penes articulum iustitiae Ordines et Status postulent, non satis sua Serenitas percipere potuit; si quid tamen hic est quod merito desiderari possit, accepta a Consilio Hungarico, atque ipsis etiam Statibus et Ordinibus ulteriori informatione, sua Serenitas, ut aequum est, nihil intermittet, quod ad iura firmanda, judicia promovenda et executiones non suspendendas, utile atque necessarium videbitur.

Intellexit quoque sua Serenitas, quae in vicem Palatini Regni, de Locumtenentia et tribus supremis Capitaneis Regni indigenis sufficiendis, proposita sunt. Quod ad supremum Capitaneum ultra Danubianum spectat, Domino Dobone missionem flagitante, necessarium quoque sua Serenitas ducit, sub hac Dieta, alium idoneum atque indigenam substitui; qua de re accepta nominatione atque informatione a Consilio Hungarico, sua Serenitas resolutionem nullatenus suspensura est. Cis Danubianum vero supremum Capitaneum non recordatur sua Serenitas missionem petiisse. Si vero Ordines et Status hoc precipue e re huius Regni fore censent, ut supremus hic Capitaneatus Papam transferatur, sua Serenitas cum Consilio Hungarico, qua ratione atque modo hoc fieri possit, deliberabit. Et ut tanto magis suae Maiestatis erga Ordines, suaeque Serenitatis propensa atque benigna voluntas constare possit, Castella nonnulla alia et quae hactenus Jauriensi Capitaneatui addicta erant, huic cis Danubiano, quam primum Papam transferetur, adiicienda decrevit. De tertio vero Capitaneatu generali partium superiorum, sua Serenitas amplius deliberandum censet.

Quod vero huic articulo additum erat, Capitaneos generales, praesertim iustitiae administrandae causa, omnibus reliquis praeesse debere, non videt sua Serenitas qua ratione hoc fieri commode possit; tum quia Suae Maiestatis auctoritas in iis, de quibus superius dictum est, confiniorum locis, labefactaretur; tum, quod nullus alicuius nominis Capitaneus, reique militaris peritus, eo unquam adduci posse videatur; quam etiam haec sint, his tum afflictis rebus atque temporibus, periculi plenissima, ipsi Ordines et Status prudenter considerare

velint; meminisse enim Domini Ordines, quantum Sacrum Imperium, quantum reliqua suae Maiestatis Regna atque Provinciae caeterae, iam a multis annis, coniunctis pene animis atque viribus, de salute atque conservatione huius Regni, cum maxima sui sanguinis profusione, laborarunt, quantum etiam, de suo, ut vix ratio earum summarum subduci posse videatur, liberalissime contulerint; quibus ne in posterum ad certissimam Regni ruinam, contributionibus iam ubique locorum cessantibus, iam hoc modo spretis, carere necesse sit, dignum, immo maxime necessarium sua Serenitas existimat, Ordines et Status diligenter, fideliter et accurate considerent, atque statuant. Qualiter vero Capitanei generales cis et ultra Danubianarum partium, iustitiam, quod res civiles etiam in illis, suae Maiestatis reservatis locis, ne quid tamen Capitaneis illis de authoritate bellica decedat, sua Serenitas sub hac dieta, cum Consilio Hungarico, delīberabit *(sic)*.

Postremo de solutione militum Banianorum Croatiae, sua Serenitas Camerae Aulicae in mandatis dedit. Quid vero ad meliorem provisionem eius solutionis attinet, de eo quoque ac de aliis, suo loco tractabitur.

(Egykorú irat a bécsi udvari kamara levéltárában.)

XVIII.

1587. Deczember 17.

Az országgyülés válasza Erneszt főherczeg nyilatkozatára.

1. De trimestri consilio Status et Ordines contenti esse videntur, ut videlicet, quolibet trimestri, graviorum negotiorum atque difficiliorum materiarum causa, terminus constituatur, ad quem frequentes Consiliarii conveniant, et cum Sua Maiestate Caesarea, vel ipsa absente, sua quoque Serenitate, omnia, exceptis illis, quae iustitiae administrationem concernunt, quae Dominus Locumtenens ac caeteri Domini Judices ordinarii tractare solent, tam publica, quam privata concernentia, pro sua fide, integritate et prudentia, debito modo, consultent, tractent, concludant, atque in Cancellaria Hungarica expediant. Ne quando autem, emergentibus, atque aliis negotiis minoribus, mora periculum afferat, poterunt certo numero

nonnulli ex Dominis Consiliariis lateri Suae Maiestatis, vel absente eadem, suae Serenitatis, continenter et assiduo assistere, quorum opera et consilio, illa tam videlicet bellica, quam fisci, et alia Regni Hungariae concernentia negotia, semper tractari et concludi possint.

2. Potest quidem fieri, quod nonnulli Comitatus non solverunt, aut non praestiterunt gratuitos labores; sed, praesertim in superioribus Regni partibus, certum est multos labores, ad omnia confinia integre, imo plures quam ordinarie fieri debuisset, praestitos fuisse. Signanter autem ad Szendreö, ad requisitionem Domini Comitis. Caeteri quoque Comitatus idem fecissent, imo contributiones etiam aliae non cessassent, si Comitia debito tempore celebrata fuissent. Inquisitione facta, patebit, gratuitos labores satis male esse erogatos.

3. Novas leges suae Maiestati non praescribunt Status; verum amor conservationis patriae eos movet, ac extrema necessitas adducit, ut suae Maiestati supplicent, ut providere dignetur ipsis confiniis; nam sciunt Status ex praecedentium annorum omnibus constitutionibus, hoc idem fuisse a maioribus etiam ipsorum observatum, imo super his leges quoque et articulos esse sancitos. Reformatio tam rerum bellicarum, quam etiam proventuum summe necessaria est; quia multa sunt, tam circa confinia, quam proventuum administrationem, quae inconvenienter fiunt. Quare operae precium est, ut Commissarii mittantur, qui ante trimestre Consilium omnia perlustrent, et in trimestri Consilio referant, in quo opportuna postea remedia adhibeantur. Haec vero Commissio institui debebit quadrifariam: una a finibus maritimis usque ad Dravum, altera ab eodem Dravo usque ad Danubium, tertia a Danubio usque ad Comitatum Lipthouiensem inclusive, quarta ab hoc Comitatu Lypthoviensi usque ad fines Transylvanicos. Causa autem, cur haec Commissio institui debeat, praeter alias, quae sunt supradictae, haec quoque est, quod eae Commissiones, earumque relationes, quae superioribus annis factae esse dicuntur, in effectum non sunt deductae, et multae postea mutationes subsequutae sunt. Commissarii ex Hungaris possent esse, pro Sclavonia dominus Banus cum iis quos in Congregatione Sclavoniae ei ipsum Regnum adiungendos esse existimaverit. Pro

ea ditione, quae est a Dravo usque ad Danubium, Nadasdÿ et Pálffÿ, item Emericus Megiery et Christophorus Peteö. Pro ea ditione, quae est a Danubio usque ad Comitatum Lypthoviensem et montana Magnifici Domini Balthasar Battianÿ e. Ileshazÿ, item dominus Franciscus Ezterhas et Andreas Just Pro reliqua ditione, usque ad fines Polonicos et Transylvaniae. Magnifici domini Simon Forgach et Franciscus Rewaÿ, item Nicolaus Zokoly et Sigismundus Rakoczy. Intersint quoque semper ipsorum Comitatuum Vice Comites. Si casu aliquo unus vel alter nominatorum dominorum Commissariorum praesens esse non posset, habeant caeteri potestatem alios eligendi et subrogandi. Tempus vero huius Commissionis constituatur a sua Serenitate, ea ratione, ut domini Commissarii ad trimestre tempus redire possint, et relationem facere.

5. In negotio proventuum nolunt quidem Status suam Maiestatem ullis inconsuetis legibus circumscribi, sed tamen sciunt Status, ex constitutionibus antiquis publicis, de his Regni proventibus, certum modum fuisse praescriptum. Videantur Articuli 1. 2. et 3. Wladislai Regis, in decreto septimo Item etiam Ferdinandi anno 52. editi, et similes alii multi, Uti quidem supplicant Status, ut facta diligenti inquisitione eorundem proventuum, eos etiam deinceps ita iubeat sua Maiestas erogari, ne confiniorum provisio omittatur, eosdemque pro sua Regia authoritate, ex sententia sui Hungarici Consilii administrare dignetur.

6. Thesaurarium et Cameram Regni quod concernit, etiam si tempore Thesaurariorum semper faeliciter successisse et processisse sciunt Status proventuum negotia, quod si tamen forte magnus Thesaurarius hoc tempore constitui non posset, attamen eam auctoritatem, quam olim Thesaurarius habuit, Praefecto et Camerae Hungariae dandam esse censerent Status. Quam quidem auctoritatem, tempore divi Ferdinandi Imperatoris, habuisse eam, recordantur. Haec autem auctoritas ita restitui posse videtur, si ipsa Camera Hungarica omnes Regni proventus percipiat, et non dependeat a Cameris Germanicis, sed praecise et simpliciter a sua Maiestate, eiusque Consilio Hungarico.

7. De fidelitate et sufficientia Domini Praefecti et Came-

rae Hungaricae Consiliariorum Hungarorum huius temporis Status quoque nihil dubitant; nec aliud intellexerunt Statuum delegati, cum de Praefecto et Consiliariis mentionem fecerunt, quam quod eis plenam auctoritatem dari humiliter postularunt, eo scilicet modo, quo superius est recensitum.

8. Quod in promotione administrationis iustitiae se Sua Serenitas clementer offert, Status gratias agunt maximas. De qua quidem iustitiae administratione, tunc, quando propositio tractabitur, quae iusta et utilia videbuntur, abunde concludentur.

9. Palatinatus officium, censerent quidem Status in usum revocandum esse; quia tamen tres illi supremi Capitaneatus, de quibus supplicant, sunt partes Palatinatus, et nonnunquam ad executiones causarum necessariae, ideo, postquam se sua Serenitas de ultra Danubiano et cis Danubiano iam clementer resolvit, de tertio quoque vacanti, partium nimirum superiorum, se sub praesenti Dieta resolvere, et indigenam ad illas quoque partes pro Supremo Capitaneo constituere dignetur, propter eas runt; videlicet, ut Regni incumbentia negotia, tam iuris quam causas, quae oretenus dictae fuealia, rite administrari possint. Sicubi vero necesse est, quamprimum Generalem Capitaneum constituere, est utique in partibus quoque illis admodumutile et necessarium. Hoc vero loco supplicant etiam Status et Ordines, dignetur sua Maiestas dictis Supremis Capitaneis plenam auctoritatem super confiniis et militia integre regenda tribuere.

10. Qua ratione Capitanei iustitiae executiones promoveri debeant, constat ex constitutionibus publicis. In quibus certos circumscriptos limites habent, per quos, de authoritate suae Maiestatis, nihil decedit; ea enim salva semper reservatur suae Maiestati. Et cum iustitiae administrationes utique tantum per indigenas fieri possint, supplicant denuo Status, ne ad hos Supremos Capitaneatus externi promoveantur. Nam etsi sciunt Status, cactera quoque suae Maiestatis Regna et Provincias ad confiniorum intertentionem contribuere, haec tamen contributio meram bellicam defensionem concernit, fitque non huius tantum Regni, sed propriae etiam salutis causa, neque ideo, ut libertates ipsius Regni, propter eadem auxilia, abrogentur.

11. Banalibus militibus provideri debet tempestive et quamprimum, ut Dominus Banus suum officium rite peragere possit, non expectato trimestri Consilio. Providere quoque dignetur sua Maiestas, de maiori numero militum Banalium.

(Scriptum Statuum suae Serenitati a Deputatis die XVII. Decembris A. 87. exhibitum.)

(Egykorú irat a bécsi udvari levéltárban.)

XIX.

1587. Deczember 19.

Erneszt főherczeg második nyilatkozata, az országos kivánatok tárgyában.

De trimestri consilio statuit sua Serenitas, ut quolibet trimestri, graviorum negotiorum atque difficiliorum materiarum causa, terminus constituatur, ad quem frequentes Consiliarii Regni conveniant, et cum sua Maiestate Caesarea, vel eadem absente, sua etiam Serenitate, res Ungaricas, tam publicas, quam privatas, exceptis illis, quae iustitiae administrationem concernunt, quae Dominus Locumtenens, ac caeteri Judices Ordinarii, more consueto atque recepto, tractare solent, pro sua fide, integritate et prudentia, debito modo consultent atque tractent; quo sua Caesarea Maiestas, aut invicem sua Serenitas super iis, pro rei aequitate, rerumque exigentia, concludere possit. Et ne quandoque, emergentibus, atque aliis negotiis minoribus, mora periculum afferat; statuit etiam, ut certo numero nonnulli ex Dominis Consiliariis, pro arbitrio suae Serenitatis, continenter et assiduo assistant, quorum opera et consilio non modo res Regni universae tractare, verum etiam ipsi praefati Consiliarii, tam bellicis quam fisci, Regnum Hungariae concernentibus deliberationibus semper interesse, de iisque omnibus suffragium ferre possint.

De gratuitis laboribus, inquisitione facta, planum futurum, quomodo sint erogati, etiam sua Serenitas censet.

Confiniis, ut debito provideatur, tam necessarium, quam dignum Suae Maiestatis paterna de hoc Regno conservando sollicitudine, sua Serenitas arbitratur; neque quod ad eam

rem pertinet quidcunque intermissuram esse, Ordines et Status certe sibi persuadeant.

Ad reformationem, tam rerum bellicarum, quam proventuum, quadrifariam instituenda Commissione: una a finibus maritimis usque ad Dravum, altera ab eodem Dravo usque ad Danubium, tertia a Danubio usque ad Comitatum Lyptoviensem inclusive, quarta ab hoc Comitatu usque ad fines Transilvanicos; ut de his tribus posterioribus Sua Serenitas plane assentitur, sic de prima aequum existimat sua Serenitas Archiducem Carolum, cui haec administratio bellica potissimum incumbit, minime praeteriri debere, itaque hoc quam primum ad suam Serenitatem, ut quid in ea re sit animi cognosci possit, referendum ducit; neque dubitat, quin sua Serenitas in eam quoque sententiam facile sit concessura.

Commissarii ex Hungaria nominati placent suae Serenitati, nimirum pro Sclavonia, si ita quoque suae Serenitati, Archiduci Carolo videbitur, Magnificus Dominus Banus cum iis quos in congregatione Sclavoniae ei ipsum Regnum adiungendos existimaverit. Pro ea ditione, quae est a Dravo usque Danubium, Magnifici Domini Nadasdy et Palffy, item Emericus Megiery et Christophorus Peteo. Pro ea, quae est a Danubio usque ad Comitatum Lypthovie nsem et montana Mag nifici Domini Balthasar Batthiany et Illeshazy, item Dominus Franciscus Ezterhaz et Andreas Just. Pro reliqua ditione, usque ad fines Polonicos et Transylvanicos, Magnifici Domini Simon Forgach et Franciscus Reway, item Nicolaus Zokoli et Sigismundus Rakoczy. Atque etiam illud, ut semper ipsorum quoque Comitatuum Vicecomites intersint.

Ex Germanis, Bohemis, atque Moravis sua Serenitas vicissim nominandos duxit: ad primam Commissionem, qui Suae Serenitati Archiduci Carolo videbuntur maxime idonei. Ad alteram unum ex Consiliariis Camerae Aulicae et Magnificum Dominum Nicolaum de Pucham Baronem, Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliarium, nec non Erasmum Praun suae Maiestatis Consiliarium bellicum, et Johannem Ambrosium Brasicanum Camerae Austriacae Consiliarium. Ad tertiam, a Danubio usque ad Comitatum Lypthoviensem, Magnificum Dominum Christophorum a Rappach, Camerae Austriacae

Consiliarium, Dominum Fridericum vel Theodoricum de Zierothin, Davidem Hag Camerae Aulicae Consiliarium, Andream Kielman Consiliarium Bellicum, necnon Georgium Hozutoti Camerae Hungaricae Consiliarium. Ad quartam Commissionem Dominum Georgium a Redern Consiliarium Camerae Aulicae, Dominum Felicianum de Heberstain Baronem et Dominum Stephanum Melyth Camerae Scepusiensis Praefectum.

Si forte casu aliquo unus ex quadripartita ille nominatorum Commissariorum divisione, praesens esse non possit, habeant caeteri potestatem Commissionem prosequendi; quod si plures desiderentur, alios suae Serenitati, ut nominent; suaeque Serenitati liberum sit, ex iis quos velit subrogare.

Tempus Commissionis, quamvis per hiemis incommoda multa nunc obstare videntur, sua Serenitas ad festum diui Georgii commodissimum arbitratur.

Et quando quidem haec Commissio, ad instantiam Ordinum et Statuum praecipue decernitur, quo ipsi quoque conditionem et statum omnem rerum, de quibus sua Maiestas Caesarea, suaque Serenitas iam satis abunde informatae sunt, cognoscere possint, aequum ducit sua Serenitas, ut Ordines et Status de sumptibus ad hoc deputandis, sub hac Dieta, ita tamen ne quid de dica suae Maiestatis decedat, debito prouideant et constituant, Maiestate Sua Caesarea infinitis expensis alias aequo nimirum praegrauata.

Qua ratione proventus Regni inposterum melius administrari atque erogari possint, quaeve auctoritas Camerae Hungaricae esse debebat, inquisitione omnium rerum peracta, atque informatione accepta, et uti par est, atque omuino necesse, in maturam deliberationem, primo eo trimestri Consilii tempore deducta, sua Caesarea Maiestas, quae maxime consentanea videbuntur, constituet.

De fidelitate et sufficientia Domini Praefecti et Camerae Hungaricae Consiliariis, eadem est nunc Ordinum, quae suae Serenitatis sententia.

Promotionem administrationis iustitiae, suae Serenitati semper cordi futuram, non est quod quisquam dubitet. Cae-

tera, et quam maxime quae iusta et utilia fore arbitrantur, recte suam etiam Serenitas ad propositionem reiicienda censet.

Cis Danubianum et ultra Danubianum Supremos Capitaneos indigenas sua Serenitas, quandocunque usus ferat, constituendos, atque etiam cis Danubianum Capitaneatum Papam adiunctis nonnullis aliis castellis, transferendum, quave id ratione commode fieri posset, cum Consilio Ungarico, nunc hic deliberandum arbitratur. De tertio partium superiorum, quando res magni momenti videtur, sua Serenitas haud indignum censet, ut ad suam Maiestatem referatur, neque quicquam plane etiam sub hac Dieta intermittet, quod commodo huius Regni, atque illarum partium omnino fieri posse existimabit.

De plena auctoritate Supremis Capitaneis tribuenda super confiniis et militia integra regenda, sua Maiestas Caesarea tum deliberabit, cum Commissariorum accepta relatione, tum haec quam alia in pleniorem consultationem deducentur.

Ut Capitanei iustitiae executiones, secundum constitutiones publicas, salva suae Maiestatis auctoritate, promoveant, maxime aequum sua Serenitas esse ducit. Minime vero, ut externi ab omnibus Capitaneatibus supremis plane excludantur; atque ut executionibus causarum, quod vereri videntur, nihil per hoc decedat, sua Serenitas, de Consilii Hungarici sententia, omni modo curabit, providebit atque constituet. Banalibus militibus, ut tempestive provideatur, mandabit sua Serenitas. Deliberatura etiam de maiori numero militum Banalium.

Atque haec sunt, quae sua Serenitas, nomine Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, Ordinibus et Statibus ultimo loco, sine ullis ambagibus, atque reservatione, plene atque integre, absque tamen praeiudicio suae Maestatis, si de articulis propositionis, id quod sua Serenitas minime veretur, conveniri non possit, respondenda, declaranda atque constituenda duxit, quibus cum Ordinibus et Statibus, si res aequa lance ponderentur, abunde satisfactum arbitratur, benigne Ordines et Status sua Serenitas requirit, ne ea, quae Serenitatis iudicio, nunc aliter fieri non posse videntur, ulterius quam aequum sit, urgere velint, atque iam tandem elapsis, multorum cum molestia, quinque et amplius septimanis, propositionem

ipsam aggrediantur; ac pro sua illa spectata prudentia et constanti semper fide, in id potissimum omni cogitatione et studio incumbant, atque re ipsa se tales prestent, ut non modo maiorum suorum laudatissimorum vestigiis insistere, verum etiam suo ipsorum exemplo comprobare, posterisque suis ad omnem memoriam testatum relinquere videantur, et quantum prius et quantum nunc etiam suae Maiestati, quantum Reipublicae, quantum patriae, quantum sibi ipsis, suisque ex animo bene cupiant, debeant, maximeque velint; vicissim de sua Maiestate omnia ea sibi pollicentes, quae a clementissimo Principe, ad conservationem Regni omniumque fortunarum facultates, dignitates augendas atque confirmandas, merito expectare posse videntur.

(Egykorú irat a bécsi udvari kamara levéltárában.)

XX.

1587. Deczember 20.

Erneszt főherczeg jelentése Rudolf királyhoz, az országgyülés folyama felöl.

Allerdurchleüchtigister grossmechtigister römischer Kaiser. stb.

Am sechsten dis habe E. k. M. und L. ich gehorsamb brüderlich berichtet, worauf die hung. landtagssachen stuenden, und was bis auf dieselbe zeit darunter gehandelt worden, seit hero und am neunten dis monats haben mir die stende durch ihre ausschüss beyverwardte schrift sub Nr. 1, welches ain antword auf mein erclärung, so ich inen am fünfften darvon angehendigt habe, übergeben, und ob ich mich gleichwol versehen, es solten die stende mit dieser meiner erclärung, so ich inen in E. M. namen auf ire gravamina gethon gehorsamist zufriden sein, dieselbe zu undterthenigistem danckh annemen, und also ausser alles weitern repliciern dermalen ains zu der landtags proposition greiffen, zumalen weillen sie mich schon in die fünffte wochen alhie aufgehalten. So haben doch E. k. M. daraus zusehen, was sie mir darauf für ain starcke und voriger vertröstung gancz widerwertige schrifft übergeben, indem sie sich nicht allain mit meiner erclärung nicht conten-

tiern, sondern nochmaln ad plenariam restitutionem consilii hungarici, ad amotionem exterorum und status ecclesiastici et saecularis restitutionem auch lauter dahin ghen, dass gleich undter jetzt wehrunden landtag alle und jede hungerische sachen tam bellica quam cameralia unerwartet der mehrern räth hinaufkhonft ghen Wien, zu der ersten quotembers zeit, mit den hung. räthen tractiert und gehandelt, solches auch in die Constitutiones oder landtagsschluss einverleibt werde, mit diesem anhang, da dieses nicht beschehen, so khöndten sie anderst nicht darfür halten, dann dass dieses königreich und das regiment desselben in der ausländischen räth und ambtleüth handen mit irer der Hungern allgemeinen und jedes in sonderhait schaden und verschimpfung verbleiben musste; vermelden gleichwol auch das darbeÿ, dass sie undter diesem ihren begern E. M. königliches regiment und hochait, welches sie die stende E. M. per liberam electionem aufgetragen hetten, gar nicht, sondern allain die verwaltung der ausländischen räthe und diener verstunden, mit angehenckhter bitte, ich wolte mich in namen E. k. M. über dis ir begern förderlich entschliessen, damit sie nach verrichtung irer andern geschäfte wieder nach haus kommen möchten.

Nun ist mir diese schrifft darumben billich gancz frembdt und selczamb fürkommen, erstlichen, dass ich darfürgehalten, es solten die stende mit obangeregter meiner erclärung so weit zufrieden sein, dass wir uns in dem übrigen, aintweder in mundtlicher tractation, darvon sie selber gleichsamb täglich andeuttung gethon haben, oder aber sonsten ausser aller weitleuffigkaidt, schrifftlichen vergleichen wurden mögen, und dann dass sie die stende selbs ad partem und in der mit mir und E. M. mir zugeordneten räthe gehaltenen absonderlichen conversationen weit ainanders vertrösstet, habe also alsbaldt und in dem puncten, wie sie mir die schrifft überantworttet dieselbe in beysein E. M. gehaimen raths des alten von Harrachs freyherrn und der andern mir zugeordneten räthe ablesen lassen, und befunden, dass es ain notturft seÿe, dieselbe auch mit den Cammer und khriegsräthen zu berathschlagen, wie ichs dann noch derselben abendt also verordnet habe, unter dessen und als hin und wider so wol von den hungern als

teutschen räthen von dieser schrifft und dass sie etwas starck und scharf gestelt, auch der bishero gemachten vertrösstung gancz zuwider were, geredt worden, — ist denselben abendt der Balffy zu mir kommen, und nach lang gehaltenen gespräch hat er vermeldt, er verstuende und vermerckhte, dass ich mit dieser schrifft, so mir die stende überreicht etwas offendiert worden, nun were es gleichwol nicht weniger, dass dieselbe schrifft etwas zimblich starckh, aber er kondte es mit gott beczeugen (wie ers dann auch zum andernmal hoch betheurt) dass es der stende mainung und intention also nicht were, sie hetten diese schrifft, damit sie allain etliche ihres mittels contentiereten, also stellen und übergeben müssen, und ich sollte dieselbe dergestalt und dem buchstaben nach nicht aufnemen, dann ainmahl so habe es beÿ den stenden diesen verstand nicht; darauf ihme geandtwortet, mir were von den stenden die schrifft, wie er selbst wusste überantwortet worden, die hette ich von E. M. wegen auch angenommen, und köndte dieselbe ja ainmal anderst nicht interpraetirn, auslegen, verstehen oder aufnemen, als wie es die substanz, der inhalt und der lautter buchstaben mit sich brächte, kundte auch nicht errathen, was er oder ain ander undter den stenden im sinn, gemüeth und gedancken hette, wie er selbst leichtlichen zuerachten; derowegen so wurde ich auch eben auf dasselbe ghen, die schrifft in berathschlagung ziehen, und mich darauf in namen E. M. dergestaldt resolviern, wie es der sachen und E. M. selbsaigene notturfft erforderte, und habe ime beneben sovil zuverstehen geben, dass die stende ire notturfft wol etwas glimpflichers und beschaidenlichers, als mit dergleichen starckhen anczügen, welche E. M. da sie der sachen erindert, nicht unbillich offendiern werden, beÿ mir hetten fürbringen mögen. Der Balffy aber hat also noch weitter in mich gesetzt und gebetten, dieweillen der Nádasdÿ und der Illesházÿ daraussen in meiner antecamera weren, so wolte ich sie doch herein zu mir erfordern; — da wurde ich von ihnen gleichsfals vernemen, dass es beÿ inen und den stenden die mainung je ainmal nicht habe, als wie ichs aufneme; hat auch vermaindt, ich solte mich über obberürte ire schrifft eher nicht resolviern, ich hette dann zuvor mit den hung. räthen auch

aus der sachen geredt, dann ich wurde ainmal befinden, es nicht ir intention oder mainung also were; darauf ich ime geantwortet, ich sehe nicht, warumben ich sie dieser zeit für mich erfordern oder sie weitter darüber vernemen solle, sie haben mir die schrifft übergeben, dieselbe wolle ich in berathschlagung ziehen, und ihnen alsdann weittern beschaidt zukommen lassen, und wann es je also ir intention willen und mainung nicht seÿe, so solten sie billich die schrifft auch anderst gestelt und derselben gemäss accommodiert haben. Darbeÿ ist es denselben abendt verbliben. Des andern tags hernach, das ist den 11-ten dis, ist der Balffy, Nádasdy, und Illeshazy frue umb 7 uhr herauf kommen, und haben mit E. M. gehaimen rath, dem alten von Harrach freyherrn fast eben auf den weeg geredt, wie der Balffy den abendt zuvor mit mir gethon, und unter anderm lauter vermeldt, es were der stende mainung nicht, als wie der inhalt der schrifft were, und man verstuende ainander nicht recht. Sie hielten für das beste, ich solte die räthe herauf für mich erfordern, so wurde ich von ihnen vernemen, was es darmit für ain gelegenhait hette, und ich solte mich diese schrifft so gross nicht irren, oder anfechten lassen, derselben auch weitter nicht gedenckhen dann sie wolten die sachen auf die weeg richten, dass dieselbe schrifft wiederumb cassiert werden sollte, wie es dann der Revaÿ hernach gegen mir auch vermeldet, und diese schrifft maledictum scriptum genennet hat. Der von Harrach aber hat inen nach langer conversation, so die pro et contra gehabt, mit bestem glimpfen und bescheidenhait nach lengs ausgefürdt, was es mit iren begern praetensionem und gravaminibus für ain gelegenhait, was auch E. M. ungevärlich thun können, oder nicht, und wie das wesen hindurch wider so wol ires, als E. M. thails anjeczo beschaffen seÿe, und was es zwischen vorigen und jeczigen zeiten und leüffden für ainen undterschaidt habe; sie aber sein nochmalen auf dem verblieben, es were der ganczen handlung nuczlicher und vorträglicher, dass ich mich mit den stenden auf diese schrifft in kaine antwordt einliesse sondern die hung. räthe für mich erforderte, sie darüber verneme, und die sachen mit ihnen berathschlagete, wie man doch nach so langer tractation für ainander kommen möchte

— so wurde ich von ihnen verstehen, was ir intention, und hetten sie unter ainander alberaits solche mitl, dass sie verhoffen, inner wenig tagen die sachen zu gar guter richtigkait zubringen.

Wie mir nun der von Harrach seiner mit inen gehabten conversation ralation gethan, habe ich für ain notturfft gehalten, dasjenige so sich nach überraichung der stende schrifft hinc inde verloffen, mit den andern mir zugeordneten räthen auch zu communiciern, habe sie also zu mir beruffen und hat inen der von Harrach, wie ich selbs, zu irer desto bessern nachrichtung ad longum erzehlt, was der Balffy erstlichen beÿ mir, und dann die andern zwen neben dem Balffy bey dem von Harrach conversando angebracht und begert haben, und sein leztlichen mit ainander auf dem verbliben und dahin geschlossen, ob wol der stende schrifft an ir selbs starkh und allerlaÿ ungereümbte anczüg in sich halte, und da es also mit stillschweigen praeteriert werden solte, es E. M. kais. und kön. authoritet und hochait zu verclainerung und zu derselben mercklichen praeiuditio geraichen, auch beÿ andern E. M. königreichen und erblanden ain selczames und schiehes ansehen gewinnen wurde, — dieweillen aber der Balffy und die andern fürgeben, dass es beÿ inen und stenden diese mainung nicht habe, und je so starckh darauf gingen, dass man die sachen nochmalen mit den hung. räthen communiciern und berathschlagen solle, und das eben dieselben ain mitl fürschlagen wurden, wie man aus der sachen kommen möge, item dass mir dardurch nichts praeiudiciert und benommen, und dass ich hernacher ainen weeg als den andern mit meiner resolution und antwordt auf ihre schrifft fürgehen möge, so solle ich die räthe für mich erfordern und sie darüber vernemen, und als dann der sachen weitter nachgedenkhen. Das ist also beschehen und sein die hung. räthe noch denselben morgen herauf kommen, denen habe ich kurczlich und mundtlichen sovil vermeldt, sie wissten, was der stende ausschüsse mir als gestern für ain schrifft überantwortet und angehendiget, dieselbe hette ich, wie sie abgetretten nun obiter abgehört, und befunden, dass es ain fast starkhe und empfindtliche schrifft auch solcher einfierungen were, dessen ich mich in namen E.

k. M. zu inen den stenden nicht versehen hette, zumalen weillen sie gesehen, dass ich bishero allen glimpfen und beschaidenhait gebraucht, inen auch zu ihrer enthebung solche mitl und weeg fürgeschlagen hette, so meines erachtens, nach gelegen und beschaffenhait der sachen nicht so gar aus dem weeg gewesen weren, und ob ich ja wol alsbalden zu berathschlagung dieser mir überraichten schrifft greiffen, und den stenden darauf von E. M. wagen ain solche antwordt zukhommen lassen wöllen, wie es zu erhaltung E. k. M. reputation und hochhait mich für das bequembeste angesehen und die notturfft erforderte, so hette ich doch auf anlaittung etlicher sie die räthe zuvor auch darüber vernemen, und von inen verstehen wöllen, weillen ich in der fürsorg stuende, da E. M. dieser der stende schrifft und derselben eingemengten starckhen anczüg und einführungen erindert werden solten, es möchte E. M. gancz frembdt fürkommen, und sie dardurch höchlichen offendiert werden, wie sie vermaindten, dass ich mich auf diese der stende schrifft weitter verhalten, und wie weitt ich mich gegen ihnen einlassen solte, — zumalen weillen ich sovil berichtet werde, dass es nicht beÿ allen den stenden die mainung hette als wie es villeicht der buchstaben und die schrifft mit sich brächte, und dass etliche diese schrifft selbs nicht approbierten und gut hiessen.

Darauf haben sie begert, ich wolte inen erlauben ainen abtritt zuthun, damit sie also die sachen in berathschlagung nehmen und sich mit ainander der notturfft nach unterreden khöndten, welches ich inen also verwilliget; als sie nun ain gute zeit mit der berathschlagung zugebracht, haben sie mir hernacher sovil vermeldet, sie hetten der sachen ires thails als E. M. getreue räthe alles vleiss nachgedacht, befänden ja dass die schrifft, so mir die stende überraichen lassen, etwas zu starckh und unbeschaiden were, sie khöndten es selbs nicht gut haissen, wolten auch darumben und daran sein, damit dieselbe gancz und gar vertilget und cassiert wurde, und weillen sie sähen, dass man mit diesem schrifften-wechslen schwerlichen zusammen, sondern je lenger je weiter von ainander und zu mererm missverstandt khäme, so weren sie dahin entschlossen, dass sie noch denselben tag mit den stenden zusam-

men khommen, und sie dahin behandlen und persvadiern wolten, damit sie ire sachen und sonderlichen vas ire gravamina anlangete, durch die deputirten ausschuss und mündtlichen beÿ mir anbrächten, die sachen in die möglichste enge und kurcze zugen und darunter alle weittleuffigkhaidt und unnottwendiges disputat verhütteten, und das were ires erachtens der negste sicherste und beste weeg, dardurch man ainmal von ainander khommen möchte, sich benebens aller möglichster guter befürderung anerbiettendt.

Wann es dann noch hievor jederczeidt die mainung gehabt, dass durch die zusammen ordnung der teutschen und der hung. räthe man ainander recht verstehn lernen, und was nach gelegenhait der sachen sein könne oder nicht, entdeckhen solle; ich auch darfür gehalten, dass durch diese mündtliche tractation und handlung niemandt nichts benommen, also habe ich darein verwilliget und die räthe auf dismal darmit abcziehen lassen, mit inen aber nochmalen lauter auf dem verblieben, dass obberürte schrift cassiert werden solle.

Den andern tag hernach, welches der zwelffte dis monats gewesen, haben sich die stende durch ire ausschüss beÿ mir abermalen anmelden, und durch den Simon Forgatschen ungevärlichen diesen fürtrag wie sub Nr. 2 zu sehen mündtlichen thun lassen, und als dasselbe fürüber, haben sie iren abtritt in meiner tafelstuben hinaus genommen und daselbst gewarttet; ich aber habe die sachen alsbalden mit denen mir zugeordneten räthen, darzu ich auch den hofcammer und kriegsräthen verkhunden lassen und also damals allain die dreÿ ersten artiggl für mich und in berathschlagung genommen, und darauf den deputirten durch den Reicharten Strein mündtlichen und ungevährlich wie sub Nr. 3 zu sehen, antwordten und benebens diese vertrösstung thun lassen, dass ich ihnen hernach auch auf die andern und übrige artiggl beschaidt ervolgen lassen wolte, wie es dann hernach beschehen; und als den 13-en dis die ausschüss für mich erschinen, habe ich in irem beÿsein inen mein resolution auf alle artiggl de verbo ad verbum ablesen, und ihnen darauf auch ain schrifft von derselben allain zu dem ende und als für ain memorial zustellen lassen, damit dieweillen in mündtlichen fürhalt beeder seits leichtlichen et-

was überhört, vergessen oder anderst als es gemaindt ausgelegt werden wollen, sie dasselbe auch schriftlichen beÿ der handt haben und die stende auf ains und das ander mit desto besserm grundt zuberichten hetten, wie sie es inen dann auch also gefallen lassen und haben E. k. M. berürter meiner resolution und erclärung und dann irer stende antwordt darauf, so sie mir den 17-en dis überantwordtet, hieneben sub Nr. 4. und 5. abschrifften zuempfahen.

Damit wir nun dermalen ains aus der sachen und ihren der Hungern beschwerungen und gravamina kommen, und alsdann nunmehr one langern verczug zu der proposition greiffen und also den landtag ainmal enden möchten, so habe ich ire replicam sambt dem so hievon hier unter einkommen mit E. M. gehaimen und den andern mir zugeordneten und dann zugleich auch mit den hofcammer und kriegs räthen alles vleiss berathschlagt, und darunter sonderlichen das wol in acht genommen, was ich von E. M. wegen thuen und wie weitt ich mich mit inen einlassen khönne, und habe also nach gehaltner zeittiger berathschlagung mich auf alle und jede artiggl gleichsamb definitive, wie ich es inen dann ad partem für mich selbs und andere also andeutten lassen, dass ich mich von E. M. wegen weiter nicht einlassen khöndte, oder wolte, resolviert und erclärt, wie E. M. sub Nr. 6. mit mehrerm gnedigist zuvernemen haben, und diese meine lecztere resolution habe ich inen ar gestern den 19-en dis zugestelt.

Darauf ist nun zuerwartten wessen sie sich weitter erclären werden, es seÿe aber ire erclärung gestelt, wie sie wolle, so sehe ich nicht wie E. k. M. sich über das so alberaits resolviert und inen eingeraumbt worden, weiter mit inen auf dismal einlassen können, sie wolten dann das wesen gleichsamb unter ainsten (wie man sagt) unter über sich kheren, und zu ainer hochschedlichen confusion und unordnung, deren hernacher nimmer zu remediern bringen lassen. Ich will mich aber versehen, es werden die stende mit dieser meiner lecztern resolution und erclärung gehorsamist zufriden sein, dieselbe zu danckh annemen, und desswegen in E. M. oder mich weitter nicht seczen, wie ich sie dann auch, da sie sich mit dieser mei-

ner erclärung, dessen ich mich gleichwol nicht versehen will, nicht contentiern lassen solten, in übrigen sonderlichen aber in dem so bedenckhen auf sich haben möchte, abweisen, und mich ausser E. M. genedigistem vorwissen und bewilligung weiter nicht einlassen wurde.

Auf die proposition haben sie sich noch nicht erclärt, ich will mich aber versehen, es werde an jeczo und ohne allen lengern verczug beschehen, dann sie mir noch hievor in irer andern schrifft sovil andeüttung gethon, wann sie nur iren gravaminum wegen aine merere satisfaction haben wurden, — so weren sie alsdann der proposition wegen alberaits so weitt mit ainander verglichen, dass sie auch in ainem tag und in wenig stunden zu meinem beniegen darauf wurden resolviern mögen: dessen nun also zuerwartten ist, und sollen E. k. M. des vervolgs mit ehistem hinach erindert werden.

Unterdessen und weillen ich gleich in dieser tractation und behandlung bin, kombt mir E. M. antwort schreiben vom 11-ten dis monats zu, dessen inhalt ich ad longum vernommen, und haben E. k. M. hieoben albereit verstanden, wie weitt ich mich mit den stenden irer gravaminum wegen eingelassen und warauff die sachen an jeczo beruhen und will mich etlichen dessen versehen, es werde durch diese meine in E. M. namen mit den hung. stenden bishero gepflogene handlung, welche jederzeit mit bestem vorbedacht consultation und berathschlagung beschehen, E. M. und dero hochait kaines weegs praejudicierlich oder nachtaillig sein, wie ich dann deren kaines gern und mit wissen admittiern zusehen oder nachhengen wolte, so E. k. M. auch im wenigisten zu nachtail geraichen oder ainen bösen eingang geberen möchte, und da auch sie die stende wieder alles billiches verhoffen und zuversicht mit dieser meiner erclärung nicht zufriden, sondern in ainem oder dem andern artiggl weiter in mich seczen, und auf ain merers tringen wurden: so solle dessen E. M. mit angehencktem meinem gutachten jederzeit zuvor unverlengt erindert werden.

Die erseczung der ercz- und bistumbs Gran und Erla betreffendt, da habe ich denselben artiggl aus E. M. schreiben ausziehen und der hofcammer und kriegsrath darumben zu weittern bedencken zustellen lassen, dieweillen E. k. M. irem

von mir gutbeduncken abgefordert, wie an denselben baiden orten Gran und Erla auf erseczung derselben bistumb, auch das kriegswesen beÿ baiden vestungen Erla und Ujvar der unterhaltung und verlag halber angeordnet werden möchte. Wann mir dieselben bedencken von der cammer und dem kriegsrath zukommen, will ichs alsdann in berathschlagung ziehen, und E. k. M. hernacher mit angehencktem meinem gutachten weitter berichten.

Was sonsten der prelaten standt in Hungern beÿ mir erst dieser tagen, eben dieser baider und anderer bistumben mehr, und dann deren beÿ denselben eingerissenen unordnungen wegen für ain anbringen gethon, das haben E. k. M. sub Nr. 7. und 8. mit mererm genedigist zuvernemen. Ich habe inen bishero noch kain antwort gegeben, habe auch bedencken inen ain schrifftlichen beschaidt zukommen zu lassen, sonderu bin bedacht inen allain mundlichen sovil zuverstehen zu geben, dass ich die sachen noch hievor beÿ E. k. M. angebracht und deroselben die erscheinende unordnungen entdeckt und umb erseczung derselben angehalten hette, es hetten aber E. M. dieselbe sachen bis auf weittern und mehrern bericht eingestelt, und ich wolle nicht undterlassen desswegen bey E. M. weittere anmanung zuthun, damit diese baide bistumb mit ehisten erseczt und darunter sonderlichen die fürgeschlagenen katholischen personen vor andern bedacht und befurdert wurden, entzwischen solten sie sich gedulden, und mit diesem irem anbringen ain klaine zeit aus dem weeg halten, damit werden sie verhoffentlich zufriden sein.

Mit dem episcopatu Tininiensi, praepositura Sti Stephani und Galgociensi, da hat es nu mehr seinen weeg und habe ich den Cheoredi E. M. genedigisten resolution diesen tagen erindert und darauf das gewondliche jurament von ime aufgenommen.

Wie es mit erseczung des craishaubtmanschafft disseits der Thonau und der haubtmanschafft Altensol gehalten werden möchte, da würdt E. k. M. von der hindterlassenen hofcammer und dem kriegsrath weitteren bericht zukommen.

Mit Ujvar, Erla und Raab da bleibt es bey E. M. genedigisten verordnung billich.

Was der administration des hung. wesens so ich von E. M. habe anlangt, das hat nun seinen weeg.

So habe ich dem Balffÿ E. M. gen. resolution seines schwagers des Fuggers halber auch entdeckt, darmit würdt er verhoffentlich zufrieden sein.

Und das alles habe E. k. M. ich zu bericht der landtags und anderer sachen gehorsamblichen vermelden, und deroselben mich zu gnaden und hulden alles vleiss berethen wollen.

Geben auf den kön. schloss Pressburg den zwanzigisten tag decembris anno im sibenundachtczigisten.

Eur Röm. Kay. May. etc. und Liebde

gehorsamister bruder

Ernst.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

XXI.

1587. Deczember 21.

A magyar tanácsosoknak, az országgyülés megbizásából, Erneszt főherczeghez intézett fölterjesztésök, az országos kivánatok tárgyában.

Serenissime Princeps ac domine domine clementissime.

In eo scripto, quod Serenitas Vestra, postremo Regnicolis exhibuit, nonnulla occurrerunt, quae eosdem Regnicolas non parum anxios reddiderunt. Ideoque Consiliarios Suae Maiestatis instanter rogauerunt, ut de eis clarius declarandis, Vestrae Serenitati supplicarent, quae paucis, qua fieri potuit breuitate, hic subiuncta sunt. Primo, quod ad Consilium Ungaricum restituendum attinet, ubi illa verba leguntur »pro sua fide, integritate, prudentia consulent atque tractent«: Regnicolae cupiunt addi ibidem »Ut in Cancellaria Ungarica expediantur.«

Secundo ubi habetur in scripto »Ut sua Caesarea Maiestas, pro rei aequitate et exigentia, concludere possit« addendi videntur haec verba »Ex Consilio Ungarico concludere et expedire possit.«

Tertio in scripto Vestrae Serenitatis habetur »Ut Consilium Ungari omnibus deliberationibus, tam bellicis, quam

fiscalibus, interesse, et de iis omnibus suffragium ferre possint;« Regnicolae postulant »Ut non solum interesse et suffragium ferre, sed et concludere valeant.«

Quarto, ubi in scripto Vestrae Serenitatis de proventuum Regiorum administratione, deque Camerae Ungaricae authoritate agitur, et quod sua Maiestas Caesarea in trimestri Consilio, quae consentanea erunt, constituere velle scribitur, addi cupiunt hanc clausulam »ex sententia Consilii sui Ungarici constituet.«

Atque haec sunt quae negotium Consilii Ungarici spectant, quod modo commisso clarius a Vestra Serenitate declarari optant.

Quinto, Regnicolarum instantissima ad Serenitatem Vestram supplicatio ea est, ut Vestram Serenitatem adhuc humiliter orare, obsecrare non desinant, ne differat ulterius nominare Supremum Capitaneum partium Superiorum, postquam Dominus Kolonicz, quem Dominus Comes discedens Cassouiae reliquit, aegrotat, neque alius est qui ibi curam confiniorum gerat; et nunc quoque equites, simul et pedites stipendiarios per villas passim et bona Regnicolarum praedando vagari, recens allatum sit; et quia intolerabili modo vexantur, verendum est, ne exacerbati miseri coloni contra eos insurgant, quod et Decreta Regni fieri permittunt. Sic Agria quoque, praecipui et magni momenti locus, Capitaneo caret, cui ut sua Serenitas primo quoque tempore provideat, iterum atque iterum supplicant. Nec dissimiliter de Supremo Capitaneatu Ultra Danubiano, Papam transferendo instant. Quibus omnibus sua plenipotentia, quam sibi a Sua Caesarea Maiestate attributam habet, providere potest.

Sexto, ubi scriptum Vestrae Serenitatis continet, Serenitatem Vestram minime aequum ducere, ut externi ab omnibus Capitaneatibus supremis plane excludantur, Regnicolas videtur illud verbum supremis expungendum.

Septimo, ubi agitur de tempore Commissionum, nunc recens instituendarum, quod ante festum Sancti Gregorii, propter incommoda hiemis illae fieri nequeant, videntur illae Commissiones primo quoque tempore incipiendae, ne si ad

festum diui Gregorii differantur, iudicia seu octavae partium superiorum celebrari non possint.

Sunt et alia quaedam puncta, in quibus se ad postremum eorum scriptum referunt, tractaturi de iis, quando propositiones suae Maiestatis ad manus sumentur. Haec sunt, Serenissime Princeps, Regnicolarum humillimae preces, ad quas, ut Serenitas Vestra, antequam ad propositiones tractandas descendatur, clarius et benignius se resolvat et declaret, valde instant. Et cum in his omnibus iustum petere videantur, neque quid tale, quo vel Maiestatis Caesareae Sacrae, Domini nostri clementissimi, vel Serenitatis Vestrae auctoritas laedi possit, nos veluti fideles et iuramenti memores Consiliarii, simul cum ipsis, Vestrae Serenitati humillime supplicamus, ut quoniam ista in Articulos publicarum Constitutionum de more inserenda erunt, qui pro legibus habentur, neque dubitatio de iis oriatur, dignetur eorum votis benignissime subscribere, quo facto caetera pro voto Maiestatum Vestrarum et nostro, successura speramus.

Kivül: Scriptum Statuum Suae Serenitati per Dominos Consiliarios die XXII. Decembris A. 87. exhibitum.

(Egykorú irat a bécsi állami levéltárban.)

XXII.

1587. Deczember 22.

Erneszt főherczeg harmadik nyilatkozata, az országos kívánatok tárgyában.

De trimestri consilio statuit sua Serenitas, ut quolibet trimestri, graviorum negotiorum atque difficiliarum materiarum causa, terminus constituatur, ad quem frequentes Consiliarii Regni conveniant, et cum Sua Maiestate Caesarea, vel, eadem absente, sua etiam Serenitate, res Ungaricas, tam publicas, quam privatas, exceptis illis, quae iustitiae administrationem concernunt, quae Dominus Locumtenens ac caeteri Judices Ordinarii, more consueto atque recepto, tractare solent, pro sua fide, integritate et prudentia, debito modo consultent, atque tractent, et ut quae mere Hungarica sunt, ex Cancellaria Hungarica expediantur. Quod si vero dubium oriatur, quae

merae Hungaricae res dici debeant, sua Maiestas aut sua Serenitas, primo trimestri Consilio, auditis hinc inde rationibus, decernet; et, ne quandoque emergentibus, atque aliis negotiis minoribus, mora periculum afferat, statuit etiam, ut certo numero nonnulli ex Dominis Consiliariis, pro arbitrio suae Maiestatis, lateri praedictae suae Maiestatis, vel, absente eadem, suae Serenitatis, continenter et assiduo assistant, quorum opera et consilio non modo res Regni universae tractari, verum etiam ipsi praefati Consiliarii, tam bellicis, quam fisci, Regnum Hungariae concernentibus deliberationibus, semper interesse, de iisque omnibus suffragium ferre possint; quo sua Maiestas Caesarea, vel sua Serenitas, super iis, pro rei aequitate, rerumque exigentia, concludere valeat.

Qua ratione proventus Regii in posterum melius administrari, atque erogari possint, quaeve auctoritas Camerae Hungaricae esse debeat, inquisitione omnium rerum peracta, atque informatione accepta, et, uti par est, atque omnino necesse, in maturam deliberationem, ipso trimestri consilii tempore deducta, sua Caesarea Maiestas, vel sua Serenitas, audita et perpensa Consilii Hungarici sententia, quae maxime consentanea videbuntur, constituet.

Cis Danubianum et ultra Danubianum Supremos Capitaneos indigenas sua Serenitas, quandocunque usus ferat, constituendos, atque etiam cis Danubianum Capitaneatum Papam, adiunctis nonnullis aliis castellis, transferendum, quave id ratione commode fieri posset, cum Consilio Ungarico, nunc hic deliberandum arbitratur. De tertio partium superiorum, quando res magni momenti videtur, atque certae quaedam considerationes, suam Serenitatem quamobrem se confestim resolvere nequit, in suspenso teneant; sua tamen Serenitas nihil plane, etiam sub hac Dieta, intermittet, quod commodo huius Regni atque illarum partium omnino fieri posse existimabit. Quod vero de licentia militum dictum est, si quae Status in specie comperta cognitaque habuerint, ac proposuerint, sua Serenitas iusto modo in authores animadversura, atque nihil plane intermissura est, quod ad solutionem militum atque eos in officio retinendos pertinere videbitur.

Ut Capitanei iustitiae executiones, secundum constitu-

tiones publicas, salva suae Maiestatis auctoritate, promoveant, maxime aequum sua Serenitas esse ducit; minime vero, ut externi ab omnibus Capitaneatibus Supremis plane excludantur; exceptis tamen Ultra et Cisdanubiano; superiorum autem partium, ad ulteriorem deliberationem relicto; atque ut executionibus causarum, quod vereri videntur, nihil per hoc decedat sua Serenitas de Consilii Hungarici sententia, omni modo curabit, providebit atque constituet.

De Capitaneatu Agriensi subrogando, tum, cum de his gravaminibus plane conventum fuerit, sua Serenitas se resolvet.

Tempus Commissionis, quamvis per hiemis incommoda multa nunc obstare videntur, quae ipsi per se facile considerare possunt, cupit tamen sua Serenitas, ut ad quem diem hoc illis commode fieri posse videatur, suae Serenitati significent.

Kivül: Ulterior Resolutio Suae Serenitatis Dominis Consiliariis die XXII. Decembris Anno 87 exhibita.

(Egykorú irat a bécsi állami levéltárban.)

XXIII.

1587. Deczember 23.

A magyar tanácsosoknak Erneszt főherczeghez intézett második fölterjesztésök, az országos kivánatok tárgyában.

Serenissime Princeps et Domine, Domine clementissime.

Tametsi Serenitati Vestrae a Statibus et Ordinibus Regni, per multas vices, tam scripto quam verbis proposita fuit libertatis publicae restitutio; quia tamen Serenitatis Vestrae voluntas est, ut per species illa declaretur, tum etiam, quae sit nostra opinio in mutatione hesterni scripti, per Vestram Serenitatem facta, quo fieri brevius potuit, subsequentem declarationem Serenitati Vestrae proponendam duximus; non quod quicquam per nos concludi, sine praescitu et voluntate Regnicolarum possit.

Quod ad species restituendae illi attinet, *(sic)* Regnicolae censent dupplicem potissimum esse gubernationem, internam et externam, et utramque mere esse Hungaricam, sive illa bellica, sive cameralia, sive mixta ab aliis appellentur. Nunc

a Regnicolis eo esse descensum, ut mixtorum appellationem ita admittendam putent, ut de bellicis tantum intelligatur; ea ratione, quod defensio huius Regni, sit cum vicinis provinciis communis, quae dum Hungaros tutantur, se ipsas defendunt. Neque tamen iustum esse videtur, ut huiusmodi defensionis aut contributionis praetextu, fideles Regnicolae libertatibus suis exuantur, cum praesertim in aliis suis Regnis Maiestas Caesarea Hungarorum opera minime utatur. Defensio igitur, per tres generales Capitaneos supremos Hungaros, modo alias saepe declerato, post Maiestates Vestras, gubernanda esset; tum quod penes exteros Capitaneos, Regnicolae non tenentur militare, tum etiam quod cum illa officia sint partes Palatinatus, executiones sententiarum ipsis exequi incumbit. Alii Capitaneatus nonnulli confiniorum, quin exteris quoque interdum conferantur, Regnicolae minime dissentiunt.

Interna gubernationis pars complectitur iustitiae administrationem, donationes, inscriptiones bonorum fiscalium, et administrationes omnium proventuum Regni, expeditiones literarum, super ipsis internis, et id genus alia. Quae, quia sunt mere Hungarica, ut illa omnia per Hungaros suos fideles Maiestas Caesarea administret, cupiunt. Ad quae Hungari, longa experientia et oculari inspectione, quotidie edocti, videntur multo commodiores esse. Justitiae vero administratio, modo antea proposita, per Dominum Locumtenentem et Judices Regni Ordinarios, suis temporibus, fit cum eius executione per Capitaneos fienda, iuxta articulos annorum 42. 48. et 63. Reliqua omnia, utpote donationes, proventuum collectio et administratio, beneficiorum ecclesiasticorum collationes, cum Consilio Hungarico expedienda et exequenda videntur.

Itaque ad primum hesterni scripti articulum, de Cancellariae Hungaricae et Consilii expeditione, videtur Consiliariis Hungaris, ob praemissa, non esse Regnicolarum postulationem iniustam, nec ea ad trimestre Consilium deferenda; eam obrem, quod nunc, dum generalis Conventus habetur, et non in futuro trimestri Consilio, constitutiones, seu leges, de iis condi possunt. His rationibus Consiliarii censent, scriptum illud per hunc modum a Vestra Serenitate esse declarandum, ut tam mixtae, quam merae quoque res, *(sic)* per Consilium

Hungaricum tractari, ac de suae Maiestatis aut Serenitatis Vestrae voluntate, concludi possint et expediri, etiam si mixtis Dominos Germanos Consiliarios interesse Vestrae Maiestates voluerint. Si Vestrae Maiestates sola iuridica negotia ad Consilium Hungaricum pertinentia censent, bellicis et cameralibus illuc non intellectis, quid opus esset Consiliariis Hungaris; quum illa tam Dominus Cancellarius, quam reliqui Judices Ordinarii, absque Consilio solent et tenentur expedire, iuxta vetustissimum morem et etiam constitutiones anni 42. articulo 42.

Propter easdem rationes videtur, quod Serenitas Vestra, iam nunc se benigne resolvat, de plenaria potestate Thesaurarii, seu Praefecti Camerae Hungaricae, ne illa aliunde dependeat, sed sua Sacratissima Caesarea Maiestas ac Serenitas Vestra, de suo Consilio Hungarico, eam dirigat et gubernet, ut hoc publicis constitutionibus nunc inscribi possit.

Capitaneum Supremum partium Regni superiorum illi praecipue Regnicolae urgent, qui in illis partibus habitant; existimantes eam Regni partem non esse aliis partibus, quibus Serenitas Vestra de Supremis Capitaneis constituendis, in parte, pro voto, respondit, inferiorem. Qua in re videntur etiam non indignum petere. Sed quia Serenitas Vestra, propter certas considerationes, nunc se resolvere non potest, Dominis Consiliariis videtur esse apprime necessariun, ut ad sedandos animos illorum, si quidem fieri posset, Serenitas Vestra spem eis certam nunc praebeat, quod vel in trimestri Consilio, vel ante futuram Diaetam, de Capitaneo Hungarico illis partibus providere non neglectura est; atque interim ita provisura, ut licentiae militari avertendae, de qua conquesti sunt, eam demonstrationem factura, ut milites ad suas certas stationes, in aliqua confinia, dispositi, per villas vagari et praedas agere desinant. Qui cum hoc tempore devastent potius Regnum, quam defendant, et id ob non soluta stipendia fiat, neque illa solvi statis suis temporibus possint, quod nimis magna stipendia eis dari soleant; Domini Consiliarii putarent, magna stipendia Capitaneorum, et etiam quorundam gregariorum diminuenda, proventibusque et tempori accommodanda, quo facilius exsolvi et in officio contineri queant. De Commissio-

num termino, putant Domini Consiliarii ad primum diem Februarii Dominos Commissarios rem aggredi debere, ne iudicia octavalia in Eperies intermitterentur.

Haec est humilis Consiliariorum Hungarorum opinio, pro ipsorum fide et integritate, quibus suae Caesareae Maiestati et Serenitati Vestrae obstricti sunt, prolata. De qua Vestra Serenitas, primo quoque tempore, benigne animum suum aperiat, ne Nobilitas seu Regnicolae alias exacerbati, quod sane hodie nostris nuntiis, quorum alter Praelatus, alter Baro fuit, minabantur, de discessu cogitent. Nam eam declarationem, quam in fine articulorum proxime celebratae Diaetae, anni 1583, inserendam curarunt, nunc repetunt, et iis inhaerent. Et nisi Serenitas Vestra providerit, non est ipsorum Dominorum Consiliariorum potestatis providere, verentibus, ne eiusmodi eorum facto extrema calamitas afflictis huius Regni reliquiis impendeat. Quod Dominis Commissariis (*sic*) pro eorum fide et conscientia ac fidelitate, Vestris Maiestatibus debita, non est visum reticendum.

Kivül: Suae Serenitati per Consiliarios pro opinione nomine Statuum die XXIII. Decembris. Anno 87. post prandium exhibitum.

(Egykorú irat a bécsi udvari kamara levéltárában.)

XXIV.

1587. December 24.

Erneszt főherczeg negyedik nyilatkozata, az országos kívánatok tárgyában.

Perlegit Serenissimus Princeps et dominus, dominus Ernestus, Archidux Austriae etc., Dominus noster clementissimus, Statuum et Ordinum scriptum, per Consiliarios suae Maiestatis, die 21-a huius mensis suae Serenitati exhibitum, in quo ad nonnullos Articulos ulteriorem et planiorem declarationem desiderant. Serenitas quidem eius, licet nomine et loco Maiestatis suae Caesareae Regiaeque, iam antea sinceram et integerrimam suam mentem atque voluntatem ita aperuerit, ut fideles Status Maiestatis suae Caesareae, nec non Serenitatis quoque suae, pro ratione huius praesentis temporis, benigna declaratione contentos fore, sibi pollicita sit; praetermit-

tere tamen noluit, quin suum erga Regnicolas sinceri atque plane paterni animi, et ad conservationem eorundem in gratia suae Maiestatis indefessum studium, integerrimamque voluntatem, uti adiuncto scripto fit, uberius etiam testatum redderet, Statusque et Ordines eo potissimum induceret, ut in suo vicissim tam erga Caesaream Regiamque Maiestatem debitae observantiae, quam patriae urgentes necessitates iuvandi sublevandique studio, Maiestatis suae piae voluntati et desiderio respondeant.

Sua namque Maiestas, et eius nomine sua quoque Serenitas, nullum hoc loci privatum commodum quaerit, sed id solum agit, ut publicae Regni incolumitati, pro communi ipsorum Statuum et caeterorum subditorum, nec non coniugum et liberorum suorum bono et permansione, consultum esse queat. Atque eum in finem, non minori alacritate, quam divos Maiestatis suae praedecessores, omne id, quod ex aliis suis Regnis et provinciis, ipsoque Sacro Romano Imperio colligi potuit, huc liberalissime impendit. Ita quidem, ut continuis illis subsidiis et auxiliis eorundem facultates vehementer exhaustae, attritaeque sint, quibus externis redditibus atque auxiliis, ad salutem et defensionem Ungariae expositis, (ut sua Serenitas verbis divi quondum Avi sui, Imperatoris Ferdinandi, in Diaeta Tirnaviensi, Anni quadragesimi quinti, usurpatis, utatur) si proventus suae Maiestatis Caesareae, Ungarici conferantur, procul dubio ii, omnium iudicio, quam minima pars illorum externorum erit. Insuper Maiestas atque Serenitas sua haud quicquam aliud maioribus votis exoptat, quam Regni huius eum, qui rebus illius integris ac maxime florentibus fuit, etiamnum esse statum, adeoque hoc ipsum Regnum pristino suo nitori, dignitati atque maiestati restitutum conspicere ; ac Statibus et Ordinibus, in omnibus his, quae pro bono et commodo huius Regni unquam fieri posse videntur, clementer satisfacere. Verum cum (quod Maiestas Caesarea, suaque Serenitas non sine magno animi dolore commemorat) longe alia nunc sit rerum, Regnique huius facies, diversaque ratio, utique temporum iniquitati aliquid concedendum esse nemo facile inficias iverit. Ideoque sua Serenitas, Status et Ordines sua etiam postulata et consilia, sepositis privatis affectibus, tempori aliquo modo accommodaturos, suae Maiestatis atque Serenitatis

resolutioni acquieturos, et quae statim repentina quasi mutatione quadam, quaeve cum periculosa semper sit, perpetuam etiam rerum secum afferat confusionem, nunc hic commode fieri nequeunt, ulterius hoc tempore haud ursuros, verum tempus ad hoc praescriptum haud gravate praestolaturos esse, plane confidit.

Etiamsi enim constitutio Anni octuagesimi tertii ea sit, ut sua Maiestas Caesarea, secundum veterem consuetudinem, ea complere debere videatur, quae anni prioris constitutione continentur, nimirum ut abusus quos contra regni libertates irrepsisse existimant, tollantur, exterorum quoque officialium licentia submoveatur, et Ungarici Consilii dignitas restituatur; tamen quod ad hoc posterius attinet, sua Serenitas arbitratur trimestri et continui Consilii Hungarici institutione, et quae huic adiuncta sunt alia, Ordinum et Statuum petitioni, quantum omnino, pro ratione temporis nunc fieri potuit, abunde satisfactum esse; quod si quaedam circa expeditionem Cancellariae, atque etiam quae merae Hungaricae res haberi debeant, sive externae, suae Maiestati Caesareae, aut suae Serenitati, rationibus hinc inde auditis et perpensis, diiudicanda reservata sunt; non est, cur Ordines et Status dubitent, quin sua Maiestas Caesarea, aut sua Serenitas, tunc, cum res in ampliorem deliberationem deducentur, hoc quidquid est, bono modo decisura sit. Sua enim Serenitas satis novit iuridica ad Cancellarium Hungaricum, et ad iudices ordinarios pertinere, et ut ea ibi expediantur, quae mere Hungarica recte diu sua Maiestas aut sua Serenitas censebit *(sic)*. Atque hac ipsa re sua Serenitas existimat eam Consilio Hungarico dignitatem tributam et concessam esse, quam a tempore Divorum Ferdinandi et Maximiliani Imperatorum, Ordinum et Statuum maiores (ut qui praesentem semper rerum ac temporum conditionem prudenter observarent) neque expetere, neque nisi Republica integre restituta, sperare visi sunt.

Ad proventus Regni, et eorundem administrationem quod spectat, sua Serenitas non videt, quid merito hic Ordines desiderare queant. Nam quae in priori scripto ab illis allegatae Wladislai Regis constitutiones sunt, non de proventibus hoc vel illo modo administrandis, sed a Corona non abalienan-

dis, et ad tempus inscribendis loquuntur. Qua in re quod ad inscriptionem attinet necessitatem non habere legem, omnes norunt.

Et Divi Ferdinandi constitutio anni 52. externos officiales minime excludit. Atque etiam illa eiusdem Tirnaviensis Anni 45. Cum ordines et status Thesaurarium de medio Hungarorum postulassent, plane hoc inconveniens, neque opus esse publico ad eam rem decreto censuit. Atque si ipsa quoque Maiestatis suae Caesareae constitutio Anni 82. consideretur, non externos officiales, sed eorum licentiam submovendam Ordines postulasse apparebit; neque vero etiam unquam talia, qualia nunc, a divis Ferdinando et Maximiliano Imperatoribus, hoc quoque proventuum nomine postulata, petita atque tantopere efflagitata fuisse quispiam dixerit; nihilominus sua Serenitas nunc etiam libenter consentit, ut proventus quoque, una cum confiniorum lustratione, inspiciantur, examinentur, atque visitentur, sique exinde compertum fuerit proventus illos aliqua ex parte vel perperam et minus debito modo et ordine administratos, aut posthac rectius et maiori cum Maiestatis suae emolumento administrandos, sua Maiestas aut sua Serenitas eam rationem initura est, quae in scripto continetur.

Eadem quoque ratione atque modo confiniis providebitur, licentia vero militum, de qua tantopere conqueruntur, ac prout sua quoque Serenitas id aequum esse ducit, nulla interposita mora, debita ratione reprimetur; tum Statibus et Ordinibus etiam in iis, quae supremos Capitaneatus et executiones sententiarum, nec non Agriensem quoque Capitaneatum concernit, pro ratione et conditione temporis, et quantum nunc fieri potest, atque ex adiuncto scripto clarius intellecturi sunt, satisfactum esse sua Serenitas confidit. Quod vero exteri ab omnibus Capitaneatibus, sive supremis sive inferioribus, omnino excludi possint, sua Serenitas non videt. Nam cum maior subsidiorum pars a Sacri Imperii ac aliorum Maiestatis suae Regnorum et provinciarum contributionibus proficiscatur, ipsimet Status et Ordines facile aestimabunt, quibus animis eiusdem Imperii ac caeterorum regnorum et provinciarum Ordines accepturi essent, si suos homines prorsus excludi animadverterent, ac non solum ad subsidia deinceps conferenda

difficillime adductos iri, verum etiam ad ea, quae iam obtulerunt praestanda minus promptos aut nullos plane fore.

Ad tempus seu terminum commissionis quod attinet, sua Serenitas benigne consentit, ut commissio ad primam diem mensis Februarii, si modo per hiemis incommoda fieri poterit, instituatur.

Ex quibus omnibus cum Status et Ordines intelligant, quis suae Serenitatis sit animus, suaque Serenitas, nomine Suae Maiestatis, haud quicquam amplius priori suae Resolutioni hoc tempore praestare, vel iis, quae huic scripto adiuncta sunt addere possit; atque ita existimet in nonnullis etiam plura se, quam quae constitutio anni 83. flagitare videtur, pro sua erga Ordines benevola voluntate admisisse ultroque obtulisse. Quapropter eosdem Status et Ordines denuo clementer hortatur, ut hac suae Serenitatis benigna Resolutione contenti esse, et suam Serenitatem ulterioribus disputationibus minime detinere, sed absque mora longiori ad Articulos in Propositione comprehensos respondere, et ita statuere velint, quod uti libertates suas salvas, illaesas et pristinae integritati restitutas esse commode cupiunt; ita Maiestatem suam Caesaream nihil magis cupere, quam ut integro regno hoc praestari posset. (*sic*) Quod si vero nec nunc Maiestatis atque Serenitatis suae benignae, paternaeque hortationi locus detur, atque inde fiat, ut Regnum hoc, alioquin satis afflictum, in novos forte et maiores difficultates incidat; Maiestati vel etiam suae Serenitati culpa imputari non debet. Attamen Maiestatis suae Caesareae, necnon Serenitatis quoque suae de Statibus et Ordinibus ea etiamnum est benigna fiducia, illos tales sese habituros esse, uti publica Regni necessitas, pro ipsorum fidelium Regnicolarum permansione, quae quidem Maiestati atque Serenitati suae praecipue curae atque cordi est, maximopere flagitat, ac Maiestas sua Caesarea, Serenitasque eius plane confidit. De quibus vicissim omnem benignitatem ac benevolentiam polliceri possunt, eaque omnia firmiter et constanter in posterum etiam sperare, quae ad salutem, dignitatem et defensionem, tum ipsorum, tum inclyti huius Regni Hungariae, facere videbuntur.

(Kivül) Serenissimi Archiducis Scriptum Statibus Hungariae die XXIV. Decembris Anno 87. ante prandium exhibitum.

(Egyk orú irat a bécsi udvari kamara levéltárában.)

XXV.

1587. Deczember 28.

Az országgyülés fölterjesztése, az országos kivánatok tárgyában.

Sermi Principis et dni dni Ernesti Archiducis Austriae dni nostri clemmi, de reddendis regni huius Hungariae libertatibus, cum scripto, tum etiam oretenus per dominos consiliarios factam resolutionem, status et ordines humiliter intellexerunt.

Primum status et ordines regni Hungariae dni praelati et barones ac caeteri proceres sermo principi et dno Ernesto Archiduci Austriae, domino ipsorum clemmo maximas et immortales gratias agunt, quod Sac. C. Mte dno et rege ipsorum clemmo, propter certas et maxime arduas causas, ad praesentem conventum venire non valente, hunc laborem benigne subiverit, ut sua sertas in medium ipsorum venire ac se inter suam Mtem C. et ipsos status summa cum clementia interponere non dubitarit, ac in posterum quoque omne suum studium et operam statibus ipsis, tam publice quam privatim obtulerit, pro qua gratia suae serti ipsi quoque debita et condigna fidei ac diligentia obsequia prompto et benevolo animo alacriter pollicentur.

Sicuti autem existimassent et certe sperassent, quod sua Mtas C. ipsamet in medium suorum fidelium, pro celebranda praesenti dieta, advenisset, ut de maximis et extremis eorum gravaminibus et afflictionibus suae Mti coram loqui et firmiorem spem a sua Mte ipsamet avertendorum suorum malorum et restituendarum libertatum concipere potuissent, quodque sua Mtas C., iuxta suam benignam oblationem et potissimum annorum 82. et 83 generales constitutiones, eo biennio et postea quoque ad hodiernum usque diem, ipsas regni libertates, pro sua in ipsum regnum clementia, plene realiterque et effective restituisset; ita ab eis 82 et 83 annorum constitutionibus ne modo quoque discedere valentes, sed eis iterum atque iterum innitentes, supplicant suae Mti C., siquidem hoc tempore sua Mtas ad eos certis de causis venire nequivit, ut ad festum purificationis beatissimae Mariae virginis, anni venturi 89 certo generalia comitia indicere et publicare dignetur, et sicut sub

praesenti dieta per suam sertem fratrem suum charmum initium fecisse videtur eius rei, ita suam benignam oblationem, tum nunc statim, tum etiam deinceps, maxime vero usque ad proxima comitia, videlicet intra anni spacium, ad effectum perducere dignetur.

Et primo quidem, tam ea, quae de trimestri consilio, quam etiam proventuum et confiniorum regni inquisitione, de quibus infra dicetur, hinc inde tractata sunt acceptantes, postulant, hacque generali constitutione serio statuendum esse censent, ut ipsi consilio hungarico et omnibus ei annexis plena et integra pristinaque sua auctoritas plene ac integre reddatur.

Item, ut facta inquisitione ipsorum proventuum, camera Hungarica similiter suam auctoritatem habeat, ipsique regni proventus, interim donec thesaurarius constitui poterit, integre ad ipsam cameram administrentur, neque illi in multas partes, ut hactenus factum est, distrahantur.

Item quia hoc tempore palatinum creandi occasio non est, de omnibus autem tribus supremis regni capitaneatibus, ob certas causas, simul et semel se sua Mtas resolvere nequit, supplicant humiliter ut sua Mtas, sive nunc sive intra anni revolutionem, certo ita se resolvere dignetur, ut ea officia, tam videlicet in superioribus, quam etiam in his inferioribus regni partibus, a modo imposterum cum plena authoritate, et subiiciendo eis omnia confinia et omnem militiam, indigenae obtineant, siquidem sint partes palatinatus, idque officium palatinatus nemo nisi indigena administrare possit atque debeat.

Postulant vero hoc loco status et ordines, ut non sine magno regni periculo vacantes capitaneatus omnes, ex consilio dominorum consiliariorum, benemeritis indigenis personis, quamprimum conferantur, qui quidem capitanei omnes sua officia exerceant iuxta articulum 41. anni 67.

Item postulant et supplicant, ut sua Mtas, et ea absente Sertas sua, ita ubique in confiniis providere dignetur, ut milites ab oppressione colonorum et divatigatione per villas abstineant, et ad certas suasque stationes in confiniis, non in villis redigantur, et stipendia eis persolvantur, quo commodius communi defensioni vigilare possint.

Item de trimestri consilio statutum est, ut singulo tri-

mestri graviorum negotiorum atque difficiliorum materiarum causa terminus constituatur, ad quem frequentes consiliarii regni conveniant, et cum sua C. M^te^, vel eadem absente sua etiam Ser^te^, accepta quoque per literas opinione a remotioribus dominis consiliariis, res ungaricas tam privatas, quam publicas, pro sua fide, integritate et prudentia, debito modo consultent, tractent, atque concludant. Item ut certo numero nonnulli ex dominis consiliariis, pro arbitrio suae M^tis^, vel absente eadem suae Ser^tis^ lateri continenter et assidue per vices assistant, quorum opera et consilio res regni universae, praecipue quae ad trimestre consilium differri non possunt, tam quae camerales, quam bellicae appellari solent, tractari et consultari queant, quo sua M^tas^ vel sua Ser^tas^ cum iisdem de illis, pro rei aequitate rerumque exigentia concludere valeat.

Statutum etiam est, ut commissarii idonei constituantur, qui ante trimestre consilium omnia perlustrent, tam confiniorum, quam proventuum regni negotia; qua scilicet ratione regii proventus imposterum melius administrari atque erogari possint, quaeve auctoritas camerae hungaricae esse debeat, inquisitione omnium rerum, tam confiniorum, quam proventuum peracta, atque informatione a commissariis accepta, et uti par est, atque omnino necesse, in maturam deliberationem pro eo trimestris consilii tempore deducta, sua C. M^tas^, aut ea absente sua Ser^tas^, audita et perpensa consilii ungarici sententia, quae petita superius sunt, constituat. Commissarii autem isti quadrifariam institui debent, una pars eorum a maritimis finibus usque Dravum, altera pars ab eodem Dravo adusque Danubium, tertia a Danubio usque ad comitatum Lypthoviensem et montana inclusive, quarta ab hoc comitatu Lypthoviensi usque ad fines Transylvaniae. Ad quam quidem commissionem nominati sunt pro Sclavonia ii, quos illi regnicolae cum d^no^ bano electuri sunt in suo conventu; pro ea vero ditione quae est a Dravo usque ad Danubium magnifici d^ni^ Franciscus Nádasdi et Nicolaus Pálffy, item Emericus Megiery et Christophorus Petheo; pro illa ditione, quae est a Danubio usque ad comitatum Lypthoviensem et montanas civitates magnifici d^ni^ Balthasar Batthiani et Stephanus Illyeshazy, item Franciscus Ezterhaz et Andreas Justh; pro reliqua ditione usque ad Po-

lonicos et Transylvanicos fines magnifici dui Simon Forgach et Franciscus Reway, item Nicolaus Zokoli et Sigismundus Rakoczy. Intersint autem semper singulorum comitatuum vicecomites, ac si casu aliquo unus vel alter nominatorum dominorum commissariorum, ob inevitabiles causas, praesens esse non posset, habeant caeteri potestatem alios eligendi. Sua vero C. Mtas vel sua Sertas, si quos ex dnis germanis, vel aliis adiungere voluerit, pro suo arbitrio faciet, et nominabit. Ita tamen, ut ad primum diem mensis Februarii proxime futuri opus aggrediantur, ut possint relationem suam ad primum trimestre consilium adferre.

Concludentes autem hanc libertatis suae plenariam restitutionem, necessarium esse ducunt, ideoque supplicant, ut sua Mtas C. ad praefata futura regni comitia ipsamet personaliter venire, ipsasque libertates, iuxta praefatas conclusiones regni generales annorum praecedentium et praesentis quoque, certo integre et effective reddere dignetur. Alioquin protestantur se ab articulo anni 83. discedere nulla ratione posse.

Atque haec sunt, de quibus regnicolae clementem et maturam suae Sertis resolutionem quamprimum expectant. Qua obtenta, se propositionem suae Mtis ad manus sumpturos humiliter offerunt.

Kivül: Scriptum Statuum suae Serenitati die XXVIII. Decembris A. 1587. exhibitum.

(*Egykorú másolata a bécsi állami levéltárban.*)

XXVI.

1588. Január 2.

Erneszt főherczeg jelentése Rudolf királyhoz, az országgyülés folyamata felöl.

Allerdurchleuchtigister, Groszmechtigister Römischer Kaiser. Eur. Röm. Kay. Mts. und L. sein meine gehorsamb freündtlich und Brüederliche willige dienst jederczeit zuvor. Genedigister freundtlicher geliebter Herr und Brueder. Vom Zwanczigisten December habe Er kay. Mts. Ich beÿ ainem Aigenen Currier gehorsam und Brüederlich erinndert, wie weitt Ich damallen mich mit den Stenden in Hungern Irer

praetendierten gravaminum von Er Mts. wegen eingelassen, und ob Ich Ja wol verhofft, Sie wuerden mit letster meiner erklärung, so Ich Inen den Neünczehenden December uberraicht, und daruon Er kay. Mts. nehermals Abschrifften zuekommen, Content und zufriden sein, mit verrerm scrupuliern und Difficultiern in mich nicht seczen, Sondern dermallen ains zu der Landttags proposition greiffen, unnd weillen Inen Inn fast allen Iren begern sovill die gelegenhait der Zeit erdulden wöllen, wilfart worden, sich auf Er Mts. genedigistes begern, entgegen auch also wilfährig erweisen und erczaigen, wie es deszwesens unumbgengeliche eüsserste notturfft erforderte und Er khay. Mts. und mein Vertrauuen zu Inen gestelt ist, wie Ich Inen dann fast auf denselben weg, neben anhendigung der Schrifft, selbs Mündtlichen zuegesprochen habe, So sein Sie doch mit diser Irer Schrifft mit Nr. 1. signiert, welche mir durch die Hungerische Räthe überantworttet worden, und in welcher Sie Innen zum bessten, voriger meiner schrifft ain mehrere erklärung und erleütterung zugeben bitten, Weitter an mich kommen. Darausz nun Er Mts. genedigist zuvernemmen, Das Sie nochmallen allain ad restitutionem pristinae libertatis gehen, und Inen unter dem Namen Consilii Hungarici das gancze Cammer und Kriegswesen, Ja auch die Expedition Conclusion und den Schlussz Inn und beÿ denen Berathschlagungen, einzuraumen begern, und solches zwar so ausztruckenlich, Alsz Sie es hievor nie begert haben. Nun bin Ich gleichwol entschlossen gewesen, Inen alszbalden mit ainer Antwort und solcher widerlegung zubegegnen, darbei Sie Ja abczunemen, das Sie unmögliche und solche ungereümbte Ding begerten, darein Ich von Er Mts. wegen Je ainmahl nicht verwilligen könne. Es hat aber der Balffÿ und andere mit welchen Ich ad partem ausz der sachen geredt, darfür gehalten, es werde mit disem Schrifften wechszlen nichts thon, Sondern Ich solte die Hungerische Räthe für mich erfordern und Sie darüber vernemmen, was es mit diser der Stende schrifft und gebettenen weittern erklärung für ain gelegenhait habe, wie auch die Stende weitter zubeantworten sein möchten, Alszdann so werde ich befinden, das es die mainung nicht habe, Alsz wie Ich und die Teütschen Räthe dise schrifft verstüennden und aufnem-

men: Das habe Ich nun gethan, und in Irem und der Teütschen Räthe beÿsein, Inen Erstlichen mein Jüngstere Resolution und alszdann Ire weittere erklärung darauf ad longum abläsen lassen, und von Inen zuwissen begert, was doch Ir Intention unnd mainung seÿe, mit der neben andeüttung das Sie selber leichtlichen zuerachten, das Inen auf disen weg sine summo praeiudicio et laesione Er kay. Mts. Autorität Reputation und Hochhait Je ainmal nicht wilfart werden könndte, und das Sie pristinam illorum libertatem vill weitter, Alsz Sie befuegt weren, extendierten, und da Sie darbei zuverharren gedächten. So wolte Ich mich lauter gegen Inen erklärt haben, das es Je ainmal nicht sein könndte, und eher alsо unverrichter und unbeschlossener sachen darvon ziehen, Alsz Er Mts. an dero Hochhait oder etwas solches vergeben wolte, welches hernacher nicht wider zubringen were. Da sie sich aber aines andern erclären und solche mittl und weg fürschlagen wurden, dardurch Ich abczunemen, das wir füeglich für ainander kommen könndten, So wolte Ich alles das Jhenige thon, so mir möglich und gegen Er kay. Mts. Immer verantworttlich sein wurde. Darauf hat erstlichen der Bállfÿ angefangen und auf der Hungerischen Räthe vermanung in Teütscher Sprach ad longum fürgebracht wie hoch die Stende in gemain wider Ire alte Privilegia und Freÿhaiten beschwerdt, das Inen auch über öfftere beschehene Vertröstung, Sonderlichen aber den zwaÿ und Achtczig und dreÿ und Achtczig Jarigen Landtags Beschlusz gemäsz, nicht allain nicht geholfen, sondern Sie auch seithero in noch mehrere difficultaten Behangnusen und Vergweltigungen eingelaittet werden, und sähen desselben noch kain ende, darunter sonderlichen den ungleichen Standt und der Armen Leüth beträngnus in Oberhungern, von dem Khriegsvolckh angeczogen, und mich Inn Namen der Stende gebetten, die sachen noch unter wehrundem Landtag dahin zurichten, damit den beträngten undterthannen geholffen werdt und Sie gesichert sein möchten. Hernacher hat alszbalden der Bathiani angefangen, und was es mit Iren Libertatibus und Freÿhaiten für ain gelegenhait und unterschaidt habe, Was auch mera et mixta Hungarica und das darunter nicht allain die Justitia und Negotia Status, sondern auch die Cameralia und Bellica

mit begriffen und also darbei Interessiert und mit ainander verbunden weren, quod alterum ab altero sine summe laesione et interitu eorundem Libertatis nicht köndte avelliert werden, und Letstlichen mit den andern Räthen eben auf das gegangen das den Stenden disz Ortts ain mehrere satisfaction beschehen müesste, oder aber Sie wurden lenger bei ainander nicht zuerhalten sein. Darauf sein die Hungerischen Räthe abgetretten, und habe Ich die sachen mit denen von Er Mts. mir zuegeordneten also auch den Hofcammer und Kriegs Räthen berathschlagt, und bin simpliciter ohne alle weittere ausfüerung allain beÿ den Artiggln verblieben. Bei welchen die Stende aine mehrere Declaration und erleütterung von mir begert haben, und dieselbe allain in etlichen wenigen doch also extendiert und erleüttert, Das Er kay. Mts. daran durchaus nichts benomen oder vergeben, oder auch Inen ain mehrers alsz hievor eingeraumt worden ist. Darauf habe Ich Inen den Hungerischen Räthen dieselbe meine erklärung sub Nr. 2. In praesentia der Teütschen Räthe widerumb abläsen, Inen dieselbe auch noch denselbigen Abendt schrifftlich zuestellen lassen, und Sie darneben vermahnet, Da Sie alsz Räthe ye vermainten, das die Stende mit diser meiner Letstern erklärung (dessen Ich mich gleichwol nicht versehen wolte) noch nicht zufriden, So begerte Ich von Inen Iren Rath und guetbedunken, wie Sie vermeinten, das wir doch der noch unrichtigen und streittigen Artiggl halber für ainander kommen und vergleichen werden möchten.

Was Sie mir nun den dreÿ und Zwanczigisten hernach zu Irem guetbedunken für ain schrifft, übergeben, und wohin Ire Opinion und mainung gestelt, das haben Er. Kay Mts sub Nr. 3. und daraus sovill zuvernemmen. Ob sich wol zuversehen gewesen, Sie die Hungerischen Räthe wurden Irgent ainen modum und weg erfinden und fürschlagen, dardurch man ab disem langwierigen beschwerlichen Scrupuliern und Disputiern und zu gleichen verstandt der noch übrigen Artiggl kommen möchte, So erklären Si sich doch darinen mit Irem Voto nicht alsz die Räthe, Sondern weit ain mehrers und gleich alsz die Stende selbs, Dann eben was die Stende vor und nach begert, das alles haissen Sie Recht und guett und approbiern

dasselbe, vermainen auch mich dahin zu persuadiern, Das Ich geratenermassen den Stenden entgegen gehen und darein verwilligen solle, Weillen Ichs aber beÿ mir nicht für rathsam finden können, Also habe Ich die sachen mit den Teütschen Räthen abermallen beratschlagt, und für das besste gehalten (unangesehen der Bálffÿ und andere vermaint, Es solte besser sein simpliciter in erörtterung der noch unresolvierten Artiggl zuverbleiben, und Sie Articulatim vider zubeantwortten, Alsz sich mit den Stenden mit ainer sonderbarn schrifft weitter einzulassen) Innen Weillen Sie Je so stark ad plenariam restitutionem publicae et pristinae Libertatis und sonderlichen auf den Landtagsschlusz des dreÿ und Achtczigisten Jars gehen, mit mehrerm zuegemüet zufiehren, Was es an ijeczo mit dem Königreich Hungern für ain gelegenhait habe, Wie weit es von dem Alten Standt und Er Mts löblichen vorfordern Gubernament und Regiment, und zu was beschwerlichen veränderung es geratten, Wie weit sich auch die Constitution des dreÿ und Achtczigisten Jars erstrecke, Was es bei Er Mts für ainen verstandt und wie ungleich Sie die Stende solche entgegen Interpraetierten und zu Irem behelff extendierten, und Sie entlichen dahin zuvermahnen, das Sie sich an diser meiner Jüngsten beniegen, und ohne allen lengern Verczug zu der Proposition greiffen woltten, wie solches Er Mts. sub Nr. 4. mit mehrern genedigist zuvernemmen haben. Und weillen Ich vermerckt das sich di gancze sache nunmehr allain an zwayen Puncten alsz Nämlichen an dem Consilio Hungarico und desselben expedition und dann sovill die erseczung des Obristen Beuelchs in Ober Hungern anlangt, Sperre und das wir in dem übrigen fast allerdings verglichen, So habe Ich die Räthe ehe und zuvor Ich den Stennden obvermelte meine schrifft angehendiget, für mich erfordert, und Inen derselben baider Artiggl halber sovil andeüttung gethan, Das Sie die Stende Mündtlichen dahin behandlen, Auf das Sie sich auf diszmal mit diser meiner endtlichen Resolution gedulden und dessen getrössten wölten, Weillen es Je unmüglich Jeczo gleich auf ainmal diser sachen und sonderlichen was das Consilium und die expedition anlangte, welches von unverdencklichen Jaren hero in dem Standt wie es ijeczo ist, gewesen, und absque

summa omnium rerum confusione et perturbatione Je nicht so urplüczlich zu Invertiern und zuverändern were, ainen ausschlag wie Sie es begerten zuegeben, So solten Sie sich allain so lang gedulden, Bisz das die vorhabende Commission und Inquisition tam proventuum quam rerum Bellicarum an ainem Ortt, wann man alszdann sub Trimestri Consilio zusamen kommen wurde, So wolte Ich mich mit Inen wie es in kunfftig der Expedition halber gehalten werden solte, auch notturfftigelich unterreden, und in Nammen Er Khay Mts. mich mit Inen aines solchen gewisen modi und wegs vie es dem wesen am Nuczlichisten und furträglichisten sein, vergleichen, Darbey Sie und die Stende verhofentlich zufriden sein wurden; Also auch mit dem Obristen Beuelch in Ober Hungern, Da wissten Sie die Räthe so wol auch die Stendt selbst, das Er Khay Mts hievor an dem gewesen das Sie unsern geliebten Bruedern den yeczt Erwelten König in Poln zu denselben Generalat und Obristen Beuelch hetten wöllen fürnemmen, darmit dann Sie die Stende Ires tails damals allerdings zufriden gewesen, und ob es wol mit seiner des Königs L. unter dessen aine andere gelegenhait und Standt erraicht, So möchten villeicht Er Mts. (welches aber beÿ derselben genedigisten willen stüennde) sich mitler weil auf ainen andern Er Mts. Gebrüeder daselbst hin genedigist Resolviern, Mit welchem Sie die Stende verhoffentlich Ires tails auch wurden Content und zufriden sein, Also das disem Artiggl und Beschwärde auch abgeholffen, und es allain umb ain klaine geduldt zuthuen sein wurde. Das haben nun die Räthe beÿ Inen denen Stännden angebracht, darauf haben Sie mir den Acht- und Zwanczigisten hernach die Schrifft mit Nr. 5. übergeben, Inn welcher Sie sich erstlichen gegen mir bedancken, das Ich von Er Mts. wegen die mühe über mich genomen, un den Landtag besuecht habe, Hernacher gehen Sie abermallen auf das zwaÿ und drey und Achtczigisten Jars Constitution, vermelden lautter, das Sie von derselben Je nicht weichen können und begern, Weillen Er Kay. Mts. an yeczo zu Innen nicht kommen können, das doch Er Mts auf das Neun und Achtczigist Jar hinumb ainen Neuyen Landtag ausschreiben, und wie Jeczo durch mich der sachen ain anfang gemacht, Also solle dasselbe alles an alszbalden dann hernach.

und sonderlichen zwischen hie und dem nechsten Landtag, Alsz in ainer Jars frisst, Inn würckliche Volziehung gebracht werden.

Hernacher kommen Sie abermallen ad Consilium Hungaricum, begern per generalem Constitutionem zu statuiern, das demselben plena et integra pristinaque authoritas restituiert, Die Cammer sachen und was demselbig anhengig Interim, bisz das ain Thesaurarius gemacht, allain beÿ der Hungerischen Cammer und niergendt anderstwo gehandelt oder getractiert werden.

Item weillen man Je an yeczo alszbalden kainen Palatinum erwöllen könne, So sollen doch Inmittls und in ainer Jars frist, die dreÿ Craiszhaubtmanschafften in Ober und Unter Hungern erseczt und niemandt andern alsz ainem Inlender cum plena authoritate Conferiert werden, Darunter Sie dann sonderlichen dise Clausl oben mit zuegespickt, subiiciendo eis omnia confinia et omnem militiam, Dessen Sie sich hievor nie vernemmen lassen, sondern alczeit schrifft und Mündtlich vermeldt, Sie begern die Teütschen oder die Auszlender gar nicht auszuschliessen, Allain das die Craisz unnd Obristen Beuelch mit Hungern erseczt werden.

Item das die vacierunde Haubtmanschaften mit Rath der Hungarischen Räthe wolverdienten und Inlendischen Personem mit ehistem verlihen, und dann die Licentia militum auf den Gräniczen mit ernst verhüettet ab und eingestelt werde. Und das sein fast die Haubtpuncten in diser Schrifft und darumben es Inen wie Leichtlichen zuerachten am maisten zuthun ist.

De trimestri Consilio und dann der Commission und Commissarien wegen, Da sein wir fast allerdings mit ainander verglichen, und hat desselben halben ainen schlechten stritt.

Und haben also zu beschlusz der sachen ain fast starcke und verbindtliche protestation (das Sie nämlichen da Innen hier Innen Irem begern und vermainen nach, nicht effective und integre wilfart und Er Mts. in aigener Person zu Inen auf den Landtag nicht komme, a Constitutione Anni dreÿ und Achtczigist kaines wegs weichen künnen oder wollen) angehengt.

Weillen Ich dann vermerckt, das wir durch dises schriff-

ten wechseln Je lenger Je weitter vonainander kommen, und Sie die Hungerischen Stende, wie Sie auch Irer sachen Tacite ain Farb und ain gestalt geben, so gar obstinate auf Iren praetensionen und begern verharren und darvon kaines wegs weichen wöllen, solche aber also beschaffen, das man Inen ye darunter, man erwege die sachen wie man wölle, nicht gratificiern kan, Man wolte dann Er Khay. Mts. an dero Kay. und Khün. Authoritet und Hochhait, zu merklichen praeiudicio und ainen hoch schadlichen eingang, und bösen Consequenz nicht allain beÿ diser Kron, Sondern auch im Römischen Reich und andern Er Mts. Künigreichen und Erblanden wissentlich und Muettwillig etwas vergeben, und den Stenden das jhenige so Sie hievor nie gehabt, Inen nicht gebürtt, und darauf des ganczen Künigreichs verderben und untergang beruehet, einraumen, Habe also die sachen mit Er Mts. Gehaimen Rath dem Alten von Harrach Freÿherrn und denen andern mir zuegeordneten Räthen mit vleisz beratschlagt, und für den negsten weg gehalten, Innen den Stenden nunmehr guet rundt unter augen zugeen, und Inen unter ainsten unverholen und ausser alles weittern subtilisierns zuverstehen zugeben, Was Ich biszhero von Er Mts wegen gethan, was es mit Iren Begern für ain gelegenheit, und ob Sie auch derselben befuegt und ursach haben oder nicht, darauf so starkh zuverharren, und Er Mts. oder mich ad Impossibilia zu tringen, und das Ich mich mit Inen Je weitter nicht einlassen könne oder wölle, Habe also die Schrifft mit Nr. 6 verfassen und Inen den Stenden alszbalden anhendigen lassen völlen. Wie es aber der Balffy gewahr und erindert worden, das Ich mit diser letztern schrifft so wol alsz mit den vorigen etwas offendiert und also wie man sagt, aintweder die sachen mit Inen gar aufstossen, oder aber schliessen wölle, Da ist Er und der Nadasdi, Item der Illieshazy und der Joo gleich denselben Abendt, wie Ich die schrifft am Morgen darvor abgehört, zu dem Alten von Harrach kommen, und Ine unter andern vermeldt, Sie verstüenden, das Ich abermallen mit ainer schrifft gefasst were, und dieselbe den Stenden übergeben wolte. Item das Ich mit Irer der Stennde letztern schrifft etwas offendiert worden, Nun wolten Sie mir gleichwol weder masz oder Ordnung geben, Wie es Innen dann auch

nicht gebürete, Allain Sie Stüennden in der fürsorg, Solte man den Stenden erst ain Neue schrifft anhendigen, und sich mit Inen auf vorige Ir schrifft der noch unverglichenen Artiggl halber nicht vergleichen, So besorgten Sie, Es möchten die Stende so ohne das schwierig noch mehrers offendiert und dahin verursacht werden, unverrichter sachen vonainander zucziechen, Das vermelden Sie besster mainung, und hielten darfür, es solte nuczlicher besser und fürträglicher sein, das Ich zuvor und Ehe Ich den Stenden die schrifft überantworttet, die Hungerischen Räthe für mich herauf erfordern, die baide Ire und mein schrifft gegenainander halten, und durch die Teütschen und Hungerische Räth vleisz anwenden und versuchen liesse, ob wir doch dermallen ains ainander recht verstehen und zum beschlusz diser langwierigen Handlung kommen möchten. Der von Harrach hat Inen entgegen vermeldt, Er wisste zwar nicht, hette von mir auch nicht verstandten das Ich durch der Stende Jeczige schrifft offendiert, Aber das seÿe wahr, das der Stende schrifft und Begern in etlichen Puncten dahin gestelt, darinen Inen zuwilfarn unmüglich, und gegen Er Kay. Mts. und meniglich unverantwortlich were, mit langer und nottürfftiger auffuerung, Was es mit Iren Begern und entgegen meinen Resolutionen für ain gelegenhait hette, und das Sie dannocht darunter auch das jhenige so sich thon und nicht thon liesse, bedencken und zugemüet fassen und Inen und den Irigen selbst nichts beschwerliches aufbinden wolten. Sie sein aber ainen weg also den andern auf dem verbliben, Ich solte mit mainer schrifft Inenhalten, und die Räthe, zuvor zusamen ordnen, Da wurde Ich befinden, das es ain schlechtes zuthon, und man leichtlichen mit und für ainander zugleichen verstandt kommen wurden. Das hat mir nun der von Harrach auf Ir Begern angeczaigt, und ob Ich wol schlechte Hoffnung gehabt, das dise zusamen ordnung der Räthe und Mündliche Tractation sowol alsz die vorigen vil frucht oder nucz schaffen werde, noch dannocht und damit Sie nicht gedächten, Es wäre mir oder den Räthen Ire vertreüliche Conversation und unterredung so hoch zuwider, So habe Ich gleich darein verwilliget, zum allen weillen Ich wol erwogen, was für merckliche ungelegenhaiten und schedliche erweitterung auf

dem beruehetен, da man also uber so langwierige Tractationes mit ainer solchen schwierigkait unverrichter sachen von ainander ziehen solte, und dann das mir dannocht nichts darmit benommen, und Ich ainen weg alsz den andern mit meiner schrifft gefast gewesen, und Inen dieselbe hernach eben so wol alsz zuvor hette anhendigen können. Und sein also gestern frue umb Sechs Uhr die Teütschen Räthe erstlichen zusamen kommen, und de modo Tractandi et Conferendi sich mit ainander unterredt, und haben für das Rathsamist gehalten, Weillen Ich mich über der Stende letztere schrifft alberait Cathegorice et definitive Resolviert und erklärt, das Sie allain dieselbe Resolution für sich nemmen, gegen der Stende schrifft Conferiern und halten, und was also sein oder nicht sein könne, den Stennden fürtragen, und darauf vleisz fürwenden wolten, Sie aintweder auf bessere weg und gleichen verstandt zuebringen oder aber das es hernacher beÿ meiner verfassten schrifft verbleibe. Wie Ich mir nun disen Modum Tractandi auch gefallen lassen, So sein hernacher die Teütschen und Hungerischen Räthe beÿ dem Alten von Harrach zusamen kommen, haben von Artiggl zu Artiggl gegriffen, das jhenige so bisz hero zwischen unser unter wehrunden Landtag gehandelt worden, bei der Handt gehabt, und nach dem Sie ain guette weill hine inde von den sachen gar glimpflich und beschaidenlich disputiert und Conversiert, Ist endtlichen die schrifft so Sie mir den Acht und zwanczigisten übergeben, auf den weg, wie Er. Kay. Mts. sub Nr. 7. zusehen, geändert, und baiderseits auf meine und der Stende Ratification verglichen, auch die Concept durch den Secretarii Westernacher und den Joen Collationiert und den Räthen zu Irem wissen ad longum abgelesen werden. Wie Ich es nun beÿ diser Correctur und veränderung auch verbleiben lassen, haben sich die Hungerischen Räthe hinab zu den Ständen verfüeget, Inen meine Resolution und endtlichen entschlusz fürgetragen und Sie vermahnet, das Sie auf dismal Content und zufriden sein, in mich weitter nicht seczen, Sondern numehr ohne allen lengern verczug zu der Landtags Proposition greiffen wolten. Ob sich nun wol etliche sonderlichen aber Ain und Zwanczig Spanschafften darwider gesetzt, Dieselbe nicht acceptiern oder annemmen vollen, Son-

dern darwider protestiert, Ja von den andern Stenden sich gar abgesondert, und eher zu Inen nicht tretten wöllen, So lang und vil bisz die Andern Inen ain Decret ex Decretalibus fürgelesen, und Sie der Straff so auf die jhenigen so sich a pluralitate votorum dem gemainen wesen zum bessten, Muetwilliger weisz und ohne erhebliche genuegsame ursachen separiern und absöndern, statuiert, erindert haben. So Sein Si doch lestlichen durch die Räthe und andere dahin vermögt worden, Das Sie auch darein verwilliget haben, allain das etliche noch gar wenig wortt, über die vorige Correctur darczue kommen sein, Mit derselben Addition Ist mir die schrifft mit Nr. 8. noch an gestern Spätt überantworttet worden, die habe Ich an heüt gar frue mit den Teütschen Räthen in Beratschlagung gezogen, und obwol wie verstanden über die vorigen noch etliche gar wenig additiones darczue kommen, Alsz namblichen, da Sie im ersten Artiggl seczen; quod Maiestas Caesarea in medium fidelium suorum ipsamet veniens. Item inn viertten Artiggl Certam debitamque rationem, und dann die specification (iis scilicet Executionibus et generalibus Capitaneis) Item das Sie im fünfften Artiggl auszgelassen haben die Wortt, qua in re Sua Maiestas vel Sua Serenitas indigenarum potiorem rationem habitura est, Also auch da im Achten Artiggl stehet, pro eo trimestri Consilii tempore (primo Trimestri.) etc. So haben doch dieselben alle, man erwege Sie auch wie man wölle, ainiche gefahr nicht auf sich, verobligiern und verbünden auch Er Khay. Mts. in dem wenigisten nicht, und sonderlichen die weillen Sie im anfang, da Sie Er Mts. persondlichen erscheinung halber meldung thon, die sachen selbs nicht für verbündtlich stellen, Sondern sagen allein simpliciter supplicant und stehet dannocht zu Er Khay. Mts. gnedgistem wolgefallen, nach gelegenhait u nd Beschaffenhait der Zeit und Er Mts. obligen in aigner Person und auf die bestimbte Zeit zuerscheinen oder nicht, und weillen meines Verhoffens in disem allem Er Khay Mts. zu den wenigisten praeiuditio nachtaill oder gefahr nichts gehandelt wüerdet, So habe Ich nicht gesehen warumben Ich mich von diser geringen und wenigen additionen wegen in ain weittere Replicam einlassen solle, welche hernacher leichtlichen die gancze sachen zerstos-

sen hätte, und habe also gleich an heüt in dem Nammen Gottes mich mit Inen Irer gravaminum wegen auf diszmal verglichen und dieselbe schrifft also von Inen angenommen.

Ob Ich mich nun wol gehorsam und Brüederlich zuerinndern, das Er Khay. Mts. mir noch hievor am Ailfften Tag December genedigist auferlegt, zum Fall die Stende mit erster meiner Resolution und Antwortt nicht zufriden, Sondern noch weitter etwas moviern wurden, dasz Ich alszdann nach gehaltener Zeittiger berathschlagung die sachen in allen bedenklichen Artiggln, mit angehencktem meinem guetachten an Er Kay Mts. gelangen und deroselben gnedigiste Resolution darüber erwarten solle, welches dann wol auch der nechste und sichereste weg gewesen were, Es finden aber Er Khay. Mts. obeingefüerter Relation, wie Ich mit den Stenden von ainem Tag auf den andern procediert, und wie Sie mit Iren Replicen geillet, Also das wann Sie mir an heut ain schrifft übergeben, Sie den andern Tag alszbalden darauf wider beantworttet sein wöllen, und da Ich die undterschiedliche Tractationes und Behandlungen über die gehaltene Beratschlagungen erst an Er Kay. Mts. hette gelangen lassen, wuerden Sie, wie dann also beschehen, und Sie sich unwillig genueg erczaigt, des lengern Verczugs verdrüessig sein worden, und da Sie der sachen erindert, wie es dann nicht verblieben were, erst meine von Er Mts habende Plenipotentiam disputiert, und sich weitter mit mir in kain Handlung eingelassen haben, und zweifelt mir gar nicht, Er Kay. Mts. werden sich gnedigist erindern, Inn was Terminis das Hüngerische wesen, von dem dreÿ und Achtczigisten Jar hero verblieben, wie starck die Hungern auf denselben Landtags Schlusz gangen, und disen Landtag nicht allain (wie Ichs wol alczeit besorgt) darmit angefangen, Sondern es sei auch alle Ire gravamina darauf gemehret, und wie Jeczt der Augenschein gibt, allain auf Er Mts. Resolution verschoben und angestelt gewesen, darvon dann Sie die Stende weder Jeczo noch in künfftig nicht weichen oder ehe und zuvor Sie derselben ain mehrere satisfaction und Contento hetten, zur Landtags Proposition greiffen, Sondern unverrichter und unbeschlossener sachen darvon ziehen wöllen, Daraus anders nichts als ain gewise Dissolution ervolgt, Da es nun darczue

kommen, haben Er Kay. Mts. hoch vernüfftig und gnedigist zuerachten, was auf diser Dissolution und Trennung für schedliche erweitterungen und Inconvenientien beruehen, zu dem so kan Eur. Kay. Mts. in Brüederlichen vertrauen Ich auch dises unvermeldt nicht lassen, Das wie Ich erstlichen Alher-gelangt, und in Er Mts. Nammen der sachen ainen anfang gemacht, haben sich die Hungern in gemain also demüettig, beschaiden, still und Tractabiles erczaigt, Das meniglich, wie Ich dann selbst, zu kunfftiger fruchtbarer guetter Tractation ain guette Hoffnung und Hercz gehabt habe, Alszbalden aber die wiederwertigen Zeittungen ausz Poln erschallen, Da haben Si sich nicht allain alszbalden etwas alteriert, sondern auch zu aller weittern Handlung also gar Difficiles unt hart erczaigt, Das Ich darbeÿ wol abnemmen müessen, Das Inen eben ausz demselben das Hercz und der Muett widergewachsen, Da es nun zu ainer Trennung und Dissolution kommen, und Sie unverrichter sachen von ainander geczogen were, wie dann obverstandenermassen der mehrer thaill der Stende, auch in dise meine Resolution nicht verwilligen oder sich darmit Contentiern, sondern von den andern gar separiern wöllen, Ist leichtlichen zuerachten, zu was noch mehrern exacerbation es zwischen Innen gerathen, Was es auch des oberhungerischen wesens wegen für gefahr auf sich getragen, und haben sich etliche unter Inen dessen lauter und unverholle vernemmen lassen, Da gleich diser Landtag nicht geschlossen, und Ich also unverrichter sachen von hinen abziehen solte, Das darumben Sie die Stende nicht alle von ainander ziehen, Sondern Iren sachen und wie denselben anderwerts Rath zuschaffen, dannocht in Acht nemmen, und sich dessen, so Inen und den Irigen zum bessten geraichen möchte entschliessen wurden. — Disz und anders nun hat mich bewegt, das Ich erstlichen die sachen Er. Mts. nicht communiciert und mich für mich selbst mit Inen eingelassen habe, Und wann Er Kay. Mts. di gancze sachen recht und ex fundamento auch dem Jeczigen Standt der Zeit, der Personen und des wesens recht erwegen, So werden Sie ainmal befinden, das Er Kay. Mts. wider dero vorige Resolutiones und Landtags Schlusz, nicht allain nichts vergeben oder zu nachtaill gehandelt worden, Sondern das auch durch dise

Handlung des Zway- und dreÿ und Achtzig Järigen Landtags Schlusz ain mehrere und besserer erleütterüng gegeben und gemacht, und den Stenden sovill dardurch benommen ist, das Sie hernacher weder in Ewer Mts. oder mich denselben Constitution so starck nicht, alsz wie Jeczunder beschehen, mehr tringen, Sondern Er Kay. Mts. auch alle kunfftige Hungerische Landtags Handlung desto geringer und leichter sein würdet, nebendem das hiedurch die Stende mit Er Mts. alsz Irem Künig und Herrn, Inn gleichen Verstandt und guettem Vernemmen gebracht, und die hinc inde von ainer Zeit hero eingefallene offensiones und Miszverständt abgeschnitten und hingelegt worden sein. Will mich also gehorsam- und Bruederlich versehen, Er Kay. Mts. werden mit diser meiner Trew- und wolmainenden Verrichtung, sovil die Hungerischen gravamina anlangt, gnedigist zufriden sein, und weillen die Stende numehr und eben an heut zu der Proposition greiffen, und Irem vertrössten nach Inner zwaÿen oder dreÿ Tagen mit Irer Antwort zu meinem und zuvordrist Er Mts beniegen und satisfaction aufczukommen vermainen, So werden Er Khay. Mts. sich in denen noch unresolvierten Puncten der vacierunden Beuelch und Ampter denen die Stende vertrösstet worden sein und sonderlichen was die Haubtmanschaft Altensoll, darvon Er Kay. Mts. hievor von dem Kriegs Rath ausz mein mainung zuegeschriben worden ist, und dann des Obristen Beuelchs zu Erla, dessen erseczung unter wehrundem Landtag die Stende durch mich auch vertrösstet worden, sich gnedigist Resolviern und dero Resolution mir bei disem Currier, den Ich allain deszwegen abgefertigt, So ehist so möglich und ehe Ich von hinen verraisen, Welches sich ungefärlich noch ain Acht oder Neün Tag verweillen möchte, zuekommen lassen.

Der Currier den zu Er Khay. Mts. Ich noch am Zwanczigisten December wegen der Polnischen sachen von hinen abgefertiget, Ist bisz auf dato nicht Alhie und also schon Vierczehen ganczer Tag ausz, Nun kommen Täglichs Leüth und schreiben von unserm geliebten Bruedern dem Erwelten Künig her ausz, die schreÿen und sollicitiern nur Hulff und Rath, darvon dann Er Kay. Mts. hernach merere Relation beschehen solle, Dieweillen Ich mich aber weder auf ains oder das ander

ausser Er Mts. genedigisten willens und Resolution nicht erklären kan, So bitte Ich Er Kay. Mts. wollen dieselbe gleichsfals ehist befürdern. Deroselben mich zu genaden und hulden allesz Vleisz beuelhendt. Geben auf dem Khüniglichen Schlosz Preszburg den Anderm Tag des Monats Januarii Anno in Acht und Achtczigisten.

Euer Röm. Kay. Mts. und. L.

gehorsamister brueder
Ernst.

Külön levelen: Post scripta. Genedigister geliebter Herr und Brueder, Habe E. Kay. Mts. Ich auch disz gehorsam und Brüederlich berichten sollen, das Ich an gestern, von dem Prepostwari Waleindt und dem Andreassy Petter von Zanduz ausz vom Sibendem December schreiben empfangen, darausz Ich vernommen, das Sie alberait zu dem Spiteck Jordan gestossen, vermainen aber Sie werden daselbs nicht durch können, sondern Iren weg wider zuruckh auf Ober Hungern und durch das Zipserische herausz nemmen müessen.

In ainem andern Schreiben vom Vier Zehenden December schreibt mir gedachter Andreassy, das Er und sein volckh in seinem durchczug das Schlossz Lÿblio mit den Dreÿzehen Stötten, ohne alles Bluetvergiessen eingenommen und erobert haben.

Also ist an gestern Spätt auch der Segney Jonas den Ich vor etlichen wenig wochen von hinen zu unserm geliebten Bruedern den Erwelten König in Poln abgeferttigt, wider Alher gelangt, der hat mir von Sr des Königs L. Grauen von Gurcka auch schreiben gebracht und weillen er Segney Jonas seine Mündtliche Relation, darauf sich Sein des Königs L. schreiben dann zum Thaill referiern bei mir noch nicht verrichtet So will Ich alle verrere Beratschlagung des Polnischen wesens bisz dahin einstellen, und Er Khay. Mts. alszdann auf ains und das ander mit meinen guetachten weitter berichten, Datum ut in literis.

Kivül: Dem Röm. Kay. auch zu Hungern und Behaimb Khun. Mts. meinem genedigisten freundtlichen geliebten Hernn und Brueder.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

XXVII.

1588. Január 6.

Az országgyűlés végzései.

Primum status et ordines regni Hungariae, domini praelati et barones ac caeteri proceres ser^mo^ principi ac dno Ernesto Archiduci Austriae etc. dno ipsorum clem^mo^ maximas et immortales gratias agunt, quod Sac. C. M^te^ dno et rege ipsorum clem^mo^, propter certas et maxime arduas causas, ad praesentem conventum venire non valante, hunc laborem benigne subiicerit, ut sua Ser^tas^ in medium ipsorum venire, ac se inter suam M^tem^ C. et ipsos status summa cum clementia interponere non dubitarit, ac imposterum quoque omne suum studium et operam statibus ipsis tam publice, quam privatim obtulerit, pro qua gratia suae Ser^ti^ ipsi quoque debita et condigna fidei ac diligentiae obsequia prompto et benevolo animo alacriter pollicentur.

Sicuti autem extimassent et certo sperassent, quod sua M^tas^ C. ipsamet in medium suorum fidelium, pro celebranda praesenti dieta, advenisset, ut de maximis et extremis eorum gravaminibus et afflictionibus suae M^ti^ coram loqui, et firmiorem spem a sua M^te^ ipsamet avertendorum suorum malorum et restituendarum libertatum concipere potuissent, quodque sua M^tas^ C., iuxta suam benignam oblationem et potissimum annorum 82. et 83. generales constitutiones, eo biennio et postea quoque ad hodiernum usque diem, ipsas regni libertates, pro sua in ipsum regnum clementia, re ipsa, et effective restituisset, ita ab eis 82. et 83. annorum constitutionibus, ne modo quidem recedere valentes, sed eis iterum atque iterum innittentes, supplicant suae M^ti^ C., siquidem hoc tempore sua M^tas^ ad eos certis de causis venire nequivit, ut finitis imperialibus comitiis, postea primo quoque tempore generalia comitia indicere et publicare dignetur, et in medium fidelium suorum ipsamet veniens, sicut sub praesenti dieta per suam Ser^tem^ fratrem suum charissimum initium fecisse videtur eius rei, ita benignam suam oblationem cum nunc statim, tum etiam deinceps, intra anni

spatium, ad effectum, quantum de iure et honore et authoritate suae M^tis^ id fieri poterit, perducere dignetur.

Et primo quidem tam ea, quae de trimestri consilio, quam etiam proventuum et confiniorum regni inquisitione, de quibus infra dicetur, hinc inde tractata sunt, acceptantes, postulant, hacque generali constitutione serio statuendum esse censent, ut ipsi consilio hungarico et omnibus ei annexis sua competens et pro ratione decens ac necessaria authoritas reddatur.

Qua ratione proventus regii imposterum melius administrari atque erogari possint, quaeve authoritas camerae hungaricae esse debeat, inquisitione omnium rerum peracta atque informatione accepta, et uti par est atque omnino necesse, in maturam deliberationem ipso trimestri consilii tempore deducta, sua C. M^tas^ vel sua Ser^tas^, audita et perpensa consilii hungarici sententia, quae maxime consentanea videbuntur, constituat.

Item quia hoc tempore palatinum creandi occasio non est, de omnibus autem tribus supremis regni capitaneatibus, ob certas causas, simul et semel se sua M^tas^ resolvere nequit, supplicant humiliter, ut sua M^tas^, sive nunc sive intra anni revolutionem, certo ita se resolvere dignetur, ut ea officia, tam videlicet in superioribus, unus ex suae M^tis^ fratribus, si suae M^ti^ ita placitum fuerit, quam etiam in his inferioribus regni partibus indigenae a modo imposterum cum decenti et sufficienti authoritate obtineant; de executione vero, quae pars palatinatus esse dinoscitur, aut si forte unus ex Serenitatibus suis hanc conditionem suscepturus non sit, sua M^tas^ aut sua Ser^tas^ in trimestri consilio aut intra anni spatium, certam debitamque de iis, scilicet executionibus et supremis capitaneis, cum consiliariis hungaricis rationem initurae sunt.

Postulant vero hoc loco status et ordines, ut non sine magno regni periculo vacantes capitaneatus omnes, ex consilio dominorum consiliariorum, benemeritis et idoneis personis quamprimum conferantur. Qui quidem capitanei omnes sua officia exerceant, iuxta articulum quadragesimum primum anni 67.

Item postulant et supplicant, ut sua M^tas^ et ea absente Ser^tas^ sua ita ubique in confiniis providere dignetur, ut milites ab oppressione colonorum et divagatione per villas abstineant, et ad certas suasque stationes in confiniis, non in villis, redi-

gantur, et stipendia eis persolvantur, quo commodius communi defensioni invigilare possint.

Item de trimestri consilio statutum est, ut singulo trimestri, graviorum negociorum atque difficiliorum materiarum causa, terminus constituatur, ad quem frequentes consiliarii regni conveniant, et cum sua C. M^te^, vel eadem absente sua etiam Ser^te^, accepta quoque per literas opinione, si necesse videbitur, et tempus patietur, a remotioribus dominis consiliariis, res ungaricas tam privatas, quam publicas, pro sua fide, integritate et prudentia, debito modo consultent, atque tractent.

Item ut certo numero nonnulli ex dnis consiliariis, pro arbitrio suae M^tis^, vel absente eadem suae Ser^tis^ lateri continenter et assidue per vices assistant, quorum opera et consilio res regni universae, praecipue quae ad trimestre consilium differri non possunt, tam quae camerales, quam bellicae appellari solent, tractari et consultari queant, quo sua M^tas^ vel sua Ser^tas^, tam in trimestribus, quam his continuis consiliis, cum iisdem de illis, pro rei aequitate, rerumque exigentia, concludere valeat.

Statutum etiam est, ut commissarii idonei constituantur, qui ante trimestre consilium omnia perlustrent, tam confiniorum, quam proventuum regni negotia, ut qua ratione regii proventus imposterum melius administrari atque erogari possint, quaeve authoritas camerae ungaricae esse debeat, inquisitione omnium rerum tam confiniorum, quam proventuum peracta, atque informatione a commissariis accepta, et uti par est, atque omnino necesse, in maturam deliberationem eo trimestris consilii tempore deducta, sua C. M^tas^, aut ea absente sua Ser^tas^, perpensa consilii hungarici sententia, constituat. Commissarii autem isti quadrifariam institui debent, una pars eorum a maritimis finibus usque Dravum, altera pars ab eodem Dravo adusque Danubium, tertia a Danubio usque ad comitatum Lipthoviensem et montana inclusive, quarta ab hoc comitatu Lipthoviensi usque ad fines Transylvaniae. Ad quam quidem commissionem nominati sunt pro Sclavonia ii, quos illi regnicolae cum dno Bano electuri sunt in suo conventu. Pro ea vero ditione, quae est a Dravo usque ad Danubium, magnifici dni Franciscus Nádasdi et Nicolaus Pálffy, item

Emericus Megierÿ, Christophorus Petheő; pro illa ditione, quae est a Danubio usque ad comitatum Lipthoviensem et montanas civitates, magnifici dni Balthasar Battyanÿ et Stephanus Illieshazÿ ac Franciscus Ezterhaz et Andreas Jẅst; pro reliqua ditione usque ad Polonicos et Transylvanicos fines, magnifici dni Simon Forgach et Franciscus Rewaÿ, item Nicolaus Zokolÿ et Sigismundus Rákoczy; intersint autem semper singulorum comitatuum vicecomites, ac si casu aliquo unus vel alter nominatorum dnorum commissariorum, ob inevitabiles causas, praesens esse non posset, habeant caeteri potestatem prosequendi ipsam commissionem, ita tamen, ut de absentibus praesentes suam Sertem certificent, ut si necesse sit eorum loco alii subrogari possint. Sua vero C. Mtas, vel sua Sertas, si quos ex dnis germanis vel aliis adiungere voluerint, pro suo arbitrio faciet et nominabit; ita tamen, ut ad vigesimum diem mensis Februarii proxime futuri opus aggrediantur, ut possint relationem suam ad primum trimestre consilium, quod sit ad vigesimum diem mensis aprilis, adferre.

Concludentes autem hanc libertatis suae plenariam restitutionem, necessarium esse ducunt, ideoque supplicant, ut sua Mtas C. ipsas libertates, iuxta praefatas conclusiones regni generales, annorum praecedentium et praesentis quoque re ipsa et effective reddere dignetur. Alioquin se ad articulos anni 83. referunt. [1])

Quantum ad dicam pertinet, etsi magna et extrema sit hoc tempore regni huius paupertas, cum propter annos steriles praeteritos, tum etiam continuas hostiles vexationes ac militum quoque suae Mtis violentias, necnon varias extraordinarias contributiones, quas pro eorum permansione quotidie facere coguntur, maxime etiam propter praeteritorum annorum contagiones, quae irrepserant; attamen ne suae Mtis C. clementi postulationi hac in re deesse status videantur, offerunt suae Mti, ad unum annum, de singulis portis dicari solitis, duos florenos, duobus terminis, videlicet ad festum sancti Georgii et ad festum beati Lucae proxime affuturum, modo et

[1]) Kezdettől fogva e pontig nem más, mint a rendek 1587. decz. 28-iki irata Erneszt fhghez. Szó szerint ugyanaz.

ordine in praeteritis regni constitutionibus specificato, exigendos, camerae lucro huc intellecto, et nova portarum connumeratione facta.

Praeterea, quia sermus Archidux Ernestus, dominus eorum clementissimus, hactenus in promovendis huius regni negotiis se semper benevolum exhibuit, idque etiam deinceps semper se facturum benigne offert: ideo ipsi status et ordines regni, pro declaranda eorum erga suam Sertem gratitudine, ad eundem annum, de singulis portis noviter connumerandis, suae Serti singulos quadraginta denarios hungaricos, ac insuper pro commissariis quoque hungaris ad inquisitionem proventuum et confiniorum deputatis, singulos decem denarios hungaricos, duobus praefatis terminis exigendos, dandos et contribuendos decernunt. Ita nempe, ut cum ipsis dnis commissariis ad vigesimum diem mensis februarii imminentis ipsam commissionem aggredi sit necesse, exigi autem praefati decem denarii ante praefixos terminos non possint, interim ex camera suae Mtis hungarica, eisdem dominis commissariis nunc statim quatuor millia florenorum hungaricorum pro expensis mutuo numerentur.

In caeteris articulis a, sua Mte in propositione designatis, quoniam appendices dicae sunt, se ad priores regni constitutiones referunt.

De erectionibus tricesimarum filialium censent in trimestri consilio, aut quando suae Mti visum fuerit, post factam inquisitionem, cum suis consiliariis hungaricis tractandum et utiliter concludendum esse. Statuitur autem, ut loca depositionum antiqua in usum revocentur, quae neque germani neque poloni, neque aliae ullae gentes transgrediantur, sed poenaliter observentur ab omnibus; quae quidem observatio locorum depositionum incipiat, a festo divi Georgii proxime venturo. Quo in loco super vinorum ex Austria in regnum hoc non inductione articulus 42 anni 67 confirmatur; incolis insulae Chiallokeöz eorum libertate hac in parte integra relicta; ita quoque non liceat ex Styria in Sclavoniam vina invehi, nisi et ex Hungaria Sclavoniaque vicissim vina eorum in Austriam et Styriam introducere liceat, sub poena amissionis vinorum. Statuitur praeterea, ut a modo in posterum in Poloniam per Hungaros

nulla vina convehantur, similiter sub amissione ipsorum vinorum, sed ipsimet Poloni veniant in Hungariam usque ad loca depositionum, pro coëmendis et avehendis iisdem vinis. Quibus observatis procul dubio ipsi proventus regni maiores fient, ac turcici etiam exploratores ac rasciani, poloni item et alii id genus homines, qui sub specie negotiationis, non modo ipsam Hungariam ac Austriam, sed ipsum quoque Imperium ac Bohemiam peragrare sunt soliti, huc illudque divagare non tam facile poterunt. Posset vero hoc loco sua M^tas ipsam tricesimarum exactionem ampliare ac augere, quae res fisco non parum lucri et commodi allatura esset.

Quantum spectat ad mensurarum rationem, statutum est, ut a modo imposterum per totum Hungariae regnum mensurae Budenses antiquae, in tertio decreto Sigismundi imperatoris anno 1405. articulo sexto specificatae, serventur, sub poena quae in eodem decreto est sancita. Rectificatio autem harum mensurarum fiat per cuiuslibet comitatus vicecomitem, tam in civitatibus liberis, quam etiam villis ac aliis locis, bonisque quorumlibet. Mensurae vero hae omnis generis conserventur a cuiuslibet loci iudice aut domino terrestri.

De arestationibus, observentur constitutiones Sigismundi imperatoris et Ladislai regis, neque imposterum nonae aut decimae per capitaneos, vel alios quoscunque a rebus et pecunia arestata exigantur, sicut hactenus Jaurini et aliis in locis est factum.

De gratuitis laboribus deliberet et disponat sua M^tas, vel sua Ser^tas, tunc quando domini commissarii inquisitionem retulerint in consilio hungarico.

De continui militis intertentione referunt se ad constitutiones priorum annorum, et statuunt denuo, ut indifferenter ex omnium, tam videlicet baronum et magnatum, quam etiam nobilium ac suae etiam M^tis bonis, continui milites serventur.

De insurrectione tam generali, quam particulari, in praeteritis constitutionibus similiter clari extant articuli, quos servandos esse statuunt; et nobiles quoque insignia et nobilitatem in cancellaria consecuti insurgere teneantur, in modum et instar nobilium unius sessionis.

Excursiones si hostes non facient, hinc quoque non fiant.

De haidonibus et equitibus liberis, priorum annorum constitutiones serventur, et utantur ea in re supremi capitanei suis officiis.

Similiter de commeatu quoque convehendo, constitutiones praeteritorum annorum observentur.

In negotio pascuationis, graves et intolerabiles iniuriae ac oppressiones fiunt passim regnicolis. Quas quidem oppressiones recensere longum esset. Certum vero est, plerosque militum ut plurimum praedae tantum causa, et ut se saginent, e sua statione egredi. Et ideo, quamvis satius esset hanc pascuationem penitus abolere, quam quod milites cum ingenti oppressione plebis permittere, ut et stipendia percipiant et gratis quoque ipso pascuationis tempore, atque adeo per maiorem partem anni, per plebem interteneantur; attamen in hoc pascuationis articulo ad constitutiones regni publicas anno 78 editas se referunt; eductio autem ipsorum equorum fiat semper cum praescitu vicecomitis, tam ad bona dominorum, quam etiam nobilium, iuxta articulos priorum constitutionum; ac ultra spatium triginta dierum milites in pascuis non maneant, distribuanturque ipsa pascua per dictos vicecomites, distributionem vero hanc sive limitationem admittant omnes indifferenter, tam videlicet domini, quam etiam nobiles, ipsique capitanei ac alii milites. In qua pascuatione iidem milites ipsis tantummodo pascuis utantur, colonos vero, eorumque res et bona non impediant, neque victum ullum exigant sine pretio. Quo tempore triginta dierum exacto, comites et vicemomites eos, si per se redire noluerint, in suas stationes repellere teneantur, sub ammissione officiorum. Vicissim capitanei quoque eosdem milites reducant, et damna quoque, si quae ipsi milites dederint, capitaneus cuiuslibet loci debito modo refundi curet, sub poena, ultra refusionem damnorum, mille florenorum, per comitem aut vicecomitem de bonis capitanei, comperta rei veritate, statim, et sine ullo iuris processu, exigendorum; aut si bona non habeat, de solutione et stipendio, quod habet, per suam M^tem^ persolvendorum. In casibus autem homicidii, furti, et aliorum similium enormium scelerum, sique inflagranti crimine deprehendetur, serventur articuli super huiusmodi casibus statuti.

In eo, ubi existimat sua M^tas Hungaros non debere ad servitia externa ire, ad antiqua regni decreta et libertates antiquas se referunt.

Quantum ad deditionem colonorum spectat, eam utique dedita opera nemo faceret, sed potentia hostium adactus se subiicere cogitur; ut itaque similes deditiones non fiant, alia ratio nulla superesse videtur, quam ut confinia bene confirmentur, et sufficientes milites interteneantur.

De transfugiis turcicis iustum est, quod sua M^tas proponit, et statuitur ea poena contra eos, qui tales transfugas impediunt, quae est in articulo 73. in tertio decreto Vladislai anni 1498. et tripartiti decreti parte prima, titulo 14.

Ut causantes non armis, sed iure inter se agant, iustum est.

Quomodo vero castellum Baichawar in alium locum transferendum, quave ratione muniendum sit, deliberari poterit per suam M^tem, vel suam Ser^tem, post factam confiniorum inquisitionem.

De pontium et viarum reparationibus, referunt se ad articulos constitutionum anni 66., item aliorum annorum, et observentur hac in re modi in illis articulis declarati.

Sicca autem et iniusta thelonia per comites et vicecomites distrahantur et aboleantur ubique, sub amissione officii. Qua in re observentur articuli constitutionum publicarum anni 66., ubi quidem liberarum quoque civitatum, aliorumque privilegiatorum libertates serventur, iuxta decretum 3^tium Vladislai regis articulum 35., item decretum quartum articulum 41; conqueruntur enim civitates liberae at nonnulli etiam alii privilegiati ab eis thelonia exigi.

De calendario, etsi status et ordines regni mallent, ut vetus calendarium, a tot iam annis observatum, et cui se tam pauperes quam divites, longo usu accommodaverant, in pristino suo statu permaneret, volentes tamen se piae et clementi suae M^tis admonitioni accommodare, non refragantur quidem, ut deinceps novi et reformati calendarii usus sit; hoc tamen per expressum declaratum esse volunt, se illud nullius alterius quam sola et unica regia suae M^tis authoritate introductum admit-

tere; et maneant expeditiones et iudicia, hactenus sive sub novo, sive sub veteri calendario facta, in suo vigore.

Quod si qui novas bonorum et quorumvis iurium possessionariorum, necnon silvarum, piscinarum, aquarum, pratorumque et metarum occupationes facere de caetero attentaverint, extunc ad instantiam partis laesae sive actoris, cuius interest, facta more solito intra anni spatium certificatione seu citatione in praesentiam illius sedis, in qua talia bona sita esse dinoscentur, sedes iudiciaria illius comitatus causam ipsam extra seriem aliarum causarum longo litis processu terminari consvetarum, levare, ipsasque partes, vel earum legitimos procuratores audire debeat. Quo facto si necesse fuerit vicecomes, cum sibi adiunctis iudice nobilium et iurato assessore, ad facies bonorum controversorum proficiscatur, ac probabilia quaevis documenta colligat, remque deinde totam in ipsa sede primitus celebranda referat; qua ratione facta, ipsa sedes iudicium faciat, quod iudicium, ut hactenus moris fuit, penes litteras exmissionales statim exequatur, contradictione, inhibitione, et repulsione partium non obstantibus; de damnis porro quae interea, donec ipsa bona violentus occupator in suis manibus habuit, vel etiam tempore occupationis secuta sunt, item de poena violentiae, serventur constitutiones anni 63; hoc addito, quod si ad executionem sententiae ipse vicecomes insufficiens fuerit, extunc comitis, aut si necesse sit, etiam supremi capitanei authoritas accedat, ipsaque sententia omnimode exequatur, sub amissione officii tam comitis, quam vicecomitis et etiam supremi capitanei. Quod si vero vicecomes, propter hostium metum, ad facies loci proficisci non posset, extunc testium et documentorum collectio, nec non ipsa executio sententiae fiat de loco finitimo ipsis bonis noviter occupatis vicino. Item nova occupatio hoc loco intelligitur quae noviter fit, ac ipsa citatio intra anni revolutionem a die occupationis computando fieri debeat; quae si intra anni spatium, propter aliquas causas, modo praedeclarato exequi non posset, habeat nihilominus suum vigorem, exequaturque quando poterit, iuxta modum supra declaratum. Insuper causae similium, aliarumque occupationum, quae hactenus iuxta articulos anni 42, passim in Sclavonia et comitatibus ac etiam tabula regia inchoatae et

qualitercumque celebratae ac exequutae sunt, in eo maneant statu et processu ac vigore, quo nunc sunt; quae vero causae occupationum veterum inchoatae nondum sunt, prosequantur omnes, nullis exceptis, iuxta easdem constitutiones anni 42 et aliorum annorum sequentium. Et nihilominus si quis causantium per huiusmodi sententias in causis occupationum novarum sese aggravatum iri senserit, liceat ipsi extra dominium ipsorum bonorum, appellatione in curiam regiam fienda, vel simplici vel etiam gratiae novi iudicii remedio uti, ac ius suum stabilire et in melius reformare.

De iudiciis octavalibus et locumtenentiae celebratione referunt se ad articulos anni 82; hoc declarato et statuto, ut deinceps pro comitatibus partium superiorum octavalia eorum iudicia in civitate Eperyes celebrentur. In quibus iudiciis pro praelatis nominantur dni Benedictus Beiczy, praepositus ecclesiae agriensis, vel Matheus Paczona eiusdem ecclesiae agriensis cantor, loco autem baronum magnifici dni Nicolaus Dersfy aut Joannes Perenÿ vel Michael Büdy; in appellationibus penes reverendissimum dnum Locumtenentem suae Mtis et dominum officii palatinalis Locumtenentem nominantur praelati reverendissimi dni episcopi Martinus Pethe varadiensis, ac Joannes Chiereödy tininiensis et Paulus Zegedei chanadiensis, barones vero spectabiles ac magnifici dni Stephanus Bathori iudex curiae, Simon Forgach et Franciscus Réwaÿ, vel Paulus Czobor aut Stephanus Illieshazÿ.

In iudiciis posoniensibus pro praelatis nominantur dni Andreas Monozlay, praepositus posoniensis, vel Petrus Radovicius vicarius nitriensis, pro baronibus magnifici dni Michael Bakÿth vel Joannes Lizthius. In appellationibus, penes reverendissimum dnum Locumtenentem et dnum officii palatinalis Locumtenentem reverendmi dni Joannes Kuthasÿ episcopus quinqueecclesiensis, Stephanus Mathisÿ episcopus vaciensis, et Joannes Chiereödÿ episcopus tininiensis, item magnifici dni Franciscus Reway, Stephanus Illieshazy, et Paulus Czobor, aut Gaspar Draskowÿth.

Habeat autem authoritatem dnus Locumtenens loco absentium alios constituere, iuxta priores constitutiones.

In Sclavonia quoque serventur termini octavales, fiantque in eis iudicia.

Item quia commissiones, quae inter Hungariam, et Austriam ac Poloniam ac Moraviam superioribus annis institutae fuerunt, cum propter subsecutam mortem eorum, qui ad eas nominati fuerunt, tum etiam alias causas, ad effectum perduci non potuerunt, ideo pro ea commissione, quae inter ultradanubianos et austriacos et styrienses fuit instituta, nominantur pro idoneis commissariis reverendissimus dnus Stephanus Mathisÿ episcopus vaciensis, magnifici dni Franciscus Reway et Stephanus Illieshazy, nec non magister Martinus de Zombathel, dni Locumtenentis prothonotarius, quibus vicecomites quoque cuiuslibet comitatus ac nomine fisci director causarum regiarum adiungantur. Pro ea, quae est inter moravos ac fideles regnicolas hungaros nominantur revmus dnus Joannes Kuthasÿ episcopus quinqueecclesiensis, magci dni Nicolaus Dersffÿ et Joannes Joo personalis praesentia, et magister Gregorius Balogh protonotarius dni iudicis curiae, quibus similiter vicecomes cuiusque comitatus et fisci nomine director adsit. Ad eam, quae est inter polonos et comitatus Zepusiensem, Arvensem et Saros ac alios circa confinia Polonica constitutos regnicolas, nominantur revmus dnus Martinus Pethe episcopus varadiensis, item magcus dnus Stephanus Homonnay et dnus Sebastianus Theokiölÿ, nec non dni Nicolaus Zokolÿ et magister Valentinus Vizkelethÿ personalis praesentiae prothonotarius, quibus quoque adiungantur vicecomes cuiuslibet comitatus et fisci nomine director causarum suae Mtis. Qui cum commissariis aliarum partium differentiis et earundem propositionibus et allegationibus auditis, admissis etiam earundem partium quibusvis probabilibus documentis, ea statuant, exequantur et definiant de dictis litigiosis metis, quae de iure regni visa fuerint; quod si autem aliqui ex iam nominatis commissariis ob graves causas proficisci non possent, habeant potestatem caeteri commissarii loco absentium alios idoneos eligendi et secum accipiendi. De tempore et loco, quo commissarii convenire debeant, concludatur in trimestri consilio proximo.

Sclavonia quoque ad effectum perducat suam commissionem, de qua superiore anno 82. conclusum fuit.

Item nobilium e suis bonis pulsorum digna habenda est ratio, ne videlicet ad decimarum solutionem compellantur; qua in re serventur articuli superiorum conventuum.

Et quia comitatus Geömeör plurimum conqueritur, quod capitaneus de Muran ipsam nobilitatem multis modis aggravat, praesertim autem tempore decimationis, ita quod etiam de curiis eorum nobilitaribus, deque propriis allodiaturis decimas solvere cogantur; quia praeterea camera quoque Zepusiensis in hoc negotio decimationis indifferenter in nobilium terris, quae alioquin a decimatione exemptae essent, antiquas regni consitutiones manifeste transgreditur, statutum est, ut hac in re priorum annorum constitutiones inviolabiliter serventur.

Item statutum est, ut in regno Sclavoniae, quod ad intertentionem haramiarum attinet, omnes illi status et ordines aequalia onera ferant.

Item supplicant status et ordines regni suae M^ti^, dignetur modum invenire, ut bona ad Austriam oppignorata redimantur, ac ut pecunia hungarica in regnis suae M^tis^ indifferenter ubique valeat et exponi possit, iuxta constitutiones superiorum annorum.

Supplicant praeterea tam comitatus Mosoniensis, quam etiam Soproniensis ac Beregh, ut eis sua M^tas^ de comitibus providere dignetur. Conqueritur hoc loco comitatus Soproniensis, quod capitaneus ex Kis Marton d^nus^ Kollonich nonnullos ex eo comitatu, signanter autem d^num^ Nádasdy, eiusque colonos, item cives sopronienses variis molestiis et violentiis afficit, et ideo supplicatur suae M^ti^ nomine publico, dignetur modum invenire, ut dictus capitaneus ab exercendis violentiis cesset, ne alioquin maiora hinc inconvenientia sequantur.

Supplicatur quoque suae M^ti^, nomine statuum, ut sua M^tas^ beneficia alienigenis collata, indigenis conferre, oppignorata autem redimere et ordini ecclesiastico reddere dignetur, iuxta publicas constitutiones praecedentium annorum.

Ubi status et ordines in eo etiam supplicant, ut d^nis^ praelatis liceat testamentum condere pro eorum arbitrio, cum et ipsi pari alioquin libertate regni gaudeant.

Item comitatus Nitriensis supplicat suae M^ti^, ne decimae districtus Chieitensis et Wÿheliensis nisi a d^nis^ terrestri-

bus in arenda accipiantur, iuxta constitutiones publicas regni superiorum annorum, nec non ut differentiam antiquam, quae est inter ipsum comitatum Nitriensem ac Trinchiniensem, ratione quarundam metarum nobilium de Bossan et Petrőczÿ, per idoneos commissarios rectificari iubere dignetur.

Item in comitatu Castriferrei milites Vesprimienses domum Emerici Martonfalvay iudicis nobilium invaserunt ac omnes eius res ei ademerunt, gravemque violentiam nobili illi intulerunt. Quare supplicat suae M^ti^ ipse comitatus Castriferrei, dignetur praefatos milites, propter patratum illud facinus, iusto modo puniri facere, rebus ablatis restitutis.

Item statuendum esse censent status, ut in liquidis debitis deinceps ubique iudices nobilium, usque ad summam 20 florenorum, possint executionem facere. Partium autem aliqua non contenta iudicio iudicis nobilium, possit appellatio fieri ad sedem, sed non ultra.

Praeterea supplicat suae M^ti^ comitatus Nitriensis, ut differentiam veterem de bonis Orozlankeő sua M^tas^ tandem rectificari iubeat, iuxta articulos priorum annorum.

Caeterum conqueritur comitatus Zathmariensis, cum nonnullis aliis comitatibus, quod cum iuxta eorum consvetudinem de bonis suae M^tis^ quempiam fugitivum colonum repetunt, provisores tamen suae M^tis^ nullam nec sententiam, neque executionem iudicum curant. Statutum itaque est, ut hac in re publicae regni constitutiones observentur.

Quia articulus anno 63. de deliberatis homicidiis aeditus, a nonnullis causantibus perperam intelligitur, et saepe vexationis tantum gratia nonnulli evocantur, ideo ne posthac similes vexationes fiant, statutum est, ut quicunque causantium in his deliberati homicidii causis succubuerit, contra adversam partem poena indebitae actionis ipso facto convincatur, si autem quispiam homicidarum in eo comitatu in quo homicidium patratum est, bona non habeat, extunc de tali homicida iudicium faciat is vicecomes, aut comitatus, cuius iurisdictioni subiacet, modo et ordine in praefato articulo declarato.

Postulatur quoque a sua M^te^, nomine publico, ut praepositurum Thurocziensem sua M^tas^ indigenae alicui benemeritae personae, quae intra anni spatium conventum illum, pro

bono publico, executionibus quoque faciendis, restauret, conferre dignetur.

Supplicant quoque comitatus de Saros, Wywar, Geömeör et Szepes, dignetur sua M^tas modum invenire, ut oppida Thur et Thÿza-Varsan familiae Lorantffy reddantur.

Item conqueruntur partium superiorum civitates liberae, quod saepe ad quamlibet capitaneorum voluntatem et commissionem insurgere coguntur, ubi postea vel ad fossarum cavationem vel piscationes, aliasque similes capitaneorum proprias operas adhibentur. Quae res cum eis iniuriosa sit, supplicant suae M^ti, ut ad insurrectionem non compellantur, nisi quando comitatus et nobilitas insurgit.

Item statuitur, ut in causis spiritualibus brachia regalia deinceps comes, vicecomes ac supremi capitanei exequantur.

Sunt deinde nonnullae supplicationes, quae cum his articulis suae Ser^ti porriguntur, supplicatur suae Ser^ti publico nomine, dignetur se benigne et pro voto ipsorum supplicantium et pro aequitate super illis resolvere.

Conqueritur comitatus de Beregh, quod ad arcem Munkach, Torna, Regecz certorum quorundam nobilium et ecclesiasticorum bonorum metae et iura possessionaria per quondam Casparem Magochi occupata sunt; supplicat suae M^ti dignetur committere, ut restituantur occupata.

Item quia sigillum capituli Castriferrei longo usu et vetustate attritum esse perhibetur, statuendum esse censetur, ut illud de novo conficiatur, sive in argento, sive in aere, ut ipsi capitulo visum fuerit; ita tamen, ut illud vetus in conventu ipsius comitatus Castriferrei productum in praesentia omnium disrumpatur.

Quia vero prothocolon abbatiarum Zalavar et Kapornak, cum litteris ibidem olim servatis, in capitulum Castriferrei conservandi gratia deportatum fuit, teneatur idem capitulum Castriferrei, legitimis praeceptoriis litteris requisitum, ad partium instantiam, ea, quae illic habentur reinvenire, et sub sigillo suo more solito extradere, interim donec deo volente ipsi conventus restaurari poterunt, vel conferat sua M^tas utramque abbatiam benemeritae spirituali personae, quae eius conservatorii curam gerere possit.

Supplicat etiam comitatus Mosoniensis, committat sua M^tas capitaneo Owariensi, ut de bonis quoque illius dominii in medium caeterorum contributionem facere permittat, ad usus publicos; hactenus enim permittere noluit.

Postremo quia egregius Georgius Deöbreöczönÿ alias vicemagister tavernicorum regalium et assessor iuratus sedis iudiciariae suae M^tis, durantibus hisce generalibus regni comitiis, nescitur unde motus, gravi temeritatis audacia et insolentia ductus, non habita ratione publici salvi conductus, neque contentus eo, quod paucis ante diebus in publica congregatione ipsorum regnicolarum, universos utriusque ordinis consiliarios suae M^tis publice iniuriosis et illicitis verbis affecerat, eosdem vice iterata in supplici etiam quodam suo libello dicto Ser^mo Archiduci exhibito, conspiratores ac tumultuarios, publicaque fidei et salvi conductus turbatores et violatores appellare et nominare, et per hoc honorem, aestimationem ac authoritatem ipsorum maxime laedere, et consultationem, tractationemque publici boni interrumpere veritus non fuit. Ideo status et ordines, praehabita matura eorum intra se deliberatione, uno eodemque consensu, praescriptos dominos consiliarios a praescripta diffamatione et dehonestatione per dictum Georgium Deöbreöczönÿ tum oretenus, tum scripto modo praemisso ausu temerario facta, tanquam falsa et iniqua, immunes, liberos et modis omnibus absolutos esse comperientes, decernunt, ac praesenti articulo constituunt: eundem Georgium Deöbreöczönÿ propter praetactam dominorum consiliariorum sub praesenti dieta inique factam diffamationem, nec non salvi conductus violationem et pacis fideique publicae turbationem, in notam perpetuae infidelitatis, amissione scilicet capitis ac proprietatis et perpetuitatis universorum bonorum et iurium suorum possessionariorum, rerumque mobilium quarumlibet, fisco regio applicandorum, ubivis et in quibuscunque comitatibus intra ambitum huius regni Hungariae et partium ei subiectarum existentium et habitorum, incurrisse.

Supplicat regnum Sclavoniae, dignetur sua M^tas eis dicam condonare, ad intertentionem militum Slavonicorum.

Kivül: Scriptum a Statibus Regni Hungariae suae Serenitati die 6. Januarii A. 88. ad S. C. Mtis propositionem exhibitum.

(Egykorú másolat a bécsi állami levéltárban.)

XXVIII.

1588. Január 20.

Erneszt főherczeg jelentése Rudolf királyhoz, az országgyülés folyama és befejezése felöl.

Allerdurchleüchtigister grossmechtigister Römischer Kaiser. Euer Röm. Kai. Maiestät und Liebden sein mein gehorsam freundtliche und brüderliche willige Dienst jederzeit zuvor, genedigister, freundtlicher geliebter Herr und Bruder E. Kais. Maiestät und Liebden habe ich am andern diss gehorsam und brüderlich berichtet, worauf ich nach langen Disputiern und Schriften wechslen mit den hungerischen Stenden irer praetendierten gravaminum halber entlichen verbliben, und dass ich von inen dise Vertröstung empfangen, dass sie mir inner wenig Tagen hernach ir Antwort auf E. Mai. proposition zukommen lassen, und sich darinnen also erclären wolten, darbeÿ ich von E. Mai. wegen billichen zufriden sein wurde, dessen habe ich nun also erwartet, und haben mir darauf die Stende an der heiligen dreÿ Königtag beÿverwarthe Schrift sub nº I übergeben, welche also gestelt und in ain solche formam gerichtet ist, dass der Landtag so wol irer gravaminum, als der andern Sachen halber darmit allerdings geschlossen, und es gleich als ain abgehandelte richtige Sachen in die Constitutiones altem Gebrauch nach einverleibt werden solle. Dieselbe Schrift hab ich hernacher beÿ den Hofcanzleÿ von Artiggl zu Artiggl durchsehen, und weilln es unterschiedtlicher expeditionen, die Cammer also auch die Kriegsartiggl besonder ausziehen und jeder expedition ir Artiggl zustellen lassen, mit dem Bevelch, dass sie die Sachen alsbalden in Beratschlagung nemen und mich ires Guetachtens darüber hernach weiter berichten wolten; das ist nun also beschehen, und hat die Hofcammer altem Gebrauch nach ire Artiggl auch der hung. Cammer communiciert, und sich alsdann aines Gutbedunkens verglichen, dasselbe wie auch des Kriegsraths Gutachten habe ich her-

nacher in Beÿsein E. Mai. gehaimen Raths des alten von Harrach Freÿherrn und der andern mir zugeordneten Räthe ad longum ablesen lassen und der Notturfft nach beratschlagt, und were zwar ja wol der negste Weg gewesen, wie es dann in vorigen Landtägen auch also gehalten worden ist, dass ich nach gehaltener Beratschlagung von Artiggl zu Artiggl schrifftlichen repliciert, und was ich von E. Mai. wegen annemen könne oder nicht, gegen den Stenden mich mit mehrerm erklärt hette; es sein aber wie mir der Balffy und andere gesagt die Stende, wie auch etliche der Räthe ausser etlich wenig Spanschafften albereit verraist gewesen, also da ich verstandenermassen gleich gern repliciert, ich doch Niemant gehabt, der mir darauf weiter geantwortet hette, wie sich dann die Anwesenden expresse vernemen lassen, dass, so sie mir übergeben, das were unanimi voto et consilio statuum beschlossen worden, darvon könnten sie irestails auch numehr und weillen der maiste Taill der Stende von einander verraist nicht weichen, wurde inen unverantworttlich und an iren Ehren, digniteten und Offitien schädlich und verclainerlich sein, da sie auch das wenigiste darinnen immutiern und verändern sollten. Wann ich dann gesehen und vermerkht, dass numehr alles schrifftliche Repliciern vergebenlich, und ich aber dise der Stende Schrifft und Erklärung auf die Proposition nicht allain der Dica, sondern auch anderer Artiggl mehr halber, dergestalt wie si es vermainen, je nicht annemen können, also habe ich zu Gewinnung der Zeit und damit man desto ehunder für ainander kommen möchte für das beste gehalten, dass die teutschen und hung. Räthe, inmassen es hievor auch beschehen, zusammen kommen und von Artiggl zum Artiggl was zuthon oder nicht zuthon sein möchte, vertreülich tractiereten und sich ainer solchen Schrifft auch aller inserierten Artiggl halber dermassen verglichen, mit welcher hernacher ausser aller weitern Repliciern der Landtag geschlossen sein möchte. Zuvor aber und ehe die baide Räthe zusammenkommen, haben die teutschen Räthe der Hofcammer und Kriegsräthe bedencken und dann der Stende Schrifft für sich genommen, und wie dieselbe in ainem und dem andern Artiggl zuverändern und zuverbessern sein möchte ad marginem verzaichnet, den andern

Tag hernach erst, das ist den neundten diss am Morgen frue habe ich der teutschen Räthe bedencken additiones und Veränderungen auch abgehört, und hernach erst sein die teutschen und hung. Räthe beÿ dem Alten von Harrach zusammen kommen und von den Landtags Artiggln mitainander getractiert und gehandelt. Und erstlichen sovil ire Gravamina und die zwischen uns getroffene Vergleichung anlangt, die haben sie gleich zum Anfang irer Schrifft allermassen und gestalt wie sie mir nehermals überreicht worden de verbo ad verbum inseriert, allain dass sie zwaÿ oder dreÿ Wörttl so aber gar nicht de importantia sein oder ainich bedencken auf sich nicht haben invertiert und umbkert und hat es darmit nun seinen richtigen Weg.

Hernach kommen sie ad Dicam oder den Anschnitt der in der Proposition auf zway Jar und auf jedes sechs Gulden gestelt ist, da verwilligen die Stende neben etwas Ausfiehrung irer Obligen und Beschwerden von jeder Porten zwen Gulden und dasselbe auf ain Jar lang zu zwayen Terminen als divi Georgi und Lucae, darunter solle auch das Lucrum Camerae mitverstanden werden, Mir verwilligen sie proprio motu und aus denen durch sie eingefürte Ursach vierzigg hungerisch Pfening von ainer Porten, und dann auf den Unkosten zu vorstehunder Commission zehen Pfening, und dass mitlerweill bis das solche zehen Pfening eingebracht zur Fortsetzug der Commission die hung. Cammer vier tausent Taller dargebe. Der übrigen Artiggl halber, so in der Proposition einkommen, und dem Anschnit anhengig, als nämblichen wie es in Abzellung der Porten gehalten werden solle, item wegen der Prändler, Reüssen, Walachen, Räczen, Müllner, Köhler, freysässen, newen Edlleüth, Exequution so gegen denen restierenden Anschnittern und andern Ambtleuthen fürzunemen; da referiern sich die Stende simpliciter und blöstlich auf die forigen Constitutiones.

Bei diesem Artiggl aber, haben inen denen Hungern die teutschen Räthe mit bester Ausfiehrung angedeutet, was es mit dem betrangten Gräniczwesen, zu welchen dieser Anschnit allein begert worden, für ain Gelegenhait habe und was darbeÿ sonderlichen dieser Zeit und bey den manglenden Reichshülffen für ain Abgang erscheine, und sie dahin vermahnet, weillen

dem Wesen mit disen zwaÿen Gulden nicht sonders geholfen, so sollen sie derowegen die Nott und Gefahr, als die ir aigen seÿe wol zu Gemüth füeren, daneben auch das bedencken, dass sie numehr in das viertte Jar nichts contribuirt haben, und also zu den zwaÿen noch den dritten Gulden auch verwilligen und dargeben. Beÿ dem Lucro Camerae da haben die teütschen Räthe denselben Artiggl dahin gestelt: Camerae lucro praesentis anni huc intellecto, sed de eodem praeteritis tribus annis more superiorum annorum et vigore constitutionum publicarum exacto dann; in denen Constitutionibus lautter fürsehen, dass sobaldt die Dica oder der Anschnitt aufhörtt, solch lucrum camerae gestrackhs darauf angehen solle, und haben si also vermahnet obvermelte baide additiones diser irer Schrifft und volgendts denen Constitutionibus einzuleiben.

Der zehen Pfening Uncosten wegen zu vorstehunder Commission da hatt man sie auch erindert, dass dieselben die viertausent Taller, wie durch die Stende darfür gehalten würdet nicht austragen, und also an sie noch zehen, das ist zwanzig Pfening begert worden; sie haben sich aber alsbalden sonderlichen sovill die Dica und den dritten Gulden belangt mit irem und der irigen Unvermögen und dann mit dem entschuldiget, dass es bei den Stenden in gemein alberait also beschlossen, und sie je auf dismal ain mehrers nicht thon könndten, ja dass es auch inen und den irigen zuthon unmöglich und bei den Stenden so noch alhie, da sie es inen gleich fürtriegen, gewiss nicht zuerhalten were.

De lucro camerae und dass dasselbe die verschinen Jar nicht eingefordert worden, dass were nicht irer der Stende, sondern der Cammer Schuldt, die hette billichen, wie die Dica aufgehört E. Mai. Nucz und Notturfft bedencken und dasselbe lucrum einfordern sollen, und sie trüegen Sorg es werde auch dis Ortts beÿ den Stenden gar nichts zuerhalten sein.

Des Uncosten wegen zu der Commission da hetten sie sovill Nachrichtung, dass es ain solche Summa als nämblichen vier tausent Taller gar wol ertrüege, und man solle es nun darbeÿ verbleiben lassen, mit dem lautern vermelden, zum Fall da es nicht ertragen, sondern ain mehrers aufgehen

wurde, so solte solches inen denen hung. Räthen an inen Besoldungen abgehen und abgezogen werden.

Der filial Dreissigist halben stellen die Stende die Sachen bis auf das nechste consilium trimestre an, und vermelden darbey weitter, wie es mit den alten Legstetten und Verfiehrung der Wein gehalten werden solle, und sonderlichen dass aus der Steyermarckh in Hungern beÿ Verlust des Weins gar kain Wein eingefiehrt, es werde dann entgegen den Hungern auch erlaubt ire Wein in Össterreich und Steyrmarckh einzufiehren. Da haben inen die Räthe bei diesem Artiggl lauter vermeldt, warumben und aus was Ursachen E. Kay. Mai. oder ich von derselben wegen in disen Artiggl und der Stende Begern nicht verwilligen können, und das es ain solche Sach so der Stende in Össterreich also auch der Steÿrer uralten privilegien und Freyhaiten gancz und gar zuwider und mir weder aines oder andern Ortts nichts zuverantwortten were, und dass die Steyrer und Össterreicher sich dessen zum höchste beschweren würden, und darauf begert man wolte denselben Artiggl, was die Weineinfuer, die Legstett und anders so darinnen begriffen anlangt auf dismall allerdings ad primum trimestre consilium einstellen, alsdann köndte von der Sachen weitter getractiert und gehandelt, entzwischen auch und undter jetzt angehunden Landtag in Össterreich die Stende daselbst über diss der Hungern Begern auch vernommen und gehört werden. Ob nun wol der mehrer Thaill der hung. Räthe inen disen Fürschlag, dass nämblichen diser Artiggl bis auf das trimestre consilium verschoben werde, gefallen lassen, so sein doch fürnemblichen ire zwen aus inen zum heftigisten darwider gewesen, mit disem Fürgeben, es köndte ainmal anderst nicht sein, und in diesem Artiggl, den die Stende mit sonderm Vorbedacht ainhelligclich also gestelt, numehr weitter nichts verändern werden, es werden sich auch die noch übrigen anwesenden Stende, dessen nicht unterwindten oder vervolmächtigen wöllen, jedoch wöllen sie es gern bey inen neben den andern Artiggln anbringen und ain Versuchen thon.

Was die Maszen und dann die Arestationes anlangt, da habe ich oder die teütschen Räthe desselben Artiggls hal-

ber kain sonder Bedencken gehabt, allain hatt man darfür gehalten, es möchte den vergangenen wegen noch darczue gesetzt werden, dass diejenigen, welche von dem arestierten Geldt oder Wahren das Neündte oder Zehende genommen, dasselbe denen es gehört, widerumb ervolgen lassen sollen, es ist aber bei den Hungern nicht zuerhalten gewesen.

Bey den Artiggl de gratuitis laboribus hat der Kriegsrath wol vermaindt, es solte derselbe ungevärlich auf den Weg gestelt werden, dieweillen bey jetziger gelegenen Zeit nicht wol etwas zuverabsäumen, so solle denen Commissarien so zu der vorhabenden inquisition fürgenommen worden sein noch undter wehrundem Landtag alle Volmacht gegeben werden, dass sie die Austhaillung nach Gelegenhait und Notturfft aines jeden Ortts selbst machen, und da sie ainiche Beschwerde oder Verhinderung darbey befinden wurden, dieselbe bis auf das trimestre consilium anstellen. Es ist aber bey inen auch nicht zuerhalten gewesen.

Des continui halber, da ist auf des Kriegsraths Guetachten dieser Anhang darzukommen, dass kainer, er seye auch wer er wölle seine Leüth die man continuos milites haisst seines Gefallens zu seinen aignen und privat Sachen oder Notturfften a stationibus abfordern, sondern sie daselbst verbleiben, und inen ire Besoldnungen zugewissen und bestimbten Zeitten ad stationes geschickht werden sollen.

Der Artiggl de insurrectione oder vom Aufpott und Zuczug, der ist verbliben wie er gestelt worden, was aber die excursiones oder das Ausraisen und Straiffen der Landtleüth anlangt, da hab ich wol vermaint denselben Artiggl dahin zustellen und zu limitiern, dass ir der Landtleüth Ausraisen, gleichwol zur Offension allerdings verpotten, doch dass sie jederzeit in guetter Bereitschafft sein, mit den Gräniczen correspondiern und wann der Feindt wider E. Mai. Dition etwas feindtliches tentiern oder fürnemen wurde, denselben begegenen und sovil nun menschlich und müglich ainen Abbruch thon und ime nachseczen sollen. Sie haben aber diese Limitation gar nicht haben, sondern lieber denselben ganczen Artiggl auslassen wöllen, wie es dann auch darbey verbliben ist.

Wegen Abstell und Bestraffung, deren so freye Leüth oder Hayduggen zum Raub und Straiff halten, da referiern sie sich auf ire Constitutionen, allain damit auch die Übertretter derselben mit Ernst gestrafft werden, sein diese Wortt darczue kommen: ut supremi capitanei suis officiis et debita executione utantur.

De commeatu oder der Zuefuer halber, da referiern sie sich gleichfals auf ire Constitutiones, darbey ist es auch verbliben, allein dass man annum et articulum derselben Constitution darbeÿ specificiert hat.

In negotio pascuationis da hat der Krigsrath wol vermaint es könne inen dergestalt, wie sie vermainen und sonderlichen, dass nicht passiert oder verstattet werden, dass wann die Kriegsleüth sich eben aus Mangl der Bezahlung und Füetterung nicht sogleich in bestimbten Termin und in ipso momento vom Gras in ire Vesstunge oder Stellen begeben, dass sie alsdann mit Gewaldt abgetriben werden solten, und dass darumben, dass das Kriegsvolck sich alsdann auch rotten und samblen, und Gewalts mit Gewalt erwehren, und also letztlichen neben gewissem Tumult und Bluetvergiessen (inmassen es hievor wol mehr beschehen) auch dem Feind Ursach gegeben wurde, sich in das Mittl zuschlagen und gegen den Gräniczern was tättliches fürzunemen, sonndern es möchte dieselbe Clausel ausgelassen und inen darbeÿ die Vertröstung gethon werden, dass in Namen E. Kaÿ. Mai. ich propria auctoritate darob sein und halten wölle, damit der arme Mann nicht beschwert und auch die Kriegsleüth sovill möglich zu rechter Zeit durch Bezallung oder Lehen vom Gras gebracht und dann auch die Undterthanen irer Schäden, die sie darthuen und bescheinen würden, aus der Kriegsleüth Verdienen vergnüegt werden solten. Sie haben aber über alle gepflegte persvasiones von disem Artiggl, und wie er gestelt nicht weichen wöllen, darunter ire Constitution des armen Mann Beträngnsü und des Kriegsvolckhs insolentiam angeczogen und lautter vermeldt, es wären die Stende ain ganczen Tag über disen Artiggl gesessen, und demselben also gestelt, darvon sie ires Thaills je nicht weichen könndten, darüber die teütschen Räthe gleichwol weitter in sie geseczt und vermaint sie dahin

zu persvadiern, dass sie disen ganzen Artiggl usque ad trimestre consilium diferierten und verschuben, es ist aber eben so wenig bey inen zuerhalten gewesen, sondern man ist also darbey verbliben, zumahl weillen sie sich auf ire vorige Constitutiones und die darinnen benennte Bestraffung referiern, und würdet also denen Gränicz Obristen und Haubtleüthen auferlegt werden müssen, dass sie zu Graszeit für sich selbs und ire Undtergebene Beuelchsleüth ir vleissiges Aufmerken bestellen, damit die armen Leüth nicht beschwerdt, dass Kriegsvolckh zu rechter Zeit widerumb abgefordert, aller Tumult und Aufruehr verhüttet, und zur selben Zeit dem Kriegsvolckh mit ainer Bezallung oder Vorlehen fürgesehen werde, damit sie also den armen Mann indem so er Schaden gelitten widerumb ergeczen können.

In dem Artiggl, dass sich die Hungern ausser Landts nicht in frembter Herrn Dienst begeben sollen, da ziehen sie sich auch auf ir Decreta und alte Freyhaiten, die habe ich in specie fürzulegen begert, und ob sie wol in iren decretalibus undterschiedliche articulos fürgewiesen, so ist doch in specie und so gar expresse dises Artiggls halber nichts vermeldt, allain dass ain gewisse Straff wider die statuiert und darinnen benennt ist, die sich zu des Königs Feindt schlagen und ime dienen, und weillen man vermerkht, dass man da so gar starkh auf diesen Artiggl und ire Decreta getrungen werden solte, in ain merere und fast unnotwendige Weitleüffigkait erwachsen, und sich auch etliche andere Puncten dardurch zerstossen möchten, hat man für besser gehalten, man solle denselben Artiggl auf dismal und bis auf andern und bessere Gelegenhait, weillen dardurch E. Mai. nichts benommen, und inen den Hungern nichts eingeräumt worden, gar aussenlassen, wie es dann also beschehen ist.

Zu dem Artiggl de deditione colonorum da ist die Constitution anni vier und siebenzig darumben mit Vleiss darczugesetzt worden, dieweillen in derselben lautten begriffen, wie gegen denen jenigen so unnotwendiger Weis und ohne Vorwissen und Bewilligung des Königs die Huldigung verstatten, procediert werden solle.

De transfugis turcicis beÿ demselben Artiggl ist gar nichts geändert worden, wie auch in nechsten hernach die Causantes oder die Partheyen betreffendt, dass nämblichen dieselben mit Recht und nicht mit Gewaldt gegen ainander procediern sollen, und je ain Sach so an iro selbs gancz billich ist.

Den Artiggl mit Weitschawar. Keresztur den stellen die Stende blos auf verrere Beratschlagung nach Verrichtung der vorhabenden Bereittung, melden aber daneben von ainigern Pawgelt nicht, weillen aber die Steyrische und Niderösterreichische Bewilligung zu diesem Gepew lauter dahin limitiert und mit diser Condition da nämblichen die hung. Stende, als die es fürnemblichen berüertt und angehet, gleichmessige Bewilligung thuen wurden, beschehen. So ist derowegen den hung. Räthen notturfftigclich zu Gemüth gefiert worden, weillen die Steÿer und Österreicher dasjenige so treulich bei diesem Werkh thuen und laisten wöllen dass sie es an irer Hülff und Bewilligung auch nicht erwinden, sondern sich unter jeczigen Landtag irer getreuen Mitthülff auch entschliessen und daneben bedemkhen wolten, was dannocht unsers freündtlichen geliebten Vetters des Erzherzog Karls L. und dero Lande bey Erhaltung der Gränicz bishero gethon und auf könfftig zu thon nicht unterlassen werden, da sie sehen werden dass auch die hung. Stende, als die der Gefahr am nähisten das Irige darbey thon, und seye kainer neuen Bereitt, oder Besichtigung gar nicht von Nőtten, dieweillen es hievor allerlaith beschehen und der Notturfft nach beratschlagt worden, sondern seye allain an der Verlag gelegen. Es ist aber alles Behandlen beÿ denen Stenden, wie dann die Räthe auch alsobalden für sich selbst ain schlechte Hoffnung darczue gegeben nichts zuerhalten gewesen, sondern bey dem verfassten Concept dises Artiggls allerdings verblieben, wie auch in den dreÿ volgunden Artiggln, als de reparatione pontium et viarum, de iniustis theloneis et calendario reformato nichts verändert worden ist.

Was die occupationes bonorum belangt, lassen es die Stende rasst allerdings beÿ E. May. begern in der proposition verbleiben, darwider ich und die mir zugeordneten Räthe, wie auch die Hofcammer gar kain bedenken; allain hatt die

hung. Cammer vermaindt, es möchte an dem Ortt, da vermeldt wird, dass der Entseczte wider restituert werden solle, contradictione, inhibitione et repulsione non obstantibus, auch apellatione non obstante hinczügeseczt werden, das ist nun den hung. Räthen auch angedeüttet worden, weilen sie aber fürgeben, dass es bey inen eben auch die Mainung und gar kain anderen Verstandt habe, wie es dann aus dem so im selben Artigl hernach volgt, woll abzunehmen, so hatt man es umb veniges disputats Willen auch darbey bewenden lassen.

De iudicii octavalibus et locumtenentiae celebratione, item wegen Anstell und Verrichtung der General Gränicz-Commission und dann der vertribenen hung. Edleüth, ist es auch bei der Stende Antwort verbliben.

Der Spanschaft Goemer Beschwer wider den Haubtman zu Muran umb das derselbe die Edlleüth aldorten mit Abforderung der Zehent von iren Edlmans Siczen und Wirdtschafften beschwere, ist als ain Parthey und kain Landtags Sach gar ausgelassen und ad consilium trimestre gewisen worden.

Der Widerlösung halber dern in Österreich verseczten Stuckh, ist es auch darbey verbliben, und seyn sie desselben ad partem, wie auch wegen der hung. Müncz auf massen in E. Mai. Resolution über die Gravamina begriffen vertröstet worden, das E. Mai. auf dasselbe bedacht sein wollen.

Der Spanschafft Wislburg, Ödenburg und Beregh Beschwerungen hetten auch wol auf das consilium trimestre mögen verschoben werden, es ist aber auch dises Punctenhalber bey irem Vermelden und Anbringen verbliben und hatt dasselbe nichts auf sich.

Dass die Gaistlichen Guetter den Inlendischen verlihen werden, dass an ime selbs ganz bilich, inen ist aber darbey lautter vermeldet worden, das diejenigen beneficia so von E. Mai. alberait Auslendern verlihen nicht widerumb von inen genommen oder abgefordert werden können, derowegen dann bei disem Artiggl das Wörtlein inposterum darczu gesetzt worden.

Was der Prelathen Testamenter und Disposition anlangt, da sein die Stende erinndert worden, was eben dises Puncte wegen zu andern Zeitten und in andere weg fürgebracht wor-

den, und was disfals E. Mai. Fueg und Gerechtigkait mit sich bringe, und dass E. Mai. sich desselben durchaus nicht begeben, noch denen Prelaten ainiche Verwilligung in wenigisten thon khonndten, sondern dass si es allerdings bey dem bishero erhaltenen Gebrauch verbleiben liessen, mit welchen sich damallen die Räthe auch contentiert und disen Artiggl gar ausgelassen haben.

Die Verlassung der Zehet Výhel und Cheyte, item die Irrung zwischen Neýtra und Trentschin und dann der Spanschafft Eisenburg Beschwer wider die Kriegsleüth zu Wesprim, item die Oraszlankhische Irrung, weillen es auch mehr privat als Landtags Sach, sein dieselbe Artiggl auch ausgelassen worden.

Die Execution des iudicis nobilium und der Spanschafft Zathmar Begern, wegen den flüchtigen Undterthonen da ist es bey inem anbringen verbliben und darbey nicht geändert worden, wie auch in den Artiggl da de homicidio deliberato Meldung beschieht.

Die Probstey Thuroz betreffendt, da ist man mit den hung. Räthen auf dem verbliben, dass derselbe Artiggl gar ausgelassen werden solle, wie sie es dann auch mehrer Taills verwilliget haben, es ist aber hernacher wider darvon kommen.

Wegen deren durch den Magatshi entzogen Grundt und Güetter, weillen albereit hievor auf ain Inquisition geschlossen und Commissarien verordnet, ist diser Artiggl auch ausgelassen worden.

Der Artiggl wegen der Freýstett in Ober-Hungern Beschwer wider die Haubt und Bevelchleüth ist auch verbliben, inen aber benebens sovill Andeuttung beschehen, dass sie deswegen mehrere Specification thon wolten, durch welchen Obristen oder Haubtman inen die angezogenen Beschwerungen zugefügt worden, damit man alsdann gebürliches einsehen fürzunemen habe.

Also verbleibt es auch bey irem Begern, und vermelden sovill die Exequution per brachium regale anlangt, allain dass in fine dise Limitation darzu kommen, nisi legitimum aliquod impedimentum obstiterit.

Die Verneuerung des Sigils der Spanschafft Eisenburg und Protocoll zu Zalawar und Kapornakh betreffendt, da ist es gleichwol bey irem Begern und Anmelden verbliben, man hat inen aber dannocht sovill zuverstehen geben, dass diselben baide Abteyen Zalawar und Kapornak dieser Zeit darumben nicht ersetzt werden können, dieweillen man sie mit E. Mai. Besatzung undterhalten muss.

Dass der Hauptman zu hung. Altenburg von der Herschafft Güettern die gemaine Landtsanlangen auch richtig mache, dass ist billich, derowegen es auch bei disem Artiggl verbliben, doch solches allain dahin verstandten, sovill den Anschnidt und zu des Landts Aufenthalten gehört.

Wegen der Dica in Windisch Landt, ist derselbe Artiggl von den Hungern gar ausgelassen worden.

Was sie zu Beschluss diser Schrifft wegen des Debreczeny vermelden, das hat seinen Weg, und ist der verfasste Sentenz vermög irer Constitutionen alberait publiciert und in die Execution gebracht worden.

Und sein also die teutschen und die hung. Räthe auf dismal bey obvermelten Correcturn verbliben, die hung. Räthe aber habens über sich allain nicht nemen oder mit mir darauf schlissen wöllen, sondern sein zuvor herunten in des Balffy Zimmer im Schloss zusammen kommen, sich der sachen undterredt, und hernacher sich wider bei den teutschen Räthen heroben gefunden und vermeldt, sie hetten die Correcturn und additiones unterainander ersehen, und hetten sie ires Taills nicht so gar grosse Bedemken darwider, si khöndten aber weder auf aines oder das ander ausser Vorwissen der noch anwesenden Stende, einlassen, sondern sie müssten es zuvor denen Stenden auch communiciern, und sie trügen wol Fürsorg, es wurde schwerlichen bey inen zuerhalten sein, dass in demjenigen so communi statuum voto ainmahl geschlossen, darüber sie auch alberait verwaisst und weiter kain plenipotentiam hinter inen verlassen etwas geändert werden solte, sonderlichen aber was den Artiggl de Dica und dann die Wein Einfuer betreffe, da wurden sie gewisslichen nicht weichen wöllen, wie sie es dann auch nicht wol thon khöndten, jedoch so wolten sie als E. Mai. getreue Räth dise Müehe

auch gar willig und gern über sich nemen und die zwischen inen und den teütschen Räth gehaltene vertreuliche Conversation und Unterredung den Stenden in optima forma fürtragen und möglichen Vleiss anwenden, die Stende auch auf guette Weg zubringen wie sie dann alsbalden in die Stadt hinabgezogen, und die Sachen den Stenden fürgetragen auch denselben halben Tag mit zugebracht, und wie ich hernacher berichtet worden vill Mühe und Arbeit gehabt haben, die Stende dahin zuvermögen, dass sie auch nun etliche wenige und gar geringe Correcturen zugelassen haben, wie dann sonderlichen eben damahln auch das neue Calendarium auf die Paan gebracht worden, und von etlichen sonderlichen, aber von dem Megery und etlichen wenig andern widersprochen worden seye. Sie haben sich aber doch lestlichen in demselben und dem andern Artiggln auch verglichen, und mir hernacher den Zehenden Tag Januarii Frue dise ire letstere Schrifft mit Nro 2. signiert übergeben, die habe ich mit der vorige corrigierten Schrifft alles Vleiss collationiern und durch die teutschen Räthe ersehen lassen und befunden, dass dieselbe sich durchaus in allem ausser was die Dicam das lucrum camerae die Weineinfuer in Össterreich, und dann die Brobstey Thuroz anlangt, mit der vorigen Schrifft vergleichen thuett.

Was nun die Dicam und den begerten dritten Gulden anlangt, da ist den deütschen Räthen und mir noch darvon lautter zuverstehen gegeben worden, ich solte mich mit demselben Begern nicht bemühen, es würde allerdings umbsonst und bey den wenigen Stenden nichts zuerhalten sein, wie ich dann letstlichen, weillen ich je gesehen, dass weitter nichts zurichten auch davon gefallen bin.

Das Lucrum camerae betreffendt, da haben die hung. Räthe vermaindt, es seÿe one Nott deswegen etwas in den Landtagschluss einzuverleiben, zumallen diweillen desswegen und wie es mit denselben, sonderlichen aber mit denen vergangenen Jaren gehalten werden solle, gemessne Constitutiones vorhanden, so stüende E. Mai. bevor, sich derselben zugebrauchen, und den Ausstandt durch die Cammer einfordern zulassen. Die teutschen Räthe sein letstlichen und weillen es je obverstandenermassen bei den Stenden nicht zuerhalten,

auch der Mainung gewesen, es seÿe besser E. Mai. betragen sich ires jus und Gerechtigkaidt und der alten Constitutionen, und machen dise Sach, so wie verstanden bey inen den Hungern selbs für richtig gehalten würdet, nicht erst jetzo disputierlich und zweifenlich, sondern geben der Cammer Bevelch, dass sie das lucrum camerae de annis praeteritis und von der Zeit an, da die Dica aufgehört, durch die ordentliche Mittl und Weg, vermög der Constitutionen einfordern und geseczt, dass dasselbe gleich jeczo alsbalden neben der Dica nicht zuverhalten oder einzubringen und von etlichen difficultiert werden wolte. So bleiben doch E. Kays. Mai. bay iren jus und Gerechtigkait und kan dasselbe hernach auf ainen kunfftigen Landtag neben anderm in die proposition einverleibt, und an die Stende in gmain gebracht werden, wie mir dann auch nicht zweifelt, es werte bey diser Lauterkeit der Constitutionen wol zuerhalten sein.

Der österreichischen und steÿrerischen Weineinfuehr wegen habe ich befunden, dass sie es allerdings beÿ erstem irem Anbringen und der darbey eingefiehrten conditionierten Neurung verbleiben lassen, weillen aber dardurch baiden Landen hoch praeiudiciert, habe ich darein gar kaineswegs verwilligen oder ire Schrifft dergestalt annemen können, sondern habe für ain Notturfft gehalten, desselben Artiggl wegen den hung. Räthen weitter zuzusprechen, wie es dann hernach beschehen. Der Artiggl wegen den Brobstey Thurocz hette der Räthe Vergleichung nach auch gar ausgelassen werden sollen, es solle aber wie die Räthe fürgeben beÿ den Stenden nicht zuerhalten gewesen sein.

Weillen es dann numehr allain an disen baiden Puncten, als nämlichen der Weineinfuehr und dann der Brobsteÿ Thurocz halber angestanden und wir im übrigen allerdings mitainander verglichen, so habe ich erstlichen die hung. Räth alle zugleich für mich erfordert, und inen warauf die Sachen numehr beruehete und in wem wir noch nicht allerdings verglichen weren, was es auch sonderlichen mit der Weineinfuehr für ain Gelegenhait hette und inen benebens sovill angeczaigt, dass ich mich nämlichen diser Sachen dardurch baider Lande Össterreich und Steyermerkliches grosses praeiudicium beru-

hete nicht undterwinden darin ir Begern verwilligen khöndte, wie es inen dann den Tag darvon durch die teütschen Räthe mit mehrern ausgefiert worden, mit dem erbieten, dieweillen E. Kays. Mai. an jeczo ohne das ainen Landtag in Össterreich unter der Ens ausgeschriben hetten, so solte dises der Hungern Begern und Anbringen den Stenden in Össterreich fürgetragen sie mit irer Notturfft wie billich auch gehöret und die gancze Sachen hernacher sub consilio trimestri weitter beratschlagt werden, sie haben aber alsbalden darwider repliciert mit dem fürgeben, es were ain wichtiger Artiggl darauf nicht weniger auch ire privilegia beruehetten, und darauf die Stende in gemain geschlossen darbey sie irestaills auch das wenigist nicht darvon oder darzu thon könndten, sondern es müsste necessario also darbeÿ verbleiben. Darauf ich inen für mich selbs alsbalden geantwortet, dise ire Schrifft die sie mir ja in Namen der Stende übergeben, und hielte ich es für ain Antwortt auf E. Mai. proposition, dern hette ich ja von inen erwartet und mich darinnen ersehen müessen, entgegen so hette den Stenden gebürt meiner replica darüber auch zuerwarten, und ire Antwortt nicht alsbalden für aine beschlossene Landtags Sachen zuhalten, mit dem weittern vermelden, wie man auser dis noch mehrere Artiggl darinnen begriffen, so von E. Mai. wegen mir beschwerlich bedemklich oder gar unannemblichen, ob ich diselben darumben gleich, weillen die Stende darauf geschlossen, ratificiern, approbiern und fürgeschlossen annemen müesste. Zu dem so wissten sie wol, dass der Landtagsschluss nicht bei inen den Stenden, sondern bey E. Mai. als der die proposition und Fürtrag gethan hette, beruhete. Darauf sie ainander angesehen, und wol vermaindt es were wahr, ich musste es darumben nicht alles dergestalt wie es etwo von den Stenden geschlossen annemen oder ratificiern, das aber were aine solche Sach, daran den Stenden und den Königreichen und desselben Freÿhaiten vill gelegen were, und darauf die Stende ainhelligclich also geschlossen hetten, darvon iren kainer auser der Stende nichts thon oder nemen könndte. Darauf ich weitter repliciert und sie dahin vermant, es were iren Freyhaiten oder der ganczen Sachen darumben nichts benommen, wann sie schon neben andern auch disen

Artiggl bis ad trimestre consilium verschuben, und dass man dannocht ainen Thail etwas bewilligen oder geben, dem andern aber dardurch nichts praeiudiciern oder nemen solle. Darauf sein fast der mehr Thaill der Räthe der Mainung gewest, wi sie es auch in meiner Gegenwört austruckenlich vermeldt, es könndte diser Artiggl gar wol bis auf das trimestre consilium verschoben oder doch die Wort so der Einfuehr halber Meldung thon an jeczo gar ausgelassen werden, und seye der Haubtsachen dardurch gar nichts benommen, etliche wenig aber und kaum ir zwen oder dreÿ, so fürnemlich bey der Weineinfuehr interessiert und so die meiste Verlag, die haben sich zum hefftigisten widerseczt, mit dem Fürgeben sie iresthaills könndten darain kainswegs verwilligen, wisstens auch gegen den Stenden nicht zuverantwortten, es stüende inen ir Er und guter Namen darauf, die Stende wurden sie in kunfftig desswegen fürnemen und sie wolten lieber nicht darbey sein, als in ain solche Sach so inen und den irigen hernacher zu Schaden und Nachtaill geraichen möchte verwilligen. Wie ich nun gesehen, dass ich mit den Räthen zugleich nichts richten werde, sondern dass wir dises Artiggls halber je lenger je weitter vonainander kommen, habe ich allain ainen Ausschuss aus inen genommen und ire vier, als den Canzler, den Vaciensem Episcopum, den Illeshazy und den Reway für mich erfordert, und mit inen aus der Sachen geredt, wie sie vermaindten, dass disem Artiggl zuhelfen were, die haben vermaindt es seÿe ja nicht weniger, es haben die Stende darauf ainhelligclich also geschlossen, und welle inen wol nicht gebüren darinnen etwas zuverandern, sie hetten aber irestaills vermaint, es hette dise Sachen wol bis ad trimestre consilium ainen Anstandt erleiden mögen, weillen aber die andern je so hoch darwider, haben sie vermaindt, es möchte die Schrifft in irem esse und wie sie gestelt verbleiben, doch eben für die Wortt ita nimirum dise Clausl inseriert werden, de iis vero, quae de inductione vinorum ex Hungaria in Austriam et Styriam sequntur, sua M^tas C. communicata hac re cum statibus archiducatus Austriae et reliquis, quorum interest deinceps ulterius deliberabit. Dieweillen aber dise Correctur oder Insertion bei denen so sich der Sachen so

starck angenommen auch nicht zuerhalten gewesen, und damit wir also denselben Tag auch nicht vergebenlich zubrächten (wie sie mich dann bis uber zwelf Uhr aufgehalten) und die noch ubrigen Stende unbeschlossener Sachen nicht auch darvon zügen, so bin ich letstlichen mit den teütschen und hung. Räthen auf dem verbliben, dass gleich wol die Schrifft dises und anderer Artiggl halber bei irem Inhalt verbliben, E. Mai. aber in dem Landtagsschluss oder der Ratification die sie darüber thon, der Sachen so weit remediereten und in derselben lautter vermelden sollten acceptamus, approbamus, confirmamus in omnibus suis punctis et clausulis dempto oder praeterquam quod ea quae de introductione vinorum ex Austria et Styria ultra veteres constitutiones nunc de novo statuendum esse censent, arbitramur in aliud tempus illud differendum esse, donec negotium hoc tam cum sermo Archiduce Carolo patruo nostro charissimo, quam etiam cum ordinibus ipsius archiducatus nostrae Austriae communicare possimus, ulterius deinceps deliberaturi. Sonsten hat der Strein wol auch vermaindt, es möchte diser Artiggl in der Form wie er gestelt verbleiben und in der Ratification allain blöslichen dise Wortt subiungiert werden, ad haec Mtas sua C. Rque habita superinde pleniore informatione ulterius deliberabit oder resolvet, inmassen es hievor undter etlichen Landtägen auch also gehalten worden, da man mit den Stenden aines Puncten halber nicht allerdings verglichen gewesen ist, es ist aber beÿ obstehunder extension darauf man also in Ausfertigung E. Mai. genedigisten Ratification bedacht sein würdet müssen, und dann auch der hung. Cancler mit mir auf dem verbliben, dass er den Landtagsschluss oder den Recess also in formam bringen und E. Mai. Ratification darauf stellen, und deroselben erstlichen mir zum Ersehen und volgendts E. Kays. Mai. zum fertigen hinein schicken wölle.

Der Artiggl wegen der Brobstey Thuroz ist dahin gerichtet worden, dass sie sagen supplicant quoque suae Mti, ut conferat et hac de re Sua Mtas clementer deliberabit, darmit sein E. Mai. meines Bedunckens so weit nicht astringiert als hievor.

Wie wir nun also nach vilveltigen repliciern der Artiggl halber allerdings verglichen, und die noch übrigen Stende am Abendt darvor herauffer bescheiden worden, bin ich hinaus in die Tafelstuben, da die Stände beisammen waren, getretten, mich erstlichen gegen inen dessen beschwerdt, dass die übrigen Stende in so klainer Anzall vorhanden, die Andern fast alle auser Erlaubnuss und unerwartet des Landtags Schluss verraist weren, mich aber gegen den Anwesenden, dass sie also bis zum Ende verharret, bedanket und darauf den Landtag in E. Mai. Namen geschlossen, und dasjenige so sie verwilliget und darauf wir sonsten mitander verbliben, auf dismall angenommen und iren jeden nach Haus zucziehen erlaubt, mit dem Erbietten, dass ich ire beczaigte Wilfährigkait E. Kays. Mai. neben ausfürlicher Erinderung der ganczen Landtags Tractation zum bessten ruehmen wölle, und das E. Kays. Mai. es mit allen Kays. und Königl. Genaden erkennen werden. Darmit haben sie iren Abschiedt genommen und sein darvon gezogen.

Nun hette ich mich gleichwol versehen, es solten und wurden die Stende in Hungern auf die inen erthaillte Gnadt und beschehene Satisfaction irer gravaminum und Beschwerden wegen, auch auf die mir gemachte Vertrösstung sich etwas wilfährigers erczaigt und bei dieser Bewilligung ain mehrers gethon haben, wie ich dann selbs bekennen muss, dass dise ire Bewilligung gar schlecht und gering und weit ain mehrers von inen zuverhoffen gewesen ist, es hat aber, wie E. Kays. Mai. oben verstanden uber allen angewenden Vleiss je nicht sein wöllen, und habe ich darbeÿ auch meine Bedenckhen gehabt, dann obwol nicht weniger dass dise der Hungern jeczige Bewilligung gar ain schlechts austregt, noch dannoch so hülfft es etwas und ist darumben nicht so gar zuverachten, dieweillen das Gräniczwesen ingemain auf das hochste betrangt und nöttig, E. Mai. Einkommen und Gefell gar erstaigert, und neben andern obligenden schweren Ausgaben daher unerklöcklich sein, item dass man an jeczo aus dem römischen Reich auch nichts einzunemen und villeicht sobaldt nichts zuerwartten und zuhoffen hat, so wissen E. Kays. Mai. auch was es mit dem Behaimischen, Schlesischen und Mehre-

rischen Hülffen für ain Gelegenhait und dass diselben, sonderlichen aber was Schlesien und Mehren anlangt, wegen des polnischen Wesens auch etwas zweiflhafftig gemacht, und von den Stenden gleichsam tacite dahin restringiert werden wöllen, dass wann sich die Sachen in Polln gegen derselben Revier etwas gefährlicher erczaigen, sie ire Hülffen einziehen, ire verfasste Defension Ordnung anrichten, und dasjenige so sie hievor auf die hung. Gränicz dargeben, und verwilliget zu Rettung irer Gränicz Landt und Leüth anwenden wolten, solte man nun dessen erwarten und aus Hungern auch nichts haben, können E. Mai. selbs gnädigist und hoch vernünfftig erachten, wa man die Hülffen nemen und wie man darmit erklecken werde, dann die ober und undterössterreische Hülff erstreckt sich ohne das kaum so weit, dass man auf derselben Deputierte und ausgeczaigte Gräniczheuser gevolgen kan.

Zu dem so habe E. Kays. Mai. ich hievor und zwar in jüngster meiner Landtags Relation vermeldet, wie gar alterierten ich die Hungern auf die widerwertige pollnische Zeittungen befunden und wie gar ungleich und schwer die Landtagshandlung sich hernacher ansehen lassen, solte man also gar unverrichter Sachen und in ainen solchen Missverstandt von ainander gezogen und nicht überains kommen sein, hetten sie leichtlichen ex mera desperatione ad extrema greiffen, inen aintweder bey Poln oder Sübenbürgen ainen Ruckhen suechen und die Reliquien dises Königreichs sambt den anrainenden E. Mai. Landen in höchste und eüserste Gefahr einlaitten dörffen, wie dann etliche undter inen sich noch hievor, und als er das Ansehen gehabt, dass man unverrichter Sachen vonainander ziehen möchte, dessen lautter vernennen lassen, sie wollten darumben nicht von ainander ziehen, sondern beysammen verharren und iren Sachen in ander Weg Rath schaffen, was nun für ain gefehrliche Erweitterung darauf beruehe, da man unverrichter Sachen und in ainer solchen Schwirigkaidt von ainander geczogen were, dass ist leichtlichen zuerachten.

Zu dem und wann man also unverrichten Sachen vonainander geczogen und nicht geschlossen hette, betrüege ich grosse Fürsorge es wurd die Gemüetter der Leüth noch mehrers exacerbiert und hernacher sobald nimmer zusammen

zubringen gewest sein, und wurden entzwischen irestaill da sie gleich in der schuldigen devotion gegen E. Mai. als iren König und Herrn verbleiben, hin und wider bey Freündten und Feindten, wie man sagt allerlay frembde Consilia und solche Sachen tractiert haben, so auf ainen kunfftigen Landtag E. Mai. und dem ganczen Wesen noch mehrers praeiudicierlich und schedlich hette sein mögen, so ist dennocht das gewiss, dass man die Sachen zwischen den Stenden etwas moderiert diejenigen so etwas widerspenstig gewesen mitigiert, gestillet und dahin gerichtet, dass E. Kays. Mai. und die Stende mit ir an jeczo in ainem bessern Vernemen sein, in kunfftig auch mit desto bessern Fueg und mehrern praeparation zu inen kommen und mit inen alle Handlung desto leichter schliessen werden. Item so hat man inen auch die drey und achczig järige Landtagsclausl, darauf sie bishero getrungen weit und vill restringiert, und dasselbe an jeczo dahin gestellt, dass E. Kays. Mai. hernacher secundum aequitatem et beneplacitum disponiern können, und also meines Bedunckens vill besser man erhalte die Leüth mit etwas irem contento in offitio, als dass man diselbe ohne alle Frucht und zu wissentlichen Verderben und Undtergang auf ainmall gar verschercze und wann E. Kays. Mai. die Sachen und was in disem ganczen Landtag gehandelt worden recht erwogen und bedencken, werden sie befinden, dass es rebus sic stantibus je nicht wol anderst sein können, und dass dannocht bey allem dem so darunter pro et contra fürgangen, E. Mai. das wenigiste nicht zu praeiudicio und Nachtaill gehandelt oder den Stenden zu irem Vortaill eingeraubt worden.

Was das donativum der vierczig hung. Pfening von ainer Porten, so mir gethon anlangt, da mögen E. Kays. Mai. mir gnädigist und sicherlich wol glauben, dass ich für mein Person und weder für mich selbst noch durch andere das wenigiste an die Stende nie gelangen lassen, wie sie dann auch selber bekennen, dass sie es proprio motu gethan haben, und were mir zwar vill lieber gewesen sie hetten dieses donativum, als welches ohne das ain schlechtes Ertragen würdet gar ausgelassen, und sich in der Dica besser angegriffen, dieweillen sie mirs aber für sich selbs und freÿwillig also vermaindt und

verwilliget, habe ich, wie E. Mai. genedigist zuerachten, ja weniger nicht thon können, zu weniger irer der Stende Offension dasselbe also anzunemen; damit aber E. Kays. Mai. genedigist spüeren und sehen, dass ich disortts gar nichts sueche oder begere, so ist mir gar nicht zuwider, sondern mag gar wol leiden, dass E. Kays. Mai. [da anderst derselben damit gediennet] solches auch zu der Dica schlagen und auf die Gränicz verwenden lassen.

Und das alles habe E. Kays. Mai. und Liebden ich darumben desto ausfürlicher fürtragen wollen, damit E. Kays Mai. aller Sachen und wie diselben verloffen genuegsame Information und Bericht und darbeÿ auch das abzunemen haben, wie schwer es undter disem Landtag mit den Stenden zuhandlen und zu tractiern gewesen, und sollen E. Kays. Mai. dessen vergwisst sein, da nun die Stende auf dismal weitter zubringen, solte es an mir gewisslichen auch nicht erwundten ich auch darunter ainicher Zeitt, Müehe oder Arbeitt nicht verschonet haben wolte, und will mich also gehorsam — brüderlichen versehen E. Kays. Mai. werden mit diser meiner wolmdinenden Handlung genedigist zufriden sein, und dasjenige, so etwo nicht allerdings zu E. Mai. genedigisten Satisfaction gestelt, nicht mir, sondern den Ungelegenhait der Zeitt zuemessen, und ich thue E. Kays. Mai. mich zu Genaden und Hulden alles Vleiss bevelhen.

Geben in der Stadt Wienn den zwanczigisten Tag des Monats Januarii Anno im acht und achtczigisten.

Eur Röm. Kays. Maiestät etc. und Liebden

gehorsamister Bruder
Ernst.

Külczím: Der Rom. Kays. auch zu Hungern und Behaim Kun. Maiestät, meinem gnedigisten freundlichen geliebten Herrn und Bruedern.

Cito.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

1588. Január 8.

A pozsonyi országgyülés törvényczikkei.

Non Rudolphus Secundus Dei gratia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Boemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Marchio Morauiae, Comes Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit uniuersis, quod fideles nostri, Domini Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, caeterique Status et Ordines Regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum, in generali ipsorum Conuentu, per nos eis, iuxta reformatum calendarium, ad primum diem mensis Nouembris, veteris vero calendarii ad vigesimum secundum diem mensis Octobris, Anni millesimi quingentesimi octogesimi septimi proxime transacti, indicto, ac in Ciuitate nostra Posoniensi, ad mandatum nostrum congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt infrascriptos Articulos, ad propositionem nostram, medio Serenissimi Principis Ernesti, Archiducis Austriae, etc. Fratris nostri charissimi, eis factam, communibus et unanimis ipsorum votis et suffragiis, generalique consensu conclusos; supplicantes nobis humiliter, ut omnes et singulos eos Articulos, omniaque et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque Regium consensum illis praebentes, authoritate nostra Regia clementer acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos ipsi obseruare, quam per alios omnes, quorum interest, obseruari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, caeterorumque uniuersorum Statuum et Ordinum Regni Hungariae et partium ei subiectarum, in generali eorum Conuentu, iuxta reformatum calendarium ad primum diem mensis Nouembris, veteris vero calendarii ad vigesimum secundum diem mensis Octobris, Anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo septimo, indicto, Posoniique celebrato conclusi.

(I) Primum Status et Ordines Regni Hungariae, Domini Praelati et Barones, ac caeteri Proceres, Serenissimo Principi et Domino Ernesto, Archiduci Austriae etc. Domino ipsorum clementissimo, maximas et immortales gratias agunt, quod Sacra Caesarea Maiestate, Domino et Rege ipsorum clementissimo, propter certas et maxime arduas causas, ad praesentem Conuentum venire non valente, hunc laborem benigne subierit, ut sua Serenitas in medium ipsorum venire, ac se inter suam Maiestatem Caesaream et ipsos Status, summa cum clementia interponere non dubitarit, ac in posterum quoque omne suum studium et operam, Statibus ipsis, tam publice, quam priuatim obtulerit, pro qua gratia suae Serenitatis, ipsi quoque debita et condigna fidei ac diligentiae obsequia, prompto et beneuolo animo alacriter pollicentur.

(II) Sicuti autem existimassent et certo sperassent, quod sua Maiestas Caesarea, ipsamet, in medium suorum fidelium pro celebranda praesenti Diaeta aduenisset, ut se maximis et extremis eorum gravaminibus et afflictionibus suae Maiestati coram loqui, et firmiorem spem a sua Maiestate ipsamet, auertendorum suorum malorum et restituendarum libertatum concipere potuissent; quodque Maiestas sua Caesarea, iuxta benignam oblationem, et potissimum Annorum octogesimi secundi et octogesimi tertii generales Constitutiones, eo biennio, et postea quoque ad hodiernum usque diem ipsas Regni libertates, pro sua in ipsum Regnum clementia, reipsa et effectiue restituisset; ita ab eis octuagesimi secundi et octuagesimi tertii Annorum Constitutionibus, ne modo quidem recedere valentes, sed eis iterum atque iterum innitentes, supplicant suae Maiestati Caesareae, siquidem hoc tempore sua Maiestas, ad eos, certis de causis, venire nequiuit, ut finitis Imperialibus Comitiis, postea primo quoque tempore generalia Comitia indicere et publicare dignetur, et in medium suorum fidelium ipsamet veniens, sicut sub praesenti Diaeta, per suam Serenitatem fratrem suum charissimum, initium fecisse videtur eius rei, ita suam benignam oblationem, cum nunc statim, tum etiam deinceps intra Anni spatium, ad effectum, quantum, de iure et cum honore, et authoritate suae Maiestatis id fieri poterit, perducere dignetur.

(III) Et primo quidem, tam ea, quae de trimestri consilio, quam etiam prouentuum et confiniorum Regni inquisitione, de quibus infra dicitur, hinc inde tractata sunt, acceptantes, postulant, atque hac generali Constitutione serio statuendum censent, ut ipsi Consilio Hungarico, et omnibus ei annexis, sua competens, et pro ratione decens, ac necessaria authoritas reddatur.

(IV) Qua ratione prouentus Regii imposterum melius administrari atque erogari possint, quaeue authoritas Camerae Hungaricae esse debeat, inquisitione omnium rerum peracta, atque informatione accepta, et uti par est, atque omnino necesse, in maturam deliberationem, ipso trimestris consilii tempore deducta, sua Caesarea Maiestas, vel sua Serenitas, audita et perpensa Consilii Hungarici sententia, quae maxime consentanea videbuntur, constituat.

(V) Item, quia hoc tempore Palatinum creandi occasio non est, de omnibus autem tribus supremis Regni Capitaneatibus, ob certas causas simul et semel se sua Maiestas resoluere nequit: supplicant humiliter, ut sua Maiestas siue nunc, siue intra Anni reuolutionem, certo ita se resoluere dignetur, ut ea officia, tam videlícet in superioribus, unus ex suae Maiestatis fratribus, si suae Maiestati ita placitum fuerit, quam etiam in his inferioribus Regni partibus, indigenae a modo in posterum, cum decenti et sufficienti authoritate obtineant. De executione vero, quae pars Palatinatus esse dignoscitur, aut si forte unus ex suis Serenitatibus, hanc conditionem susceptturus non sit, sua Maiestas, aut sua Serenitas in trimestri consilio, aut intra Anni spatium, certam debitamque de iis scilicet executionibus et supremis Capitaneis cum Consiliariis Hungaricis, rationem initura sit.

(VI) Postulant vero hoc loco Status et Ordines, ut non sine magno Regni periculo vacantes Capitaneatus omnes, ex consilio Dominorum Consiliariorum, bene meritis et idoneis personis quamprimum conferantur, qui quidem Capitanei omnes sua officia exerceant iuxta Articulum 41. Anni sexagesimi septimi.

(VII) Item postulant et supplicant, ut sua Maiestas et ea absente sua Serenitas, ita ubique in confiniis prouidere

dignetur, ut milites ab oppressione colonorum et diuagatione per villas abstineant, et ad certa, suasque stationes in confiniis, non in villis redigantur, et stipendia eis persoluantur, quo commodius communi defensioni inuigilare possint.

(VIII) Item, de trimestri consilio statutum est, ut singulo trimestri, grauiorum negotiorum atque difficiliorum materiarum causa, terminus constituatur, ad quem frequentes Regni Consiliarii conueniant, et cum sua Caesarea Maiestate, vel eadem absente, sua etiam Serenitate, accepta quoque per literas opinione, si necesse videbitur, et tempus patietur, a remotioribus Dominis Consiliariis, res Hungaricas tam priuatas quam publicas, pro sua fide, integritate et prudentia, debito modo consultent atque tractent.

(IX) Item, ut certo numero nonnulli ex Dominis Consiliariis, pro arbitrio suae Maiestatis, vel absente eadem suae Serenitatis, lateri continenter et assidue per vices assistant, quorum opera et consilio res Regni uniuersi, praecipue quae ad trimestre consilium differri non possunt, tam quae Camerales, quam bellicae appellari solent, tractari et consultari queant; quo sua Maiestas vel sua Serenitas tam in trimestribus, quam in his continuis consilius, cum iisdem de illis pro rei aequitate, rerumque exigentia, concludere valeat.

(X) Statutum etiam est, ut Commissarii idonei constituantur, qui ante trimestre consilium omnia perlustrent, tam confiniorum quam prouentuum Regni negotia, ut qua ratione Regii prouentus in posterum melius administrari atque erogari possint, quaeue authoritas Camerae Hungaricae esse debeat, inquisitione omnium rerum, tam confiniorum quam prouentuum peracta, atque informatione a Commissariis accepta, et uti par est, atque omnino necesse, in maturam deliberationem, eo trimestris consilii tempore, deducta, sua Caesarea Maiestas, aut ea absente sua Serenitas, perpensa Consilii Hungarici sententia, constituat. Commissarii autem isti, quadrifariam institui debent, una pars eorum a maritimis finibus usque Drauum, altera pars ab eodem Drauo adusque Danubium, tertia a Danubio usque ad Comitatum Lipthouiensem et montana inclusive, quarta ab hoc Comitatu Lipthouiensi usque ad fines Transylvaniae. Ad quam quidem commissionem nominati sunt

pro Sclauonia ii quos illi Regnicolae cum Domino Bano electuri sunt in suo Conuentu. Pro ea vero ditione, quae est a Drauo usque ad Danubium, Magnifici Domini Franciscus Nadasdy et Nicolaus Palfy, item Emericus Megieri et Christophorus Petheo; pro illa ditione, quae est a Danubio usque ad Comitatum Lipthouiensem et montanas Ciuitates, Magnifici Domini Balthasar Batthiany et Stephanus Illeshazy ac Franciscus Eszterhaz et Andreas Justh; pro reliqua ditione, usque ad Polonicos et Transylvanicos fines, Magnifici Domini Simon Forgach et Franciscus Reuay, item Nicolaus Zokoly et Sigismundus Rakoczy. Intersint autem semper singulorum Comitatuum Vicecomites; ac si casu aliquo unus vel alter nominatorum Dominorum Commissariorum, ob ineuitabiles causas, praesens esse non posset[1], habent caeteri potestatem prosequendi ipsam commissionem, ita tamen ut de absentibus, praesentes suam Serenitatem certificent, ut, si necesse sit, eorum loco alii subrogari possint. Sua vero Caesarea Maiestas, vel sua Serenitas, si quos ex Dominis Germanis, vel aliis adiungere voluerit, pro suo arbitrio faciet et nominabit; ita tamen, ut ad vigesimum diem mensis Februarii proxime futuri opus aggrediantur, ut possint relationem suam, ad primum trimestre consilium, quod sit ad vigesimum diem mensis Aprilis, adferre.

(XI) Concludentes autem hanc libertatis suae plenariam restitutionem, necessarium esse ducunt, ideoque supplicant, ut sua Maiestas Caesarea ipsas libertates, iuxta praefatas conclusiones Regni generales Annorum praecedentium et praesentes quoque, re ipsa et effectiue reddere dignetur; alioquin se ad Articulos Anni 83 referunt.

(XII) Quantum ad dicam, etsi magna et extrema sit huius Regni hoc tempore paupertas, cum propter Annos steriles praeteritos, tum etiam hostiles continuas vexationes, ac militum quoque suae Maiestatis violentias, nec non varias extraordinarias contributiones, quas pro eorum permansione quotidie facere coguntur, maxime etiam propter praeteritorum Annorum contagiones, quae irrepserunt; attamen ne suae Maiestatis Caesareae clementi postulationi hac in re Status deesse videantur, offerunt suae Maiestati, ad unum Annum, de

singulis portis dicari solitis, duos florenos, duobus terminis, videlicet ad festum Sancti Georgii, et ad festum Beatae Lucae proxime adfuturum, modo et ordine in praeteritis Regni Constitutionibus specificato, exigendos, Camerae lucro incluso et intellecto, et noua portarum connumeratione facta.

(XIII) Praeterea, quia Serenissimus Archidux Ernestus, Dominus eorum Clementissimus, hactenus in promouendis huius Regni negotiis, se semper beneuolum exhibuit; idque etiam deinceps se facturum benigne offert, ideo ipsi Status et Ordines Regni pro declaranda eorum erga suam Serenitatem gratitudine (id quod sua Serenitas benigno ac grato animo, vicissim omni beneuolentia et gratia, recompensandum accipit) ad eundem Annum, de singulis portis nouiter connumerandis, suae Serenitati singulos quadraginta denarios Hungaricos, ac insuper pro Commissariis quoque Hungaris, ad inquisitionem prouentuum et confiniorum deputatis, singulos decem denarios Hungaricos, duobus praefatis terminis exigendos, dandos et contribuendos decernunt; ita nempe, ut cum ipsis Dominis Commissariis ad vigesimum diem mensis Februarii imminentis, ipsam commissionem aggredi sit necesse, exigi autem praefati decem denarii, ante praefixos terminos non possint, interim ex Camera suae Maiestatis Hungarica, eisdem Dominis Commissariis nunc statim quatuor millia florennorum Hungaricalium pro expensis mutuo numerentur.

(XIV) In caeteris Articulis a sua Maiestate in propositione designatis, quoniam appendices Dicae sunt, se ad priores Regni Constitutiones referunt.

(XV) De erectionibus tricesimarum filialium, censent in trimestri consilio, aut quando suae Maiestati visum fuerit, post factam inquisitionem, cum suis Consiliariis Hungaricis, tractandum et utiliter concludendum esse. Statuunt autem, ut loca depositionum antiqua in usum reuocentur, quae neque Germani neque Poloni, neque aliae ullae gentes, transgrediantur, sed poenaliter obseruentur ab omnibus; quae quidem obseruatio locorum depositionum incipit festo Diui Georgii proxime venturo, quo in loco super Austriacis, Articulus 42. Anni 67 confirmatur (incolis insulae Challokoez eorum libertate hac in parte integra relicta); ita nimirum, ut nec ex Aus-

tria in Hungariam, neque ex Styria in Sclauoniam vina inuehi liceat, nisi ex Hungaria quoque ac Sclauonia vicissim vina eorum, in Austriam et Styriam introducere liceat, sub poena amissionis vinorum. Statuitur praeterea, ut a modo in posterum, in Poloniam per Hungaros nulla vina conuehantur, similiter sub amissione ipsorum vinorum, sed ipsimet Poloni veniant in Hungariam, usque ad loca depositionum, pro coëmendis et auehendis iisdem vinis; quibus obseruatis, procul dubio ipsi prouentus Regni maiores fient, ac Turcici etiam exploratores ac Rasciani, Poloni item et alii id genus homines, qui sub specie negotiationis non modo ipsam Hungariam et Austriam, sed ipsum quoque Imperium ac Bohëmiam, peragrari sunt soliti, huc illucque diuagari non tam facile poterunt. Posset vero hoc loco sua Maiestas, ipsam tricesimarum exactionem ampliare et augere, quae res Fisco non parum lucri et commodi allatura esset.

(XVI) Quantum spectat ad mensurarum rationem, statutum est, ut a modo imposterum, per totum Hungariae Regnum, mensurae Budenses antiquae, in tertio decreto Sigismundi Imperatoris Anno 1405. Art. 6. specificatae seruentur, sub poena, quae in eodem decreto est sancita; rectificatio autem harum mensurarum fiat, per cuiuslibet Comitatus Vicecomitem, tam in Ciuitatibus liberis, quam etiam villis ac aliis locis, bonisque quorumlibet. Mensurae vero hae omnis generis obseruentur, a cuiuslibet loci Judice aut Domino terrestri.

(XVII) De arrestationibus conseruentur Constitutiones Sigismundi Imperatoris et Ladislai Regis, neque in posterum nonae aut decimae per Capitaneos vel alios quoscunque a rebus et pecunia arrestata, exigantur, sicut hactenus Jaurini et aliis locis est factum.

(XVIII) De gratuitis laboribus deliberet et disponat sua Maiestas vel sua Serenitas tunc, quando Domini Commissarii inquisitionem retulerint in consilio Hungarico. De continui militis intertentione, referunt se ad Constitutiones priorum Annorum, et statuunt denuo, ut indifferenter, ex omnium tam videlicet Baronum et Magnatum, quam etiam Nobilium ac suae Maiestatis etiam bonis, continui milites seruentur, ac expressa cum conditione, ne quisquam Regnicolarum milites

pro libitu ac voluntate sua ad priuata munia vel necessitates proprias, auocet, sed eosdem semper continue, in suis stationibus, sub poena in Constitutionibus expressa relinquat, et salaria eorum ad stationes statutis temporibus mittat, iuxta Articulos, Anni 78.

(XIX) De insurrectione tam generali, quam particulari, in praeteritis Constitutionibus similiter clari extant Articuli, quos seruandos esse statuunt. Et nobiles quoque insignia et nobilitatem in Cancellaria consecuti, insurgere teneantur, in modum et instar nobilium unius sessionis.

(XX) De haydonibus et equitibus liberis, priorum Annorum Constitutiones seruentur, et utantur ea in re Capitanei suis officiis et debita executione.

(XXI) Similiter de commeatu quoque conuehendo Constitutiones priorum Annorum obseruentur, signanter Articulus 13. Anni 63. super limitatione victualium editus.

(XXII) In negotio pascuationis graues et intolerabiles iniuriae ac oppressiones fiunt passim Regnicolis, quas quidem oppressiones recensere longum esset. Certum vero est plerosque militum, ut plurimum praedae causa ut se saginent e sua statione egredi, et ideo, quamuis satius esset, hanc pascuationem penitus abolere, quam quod milites cum ingenti oppressione plebis permittere, ut et stipendia percipiant et gratis quoque ipso pascuationis tempore, atque adeo per maiorem partem Anni per plebem interteneantur. Attamen in hoc pascuationis Articulo, ad Constitutiones Regni publicas Anno 78. editas se referunt. Eductio autem ipsorum equorum fiat semper cum praescitu Vicecomitis, tam ad bona Dominorum, quam etiam Nobilium, iuxta Articulos Constitutionum priorum, ac ultra spatium triginta dierum milites in pascuis non maneant, distribuanturque ipsa pascua per dictos Vicecomites. Distributionem vero hanc, siue limitationem admittant omnes indifferenter, tam videlicet Domini quam etiam Nobiles, ipsique Capitanei ac alii milites; in qua pascuatione iidem milites ipsis tantummodo pascuis utantur. Colonos vere eorumque res et bona, non impediant, neque victum ullum exigant sine precio. Quo tempore triginta dierum exacto, Comites et Vicecomites, eos si per se redire noluerint, in suas stationes repel-

lere teneantur, sub amissione officiorum; vicissim Capitanei quoque eosdem milites reducant, et damna quoque si quae ipsi milites dederint, Capitaneus cuiuslibet loci debito modo refundi curet; sub poena ultra refusionem damnorum, mille florenorum, per Comitem vel Vicecomitem de bonis Capitanei comperta rei veritate, statim et sine ullo iuris processu exigendorum; aut si bona non habeat e solutione et stipendio, quod habet, per suam Maiestatem persoluendorum. In casibus autem homicidii, furti et aliorum similium enormium scelerum, si qui in flagranti crimine deprehendentur, seruentur Articuli super huiusmodi casibus statuti.

(XXIII) Quantum ad deditionem colonorum spectat, eam utique dedita opera nemo faceret, sed potentia hostium adactus se subiicere cogitur; ut itaque similes deditiones non fiant, alia ratio nulla superesse videtur, quam ut confinia bene firmentur, et sufficientes milites interteneantur. Seruentur vero hoc loco Constitutiones Anni 1574. Art. 15.

(XXIV) De transfugis Turcis iustum est quod sua Maiestas proponit, et statuitur ea poena contra eos, qui tales transfugas impediunt, quae est in Articulo 73. in tertio decreto Ladislai Regis Anni 1498. et Trip. decreti, parte prima Tit. 14.

(XXV) Ut causantes non armis, sediure inter se agant, iustum est. Quomodo vero Castellum Baycha in alium locum transferendum, quaue ratione muniendum sit, deliberari poterit per suam Maiestatem vel suam Serenitatem, post factam confiniorum inquisitionem.

(XXVI) De pontium et viarum reparationibus referunt se ad Articulos Constitutionum Anni 66. et aliorum Annorum, et obseruentur hac in re modi, in illis Articulis declarati.

(XXVII) Sicca autem et iniusta Telonia per Comites et Vicecomites distrahantur et aboleantur ubique, sub amissione officii, qua in re obseruentur Articuli Constitutionum publicarum Anni 66. Ubi quidem liberarum quoque Ciuitatum, aliorumque priuilegiatorum libertates seruentur, iuxta decretum 3. Ladislai Regis Art. 35. et decret. 4. Art. 41. Conqueruntur enim Ciuitates liberae, ac nonnulli etiam alii priuilegiati, ab eis Telonia exigi.

(XXVIII) De calendario, etsi Status et Ordines Regni mallent, ut vetus calendarium, a tot iam Annis obseruatum, et cui se tam pauperes quam diuites longo usu accommodarant, in pristino suo Statu permaneret; volentes tamen se pie et clementi suae Maiestatis admonitioni accomodare, non refragantur quidem, ut deinceps noui et reformati calendarii usus sit, hoc tamen per expressum declaratum esse volunt, se illud, nullius alterius, quam sola et unica Regia suae Maiestatis authoritate, introductum admittere, et maneant expeditiones et judicia hactenus, siue sub nouo siue sub veteri calendario facta, in suo vigore.

(XXIX) Quod si qui nouas bonorum et iurium possessionariorum quorumuis, nec non syluarum, piscinarum, aquarum, pratorumque et metarum occupationes facere, de caetero attentauerint, extunc ad instantiam partis laesae, siue actoris cuius interest, facta more solito, intra Anni spatium, certificatione seu citatione, in praesentiam sedis illius Comitatus, in quo talia bona sita esse dignoscuntur, sedes iudiciaria illius Comitatus causam ipsam, extra seriem aliarum causarum, longo litis processu terminari consuetarum, leuare, ipsasque partes vel earum legitimos procuratores audire debeant. Quo pacto, si necesse fuerit, Vicecomes cum sibi adiunctis Judice Nobilium et Jurato Assessore, ad facies bonorum controuersorum, proficiscatur, ac probabilia quaeuis documenta colligat, remque deinde totam in ipsa sede primitus celebranda, referat, qua relatione facta, ipsa sedes iudicium faciet: quod iudicium, ut hactenus moris fuit, penes literas exmissionales statim exequatur, contradictione, inhibitione et repulsione, partium non obstantibus. De damnis porro, quae interea donec ipsa bona violentus occupator in suis manibus habuit, vel etiam tempore occupationis secuta sunt, item de poena violentiae seruentur Constitutiones Anni 63.; hoc addito, quod si ad executionem sententiae, ipse Vicecomes insufficiens fuerit, extunc Comitis, aut si necesse sit, etiam supremi Capitanei authoritas accedat, ipsaque sententia omnimode exequatur, sub amissione officii, tam Comitis, Vicecomitisque, quam etiam supremi Capitanei. Quod si vero Vicecomes, propter hostium metum, ad facies loci proficisci non posset, extunc testium, documentorumque

collectio, nec non ipsa executio sententiae fiat de loco finitimo ipsis bonis nouiter occupatis vicino. Item noua occupatio hoc loco intelligitur, quae nouiter fit, ac ipsa citatio intra Anni reuolutionem a die occupationis computatam, fieri debeat, quae si intra Anni spatium propter aliquas causas modo praedeclarato exequi non posset, habeat nihilominus suum vigorem, exequaturque quando poterit, iuxta modum supra declaratum. Insuper causae similium aliarumque occupationum, quae hactenus iuxta Articulum, Anni 42. passim in Slauonia et Comitatibus, atque etiam Tabula Regia inchoatae ac executae sunt, in eo maneant statu et processu ac vigore, quo nunc sunt. Quae vero causae occupationum veterum inchoatae nondum sunt, prosequantur omnes, nullis exceptis, iuxta easdem Constitutiones Anni 42. et aliorum Annorum sequentium. Et nihilominus, si quis causantium per huiusmodi sententias in causis occupationum nouarum se se aggrauatum iri senserit, liceat ipsi extra dominium ipsorum bonorum appellatione, in Curiam Regiam fienda, vel simplici vel etiam gratiae noui iudicii remedio uti, ac ius suum stabilire et in melius reformare.

(XXX) De Judicis Octaualibus et Locumtenentiae celebratione, referunt se ad Articulum Anni 82.; hoc declarato et statuto, ut deinceps pro Comitatibus partium superiorum, Octaualia eorum Judicia, in Ciuitate Eperyes celebrentur, in quibus Judiciis pro Praelatis nominantur Domini Benedictus Beiczy, Praepositus Ecclesiae Agriensis, vel Mattheus Paczona eiusdem Ecclesiae Agriensis Cantor, loco autem Baronum Magnifici Domini Nicolaus Dresfy ac Joannes Priny, vel Michaël Byudy. In Appellationibus penes Reuerendissimum Dominum Locumtenentem suae Maiestatis et Dominum officii Palatinalis Locumtenentem nominantur Praelati Reuerendissimi Domini Episcopi Martinus Pethe Waradiensis, ac Joannes Cherody Tininiensis et Paulus Zeghedy Chanadiensis; Barones vero Spectabiles et Magnifici Domini Stephanus Bathory Judex Curiae, Simon Forgach et Franciscus Reway vel Paulus Czobor, aut Stephanus Illeshazy. In Judiciis Posoniensibus pro Praelatis nominantur Domini Andreas Monoszlay, Praepositus Posoniensis, vel Petrus Ra-

dovitius Vicarius Nittriensis. Pro Baronibus Magnifici Domini Michaël Bakyth vel Joannes Listius. In Apellationibus penes Reuerendissimum Dominum Locumtenentem et Dominum officii Palatinalis Locumtenentem, Reuerendissimi Domini Joannes Kutasy, Episcopus Quinqueecclesiensis, Stephanus Mathesy, Episcopus Wacziensis et Joannes Cherody, Episcopus Tininiensis. Item Magnifici Domini Franciscus Reway, Stephanus Illeshazy et Paulus Czobor, aut Caspar Draskowith.

(XXXI) Habeat autem authoritatem Dominus Locumtenens loco absentium alios constituere, iuxta priores Constitutiones.

(XXXII) In Sclauonia quoque seruentur termini Octauales, fiantque in eis iudicia.

(XXXIII) Item quia Commissiones, quae inter Hungariam et Austriam ac Poloniam et Morauiam superioribus Annis institutae fuerant, cum propter subsecutam mortem eorum, qui ad eas nominati fuerant, tum etiam alias causas ad effectum perduci non potuerunt; ideo pro ea commissione, quae inter ultra Danubianos et Austriacos et Styrienses fuit instituta, nominantur pro idoneis Commissariis: Reuerendissimus Dominus Stephanus Mathesy, Episcopus Waciensis, Magnifici Domini Franciscus Reway et Stephanus Illeshazy, nec non Magister Martinus de Zombathel, Domini Locumtenentis Prothonotarius, quibus Vicecomites quoque cuiuslibet Comitatus, ac nomine Fisci Director Causarum Regiarum adiungatur. Pro ea, quae est inter Morauos ac fideles Regnicolas Hungaros, nominantur: Reuerendissimus Dominus Joannes Kutasy, Episcopus Quinqueecclesiensis, Magnifici Domini Nicolaus Dresfy et Joannes Joo, Personalis Praesentia ac Magister Gregorius Balogh Prothonotarius Domini Judicis Curiae, quibus similiter Vicecomes Comitatus et Fisci nomine Director adsit. Ad eam, quae est inter Polonos et Comitatus Scepusiensis Arwensis et Saaros et alios circa confinia Polonica constitutos Regnicolas, nominantur Reuerendissimus Dominus Martinus Petheő, Episcopus Waradiensis, item Magnificus Dominus Stephanus Homonnay et Dominus Sebastianus Theőkőly, nec non Domini Nicolaus Zokoly et Magister Va-

lentinus Vizkelety Personalis Praesentiae Prothonotarius, quibus quoque adiungantur Vicecomes cuiuslibet Comitatus, et Fisci nomine Director Causarum suae Maiestatis. Qui cum Commissariis aliarum nationum, penes instructionem conformem, ad loca litigiosa proficiscantur, cognitisque partium differentiis, et earundem propositionibus et allegationibus auditis, admissis etiam earundem partium quibusuis probabilibus documentis, ea statuant, exequantur et definiant, de dictis litigiosis metis, quae de iure Regni visa fuerint. Quod si autem vota forte utriusque nationis Commissariorum aequalia forent, extunc seruentur Constitutiones Anni 52. Art. 34. Quod si praeterea aliqui ex iam nominatis Commissariis, ob graues causas, proficisci non possent, habeant potestatem caeteri Commissarii loco absentium alios idoneos eligendi et secum accipiendi. De tempore et loco, quo Commissarii conuenire debeant, concludatur in trimestre consilio proximo.

(XXXIV) Sclauonia quoque ad effectum perducat suam Commissionem, de qua superiori anno octuagesimo secundo conclusum fuit.

(XXXV) Item Nobilium e suis bonis pulsorum digna habenda est ratio, ne videlicet ad decimarum solutionem compellantur. Qua in re seruentur Articuli superiorum Conventuum.

(XXXVI) Item statutum est, ut in Regno Sclauoniae, quod ad intertentionem Haramiarum attinet, omnes illi Status et Ordines aequalia onera ferant.

(XXXVII) Item supplicant Status et Ordines Regni suae Maiestati, dignetur modum inuenire, ut bona ad Austriam oppignorata redimantur, ac ut pecunia Hungarica in Regnis suae Maiestatis indifferenter ubique valeat et exponi possit, iuxta Constitutiones superiorum Annorum.

(XXXVIII) Supplicant praterea tam Comitatus Mosoniensis quam etiam Soproniensis ac Beregh, ut eis sua Maiestas de Comitibus prouidere dignetur. Conqueritur hoc loco Comitatus Soproniensis, quod Capitaneus ex Kismarthon Dominus Kolonitsch, nonnullos ex Comitatu, signanter autem Dominum Nadasdy, eiusque colonos, item ciues Sopronienses, ac Nobiles Comitatus Mosoniensis variis molestiis et violentiis afficit; et ideo supplicatur suae Maiestati, nomine

publico, dignetur modum inuenire, ut dictus Capitaneus ab exercendis violentiis cesset, ne alioquin maiora inconuenientia sequantur.

(XXXIX) Supplicatur quoque suae Maiestati, nomine Statuum, ut sua Maiestas beneficia alienigenis collata, imposterum indigenis conferre, oppignorata autem redimere, et ordini Ecclesiastico reddere dignetur, iuxta publicas Constitutiones praecedentium Annorum.

(XL) Item statuendum esse censent Status, ut in liquidis debiti, deinceps ubique Judices Nobilium usque ad summam viginti florenorum possint executionem facere, partium autem aliqua non contenta iudicio, iudicialium, possit Appellatio fieri ad Comitatus Sedem, sed non ultra.

(XLI) Item in negotio arendationis Decimarum, obseruentur Constitutiones priorum Annorum.

(XLII) Caeterum conqueritur Comitatus Zatthmariensis, cum nonnullis aliis Comitatibus, quod cum iuxta earum consuetudinem, de bonis suae Maiestatis, quempiam fugitiuum colonum repetunt, prouisores tamen suae Maiestatis nullam nec sententiam neque executionem iudicum curant; statutum itaque est, ut hac in re publicae Constitutiones Regni obseruentur.

(XLIII) Quia Articulus Anni 63. de deliberatis homicidiis editus, a nonnullis causantibus perperam intelligitur, et saepe vexationis tantum gratia nonnulli euocantur; ideo ne posthac similes vexationes fiant, statutum est, ut quicunque causantium in his deliberati homicidii causis succubuerit, contra aduersam partem, in poena indebitae actionis ipso facto conuincatur. Si autem quisquam homicidarum, in eo Comitatu, in quo homicidium patratum est, bona non habeat, extunc de tali homicida iudicium faciet is Vicecomes aut Comitatus, cuius iurisdictioni subiacet, modo et ordine in praefato Articulo declarato.

(XLIV) Supplicant quoque suae Maiestati humillime Status, ut Praepositarum Thurocziensem, sua Maiestas indigenae alicui bene meritae personae, quae intra Anni spatium Conuentum illum, pro bono publico, executionibusque facien-

dis restauret, conferat. Et de hac re sua Maiestas clementer deliberabit.

(XLV) Item conqueruntur partium superiorum Ciuitates liberae, quod saepe ad quamlibet Capitaneorum voluntatem et commissionem, insurgere coguntur, ubi postea vel ad fossarum cauationem, vel piscationes, aliasque similes Capitaneorum proprias operas adhibentur. Quae res cum eis iniuriosa sit, supplicant suae Maiestati, ut ad insurrectionem non compellantur, nisi quando Comitatus et Nobilitas insurgit. Item statuitur, ut in causis spiritualibus bracchia Regalia deinceps Comes, Vicecomes ac supremi Capitanei exequantur, nisi legitimum aliquod impedimentum obstiterit.

(XLVI) Item quia sigillum Capituli Castriferrei longo usu et vetustate attritum esse perhibetur, statuendum esse censetur, ut illud de nouo conficiant, siue in argento siue in aere, ut ipsi Capitulo visum fuerit; ita tamen, ut illud vetus in Conuentu ipsius Comitatus Castriferrei productum, in praesentia omnium disrumpatur. Quia vero Prothocolon Abbatiarum Zalauuar et Kapornak, cum literis ibidem seruatis, in Capitulum Castriferrei conseruandi gratia deportatum fuit, teneatur idem Capitulum Castriferrei legitimis praeceptoriis literis, ad partium instantiam, requisitum, ea quae illic habentur reinuenire et sub sigillo more solito extradare; interim donec Deo volente ipsi Conuentus restaurari poterunt; vel conferat sua Maiestas utramque Abbatiam bene meritae spirituali personae, quae eius conseruatorii curam gerere possit.

(XLVII) Supplicat etiam Comitatus Mosoniensis, committat sua Maiestas Capitaneo Owariensi, ut de bonis quoque illius arcis in medium caeterorum contributionem facere permittat, ad usus publicos; hactenus enim permittere noluit.

(XLVIII) Postremo quia Egregius Georgius Debreczeny, alias Vice-Magister Tauernicorum Regalium et iuratus assessor Sedis iudiciariae suae Maiestatis, durantibus hisce generalibus Regni Comitiis, nescitur unde motus, quaue temeritatis audacia et insolentia ductus, non habita ratione publici salui conductus, neque contentus eo, quod paucis ante diebus in publica congregatione Regnicolarum, uniuersos utriusque

Ordinis Consiliarios suae Maiestatis publice iniuriosis et illicitis verbis affecerat, eosdem vice-iterata in supplici etiam quodam suo libello, dicto Serenissimo Archiduci exhibito, conspiratores ac tumultuarios, publicaeque fidei et salui conductus turbatores et violatores appellare et nominare, et per hoc honorem, aestimationem ac authoritatem ipsorum maxime laedere, consultationemque et tractationem publici boni interrumpere veritus non fuit. Ideo Status et Ordines, praehabita matura eorum intra se deliberatione, uno eodemque consensu, praescriptos Dominos Consiliarios a praescripta diffamatione et dehonestatione per dictum Georgium Debreczeny tum oretenus tum scripto, modo praemisso, ausu temerario facta, tanquam falsa et iniqua, immunes, liberos et modis omnibus absolutos esse comperientes decernunt; ac praesenti Articulo constituunt, eundem Georgium Debreczeny propter praetactam Dominorum Consiliariorum, sub praesenti Dieta inique factam diffamationem, nec non salui conductus violationem et pacis fideique publicae turbationem, in notam perpetuae infidelitatis, amissionem scilicet capitis ac proprietatis et perpetuitatis uniuersorum bonorum, et iurium suorum possessionariorum, rerumque mobilium quarumlibet Fisco Regio applicandorum, ubiuis et in quibuscunque Ciuitatibus, intra ambitum Regni huius Hungariae et partium ei subiectarum existentium et habitorum incurrisse.

Nos itaque premissa supplicatione dictorum fidelium nostrorum subditorum, Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, caeterorumque Statuum et Ordinum praedicti Regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum clementer admissa, praedictos uniuersos et singulos Articulos modo praemisso nobis praesentatos, praesentibusque literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eis contenta (demptis duobus Articulis, uno de vinis Austriacis, de quibus in proximo inferioris Austriae Conuentu tractabitur, altero autem de Praepositura Thuurocziensi, quae per nos pro fundando Collegio, instituendoque in Hungaria gymnasio et seminario spiritualium Hungaricarum personarum, Jesuitis est collata) ratos, gratos et accepta habentes, eisdem nostrum Regium consensum bene-

uolum pariter et assensum praebuimus, illosque et quaeuis in eis contenta, authoritate nostra Regia, acceptauimus, approbauimus et confirmauimus; offerentes nos clementer, quod praemissos omnes Articulos, in omnibus suis punctis, clausulis et Articulis, tam nos ipsi obseruabimus, quam per alios omnes fideles subditos nostros, cuiuscunque status et conditionis existant, obseruari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in arce nostra Regia Pragensi, vigesima octaua die Mensis Januarii, Anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo octauo, Regnorum nostrorum Romani decimo tertio, Hungariae et aliorum decimo sexto, Bohemiae vero Anno similiter decimo tertio.

IV.

HORVÁT- ÉS TÓTORSZÁGI GYŰLÉSEK

1582—1587.

HORVÁT- ÉS TÓTORSZÁGI GYŰLÉSEK.

1582—1587.

I.

Ungnád Kristóf horvátországi bán 1582. april első napjára, Zágrábba összehívta Horvátország és Slavónia rendeit.

Károly főherczeg — a szomszéd Stiria ura, ki Rudolf király megbizásából, az 1578-ik évi magyar országgyűlés megegyezésével, Horvátország hadi ügyeinek legfőbb igazgatását kezeiben összpontosítá — ezen gyűlésre báró Teuffenbach Servátius haditanácsost, és *Hallek* Vitust, a slavóniai véghelyek főkapitányát rendelte biztosaiul. De az utóbbit súlyos betegség gátolta a megjelenésben. Ennek következtében Teuffenbach báró egyedül képviselte a főherczeget, és a gyűlés megnyitása után bemutatá propositióit.

Károly főherczeg, a rendeket kegyelméről biztosítva, előadja, hogy mily buzgalmat és áldozatkészséget tanusított a véghelyek megoltalmazása körül. Nem kimélte sem a maga vagyonát, sem tartományainak jövedelmeit. Erődítményeket kezdett építeni, és azokat be fogja fejezni. Reméli, hogy a rendek támogatni fogják.

Felhívja a rendeket, erősítsék meg Kapronczát és az ehhez közel fekvő Dernye erősséget, melyet a Száva áradásai megrongáltak. Kapronczától Kőrösig és Ivanicsig, valamint Czázma felé, a törökök berohanásainak megakadályozására, emeljenek torlaszokat. Ivanics, Szent-Kereszt, Kőrös, Breszt, Szredicski és Szent-György várakat hozzák jó karba és ajánljanak e czélra ingyen munkákat. Rendelkezzenek a korábbi években megajánlott és le nem szolgált ingyen munkák behajtásáról. A Kulpa-vonal védelmére rendelt csapatot szapo-

rítsák. Végre, mivel a mult évben bő termés volt, ajánljanak a hadak ellátására, ingyen gabonát. [1])

A rendek ezen előterjesztést mindjárt az első napon tanácskozás tárgyává tették, és megállapították a válasz szövegét.

Köszönik a főherczeg kegyelmének nyilatkozatait, és igyekezni fognak, hogy hűséges szolgálataikkal megérdemeljék azt. Hálájokat tolmácsolják mindazokért, a miket hazájok érdekében a főherczeg tett. Ők a magok részéről készek minden áldozatra. De az ország lakói szomorú állapotban vannak; öt éven át szűk termés volt, minélfogva a jobbágyok alig tudták magokat az éhhaláltól megóvni. Az ország egyébkint is hanyatlott. Slavóniában hajdan tizenötezer porta adózott; jelenleg alig háromezer porta van. Horvátországból pedig csak egy végvár, Ripach, van még keresztény kézben. Mindamellett, a mi hatalmokban áll, azt meg fogják tenni, hogy a végveszélyt elhárítsák.

A legszükségesebb, Breszt és Szredicski várak fölépítése. Mivel azonban a Kulpán innen nincsen tölgyfa, a Kulpán túli részekről pedig a szállítás nagy veszélylyel jár, — a törökök nagy őrségök lévén Kosztaniczában; — a rendek készek közfelkelést rendelni, és a Kulpa folyam partjain tábort ütni, míg a jobbágyok a tölgyfát vágják és elszállítják. A főherczeg szintén parancsolja meg a horvátországi és slavóniai kapitányoknak, hogy ha a bán által felhivatnak, ők is küldjék hadaikat a táborba; továbbá a Károlyváros közelében levő hajóhidat bocsássák Breszt várához, a-hová egy építészt is rendeljenek a szükséges szerszámokkal.

A fölépítendő két várat őrséggel ellátni nem képesek. Mindazáltal a Kulpa-vonal védelmére régebben felajánlott 100 gyalogon felül még ugyanannyit fognak felfogadni és fizetéssel ellátni.

Ivanics megerősítésére ingyen munkákat rendelnek. De a többi várakról, addig, míg Breszt és Szredicski épül, nem képesek gondoskodni. A Kapronicza közelében levő dernyei

[1]) Az előterjesztést nem írják. Tartalmát megismerteti a rendek válasza.

erőd tárgyában felhívták a főherczeg figyelmét arra, hogy Kapronczа várához számos és vagyonos jobbágy tartozik, a kiket a várak erődítésére kellene fölhasználni; azonban Globyczer János, kapronczai kapitány, saját földjeinek művelésére és halászatra használja azokat. Ezen eljárása annyira felháborítá a rendeket, hogy többen a főurak és nemesek soraiból, különösen Varasd megye rendei, óvás alakjában kinyilatkoztatták, hogy a míg a kapronczai jobbágyok nem teljesítik kötelességöket, ők sem fogják engedni, hogy jobbágyaik a reájok rótt ingyen-munkákat végezzék. Arra kérik tehát a főherczeget, parancsolja meg a kapitánynak, hogy a kapronczai jobbágyok ingyen munkáját Dernye és Szent-György várak megerősítésére fordítsa.

Végre fölkérik a főherczeget, ne rójon reájok új terheket, és ne kívánja tőlök, hogy ingyen ajánljanak gabonát. Ezt most könnyen lehet vásárolni és hajókon szállítani. [1])

Ezen válaszirat magában foglalta a gyűlés legjelentékenyebb határozatait. A következő két napon a rendek még némely részletes intézkedést tettek Breszt várának erődítési munkálatai tárgyában, a melyeknek költségeire a zágrábi püspök, a gyűlés színe előtt, ezer forintot ajánlott föl.

A nyolczadi törvényszék üléseinek megnyitását május első napjára tűzték ki. Az ülnökök fizetésére, minden füst után, 10 denár adót vetettek ki.

Az utak és hidak javitásáról rendelkeztek. A Horvátország és a szomszéd tartományok között fenforgó határ-bonyodalmak megszüntetésére, a pozsonyi országgyűlés fölhivására, biztosokat választottak. Végre több magán ügyet intéztek el.

Ezek után a gyűlés april 3-án eloszlott. [2])

II.

Három hónap sem telt el, és a bán újból összehivta a rendeket Zágrábba, junius 24-ére.

Ez alkalommal nemcsak *Károly* főherczeg, hanem Er-

[1]) A gyűlés felirata a »Protocollum Regni Congregationum« czimű kéziratban, a zágrábi tartományi levéltárban. — Lásd *Irományok*. I. szám.

[2]) A gyűlés végzései, ugyanott. — Lásd II. szám.

neszt főherczeg is — ki *Rudolf* helyett Magyarországot kormányozta — küldött biztosokat; az utóbbi gróf *Thurn Józsefet*, a horvátországi végvárak főkapitányát és *Kolaus György* pettaui kapitányt; az előbbi *Lossdorf Bernátot.*

Az Erneszt főherczeg nevében benyújtott előterjesztés arra buzdította a rendeket, hogy hazájok maradványainak megoltalmazásáról gondoskodjanak. A főherczeg elismerését fejezi ki az utolsó gyűlésen Breszt és Szredicski várakra tett ajánlataik fölött; mivel azonban Szent-György, Dernye és a többi végvárakban nem kevésbbé szükségesek az erődítési munkálatok: nagyobb segély megszavazására hívja fel őket; valamint azon kérdés eldöntésére: vajjon a romlásnak indúló hrasztoviczai és topuszkai erősségeket végkép le kell-e rombolni, vagy ujra fölépíteni. A topuszkai vár ügyében azt ajánlja, hogy annak őrséggel való ellátását a zágrábi püspök vállalja magára; ha pedig erre nem hajlandó vagy nem képes, adja át a várat, az apátság birtokaival, a királynak, a ki kárpótlásúl kétszáz tallért fizetne évenkint a püspöknek. A zágrábi káptalannal is tárgyalások indítandók meg Sziszek várának átengedése ügyében.

Hrasztovicza iránt *Károly* főherczeg terjesztett elő javaslatot, a mely szerint ama vár föntartása, költség hiányában, nem lévén lehetséges, azt le kellene rontatni és őrségét egy más végvárban helyezni el. Ugyanő, testvérének az ingyen munkák megajánlására vonatkozó kivánatát támogatva, különösen a Károlyváros mellett levő erődítményeket ajánlotta a gyűlés figyelmébe.

Végül Erneszt főherczeg azon óhajtását fejezte ki, hogy a Kulpa vonal védelmére tartott 200 gyalog a bán és közvetve Károly főherczeg parancsai alá helyeztessék; és hogy a török területre csak a bán engedélyével lehessen betöréseket eszközölni. [1])

A rendek — végzéseikben — sajnálatukat fejezik ki a fölött, hogy Breszt és Szredicski váraknál az erődítési munkálatokat nem lehetett megkezdeni, mivel Károly főherczeg az utolsó gyűlés által (a munkások megoltalmazása, a hajó-hid és

[1]) A főherczegek előterjesztéseit csak a végzésekből ismerjük.

szerszámok küldése tárgyában) hozzá intézett kérelmeket nem teljesíté. A munkálatok megindítására ujabb határnapot tűznek ki. Szent-György, Ivanics és a Károlyváros melletti erődítményekre ingyen munkákat rendelnek.

Károly főherczegnek Hrasztovicza lerontására vonatkozó javaslatát fájdalommal veszik tudomásul; mert az inkább kétségbeesést kelt, mint reményt az ország föntartására. Utalva a lerontásból eredhető veszélyekre, Isten és a világ előtt óvást emelnek az ellen. Magok részéről azt javasolják, hogy miután Breszt váránál az erődítési munkálatok be lesznek fejezve, Hrasztovicza lakói telepíttessenek oda, és itt a város, az alsó erődítményekkel, rontassék le, ellenben a felső vár erősíttessék meg, és elégséges számú őrség helyeztessék belé. Erneszt főherczeget fölkérik, hogy úgy a királynál, mint Károly főherczegnél legyen közbenjáró; eszközölje ki, hogy Breszt, Szredicski és Letovanics várakba őrséget küldjenek; mert a rendek által tartott hadak azon helyek megoltalmazására elégtelenek.

A topuszkai és sziszeki várak átengedése tárgyában biztosokat választottak, a kik a zágrábi püspökkel és a zágrábi káptalannal tárgyalásokat indítsanak meg.

A Kulpa-vonal védelmére tartott gyalogokra nézve a tényleg fennálló viszonyok föntartását kivánják. Ellenben helyesnek tartják, hogy a bán engedélye nélkül senki se intézhessen török területre betörést.

Végül a rendek egy sérelem megszüntetése végett fordulnak Erneszt főherczeghez. Ugyanis a gyűlés színe előtt megjelenvén Batthyányi Boldizsár és Istvánfy Miklós követei, előmutatták Radeczy István királyi helytartó oklevelét, melynek erejénél fogva a horvát- és tótországi hatóságokat utasítja, hogy a két főur birtokain levő jobbágyoktól az ingyen munkákat és a füstpénzt be ne hajtsák. A rendek kivánják, hogy a király tiltsa el a helytartót ily oklevelek kiállitásától, a melyek az ország szabadságait sértik, és a bán hatóságába avatkoznak parancsolja meg továbbá a két főúrnak, hogy a végzések ér-; telmében, és más főúrak példájára, kötelezettségeiknek pontosan feleljenek meg. [1])

[1]) A gyűlés végzései ugyanott. — L. III. szám.

III.

Az 1583-ik év első hónapjaiban tartott pozsonyi országgyülés befejezése után, a horvátországi bán, junius 3-ára Zágrábba gyülést hivott össze, a melyen az országgyülésről visszatért követek az ott alkotott törvényeket bemutatták. Ezek, szokás szerint, kihirdettettek.

Ungnád bán, a király nevében, és Hallek Vitus főkapitány, mint Károly főherczeg küldötte, a véghelyek elhanyagolt állapotára hivta föl a rendek figyelmét. Ezek Szent-György, Kapronczа, Kőrös és Ivanics várak megerősítésére ingyen munkákat ajánlottak meg, és egyúttal kimondották, hogy azokban az egy telkes nemesek is kötelesek részt venni. Az al-bán utasíttatott, hogy mindazokat, a kik e tekintetben kötelezettségöknek megfelelni vonakodnak, erőhatalommal szorítsa rá. A főkapitány pedig fölkéretett, hogy az erődítési munkálatoknál elfoglalt jobbágyokat és egy-telkes nemeseket oltalmazza meg a portyázó török csapatok támadásától; továbbá, hogy minden véghelyre küldjön egy épitészeti felügyelőt.

A király kívánta, hogy Varasdon a ferencz-rendnek elégett zárdája élelmiraktárrá alakíttassék át. A rendek ehhez nem adják beleegyezésöket. »Mivel — ugyanis — a zárdát a hajdani magyar királyok az isteni tisztelet czéljaira emelték,« nem érezik magokat feljogosítva, hogy azt világi czélokra fordítsák.

A király azon kivánatát, hogy gabonát ingyen ajánljanak a hadsereg élelmezésére, szintén nem teljesitik. Mivel, tudomásuk szerint, a régebben ajánlott gabonát sokan még nem szolgáltatták be: az al-bánt utasították, hogy azt hajtsa be. Egyúttal kijelentették, hogy a jövő gyülésen ujabb ajánlatról fognak tanácskozni.

A szállitóknak fizetendő fuvar-díjak meghatározását is a jövő gyülésre halasztották, a melyet már most július 22-ére kihirdettek.

A kapronczai kapitány ellen a korábbi gyüléseken is emelkedtek panaszok; névszerint azért, mert a várhoz tartozó jobbágyokat saját földjeinek művelésére használja föl. Most

súlyosabb vádak kerültek ellene szőnyegre; hogy t. i. több birtokot erőhatalommal elfoglalt, az ország szabadságait megsértette, az igazságszolgáltatás menetét akadályozza. A rendek azon kérelemmel fordúlnak a királyhoz: »vesse ki körükből« az erőszakos kapitányt; míg a főkapitányt — a kit magasztalásokkal halmoznak el — fölkérik, hogy azokat, a kik a kapronczai kapitánynak törvényellenes tetteiben segitségére vannak, fékezze és büntesse meg. [1])

IV.

A július 22-re kihirdetett gyűlés ezen napon csakugyan megtartatott.

Azonban a király által kért gabonát — a rendek most sem ajánlották meg. Utaltak arra, hogy a termés szűken ütött ki. Egyúttal sürgették az utolsó ajánlat hovafordításáról a számadások előterjesztését.

Hasonlag nem voltak a rendek rábirhatók, hogy a Kulpavonal védelmére rendelt gyalog-had létszámát 200-ról 400-ra emeljék. A 200 gyalog fizetésére minden füst után 2 forintot szavaztak meg. Intézkedtek a füst-pénz és az ingyen-munkák hátralékainak behajtásáról.

A király újolag előterjesztette azon ajánlatát, mely szerint Sziszek vára- és tartozékaiért a zágrábi káptalannak, cserében, megfelelő értékü birtokokat kész adni, Slavóniában vagy Magyarországban. A rendek megjegyezvén, hogy Slavóniában a királynak nincsenek birtokai, fölkérik őt, hogy a mennyiben magyarországi birtokokat ajánlana, a káptalannal közvetlenul bocsátkozzék tárgyalásokba, és kösse meg az alkut.

Tekintettel a szűk termésre, szabályozzák az üzletet, mely a gabona és tengeri só becserélésénél köttetik.

Végül több magán-ügy tárgyaltatott. [2])

V.

Ungnád Kristóf, a ki 1578 óta viselte a báni tisztet, 1584 elején lemondott hivataláról. A király *gróf Erdődy Tamást*

[1]) A gyűlés végzései a zágrábi protocollumban. — Lásd IV. szám.

[2]) A gyűlés végzései ugyanott. — Lásd V. szám.

Az 1583-ik é
gyűlés befejezése u
rábba gyűlést hiv
tért követek az
szokás szerint, k
Ungnád
tány, mint Ká
állapotára hi
Kaproncza,
munkákat a
ban az egy
utasíttato
göknek n
főkapitá
elfoglal
a port
végh

get
ne
h

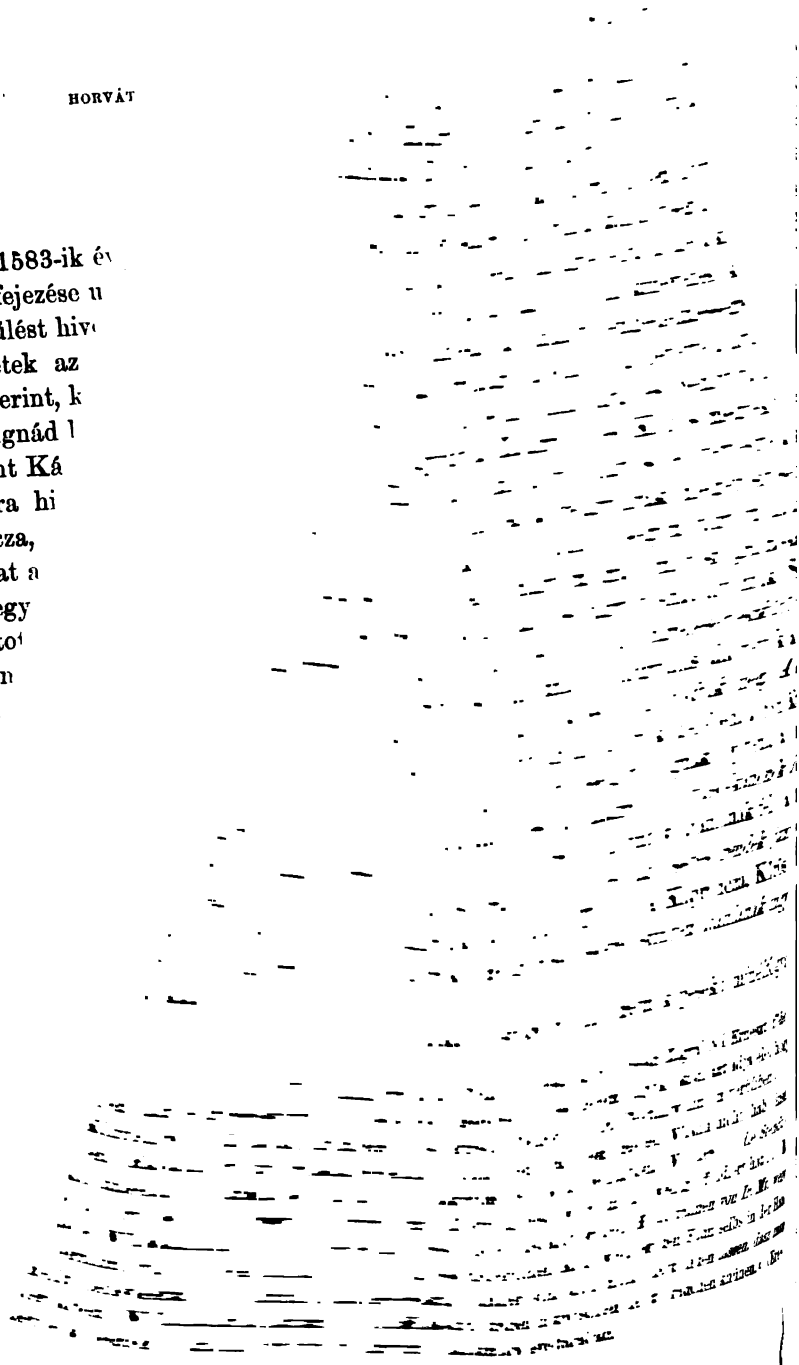

súlyosabb
lokot
sértett
azon
az
...

...ot fognak tartani, és a költségek fede-
...in 2 forintot vetnek ki. A mennyiben a
...leg maradna, azon a bán hadakat fogad-
...hegyek oltalmára, az oláh rablók betöré-
...gett. Ezzel kapcsolatban panaszt emelnek
...yányi Boldizsár, Istvánfy Miklós és Zrinyi
... korábbi gyűléseken megszavazott adóknak
...részéről megfizetését megtagadják; minél-
... és nemesek óvás formájában kijelentették,
...kötelezettségeiket nem teljesítik, ők is az adók
...gják tagadni. — A rendek fölkérik tehát a
...endeletet a bánnak, hogy fegyverhatalmával
...iszegülőket engedelmességre.
...en gabona, Sziszek vára és a varasdi magtár
...lik az utolsó gyűlésen tett nyilatkozatukat. A
...rgyában pedig a magyarországi törvényekre
...melyek Horvát- és Slavonországban is érvény-

...dek, midőn az említett ingyen munkákat és adót
...ák, nem mulasztották el Slavónia szomorú állapo-
...tni. Lakossága tetemesen megfogyott; a szerencsét-
...yok, nem birván elviselni a reájok nehezedő terhek
...megesen kivándorolnak. A rendek tehát Károly fő-
...ez folyamodnak, kérve, hogy Stiria és Krajn ren-
...Slavónia védelmére segélyt eszközöljön ki. E mellett
... kérelemmel is fordulnak hozzá.
...gyanis *Thurn* gróf, a horvátországi véghelyek főkapi-
...a gyűlésre küldött követei által bejelenté, hogy Hrasz-
...a városnak sőt külső erődítményeinek lerontása keresztül-
...tt; sőt fenyegetődzött, hogy magát a várat is le fogja
...tni, ha a rendek a védelem eszközeiről nem gondos-
...ak.

Ezen jelentés nagy felháborodást idézett elő, melyet a bán (a régi és az új) csak nagy bajjal tudott lecsillapítani. [1])

[1]) Ungnád Dávid idézett jelentésében olvassuk: »Und wiwol anngs bey hohen und niedern der Einräuszung Chrästowitz halben ein rosz gewürbel . . . so haben doch die baiden Whannen das geschray . . festillt.«

A rendek kinyilatkoztatták, hogy már a város lerontását is nagy szerencsétlenségnek kell tekinteniök; főleg a Kulpa és Száva közötti terület lakói a végső veszélynek vannak kitéve minélfogva kivándorlásról gondolkodnak. A rendek tehát úgy a királyt, mint Károly főherczeget arra kérik, parancsolják meg a főkapitánynak, hogy Hrasztovicza várát ne rontsa le, sőt inkább kitelhetőleg erősítse és védje meg.

Az új bán is tett a gyűlésnek előterjesztést, néhány kisebb erődítmény ügyében, a melyekre a rendek ingyen munkákat ajánlottak meg. Megállapíttatott továbbá, hogy az ország privilegiumjai, melyek eddig a zágrábi nagyprépost őrizetére valának bizva, ezentúl a zágrábi sz. István-egyház kincstárában, az ország pecsétje alatt, őriztessenek.

Az új albán ellen a gyűlésen, némelyek a rendek közől súlyos vádakkal léptek fel; hogy gyilkosokat tart szolgálatában, és hogy önkényesen idegen jószágokat foglalt el. Az albán arra válaszolá, hogy az első vád tárgyában per foly. A másik pontra nézve kijelenté, hogy ha bebizonyíttatik, hogy illetéktelenül bir valamely jószágot, kész azt visszabocsátani. A rendek intézkedtek, hogy a jogos tulajdonosok igényeiket, az albánnal szemben érvényesíthessék.

Végre a nyolczadi törvényszék ülnökei megválasztattak, és több magánügy intéztetett el. [1])

Ezen végzések megalkotása csak két napot vett igénybe. A rendek már april 12-én délben meghívták a magok körébe a királyi biztost, és értesítették, hogy a király és Károly főherczeg előterjesztéseinek minden pontjára nézve megállapodásra jutottak; és hogy végzéseiket irásban fogják átnyújtani. Ez másnap meg is történt.

A kir. biztos megütközött ugyan azon, hogy a rendek csak végleg megállapított végzéseiket mutatták be neki, és így a további tárgyalások útját elzárták. De midőn értesült, hogy ezt a régi gyakorlat így hozza magával, megnyugodott. És a gyűlés szétoszlott. [2])

---

[1]) A végzések ugyanott. — Lásd VI. szám.

[2]) »Es ist mir zwar fremd fürkhumen — irja többször idézett jelentésében — dass sy mir die Antwort nicht zugleich eröffnet, damit wo

VI.

A horvát- és tótországi rendeknek panasza, melyet az adó-fizetést megtagadó urak ellen emeltek, meghallgatásra talált az udvarnál.

A legközelebbi gyűlésen, mely 1584. szeptember 20-án tartatott, a bán bemutatá a királyi rendeletet, melyben őt megbizza, hogy a »lázadó« mágnások ellen a törvények által megengedett kényszer-eszközökkel lépjen föl, és szorítsa engedelmességre.

A gyűlés elhatározta, hogy a királyi rendelet az ellenszegülőkkel közöltetni fog, október 16-dika végső határnapúl tűzetvén ki nekik; ha addig adó-tartozásukat ki nem fizetik, a bán fegyveres erőt fog ellenök vezetni. A rendek kötelesek a bánhoz csatlakozni, és azoktól, a kik felhivására meg nem jelennek, birság (birtokaik minden füstje után 6 forint) fog behajtatni.

A pozsonyi országgyűlés által megszavazott országos adó behajtása tárgyában is történtek intézkedések.

Felolvastatván Erneszt főherczeg leirata, melyben a rendeket inti, hogy a breszti erősség építésének befejezését siettessék, a rendek úgy ezen czélra, mint más várak (Bozsáko, Rokonok, Kapronca stb.) megerősítésére is ingyen munkákat ajánlanak.

Az albán ellen az utolsó gyűlésen emelt vádak újra szóba hozatván, a kiküldött birák utasíttattak, hogy az ügy elintézésére határnapot tűzzenek ki.

Végre, mivel tapasztaltatott, hogy a gyűlésekre csekély számban jelennek meg a rendek, felhivatott a bán, hogy azok ellen, kik a gyűléseken meg nem jelennek, a törvényekben megszabott büntetéseket alkalmazza. [1]) —

Azon urak, kik ellen a királyi rendelet és ezen gyűlés végzései a kényszerítő-eszközök alkalmazását mondották ki, nem mulasztották el e miatt az udvart és a kormányt panaszaikkal

---

Replicirens von nöten gewest wäre, ich die weitere Notdurfft hätt angebracht . . .«

[1]) A gyűlés végzéseinek eredeti példánya a bécsi udvari kamara levéltárában. Megvannak a zágrábi protocollumban is. — L. VII. szám.

ostromolni. Többen a megerősítés megtagadását javasolták. És a magyar királyi tanács — melynek tagjai között az érdekeltek egyike: Istvánfy Miklós előkelő helyet foglalt el — azt ajánlotta, hogy a király csak ideiglenesen, a jövő országgyűlésig erősítse meg a végzéseket, és pedig úgy, hogy azok visszaható erővel nem birván, csak a jövőben felmerülő adóhátralékokra nézve birjanak érvénynyel.[1])

Ellenben Ungnád Kristóf — az előbbi bán — határozottan a végzések megerősítése mellett szólalt fel. És Erneszt főherczeg is az ő véleményét fogadta el.[2])

VII.

A tárgyalások a juniusi gyűlés végzéseinek megerősítése iránt még folyamatban voltak, mikor Erdődy Tamás bán,

---

[1]) Erneszt főherczeg 1584. október 17-én felterjeszti a végzéseket a királynak. A fölterjesztés küllapjára Draskovics kalocsai érsek és cancellár a következő észrevételt jegyzé: »In Articulorum Slavonicorum confirmationem consentire non possum. Habitura est M. s. l. Dietam in Hungaria, eotunc tractetur de hoc negotio in pleno Consilio Hungarico. Colocensis.« A magyar tanácsosok — az egri, pécsi, váczi püspökök és Istvánffy — 1584. nov. 27-én Pozsonyban kelt fölterjesztésökben többi között irják: »In colligendis restantiis eius pecuniae, quae ad tenendos prope Colapim pedites decreta est, videntur nimium severas mulctae extorquendae leges praescripsisse, ita ut plures ex Regnicolis ea re se grauari conquerantur . . . Videretur, propter euitandas maiores querelas ac etiam tumultus, qui in exigenda mulcta huiusmodi inter Regnicolas oriri possent, hosce Articulos . . . usque ad futuram dietam R. Hungariae generalem confirmandas esse, idque ea conditione, ut ipsa confirmatio non ad praeteritum tempus, sed ad futurum suffragari deberet.«

[2]) *Ungnád Kristóf* egyebek közt kiemeli: »So hat auch Herr Istvánfy, so sich gleichfals unterschrieben, unter denen die sich wiedersetzen, fast die meisten gueter im selben Land, der wird auch das nit sagen, was zu seiner Sachen undienstlich ist.« Erneszt főherczeg 1585. február 20-iki fölterjesztése végén így szól: »Ich sieh ainmahl nitt weil diszorts viel Versamblungen und Landtäg gehalten, und niemals umbgestossen worden, wie auch dieser negste Schlusz, entweder retractirt oder . . . conditionirt werden sollte, weil auch solches gemainem Wesen in allen zu sondern Nachtel und Schaden geraichen würde.« (Mindezen iratok a bécsi udvari kamara levéltárában.)

1584. deczember 20-ára a gondjaira bizott tartományok rendeinek újabb gyűlést hirdetett.

Itt Erneszt főherczeg nevében felhívta a rendeket, hogy a pozsonyi országgyűlés határozata értelmében, a Horvátország és a szomszéd tartományok közt fenforgó határ-kérdések elintézésére biztosokat küldjenek ki. Ez megtörtént, és april 8-ika állapíttatott meg a bizottság működésének megkezdésére határnapul.

Károly főherczeg irásban felhívta a gyűlés figyelmét a horvátországi végvárak, különösen Károlyváros megerősítésére és élelmezésére. A rendek ingyen munkákat rendeltek. De ingyen gabonát most sem ajánlottak. Azon panaszt illetőleg, hogy Károlyvárosban az élelmi czikkek ára túlságosan magas, kijelentették, hogy annak oka maga a károlyvárosi őrség, mely nagy zsolddal lévén ellátva, magas árakat ajánl az élelmi czikkekért.

A *bán* előterjesztvén, hogy a Kulpán túl lakó urak és nemesek az engedelmességet meg szokták tagadni: a gyűlés kinyilatkoztatá, hogy azok szintúgy alá vannak vetve hatóságának, mint a tartományok egyéb lakói; és felhivta őt, hogy az ellenszegülőket erőhatalommal szorítsa engedelmességre.

A bán által elrendelt fölkelés, a gyűlésekről elmaradó rendek és az adó-hátralékok tárgyában, megujittattak a korábbi végzések.

A bán kijelenté, hogy a nyolczadi törvényszék legközelebb tartandó ülésszakát már az új, javított naptár szerint fogja kihirdetni. A gyűlésen jelenlevő urak és nemesek közül többen felszólaltak ezen újítás ellen. Minthogy — így szóltak — Magyarországban a rendek a régi határnapok megtartását követelték »Horvátország és Slavónia rendeire nézve pedig a magyarországi jog bir érvénynyel«: arra kérték a bánt, hogy a törvényszékek tartását, míg a magyar országgyűlés ez ügyben határoz, halaszsza el. [1])

VIII.

Az 1585. márczius 11-én tartott gyűlést első sorban *Károly* főherczeg előterjesztései foglalkoztatták. Vonatkozva

[1]) A gyűlés végzései a zágrábi protocollumban. — Lásd VIII. szám.

az utolsó gyűlés végzésére, értesíté a rendeket, hogy a határigazítás végett kiküldött biztosok működésének megkezdésére korai határnapot tűztek ki; minthogy előbb Stíria és Krajn rendeitől informátiót kell kérnie.

A gyűlés azt válaszolá, hogy az 1581-ik évi pozsonyi országgyűlés végzése értelmében küldötte ki a biztosokat; és fölkéri a főherczeget, hogy a két tartomány részéről is, a kitűzött határnapon jelenjenek meg a biztosok.

Ugyancsak a főherczeg előtt panasz emeltetett a károlyvárosi főkapitány ellen, a ki két horvát nemest önkényesen letartóztatott. A főherczeg átküldé most a főkapitány védiratát. Ez nem elégíté ki a rendeket, sőt inkább erélyes nyilatkozatra készteté őket. »Ő felsége — így szólnak — a horvátországi és slavóniai véghelyek fölött a főherczegre bízta a felügyeletet; de nem olyképen, hogy a horvátországi főkapitánynak szabadságában álljon ő felsége hű rendeit, ő felsége esküjének és az ország törvényeinek sérelmére, ősi szabadságaiktól és kiváltságaiktól megfosztani.« A főkapitány ellen ugyanis egyéb panaszaik is vannak, főleg erőszakos birtokfoglalásai miatt. Ünnepélyes óvást emelnek, és kérik a főherczeget, hogy utasítsa őt rendre. Egyébkint a jövő magyar országgyűlésre küldendő követeik által ő felségéhez is fognak fordúlni.

A főherczeg a végvárak ügyét a rendek figyelmébe ajánlotta. Azok intézkedtek a hátralékban levő ingyen-munkák leszolgálása iránt, újakat is ajánlottak, és megállapították a munkálatok sorrendét.

A főherczeg felhivta a rendeket, hogy Zágrábból két ágyút és 600 golyót ingyen szállíttassanak Varasdra. A rendek ellenben, kiemelvén, hogy az ágyúk Zágrábban is biztos helyen vannak, és elszállításuk hire a törököket támadásra bátorithatná, arra kérik a főherczeget, hogy hagyja azokat továbbra is mostani helyökön.

A füstpénz kivetése a jövő gyűlésre halasztatott. A nyolczadi törvényszékek tárgyában rendelkezések történtek. És több magánügy intéztetett el. [1])

[1]) A gyűlés végzései a zágrábi protocollumban. — Lásd IX. szám.

IX.

1585. julius első napjára, a bán, a király parancsából, gyűlést hirdetett; főleg azon czélból, hogy Károlyvárosnak élelmi szerekkel való ellátása iránt megfelelő intézkedések tétessenek.

A bánnak erre vonatkozó előterjesztésére a rendek kijelentették, hogy miként a mult esztendőben, úgy a jelen évben is, jelentékeny mennyiségű gabona szállíttatott Károlyvárosba, és a szállítók ajánlkoztak, hogy ha kivántatik, még többet hoznak piaczra; a bő termés következtében, a szükségletet könnyen lehet fedezni, a zabot kivéve, mely szűken termett.

Károly főherczeg a Károlyvárosnál régóta tervezett hid felépítését sürgeté. A rendek a főherczeg emlékezetébe hivták, hogy ezen czélra az 1584. deczemberben tartott gyűlésen tetemes ingyen munkát szavaztak meg; azonban az e végből oda rendelt jobbágyokat a kapitány más czélra, egy új erőd építésére használta föl. Mindazáltal, tekintettel a főherczeg kérésére, másodízben is ajánlanak ingyen-munkásokat; valamint Szent-György várának megerősítésére is.

Ugyancsak az 1584. deczemberi gyűlésen a nyolczadi törvényszékek tartása addig elhalasztatott, míg a magyar országgyűlés a kalendárium ügyében határoz. Mivel azonban az országgyülés késik, és a nyolczadi törvényszékek elmaradásából komoly bajok származnak; határoztatott, hogy a nyolczadi törvényszék már julius 25-én kezdje meg ismét üléseit; megválasztattak az ülnökök, a kiknek fizetésére, minden füst után, 12 dénár szavaztatott meg.

A néhány nap előtt elhúnyt Petricsevich János al-itélőmester helyébe Urnóczi Mihály választatott meg, és részére, minden füst után, 8 dénár szavaztatott meg.

A rendek, hadak tartására, minden füst után 2 forintot szavaztak meg. Ezen végzés nem hozatott egészen egyhangúlag. A távollevő Zrinyi grófok és Draskovich Gáspár követei ellene szavaztak. A rendek ennélfogva, nem tartván méltányosnak, hogy ezen urak kötelességeik teljesítése alól elvonják magokat, elhatározták, hogy a Zrinyi grófok és Draskovics Gáspár, bir

tokaikon minden öt füst után egy puskás gyalogot és minden husz füst után egy lovast szereljenek föl, és bocsássanak a bán rendelkezésére. Egyúttal fölhívták a bánt, hogy a Zrinyi grófok birtokai után sok év óta nem fizetett füstpénzt hajtsa be.

Mikáczi Miklós, zágrábi prépost, mint tartományi pénztárnok, benyújtván számadásait, ezek rendben találtattak, és részére, buzgó fáradozásainak elismeréseül, a rendek a hátralékokból 45 forint 25 dénár tiszteletdíjat ajánlottak meg.

Szükségesnek mutatkozott a leányrablók ellen az 1562-ik évi gyűlésen hozott végzéseket megujítani. [1])

X.

Ezen gyűlés után szokatlanul hosszú idő, több mint kilencz hó, telt el, míg a rendek ismét összegyűltek.

Az 1586. april 20-ára összehívott gyűlésen, mint Erneszt és Károly főherczegek biztosai: Praun Erasmus, hadi tanácsos és Hallek főkapitány jelentek meg. Előterjesztésökben a várak megerősítésére és élelmi szerekkel való ellátására, valamint a hadak szaporítására hívták fel a rendeket.

Ezek Szredicski, Kaproncza, Szent-György, Dombró, Kőrös és Ivanics várak megerősítésére ingyen munkákat szavaztak meg; felszólítván a bánt, hogy azokkal, a kik jobbágyaikat a kijelölt helyekre küldeni vonakodnak, mint lázadókkal bánjék el. Hallek főkapitányt pedig fölkérték, hogy oltalmazza a jobbágyokat, és felügyeljen a munkákra.

A károlyvárosi hid építésére másodízben kirendelt munkásokat a kapitány most sem használta fel ezen czélra. Harmadízben is felajánlják azokat; és kifejezik azon reményöket, hogy a híd most végre el fog készülni.

A rendek áldozatkészségökben még tovább mentek. Készeknek nyilatkoztak arra, hogy az ő költségükön tartott hadak számát 200-ról 300-ra emelik; bár az e czélra megszavazott adókat Zrinyi György és Batthyányi Boldizsár még folytonosan nem engedték jószágaikon behajtatni; sőt példájok által csábíttatva, többen az urak közül követeik által ün-

[1]) A gyűlés végzései ugyanott. — Lásd X. szám.

nepélyesen kijelentették, hogy a jövő magyar országgyűlésig nem fognak adót fizetni.

A főherczeg azon fölszólítására, hogy ingyen gabonát ajánljanak, és Zágrábban egy romba dőlt kolostort raktárrá alakítsanak át, a rendek azt válaszolták, hogy arra nem képesek. A rendek sürgették a határok kiigazítását és az adóhátralékok behajtását.

A gyűlés előtt elhaltak Zabóki János al-bán és Pethe Imre itélőmester. A rendek elismeréssel nyilatkoztak érdemeikről. A bán bejelentette, hogy Jamniczai Imprich Lászlót al-bánná és Szombathelyi Mártont itélőmesterré nevezte ki.

Zágráb és Kőrös megyék alispánjai és szolgabirái a gyűlés színe előtt lemondottak hivatalaikról. A rendek a lemondást nem fogadták el. [1])

XI.

A 1587-iki évben két gyűlés tartatott. Az első január 5-én.

A rendek, hadak tartására, néhány főur és nemes követeinek ellenzése daczára, két forint füst-pénzt szavaztak meg. És felhívták a bánt, hogy azok ellen, a kik az adófizetést megtagadják, fegyver hatalmával lépjen fel, és felkelést rendeljen.

Minthogy a bán, Ivanics közelében, Ali béget, ki 5000 emberrel jött az ország pusztítására, megverte, és maga a vezér is a csatában elesett; attól lehetvén tartani, hogy Ferhad basa, elesett testvére halálát megboszulandó, támadást fog intézni: a rendek elhatározták, hogy ez esetben a bán, az 1547-ik évi magyar országgyűlés XII. czikke értelmében közfelkelést rendeljen, és azokat, a kik a táborban meg nem jelennek, a táborozási költség kétszeres összegének erejéig bírságolja meg.

A rendek több erősség számára ingyen-munkákat szavaznak meg.

Sürgetik az adószedők számadásainak benyújtását, a hátralékok behajtását, a határok kiigazítását. Rendelkeznek a nyolczadi törvényszék megtartásáról, ülnököket választanak, és ezek fizetésére minden füstre 10 dénárt vetnek ki. [2])

[1]) A gyűlés végzései ugyanott. — Lásd XI. szám.

[2]) A gyűlés végzései ugyanott. — Lásd XII. szám.

XII.

A második gyűlés (1587) szeptemher 27-re hivatott egybe.

Felolvastatván a pozsonyi országgyűlésre szóló királyi meghivó levél, Horvátország és Slavónia követeiül megválasztattak: Zelniczei Miklós zágrábi olvasó-kanonok, Urnóczi Mihály alitélőmester és Vragovics Kristóf varasdi alispán. Ezeket egyebek között megbizták, terjeszszék az országgyűlés elé a rendek panaszát az adó behajtását akadályozó főurak ellen. Ez ügyben Károly főherczeg közbenjárását is kikérték. [1]) A kiknek, valamint a törvényszéki ülnököknek, költségeik fedezésére, minden füst után 20 dénárt szavaztak meg.

Hallek főkapitány küldöttei, Kastellánfi István és Gazvani István kapitányok, Károly főherczeg nevében, a slavoniai végvárak tárgyában előterjesztést tettek. Azonban a rendek csak a hátralékos ingyen-munkákról intézkedtek; új ingyen munkákat, a gazdasági munkák folyamatban lévén, egyelőre nem ajánlottak; ezt a jövő gyűlésre halasztották. Ingyen gabonát sem ajánlottak; hivatkozva a keresztény »irgalmasság« sugallatára, mely a jobbágyok kimélését követeli; és arra, hogy pénzért könnyen be lehet szerezni a szükséges gabonát.

Kijelentik, hogy a 300 gyalogot ezentúl is eltartandják, sőt számukat, ha lehet, szaporítani fogják.

A rendek engedelmességet igérnek az albánnak, ki az Erneszt főherczeghez elutazó bánt helyettesítendi. [2])

[1]) Az instructio egyéb pontjait nem foglalták a végzésekbe.

[2]) A gyűlés végzései a zágrábi protocollumban. — L. XIII. szám.

A HORVÁT- ÉS TÓTORSZÁGI GYŰLÉSEK VÉGZÉSEI.

I.

1582. April 1.

Responsum Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclavoniae, in Generali eorum Congregatione, Zagrabiae, pro Dominica Judica, id est prima die Mensis Aprilis, anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo secundo, ex edicto Spectabilis ac Magnifici Domini Christophori Wngnad, Liberi Baronis in Sonnegh, etc. praedictorum Regnorum Bani, celebrata, ad benignam propositionem Serenissimi Principis et domini domini Caroli, Dei gratia Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae, Comitis Tirolis etc. Domini ipsorum gratiosissimi, medio Generosi et Magnifici Domini Seruacii Liberi Baronis de Thewffenpach in Mairhoffen, Consiliarii Suae Serenitatis bellici, quem ad Dominum Banum, Statusque et Ordines praefatos expedire dignata est.

Inprimis, ubi Sua Serenitas cum literis Suae Serenitatis Credentionalibus, medio praenominati domini Legati, Generoso et Magnifico Domino Vito ab Hallek Sacrae Caesareae et Regiae Majestatis et suaeque Serenitatis Consiliarii, ac hujus Regni Sclauoniae Confiniorum Generali Capitaneo, similiter Legato Suae Serenitatis, nunc morbo praepedito, absente, ipsis fidelibus Regnicolis Sacrae Caesareae et Regiae Majestatis, gratiam Suae Serenitatis optimam offerre dignata est. Hanc gratiam Suae Serenitatis Dominus Banus, simul cum cunctis Statibus et Ordinibus praefatorum Regnorum, donec spiritus artus ipsorum regeret, humillimis et constantissimis

illorum seruiciis, uti domino ipsorum gracissimo, promereri contendent.

Tandem, ubi Sua Serenitas domino Bano et praefatis Regnicolis clementer et paterne proposuit, quanta cura et solicitudine Sua Serenitas et fideles Provinciae Suae Serenitatis, ad extremam pene aegestatem redactae sint, non solum ante, sed etiam ac potissimum post susceptum a Sacra Caesarea et Regia Majestate, domino et Rege ipsorum clementissimo horum Confiniorum Bellici Administratoris grande onus, Suaque Serenitas semper in id incumbit, ut ipsa Confinia contra communem et perpetuum Christianitatis hostem Turcam, non parcendo Suae Serenitatis et Prouinciarum Suarum haereditariarum inaestimabilibus expensis, amplius quoque defendi et conseruari decreuerit; unde Sua Serenitas, mota gratia Sua liberali, erga hec confinia non solum noua aliquot fortalicia, castella et loca extrui fecerit, verum etiam clementer constituerit, Deo propicio, has structuras ad finem usque perducere, et generaliter adeo irrefragabiliter ad ulteriorem ipsorum Regnicolarum permansionem et securitatem totum Suae Serenitatis propositum spectare, cedereque, ipsosque Regnicolas pro patriae ipsorumque defensione totis viribus, uti quoque ante hoc factum est, adiuturos.

Pro qua benigna gratia Suae Serenitatis erga praefatos fideles Regnicolas Sacrae Caesareae et Regiae Majestatis, per Suam Serenitatem praestita et oblata, Status et Ordines ipsi, communibus ipsorum votis, reservire studebunt, neque ipsorum facultates, miserorumque colonorum, qui miseri in praeterito quinquenio, prae maxima egestate frumentorum et annonae, omnes fere facultates ipsorum pro quotidiano victu, ne cum uxoribus et liberis fame perirent, exposuerunt, et maxima debita contraxerunt, pro posse illorum, pro tanta gratia, per Suam Serenitatem illis oblata non sunt denegaturi.

Sed quoniam fideles ipsi Regnicolae super oppressione ipsorum per Turcam, communem fidei Christianae hostem, facta, Suam Serenitatem humillime informare voluerunt, cum jam de Regno Croatiae, dempto unico castro Rypach finitimo, per Christianos prorsus nihil possideatur, ex Regno hoc Sclavoniae tantum minima restancia apud manus fidelium Regni-

colarum hujus Regni Sclavoniae remanserit; hocque Regnum Sclavoniae per ipsos infideles Turcas adeo diminutum et desolutum manet, in quo foelici tempore ad quindecim millia portarum pro Dica Regia connumerabantur, nunc vix ad tria millia portarum connumerare potest. Nichilominus ex hiis modicis restanciis Regni, ad praemissam clementem adhortacionem Suae Serenitatis, pro ipsorum, ut praemissum est, viribus et facultatibus, ea omnia, quae praestare possunt, pro salute ac permansione ipsorum et vicinarum Prouinciarum Suae Serenitatis praestituros se humillime offerunt.

Ubi Sua Serenitas Dominum Banum, Statusque et Ordines ipsos clementer adhortari dignata est, ut ipsi Regnicolae, ipsorum bono consilio et opibus, ad municiones Kapronczae et fortalicii ibidem vicini, Dernye vocati, per fluuium Drawi diruti, prouideant, et munienda muniant, similiter indagines contra excursionem et introitum hostium Turcarum in Regnum, incipiendo a Kapronczа ad Crisium et Iwanych et versus Chazmam, succidant et construant, fortaliciumque Iwanych, vel autem Sanctae Crucis, ipsi Iwanych propinquum, siue et Crisium muniantur; similiter et fortalicium Brezth, in portu et decursu fluuii Colapis, (et quamuis pro defensione Regni omnibus aliis in Confiniis Regni positis fortaliciis) summe necessarium, de nouo per Regnicolas ipsos aedificetur.

Arx quoque Sancti Georgii remotissima et omnibus periculis exposita simul cum oppido reparetur. Similiter et pons spaciosior ex oppido ad arcem, ut commeatus ad arcem transvehi possit, restaurari deberet.

Et quia hoc anno, laus Deo, in hisce locis magna copia omnis generis frumenti in promptu haberetur, velint idcirco domini Regnicolae de hujusmodi frumento ad confinia gratis contribuere, vecturamque hujusmodi frumenti ad praecipua confinia pro maiori parte gratis promittere; debita quoque media inuenire et efficere, quo restancia laborum gratuitorum, prioribus Dietis et nunc promittendorum, re ipsa praestaretur et fieret. Quam presentem postulationem Suae Serenitatis, super integra administracione per quosuis Regnicolas et subditos illorum restanciarum gratuitorum laborum Dominus Banus

per suos Vicegerentes, adhibitis omnibus remediis procurare quamprimum curabit, ad loca semel deputata.

Inter alia etiam omnino necessario non intermittendum Sua Serenitas proposuit fluuium Colapim defendere; ad quod opportunum esset remedium, ut illa vada debite obseruentur et custodiantur, atque commodissime fieri poterit, si illa castella Brezth et Zredychky, quo cicius eo melius, extruantur, ac in ea castella non solum centum illos pedites, quos priori anno intertenere proposuerunt, verum pocius maiorem numerum tam equestrium quam pedestrium peditum eo collocarent, quod et Sua Serenitas cum fidelibus Suae Serenitatis prouinciis, totis viribus in hoc incumberet, quo dulcis patria, quantum per ipsos fieri potest, salua ad posteros conseruari possit.

Quibus praemissis Suae Serenitatis clementissimis adhortationibus et proposicionibus Dominus Banus cum Statibus et Ordinibus, in praesenti generali Congregacione ipsorum constitutis, perlectis et communibus votis humillime intellectis, cum potissimum primum pro salute et permansione harum exiguarum reliquiarum hujus Regni Sclavoniae et fidelium Regnicolarum in illis residencium, qui sunt ex hac parte clipeus vicinarumque prouinciarum Suae Serenitatis, omnia, quae tam per semetipsos, quam miseros subditos ipsorum ad praemissa confinia contra hostes Thurcas munienda, juxta praemissas rationes et miserias, miserorum colonorum praeteritis famellicis annis nimium oppressorum, ea quae pro viribus praestare poterunt, humillime se praestituros offerunt.

Dominus Banus cum ipsis Statibus et Ordinibus Regni, in praesenti Generali Congregacione constitutis, ad praemissas omnes proposiciones Suae Serenitatis, maturo inito consilio, seriatim humillime respondendum duxerunt. Et imprimis praeferendo summam necessitatem ad defensionem harum reliquiarum Regni contra potentissimum Passam Bosnensem, Thurcam, ut omnibus viribus Fortalicia Brezt et Zredychky, primo quoque tempore extruantur et ad debitum finem aedificentur, vadaque fluuii Colapis observentur et custodiantur; sed cum robora quercina ad aedificacionem fortalicii Brezth intra Colapim nullibi in propinquo succidi et eo deduci habentur, trans Colapim vero miseris subditis Regnicolarum, sine maxima cus-

todia militum, cum castrum Kozthanycha Thurcarum ibidem sit vicinum, et potens hostis in illo resideat, robora succidi et trans fluuium Colapim ad Brezth deduci sine euidenti periculo tutum non sit. Et ideo Dominus Banus cum Dominis Magnatibus et Nobilibus Regni uniuersis primum ad restauracionem dicti Fortalicii Brezth armati, cum illorum subditis, more generalis Expeditionis, personatim ad dictum fluuium Colapim pro custodia miserorum subditorum, insurgere et castrametari. non sine maximis expensis se obtulerunt; supplicantes Suae Serenitati humillime, Sua Serenitas, ex Sua erga haec confinia gratia, dignetur Dominis Generalibus Capitaneis tam Sclavoniae quam Croaciae confiniorum firmissime demandare, ut quamprimum per Dominum Banum requisiti fuerint, debeant praesidium militum, tam equestrium quam pedestrium, penes Dominum Banum et ipsos Regnicolas in maiori, qua fieri poterit, copia, pro custodia miserorum subditorum, expedire, pontemque illum in fluuio Colapi, circa Carolistadium situm, ad praenominatum locum Brezth per Colapim dimittere, aliaque necessaria instrumenta ad opera et structuram ipsius Fortalicii Brezth, simul cum uno Magistro Architecto, pro fundacione ipsius Castelli, ex Carolistadio dominus Capitaneus Suae Serenitatis ibidem residens transmittere debeat, quo foelicius opus illud propositum et decretum eo cicius ad effectum perduci possit. Super quibus omnibus Dominus Banus Suam Serenitatem informaturus est.

Ad conseruacionem vero ipsorum Fortaliciorum Brezth et Zredychky in tanta aegestate existentium, etiam omnibus praestitis viribus, se inpares esse vident, eum subsidium Regium ad terminos festorum sancti Georgii et Michaelis miseri subditi illorum praestare coguntur, temporeque municionis praefati Castelli Brezth et aliorum quantas expensas facturi sint, sua Serenitas clementer considerare dignetur. Nichilominus, juxta facultates illorum, ad illos centum pedites milites, quos anno praesenti, sub ductu Magnifici domini Casparis Allapy, Sacrae Caesareae Majestatis Consiliarii et Capitanei, in fideli custodia periculosorum vadorum et transituum continue usque exitum unius anni in fluuio Colapis conseruauerunt, Anno millesimo quingentesimo octogesimo primo, nomine Dicae vel subsidii

Regni ad primam diem Mensis Junii, proxime affuturi, iterum alios centum pedites milites, infra exitum unius anni millesimi quingentesimi octogesimi secundi conducere et ad custodiam ipsorum vadorum contra transitum hostium, loco quintariorum peditum, qui tantum tempore summe necessitatis insurgere solebant, intertenere se humillime offerunt; supplicantes Suae Serenitati, dignetur hanc ipsorum humillimam oblacionem, quam pro viribus ipsorum praestare potuerunt, aequo a Statibus et Ordinibus Regni accipere animo, et interim apud Caesaream et Regiam Maiestatem prouidere, ut confinia ipsa tandem desolata ne manerent.

Quantum vero ad restaurationem Kapronczensem et fortalicii Dernye per inundaciones Drawi diruti, et faciendas insecandas indagines circa Kapronczam, Crisium, Iwanych et in tractu Chazmae, nec non municionis Crisiensis et Iwanichensis, ac sanctae Crucis, attinet; quae omnia muniri et restaurari, pro defensione reliquiarum Regni summe necessaria viderentur, sed cum opus illud, pro defensione Regni summe superque necessarium, in fluuio Colapi, Brezth vocatum, opera colonorum uniuersorum Statuum et Ordinum Regni aedificari et ad debitum finem deduci decretum sit, demptis bonis Reverendissimi Domini Episcopi Zagrabiensis, ex hac parte Zawi habitis, et toto processu Nicolai Czyganych, Judicis Nobilium Comitatus Zagrabiensis, quae bona ad restauracionem et municionem fortalicii Iwanichensis fere totaliter, ut dicitur diruti, deputata sunt. Hac racione, ut omnes Domini et Magnates, Nobilesque et quiuis possessionati in dicto processu Nicolai Czyganych, comitatus Zagrabiensis, simul cum uniuersis bonis domini Episcopi Zagrabiensis, cis Zawam habitis, cum sufficientibus victualibus ad primum diem Mensis Junii, a singulo fumo, vel porta, juxta nouam Dicam regiam, ad oppidum Iwanych singula duodecim robora quercina, longitudinis cubitorum duodecim, deuehi faciant, omnesque restancias laborum praescriptorum ad dictum Iwanych, dominus Vicebanus Regni, tam currulium quam pedestrium, ad dictum terminum plenarie administrare faciat. Alios vero labores fortaliciorum et quorumuis necessariorum, vel insecationes indaginum, Regnicolae ipsi, per subditos suos, donec fortalicia praemissa Brezt et

Zredyczky ad debitum finem non deducentur, prout Sua Serenitas clementer diuidicare dignetur, non possunt praestare. Quantum vero ad restauracionem fortalicii Dernye,' circa Kapronczam, pertinet, fideles Regnicolae communibus votis Suam Serenitatem informare volunt. Postquam dominus Joannes Globyczer, Capitaneus Kapronczensis, arcem Kapronczensem simul cum uniuersis colonis, ad eandem pertinentibus, pro se occupauit, nulla opera colonorum illorum Kapronczensium, qui in bono numero et satis diuites in illis partibus sunt, minus curando publicas constituciones Regni, in medium Regnicolarum praestare curauit, sed laboribus colonorum illorum pro se ipso allodiaturas exercuit, et capturas piscium in Drawo parari fecit. Cum autem et Kapronczа, colonique illi, ad eandem pertinentes, membrum sit hujus Regni Sclauoniae et Dicio Sacrae Caesareae Maiestatis, unde indignum et injustum fore videtur Regnicolis, ut ipse Dominus Capitaneus, in praeiudicium libertatis Regni, aliquam praerogativam in bonis illis Kapronczensibus sibi usurpet, neque curet de publicis constitucionibus Regnicolarum; super qua indebita praesumpcione ipsius domini Capitanei Kapronczensis certi ex dominis Magnatibus et Nobilibus Regnicolis, potissimum Comitatus Warasdiensis, publice protestati sunt, quod tamdiu, donec et quousque ipse dominus Capitaneus Kapronczensis debitos labores ad Kapronczam vel autem aliud finitimum fortalicium, opera colonorum Kapronczensium, non praestiterit, quod et ipsi restancias laborum debitorum ad Kapronczam praestare non possint. Ex hac racione universi Status et Ordines Regni Suae Serenitati humillime supplicant, dignetur compellere praefatum dominum Capitaneum Kapronczensem, ut opera colonorum arcis Kapronczensis, pro universis restanciis laborum annorum praeteritorum, fortalicium praefatum Dernye, intra metas ipsius arcis Kapronczae habitum, ubi commodius fieri videbitur, simul cum oppido et ponte sancti Georgii, auxilio etiam utriusque processus Judicis Nobilium Georgii Semoczy Warasdiensis, et quondam Martini Plemenythy de Czenkowez Crisiensis Comitatuum, qui penes dictos colonos arcis Kapronczensis ad restauracionem praefatorum fortalicii Dernye et oppidi ac pontis sancti Georgii per adductionem roborum duo-

decim, longitudinis cubitorum quindecim, a singulis fumis, juxta nouam Dicam regiam, deputati sunt, quam primum pecoribus miserorum colonorum pascua exercuerint et dominus Generalis Capitaneus Dominum Vicebanum certificaverit, preestare debebunt, restaurari et ad effectum deduci debeat, deincepsque constitucionibus publicis Regnicolarum pareat; ne exemplo suo malo, reliqui quoque Regnicolae ab operibus finitimorum locorum sese retineant.

Item ubi Sua Serenitas gratuita frumenta et vecturam illorum ad maiora loca finitima, similiter gratuitam, in certa parte per Status et Ordines Regni praestare postulat; supplicant Suae Serenitati Status et Ordines Regni, consideratis praemissis difficultatibus illorum, ne eosdem huiusmodi insolitis oneribus aggrauet, cum Magistri Victualium annonarii frumenta queuis presidiariis necessaria, pro praesenti tempore, aequo precio coemi possunt, *(sic)* frumentaque ipsa ex Warasdino, opera nauali, usque ad Dernye, pro presidiariis sancti Georgii per Drawam, similiter et pro Kapronczensibus, ex Zagrabia vero per Zavam usque Dobrowschyak, circa Iwanych ad medium miliarium existentem, leui precio deuehi possunt. Exemplo Carolistadiensium militum presidiariorum, qui per Colapim ex hac Insula Thuropoliensi sufficiencia frumenta pro se ipsos deuehunt.

Atque hec sunt, que predicti Status et Ordines Regnorum, ad propositos articulos Suae Serenitatis, submisse respondenda duxerunt. Actum Zagrabiae prima die Mensis Aprilis Anno domini millesimo quingentesimo octogesimo secundo.

II.

1582. April 3.

Memoriales super Tractatibus dominorum Regnicolarum pro Dominica Judica Zagrabiae in Congregatione illorum 1582.

Inprimis conclusum est, ut Octavae ad festum Sancti Jacobi Apostoli Zagrabiae celebrentur.

Fumales pecuniae, per denarios decem, ad expensas Assessorum, de singulis fumis imposite, quorum Exactor

dominus Mykacz prepositus, ad festum Sancti Joannis Baptiste exigentur.

Assessores denominati, ut si dominus Banus iudiciis ipsis octaualibus interesse personaliter non posset, ne super absencia domini Bani, inanes excepciones procuratoribus admittantur.

Ad municionem Brezt, ad feriam quartam post festum Sacri Pentecostes, domini Regnicolae, prout conclusum est, et ad Serenissimum Archiducem Carolum perscriptum cum laboratoribus, currubus, victualiis et aliis necessariis instrumentis, in loco Brezt vocato, presentes esse debeant, dieque ipsa labor municionis, Deo auxiliante, incipiatur.

Pro demittendo ponte ex Carolistadio ad Brezt, dominus Banus requirat per literas suas Capitaneum Carolistadiensem, prout et Serenissimo Archiduci perscriptum.

Vectura roborum et virgultarum et laboratorum pedestrium labores, prestentur per quosuis, juxta continentiam articuli, ad fortificationem fortalicii Zredychky jam erecti, conclusi.

De mille florenis ad Brezt per dominum Episcopum Zagrabiensem gratis oblatis, illorum mille florenorum necessariam dispensacionem domini Regnicolae committunt domino Lectori Zagrabiensi.

Pro instrumentis ferreis, variis clausuris ac pessulis ad portas et alia edificia Brezt necessariis, dominus Banus tractet cum dominis Capitularibus, qui opere suorum mercatorum germanorum et italorum ferramenta ipsa ex Labaco adferre curent; similiter et pro clauiculis ferreis ad tecturam fortalicii necessariis, cum iisdem dominis Capitularibus concludendum erit.

Commeatus ad castra Banalia et dominorum Regnicolarum, ad terminum prescriptum erectionis Brezt, Ciues Zagrabienses et alii ibidem propinquiores Domini et Nobiles Regni conuehi curent, et, juxta limitacionem domini Bani vel Vicebani et Magistri fori, omnia victualia in suo precio vendantur, potissimum carnes bouine, et alia idgenus per ciues Zagrabienses, pro sufficiente necessitate dominorum Regnico-

larum et aliorum militum, in custodia miserorum laboratorum ibidem existentium, administrentur.

Ad expeditionem tempore municionis Brezt, penes personam domini Bani, sub Banderium regium, more Generalis Expeditionis, uniuersi domini Magnates et Nobiles, ac quiuis possessionati bene armati et cum sufficientibus victualibus et expensis, insurgant, ibidemque, quousque necessitas postulauerit, perseuerare debeant.

Pro ferendo presidio per dominos Generales Capitaneos tam Sclauoniae quam Croatiae confiniorum, ad custodiam miserorum colonorum, trans Colapim robora succidentium, et ad Brezt adducentium, dominus Banus, tum apud Serenissimum Archiducem, quam ipsos dominos Capitaneos Generales, sédulo instet.

Pro funibusque adducendis ex Labaco, ad municionem Brezt necessariis, dominus Banus cum dominis Capitularibus concludere velit.

Adductio Falcanetorum ex Graacz, per Caesaream Maiestatem ad finitima fortalicia prestitorum, per dominos Regnicolas domino Bano commendatur.

Gentes dominorum Regnicolarum, tam pedites quam equites et laboratores quiuis ad municionem fortalicii Brezt proficiscentes, tam eundo quam redeundo in itineribus illorum, ne in bonis quorumuis Dominorum et Nobilium potissimum, miseris colonis, sub poena amissionis capitum, damna inferre presumant.

Supplicantes Serenissimo Archiduci pro literis salui conductus Ainslogh, ne aliquod tributum hujusmodi exactores tributi Suae Serenitatis, pro adducendis instrumentis praenominatis, ad valorem dumtaxat ducentorum florenorum hungaricalium, ad municionem pretactorum fortaliciorum necessariis exigi praesumant.

Pontes et coenosae viae in bonis dominorum Regnicolarum ubique reformentur, et reclusae aperiuntur, per Vice comites et Judices Nobilium, cum decreto Birssagio sex florenorum; teloniaque omnia premissa exequi negligentes, aboleantur et deiciantur.

Jurati Nobiles in noua connumeratione, penes Dicatores

Regios, electi sunt et creati: in Zagrabiensi Moises Homzky, in Crisiensi Georgius Fynthych, in Warasdiensi Comitatibus Joannes Zaboky, quibus singulo scilicet illorum pro fatigiis et expensis ex fumalibus Regni per duodecim florenos prestare decretum est.

Quantum vero ad querelam generosarum dominarum Anne Gasparis de Drwskowch Vicebani et Margarethae Joannis Petthrychewych de Mykethynch Viceprothonotarii Regni Egregiorum consortum, filiarum vero Egregii condam Gregorii Wragoych de Maryassowch, ratione et pretextu totalis porcionis bonorum et jurium possessionariorum Egregii condam Gasparis Wragoych, fratris paternalis dictarum dominarum querulancium, et Egregiorum Cristopheri, Ladislai et Petri, aliter Farkas vocati, Wragoych in castello Maryassowcz et cunctis pertinentiis ejusdem, omnino in Comitatu Warasdiensi existentibus et habitis, per eosdem Cristopherum Ladislauum et Petrum aliter Farkas dictos Wragoych, circa festum Transfigurationis Domini, statim post mortem et decessum ac tumulacionem funeris ejusdem Gasparis Wragoych, eiecta primum ex porcione ejusdem castelli et cunctis pertinentiis ejusdem porcionis Nobili Domina Catherina Pathachych, protunc Relicta sua, nunc vero consorte Nobilis Petri Fodróczy de Borkowcz, cum turpi infamia, hujusmodi porcionem castelli prefati et cunctarum pertinentiarum eisdem dicti Christopherus, Ladislaus et Petrus aliter Farkas dictus Wragoych pro se ipsis intercipientes occupassent, interceptaque prefata porcione dicti castelli et occupatis cunctis pertinentiis ejusdem, tenuissent et possedissent tamdiu, quousque prefata domina Catherina, non expectata prefati mariti sui demortui annuali reuolucione, ad alia vota se transtulisset, dictoque Petro Fodroczy se emaritasset, temporeque hujusmodi emaritacionis a prefatis Cristophero, Ladislauo et Petro, aliter Farkas dicto, Wragoych, leuata certa summa pecuniarum, prout dicitur, dotem suam extendentem et superantem, eisdem Cristophero, Ladislao et Petro Wragoych super hujusmodi exclusione et dote quoque sua, coram honorabili Capitulo Ecclesiae Zagrabiensis litteras expeditorias dedisset, et fassa fuisset, vigore quarum litterarum expeditoriarum dicti Cristopherus,

Ladislaus et Petrus Wragoych, praefatas Dominas querulantes, tamquam immediatos et veros cum prefatis Cristophero, Ladislao et Petro Wragoych, prefatorum bonorum et jurium possessionariorum dicti quondam Gasparis Wragoych successores, ex eisdem bonis et iuribus possessionariis exclusissent, eademque bona et jura possessionaria minus juste et indebite pro se ipsis usurpassent, tenerentque et possiderent etiam de presenti, potentia mediante, in grave preiudicium et jus successorium praefatarum Dominarum querulantium manifestum; et ob hoc prenotate Dominae querulantes statim ad Sacram Caesaream et Regiam Maiestatem confugere coacte fuissent, Suaque Sacra Maiestas mandatum suum speciale, sub maiori sigillo suo, apud manus Reverendissimi Domini summi Cancellarii habito, et manus Suae proprie, ac dicti quoque Domini summi Cancellarii, subscripcione, Domino Bano demandare dignata est, ut prefatus dominus Banus, posito partibus ipsis certo et juridico termino et loco, pro parte vere et indubie successionis prefatorum bonorum, sine longiori juridico processu et cunctis juridicis remediis, in aliis causis et casibus observare solitis, partes inter easdem judicium et justiciam ac debite execucionis complementum deberet administrare; prout premissae litterae preceptoriae dicti Domini Imperatoris ac Regis nostri, in specie per Egregium Josam de Ratthk, legitimum procuratorem dictarum Dominarum querulancium, publice coram nobis exhibite et presentate sunt; quibus dictus Dominus Banus publice coram Statibus et Ordinibus Regni, perlectis et intellectis, dictoque Cristophoro Wragoych personaliter in sua, ac dictorum Ladislai et Petri, fratrum suorum carnalium, e medio aliorum Regnicolarum exurgente presentiam, paria hujusmodi litterarum preceptoriarum dicti Domini Imperatoris et Regis nostri, sub sigillo et manus prefati Domini Bani proprie subscriptione, pro se et dictis fratribus suis carnalibus petiit sibi dare, quibus per dictum Dominum Banum eisdem datis et concessis, tandem ex decreto et consilio uniuersorum Statuum et Ordinum Regni, dictus Dominus Banus terminum juridicum, decimum quintum scilicet a die datarum presentium, feriam scilicet terciam proximam post festum Resurectionis Domini proxime affuturum, in arce sua

Warasdiensi, dicto Cristophero Wragoych, tam in sua, quam dictorum fratrum eorum carnalium nominibus et personis, terminum et locum prenominatos beniuole acceptante, prefixit et publice denominauit, prout dicti uniuersi Status et Ordines Regni, publico illorum decreto, litteras ipsas preceptorias, per prefatas Dominas querulantes, a dicto Domino Imperatore et Rege nostro in facto praemisse successionis bonorum et jurium possessionariorum dicti quondam Caspari Wragoych, juridicas et juribus Regni minus contrarias fore, publico illorum decreto consenserunt, et Judici, aliter dicto domino Bano exequentes persuaserunt.

Quoniam vero, juxta proxime Dietae Posoniensis publicas constituciones, ad reuidendas metas inter hoc Regnum Sclauoniae ac Stiriae et Carniolae ex parte hujus Regni Commissarii electi sunt, videlicet Magnificus Dominus Casparus Alapy de Naghkemlek Consiliarius et Petrus de Ratthka, Capitanei Caesareae Maiestatis, necnon Reverendus Dominus Lector Zagrabiensis, Vicebanus et Viceprothonotarius Regni; unde ad instantiam Dominorum Tahy et familie Hennyngh; necnon civium Civitatis Warasdiensis, requirendus est cum litteris Regni Serenissimus Archidux Carolus, promittens Commissariis ex parte provinciarum suarum Stiriae et Carniolae, ut reuisio ac rectificacio talium metarum, primum circa Mokrycham, tandem etiam in metis Warasdiensium civium et castri Ormosd Domini Michaelis Zekel, ad primum diem proximi affuturi mensis Junii incipiatur et continuabitur.

Ad querelam Magnifici Domini Petri de Ratthka, ac Egregiorum Moisis Homzky, et Joannis de Zabok, totorum Nobilium orphanorum et dominae Relictae quondam Ladislai Petthew de Gersse, pro violenta occupatione certarum terrarum extirpaticiarum, vinearum et idgenus aliorum, prout ipsi tutores et prefata Domina Relicta quondam Ladislai Petthew pretendunt, per Generosam Dominam Fraxiam Chorom, Egregii quondam Benedicti similiter Petthew Relictam, post mortem et decessum dicti quondam Ladislai Petthew violenter occupatarum, decretum est, ut dominus Vicebanus et Viceprothonotarius Regni, ad instantiam partis lese, terminum juridicum partibus prefigant, et occupacionem ipsam violentam, si

quae per dictam Dominam Fraxiam Relictam facta est, oculata fide circumspiciant, inuestigentque et inquirant; ubi si quid nouiter ex manibus dictorum orphanorum et Domine Relicte post mortem et obitum dicti quondam Ladislai Pethew per prefatam Dominam Fraxiam occupatum compererint, id statim et defacto ex manibus ipsius violentis reocupare et spoliatis restatui, contradictione, inhibicione et repulsione quauis non obstante, debeant et teneantur.

Similiter et ad querelam Fratrum Heremitarum de Lepoglava, contra Magnificum Dominum Casparum Draskowych, per occupacionem certorum bonorum et jurium possessionariorum ipsius Monasterii nouiter facta, Dominus Vicebanus per litteras suas ex superhabundanti dictum Dominum Draskowych pro officio suo, ad remittenda ipsa bona, dicto Monasterio et fratribus in illo degentibus, admoneat, qui si quid juris in illis bonis se habere responderit, id Vicebanus et Vicecomes, juxta preceptorias litteras Domini Bani et Suppremi Comitis illius Comitatus Warasdiensis, partibus ipsis juridicum in facie bonorum occupatorum praefigat terminum, ubi juxta articulos Nouizolienses et alias publicas constitutiones, super violentis bonorum occupacionibus aeditas, pro officio suo procedat, et occupata reccuperet, spoliatisque in integrum reddat, contradictione, inhibicione et repulsione sine omni *(sic)*.

Quae praemissa et quaeuis praemissorum singula, per Status et Ordines Regni firmiter et inuiolabiliter observanda, Status et Ordines ipsi, Sigillo ipsorum publico communiri vouerunt. Datum Zagrabiae feria tercia proxima post predictum diem Dominicum Judica, tercia scilicet et ultimo die Congregacionis Generalis prenotatae. Anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo secundo.

Lecta per Viceprothonotarium Regni.

III.

1582. Junius 27.

Responsum Dominorum et Nobilium aliorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclavoniae, in Generali eorum Congregatione pro festo Nativitatis Beati Joannis Baptistae, Anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo secundo Zagrabiae, ex aedicto Spectabilis et Magnifici Domini Christophori Wngnad, etc., praedictorum Regnorum Bani, celebrata, ad benignas proposiciones Serenissimorum Principum, Dominorum Dominorum Ernesthi, nomine Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, Domini et Regis clementissimi, et Caroli, Archiducum Austriae, Ducum Burgundiae, Comitum Tirolis, etc Dominorum et Principum gratiosissimorum, medio Dominorum Legatorum, quos Suae Serenitates ad ipsos Regnicolas expedire dignati sunt.

Imprimis quod Serenissimi Principes et Domini Domini Ernesthus et Carolus, Archiduces Austriae, Duces Burgundiae, Comites Tirolis etc. Domini ipsorum gratiosissimi, hic quidem nomine Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, Domini et Regis ipsorum clementissimi, Magnificum Dominum Bernhardum Leonem Gallum in Lossdorff, ille vero Spectabiles ac Magnificos Dominos Justum Josephum Comitem et Liberum Baronem de Turri et in Cruce, haereditarium Curiae Magistrum in Carniolia, et haereditarium Marescallum Comitatus Goriciensis, necnon praefatae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, ac Suae Serenitatis Consiliarium, et in confiniis Croaticis generalem, et Georgium Colaus, alias Waczler nuncupatum, pariter Consiliarium, Camerarium, ac Capitaneum Petouiensem suae Serenitatis, Legatos eorum, erga ipsosR egnicolas expedire, medioque ipsorum dictos Regnicolas in hoc, ut defensioni afflictae ipsorum patriae prospicerent, clementer admonere, atque solicitare dignati sunt, et Maiestati Caesareae, Domino et Regi ipsorum clementissimo, et suis Serenitatibus, Dominis itidem ipsorum graciosissimis, perpetuas agunt gracias, perpetuisque ac fidelissimis seruiciis, vita ipsorum comite, promerere studebunt.

Verum ubi imprimis Serenissimus Dominus Archidux Ernesthus, nomine Caesareae et Regiae Maiestatis, Regnicolas ipsos benigne hortatur, quod ad requisitionem Serenissimi Principis et Domini Domini Caroli Archiducis Austriae, tum etiam ad proposicionem et instanciam Domini Bani, certos labores et certa subsidia, ad castella Brezt et Zredychky, item pro custodia passuum in Colapi habitorum, prioribus centum peditibus, alios centum se addituros obtulerunt, ac ad reparacionem quoque Iwanych conuectionem roborum deputaverunt, haecque omnia Sua Serenitas nomine Sue Maiestatis ab ipsis fidelibus Regnicolis grato accipit animo, et optime factum putat; verum cum castrum etiam Sancti Georgii, necnon castellum Dernye, ac illa alia confinia, non minus quam praedicta loca circa Colapim sita citissimis reparationibus indigeant, ac in hiis ipsis confiniis plurimum situm esse sciant, velint, necessitate rei considerata, de pluribus et maioribus subsidiis cogitare, et quantum fieri poterit, dictis quoque locis et confiniis prouidere.

Status et Ordines, fideles subditi Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, Domini et Regis ipsorum clementissimi, ad hanc praemissam piam proposicionem et clementem exhortacionem Serenissimi Domini Archiducis Ernesti etc., Domini ipsorum itidem graciosissimi, humillime respondent, quod quamuis in proxime praeterita ipsorum generali Congregacione, pro Dominica Judica hic Zagrabiae celebrata, per ipsos fideles Regnicolas firme conclusum fuerit, ut ad defensionem harum reliquiarum Regni contra potentissimum Passam Bosnensem Thurcam vicinum, quamprimum fieri poterit, fortalicia Brezt et Zredychky extruerentur, et ad debitum finem deducerentur, qui Regnicolae Serenissimo Domino Archiduci Carolo, per Generosum ac Magnificum Dominum Seruatium liberum Baronem de Thewffenpach in Mairhoffen, Consiliarium Suae Serenitatis bellicum et protunc legatum ad ipsos Regnicolas, unanimi voto, per scripta ipsorum, humillime supplicaverint; Sua Serenitas, ex Sua erga haec confinia gracia, dignata fuisset Dominis Generalibus Capitaneis tam Sclauoniae, quam Croatiae confiniorum firmissime demandare, ut quamprimum per Dominum Banum requisiti fuissent, praesidium militum, tam

pedestrium quam equestrium, penes Dominum Banum et ipsos Regnicolas, pro custodia miserorum colonorum, trans Colapim, ad erectionem dicti fortalicii Brezt robora succidentium, expedire, pontemque illum, in fluuio Colapi, circa Carolistadium, habitum, ad praenominatum locum Brezt per Colapim, ad transvectionem succisorum roborum demittere, aliaque necessaria instrumenta, ad opera et structuram ipsius fortalicii Brezt summe necessaria, Dominus Capitaneus suae Serenitatis ex Carolistadio accomodare debuisset, quo foelicius opus illud propositum et decretum, et eo cicius ad effectum perduci potuisset. Super quibus omnibus, licet Dominus Banus suam Serenitatem informaverit, Sua tamen Serenitas (uti creditur) ex informacione Consilii bellici suae Serenitatis, ea omnia per ipsos Regnicolas supplicata, demptis aliquot exigui numeri asseribus ad Mokryczam positis, ad tale summe necessarium opus, praestare non est dignata, et ex hac racione erectio et aedificacio praefati fortalicii Brezt, propter praemissum defectum, tam custodiae miserorum colonorum, quam instrumentorum et pontis ad aedificacionem dicti fortalicii Brezt summe necessariorum, aedificacio ipsius fortalicii Brezt et finalis perfectio alterius fortalicii Zredyczky, per ipsos Regnicolas, usque ad praesentem diem, aggredi non potuit. Nihilominus praefati Regnicolae, visa et considerata tam ardua necessitate praefati fortalicii Brezt, opus illud contra evidens periculum, eo quo modo et ordine et in quanta quantitate fieri poterit, et pro praesentis temporis condicione vires illorum et miserorum colonorum sufferre poterint, ad diem Dominicum proximum post festum Visitacionis Beatissimae Mariae Virginis proxime affuturum, aggredi et ad effectum quoque perduci omnino deliberaverunt. Supplicantes iterum atque iterum Serenissimo Domino Archiduci Ernestho, Domino ipsorum gratiosissimo, Sua Serenitas, pro innata sua erga ipsos Regnicolas, fideles subditos Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, gratia, dignetur primo quoque tempore, tam apud Sacram Caesaream et Regiam Maiestatem, quam apud praefatum Serenissimum Dominum Archiducem Carolum, partes suas interponere, quo cicius fieri poterit, Sua Maiestas et Sua Serenitas ad praefata fortalicia Brezt et Zredyczky et Lethowanych quoque praesidium

militum, summe necessarium, ferre dignentur; cum pedites illi ducenti, per Regnicolas ad custodiam passuum et periculosorum transituum, a Carolistadio incipientium usque ad castrum Zyzek, pro praesenti anno, ea condicione, donec per Suam Maiestatem et Suam Serenitatem ad fortalicia ipsa provisum fuerit, conducti, contra continuam incursionem ac transitus illos periculosos hostium Thurcarum, minus sufficientes esse videntur; Dominus vero Banus, potissimum irruente potentissimo hoste in Regnum, cum suis exigui numeri equitum et peditum copiis, an fortalicia ipsa munire et custodire, an vero cum Vexillo Regio in campo cum hostibus Thurcis dimicare, easdemque a depopulacione miserae plebis et Regni combustione detinere debeat, vel possit: Sua Maiestas Cesarea et Regia et Suae quoque Serenitates clementer diudicare dignentur.

Et nisi in fortalicia praemissa per Suam Maiestatem, vel autem Serenissimum Dominum Archiducem Carolum, summe necessarium praesidium militum et alia instrumenta, ad defensionem ipsorum fortaliciorum contra hostes Thurcas summe necessaria, imponantur, aedificacio ipsorum fortaliciorum et ipsa fortalicia desolata manebunt, hiis exiguis reliquiis Regni suae Maiestatis et haereditariis quoque vicinis provinciis plus periculi quam defensionis adferrent; nam si Regnicolae ipsi supplicatum presidium militum, et alia instrumenta necessaria per Suam Maiestatem et Suam Serenitatem praestanda et inponenda viderent et certo cognoverint, expensis et laboribus, tam suis propriis, quam miserorum colonorum, in ampliorem aedificacionem praemissorum fortaliciorum tamdiu, quoad usque ad effectum et debitum finem perducentur, non parcent. Unde praefati fideles Regnicolae, tam a Sua Caesarea et Regia Maiestate, quam a suis Serenitatibus, citum et benignum expectabunt responsum.

Quantum vero ad reparacionem Iwanycz attinet, in proxime praefata Congregacione opera, ad illud fortalicium promissa et decreta, similiter et ad fortalicium Dernye, ad castrum quoque et oppidum Sancti Georgii certum numerum roborum jam administrauerunt; cum autem potissimum oppidum et pons Sancti Georgii roboribus adductis et laboribus praestitis restaurari et muniri minus potuit; Regnicolae ipsi, considerata

ad confinia illa Regni summa necessitate, universas pertinentias castri Wynycze, Domini Nicolai Istwanffy Propalatini, et alias pertinentias castri Greben, Domini Balthasari Batthyany, in processu Christophori Pallfy, et Comitatu Warasdiensi existentes, ea condicione deputant, ut ad proximum festum Visitacionis Beatissimae Mariae Virginis, a singulis fumis, roborum longitudinis quindecim cubitorum robora sex, et virgultarum currus bene oneratos quattuor, laboratores pedestres cum sufficientibus victualibus per integros dies sex, a singulis fumis, juxta dicam Regiam, administrare debeant.

Deputatur adhuc ad Iwanych processus Matthei Pyzachych, Judicis Nobilium Comitatus Crisiensis, prout ad Zredychky per duodecim laboratores pedestres, continuos labores praestandos in municionem oppidi ipsius Iwanych, similiter ad diem Dominicum proximum post praedictum festum Visitacionis Beatissimae Mariae Virginis, ibidem comparituros.

Similiter et uniuersas restancias decretorum laborum ad quaeuis fortalicia et confinia deputatorum, ut Dominus Vicebanus, cum suis Vicecomitibus et Judicibus Nobilium, juxta extradatas, per praefectos et superintendentes talium laborum ipsi Domino Vicebano praesentandas, si penes aliquos ex Regnicolis nondum administratae remansissent, vigore literarum praeceptoriarum Regni, sine aliquorum respectu, per omnia opportuna remedia de facto administrare compellat.

Id quoque fideles Regnicolae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, in presenti Congregatione ipsorum generali, ex jussu suae Maiestatis per Dominum Banum celebrata, gravi et molestissimo tulerunt animo, suam quoque Sacram Maiestatem et Serenissimos quoque Principes, Dominos ipsorum clementissimos, certos humillime reddere voluerunt, Magnificos Dominos Balthasarem de Batthyan et Nicolaum Istwanffy, Consiliarios Suae Sacrae Maiestatis, per suos speciales nunccios ad praesentem generalem Congregationem transmissos, certum mandatum sub manus propriae subscriptione, et sigillo autentico Reverendissimi Domini Stephani Radecii, Episcopi Ecclesiae Agriensis, Consiliarii et per Hungariam suae Maiestatis Locumtenentem. Domino Vicebano, necnon Vicecomitibus et Judicibus Nobilium Regni sonans et inscriptum, publice ex-

hibuisse; in quo mandato per Dominum Banum et universos Regnicolas, ad Suam Sacram Maiestatem et Suas quoque Serenitates, in specie transmisso, dictus Dominus Locumtenens, in contemptum et vilipendium authoritatis Banalis et libertatis veteranae hujus Regni, praefatos Dominum Vicebanum, Vicecomites et Judices Nobilium prohibet, contra constituciones publicas Statuum et Ordinum hujus Regni, ab administracione quorumuis laborum, ad fortalicia praemissa Brezt, Zredyczky et Lethouanych, ad fluuium Colapim sita, ex bonis cunctis castrorum et pertinentiarnm eorundem, intra hoc Regnum habitorum, et a fumalium quoque pecuniarum ad solucionem ducentorum peditum, ad custodiam passuum fluuii Colapis per Regnicolas conductorum. Unde praefati Status et Ordines Regni, communibus illorum votis, Sacrae Maiestati Caesareae et Regiae et Serenissimo quoque Domino Archiduci Ernestho, demisse supplicant, dignentur praefatum Dominum Locumtenentem ab extradatione hujusmodi inconsuetorum mandatorum, in praeiudicium officii Banalis et libertatis hujus Regni, ad instantiam quorumuis, clementer prohibere, dictisque dominis Magnatibus per speciale mandatum suum clementer iniungere et demandare firmiter, ut postpositis hujusmodi abusibus, ex bonis illorum, intra hoc Regnum Sclauoniae Suae Maiestatis habitis, publicis constitucionibus Regni, ad permansionem et defensionem patriae publice conclusis, parere, decretosque labores ad quaeuis confinia Regni, et fumales pecunias, ad solucionem praefatorum peditum praestare decretos, instar aliorum Dominorum Magnatum et Nobilium, Statuum et Ordinum hujus Regni, ad manus Exactorum Regni administrare per suos officiales faciant. Qui prefati nuntii prefatorum Dominorum Magnatum, in praesenti Congregatione nostra, personis Dominorum suorum, penes dictum mandatum dicti Domini Locumtenentis, semel, bis, et tercio decretis praemissis laboribus ad praemissa fortalicia et fumalibus quoque pecuniis, ad solucionem dictorum ducentorum peditum, oblatis, publice contradicere et reclamare non sunt veriti.

Praeterea, ubi prefatus Serenissimus Dominus Archidux Ernesthus, nomine Suae Maiestatis, Regnicolas ipsos admonet, Suamque Maiestatem utile futurum judicare proponit, ut ipsi

ducenti pedites, per Regnicolas ad custodiam passuum in Colapi habitorum conducti, Domino Bano subiicerentur, sicque ipsi pedites, simul cum militibus Banalibus, Serenissimo Domino Archiduci Carolo subiicerentur; Status et Ordines uniuersi, cum ipsos pedites, nomine dicae Regiae praeteritis duobus annis per subditos ipsorum insolutae et loco solitorum quintariorum peditum, tempore necessitatis insurgere solitorum, tam anno praeterito centum, quam pro praesenti anno ducentos, ad custodiam ipsorum passuum Colapis, usque exitum praesentis unius anni, ad aedificacionem perfectam praefatorum fortaliciorum Brezt et Zredyczky condicionaliter conduxerint, humillime supplicant, Sua Sacra Maiestas patiatur illos pedites in eo statu et ordine, prout per dictos Regnicolas conducti sunt, permanere, et citam prouisionem praesidii, ad praemissa fortalicia finitima, prout superius supplicatum est, curare; nam omnino impares esse videntur, cum et dicam Regiam singulis annis praestare, finitimaque loca, fere a partibus maritimis usque ad fluuium Drawi, operibus miserorum colonorum suorum, non tantum pro unico termino, instar Hungarorum Regnicolarum, sed continue quasi, contra potenciam hostium Thurcarum munire, non sine grauibus expensis et laboribus, debent, impossibile videtur, ut ultra exitum praesentis anni, impensis ipsorum ubiuis praefatos ducentos pedites intertenere et soluere possent.

Caeterum ubi Serenissimus Princeps et Dominus, Dominus Ernesthus, Archidux Austriae, nomine suae Maiestatis, fideles Status et Ordines, in praesenti Congregatione eorum, de confinio Hraztowycza tractacionem assummere et in medium consulere monet, utrum hic locus demoliendus sit totus, vel in parte tantum, ac in qua parte, ac quo modo, ac quo tempore demoliri vel aedificari debeat; et si casu forte totus ille demoliendus sit, ubi alium utiliorem, loco eius, pro Regni conseruacione de nouo erigi necessarium sit; ac demum quorsum praesidium illud Hrazthowyczense, cum maiore Regni utilitate transferendum sit; Serenissimus vero Dominus Archidux Carolus, in Suae Serenitatis ad Status et Ordines Regni data proposicione, clare describit, Suae Serenitati totaliter persuasum esse, ex deliberato et antea maturo, sanoque consilio, destru-

ctionem eiusdem confinii Hrazthowycza, et translationem praesidii, jam nunc fiendam et exinde translationem presidii, ex eo, quod sumptus necessarii non suppeterent ad intertenendum ipsum confinium Hrazthowycza, et quod Status et Ordines aliunde per opportuna, ipsis nota remedia, Castellis illis nouis decenti praesidio prouidere deberent; hanc deliberacionem et persuasionem suae Serenitatis uniuersi Regnicolae, fideles Status et Ordines Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, non modo molesto, immo lamentabili cum intimis addendis suspiriis intellexerunt, quia res ista et persuasio Suae Serenitatis desperacionem pocius, quam spem ulteriorem permansionis Regnicolis ipsis indicat; cum salus Regni in extructione, et municione finitimorum locorum, et non destructione consistat; qui Status et Ordines uniuersi coram Deo et hominibus protestantur et reclamant, hanc repentinam et improuisam destructionem ipsius confinii Hrazthowycza, in euidens periculum non solum reliquiis hujus Regni Sclauoniae Suae Maiestatis, sed et vicinis provinciis haereditariis vergendam; consultius etiam fore, ut confinium Hrazthowycza, nec tam repente, sed neque expost destrueretur, sed pocius restauraretur, et maiore militum praesidio et bellicis apparatibus provideretur; ex hac potissimum racione, cum potens inimicus vicinus Thurca, hanc insulam Thwropolya, inter Zawum et Colapim habitam, ditionem scilicet Suae Maiestatis, depopulare, villasque comburere, incurreret, et cum praeda ad propria redire vellet, semper per Hrazthowyczense praesidium propugnari et praeda oblata recuperari posset. Nam confinium Hrazthowycza, totaliter amissum, nunquam Thurca cessabit, sed partes Carolistadienses impetet et desolabit, sicque cis fluuium Unna villas pro se extruet, et Walachis replebit; et, quod verendum est, castra etiam diruta in locis sibi opportunis defacto extruet, neque hinc, copiis istis exiguis Banalibus, insurrectione etiam cunctorum Regnicolarum, repelli poterint. Quod confinium Hrazthowycza, si interteneri omnino nequit, consulunt Status et Ordines, matura deliberacione, ut fortalicium Brezt, cui jam manus admouerent, bonus finis imponatur, qui locus Brezt, confinii bene capax, tandem aedificetur; ubi milites tam pedites, quam equestres, interteneri possint; ciues quoque et incolae nunc Hrazthowy-

czae residentes, qui dicuntur ad personas quingentas illic pro praesenti residere et habitare, in confinium Brezt, tandem pro residium induci possint; cum tractus ille circa Brezt penitus desolatus, multorum accolarum capax sit, eoque exaedificato, ipsisque incolis Hrazthowyczensibus inductis, ut ciuitas Hrazthowyczensis, simul cum inferiore castro deleatur, et ex vicinis illis superior arx Hrazthowyczensis mox bene muniatur, et sufficienti praesidio, pro tenendis potissimum excubiis et vigiliis, vel per Maiestatem Caesaream et Regiam, vel autem Serenissimum Dominum Archiducem Carolum prouideatur; ne omnino dicio Suae Maiestatis, ultra Colapim sita, jusque et proprietas domini amittere judicetur; cum ex illa arce superiore Hrazthowyczensi, bene firmata, vigiliis et excubiis, praesidio in Brezt imponendo, et aliis ibidem degentibus, multa commoda suppeditare poterit; potissimum ut exploratores fidedigni, ad refferendum conatus Thurcarum, habeant quo confugiant; et justis rumoribus super conatibus Thurcarum, dicionem Suae Maiestatis, et potissimum hanc insulam Thwropolensem Ciscolapianam deuastare et depopulare volentium, semper milites in Brezt et ibidem vicinis fortaliciis residentes certificare possent. Unde ex praemissis racionibus, uniuersi Status et Ordines, Suae Maiestati, et Serenissimo quoque Domino Archiduci Carolo demisse supplicant, ut praemissum consilium et deliberacionem illorum, clementi acceptent animo, et ad effectum perducant, praesidiumque militum, et cuncta instrumenta bellica, postquam ciuitas ipsa Hrazthowyczensis cum inferiore castro demolietur, relictis in superiore arce pro vigiliis et excubiis sufficienti praesidio, in fortalicium Brezt praesidium militum, et uniuersa instrumenta bellica, tam Hrazthowyczae quam in Gradecz, ultra Hrazthowyczam existentia transferri clementer faciant, cum Carolistadium tam militari praesidio, quam bellicis apparatibus bene superque sit munitum. Quod salubre consilium fidelium subditorum suorum, Statuum et Ordinum, si Sua Maiestas Ceasarea et Regia, et Serenissimus quoque Dominus Carolus non acceptauerint, et ad effectum non deduxerint: Sua Sacra Maiestas, et sua quoque Serenitas, certo sibi persuasum habeant, funditus diruto confinio Hrazthowycza, et non imposito firmo praesidio in Brezt,

statim, quod Deus longe auertat, Thurcae vicini, vadum in fluuio Colapis pro se obtinebunt, ibidemque repente fortalicium extruent, sicque in exitu unius, vel dimidii anni, haec insula Thwropoliensis, usque ad metas prouinciae Stiriae desolata manebit.

Praeterea, ubi Serenissimus Dominus Archidux Ernesthus, nomine Suáe Maiestatis, Statibus et Ordinibus proponit, ut Reuerendissimus Dominus Episcopus Zagrabiensis, custodiam arcis finitimae Thopozka in se recipiat, vel si forte id facere nollet, vel non posset, ut dictam Abbatiam, cum suis pertinentiis, Suae Maiestati assignet, ac a sua Maiestate ducentorum tallerorum subsidium ex dica, vel aliis certis prouentibus quotannis accipiat; vel autem in medium consulant Status et Ordines, an pocius dirui forte castrum illud debeat, ne per aliquam negligentiam in manus deueniat Thurcarum, indeque maiora damna Regno, et prouinciis Suae Maiestatis subsequantur. Visa itaque et considerata super hoc articulo Suae Maiestatis pia et paterna admonicione, Status et Ordines, dicto Domino Episcopo per speciales fratres et nuntios illorum, sub praesenti Congregatione piam admonicionem et voluntatem Suae Maiestatis declarauerunt, qui dominus Episcopus, dum super hiis Statibus et Ordinibus, et per consequens Suae Maiestati, in scriptis clarum dederit responsum; similiter et Domini Capitulares pro castro illorum finitimo Zizek, super postulatione Suae Maiestatis, similiter in scriptis dederint responsum: visum est Dominis Regnicolis, ut Domini Banus et Bernhardus Leo Gallus legatus Suae Maiestatis, super utroque praemisso negocio castrorum Thopuska et Zizek, pertinentiarumque eorundem, ac condicionibus super hiis ad Status et Ordines Regni, datis ulterius, et ad debitum finem tractent, et super finalibus responsis, tam Domini Episcopi, quam Dominorum Capitularium, suam Maiestatem informent.

Item pro excursionibus in dicionem Thurcicam, per quosuis Regnicolas fiendis, ut tales excursiones, sine permissione et scitu ipsius Domini Bani, de caetero cessent, Regnicolae ipsi aequum esse censent.

Ut autem ad requisicionem prefati Domini Generalis Capitanei, Confiniorum Croatiae, nomine Serenissimi Domini

Archiducis Caroli factam, Status et Ordines Regni, pro viribus illorum, ad facienda quaedam fossata, et insectiones passuum, et periculosorum transituum ad partes Carolistadienses, opera sua non denegent, publice conclusum est, ut Domini Comites de Frangepanibus, similiter et alii Domini Magnates, et cuncti nobiles hujus Regni, trans fluuium Colapim residentes et bona habentes, cum potissimum ad permansionem patriae illorum spectat, Status et Ordines publice decernunt, ut praefati Domini Comites, et Magnates, et alii possessionati, uniuersos colonos illorum capitatim insurgere, et per integros sex dies labores postulatos peragere faciant; si qui vero ex praefatis Dominis vel Nobilibus quibusuis praemissam publicam constitucionem Regni adimplere, impositosque illis labores praestare recusarent, Vicecomes et Judex nobilium partium illarum transcolapinarum, accepta extradata a superintendentibus talium laborum, per praefatum Dominum generalem Capitaneum substituendis, vigore praesentis publicae constitucionis nostrae, per omnia oportuna remedia, et vadiaciones bonorum, auxilio etiam, et praesidio militum sub ductu dicti Domini Generalis Capitanei existentium, juxta praemissam limitacionem per dictum Dominum Generalem Capitaneum, cum dictis Vicecomite et Judice Nobilium faciendam, labores ipsos integre,, sine respectu quorumuis praestare et adimplere per quosuis compellant.

Atque haec sunt, quae predicti Status et Ordines prefatorum Regnorum, ad propositos articulos, per legatos suorum Serenitatuum submissos, respondenda duxerunt. Actum Zagrabiae feria quarta proxima post dictum festum Nativitatis Beati Joannis Baptiste, quarto scilicet die Congregacionis ipsorum praenotatae, anno Domini Millesimo quingentesimo octuagesimo secundo.

IV.

1583. Junius 3.

Articuli Dominorum et Nobilium Regnicolarum, cunctorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in generali illorum Congregacione, pro tercia die praesentis mensis Junii, Anni 1583., ex aedicto Domini Bani, in Ciuitate Regia Montisgrecensis Zagrabiensis celebrata, conclusi et aediti.

Inprimis perlectis et intellectis articulis Posonii, per Sacram Caesaream et Regiam Maiestatem, Dominum nostrum clementissimum, necnon uniuersos Status et Ordines tocius Regni Hungariae, pro termino primi diei mensis Marcii nouiter elapsi aeditis, Statibus et Ordinibus huius Regni Sclauoniae, in praesenti illorum Conuentu existentibus, per Reuerendissimum Dominum Stephanum Bwdocziwm, Archidiaconum et Canonicum Ecclesiae Zagrabiensis, et Egregium Joannem de Zabok, nunctios scilicet ipsorum ad praenotatum Conuentum posoniensem transmissos, exhibitis et praesentatis. Tandem praefatus Dominus Banus, nomine et in persona dicti Domini Imperatoris et Regis nostri clementissimi, ex post vero Generosus ac Magnificus Dominus Vitus ab Hallek, dicti Domini Imperatoris et Regis nostri, ac Serenissimi Domini Archiducis Caroli etc. Consiliarius, ac confiniorum huius Regni Sclauoniae generalis Capitaneus, similiter nomine et in persona praefati Domini Archiducis Domini nostri graciosissimi, certos articulos super restauracione ruinarum aedificiorum finitimorum, exhibuerunt et praesentauerunt.

Qui quidem Domini Regnicolae, dum praemissos articulos proposicionum, tam Caesareae Maiestatis, quam praefati Domini Archiducis intellexissent, maturo inito consilio, volentes parere mandatis, tam Sacrae Caesareae Maiestatis, quam dicti Domini Archiducis, ad restauracionem fortaliciorum finitimorum huius Regni Sclauoniae, infra denotatorum, ea, quae pro praesentis temporis condicione et viribus illorum opera miserorum colonorum praestare possunt, omni cum humilitate et obediencia, pro permansione miserae patriae, et vicinarum

prouinciarum dicti Domini Archiducis, ultro et beniuole, ad terminum infra denotatum se praestituros obtulerunt.

Inprimis, ut pons arcis Sancti Georgii reparetur denuo, et sepes, que externum fortalicium ipsius arcis cingunt, ad debitum finem perducantur, ad eaque peragenda, et debito fine consummanda, deputati sunt processus duorum Judicum Nobilium Georgii Semoczy Warasdiensis et Cosmae Korenzky Crisiensis Comitatuum, et potissimum uniuersi coloni arcis Kapronczensis (qui et alioquin praeteritis annis, in medium colonorum Dominorum Regnicolarum, nulla opera ad ipsa loca finitima Kapronczam, vel Sanctum Georgium, prout debuissent, praestiterunt, sed solummodo agriculturas et piscaturas pro Domino Joanne Globyczer, Capitaneo Kapronczensi, exercebant), juxta dicam Regiam, a singula porta vel fumo, ad deuehenda ligna, ad dictum pontem, et sepes necessaria, per currus sex et pedestres laboratores, cum securibus et sufficientibus victualibus per integros sex dies, nemine exempto, praestare et integre administrare debebunt.

Item ad fortificacionem Kapronczae, et deuehenda cementa ac tegulas, deputatur totus processus Christopheri Palffy, Judicis Nobilium dicti Comitatus Warasdiensis, (demptis bonis ciuium Warasdiensium, fumis triginti uno, quibus dicti ciues combusta propugnacula ipsius Ciuitatis, et alia publica opera, ad fortificationem ipsius Ciuitatis necessaria, conflagrata, juxta informacionem Domini Vicebani, tegere et restaurare debebunt; demptis etiam bonis Sigismundi Palffy, fumis decem, quibus domum suam ibidem conflagratam, pro perpetuo hospicio Dominorum Commissariorum, tam Caesareae Maiestatis, quam Serenissimi Domini Archiducis Caroli, et aliorum idgenus Dominorum Magnatum Regni restaurare debebit), a singulis fumis, per currus sex, et per laboratores pedestres sex, cum sufficientibus victualibus, ad municionem Kapronczensem praestare debebunt.

Similiter ad restauracionem et municionem Ciuitatis Crisiensis, tres processus Judicum Nobilium, Adami Marygolth et Joannis Gregoroczy Warasdiensis, necnon Matthiae Pyzachych Crisiensis Comitatuum, deputantur (demptis bonis Reuerendissimi Domini Episcopi Ecclesiae Zagrabiensis, tam

in praefato Crisiensi in processu dicti Matthiae Pyzachych, quam in Comitatu Zagrabiensi in processu tantummodo Francisci Ztholnykowych existentibus, et habitis, qui laboratores praefati Domini Episcopi, ad fortalicium suum finitimum, pro defensione Regni summe necessarium, Gradecz vocatum, similiter et pertinentiis castelli Rokonok, in praefato Crisiensi, et quatuor fumis circa Zelynam, in Zagrabiensi Comitatibus, Dominorum Comitum Erdewdy, ad restauracionem et municionem tam dicti Rokonok, quam Wrbowcz, finitimorum fortaliciorum; similiter et bonis tam Dominorum Casparis, quam Nicolai Alapy, in pertinentiis castri Naghkemlek, fumis octo, qui similiter ad municionem castelli seu fortalicii finitimi ipsius Domini Casparis Alapy in Gregwrowcz extrui cepti, eodem modo, et Praepositi Galgowczenses, ad municionem fortalicii Galgowcze), per dominos Regnicolas, ad municionem dictae Ciuitatis Crisiensis, et etiam aliorum praenominatorum fortaliciorum, ex cunctis prcenotatis tribus processibus Judicum Nobilium, a singulis portis, vel fumis, juxta praemissam dicam Regiam, per laboratores pedestres duodecim, integre administrandi deputantur.

Ad municionem quoque castelli et oppidi Iwanych finitimi, duo processus Francisci Ztholnykowych, et Nicolai Czyganych, Judicum Nobilium Comitatus Zagrabiensis, deputantur, (demptis bonis, in praefato processu Francisci Ztholnykowych, Dominorum Capituli Ecclesiae Zagrabiensis, qui ad relacionem Domini Vicebani, ad praemissum fortalicium Iwanych, huiusmodi labores jam praestitissent) a singulo fumo ex praenotato processu dicti Francisci Ztholnykowych, tanquam ad Iwanych remotiori, per laboratores duodecim pedestres, cum ligonibus, securibus, terebris magnis, et palis praestare debebunt; ex praefato vero processu Nicolai Czyganych, tanquam ab Iwanych propinquiori, a singulis fumis, juxta praemissam dicam Regiam, robora quercina duodecim longitudinis cubitorum quindecim, nemine exempto, praestare debebunt.

Hoc specialiter declarato, quod Dominus Vicebanus, statim et defacto uniuersos Nobiles unius sessionis, in cunctis Comitatibus Regni, per fideles homines, sub juramento, ad id transmittendos, per singulas integras sessiones, seu curias nobi-

litares, describi faciat, ad singulos fumos, qui uniuersi nobiles unius sessionis, sic fumatim descripti, ex singulo processu Judicis Nobilium, per laboratores pedestres sex, eo quo et alii Domini Regnicolae, laboratores praescriptos, in processu ipso bona habentes, ad finitimum fortalicium muniendum transmiserint, nemine ex illis Nobilibus unius sessionis exempto, integre prestare debebunt.

Specialem vero terminum huiusmodi praenotatorum laborum, simul et cunctarum restanciarum priorum laborum, ad praemissa fortalicia finitima hucusque administrari et praestari debendarum, uniuersi Status et Ordines Regni, proxime futurum festum Beatorum Petri et Pauli Apostolorum, firmiter concluserunt, et determinaverunt; sub hac condicione, ut praefatus Dominus Generalis Capitaneus, vel absente sua Generosa ac Magnifica Dominacione, Domini Capitanei praedictorum finitimorum fortaliciorum cum Domino Vicebano mutuam habeant intelligenciam et correspondenciam, ad predictum terminum festi Beatorum Petri et Pauli Apostolorum, ex quibus processibus praenotatis, quantum numerum curruum et laboratorum ad aliquod fortalicium finitimum habere voluerint; residuitatem vero, ad alios terminos, vel autem ex cunctis processibus Judicum Nobilium praenotatis, ad praenotatum terminum festi Beatorum Petri et Pauli Apostolorum, uniuersi Domini Regnicolae, in dictis processibus bona habentes, decretos currus et labores, ad specificata fortalicia, simul et semel administrare et praestare debeant.

Hoc etiam specialiter declarato, ut dictus Dominus Generalis Capitaneus, ad quaeuis prenominata finitima fortalicia, suos speciales homines, et superintendentes, ad recipiendos huiusmodi currus et laboratores, fideles constituat, qui superintendentes laborum praemissorum, in singulis processibus dictorum Judicum Nobilium Regni, quot fumi existant, pariam Regesti Regni a Reuerendissimo Domino Nicolao Micacio, Praeposito minori et Canonico Ecclesiae Zagrabiensis, Exactore fumalium Regni, habeant et accipiant, et fideliter in officiis suis procedant, sine aliquo respectu personarum. Si qui vero ex Dominis Regnicolis contumaces et inobedientes praesenti constitucioni nostrae generali, qui decretos labores et cur-

rus ad commissum terminum praestare nollent, vel non curarent, conperirentur: talium bona ipsi exactores laborum in extradatis suis, sub sigillis et manuum ipsorum subscriptionibus, ad Dominum Vicebanum defacto tansmittant, qui Dominus Vicebanus, pro officio suo, per suos Vicecomites et Judices Nobilium Regni, per omnia oportuna remedia et solitas vadiaciones bonorum, ac extorsiones birsagiorum, decretos ipsos labores et restancias quoque, ex bonis huiusmodi negligencium, integre defacto administrare compellat.

Similiter et custodia miserorum colonorum laboratorum praemissorum, contra hostes Thurcas et Walachos, in huiusmodi laboribus, et deuectione roborum, ad municiones necessaria, Status et Ordines Regni per milites custodientes, fidei, et integritati domini Generalis Capitanei, confiniorum Regni committunt.

Quantum vero ad empcionem asserum, ad tecturam fortalicii Iwanych, per Dominos Regnicolas praestandorum, Status et Ordines Regni, ut praemissum est, eao mnia, quae pro viribus illorum par erat, gratis et beniuole ad municiones locorum finitimorum praestanda se obtulerunt, huiusmodi asseres, et tectura pecuniis per Dominos Commissarios inclitae Prouinciae Sthyriae, Domino Capitaneo Iwanyczensi, jam ad id assignatis, peragantur.

Ut autem Caenobium Franciscanorum in Ciuitate Warasdiensi combustum, pro conseruacione victualium, per Status et Ordines Regni, perpetuo assignetur, superinde Domini Regnicolae, cum potissimum locus, et Caenobium illud, per diuos quondam Hungariae Reges, sit semel ad cultum Dei dedicatum, nullam habent disponendi facultatem.

Ad praestanda vero frumenta gratuito, Domini Regnicolae, cum certo sciant, maximum numerum superioribus temporibus huiusmodi gratuitorum frumentorum, ad postulacionem Serenissimi Domini Archiducis Caroli etc. ex bonis quorumuis possessionatorum oblatorum, adhuc restare, commissum est Domino Vicebano, ut huiusmodi restancias frumentorum, ad loca deputata, per omnia oportuna remedia integre administrare faciat; quibus administratis, in proxima simili Congrega-

cione Regni super ulterioribus Domini Regnicolae inter se consulent.

De praetio etiam vecturae Victualium ad loca finitima, pro praesenti Domini Regnicolae nihil certi concludere potuerunt, quod etiam ad proximam similem generalem Congregacionem ad festum Beatae Mariae Magdalenae proxime affuturum, nunc per Dominum Banum jam publice publicatam, prorogatum est.

Atque haec sunt, quae Status et Regni, simulcum Domino eorum Bano, ad pias proposiciones, tam Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, Domini illorum Clementissimi, quam Serenissimi Principis et Domini Domini Caroli, Dei gratia Archiducis Austriae, etc. Domini itidem ipsorum graciosissimi, summa cum humilitate et obediencia, in praesenti illorum generali Congregacione concluserunt et determinauerunt.

Finaliter vero Status et Ordines Regni, tam Sacrae Caesareae et Regiae Maiestati, quam Serenissimo Principi et Domino, Domino Carolo Archiduci Austriae, etc., non sine ingenti Dominorum Regnicolarum molestia, per praefatum Dominum generalem Capitaneum, Dominum Vitum ab Hallek, proponere voluerunt, prout et personaliter dicto Domino Vito ab Hallek in medio Statuum et Ordinum Regni, in praesenti Conuentu ipsorum existenti, summam oppressionem contra libertates et decreta Dominorum Regum Hungariae, quam Spectabilis ac Magnificus Dominus Christophorus Wngnad etc. Banus ipsorum, Magnificus dominus Petrus Rathkay Capitaneus suae Maiestatis, in occupacione bonorum dicti Domini Bani, in pertinentiis castri sui haereditarii Razynya vocati, in Comitatu Crisiensi habiti, similiter et dictus Dominus Petrus Rathkay, in violenta retencione porcionis saue haereditariae in castello Marthynancz et pertinentiarum suarum, similiter in Comitatu Warasdiensi habitarum, in sede banali in generalibus iudiciis Regni huius, contradictione, inhibicione, vel quorumuis violenta repulsione non obstantibus, a familia nobilium de Hassagy, fratrum suorum condiuisionalium, juridice et finaliter reobtinuit, a domino Joanne Globyczer praenominato, Capitaneo Kapronczensi, tamquam violento et male fidei possessore dicti castelli Marthynancz et suarum pertinenciarum;

necnon turbationem legum, libertatum, et justiciae huius Regni paciuntur; Sua Sacra Caesarea et Regia Maiestas, et Serenissimus quoque Dominus Archidux praenotatum violentem Capitaneum Kapronczensem reprimere, et e medio illorum eiicere graciose dignentur, occupataque bona dicti domini Bani, et porcionem castelli Marthynancz, pertinenciarumque suarum per dictum Dominum Petrum Rathkay reobtenta, tanquam mera et haereditaria jura ipsorum, defacto restatui dignentur, prout et per uniuersos Status et Ordines Regni coram praefato Domino Vito ab Hallek, generali Capitaneo, protestatum est, cum ipse prefatus Dominus Vitus ab Hallek, generalis Capitaneus ab eo toto tempore, postquam in officio suo, in confiniis huius Regni permansit, nullum Regnicolam in libertatibus vel immunitatibus Regni huius, in juribus suis turbauit vel molestauit, neque aliquando contra ipsum apud Dominos Hungaros Reges, prout contra reliquos confiniorum Regni Hungariae Capitaneos, per Status et Ordines Regni huius, vel minimum Regnicolam aliqua justa querela facta fuisset, dictum Capitaneum Kapronczensem, pro authoritate officii sui generalis Capitanei, pro huiusmodi violenta turbacione legum et immunitatum Regni huius reprimere vellet; uniuersos Capitaneos et milites, equites waywodasque haramiarum et pedites haramias, Kapronczae degentes, quorum opera ipse violentus Capitaneus Kapronczensis, praemissas occupaciones, et violentas retenciones bonorum et jurium possessionarium tam dicti domini Bani, quam praefati Domini Petri Rathkay violenter exercuit, prohibere velit, Dominus Banus, tam bona sua praenotata, quam dicti Domini Petri Rathkay contra ipsum violentum Capitaneum Kapronczensem, etiam cum insurrectione generali Dominorum Regnicolarum, pro officio suo Banali, restituendum curabit.

V.

1583. Július 23.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regnicolarum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in praesenti Congregacione eorundem Generali, pro termino festi Beatae Mariae Magdalenae proxime praeteriti, ex edicto Domini Bani, in Ciuitate Regia Montisgrecensis Zagrabiensis aediti et conclusi, Anno Domini Millesimo quingentesimo octuagesimo tercio.

Quoniam Sacra Caesarea et Regia Maiestas, Dominus et Rex praefatorum Statuum et Ordinum clementissimus, praefatos fideles Status et Ordines Regni serio hortatur, ut ad illos ducentos pedites haramias, per Status et Ordines Regni in praeterito biennio contra hostes fidei Christianae Thurcas et incursiones illorum in Regnum, ad fluuium Colapis, ad custodienda vada periculosa, conductos, et sumptibus Dominorum Regnicolarum hucusque intertentos, adhuc reliquos ducentos sumptibus illorum conducerent, et illis prioribus ducentis, pro permansione patriae adderent; cum autem Domini Regnicolae et alia maxima grauamina et onera potissimum in restauracione locorum finitimorum et fortificacione fortaliciorum, in locis finitimis existentium, incessanter subeunt: visum est illis, ut priores ducentos pedites, antea per ipsos conseruatos, iterum sub Capitaneatu Magnifici Domini Casparis Alapy, etc. conseruent, praestita quoque et administrata per illos seruicia, illis ex restantiis pecuniarum fumalium, ad id impositarum persoluant; quas restancias fumalium Reuerendissimus Dominus Nicolaus Micacius, Exactor, quoad plenum a debitoribus exigat, omnesque et uniuersi Domini Magnates et Nobiles, qui huiusmodi pecunias fumales, pro praeteritis duobus annis, ad manus dicti Exactoris hucusque plenarie non administrauerunt usque futurum decimum quintum diem integre administrare debeant; quo decimo quinto die immediate sequenti, a die datarum praesentium, praeterito, mox dictus Exactor extradatam super non administratis, sub manus suae propriae subscripcione et sigillo suo banali, Domino Vicebano Regni, transmittat, ipse quoque Dominus Vicebanus, cum literis praeceptoriis Regni, cum suis Vicecomitibus et Judicibus Nobilium

Regni, vigore praesentis constitucionis nostrae publicae, assumptis etiam penes se dictis haramiis Regni, si necesse fuerit, validiori manu, contra tales contumaces, et decreto Regni contrariantes, periculoque patriae occasionem praebentes, procedat, ex bonisque talium, pro debitis praemissis pecuniis fumalibus, ex bonis ipsorum administrare debentibus, in duplo Dominis Regnicolis satisfaciat. Si qui vero ex Dominis Regnicolis, cuiuscunque dignitatis et praeeminentiae existant, contra praefatos, Dominum Vicebanum, Vicecomites et Judices Nobilium Regni insurgerent, vel illos aut alterum illorum, in tali execucione aliqua iniuria, vel molestia, nece aut verberibus aut vulneribus afficerent, vel affici facerent, mox Dominus Banus, per literas suas publicatorias, uniuersos Dominos Praelatos et Magnates, Nobilesque ac Status et Ordines praedictorum Regnorum uniuersos, penes personam suam insurgere faciat, leuatoque Banderio Regio, contra tales rebelles authoritate sua banali procedat, illosque juxta magnitudinem praedictorum puniat et puniri faciat.

Quantum autem ad praescriptos ducentos priores de nouoque conductos haramias attinet, qui in stationibus ipsorum fideliter inseruientes, et vada periculosa in dicto fluuio Colapis habita, sub Capitaneatu dicti Domini Casparis Alapÿ fideliter et vigilantissime, contra incursionem et transitum hostium Thurcarum, obseruent, ad quorum solucionem futuram iterum imponuntur pecuniae fumales ad futura festa, pro primo termino festum Sancti Michaelis Archangeli proxime affuturum, a singulo fumo juxta dicam Regiam per florenum unum; pro secundo vero ad festum Sancti Georgii Martyris, similiter proxime affuturum per florenum unum, nemine exempto; quarum pecuniarum fumalium Exactor constitutus est Reuerendissimus Dominus Caspar Zthankowachky, Prepositus Galgowcensis et Canonicus Ecclesie Zagrabiensis. Qui Dominus Exactor statim praeteritis praescriptis terminis, bona talium, qui, ad terminos ipsos prescriptos, pecuniasfumales non administrarent, in extradata sua ad vadiandum Domino Vicebano transmittat, qui Dominus Vicebanus, cum suis Vicecomitibus et Judicibus Nobilium, cum literis praeceptoriis Regni, pro suo officio, contra tales publicae constitucioni minus obedientes, suo modo pro-

cedat, eosdemque ad integram persolucionem et administracionem huiusmodi pecuniarum fumalium, tocies quoties necesse fuerit, compellat; ne in hac quoque parte aliquis defectus in solucione dictorum haramiarum, prout hactenus, eueniat; praefatus vero Dominus Exactor, pro exactione huiusmodi pecuniarum fumalium et fatigiis suis ex eisdem pecuniis fumalibus, pro singulo anno habeat florenos hungaricales viginti quinque. Certi autem nuntii Dominorum Magnatum et Nobiles Regni publice protestati sunt, quod si Dominus Banus et Vicebanus Regni premissaas restancias e bonis cunctorum et quorumuis Dominorum Magnatum et Nobilium Regni, integre juxta praemissum publicum decretum Regni, administrare non fecerint, quod neque illi ad futuram solucionem dictorum haramiarum, nunc impositas pecunias fumales, administrare vellent. Dominus Exactor praefatus, ad solucionem haramiarum Domino Caspari Alapy, ad expeditorias suae Dominacionis Magnificae, pecunias fumales Regni summatim administret.

Quoniam vero fortalicia Zredychky et Brezth magnis laboribus subditorum Dominorum Regnicolarum erecta, imperfecta manent, ut ea quoque fortalicia quamprimum perficiantur et tegantur, asseresque ad tecturam ipsorum fortaliciorum, per illos, quibus id oneris est impositum, ad praemissa fortalicia quamprimum nauali vel curruli operibus adducantur, sicque ad perficiendum fortalicium Brezth Dominus Stephanus Gregoryanczy, ad Zredychky vero Dominus Caspar Alapy solertissime aduigilent, et opus inceptum ad utrumque fortalicium, Deo auxiliante, consummare quamprimum curent. Restancias etiam laboratorum ad praefata fortalicia deputatorum Dominus Vicebanus, per suos Vicecomites et Judices Nobilium Regni, per omnia opportuna remedia, *(sic)* qui Dominus Vicebanus ad tegenda ipsa fortalicia pecuniam necessariam a Domino Lectore et Vicario Ecclesie Zagrabiensis, ad expeditorias suas accipiat, super quibus percipiendis Dominus Vicebanus racionem teneat, et ex praemissis racionibus Judicia octaualia Regni praesentis termini festi diui Jacobi, ad futurum festum et terminum festi Epiphaniarum Domini, Domino Magistro Emerico Prothonotario pro fatigiis et expensis venientium, ad celebracionem praescriptorum Judiciorum generalium,

ex restanciis pecuniarum assessorialium, apud praefatum Dominum Micacium Exactorem habitorum, deputantur floreni hungaricales quadraginta quinque.

Quantum ad perfectionem laboris fortalicii Iwanych Domini Regnicolae ex illis bis mille laboratoribus pedestribus qui adhuc restant ad fortificacionem Iwanych deputati, ut Dominus Vicebanus, facta limitacione, ex illis mille laboratoribus pedestribus, a singulo fumo sex robora quercina, longitudinis cubitorum duodecim, ad festum Sancti Laurencii Martiris proxime affuturum, simul cum illis aliis mille laboratoribus pedestribus ad Iwanych administrare faciat.

Quantum ad frumenta gratuito per Dominos Regnicolas praestare postulata, cum jam ex lamentabili querela miserae plebis in demessis frumentis magna sterilitas apparet, nullus inuenitur modus, ut aliqua frumenta gratuito suae Serenitati, pro praesenti anno, offerre possent; neque possunt scire, quonam frumenta jam praestita ad postulacionem suae Serenitatis deuenerint; donec ratio de praescriptis frumentis, per Exactores frumentorum ipsorum, ex Comitatu Warasdiensi coram Domino Vicebano; ex Zagrabiensi et Crisiensi Comitatibus, coram Dominis Capitularibus Ecclesie Zagrabiensis rationem praestare debeant *(sic)*.

Vecturam similiter postulatam gratuito, pro praesenti Domini Regnicolae nullum polliceri possunt; cum confinia Regni, nondum munita, et fortalicia in eisdem existencia, quae egent maxime vectura roborum, nondum finita et perfecta manent; unde hanc humilem et justam Dominorum Regnicolarum excusacionem sua Serenitas clementi acceptare dignetur animo.

Quod autem ad postulacionem suae Sacrae Maiestatis, pro permutando castro Zizek, et eiusdem pertinentiis, pro aliis aequalibus bonis suae Maiestatis in Sclauonia vel Hungaria attinet, cum Sclauonia sit incorporata Regno Hungariae, super hiis sua Maiestas Dominos Regnicolas consulere, et se informare cupit. Domini Regnicolae nulla bona in hoc Regno Sclauoniae suam Maiastatem habere certo sciunt; quantum autem ad Hungariam, sua Maiestas Caesarea et Regia cum

ipsis Dominis Capitularibus, pro sua clemencia tractet et concordet.

Domini Regnicolae id quoque publico voto firmiter decreuerunt, ut a modo in posterum pro praesentis anni annonae sterilitate, nullus Regnicolarum sales maritimas, extra praesens decretum, pro frumentis mutuare, vel pecuniis emere audeat; sed quarta tritici cum cacumine, pro quarta plana salis detur; pro siligine quarta una et media, una quarta salis detur; pro milii quartis duabus, salis quarta una detur; si vero pecuniis sales maritimas aliquis emere voluerit, pro una quarta salis dentur vel soluantur denarii quinquaginta. Et haec generalis constitucio publicetur per totum Regnum, per solitas nundinas, fora ebdomadalia, et Ecclesias parochiales, *(sic)* Qui vero huic publicae constitucioni contrairent, eamque obseruarae nollent, tam incolae Regni, quam aduenae, ad tales Vicecomites et Judices Nobilium, officiales Dominorum Magnatum et Nobilium, ciues Ciuitatum et oppidorum, villici villarum aduigilent, eosdemque in tali crimine deprehensos, per ablacionem salium, frumentorum et pecuniarum, defacto puniant, authoritate tocius Regni illis in hac parte data et concessa.

Ad querelam Egregiorum Ladislai Nezpessÿ, Vicecomitis Comitatus Zagrabiensis, et Stephani Pezerÿ de Pezerwara, contra fratres illorum condiuisionales, possessores scilicet porcionum suarum, in dicto castro Pezerwara et pertinentiis ejusdem habitorum, qui dicti castri Pezerwara custodiae et fortificacioni simul cum dictis querulantibus advigilare non curant, fructus tamen bonorum percipiunt: deputati sunt ad id Commissarii Egregii Franciscus Ztholnÿkowych de Mykwlich, Judex Nobilium Comitatus Zagrabiensis, et Michael Wrnoczy, dicator regius, qui juxta articulum Posoniensem Regni Hungariae anni millesimi quingentesimi sexagesimi tercii, tempore coronacionis Sacratissimi quondam Imperatoris et Regis Domini Maximiliani diuinae reminiscenciae in Regem Hungariae, aeditum, inter partes ipsas procedere, articulumque ipsum debitae execucioni demandare debeant et teneantur, ad proxime futurum festum Assumpcionis Beatissimae Mariae

Virginis, in facie dicti castri Pezerwara, in hoc Comitatu Zagrabiensi habiti.

Quantum vero ad querelam Nobilium Ladislai Imprych et Stephani Wokychewych, contra Nicolaum Sysynachky, qui illis aperto marte, conductis etiam penes se aliis facinorosis latrunculis, insidias ponendum, ad mortem insidiatur, prout super hiis et Dominus Vicebanus Regni et alii certi Nobiles Regnicolae in praesenti generali Congregacione publice hujus rei et facinoris conscii, testimonium perhibuerunt: decretum est, per Dominos Regnicolas, quia utraque pars subiacet judicatui Comitis terrestris Abbaciae de Thopozka, et imperio Domini Bani, publice commissum est, praefato Comiti, ut more et consuetudine illius Abbaciae, dictum Nicolaum Sysynachky citare debeat in sui praesentiam, contra praefatos querulantes; qui si comparuerit, inter partes faciat judicium, et defacto execucionem; si vero non comparuerit, defacto sit proscriptus, per praesens decretum cunctorum Statuum et Ordinum Regni, et per totum Regnum, cum literis proscriptionalibus Regni, tamquam malefactor et publicae quietis ac pacis turbator persequatur, capiatur, et ad puniendum ac plectendum Domino Vicebano et Comiti, vel autem ipso Domino Bano tradatur et manibus assignetur; super cujus compariciones vel non compariciones, judiciique et justiciae recepcione, praefatus Comes Abbaciae literas testimoniales, sub sigillo suo autentico, dictis querulantibus dare debeat et teneatur; authoritate Regni illi in hac parte plenarie data et attributa.

Inter Nobiles Balthasarem Pethrychewych ab una, et Joannem Hersych ab alia, necnon quendam agilem Iwanech, servitorem Egregii Moisis Homzky de Hom, nunc sub aresto publice Regni apud ipsum habito et prohibito, a tercia (?) partibus pro facto sicario vulnera in capite dicti Balthasaris Pethrychewych per praefatum Iwanech, necnon ablacione violenta vel fraudulenta frameae et pixidis praefati Balthasaris Pethrychewych per dictum Joannem Hersych, utcunque factis, in ictu et tempore praemisse vulneracionis, decretum est publico voto, ut praefatus Moises Homzky imprimis dictum Iwanech prohibitum seruitorem, coram Domino Vicebano et Vicecomite Comitatus Warasdiensis ac aliis jurisperitis Regni, dicto

Balthasari Petrychewych, feria secunda proxima post festum diui Laurencii Martiris proxime affuturum, in curia sua nobilitari Zotezka vocata, et in dicto Comitatu Warasdiensi habita, juri statuat, et juxta judiciariam deliberacionem de facto, si et in quantum dictus Iwanech in judicio reus comperietur, dicto Balthasari Pethrychewych satisfactionem quoque et executionem, praesente dicto Domino Vicebano Regni et Vicecomite, faciat, vel autem criminis ipsius Iwanech dictus Moises Homzky particeps esse pronunctietur defacto. Similiter hiis peractis, inter praefatos quoque Balthasarem Pethrychewych et Joannem Hersich, racione ablacionis praedictorum armorum, praefatus Dominus Vicebanus et Vicecomes, ex allegatis et responsis, etsi necesse fuerit testibus parcium faciat inter partes ipsas jure Regni, cum aliis jurisperitis judicium et justiciam, cum reali execucione, authoritate publica cunctorum Statuum et Ordinum Regni, vigore presentis decreti, dicto Domino Vicebano et Vicecomiti plenare in praemissis data et attributa.

Item ad querelam Magnificorum Dominorum Petri et Stephani Kastellanffy de Zenthlelek, et Joannis Berzey, contra nobiles prefatum Joannem Herzych, Ladislaum Saffarych et Wolffgangum Bwsanych, pro indebita execucione, prout ipsi querulantes praetendunt, literarum adiudicatoriarum sententionalium Domini Banj, in facto possessionis vel certae porcionis ibidem possessionis Bathyna vocatae, per hominem banalem praefatum Moisem Homzky, et testimonium Capituli Ecclesiae Zagrabiensis factam, deliberatum est per Status et Ordines Regni, ut denuo sentencia ipsa, juxta suum vigorem, per veras metas dictae possessionis Bathyna, praesentibus vicinis et commetaneis, et sufficiente probacione vel humano testimonio, vel autem literali documento, per praefatos actores, et reobtentores dictorum bonorum fiendo, exequatur, et singula pars suam justam porcionem pacifice possideat.

Ut autem praemissa omnia et quaeuis praemissorum singula, per Status et Ordines Regni firmiter et inuiolabiliter conclusa, per quosuis obseruentur, praemissos articulos publice constitucionis Dominorum Regnicolarum, per Status et Ordines publico voto conclusos, sigillo Regni publico, Status ipsi obsigillandos esse voluerunt. Datum in praefata Ciuitate Regia Mon-

tis Grecensis Zagrabiensis, feria tercia proxima post praedictum festum Beatae Mariae Magdalenae, secundo scilicet die generalis Congregacionis Regni praenotatae, Anno Domini millesime quingentesimo octuagesimo tercio.

Lecta et pronunctiata per Viceprotonotarium Regni publice.

VI.

1584. April 8.

Articuli Dominorum Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, ad mandatum Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, in Congregatione eorum generali, pro die Dominica Quasimodo, proxime praeterita, tempore videlicet inductionis et creationis Spectabilis et Magnifici Domini Thomae Erdeödi etc. in Banum Regnorum Dalmatiae Croatiae et Sclauoniae, in Ciuitate Regia Montis graecensis Zagrabiensis, celebrata, aediti, Anno Domini 1584.

Imprimis, postquam Spectabilis et Magnificus Dominus Christophorus Ungnad etc. alias Banus officium Banatus sui, quod inter fideles Suae Maiestatis Regnicolas, uniuersos videlicet Status et Ordines praescriptorum Regnorum, praeteritis annis, summa cura et diligentia, non parcendo sumptibus, labore et fatigiis strenue gessit, iustitiamque illis administrauit, Suae Maiestati resignauerit, Suaque Maiestas Caesarea et Regia, ob innatam suam clementiam, qua erga cunctos fideles suos subditos afficitur, Spectabilem et Magnificum Dominum Thomam Erdeödi de Monyorokerek, Comitem perpetuum Montis Claudii et Consiliarium suum, in dictorum Regnorum Banum sibi elegerit, dictisque fidelibus suis subditis Statibus et Ordinibus praefatorum Regnorum, per Generosum et Magnificum Dominum Dauidem Ungnad Liberum Baronem in Sonnegh, ac Consilii bellici Suae Maiestatis Praesidentem, specialem scilicet Commissarium suum, in medium praefatorum Dominorum Regnicolarum inducere et iisdem fidelibus suis Regnicolis praesentari curauit. Iidem Status et Ordines, tam piam Suae Sacrae Caesareae et Regiae

Maiestatis paternam clementiam, fidelibus illorum seruitiis promereri curabunt, qui siquidem Dominus Dauid Ungnad Commissarius, cuncta, quae ad singularem illam Suae Maiestatis Caesareae et Regiae in calamitosas hasce Regni reliquias propensionem spectare videbantur, non modo scripto, verum etiam viua voce diserte sane et ea diligentia proposuit, quod admoniciones suae generosae et magnificae Dominationis vel lacrymas quoque cuilibet ciere potuissent. Quem quidem Dominum Thomam Erdeödi praefati Domini Regnicolae, pro nouo et legitimo ipsorum Bano, pari voto recognoscunt; sicuti idem quoque Dominus Banus, coram dicto Domino Commissario Suae Maiestatis, Statibusque et Ordinibus Regni, ex veterana laudabili consuetudine, solenne deposuit juramentum. Precantes itaque dicti Status et Ordines Regni Deum Optimum Maximum, ut dicto Domino ipsorum nouo Bano, in officio suo Banali, omnem prosperitatem, felicem fortunam, diuturnamque vitam in protectione huius communis afflictae Patriae, contra hostes fidei Christianae Turcas et administrationem justitiae, exindeque satisfactionem concedat, moreque laudabili beatae memoriae defuncti Domini genitoris sui quondam Domini Petri Erdeödi etc. hoc officio Banatus feliciter per longa tempora gubernare permittat.

Porro idem Dominus Banus, Egregium Joannem de Zabok Vicebanum suum ac Comitatuum Zagrabiensis et Crisiensis Comitem Dominis Regnicolis praesentauit, ipseque Vicebanus et Comes coram Statibus et Ordinibus Regni, ad officium suum solitum praestitit iuramentum. Veterani vero Vicecomites omnes Comitatuum Zagrabiensis et Crisiensis in pristinis officiis ipsorum per Status et Ordines Regni, confirmati sunt.

Tandem Status et Ordines ipsi decreverunt, ut ad vadum Colapis Bresth vocatum, in alio loco, quam antea, ubi Domino Bano, et aliis ad id peritis Magnatibus et Nobilibus, per ipsum Dominum Banum ad id conuocandis, magis commodum fore videbitur, munitio noua, primum ex sepibus pro suburbio aedificetur, portaque in eadem munitione, contra insultum hostium Turcarum peragatur, et occludatur, et tandem statim muro turris lapidea, siue castellum in eadem mu-

nitione erigatur, ubi interim Dominus Banus, cum uniuersis Statibus et Ordinibus Regni, impetrato etiam a Serenissimo Principe Domino Domino Carolo Archiduce Austriae etc., ex confiniis Croaticis et Sclauonicis, maiore praesidio, ad dictum fluuium Colapis, cum vexillo Regio, pro custodia miserorum colonorum, ad primum diem mensis Junii in castra condescendere debebit. Quorum quidem colonorum opera et tectura ex partibus Transcolapinis, et potissimum ex diruta arce et Ciuitate Hrasthovicziensi, ibidemque ex quodam periculoso Monasterio, vicinisque desertis Ecclesiis, lapides et etiam caementum superioribus annis expensis Regnicolarum, ad muniendum Hrastouiczam combustam, Ciscolapim, ad locum aedificationis ipsius fortalitii Bresth, si id commode fieri poterit, deducantur; et sic tandem, intra ipsam munitionem per muratores ad id conducendos, Deo propitio, turris ipsa vel castellum aedificetur et consumatur. Veteranum quoque fortalitium in portu ipsius fluuii Colapis, per Status et Ordines Regni, magnis laboribus et sumptibus erectum, a tempore inundationis ipsius fluuii Colapis, vi aquae absumi consuetum, interim pro praesidio intactum maneat, uniuersi vero Domini Regnicolae armati, cum sufficientibus victualibus et expensis, penes personam Domini Bani ad praedictum Bresth, sub poena in generali decreto expresse denotata, ad praedictum terminum primi diei proximi mensis Junii generaliter insurgere debeant.

Ad cuius quidem noui fortalitii Bresth erectionem et perfectionem, deputantur per Dominos Regnicolas Nobiles Campi Zagrabiensis, cum illorum subditis colonis, ut ad iam fatum primum diem mensis Junii proxime affuturi praestent currus sexaginta, qui lapides et caementum praenotata eodem per sex sequentes dies conuehere debebunt; reliqui vero uniuersi Domini Magnates et Nobiles, inter fluuios Zaui et Colapis bona habentes, totus videlicet processus Thomae Latskouich Judicis Nobilium a singulis quinque fumis, siue portis, singulum currum, ad dies sex, ad terminum praenotatum, pro adducendis ipsis lapidibus et caemento, necnon roboribus et virgultis, ad munitionem et consummationem ipsius fortalitii Bresth necessariis administrare debebunt.

Licet autem Reuerendissimi Domini Capitulares Eccle-

siae Zagrabiensis, in eodem tractu fluuii Colapis, in pertinentiis Castri ipsorum Szizek, in loco valde periculoso Drenchina vocato, certum fortalitium contra transitus hostium Turcarum muro aedificare nituntur, jamque lapides quoque et caementum ex propinquis Zagrabiae locis, per fluuium Zauum, secundo amne eodem deducere ceperunt; ad postulationem tamen Domini Bani, Statuumque et Ordinum Regni, ab aedificatione ipsius fortalitii Drenchina, interim supersedere, subditosque suos ad aedificationem ipsius fortalitii Bresth, instar aliorum Dominorum Regnicolarum compellere, cum hac facta protestatione semet ipsos obtulerunt, ut ipsi Status et Ordines Regni, in prima simili generali Congregatione Regni, ad aedificationem praedicti fortalitii Drenchina, labores et currus per eosdem Dominos Capitulares, pronunc ad Bresth praestandos, pari numero eisdem reddant, et per subditos suos recompensare curent; prouti idipsum Domini Status et Ordines perbenenole unanimiter compromiserunt.

Item, ut uterque processus Francisci Ztholnikouich et Nicolai Cziganich Comitatus Zagrabiensis, ad munitionem dicti fortalitii Bresth, ad terminum praenotatum, a singulis fumis seu portis, iuxta Dicam Regiam, per sex laboratores pedestres, cum sufficientibus victualibus, administrare debeant ad Bresth, munitionique et erectioni praenotati fortalitii Bresth, nouus Dominus Banus, cum Egregio Joanne de Zabok, nunc nouo creato Vicebano, et aliis ad id peritis operi huic laudabili, et pro conseruatione reliquiarum huius afflicti Regni Sclauoniae et vicinarum Prouinciarum Suae Serenitatis, Styriae et Carniolae summe necessarium, per Dominum Banum ad id deputandum, superintendere et aduigilare debebunt.

Pecunia quoque septingentorum florenorum Hungarorum, apud Reuerendissimum Dominum Christophorum Granya, Lectorem et Canonicum Ecclesiae Zagrabiensis, pro conseruatione reposita, atque insuper summa centum florenorum, per eundem Dominum Lectorem ex eisdem pecuniis antea Dominis Regnicolis mutuata, ut de facto exigatur et ad conducendos muratores et alios artifices, emptionemque asserum ad tecturam et consummationem dicti fortalitii Bresth necessariarum, per dictum Dominum Lectorem, manibus Domini

Bani, habita superinde ab eodem sufficienti quietantia assignetur. Quam quidem pecuniam, cuicunque Dominus Banus ad praemissa necessaria dicti fortalitii Bresth exequenda, concrediderit, exponendam rationem superinde, pro Dominis Regnicolis diligentem tenere debebit.

Item uniuersi Domini Regnicolae, in processu Christophori Palfy Judicis Nobilium Comitatus Warasdiensis bona habentes, simul cum pertinentiis Castrorum Trakostyan, Bela, Castelli Iwancz et Monasterii Lepoglaua, ad decimum quintum diem praenotati mensis Junii, a singulis fumis seu portis pedestres laboratores sex; similiter ex processibus Sigismundi Palffi eiusdem Comitatus Varasdiensis Judicis Nobilium et Cosmae Korenski Comitatus Crisiensis, a singulis quinque fumis seu portis singulum currum unum, ad integros dies sex, ad munitionem et restaurationem Kapronczensem et Sancti Georgii, prout id necessitas valde exigit, deputantur. Quibus laboratoribus Dominus Generalis Capitaneus confiniorum Regnorum Sclauoniae, habito mutuo consilio et intelligentia, cum Domino Vicecomite Comitatus Varasdiensis, superintendentem praeordinet, qui rationem quoque, de percipiendis laboratoribus et curribus pro Dominis Regnicolis teneant.

Caeterum uniuersi Domini Magnates et Nobiles. in Processibus Joannis Gubassocki et Adami Marigolth Judicum Nobilium Comitatus Varasdiensis bona habentes, demptis praenotatis Castris Trakostyán, Bela, Castelli Iuanich et Monasterii Lepoglaua, quorum pertinentiae ad munitionem Kapronczensem, ut praemittitur, sunt deputatae, a singulis fumis seu portis ad praenotatum decimi quinti diem mensis Junii per laboratores pedestres sex deputantur ad munitionem Comitatus Crisiensis.

Similiter ex processu Matthiae Piszachich Judicis Nobilium Comitatus Crisiensis, a singulis fumis seu portis singuli laboratores pedestres sex, ad munitionem Crisiensem deputantur. Quibus similiter Dominus Generalis praeficiat superintendentem.

Hoc etiam per expressum declarato, quod uniuersi Nobiles unius sessionis in cunctis Comitatibus Regni commorantes, ab integris Curiis ipsorum Nobilitariis, singulos sex labo-

ratores ad terminum praenotatum, in medium aliorum subditorum Dominorum Regnicolarum, ad fortalitia praenominata, praestare debebunt, demptis Nobilibus Campi Zagrabiensis ad Bresth cum curribus deputatis.

Item uniuersae restantiae laboratorum et curruum, prius ad munitionem Iuanichensem deputatorum et nondum praestitorum, iuxta extradatam Domini Capitanei Iuanichensis, Dominus nouus Vicebanus, quamprimum per omnia opportuna remedia praestare et integre administrare faciat et compellat. Quarum restantiarum laboribus pro praesenti necessitate fortalitium illud Iuanichense competenti modo, munire poterit. Similiter uniuersae restantiae laboratorum et curruum, prius ad fortificationem Crisiensem deputatae, ad Crisium defacto per Dominum Vicebanum compellantur.

Cum autem Status et Ordines reliquiarum huius afflicti Regni Sclauoniae tam exiguo numero sint, bonaque illorum ab hostibus fidei Christianae Turcis adeo diminuta sint, ut iam ultra tria millia portarum, per uniuersas reliquias Regni, dicari non possunt; priscis vero felicibus temporibus unicus Comitatus Crisiensis usque ad duodecim millia portarum, per Dicatores Regios commode dicari potuit; jam Sacra Caesarea et Regia Maiestas et Serenissimus quoque Princeps et Dominus Dominus Archidux Carolus, pro sua paterna pietate considerent, an non ex tam paucissimis reliquiis huius afflicti Regni Sclauoniae, Status et Ordines pro conseruatione et diutiori permansione charissimae Patriae, vicinarumque Prouinciarum Suae Serenitatis, tam contributionem, quam gratuitos labores supra posse ipsorum quotannis praestent; insuper vero Dicam Regiam, ad solutionem gentium Banalium, per florenum Hungaricalem unum; item ad intertenendos ducentos haramias ad fluuium Colapim, a singula porta vel fumo, per florenos hungaricales duos; alias quoque pecunias fumales pro necessitate Regni et confiniorum continue contribuere debent, fortalitia ad fluuium Colapim adiacentia, utpote Szredichki, Bresth, Rechitska, Lethouanich, Herghouichi, Drenchina et uniuersa vada, in decursu et tractu fluuii Colapis periculosa, usque ad Sziszek fortificare ac insuper Iuanich, Crisium, Kapronczam, Castrum Sancti Georgii, et alia ibidem minora fortalitia, ferme

continue opera miserae plebis, et colonorum eorundem Regnicolarum fortificare et munire debent; iamque eo res deuenit, quod miseri coloni ipsorum viribus et facultatibus adeo exhausti sunt, ut vix aliquantum commodum tempus per spatium anni nancisci possunt, quo aliquantum seminaturam frugum et culturam vinearum, pro sustentatione ipsorum et familiae, Dominorumque suorum terrestrium, exercere valeant; propterque tantas angaritiones, derelictis sedibus ipsorum propriis, ad diuersas partes orbis, utpote Hungariam, Austriam, Morauiam, Stiriam et Carniolam, et alio quotannis turmatim emigrare cogantur. Proinde uniuersi Status et Ordines Regni huius demisse supplicant Serenissimo Principi Domino Carolo Archiduci, Sua Serenitas, considerata tanta et tam magna afflictione reliquiarum huius Regni Sclauoniae, postquam agitur pro communi salute vicinarum quoque Prouinciarum Suae Serenitatis Styriae et Carniolae, prout et miserae Patriae huic, dignetur cum Dominis Prouincialibus Styriae et Carniolae gratiose concludere, et ex pertinentiis vicinarum arcium huius Regni Bresth, Mokricza, Bizek, Kusporgh, Chetertek, Pischets, Kosio, Zreda, Raka, Bogatetz, Rohenburgh, Kerchko, Kosztanicza, Thuran, Monasterii, Plether, Faszenperk, Metlika, Hochenje, Chernowat et aliis vicinis, ad muniendum praescripta fortalitia opem ferre; unde praescripti Status et Ordines a Sua Serenitate gratiosum quoque expectant responsum.

Praeterea, cum arcium una et Ciuitas Hrastouicza Statibus et Ordinibus Regni huius, satis superque deploratissima, ex mandato Suae Serenitatis, destructa sint, Dominus quoque Generalis Capitaneus Confiniorum Croaticorum, per legatos suos, in praesenti publico Conuentu Statibus et Ordinibus Regni demolitionem et destructionem reliquae quoque Arcis ipsi. nisi per Status et Ordines Regni provisum de custodia fuerit, publice minatus sit; quae quidem iam facta destructio et demolitio, tam indigne et irreparabile periculum reliquiis huius afflicti Regni et vicinis quoque Prouinciis Suae Serenitatis intulit; perinde, ac si Castrum finitimum Koszthamnicza Turcicum ad portum Colapis situm esset, Statusque et Ordines Regni, simul cum ipsorum miseris colonis et potissimum inter

fluuios Colapis et Zaui commorantes adeo in ultimam desperationem deuenerunt, ut iam ultimum excidium et migrationem ex charissima patria prae oculis habeant. Status et Ordines huius afflicti Regni uniuersi supplicant Sacrae Caesareae et Regiae Maiestati, Domino et Regi illorum naturali clementissimo et Serenissimis quoque Principibus, Ernesto et Carolo Archiducibus etc. Dominis itidem ipsorum gratiosissimis demisse, dignentur praefato Domino Generali Capitaneo Confiniorum Croatiae, sine omni mora, firmissime demandare, ut arcem ipsam Hraszthouicza indirutam, firmissimo praesidio muniat, illique inuigilet et superintendat. Et quia ingenia et tormenta bellica, aliique apparatus, ad custodiam finitimi Castri necessarii, extra necessitatem ipsius indiruti Castri Hraszthouicza, prius in Ciuitate et arce iam ibidem dirutis, pro custodia eorundem, potissimum opera et impensis Episcopatus Ecclesiae Zagrabiensis alias impositi, magno numero ibidem Hraszthouiczae supermanserint, Sua Serenitas dignetur clementer demandare ipsi Domino Generali Capitaneo Croatiae, ut huiusmodi ingenia et tormenta, apparatusque bellicos, extra necessitatem ipsius indiruti Castri habita, in nouum fortalitium Brest, pro custodia eiusdem fortalitii, adduci permittat.

Ubi vero Sua Sacra Maiestas, fideles subditos suos, Status et Ordines Regni clementer monet, ut, habita ratione salutis ipsorum, quadringentos pedites, uti hactenus ducentos, in tractu fluuii Colapis, intertenere, ipsisque stipendia persoluere non grauarentur. Similiter et Serenissimus Princeps Dominus Archidux Carolus, Dominus itidem noster gratiosissimus, pie hortatur, ut ad custodiam quoque montium Cis-Zauaniorum, contra insultum plagiariorum Valachorum, si non trecenti, adhuc tamen ducenti pedites, sub quattuor Vayuodis, per Status et Ordines Regni conseruarentur. Status et Ordines ipsi in praecedenti Articulo facultates ipsorum et miserorum subditorum ac colonorum suorum satis expresse commemorarunt; quod praemissas contributiones, gratuitaque opera, ad loca et fortalitia finitima, supra vires ipsorum annuatim et continue praestant, praestareque coguntur. Nihilominus ad tam piam et paternam admonitionem Suae Sacrae Maiestatis, et Serenissimi quoque Domini Archiducis Caroli, illos ducentos pedi-

tes haramias, quos proxime quoque praeteritis annis, cum maxima jactura facultatum suarum et paupertate miserorum colonorum, in decursu fluuii Colapis, in vadis et transitibus periculosis, contra insultum hostium Turcarum intertenerent et persoluerent, pro praesenti quoque anno sub imperio Domini Bani, in decursu eiusdem fluuii Colapis, in locis periculosis et magis necessariis, conseruare et persoluere prompti essent; ad solutionemque ipsorum peditum, a singulis fumis, seu portis, ad festum Sancti Michaelis Archangeli proxime venturum, per florenum Hungaricum unum, ad festum vero Sancti Georgii anni proxime futuri, similiter per florenum unum, ad manus Reuerendissimi Domini Caspari Ztankouachki, Praepositi Chasmensis et Canonici Ecclesiae Zagrabiensis, Exactoris scilicet huiusmodi pecuniarum fumalium Regni, contribuere et persoluere similiter parati essent. Sed quia Status et Ordines Regni conqueruntur, prouti in proxime quoque praeterito generali Conuentu publice protestati sunt, ut postquam certi Domini Barones, utputa Balthasar de Batthyan, ex pertinentiis arcis suae Greben, Georgius Comes perpetuus de Zrinyo, ex pertinentiis Castri sui Ozal Ciscolapinis et Nicolaus quoque Istuanfy, cum fratribus suis condiuisionalibus, ex pertinentiis arcis ipsorum Vinicza, aliquam temeritatem prae se ferendo, huic publicae saluti, in conseruatione dictorum ducentorum peditum publicorum contradicere, mandatibusque superinde Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis non obtemperare, neque ad solutionem dictorum peditum a principio conductionis ipsorum ex bonis suis praenotatis, in medium aliorum Statuum et Ordinum Regni quicquam prorsus contribuere voluerunt. Eam itaque ob causam reliqui quoque Domini Magnates et alii Nobiles Regni, prout in dicto proxime praeterito Conuentu, ita nunc etiam denuo super praemissis protestati sunt: quod et ipsi ex bonis ipsorum restantibus nullas huiusmodi pecunias fumales, sed neque modo quoque in praesenti generali Congregatione decretas pecunias, ad persoluendos dictos ducentos haramias persoluere vellent; tamdiu, donec et quousque praenominati Domini Barones ex pertinentiis dictarum arcium ipsorum, intra Regnum existentium, integre persoluerint, vel autem Vicebanus Regni, cum suis Vice-

comitibus, et Judicibus Nobilium Regni, ex praenominatis bonis dictorum Baronum, huiusmodi pecunias fumales, vel illis ad id non sufficientibus Dominus veteranus Banus, eleuato etiam Banderio Regio, adiunctis sibi ipsi Statibus et Ordinibus Regni, etiam violenter per omnia opportuna remedia extorserit. Quia autem praemissa prior executio, contra iam nominatos Dominos Barones, per praefatum veteranum Dominum Banum, debitum finem hucusque sortiri non potuit, uniuersi Status et Ordines Regni, fideles subditi Sacrae Caesareae et Regiae Maiestati, Domino ipsorum clementissimo, simul et Domino Archiduci Carolo demisse supplicant, ut Sua Serenitas apud Suam Maiestatem, tanto malo et periculo dignetur praeuenire, et efficere, quo Sua Sacra Caesarea et Regia Maiestas, dignaretur praesenti nouo Domino Bano ad exequendum praemissum Articulum, contra praenominatos inobedientes Barones, et alios quoque, si qui similes forent, aeditum, suum Regium consensum, gratiose praebere, ipsique nouo Domino Bano, per mandatum suum Regium firmissime demandare, ut, adiunctis sibi ipsi uniuersis Statibus et Ordinibus Regni, armatis sub poena, in generali decreto diuorum Regum Hungariae expresse denotata, ex bonis et pertinentiis praefatarum arcium dictorum Dominorum Banorum, eleuato Banderio Regio, praemissas pecunias fumales tam praesentis, quam praeteritorum annorum, ad solutionem dictorum ducentorum peditum, per omnia opportuna remedia, authoritate sua banali, etiam contra potentiam dictorum Dominorum Baronum, extorquere possit et valeat; ut sic tandem reliqui quoque uniuersi Domini Magnates, Statusque et Ordines Regni, penes ipsorum contra dictos Dominos Barones factam praestationem, de cunctis bonis suis restantias pecuniarum praesentis et praeteritorum annorum haramialium et contributionem haramialem ipsis impositam, sine aliqua difficultate, ad manus Exactoris Regni administrare et persoluere integre possint et valeant. Quibus persolutis et integre administratis, Dominus Banus cum suo Vicebano, et aliis ad id idoneis personis, computet et limitet, si supra solutionem dictorum ducentorum peditum ad Colapim commorantium, plures pedites haramias ad custodiendas vias publicas et montes Cis Zauianos, Hochur et Medue, miseram-

que plebem et Nobilitatem ibidem degentes, contra insultus et depopulationes Valachorum hostium conducere et intertenere poterint. Qui noui haramiae, si conduci et interteneri poterint, hiemali tempore penes illos ducentos haramias, ad Colapim locatos, in custodia vadorum periculosorum sub imperio Domini Bani manere debebunt.

Ubi vero Sua Sacra Maiestas Statibus et Ordinibus clementer commemorat, conseruatio diligens Castri Szisek quantum momenti in se contineat, ad permansionem huius miserae Patriae. et vicinarum Prouinciarum Styriae et Carniolae, requiritque Sua Maiestas Status et Ordines Regni, ut sub moderna Congregatione, adhibito consilio deliberent, Maiestatemque Suam edoceant, quomodo et quibus bonis in Sclauoniae seu Hungariae Regno commutatio dicti Castri Szisek, et suarum pertinentiarum fieri queat: Status quidem et Ordines Regni, in his reliquiis Regni Sclauoniae, Suam Maiestatem nulla aequivalentia bona, ad Fiscum Regium pertinentia, habere vel possidere certo sciunt. Quantum vero ad bona in Hungaria habita, Sua Sacra Maiestas, per suos speciales nuncios, cum ipsis Dominis Capitularibus tractare et concludere dignetur.

Quantum vero ad contributionem gratuitorum frumentorum et vecturam eorundem gratuitam, pretiumque vecturae per Serenissimum Dominum Archiducem Carolum, Dominum ipsorum gratiosissimum, ad necessitates Confiniorum Regni a Statibus et Ordinibus Regni postulatam, Status et Ordines ipsi referunt se ad Articulum publicae Constitutionis eorundem anni 1583. pro festo Beatae Mariae Magdalenae proxime praeterito aeditum; similiter et ad Monasterium Varasdini combustum, ubi granarium pro conservandis frumentis et commeatibus extrui petitur, Domini Regnicolae ad eundem praemissum Articulum se referunt. Pro restauratione quoque Ciuitatis Varasdiensis combustae, cum in proxime praeterito Conuentu, ex pertinentiis ipsorum ciuium Varasdiensium gratuiti labores, in medium Statuum et Ordinum Regni ad Confinia praestari commissi, ciuibus ipsis ad restaurationem dictae Ciuitatis sint relaxati, ciues ipsi praemissa relaxatione laborum pro praesenti sint contenti.

Quantum praeterea ad generalem insurrectionem Statuum et Ordinum attinet, Status ipsi referunt se ad generale decretum diuorum Regum Hungariae.

Atque haec sunt, quae fideles Status et Ordines Regni Sclauoniae, ad pias et paternas propositiones Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis, Domini et Regis ipsorum naturalis clementissimi, per Generosum et Magnificum Dominum Dauidem Ungnad, Liberum Baronem in Sonnegh, Consilii bellici Suae Maiestatis Praesidentem, nomine Suae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, item per Generosum et Magnificum Dominum Vitum ab Hallek, Suae Sacrae Maiestatis Consiliarium, ac Confiniorum huius Regni Sclauoniae Generalem Capitaneum, nomine Serenissimi Principis et Domini Domini Archiducis Caroli etc., in praesenti generali Congregatione ipsorum exhibitas, publico voto decreuerunt et concluserunt; supplicantes Suae Sacrae Maiestati, demisse, dignetur Sua Sacra Maiestas praenotatos uniuersos Articulos publicae Constitutionis fidelium suorum subditorum, per eosdem unanimi voto conclusos, clementer acceptare et confirmare, Regiumque suum consensum illis adhibere. Quam gratiam Status et Ordines ipsi Suae Sacrae Maiestati fidelibus illorum seruitiis promereri studebunt. Datum in Ciuitate Regia Montis graecensis Zagrabiensis, feria quinta proxima post praenotatum diem Dominicum Quasimodo, quinto scilicet et ultimo die generalis Congregationis ipsorum praenotatae, Anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo quarto.

Memoriale Regni ad pias Propositiones noui Domini Bani conclusum.

Imprimis ad extruendum nouiter Castellum in vado Rechicza, in decursu fluuii Colapis habito, deputantur uniuersae restantiae laboratorum et curruum, ex pertinentiis Castrorum Domini Bani Jastrebarszka, Selin et Castelli Noui, nec non Zamobor Domini Ungnad; aliae quoque restantiae laboratorum, si quae adhuc inter Zauum et Colapim extare compertae fuerint, conuertantur ad munitionem locorum, qui Domino Bano magis necessarii fore videbuntur.

Priuilegia Regni, hucusque apud Reuerendissimum Do-

minum Petrum de Heresintz Episcopum Ecclesiae Tininiensis et maiorem praepositum Ecclesiae Zagrabiensis in conseruatione habita, ut in pristinum locum, Sacrarium videlicet Ecclesiae Sancti Stephani Regis Zagrabiae, sub sigillo Regni, per Dominum Vicebanum et Viceprotonotarium Regni, pro fideli conseruatione reponantur.

Spectabilis et Magnificus Dominus Christophorus Ungnad, Liber Baro in Sonnegh etc., praecessor praesentis noui Domini Bani, in praesenti generali Congregatione nostra, tempore renunciationis, coram Statibus et Ordinibus Regni officii sui Banatus, solenniter protestatus est, quod a tempore assumptionis officii Banatus sui, certa sigilla sua, tam maiora authentica, quam minora usualia, apud dictum alias Dominum Banum priuatim habita et conseruata, quodam casu ab eodem deperdita forent; ne autem in hac parte alicui, ex instinctu diaboli, fraus et dolus patrocinari queat, dictus Dominus alias Banus omnes et uniuersos, si qui forent, qui aliquas literas obligatorias vel alias qualescunque super quibusuis debitis suis, dictis priuatis sigillis suis obsigillatas haberet, easdem literas, vel sub praesenti generali Conuentu Regni, vel autem intra exitum unius integri anni, eidem Domino Christophoro Ungnad, alias Bano, exhibere et praesentare deberent. Qui vero id facere non curarent, vel negligerent, post exitum ipsius integri anni, viuo, vel Deo sic iubente, demortuo, huiusmodi literae, sub quacunque forma verborum sint emanatae, nullam habeant firmitatem, neque per aliquos iudices Regni, vel autem haeredes dicti Domini Christophori Ungnad, alias Bani acceptentur.

Caeterum tempore creationis praefati noui Vicebani, Domini Joannis de Zabok, per annotatum Dominum nouum Banum, Statibus et Ordinibus Regni publice pronunciati, antequam ad officium suum solitum praestitisset juramentum, Egregius Martinus Szuirchich, tum in persona Magnifici Domini Petri de Rattka etc. Domini scilicet sui, quam aliorum certorum Nobilium districtus de Zabok et Zagoria, in Comitatu Varasdiensi commorantium, contra praefatum Dominum nouum Vicebanum, non sine ingenti querela protestati sunt, quod ipse Dominus nouus Vicebanus, manifestos homicidas,

scruitores scilicet suos, penes se teneret et conseruaret, bona que et iura possessionaria, praefatorum certorum nobilium in districtu de Zabok, et praefato Comitatu Varasdiensi commorantium et bona habentium, tanquam violentus pro se ipso, minus iuste et indebite, viaque iuris sine omni occupasset, occupatiueque teneret et possideret etiam de praesenti. Ad quam quidem praemissam querelam praefatus Joannes de Zabok, pronunciatus modo quo supra nouus Vicebanus, coram Statibus et Ordinibus Regni, respondit, quod ratione praefatorum seruitorum suorum in Comitatu Varasdiensi causa esset in processu et nouo iudicio. Quantum vero ad violentam occupationem bonorum et iurium possessionariorum praefatorum querulantium ipse se iuri et aequitati ac deliberationi Domini Bani et Regnicolarum submitteret, et si quae bona aliquorum Nobilium, contra viam veritatis et iura Regni possideret, dummodo id realiter probari posset, paratus esset, sine omni subterfugio, spoliatis remittere. Unde per Dominum Banum et Regnicolas deliberatum est, quod quamprimum praefati querulantes, ratione praemissorum bonorum occupatorum, Dominum Banum requisiuerint, Dominusque Banus partibus praedictis, et Egregiis Casparo de Draskouich Vicecomiti Comitatus Varasdiensis ac Joanni Petricheuich de Miketintz Viceprotonotario, per literas suas praeceptorias vel missiles, terminum in praefato districtu de Zabok, statuerit, commiseritque et demandauerit, praefatique Vicecomes et Viceprotonotarius ad terminum et locum praenominatos, accedere poterint, ut quicquid prefati querulantes Nobiles, coram eisdem Vicecomite et Viceprotonotario, per dictum Joannem de Zabok, de bonis ipsorum ibidem habitis, violenter occupatum et pro se retentum, competenti testimonio comprobare poterint, ea omnia praefati Vicecomites et Viceprotonotarius, dictis spoliatis Nobilibus, iuridico processu, in aliis causis et casibus obseruari solito, non obstante, reddere et restituere de facto debebunt et tenebuntur; authoritate Domini Bani, cunctorumque Statuum et Ordinum Regni, in hac parte illis plenarie attributa.

Egregius quoque Casparus Barillouich de Goritsa, Nuncius Spectabilis et Magnifici Domini Georgii Comitis perpetui de Zrinio, ad praesentem generalem Congregationem missus,

coram Statibus et Ordinibus Regni protestatus est, quod licet ipse ad petitionem tam veterani quam noui Dominorum Banorum, Egregio Christophoro Mernyauchich de Brotsouitska, omne maleuolum animum ratione certorum vituperiorum et aliarum controuersiarum, sub praesenti saluo conductu, inter partes ipsas subortarum, quantum ad personam dicti Caspari Barillouich attineret, eidem Christophori Mernyauchich remisisset condonasset, et relaxasset; sed quia praefatus Casparus Barillouich haberet multos fratres in finitimis Castris Regni Hungariae Kanisae et Baycha, ac aliis locis, qui si super dictum Christophorum Mernyauchich patratam ipsam iniuriam retorquerent, id non vitio et personae suae asscriberetur, et quod in persona dicti Domini sui, ad negotia Regni publica nullam vocem dare, sed recta domum proficisci vellet; cum ipse Dominus suus sub praesenti saluo conductu in praemissis turbatus esset. Ad cuius quidem Caspari Barillouich modo praemisso factas comminationes, praefatus Christophorus Mernyauchich, publice protestatus est, quod si in futurum aliquid mali illi contingeret, extunc huic malo ipse Caspar Barillouich, origo et fundator esset. Super qua sua protestatione dictus Christophorus Mernyauchich literas protestationales seu testimoniales petiit sibi sub sigillo Regni dari, et dabuntur.

Item, ut noui haramiae non ad fluuium Colapis commorantes vel ibidem vicini, per Dominum Banum vel homines ad id per Dominum Banum deputandos, ad custodiam fluuii Colapis, sed intra Regnum commorantes, conducantur et persoluantur.

Domini quoque Capitulares Ecclesiae Zagrabiensis solenniter protestantur, quod in praesenti periculoso tempore, pro ea pecunia, quam ad solutionem ducentorum haramiarum ad Colapim commorantium, ad manus Exactoris Regni administrari deberent, ad tuitionem vadorum periculosorum, in dicto fluuio Colapis, in bonis ipsorum Szisciensibus conducere vellent.

Dentur literae protestationales Domino Casparo Druskocki, contra Dominum Casparum Draskouich, pro violentiis post euocationem per eundem, contra Draskouich factam, patratis, sub sigillo Banali et etiam Regni.

Testimoniales dentur Dicatoribus Regni, pro libertate Vicebanorum et Judicum Nobilium, super libertate Dicae Regiae.

Celebratio Judiciorum Octaualium fiet ad festum Sancti Jacobi Apostoli in Ciuitate montis graecensis Zagrabiensis.

Assessores Dominus Vicebanus Joannes Zaboki, Magister Emericus Protonotarius, Joannes Petricheuich Viceprotonotarius, Caspar Druskocki, Dominus Lector Zagrabiensis, Thomas Myleth, Michael Urnoczi, Joannes Presbyter Dobrokuthyai, Cristophorus Vraghouich, Antonius Vramecz, Joannes Chernkocki, Nicolaus Mikaczius Praepositus minor, Stephanus Budóczi, Franciscus Ztolnikouich Judex Nobilium Comitatus Zagrabiensis, Adamus Marigolth Judex Nobilium Comitatus Varasdiensis, Joannes Jacopouich Judex Ciuitatis montis graecensis Zagrabiensis.

Fumales per denarios decem, Exactori Domino Casparo Ztankouachki ad festum Sacri Pentecostes, Nobiles quoque unius sessionis, ut praestent.

Authoritatem habeat Dominus Vicebanus, ut centum florenos Hungaricales per Dominum Banum, loco Michaëlis Kontzki, Assessoribus pro expensis datos, per omnia opportuna remedia ex bonis ipsius Kontzki extorqueat.

Dominus Christophorus Ungnad et alias Banus, Abbatiam Pokupie, cum cunctis suis pertinentiis, Domino Episcopo Zagrabiensi, iuxta suas literas obligatorias, remittat, coram Regno, et obligatorias ipsas a Domino Episcopo sibi reddi postulat. Super quibus Dominus Ungnad solenniter protestatus est.

Ut autem praemissa omnia, et quaeuis praemissorum singula, per Status et Ordines Regni firmiter et inuiolabiliter conclusa, per quosuis obseruentur, praemissos Articulos publicae Constitutionis Dominorum Regnicolarum, per Status et Ordines publico voto conclusos, Sigillo Regni publico Status ipsi obsigillandos esse voluerunt. Datum in praefata Ciuitate Regia montis graecensis Zagrabiensis, feria quinta proxima post Dominicam Quasimodo, quinto scilicet die generalis Congregationis nostrae praenotatae. Anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo quarto.

(A zágrábi protocollumban.)

VII.

1584. Szeptember 20.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in praesenti eorum Congregatione generali, ex edicto Domini Bani, pro vigesima die praesentis mensis Septembris, in Ciuitate Regia Montis graecensis Zagrabiensis, praesente ipso Domino Bano conclusi et aediti.

Imprimis ubi Sacra Caesarea et Regia Maiestas, Dominus Rex illorum naturalis clementissimus, per literas suas Regias praefato Domino Bano firmissime demandat, ut illos Barones, ac alios, qui essent rebelles, qui ex bonis ipsorum in hoc Regno Sclauoniae habitis, pecunias fumales ad solutionem ducentorum peditum, qui ad fluuium Colapis, contra insultum hostium Turcarum, in locis et vadis periculosis collocati sunt, in medium aliorum Regnicolarum praestare nollent, tales Dominus Banus, iuxta publicas Constitutiones Statuum et Ordinum huius Regni Sclauoniae proxime praeteritae generalis Congregationis, ad obedientiam compellere, et contra illos procedere deberet, per Dominos Regnicolas conclusum est: ut imprimis Dominus Banus per literas suas, inclusis pariis literarum praemissarum Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, dictos Barones requirat, illosque praemoneat, ut usque festum Sancti Galli Confessoris proxime affuturum tam praesentis quam praenotatorum annorum fumales praenotatas pecunias, ad manus Domini Exactoris Zagrabiensis, ex cunctis bonis ipsorum, iuxta Dicam Regiam administrare faciant; vel autem contra tales rebelles Dominus Banus, iuxta praemissas Constitutiones, publicam executionem peragat; sicque uniuersi Domini Magnates et Nobiles, uniuersas restantias huiusmodi fumalium pecuniarum, ex bonis ipsorum statim administrent, vel autem per omnia opportuna remedia, per Dominum Banum ad administrandum compellantur. Qui vero ex Dominis Regnicolis in praemissa executione penes personam Domini Bani (si necesse fuerit) praesto esse nollent, ex bonis talium, propter contumaciam, a singulo fumo, iuxta Dicam

Regiam, singuli sex floreni per Dominum Banum, vel Vicebanum, seu Vicecomites Regni inremissibiliter extorqueantur, et huiusmodi Birsagia ad solutionem ipsorum peditum, per Dominum Banum conuertantur. Ne autem per praemissam executionem aliqua damna Statibus et Ordinibus Regni, in bonis ipsorum, qui sunt innoxii et obedientes, inferantur, per Dominum Banum serio animaduertatur.

Ubi autem Serenissimus Princeps et Dominus Dominus Ernestus, Archidux Austriae etc. Dominus itidem illorum gratiosissimus, Status et Ordines per literas suas gratiose admonet, ut communitionem noui Castelli Bresth, inchoatam quidem sed nondum integre perfectam, omni sedulitate et promptitudine iuuare, pro Patriae utilitate Status et Ordines ipsi velint; constitutum est per Dominos Regnicolas, ut uniuersi Domini Magnates et Nobiles, infra fluuium Zauum et Colapim, tam ut *(sic)* processibus Thomae Latzkouich, quam Francisci Ztolnikouich Judicum Nobilium, demptis bonis Dominorum Capitularium Ecclesiae Zagrabiensis, ubique in dictis processibus Judicum Nobilium Comitatus Zagrabiensis habitis, qui Domini Capitulares nouum fortalitium in bonis ipsorum Drenchina ex muro, ad dictum fluuium Colapis pro defensione Patriae huius afflicti Regni Sclauoniae, laudabiliter aedificare coeperunt, alii omnes Domini Magnates et Nobiles, a singulo fumo, iuxta Dicam Regiam, singula robora quercina duodecim, longitudinis cubitorum 14. ad dictum nouum fortalitium Bresth, ad festum beati Lucae Evangelistae proxime futurum administrare debebunt. Cum autem Nobiles Campi Zagrabiensis, in proxime praeterita aestate, de bonis ipsorum sexaginta currus, ad integros sex dies, in deducendis huiusmodi roboribus, ad dictum nouum fortalitium Bresth, administrare debuerunt, dicti Nobiles Campi omnes ex bonis ipsorum, a singulis fumis, iuxta Dicam Regiam, et Nobiles quoque unius sessionis, inter eosdem commorantes, ab integris singulis curiis ipsorum, singulos sex pedestres laboratores, ad proxime futurum festum Sanctorum Simonis et Judae Apostolorum, ad consummationem dicti noui fortalitii Bresth praestare debebunt.

Ut autem perfectio et consummatio dicti fortalitii Bresth

maturetur, uniuersi Domini Magnates et Nobiles Regni, in processu dicti Francisci Ztolnikouich Judicis Nobilium, Cis Zauum bona habentes, ad dictum festum beatorum Simonis et Judae Apostolorum proxime futurum, a singulis fumis, inclusis etiam Nobilibus unius sessionis, ab integris curiis, singulos sex laboratores, ad consummationem dicti noui fortalitii Bresth praestare debeant. Quibus laboribus, tam in deductione roborum, quam administratione pedestrium laboratorum, in praefixis terminis Dominus Banus, cum Vicebano superintendentes praeficiant, qui Dominis Regnicolis super administratis praemissis laboribus, rationem tenere debeant. Si qui vero labores, post consummationem dicti noui fortalitii Bresth, supermanerent, illorum labores Dominus Banus et Vicebanus, ad loca ibidem magis necessaria conuertant.

Quoniam Castellum et Oppidum Bosyako, in Confiniis huius Regni positum, satis ruinosum esse comperitur, ad cuius munitionem bona Dominorum Tahi et Nobilium Praedialium ibidem habita deputantur. Similiter Castellum et Oppidum Rokonok Domini Bani, in his Confiniis Sclauonicis, pro salute Patriae valde necessarium, superque ruinosum et contra insultum hostium Turcarum minime munitum est, ad cuius munitionem deputatur exiguus processus Nicolai Cziganich Judicis Nobilium Comitatus Zagrabiensis, ut uniuersi Domini Magnates et Nobiles in processu ipso bona habentes, a singulo fumo, iuxta Dicam Regiam, ad praedictum festum Sancti Lucae Euangelistae, robora quercina duodecim, longitudinis cubitorum 14., ad munitionem dicti Rokonok praestare debeant. Nobiles vero unius sessionis in eodem processu commorantes, a singulis integris Curiis, singulos sex laboratores, simul cum pertinentiis arcis Chaszaruara, Domini Bani in Comitatu Varasdiensi, et processu Joannis Gubassoczki Judicis Nobilium, eiusdem Comitatus a singulis fumis, iuxta dicam Regiam, singulos sex laboratores pedestres, ad praenotatum festum beatorum Simonis et Judae Apostolorum proxime affuturum, administrare debeant. Quibus operibus praescripto Rokonok, Egregius Ladislaus Netzpessi, Vicecomes Comitatus Zagrabiensis superintendet, et de recipiendis laboratoribus et roboribus rationem seruabit.

Item in Comitatu Varasdiensi ex toto processu Joannis Gubassocki Judicis Nobilium Comitatus eiusdem, demptis praescriptis pertinentiis arcis Chaszaruara, quae ad munitionem Rokonok deputatae sunt; similiter ex processu quoque Matthiae Piszachich Judicis Nobilium Comitatus Crisiensis, demptis bonis Praepositi Galgouiensis, cuius bona ubique habita, simul cum pertinentiis Castelli Dubouitz, ad finitimum suum fortalitium ruinosum, et ab insultibus hostium Valachorum non satis tutum, deputata sunt, ut robora quercina modo praenotato, eo abducant, ex bonis uniuersorum Dominorum et Nobilium, in dictis duobus processibus Judicum Nobilium bona habentium, a singulis fumis, iuxta Dicam Regiam, inclusis etiam Nobilibus unius sessionis, ab integris Curiis, per laboratores pedestres sex, ad dictum festum Sancti Lucae Evangelistae proxime affuturum, ad munitionem Ciuitatis Crisiensis praestare debeant.

Ex processu vero Adami Marigolth Judicis Nobilium dicti Comitatus Varasdiensis, uniuersi Domini Magnates et Nobiles, demptis bonis Castri Trakostyan, Monasterii Lepoglaua et Castri Bela ac Castelli Iuanch pertinentibus, quae ad munitionem Kapronсensem deputantur; reliqui omnes a singulis fumis, iuxta Dicam Regiam, inclusis etiam Nobilibus unius sessionis, a singulis integris curiis, ad praedictum festum beati Lucae Euangelistae, ad munitionem Iuanich per sex laboratores pedestres, administrare debeant.

Item, ex processu Adami Herkffi Judicis Nobilium Comitatus Varasdiensis, inclusis, ut praemissum est, praenotatis bonis Castri Trakostyan, Lepoglaua, Belaque et Iuanich; similiter ex processu Cosmae Korenszki Judicis Nobilium Comitatus Crisiensis, ex bonis arcis Kapronczae, ad munitionem Kapronczensem, ad praedictum festum Sancti Lucae Euangelistae, uniuersi Domini Magnates et Nobiles, a singulis fumis, iuxta Dicam Regiam, per singulos sex laboratores pedestres administrare debeant. Quibus praemissis laboribus, Dominus Generalis Capitaneus, habita mutua intelligentia cum Domino Vicecomite Comitatus Varasdiensis, superintendentes, ad rationem seruandam super percipiendis laboribus, praeficiant.

Bona Domini Matthiae Kegleuich in Comitatu Varasdiensi, in processibus Adami Marigolth et Joannis Gubassocki habita, deputantur ad munitionem fortalitii finitimi Totusseuina, infra finitimum Castrum Sziszek, in ripa fluuii Zaui erecti.

Quoniam vero certi Domini Magnates et Nobiles Regni, non curatis mandatis et literis publicatoriis Domini Bani, ad Congregationes generales vocati non veniunt; reliqui *(sic)* vero ex illis neque nuncios mittunt, ob quorum absentiam Dominus Banus, cum paucis Regnicolis in Congregationibus praesentibus, ardua negotia Regni et Confiniorum tractare et concludere debet; conclusum est, ut contra tales contumaces Dominus Banus, iuxta decretum minus Serenissimi quondam Domini Wladislai Regis Hungariae, Articulo primo, seuera poena procedat.

Casu vero, quo contra incursionem hostium fidei Christianae Turcarum vel autem contra praefatos rebelles Barones, Dominum Banum, leuato Banderio Regio, iuxta praemissum mandatum Caesareum et Regium insurgere, illosque ad obseruandas Constitutiones Regni publicas compellere contingeret, quicunque ex Dominis Magnatibus aliisque Statibus et Ordinibus Regni, penes personam Domini Bani armati non insurgerent, in praeterita quoque expeditione ad fluuium Colapis in extruendo nouo fortalitio Breszth praesto non fuerunt, ex talium omnium bonis, a singulo fumo, per sex florenos Hungaricos Dominus Banus, per suum Vicebanum et Vicecomitem Regni extorquere, semper possit et valeat.

Atque haec sunt, quae praefati Status et Ordines Regni, in praesenti generali Congregatione illorum, per quosuis firmiter obseruandum concluserunt, Articulosque praemissos sigillo Regni publico obsigillando, Sacraeque Caesareae et Regiae Maiestati pro confirmatione illorum transmittenda curauerunt. Datum in praenotata Ciuitate Regia Montis graecensis Zagrabiensis, die vigesima mensis Septembris, Anno Domini 1584.

Memorialis Regni.

Scribendae literae sub sigillo Regni commendatoriae, in causa Tharnoczi new (?), tam ad Caesaream Maiestatem, quam Serenissimum Principem Dominum Ernestum Archiducem et pro Domino Bano.

Pro vado Gerguricza Brod, per Dominum Banum et Regnicolas conclusum est, ut Dominus Alapi in vado ipso suum pontem et nautas suos interteneat. Similiter et Dominus quoque Stephanus Gregorianczi. Interim tamen, usque ad primam Congregationem Regni, uterque praefatorum Dominorum, cum subditis ipsorum, ratione praemissi vadi sint pacifici. Et sic tandem in prima Congregatione, coram Domino Bano et Regnicolis praefati Domini personaliter, vel per procuratores ipsorum legitimos, ratione praemissi vadi compareant, Dominus Banus cum sibi adiunctis iuris peritis iudicium et iustitiam inter partes facturus est.

Uniuersi Domini Magnates et Nobiles Dicam Regiam ad festum Sancti Michaëlis proxime affuturum, iuxta Constitutionem publicam Regni Hungariae, et mandatum Caesareae Maiestatis, ad manus Dominorum Dicatorum Regni plenarie, per florenum medium administrare debeant, vel autem per illos, quorum interest, per omnia opportuna remedia compellantur.

Similiter, ut et Ecclesiis Dei decimae ad id deputatae, sine aliqua excommunicatione, Domino Reuerendissimo Zagrabiensi et Capitulo similiter Zagrabiensi, per quosuis ex bonis suis integre administrentur, vel autem iuxta veteranam Constitutionem publicam, per Vicecomites et Judices Nobilium Regni, per omnia opportuna remedia administrare compellantur.

Domini Assessores iurati sedis Judiciariae Banalis, utpote Viceprotonotarius Regni, Caspar de Druskouicz, Vicecomes Comitatus Varasdiensis, in iudiciis generalibus semper continui; similiter et Joannes Presbyter Dobrokutÿai, etiam propter infirmitatem, Dominus vero Mikaczius, Praepositus occupatus sacris, quae pro officio suo administrare debet;

similiter et Michaël Urnóczi, propter exactionem Dicae Regiae, et alias occupationibus negotiorum suorum, solenniter protestati sunt, quod de caetero in iudiciis ipsis generalibus continui esse non possunt; potissimum vero, cum certi ex praefatis veteranis Assessoribus, iam per triginta fere praeteritos annos, Regno inseruiendo, infirmitate et senio confecti, sine certo numero seruitorum illis inseruientium in Judiciis ipsis fieri non possunt, pro tribus florenis, qui per duos dies Zagrabiae facillime ad personam unam et seruitores sex vel octo vel autem decem illis inseruientibus exponi possunt, de caetero Judiciis ipsis, omnino valedicunt, priusquam astricti illis esse continue vellent, nisi per Dominos Regnicolas uberioribus expensis veteranis ipsis Assessoribus prouideatur.

Ad protestationem Domini Vicebani Joannis Zaboki conclusum est, ut Viceprotonotarius, cum Domino Vicecomite Comitatus Varasdiensis, statuto ipsi Vicebano et certis Nobilibus contra illum, tempore creationis suae in Vicebanum, querulantibus, de Zabok, ratione occupationis certum bonorum et iurium possessionariorum, per eundem Vicebanum, omnino in Comitatu Varasdiensi habitorum, certum praefigant terminum, in possessione praefata Zabok.

VIII.

1584. Deczember 17.

Articuli Dominorum et Nobilium aliorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in praesenti eorum Congregatione generali, ex aedicto Domini Bani, pro decima sexta die praesentis mensis Decembris, in Ciuitate Regia montis graecensis Zagrabiensis, praesente ipso Domino Bano, conclusi et aediti.

Imprimis ubi Serenissimus Princeps et Dominus Dominus Ernestus Dei gratia Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Comes Tyrolis etc., per literas Suae Serenitatis missiles, fideles Status et Ordines subditos Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, Domini et Regis ipsorum clementissimi, Regnorum Croatiae et Sclauoniae, clementer requirit, ut lis et contro-

uersia, quae inter Egregium Christophorum Raach Styriensem ab una, parte vero ab altera Magnificum Dominum Petrum Rattkai,ratione certarum quarundam metarum controuertitur, prout a Serenissimo Principe et Domino Domino Carolo Archiduce Austriae etc., ut iuxta Articulos publicarum Regni Hungariae Constitutionum, super rectificatione metarum Regnorum aeditos, primo quoque idoneos Commissarios, pro parte huius Regni Sclauoniae, fideles Status et Ordines delegarent, praefatasque metas controuersas debito modo rectificarent; ad tam piam et clementem exhortationem et requisitionem praefati Domini Archiducis Ernesti, Domini ipsorum gratiosissimi, praefati Status et Ordines, iuxta praemissas publicas Constitutiones Regni, et Articulum superinde aeditum, non tantum ad illas metas, de quibus lis et controuersia inter praefatos Christophorum Raach Styriensem et Dominum Petrum Rattkai controuertitur, sed et ad alias etiam metas inter hoc Regnum Sclauoniae et inclytas Prouincias Styriae et Carniolae, aliorum Dominorum et Nobilium contentiosas, utpote inter metas Castri Lippouech, praefati Domini Bani, in hoc Regno Sclauoniae habiti et praefatam Prouinciam Carniolae imprimis incipientes, tandem inter metas Castri Szomszeduar et arcis Bresecz Styriensis, ac tandem inter metas arcis Tabor praefati Domini Petri Rattkai et arcis Zreda, dicti Christophori Raach similiter Styriensis, nec non Ciuitates Regiae Varasdiensis et arcis Ormosd, Domini Michaëlis Zekel, similiter Styriensis, rectificandas, ad diem Dominicam Quasimodo, proximam post futurum festum Paschae Domini, suos speciales delegerunt Commissarios, videlicet Magnificum Dominum Stephanum Kastellanfy de Szentlelek, Reuerendissimos Dominos Casparum Ztankouachki Praepositum Galgouczensem et Nicolaum Mikaczium Canonicum et Praepositum beatae Virginis Mariae Zagrabiensem, nec non Egregios Joannem de Zabok Vicebanum et alterum Joannem Petricheuich de Miketintz Viceprotonotarium Regni, Machaëlem de Urnoucz et Christophorum Vraghouich de Mariassoucz Dicatores Regios et Franciscum Ztolnikouich de Mikulich Judicem Nobilium Comitatus Zagrabiensis, qui Domini Commissarii, ex parte huius Regni Sclauoniae, ad rectificandas praemissas

metas specialiter deputati, unius vel alterius absentia non obstante, pro praescripto termino, in metis dicti Castri Lippouetz Domini Bani, speciales Commissarios Serenissimi Principis Domini Archiducis Caroli, et praefatarum inclytarum Suae Serenitatis Prouinciarum Carniolae et Styriae, per Suam Serenitatem ad praemissas metas rectificandas specialiter deputandos, expectaturi sunt; et hac quidem ratione, dignetur Sua Serenitas praefatum Dominum Banum super aduentu dictorum Dominorum Commissariorum Styriae et Carniolae tempestiue certificare, ut omnis lis et controuersia per praemissos utriusque partis Commissarios, iuxta praemissas Constitutiones publicas, per oculatam rectificationem dictarum metarum consopiatur. Unde praefatus Dominus Banus a Sua Serenitate maturum expectabit responsum.

Ubi vero Serenissimus Princeps et Dominus Dominus Archidux Carolus, Dominus noster gratiosissimus, per scriptum suum, medio Domini Bani, ad Status et Ordines transmissum, ipsisque exhibitum, ipsum Dominum Banum, simul et praefatos Status et Ordines clementer et paterne requirit, exhortaturque, cum ad Confinia ampla et ruinosa Croatica, maxime vero Carolistadium nullum prorsus subsidium gratuitorum laborum ipsi Status et Ordines deputauerint, aut etiam praestiterint: ad tam piam et clementem Suae Serenitatis exhortationem, Status et Ordines Regni decreuerunt, ut uniuersi Domini Magnates et Nobiles trans fluuium Colapim, in partibus Croaticis bona habentes et residentes, simul cum bonis arcis Ztenichnyak, Rechicza et Luka, ac uniuersis pertinentiis arcium Ozal Domini Comitis Zrini et Dubouetz quoque Cis Colapinis, iuxta limitationem Domini generalis Capitanei Croatici et Egregii quoque Andreae Dezpotouich de Houÿz Judicis Nobilium dictarum partium Transcolapinarum, in bonis et pertinentiis praenotatis, iuxta numerum integrarum sessionum, prout miseri coloni, in partibus illis degentes Dominis ipsorum terrestribus inseruiunt, ad festum purificatonis beatissimae Virginis Mariae proxime affuturum, idest secundum diem proximi mensis Februarii, cum ipsi coloni Transcolapini residentes nullos gratuitos labores ad confinia huius Regni fortificanda, neque Dicam Regiam, vel aliquas contribu-

tiones in medium Regnicolarum hucusque praestiterint, ad praeparationem imprimis pontis noui in fluuio Colapis aedificandi, ibidem circa Carolistadium et alias maioris importantiae et necessitatis aedificia, in ipso Carolistadio extruenda, vecturas roborum et gratuitos labores, per integros quindecim dies praestare debeant. Quibus superintendentes praefatus Dominus generalis Capitaneus Croaticos in huiusmodi laboribus, et vecturis, per ipsos quindecim dies praeficere debeat; inobedientes vero huius publicae Constitutioni Regni, Dominus Banus, authoritate sua Banali, qua pleno iure post Sacram Caesaream et Regiam Maiestatem fungitur, ad requisitionem et informationem praefatorum Domini generalis Croatici et Judicis Nobilium, omnibus adhibitis remediis, et etiam per vadiationes bonorum seuere puniat; ne autem post erectionem dicti pontis intrantibus et redeuntibus Regnicolis et subditis illorum in dictum Carolistadium aliquod tributum imponatur, pro cunctis intrantibus et redeuntibus liber aditus semper pateat.

Quoniam vero ad intolerabile pretium omnis generis victualium in dicto Carolistadio praesidiariis ibidem equestribus et pedestribus pro se ipsis et equis a subditis Statuum et Ordinum quod administratur, attinet, cum benignitate Dei Optimi Maximi, praesentis anni annona in omnibus partibus huius Regni leui pretio, superque venditur, ipsimet praesidiarii Germani, huiusmodi penuriae et caristiae omnis generis victualium ansam praebent, cum ipsi magnis merentur stipendiis, qui exeuntes per pagos et villas diuagantur, victualiaque ipsa, maiori quam in aliis partibus Regni venduntur, pro se ipsis et equis coemunt, et sic in dictum Carolistadium induci faciunt; adeo, quod milites hussarones leuis armaturae, qui quatuor Rhenensies per mensem stipendio merentur, inter ipsos Germanos milites exinde inopem vitam ducunt, et nisi ipsi Germani milites praesidiarii, huiusmodi penuriae victualium ansam praeberent, haberent tam ipsi, quam milites leuis armaturae, satis leui pretio abundatissima omnis generis victualia.

Caeterum ubi Sua Serenitas Dominum Banum simul et Status ac Ordines gratiose requirit, velint bona et sufficienti

quantitate commeatus ad Confinia Sclauonica gratis promittere, et propriis expensis Statuum vecturas commeatuum in Confinia et granaria comportari facere; miseri coloni Statuum et Ordinum Dicam Regiam et alias infinitas contributiones, ad Confinia necessaria, unde habere possunt, quam ex pretio victualium; milites in ipsis Confiniis Sclauonicis degentes, in foris hebdomadalibus, ubique satis leui pretio, a miseris colonis habere possunt. Cum autem intolerabiles vecturas, et labores gratuitos, continue ad ipsa Confinia praestare debent, huiusmodi gratuitis vecturis Status et Ordines miseram plebem nullo modo onerare possunt. Quam iustam ipsorum excusationem Sua Serenitas aequo et clementi animo tolerare dignetur. Ansam vero penuriae, in his Regnis quidam abusus inclytae Prouinciae Styriae Suae Serenitatis infert, cum militibus in his Sclauonicis Confiniis degentibus per Magistrum solutionum in stipendium singulus tallerus pro denariis Hungaricis centum, denarius vero Hungaricus pro Viennensibus tribus numeratur. Sicque milites ipsi stipendium suum tollere coguntur, si vero Status et Ordines, vel miseri subditi illorum, in hoc Regno Sclauoniae degentes, ad quasuis necessitates et res coemendas, in dicta Prouincia Styriae factum et publicatum (*sic*) ipsi Styrienses a Statibus et Ordinibus huius Regni Sclauoniae, et miseris subditis illorum, non secus, quam tallerus unus pro cruciferis septuaginta et denarius Hungaricus pro Viennensibus duobus, pro rebus venalibus recipitur; qui abusus inter Christianos subditos et in tam propinqua vicinitate cum contra Deum et eius iustitiam pullulat; supplicant communi voto Status et Ordines huius Regni Suae Serenitati, ut in recipienda ipsa moneta, cuiusuis generis aequalitas ubique obseruetur.

Juxta clementem exhortationem et requisitionem Suae Serenitatis, ruinosa et lacera Sclauonica Confinia, utpote Kaproncza, arx Sancti Georgii, oppidum Crucis, lignea arx in Iuanich, ut restaurentur et munirentur, fideles subditi Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, Status et Ordines huius Regni summe necessarium esse ducunt. Cum autem labores gratuiti, in praeterito mense Septembri, ad praemissa fortalitia deputati, et nunc ubique continuantur, ad effectumque

per quosuis perduci debent, nunc vero hyeme instante, vecturam in tam coenoso tempore, potissimum vero, cum in Confiniis ipsis pro pecoribus miserae plebis, nulla foena habentur, nullomodo fieri posse; labores etiam pedestres, tum propter frigora, quam propter breuitatem dierum praesentis temporis, quasi inanes fieri videre, et ex his iustis rationibus, uniuersi Status et Ordines terminum fortificationis praefatorum Confiniorum, ad proximam similem Congregationem Regni instituendum et decernendum differunt; facturi cum miseris subditis ipsorum et praestituri omnem operam pro posse ipsorum in muniendis dictis Confiniis.

Ciues quoque Varasdienses per Status et Ordines Regni admoniti sunt, ut totis ipsorum viribus moenia ipsius Ciuitatis, aliasque necessarias munitiones nouiter restaurent, quae omnia pro posse ipsorum, quantum ad moenia ipsius Ciuitatis attinet, se executuros, simul cum subditis ipsorum, offerunt.

Atque haec sunt, quae Status et Ordines ipsi, ad clementem requisitionem Suae Serenitatis, in praesenti generali illorum Congregatione, simul cum Domino ipsorum Bano decreuerunt peragendum; supplicantes Suae Serenitati ut omnia praemissa per illos conclusa clementi acceptare dignetur animo. Datum in Ciuitate Regia Montis graecensis Zagrabiensis, decima septima die mensis Decembris, iuxta nouum reformatum Calendarium, secunda scilicet die generalis Congregationis nostrae praenotatae, anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo quarto.

Memoriale Domini Bani et Regni etc.

Imprimis ubi Dominus Banus a Dominis Regnicolis, in praesenti generali Congregatione ipsorum, se informari cupit, ut Domini Magnates et Nobiles Transcolapim residentes et bona habentes, ad obseruanda mandata Domini Bani, in obeundis necessitatibus, contra hostes fidei Christianae, praestandis, et aliis ad Confinia Regni subeundis, authoritate Banali, nstar aliorum Regnicolarum se obedientes et humiles accomodent et praestent: Domini Regnicolae postulationem Domini Bani, tam salubrem aequiponderant, Dominoque Bano autho-

ritatem praestant, ut tales rebelles, si qui essent, Dominos Magnates et Nobiles, ac cuiusuis conditionis existentes, ultra Colapim residentes et bona possidentes, qui aequali iugo cum reliquis Dominis Regnicolis tempore insurrectionis, contra hostes fidei Christianae Turcas, mandato Domini Bani et publicis Constitutionibus Regni, in fortificandis Confiniis sese contumaces praestiterint, tales Dominus Banus, authoritate sua Banali, per omnia opportuna remedia seuere puniat, et puniri faciat; reliqui quoque Domini Regnicolae totius Regni tam expeditiones generales penes personam Domini Bani, quam particulares, iuxta Constitutiones publicas, contra hostes fidei Christianae, superioribus annis et temporibus, tam in generali decreto, quam Constitutionibus publicis, tempore priorum Dominorum Banorum superinde aeditis, sub irremissibili poena ibidem denotata, insurgere debeant.

Item qui Domini Magnates et Nobiles, Statusque et Ordines Regni, per Dominum Banum, literasque Suae Magnificentiae Banales, tam priuatim quam generaliter, per publicatorias, super termino et loco generalis Congregationis Regni, certificati, in ipsa generali Congregatione, iuxta formam generalis decreti superinde aediti, de caetero non comparuerint, ex talium bonis et rebus mobilibus, iuribusque possessionariis, iuxta praemissum Articulum generalis decreti, semper futuris temporibus, multa ibidem in generali decreto denotata, extorqueri possit et valeat.

De Nobilibus insignia et arma Nobilitaria, pro vera et indubitata Nobilitate, instar aliorum Regni Nobilium a diuis Regni Hungariae Regibus impetrata, qui nullibi in expeditionibus Regni, contra hostes fidei Christianae, sed solummodo in iudiciis, si per aliquos Magnates, vel Nobiles Regni inscios, de illorum Nobilitate turbati fuerint, cum Priuilegiis illorum comparere solent, de conditione et statu ac insurrectione talium Nobilium, Domini futuri eligendi nuntii, ad primam Diaetam Posoniensem Regni Hungariae, in prima generali Diaeta Regni Suae Maiestatis, cum Dominis Regnicolis Regni Hungariae decernant et concludant.

Cum autem Dominus Banus, iuxta publicas Constitutiones Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, Regnique Hunga-

riae et partium eidem subiectarum, pro proximo futuro termino festi Epiphaniarum Domini, iudicia generalia Regni omnibus suis viribus accedentibus, ad id etiam votis certorum Magnatum, Ecclesiasticarumque personarum et aliorum non adeo multo numero Nobilium, iudicia ipsa, iuxta nouum reformatum Calendarium, Dominis Regnicolis celebraturum se declarauerit; sed tamen reclamantibus aliis multis Magnatibus et Nuntiis ipsorum, iurisperitisque viris, in praesenti Congregatione generali existentibus, cum tam partes, cis- et ultra-Tibiscianae *(sic)* quam cis- et ultra-Danubianae restantes, totius Regni Hungariae, celebrationem huiusmodi generalium iudiciorum, coram Domino Locumtenente Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, in decretis terminis et locis iudiciorum Regni Hungariae, usque ad futuram generalem Diaetam Suae Maiestatis reclamauerint, et ea ratione cum Status et Ordines Regnorum Croatiae et Sclauoniae a iuribus Regni Hungariae dependeant, volunt ut et ea iudicia ipsorum tam generalia Regni, quam Comitatuum, demptis iudiciis ratione delib erato rum homicidiorum, quae Comites et Vicecomites illorum in certis per eosdem statutis terminis et locis, etiam iuxta nouum calendarium, superinde publica Constitutione aeditum, adiudicare et exequi possunt, omnia in suspenso maneant, demptis etiam executionibus praeceptoriarum literarum.

Nihilominus Dominus Banus simul et Capitulum Ecclesiae Zagrabiensis, publice protestati sunt, ut uniuersae literae iuridicae, sub sigillo iudiciali Domini Bani, apud Viceprotonotarium habito, quam etiam dicti Capituli Capitulari, prout hucusque ita et de caetero pro Regnicolis conficiantur et extradentur, non reclamantibus in hoc quoque casu cunctis ipsis Regnicolis, usque ad proximam generalem Diaetam Suae Maiestatis Regni Hungariae celebrandam.

Causa familiae Nobilium Iuanouich, ratione certae praesessionis Zeka (?) vocatae, in Comitatu Zagrabiensi habitae, apud Magnificum Dominum Nicolaum Alapi, pro quadraginta florenis auri, prout ipsi Nobiles familiae Iuanouich praetenderent, in pignoribus existentis, quia ipse Dominus Alapi ad recognitionem Domini Bani et Regnicolarum in certa expeditione contra hostes fidei Christianae ac Confinia,

pro praesenti Congregatione se absentare coacte debuit, prorogatur causa ipsa, ex deliberatione Regni, et consensu quoque familiae Iuanouich, ad primam similem Congregationem.

Quantum vero pro vado Greguricza Brod vocato, super quo in proxima praeterita Congregatione Regni, coram Domino Bano et Regnicolis, inter Magnificos Dominos Stephanum de Gregoriantz ab una parte si quidem, ab altera praefatum Dominum Nicolaum Alapi, certa querimonia et lis suborta fuit, causa etiam ipsa ad breuem terminum et locum per Dominum Banum partibus praefigendum, ratione praemissae absentiae Domini Alapi prorogata, ut per Dominum Banum et iurisperitos, sine ulteriori prorogationis confidentia, discutiatur, adiudiceturque et finaliter, iuxta Articulum proxime praeteritae Congregationis Regni exequatur, ne exinde Regno, in vado ipso transeundo, aliqua difficultas et incommoditas postea subsequatur, per Dominum Banum et ipsos Regnicolas deliberatum est.

Item quantum ad querelam Dominae relictae quondam Caspari Alapi, contra Dominum Nicolaum Alapi, pro violenter retentis rebus suis mobilibus factas, Dominus Banus exhibuit Dominis Regnicolis literas praeceptorias Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis superinde emanatas, et Domino Bano inscriptas, ut spoliatam in integrum restituat, quarum paria Stephanus Berdóczi Nuntius Domini Nicolai Alapi, pro dicto Domino suo reddi postulabat; deliberatum est per Dominum Banum et Regnicolas, quod paria quarumuis literarum, per querulantes in similibus Congregationibus Regni productarum, non dantur, prout in iudiciis ordinariis; sed quia ipsa Domina relicta querulans literas Adiudicatorias Domini Bani, in iudicio suo extraordinario adiudicatas pro se emanari et extrahi non fecerit, neque ipsas Domino Bano praesentare curauerit, sibi ipsi imputet; cum quibus literis adiudicatoriis et testimonialibus, dum et quando praefata Domina relicta Dominum Banum requisiuerit, habebit iustitiam et satisfactionem; contradictione, inhibitione et repulsione non obstantibus.

Item Domini Vicebanus et Michaël Urnóczi, ad festum

Conuersionis beati Pauli Apostoli proxime affuturum exigant rationem ab uniuersis Exactoribus praeteritarum, per Dominos Regnicolas contributarum victualium, et a Reuerendo quoque Domino Nicolao Micatio Praeposito, super perceptis et non perceptis haramialibus ad Colapim residentium fumalibus pecuniis Regni, et in proxima simili Congregatione huiusmodi exactionem rationis in scriptis fideliter producant.

Magnifici quoque Gabriel Stephanus et Joannes Tahi, contra Magnificum Dominum Petrum Rattkai, solenniter protestati sunt, quod ipsi res ipsorum argenteas paternas ipsi Domino Rattkai tempore necessitatis oppignoratas, redimere prompti sunt et parati; Dominus vero Rattkai, dicit se multoties ipsos Dominos Tahi, res ipsas ad redimendum, admonuisse, quas dum redimere noluissent, ipse tempore necessitatis suae, res ipsas argenteas exposuisset; e contra Domini quoque Tahi asserebant se concordasse cum ipso Domino Rattkai, quod tempore depositionis summae pecuniarum pro dimidietate Castri Szomszeduar et Castelli Also Ztubicza, et pertinentiarum suarum, summam illam, pro qua res ipsa argentea praefato Domino Rattkai oppignorata fuissent, pro sese acceptare velle; quod dictus Dominus Rattkai nescire se asserebat.

Similiter praefati Domini Tahi, pro quibusdam etiam frumentis et allodiaturis, et aliis apparamentis bellicis Castrensibus, contra praefatum Dominum Stephanum de Gregoriantz, ex eo solenniter protestati sunt, ex quo ipsi Domini Tahi, tempore praeteritorum generalium iudiciorum Regni, coram sede Banali, cum dicto Domino Gregoriantzi concordassent, certosque Vicecomites et Judices Nobilium, ac alios Nobiles Comitatus Zagrabiensis unanimi voto, ad aestimationem praemissorum elegissent et transmisissent, qui omnia praemissa conscientiose aestimassent, summamque aestimationis praemissorum partibus ipsis declarassent, prout id et hoc Egregii Ladislaus Netzpessÿ Vicecomes, et Nicolaus Cziganich Judex Nobilium Comitatus Zagrabiensis, ad requisitionem dictorum Dominorum Tahi etiam publice fassi fuissent; tamen dictus Dominus Stephanus de Gregoriantz, huiusmodi summa aestimationis praemissorum, ipsis Dominis Tahi usque

ad praesens persoluere non curasset, frumenta etiam ipsa, resque allodiaturae et armamenta Castrensia ab ipsis Dominis Tahi deperdita essent. Unde ipsi Domini Tahi publice protestati sunt, quod ipsi in damno perseuerare nollent, sed damna ipsorum omnibus viribus reparari vellent; super quorum protestatione Josa Rattki, Nuntius Domini Stephani de Gregoriantz, solenniter protestatus est, quod ipsi Domini Tahi, praefatum Dominum Stephanum de Gregoriantz, res ipsorum ad emendum supra valorem nullis modis compellere possent, qualitercunque sunt aestimatae; sed si frumenta et alias res ipsorum, si quae fuissent, pro se ipsis tempore suo demeti et abduci noluerunt et deperdita essent, sibi ipsis imputent; protestantes, quod etiam illa, quae superessent pro se ipsis abducant, quo volunt; nam non teneretur in bonis suis haereditariis, per tot tempus, ut ipsi Domini Tahi frumenta et alias res ipsorum, si quae essent, contra voluntatem ipsius Domini Gregoriantzi sufferre. Quantum vero contra comminationem per Dominos Tahi publice factam, unde toti Regno, propter depraedationem miserorum Colonorum periculum subsequi posset, protestatur solenniter Dominus Banus cum Dominis Regnicolis, semotis e Conuento ipsis partibus, volens tanto periculo Regni praecauere, cum Dominis Regnicolis contulit et decreuit, partibusque ipsis in praesentia sui et totius Regni accersitis, solenniter pronunciauit, ut de caetero partes ipsae et reliqui quoque Domini Regnicolae a talibus praemissis comminationibus et graui ultione et depraedatione miserae plebis sub graui poena et indignatione Suae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis supersedeant; ne exinde, prout hactenus, ex iisdem bonis Szomszeduar et Ztubiczensibus, ratione iniuriarum Dominorum terrestrium, miserorum colonorum insurrectio aliqua, per ipsos colonos oriatur, unde periculum euidens toti Regno et vicinis prouinciis suboriri possit, sed singula pars iure et iustitia mediante, suam iustam causam prosequatur.

Finaliter uniuersi Domini Magnates et Nobiles, Statusque et Ordines totius Regni, unanimi voto consenserunt, ut nullo subterfugio vel excusatione interpositis, restantias pecuniarum fumalium in superioribus Congregationibus imposita-

rum, ad persoluendos haramias ducentos milites pedites, ad custodiam vadorum et transituum Colapis, contra insultum hostium fidei Christianae Turcarum, residentium, ad proximum festum Epiphaniarium Domini, ad manus Reuerendissimorum Dominorum Casparis Ztankouachki Praepositi Galgouczensis et Canonici Ecclesiae Zagrabiensis moderni, nec non Nicolai Micatii, similiter Praepositi beatae Mariae Virginis et Canonici Ecclesiae Zagrabiensis, prioris Exactoris persoluat, vel autem illos, si qui forsan ex Dominis Regnicolis praemissae publicae Constitutioni Dominorum Regnicolarum, ex superabundanti rebelles se praestiterint, tales Dominus Banus per Dominum Vicebanum, Comites et Vicecomites Regni toties quoties necesse fuerit, per omnia etiam opportuna remedia ad integre persoluendum compellat.

Quae praemissa, et quaeuis praemissorum singula, per uniuersos Status et Ordines Regni firmiter et inuiolabiliter obseruanda, praefati Status et Ordines sigillo illorum publico communire et obsigillare voluerunt. Datum in praescripta Ciuitate Regia Montis graecensis Zagrabiensis, secundo et ultimo die termini generalis Congregationis ipsorum praenotatae, Anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo quarto.

Lecta per Viceprotonotarium Regni, Joannem Petricheuich, propria subscripsit.

IX.

1585. Márczius 11.

Articuli Dominorum et Nobilium aliorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in praesenti Congregatione eorum generali ex edicto Domini Bani, pro Dominica Inuocauit, in Ciuitate Regia montis graecensis Zagrabiensis, praesente ipso Domino Bano conclusi et aediti.

Imprimis ubi Serenissimus Princeps et Dominus Dominus Carolus, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Comes Tyrolis etc. Dominus ipsorum gratiosissimus, ad uniuersos Status et Ordines Regnorum Croatiae et Sclauoniae, Articulosque in proxime praeterita ipsorum generali Congregatione

hic in Ciuitate Regia montis graecensis Zagrabiensis aeditos, supplicationemque ipsorum humillimam per suas missiles literas clementer respondet. Imprimis de rectificatione metarum inter Regnum hoc Sclauoniae, nec non Styriam et Carniolam prouincias Suae Serenitatis, ubi certa controuersia et dissensio inter utriusque partis certos Regnicolas, in certis limitibus suborta est, ut ad Dominicam Quasimodo, idest diem vigesimam octauam proxime futuram mensis Aprilis, initium faciendo apud Castrum Lippouetz, fieri deberet; quod negotium rectificationis ipsarum metarum ampliori documento indigeret; et quod Sua Serenitas recta pronunc ad praemissa respondere non posset, sed quamprimum petita a Prouincialibus Styriae et Carniolae informatione, resolutionem suam submissura esset.

Cum autem fideles Status et Ordines Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, super rectificandis metis inter Regna Hungariae et Sclauoniae ac Prouincias haereditarias Suae Serenitatis et Suae quoque Maiestatis, certum aeditum in Anno Domini 1581. in Ciuitate Regia Posoniensi, in generali Diaeta Suae Sacrae Maiestatis Hungarica, per suam Maiestatem Caesaream et Regiam confirmatum habent Articulum, videlicet: »Quoniam autem Regnum quoque Sclauoniae conqueritur de suis limitibus, statutum est, ut illi quoque Regnicolae, in primo ipsorum Conuentu, de idoneis Commissariis, qui differentias eorum metales cognoscant, sibi prospicere et nominare possint.« Quapropter ipsi Regnicolae et nunc Suae Serenitati demisse supplicant, dignetur pro termino praescripto, ex praenotatis suis Prouinciis, certos expedire Commissarios, qui cum praenominatis huius Regni Commissariis, in limitibus praefati Castri Lippouecz incipiendo, et ad ulteriora quoque loca contentiosa progredi debeant, ne ex huiusmodi controuersia, inter utriusque partis Regnicolas, super limitibus et metis ipsorum, prout in certis partibus Hungariae et Austriae euenisse dicitur, aliquid mali et periculi (quod non est dubium) suboriatur.

Informationem quoque Domini Generalis Capitanei Croatici Suae Serenitatis Carolistadiensis, ex parte captiuationis Nobilium huius Regni Wolffgangi Kasnich et Georgii

Szuarachki, ad Suam Serenitatem sinistre et indebite datam, Regnicolae ipsi fideles subditi Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis et responsum quoque Serenitatis molestissimo ferunt animo, et quamuis Sua Sacra Caesarea et Regia Maiestas administrationem Confiniorum Croaticorum et Sclauonicorum Suae Serenitati commendauerit et concrediderit, non autem ea ratione, ut ipse Croaticus generalis Capitaneus ipsos fideles Regnicolas Suae Maiestatis, in veteranis illorum libertatibus et immunitatibus, contra manifestum juramentum Suae Sacrae Maiestatis et decreta Diuorum Regum Hungariae, ubi cautum est, quod et Sua Maiestas Regia vel Dominus Banus Regni aliquem Nobilium non nisi legitime citatum et ordine iuridico conuictum, ad simplicem querelam quorumpiam, captiuare vel detinere debeat, priuaret liberos Nobiles huius Regni, sub officio Banatus existentes et commorantes, turbato officio Banali, absoluta quadam potentia captiuaret, captiuosque ad votum suum detineret.

Bona quoque haereditaria Nobilium familiae Kobaszszich, intra hoc Regnum existentia, contra manifesta iura verorum haeredum et successorum ipsorum Nobilium quondam Kobaszszich, violenter occupauit; sed siquid peccati in ipsis Nobilibus cognouisset, debuisset de his Dominum Banum huius Regni certificare, ad quos Dominus Banus pro officio et authoritate Sua Banali, bene animaduertisset, cum ipse generalis Capitaneus Croaticus, erga Nobiles Regni huius et bona illorum haereditaria, nullam authoritatem, quam se habere indigne praesumit, habeat; sed tantum ad tuenda illa Confinia, per Suam Serenitatem illi concredita; cum et Carolistadium, Castellum quoque Dubouetz intra veras metas, et limites huius Regni Sclauoniae sita sint. Status et Ordines ipsi, contra praefatum violentum generalem Capitaneum turbatorem Priuilegiorum, libertatum et immunitatum huius Regni Sclauoniae manifestum, publice protestantur; demisse supplicantes Suae Serenitati, ut ipsum generalem Capitaneum ab huiusmodi facinorosis factis, captiuatione, detentione et violenta occupatione bonorum Nobilium huius, de caetero Sua Serenitas refraenet et restringat, dictumque Nobilem Georgium Szuarchki detentum, liberum abire permittat, dictaque bona

haereditaria familiae Nobilium Kobaszszich, veris suis haeredibus et successoribus de facto possidendum remittat; neque se ulterius in officium et authoritatem Regiam et Banalem immittat; cum certo sciant ipsi fideles Regnicolae, Suam Caesaream et Regiam Maiestatem, et Suam quoque Serenitatem, uniuersa Regna et Prouincias haereditarias in illorum libertatibus foeliciter conseruare. Unde ipsi Regnicolae et Suam quoque Maiestatem Sacram, per Nuncios ipsorum speciales, cum literis Suae Serenitatis et indebita informatione dicti violenti generalis Capitanei Croatici, super manifesta turbatione libertatum huius Regni, cum uniuersis Statibus et Ordinibus totius Regni Hungariae, in proxime futura generali Diaeta Hungarica, humillime requisituri sunt.

Ubi vero Sua Serenitas Status et Ordines Regni, per alias literas suas, clementer requirat, prout et Generosus ac Magnificus Dominus Vitus ab Hallek, Confiniorum huius Regni Sclauoniae generalis Capitaneus, per Generosum et Egregium Dominum Joannem Berkouich de Zaiezda, Capitaneum Crisiensem Suae Serenitatis, summe coram Regnicolis ipsis institit, ut aliquot Articulos Confinia utraque Croatica et Sclauonica concernentes, in proxime praeterita simili generali Congregatione indiscussos in memoriam reuocarent, potissimum de laceris Confiniis Sclauonicis Kaproncza, arcis Sancti Georgii, oppido Sanctae Crucis, ac lignea arce in Iuanich, prout extrema necessitas requirit, ut restauratio et fortificatio primo quoque tempore instituatur, et re ipsa fiat; cum Status et Ordines Regni et nunc magnum numerum laboratorum ad munienda praenotata lacera Confinia in restantiis habere, ex fide digna relatione Vicecomitum et Judicum Nobilium, compererint, qui laboratores ad praemissa Confinia, non negligentia vel contumacia Regnicolarum, sed propter breues dies et hyemale tempus hactenus administrati non essent.

Conclusum est, ut sine ulteriori mora huiusmodi restantias laboratorum ad praemissa Confinia administrare, per quaeuis remedia opportuna compellantur, et insuper ex Comitatu Crisiensi uniuersi Domini Magnates et Nobiles in processu Matthiae Piszachich Judicis Nobilium bona habentes, a singulis fumis, iuxta Dicam Regiam, singulos currus quatuor,

inclusis etiam Ciuibus ipsius oppidi Crisiensis, nec non etiam Nobiles unius sessionis a singulis integris curiis, per laboratores pedestres sex, ad deuehenda caementa et lapides pro muniendis portis ipsius oppidi, ad terminum ipsi praefato Judici Nobilium per Dominum Capitaneum Crisiensem praefigendum, praestare debeant. Alter vero processus Cosmae Korenszki, eiusdem Comitatus Crisiensis, circa Kapronczam adiacens, a singulis integris portis vel fumis, per singulas ulnas klauter vocatas, quatuor, ad terminum per Dominum Capitaneum Kapronczensem, ipsi praefato Judici Nobilium praefigendum, in fodiendam fossam eiusdem Kapronczae laboratores praestare debeant, dempto fortalitio Jelekouich ad portum Draui adiacente, quod est in faucibus hostium Turcarum, et se munire debet.

Fideles Regnicolae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, commemoratis certis necessitatibus et magis periculosis locis Confiniorum huius Regni, et unde maior potentia vicinorum hostium Turcarum, ad deuastandas restantias huius afflicti Regni Sclauoniae, ex partibus nempe Transcolapinis, ubi ille potentissimus Bassa Boznensis in vicinis residet, in Regnum per demolitionem Hratzthouiczae irrui posset, ad muniendum et debito fine perficiendum Castellum Breszth extrui coeptum et nondum perfectum, et erigendam nouam turrim in vado Sissinachki Brod vocato, ubi apertus introitus hostibus ipsis vicinis Turcis trans fluuium Colapim patet, uniuersas vires suas et miserorum colonorum suorum, in praestandis nouis curribus et vectione colonorum, ac praestandis nouis laboratoribus, ex Comitatibus tam Zagrabiensi, quam Varasdiensi, ad consummationem et realem perfectionem dicti fortalitii Breszth, et nouae turris, in praefato vado Sissinacki Brod, modo et ordine in memoriali Regni consignato, praestituros, ex bonis uniuersorum Dominorum Magnatum, Statuumque et Ordinum in dictis duobus Comitatibus bona habentium, sese obtulerunt.

Quibus, Deo propitio, ad finem deductis et consummatis, ipsis Regnicolis consultius fore visum est, ut omnibus laboribus primum Iuanich, tandem oppidum Sanctae Crucis nec non Kapronczamet arcem Sancti Georgii, in certis terminis,

pro posse ipsorum munienda, debitoque fine fortificanda; cum munitiones ligneae, si breui tempore ad debitum finem non perducantur, et incoopertae maneant, statim putredine consummantur, neque aliquando ad debitum finem perduci possunt; et ea ratione ipsi Regnicolae Confinia ipsa seriatim omnibus viribus ipsorum, prout et Turca vicinus hostis, in muniendis ipsorum fortalitiis facere consueuit, munienda et debito fine consummanda decreuerunt.

Ubi vero Status et Ordines Regni Sua Serenitas gratiose petit, ut duo tormenta Singer in Germanico nominata et sexcenti globi, qui hic Zagrabiae, sine usu iacerent, Varasdinum, medio certarum gratuitarum vecturarum, reuehi faceret; cum ipsi Regnicolae, tum in praestandis gratuitis ad lacera Sclauonica Confinia praenotata, restantias laboratorum, tum vero in praestandis curribus, ad deuehenda robora, pro consummatione dicti fortalitii Breszth et erectione novae turris in praefato vado Sissinachki Brod, ad fluuium Colapis adiacenti, pro praesenti tempore valde superque sunt onerati; tormentaque ipsa et globi hic in Ciuitate Regia montis graecensis Zagrabiensis satis in tuto loco sunt reposita, quae pro futuris temporibus ad usum Suae Serenitatis, in commodiori loco, quam Varasdiensi, contra Turcas hostes vicinos reposita manent, et si Varasdini essent, pro conseruatione Confiniorum huius Regni, vel generali expeditione Suae Serenitatis, contra Turcas hostes, ad has partes deuehi deberent; supplicant demisse Suae Serenitati praefati Regnicolae, ne in reductione ipsorum tormentorum et globorum ex his Confiniis Varasdinum versus, ipsis vicinis hostibus Turcis maxima praebeatur audacia et praesumptio; tormenta ipsa simul cum globis Sua Serenitas hic satis in tuto loco reposita, clementer manere facere dignetur. Quam gratiam ipsi Status et Ordines Regni Suae Serenitati omnibus viribus sunt reseruituri.

Atque haec sunt, quae Status et Ordines ipsi, ad clementem exhortationem et requisitionem Suae Serenitatis, in praesenti illorum generali Congregatione, simul cum ipsorum Domino Bano, peragenda decreuerunt; supplicantes Suae Serenitati demisse, communibus votis, ut omnia praemissa per illos conclusa clementi acceptare dignetur animo.

Memoriale Regni termini Congregationis praenotatae.

Ut autem fortalitium Breszth, et noua turris in vado Sissinachki Brod vocato, commodius et maturius perficiantur, Domini Regnicolae unanimi voto concluserunt, ut uniuersi possessionati inter fluuium Sauum et Colapim, in processu Thomae Latzkouich Judicis Nobilium bona habentes, ad primam diem mensis Junii, iuxta nouum Calendarium, proxime affuturi, a singulis fumis, iuxta Dicam Regiam, inclusis etiam Nobilibus unius sessionis, qui pecora ad deuehenda habent, a singulis integris curiis, sedecim robora arborum quercinarum, vel glandiferarum, per quindecim cubitos longa, ad dictum fortalitium Breszth et vadum Sissinachki, prout Dominus Banus, cum suo Vicebano disposuerit, adducere debeant. Alii vero Nobiles unius sessionis, in eodem processu commorantes, a singulis integris curiis, qui pecora ad deuehenda robora non haberent, singulos 12 laboratores pedestres praestare debeant.

Item ex processibus Francisci Ztolnikouich et Nicolai Cziganich Judicum Nobilium Comitatus Zagrabiensis, nec non ex quatuor processibus Judicum Nobilium totius Comitatus Varasdiensis, quandocunque Domini Vicebanus et Vicecomites Comitatus Varasdiensis, post dictum terminum primi diei mensis Junii, praenotatis Judicibus Nobilium commiserint et demandauerint, dictique Judices Nobilium Dominos Magnates et Nobiles, aliosque cunctos possessionatos, vel officiales illorum de terminis ipsis certificauerint, statim et de facto a singulis fumis, inclusis etiam Nobilibus unius sessionis, a singulis integris curiis, per singulos 12 laboratores pedestres, cum securibus et ligonibus, sufficientibusque victualibus, ad dictum fortalitium Breszth, in praefato fluuio Colapis situm, praestare debebunt, vel autem per Vicecomites et Judices Nobilium per omnia opportuna remedia et extorsiones birsagiorum vadiationesque bonorum praestare compellantur.

Quantum vero ad Comitatuum Crisiensem attinet, modus et ordo in superiori Articulo, ad munienda Confinia eiusdem Comitatus est descriptus.

Quod autem attinet ad impositionem nouarum pecunia-

rum haramialium, propter inexactas restantias earundem. noua impositio differtur, ad proxime futuram similem Congregationem generalem Regni; ea tamen conditione, ut omnes Domini Magnates et Nobiles Regni, aliique possessionati, usque ad dictam primam Congregationem huiusmodi, restantias ipsarum pecuniarum haramialium, nouo et veterano Exactoribus Regni Zagrabiam administrare debeant, vel autem per Dominum Banum et Vicebanum, Vicecomitesque et Judices Nobilium Regni, adhibitis omnibus remediis, toties quoties necesse fuerit, administrare compellantur. Alioqui praefati Domini Exactores solenniter protestati sunt, quod postea restantias ipsas non exigent, sed in ipsa prima Congregatione regesta huiusmodi restantiarum Domino Bano assignaturi sunt.

Item, ut Magnificus Dominus Nicolaus Alapi, ad primum diem proxime futuri mensis Aprilis, ad custodiendos Montes et Alpes Kemlekhegye vocatos, et ibidem alia vicina periculosa loca in Comitatu Crisiensi existentia, contra depopulationem Valachorum hostium, viginti quinque milites haramias, inclusis duobus decurionibus, conducere debeat.

Similiter et Joannes Mikulich, nomine Georgii quoque Mikulich, haramias ad praescriptum terminum sibi ipsis ad custodiendum montem Meduehegye vocatum et versus Bosyako, aliaque ibidem periculosa loca conducant, quibus 18 haramiis ipsi Domini Mikulich praeerunt decuriones.

Ad custodiendum vero montem Hochuria et ibidem vicina periculosa loca 15 haramias Dominus Vicebanus conducat, ad terminum praenotatum, inter quos unum ad id idoneum praeficiat decurionem. Solutio vero pro singulis mensibus, donec montes ipsos dicti decuriones et haramiae custodierint, tam decurionibus ipsis quam haramiis, prout aliis haramiis et decurionibus Regni, in decursu Colapis constitutis, dabitur, per Exactores pecuniarum haramialium Regni; qui Domini Exactores ad praenotatum primum diem Aprilis, ex restantiis pecuniarum haramialium Regni, Domino Nicolao Alapi ad haramias 25, inclusis duobus decurionibus, Domino Vicebano ad haramias 15, incluso uno decurione, duobus Mikulich ad haramias 20 inclusis personis ipsorum pro de-

curionibus, praestare debebunt, a quibus etiam literas quietantiales habere possint. Qui quidem decuriones et haramiae uniuersi praenotati, simul cum praefectis ipsorum, imperio Domini Bani sint subiecti.

Judicia breuia sex dierum, pro Comitatibus Zagrabiensi et Crisiensi, iuxta nouum Calendarium, per Dominum Vicebanum et Viceprotonotarium ac Judices Nobilium Regnicolae caetero celebrare et continuare debeant. Similiter et in Comitatu Varasdiensi, per Vicecomites et Judices Nobilium illius Comitatus. Quorum iudiciorum breuium pro Comitatibus Zagrabiensi et Crisiensi primus terminus fiat, in Ciuitate montis graecensis Zagrabiensis, pro Dominica Laetare, pro Varasdiensi vero pro feria tertia post Dominicam Judica proxime affuturam.

Exactores frumentorum tritici, quartae dimidiae et milii quoque quartae dimidiae, in Anno Domini 1578, pro nona die mensis Aprilis, per Regnicolas Comitatus Zagrabiensis, Judici et Juratis Ciuibus Ciuitatis praescriptae montis graecensis Zagrabiensis administratorum, ut usque proxime futuram Congregationem Regni similem, uniuersas restantias huiusmodi frumentorum, ex praenotato Comitatu Zagrabiensi, pro Dominis Regnicolis exigere debeant. Et prout Dominus Vicebanus cum Michaele Urnóczi ab eisdem Exactoribus, ex commissione Regni, rationem exegerunt, paratam pecuniam, quam ipsi Ciues prae manibus habent exactam, ad primum diem proxime futuri mensis Aprilis, Domino Bano, accepta a sua Magnifica Dominatione quietantia, administrare debeant, pro soluendis haramiis in montibus praenotatis collocandis.

Similiter Dominus Vicebanus aliis quoque Exactoribus praenotatorum frumentorum, Judicibus et Ciuibus, tam Varasdiensis quam Crisiensis Comitatuum, certum praefigat locum et terminum, ab eisdemque de praemissis frumentis per eosdem perceptis vel non perceptis, adiunctis sibi ad id peritis aliis quoque Nobilibus, fidelem exigat rationem; qui Judices et Ciues praenotati, usque ad praefatam proxime futuram Congregationem Regni, uniuersas restantias huiusmodi frumentorum pro Regno exigant. De perceptis vero fidelem praestent rationem et satisfactionem pro Dominis Regnicolis.

Cum autem ex data ratione Ciuium montis graecensis extat, quod Spectabilis et Magnificus Dominus Christophorus Ungnad Comes, protunc Banus Regni, similiter et Magnificus Dominus Stephanus de Gregoriancz, protunc Vicebanus suus, a praenotatis Exactoribus maximam partem huiusmodi frumentorum exactorum, ad usum militum, in Confiniis degentium, quam ipse Dominus Ungnad in alios etiam usus priuatos mutuo leuauerit; frumenta vero ipsa vel pretium eorum dictis Exactoribus minime restituerint; et ideo conclusum est, ut ad proxime futuram Congregationem Regni, tam ipse Dominus Christophorus Ungnad, alias Banus, quam praenotatus Dominus Stephanus de Gregoriancz, de perceptis huiusmodi frumentis, Dominis Regnicolis sufficientem praestent rationem, cum plenaria satisfactione, vel autem per praesentem Dominum Banum, de bonis ipsorum fiat Dominis Regnicolis statim satisfactio.

Quoniam autem certi ex Dominis Regnicolis conqueruntur, quod post peractam Dicam Regiam, bona ipsorum, per Turcas combusta, depopulata et desolata essent, in Comitatibus tam Zagrabiensi quam Crisiensi, et ideo Domini Regnicolae, iuxta Articulum Posoniensem, super rectificatione desolatorum bonorum aeditum, exmittunt Vicecomites et Judices Nobilium praefatorum Comitatuum, ut super huiusmodi desolatione bona ipsa desolata rectificent, et Dicatori Regio fideliter rectificanda declarentur, testimonialesque literas pro praefato Dicatore superinde praestent, in primaque sede iudiciaria praefatorum contumacium huiusmodi rectificationem fideliter declarent.

In causa illa familiae Iuanouich, pro bonis impignoratiis Zela vocatis, contra Dominum Nicolaum Alapi, per viam personalis citationis et ammonitionis, per Dominum Vicebanum mota, ex voluntate partium, ad proxime futurum terminum generalium Judiciorum Regni differtur et prorogatur. Quae praemissa et quaeuis praemissorum singula, per uniuersos Status et Ordines Regni conclusa, firmiterque obseruanda et administranda, Domini Regnicolae sigillo ipsorum publico communire et obsigillare voluerunt. Datum in praefata Ciuitate Regia montis graecensis Zagrabiensis, feria secunda pro-

xima post praedictam Dominicam Inuocauit, Anno Domini 1585.

Joannes Viceprotonotarius Regni propria subscripsit.

X.

1585. Julius 1.

Articuli Dominorum et Nobilium, Statuumque et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in generali eorum Congregatione, pro Dominica proxima post festum beatorum Petri et Pauli apostolorum anni praesentis 85, iussu Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis, Domini et Principis eorum clementissimi, ad mandatum Spectabilis et Magnifici Domini Thomae Erdeödi de Monyorokerek, Comitis perpetui Montis Claudii, eiusdem Maiestatis Caesareae et Regiae Consiliarii, ac praedictorum Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclauoniae Bani etc. hic in Ciuitate Regia Montis graecensis Zagrabiensis, indicta et celebrata, unanimi voto, parique consensu aediti et conclusi.

Quoniam praefata Sacratissima Caesarea et Regia Maiestas, Dominus Princeps noster clementissimus, per speciale mandatum suum, praefato Domino Bano commisisset, quo sua Magnificentia, indicta primum generali Congregatione, praefatis Statibus et Ordinibus Regni, cum eisdem tam de victualibus, quam etiam vectura, aliisque necessitatibus Carolostadium concernentibus, tractare de leuiorique pretio victualium, aliarumque rerum venalium concludere, et determinare, Suaeque Sacrae Maiestati Imperatoriae et Regiae, quicquid subinde tractaretur atque concluderetur, significare deberent.

Lectis itaque huiusmodi literis mandati Suae Sacrae Maiestatis, in hac eorum generali Congregatione, praefati etiam Domini Bani nomine Suae Maiestatis admonitionibus intellectis, iidem Status et Ordines recognoscunt certos Dominos et fratres eorum Regnicolas, tam praeterito quam etiam praesenti anno, proxime quoque praeteritis diebus, per speciales homines suos, frumenta et alias necessitates in dictum

Carolostadium in curribus expediuisse, Dominumque Magistrum victualium seu annonarium ibidem constitutum admonuisse atque requisiuisse, utrum huiusmodi frumenti maiorem copiam eo adducere vel transmittere opporteret; tamen propter abundantiam huiusmodi frumenti et aliarum rerum necessariarum, quibus, benignitate diuina, pro praesenti anno, tam locus ille, quam etiam hoc Regnum abundaret, miles ipse Carolostadianus, modo pecuniis emere vellet, satis condigno et iusto pretio omnes necessitates habere posset, praeter auenam, cuius annona propter nimiam siccitatem, qua hoc Regnum praesenti anno nimis ubique premeretur *(sic)*.

Serenissimus itidem Princeps et Dominus Dominus Carolus Archidux Austriae, Dominus eorum gratiosissimus, pro extruendo quodam ponte, ad dictum Carlostadium necessario, tum literis suis, quam etiam per praefatum Dominum Banum satis urgeret. Ad quod extruendum iidem Status et Ordines, in priori eorum generali Congregatione, pro decima sexta die Decembris, anno 84, hic Zagrabiae celebrata (quantum videlicet prae aliorum locorum finitimorum fortificatione, iuxta eorum tenuitatem potuit) satis bonam partem laboratorum certorum Dominorum Regnicolarum deputauerant, atque etiam pro maiori parte homines eorum expediuerant; tamen Dominus Generalis Carlostadiensis, cum suis Vicegerentibus huiusmodi laboratores non ad dicti pontis, sed cuiusdam fortalitii Prozorczi nuncupati, eidem Carlostadio magis necessariam extructionem conuertissent; nihilominus, tam pia et paterna Suae Serenitatis admonitione, quam etiam maxima sollicitatione praefati Domini Bani considerata, iidem Status et Ordines, non obstante praefatis laboratoribus et vectura roborum, ad dictum fortalitium iam praestitis et conuersis, rursus ac denuo, eosdem uniuersos laboratores et vecturas, ex bonis praefatorum Dominorum Regnicolarum, iuxta praefatam eorum priorem Constitutionem, et ad extruendum dictum pontem plenarie praestandos deputarunt. Quos quidem laboratores propter instantem messem ac etiam seminaturam milii, eo pronunc expedire nequeunt', eos ad primum diem futuri mensis Augusti praestandos receperunt; quibus prefatus Dominus Generalis, cum suis Vicegerentibus, et etiam

Nobilis Andreas Deszpotouich Judex Nobilium aduigilare debeat.

Praeterea Sua Serenitas, tam per praefatum Dominum Banum quam etiam Dominus Vitus ab Hallek Generalis Capitaneus, per Egregium Dominum Joannem Herkffi Capitaneum Crisiensem, de fortificatione finitimorum fortalitiorum Kapronczae, Sancti Georgii, Crisii et aliorum locorum finitimorum eosdem Status et Ordines pie et paterne vehementer sollicitaret; id quod Suae Serenitati iidem Status et Ordines Regni perpetuis eorum seruitiis promereri studebunt.

Itaque cognita huius Suae Serenitatis pia et paterna admonitione, praefatique Domini Bani diligenti sollicitatione, quoniam ad plurima loca finitima laboratores eorum, in praeteritis ipsorum Congregationibus pro maiori parte iam deputassent, iidem Status et Ordines Regni uniuersas restantias huiusmodi laboratorum, alias ad Breszth deputatorum, de uniuersis bonis Dominorum et Nobilium Regnicolarum, in processibus Egregiorum Adami Herkffi et Christophori Palffi in Varasdiensi, nec non Cosmae Korentzki in Crisiensi Comitatibus bona habentium, ad fortificationem dictae arcis Sancti Georgii deputauerunt. Similiter propter instantem messem, ad primam diem dicti mensis Augusti praestandam.

Quia vero processus dicti Cosmae Korentzki, pro aduehendo caemento Crisiensi, in priori Conuentu eorundem Statuum et Ordinum Regni, cum curribus erat deputatus; nihilominus vel curribus, aut pedestribus laboratoribus, a singulo scilicet fumo, per laboratores duodecim praestandos opus fuerit, iudicio praefati Domini Viti ab Hallek ac Joannis Herkffi Domini Regnicolae subiiciunt.

Aliae vero uniuersae huiusmodi laborum et vecturarum restantiae, ex eisdem Comitatibus uniuersorum Dominorum et Nobilium, iuxta priores eorundem Dominorum Regnicolarum Constitutiones, ad perfectionem et aliorum locorum, iuxta arbitrium praefatorum Dominorum Bani et eius Vicebani, similiter ad dictam primam diem Augusti, vel quando eidem Domino Bano commodius visum fuerit, administrare debebunt, sub poena in eisdem Articulis, per eosdem Dominos Regnicolas constituta.

Cum autem in quodam memoriali, tam praefati Domini Bani, quam etiam eorundem Statuum et Ordinum Regni, anno 84 facto, Judicia Octaualia huius Regni Sclauoniae, propter certas causas, ad generalem Congregationem seu Diaetam, Suae Sacrae Maiestatis Imperatoris Posonium, quae tunc promulganda sperabatur, per eosdem Status et Ordines Regni, prorogata et dilata extitisset, hinc quoque certis Dominis et Nobilibus Regni refragantibus; considerant iidem Status et Ordines Regni huiusmodi Judiciorum celebrandorum dilationem ipsis nimis fore nociuam et intolerabilem, foreque quam plurimos, qui eorundem iustis iuribus priuati, evocationeque exinde intentata, extra bona eorum exulare cogerentur. His rationibus ac aliis multo altioribus ipsorum necessitatibus perspectis, considerantes praeterea, quod huiusmodi generalis Diaeta Suae Sacrae Maiestatis, propter absentiam Suae Sacrae Maiestatis diutius prorogaretur; ne autem ex huiusmodi prorogatione Domini Regnicolae maius damnum subirent, unanimi voto eorum concluserunt et determinarunt, ut Judicia Octaualia pro futuro festo beati Jacobi Apostoli, hic Zagrabiae, iuxta laudabilem consuetudinem huius Regni, celebrentur, ac ad debitum finem perducantur.

Ut autem Judicia ipsa Octaualia eo commodius et foelicius continuari possint, Assessores veterani superstites huiusmodi Judiciis praesentes esse debeant, videlicet Domini Vicebanus, Protonotarius, Viceprotonotarius Regni, Nicolaus Mikatius, Praepositus Ecclesiae beatissimae Virginis Mariae in arce Capitulari Zagrabiensi fundatae, Antonius Vranetz Plebanus Ciuitatis Varasdiensis, Caspar Druskoczi, Thomas Milith, Franciscus Ztolnikouich, Joannes Galich aliter Chernkoczi, Joannes Jakopouich.

Item noui Assessores per eosdem Status et Ordines Regni nunc electi: Reuerendissimi Domini Caspar Ztankovachki Praepositus maior Ecclesiae Zagrabiensis, Nicolaus Zelniczei Lector eiusdem Ecclesiae, Michael Voykffi, Petrus Poiatich, Sigismundus Zermegh, Blasius literatus Skrinyarich, et alter Blasius literatus Fantolouich, qui in eadem futura sede Judiciaria Banali more solito juramentum deponere debebunt. Qui modo simili, prout et veterani, Judiciis huiusmodi semper-

interesse debeant, dempta tamen aegritudine, vel aliis summis necessitatibus, pro quibus obeundis et peragendis, cum scitu et licentia Domini Vicebani absens esse poterit, unius tamen vel alterius aut plurium quoque absentia non obstante.

Ad exolutionem itaque eorundem Assessorum decreuerunt iidem Status et Ordines Regni, ut a singulis fumis, iuxta Dicam Regiam, singuli duodecim denarii, ad manus praefati Joannis Jakopouich Ciuis Zagrabiensis, usque praefatum festum futurum Beati Jacobi apostoli, de bonis uniuersorum Dominorum Regnicolarum huius Regni administrentur. Alioqui omnes huiusmodi fumales dare recusantes, per Vicecomites et Judices Nobilium more solito vadiari debeant.

Quoniam proxime praeteritis diebus diuina dispositione, cuius nutu cuncta reguntur, Egregius condam Magister Joannes Petricheuich, alias Viceprotonotarius huius Regni Sclauoniae, e medio sublatus est, qui per plurimos annos in ipso officio suo huic Regno, non sine maxima laude, fideliter et utiliter inseruiuisset. Ne autem per mortem eius Statibus et Ordinibus Regni, tam in extradandis literis necessariis, quam etiam celebrandis breuibus Judiciis, aliisque necessitatibus, ad hoc officium pertinentibus, aliqui defectus accidere possent, in locum eius suffectus et electus est Egregius Michael literatus Urnóczi, qui more in talibus obseruari solito, coram Statibus et Ordinibus Regni juramentum praestitit, qui cum praefato Domino Vicebano, more alias consueto, tam breuia Judicia, quam etiam alias executiones et Regni necessitates exequi, pro officio suo, possit et valeat.

Ad supplicationem Egregii Joannis Voykouich et familiae Kobaszich, pro bonis restituendis, item eliberatione Georgii Szuarchki, literae commendatitiae rursus ad praefatum Dominum Serenissimum Archiducem Carolum, cum sigillo Dominorum Statuum et Ordinum Regni dantur.

Egregius Josa Rattki Nuncius Spectabilis et Magnifici Domini Christophori Ungnad alias Bani, in persona eiusdem Domini Ungnad, petiit dare literas commendatitias praefato Domino Ungnad, ad Sacratissimam Caesaream et Regiam Maiestatem, pro occupatione vadi terrarum arabilium, foenilium et silvarum, in pertinentiis Castri sui Raszinia et Castelli

Jelkouecz, per Egregium Dominum Joannem Globiczer, Capitaneum Suae Sacrae Maiestatis Kapronczensem occupatarum dantur.

De violenta abductione puellarum vel mulierum, aut raptu earum, Domini Regnicolae Articulum eorum anni 1562, pro Dominica Cantate hic Zagrabiae aeditum, per totum Regnum, in terrorem talium violentorum, nunc denuo publicatum, seruandum decernunt.

Pro metis inter Regna rectificandis, quemadmodum in prioribus eorum Constitutionibus, ita et nunc denuo, iidem Status et Ordines Regni Suae Serenitati supplicant, ut Sua Serenitas primo quoque tempore, ad rectificationem metarum ipsarum personas idoneas eligere et expedire, ac de termino et loco eosdem Status et Ordines gratiose certificare atque etiam superinde eisdem Regnicolis relationem facere dignetur, quo et ipsi Regnicolae, similiter cum eorum idoneis personis, ad ea omnia sese commodius paratos tenere possent.

Egregius Dominus Caspar Druskoczi Vicecomes Comitatus Varasdiensis, alias dicti Regni Sclauoniae Vicebanus, qui duobus praeteritis integris annis, tempore scilicet Banatus praefati Domini Christophori Ungnad, hoc officium Vicebanatus, maxima cum laude et commodo Regni, iuxta suam possibilitatem gessit. Super huiusmodi itaque administrato suo officio Vicebanatus, literas petiit sibi dari testimoniales; cui dantur sub sigillo Regni.

Judex et iurati Ciues Ciuitatis Regiae Varasdiensis, de fideli exactione ac erogatione frumenti, per Status et Ordines Regni, ad necessitatem Regni Serenissimo Principi Archiduci Carolo, Anno Domini 1578 oblati (prout in praesenti Congregatione Dominis Regnicolis Egregius Dominus Joannes Zaboki, Vicebanus Regni, per eosdem Dominos Regnicolas, ad exigendam praefatam rationem, a praefatis Judice et Ciuibus, cum reliquis idoneis personis, alias deputatus retulit) sufficientem et plenariam dederunt rationem. Super quibus omnibus dantur ipsis literae expeditoriae, similiter sub eodem sigillo Regni.

Magnifici Domini Petrus Rattkai, Capitaneus Sacratis-

simae Caesareae et Regiae Maiestatis et Stephanus de Gregoriancz, productis pluribus quietantiis Michaelis Zamouoyczka, de et superflua a misera plebe bonorum Szomszéduariensium pecuniarum haramialium et aliorum fumalium extorsione; statuunt Domini Regnicolae, ut statuto per Dominum Vicebanum et Viceprotonotarium certo termino, sub Castro Szomszed, tam officiales praefatorum Dominorum Rattkai et Gregorianczi, quam etiam dictus Szamouoyczka comparere, rationemque superinde reddere debeat; prout haec industriae eorundem Vicebani et Viceprotonotarii, Domini Regnicolae concrediderunt.

Ne autem Confinia huius afflictae Patriae, conducto prius per Dominos Regnicolas milite, destituantur, cum praesertim adeo maxima premerentur siccitate, ut flumina non magno labore, pede transiri possint; paludes etiam hactenus hosti inuiae in tam aestuoso tempore, ubique facilem aditum, atque transitum etiam Valachis et equitibus hostibus praeberent. Ne igitur ex huiusmodi necessarie prouidendis causis quippiam incommodi Domini Regnicolae, cum eorum subditis accipiant, ulterius permanendo, conducto de milite in locis necessariis consultarunt, atque omnes et uniuersi Status et Ordines Regni, dissentientibus solummodo nunciis Dominorum Comitum a Zrinio et Domini Casparis Draskouich, unanimi voto, parique consensu, quantum scilicet pro hac saltem vice, ad unum integrum duntaxat annum, a data praesentis computando, loco quintariorum peditum et etiam equitum, qui tempore necessitatis semper per Dominum Banum et eius Vicebanum, pro defensione Regni leuari et ad Confinia ipsa destinari consueuerant, de omnium bonis a singulo fumo, iuxta Dicam Regiam, per duos Hungaricos florenos, unum scilicet ad proxime futurum festum beati Michaelis Archangeli, anni praesentis, alterum vero ad festum Diui Georgii, anni 1586. de toto videlicet Comitatu Varasdiensi, Egregii Petri de Poiatich, de Comitatibus vero Zagrabiensi et Crisiensi, Egregii Joannis Literati Jacopouich, Ciuis Zagrabiensis et Exactorum manibus decernunt persoluendos et administrandos, prout decreuerunt. Inobedientes vero, transactis ipsis terminis, semper per Vicecomites et Judices Nobilium, toties quoties opus

fuerit, penes extradata dictorum Exactorum, sine ullo respectu vadiari debebunt.

Cum autem nimis graue et indignum censent Domini Regnicolae, nec aequitati consonum, ut praefatorum Dominorum Comitum a Zrinio et Draskouich bona, conducto milite Dominorum Regnicolarum, miseraeque plebis aere soluto, custodirentur et defensarentur; ipsi vero Domini sibimet ipsis, nescitur quibus respectibus deesse viderentur. Ut itaque mutuis viribus, etsi non aequalibus expensis, saluti dulcissimae et periclitanti patriae prouideatur; statuunt iidem Status et Ordines Regni, ut cum iam, ut praemissum est, propter nimiam siccitatem, flumina naualia vicino hosti facilem transitum praeberent, Colapis etiam ubique vel etiam pede transiri posset; memorati Comites a Zrinio et Draskouich, a singulis quinque fumis, singulum pixidarium, et a singulis viginti fumis singulum equitem, de praetactis bonis eorum, more solito, semper ad primam requisitionem Domini Bani, vel eius Vicebani bene armatos, cum sufficientibus victualibus, ad Rechicza, vel alia loca, per eosdem Dominum Banum et Vicebanum magis necessaria nominanda, toties quoties opus fuerit, et quousque dictus quoque miles per Status et Ordines conductus, in locis sibi iam designatis permanserit, expedire, mandatoque et imperio eorum Domini Bani vel eius Vicebani parere debeant et teneantur; alioquin si praemissa adimplere quauis ratione nollent, extunc more solito, per Vicecomites et Judices Nobilium, defacto vadiantur.

Et quia iidem Domini Comites a Zrinio plurimis restantiis pecuniarum haramialium pro praeteritis annis obligarentur, statuunt Domini Regnicolae, ut per Vicecomites et Judices Nobilium praetacta bona eorum, toties quoties opus fuerit, et tamdiu, donec huiusmodi restantiae persolutae fuerint, more solito, vadiari debeant.

Quia Reuerendissimus Dominus Nicolaus Mikaczius Praepositus Beatissimae Virginis Mariae, in arce Capitulari Zagrabiensi fundatae, Exactor scilicet huiusmodi pecuniarum haramialium, de perceptis huiusmodi pecuniis praefatis Dominis Joanni Zaboki Vicebano et Michaeli Urnoczi Viceproto-

notario Regni, quos ad id Domini Regnicolae deputauerant, sufficientem et plenariam dedit rationem, prout computatum est ex regestis rationis suae, hic in medium Dominorum Regnicolarum productis; super qua quidem fideli administratione et data plenaria ratione, iidem Status et Ordines Regni, literas expeditorias, sub eorum sigillo eidem Domino Mikaczio daturas decernunt, prout dantur. Insuper pro illis multimodis fatigiis et expensis, quas idem Dominus Mikaczius, tam in exigendis pecuniis, quam etiam exsoluendo frequenter conducto milite perpessus fuisset, de restantiis huiusmodi pecuniarium, condonarunt illi Domini Regnicolae, omnes unanimi voto, Hungaricales florenos quadraginta quinque, denarios viginti quinque.

Praefatus etiam Dominus Caspar Ztankouachki, Praepositus Zagrabiensis et Exactor huiusmodi fumalium, quamuis regesta, super huiusmodi exactione et perceptione earum pecuniarum, coram Statibus et Ordinibus Regni exhibuisset; verum propter breuitatem temporis, reique magnitudine, rationem superinde ad futura breuia Judicia per Dominum Vicebanum et Viceprotonotarium recipiendam reicerunt.

Ubi et Nobilis Petrus Saffranich de pecuniis venditi panis in Castris praefati Domini Ungnad, alias Bani, rationem reddere debebit. Et quia praefatus Dominus Stephanus de Gregoriancz, ex praetactis pecuniis certam partem ad necessitatem, ut fertur, Dominorum Regnicolarum percepisse et erogasse dicitur; igitur simili ratione, qua et Saffranich, in praesentiam dictorum Vicebani et Viceprotonotarii venire, et rationem reddere debeat.

Reuerendissimus quoque Dominus Petrus Heressintz, Episcopus Ecclesiae Zagrabiensis etc., conqueritur contra certos, tam Dominos Magnates, quam etiam Nobiles Regni, qui decimas de bonis eorum Ecclesiae suae praenotatae, iuxta veterem consuetudinem, quadam pertinacia inobedientiae freti, quotannis administrare recusarent. Propterea decernunt Domini Regnicolae, ut tales, penes praeceptorias Dominorum Regnicolarum, iuxta extradatam decimatorum, per Vicecomites et Judices Nobilium eiusdem Comitatus, in quo

huiusmodi decimae restarent, per solitas vadiationes, semper tam ad requisitionem ipsius Domini Reuerendissimi, quam etiam Decimatorum suorum, de omnium bonis administrare compellantur.

Praefatoque Domino Michaele Urnoczi, nouiter electo Viceprotonotario eorum, iidem Status et Ordines Regni, unanimi voto, de uniuersis bonis eorum, a singulo fumo, iuxta Dicam Regiam, per denarios octo, similiter ad dictum festum Beati Miachaelis Archangeli, manibus praefati Joannis Jakopouich soluendos beneuole obtulerunt.

Ad munitionem quoque et restaurationem Castelli noui Totusseuina, Magnificorum Dominorum Joannis et Petri Kegleuich, cum fratribus, uniuersa bona eorum in Comitatu Varasdiensi habita, cum restantiis quoque, si quae forent, in eisdem bonis, deputantur. Ita tamen, ut ad primam diem dicti mensis Augusti proxime futuri huiusmodi laboratores eo expedire, Castellumque, iuxta necessitatem loci, bene fortificare debeant. Quod iidem Domini Kegleuich se diligenter executuros, coram Dominis Regnicolis obtulerunt, alioquin si quippiam ex praemissis omissum fuerit, in duplo ad fortificationem Castelli Breszth supplere et administrare debebunt.

Item praeterea Status et Ordines Regni, consideratis diligentissimis et utilibus seruitiis Nobilium Georgii et Joannis Mikulich decurionum viginti haramiarum, per Dominos Regnicolas ad montes et silvas versus Bosyako defendendas conductorum, emendam unicuique illorum unam vestem de panno granath obtulerunt.

Conqueruntur miseri nobiles de Marencz, contra Magnificum Dominum Nicolaum Alapi de Nagykemlek, qualiter idem Dominus Alapi, in festo natiuitatis beati Joannis Baptistae, missis et destinatis seruitoribus et colonis suis, praesertim Stephano Hujak, Spano eiusdem Domini Nicolai in Mikcheuecz, assumptis secum, sibi ipsi similibus complicibus suis, ad domos et curias eorum nobilitares irruendo, eosdem depredasset, bona eorum uniuersa mobilia abstulisset, eos vinctos et captos in Castellum Vokouina abduxisset,

dirutaque bona eorum occupasset. Ne autem huiusmodi misera Nobilitas per quospiam iniuste opprimatur, decernunt Domini Regnicolae, ut statim huiusmodi Nobiles capti dimittantur, bona occupata et ablata restituantur. Alioquin iidem Status et Ordines Regni Suam Sacram Maiestatem essent requisituri.

Ad querelam Nobilium de Marocha, Zenth Iuan et Dominorum familiae Bradach, scribendae literae nomine Dominorum Regnicolarum, Domino Vito ab Hallek, ut Capitaneos cum eorum militibus et equis in foenilibus usque praesens tempus contra Constitutiones publicas, in pascuis existentibus, reuocet; alioqui iuxta continentiam Articulorum Posoniensium, cum potenti etiam et validiori manu, per Dominos Regnicolas depellantur.

Ut autem omnia praemissa, et quaeuis praemissorum singula, per eosdem Status et Ordines Regni firmiter et inuiolabiliter conclusa, per eosdem obseruentur, praemissos Articulos publicae Constitutionis eorum conclusos et determinatos, sigillo Regni roborandos et muniendos esse voluerunt. Datum in praescripta Ciuitate Regia montis graecensis Zagrabiensis, feria secunda proxima ante festum visitationis Beatissimae Virginis Mariae, Anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo quinto.

XI.

1586. April 20.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in Congregatione eorum generali, pro Dominica Misericordia Domini, quae fuit vigesima dies praesentis mensis Aprilis, anni praesentis videlicet millesimi quingentesimi octuagesimi sexti, in Ciuitate Regia montis graecensis Zagrabiensis, ex edicto Spectabilis et Magnifici Domini Thomae Erdeödi de Monyorokerek, Comitis perpetuis montis Claudii, Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarii, ac eorundem Regnorum Dalmatiae Croatiae et Sclauoniae Bani, celebrata conclusi et aediti.

Imprimis quoniam Serenissimi Principes et Domini Domini Ernestus et Carolus Dei gratia Archiduces Austriae, Duces Burgundiae, Comites Tyrolis et Domini ipsorum gratiosissimi, tam suo proprio, quam etiam praefatae Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis, Domini et Regis eorum clementissimi nomine, per speciales Suarum Serenitatum Commissarios, Generosos videlicet et Magnificos Dominos Erasmum Praun, praedictae Sracratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarium bellicum, ac Vitum ab Hallek, itidem Consiliarium et in Confiniis Sclauonicis Suae Serenitatis Generalem, eosdem Status et Ordines Regni pro ulteriori ipsorum permansione, pie ac paterne requirerent atque admonerent, ut iidem Status et Ordines Regni, consideratis tum Suarum Serenitatum, quam etiam praefatae Imperatoriae Maiestatis erga sese propenso, clementi et beneuolo animo ac fauore, in extrema quasi necessitate periclitanti dulcissimae patriae, communibus viribus subuenirent, atque commeatu, laboratoribus, vecturis, Castra et Castella finitima ruinosa Zredichki, ad fluuium Colapis et alia fortalitia ibidem habita. Item Kapronczam, Crisium, Gradez, Iuanich, Jepolouetz, Sanctum Petrum, Czirkuenam, Sanctum Georgium et Dombro diligenter prouiderent, atque munirent; necnon etiam, ut tam clancularios nocturnos et diurnos, quam etiam manifestos

hostium transitus ad fluuium Chazma, quos versus praetactas municiones facere solent, insectione indaginum recludere et obstruere, numerum etiam ducentorum peditum haramiarum, per eos ad custodiam fluuii Colapis hactenus praestitorum, ducentis, vel saltem centum peditibus augere, ac pro praecauendis plagitariorum ingressibus per montes Kaunik, Hochur et Meduednicza, maiorique securitate viarum locandos; pontem etiam ad Carlostadium necessarium, iuxta eorum priorem oblationem, extruere; domum quoque annonariam in eadem Ciuitate cooperire deberent. Haec et alia multa utilia et salubria, ad ulteriorem permansionem huius afflictae patriae spectantia, praefati Domini Commissarii in ipsa generali Congregatione uberrime declararunt. Unde iidem Status et Ordines Regni et Suae Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestati, Domino eorum naturali clementissimo et suis quoque Serenitatibus, tanquam Dominis gratiosissimis, perpetuas quas possunt agunt gratias, quodque perpetuis fidelibus seruitiis, vita ipsorum comite promereri studebunt. Ad quas siquidem tam sulutares paternas ac pias propositiones, exhortationes et Articulos, iidem Status et Ordines, licet in praesenti difficillimo rerum statu. suis Serenitatibus, quantum fieri potuit, humiliter respondent sequenti modo.

Et imprimis quantum ad praestandum commeatum attinet, licet hoc Regnum, diuina benignitate, respectu praeteritorum annorum, annona paulo uberius anno praeterito abundauerat; nihilominus pluribus in locis partes eiusdem Regni grandine diuersibus vicibus afflictae et demolitae extitissent, magnam etiam partem huiusmodi frumenti pro cambiendo sale, tam ad partes maritimas, quam etiam Prouincias Suae Serenitatis Styriae et Carniolae coacti sunt erogare; sed et vicina famelicosa loca, hinc non exiguam partem frumenti asportarunt; pars etiam autumnalium victualium, videlicet hiadinae et milii, praesertim in locis decliuioribus, iniuria tempestatum et imbrium attrita et absumpta fuisset; pro sustentandis quoque Carlostadianis militibus, non exiguus frumenti numerus impenderetur. Unde plurimi ex Regnicolis paulo minori penuria frumenti, quam superioribus annis afficerentur, prout id constaret praefato quoque Domino Generali;

segetes vero praesentis anni, quamuis benignitate diuina spondeant Regnicolis vincere posse famem, tamen earum messis esset in herba, timendumque a tempestatibus et imbribus non minus, quam praeteritis annis. Ex his igitur rationibus iidem Status et Ordines Regni, de commeatu ipso ad loca praenotata, quantum pro hac vice, nihil praestare possent, supplicantes Suis Serenitatibus, Dominis eorum gratiosissimis, in eo humillime, ut hanc ipsorum iustissimam excusationem benignis auribus admittere dignentur.

Quod ad fortificationem et munitionem praescriptorum locorum attinet, quamuis iidem Status et Ordines praeter his, alia quoque plurima ruinosa fortalitia, quae collabi viderentur, tam in decursu Colapis, quam etiam in ditione praefati Domini Generalis et fere per totum hoc Regnum in locis periculosis reparanda habent, quae etiam propriis tum suis, cum vero miserorum quoque colonorum impensis, conseruarent; huiusmodi tamen ruinosa loca, propter pluralitatem a paucis miseris Statuum et Ordinum colonis, simul et semel restaurari nequeunt. Tamen quae magis necessaria fortificanda videbantur, in tali rerum statu, iuxta tenuitatem virium suarum, ad piam et paternam Suarum Serenitatum exhortationem et requisitionem, (habita superinde cum praefato quoque Domino Vito ab Hallek generali mutua intelligentia) modo et ordine infrascripto, reparanda et munienda decreuerunt.

Et imprimis, ad munitionem Szredichki praetactum, quod totaliter corrui videretur, unde potissimum vicinus hostis, ad deuastandum has miseras reliquias Regni maximas haberet vires; item fortalitii Sissinachki, Pletker, Hergouichi et Percheuo, aliaque loca ibidem in decursu Colapis existentia, vicino hosti proxima, quae vectura roborum et aliis necessitatibus ac pedestribus laboribus indigerent. De toto processu Egregii Thomae Laczkouich Judicis Nobilium Comitatus Zagrabiensis (demptis bonis Capituli Zagrabiensis, quae ad munitionem Prouinciae Szisciensis, in eodem processu existentibus; et similiter bonis Dominorum Comitum a Zrinio Ozaliensibus, quae ad extructionem praefati pontis Carlostadiensis, per Status et Ordines sunt deputata) a singulo fumo per

duodecim quercina robora, longitudinis cubitorum duodecim, vel quanto longius conuehi poterunt, de bonis uniuersorum tam Dominorum, quam etiam Nobilium, unius etiam sessionis Nobilium, in eodem processu commorantium, a singulis integris curiis, parem numerum roborum, omnia haec ad primum diem proxime futuri mensis Junii conuehi et administrari, atque intra decimum quintum diem eiusdem mensis, a dicta prima die Junii computando, totam huiusmodi vecturam roborum absoluere et complere plenarie debeant. Cui siquidem vecturae roborum et etiam infrascriptis pedestribus laboratoribus Magnificus Dominus Gabriel de Tah Capitaneus Suae Sacrae Maiestatis, necnon Dominus Vicebanus, cum suis Vicecomitibus et Judicibus Nobilium Regni, aduigilare, vecturamque ipsam roborum et laboratores, ad praetacta loca munienda limitare, et discernere debeant. Qua tandem vectura modo praemisso plenarie absoluta, totus processus Egregii Francisci Ztolnikouich Judicis Nobilium eiusdem Comitatus Zagrabiensis; item de bonis Castrorum Chasaruara, Kosztel et Krapina, in processu Egregii Joannis Gubassoczi existentibus, a singulo fumo duodecim pedestres laboratores, Nobiles quoque unius sessionis in eodem processu Francisci Ztolnikouich commorantes, a singulis integris curiis eorum, parem numerum pedestrium laboratorum, ad praetactam decimam quintam diem Junii, sub poena in Articulis praesentis Conuentus specificata, plenarie praestare et administrare debeant et teneantur.

Item ad conuectionem caementi et palorum necnon roborum, pro restauratione portarum et aliarum necessitatum Ciuitatis Kapronczа, iuxta benignam Suarum Serenitatum exhortationem et requisitionem, iidem Status et Ordines Regni deputauerunt, totum processum Egregii Christophori Pallfi, a singulo scilicet fumo, per sex currus, similiter ad praetactam primam diem Junii plenarie praestandum et administrandum. Super qua administratione vecturae Egregius Joannes Keczer, ibidem in stipendio existens, vectoribus ipsis, expeditorias dare debebit. Ciues vero sed et coloni arcis Kapronczа, tam cementi, quam etiam roborum et aliarum necessitatum vecturam, pari ratione administrare debeant Kapronczam.

Item ad munitionem Castri praetacti Sancti Georgii dimidietas processus Cosmae Korentzki, a singulo fumo per robora quercina duodecim, cubitorum similiter duodecim eo conuehenda; altera vero dimidietas eiusdem processus, a singulo fumo, singulos duodecim laboratores ad praetactam primam diem Junii plenarie praestare debeat. Huius vecturae et laboratorum constituitur et eligitur superintendens et limitator Egregius Dominus Joannes Herkffi Capitaneus Suae Maiestatis.

Item de processu Egregii Matthiae Piszachich Judicis Nobilium ad vecturam lignorum, pro fornace tegularum necessariorum et arena Crisium, deputati sunt fumi sexaginta.

Ad restaurationem vero Dombro, ex eodem processu deputati sunt fumi nonaginta, ad eadem fortalitia, a singulo fumo modo praemisso, per duodecim robora, longitudinis cubitorum duodecim, similiter ad praetactam primam diem Junii praestanda et administranda, iuxta limitationem praefati Domini Joannis Herkffi, qui ad praemissa aduigilare et intendere debebit.

Item ad muniendum Iuanich, deputatus est totus processus Egregii Nicolai Cziganich Judicis Nobilium, qui similiter a singulo fumo singula duodecim robora quercina, longitudinis cubitorum duodecim, similiter ad praetactam primam diem Junii, plenarie administrare debeat. Cui si quidem ve cturae roborum Reuerendissimus Dominus Petrus de Heressincz Episcopus Ecclesiae Zagrabiensis, praefatae Imperatoriae Maiestatis Consiliarius, per suos speciales homines, necnon Egregius Joannes Bertzai, Suae Serenitatis Capitaneus, intendere debebunt.

Item ad insectionem quoque indaginum et praepeditionem fluuii Chazmae, contra insultus et irruptiones hostium, deputata sunt uniuersa bona, in processibus Egregiorum Adami Marigolth, alterius Adami Herkffi et Joannis Gubassóczi Judicum Nobilium (demptis duntaxat bonis Chaszaruara, Kostel et Krapina) ita videlicet, ut ad saepe dictam diem primam Junii, a singulis fumis eorundem processuum, singulos duodecim pedestres laboratores, ad praetactarum indaginum insectionem, praestare et administrare debeant e

teneantur. Quibus similiter aduigilaturi et super praestandis laboratoribus expeditorias daturi sunt Egregii Georgius Herkffi, Ladislaus Netzpessi et Joannes Arki Vicecomites.

Praefatus etiam Dominus Vitus ab Hallek Generalis, cum suis Vicegerentibus, ad praetactas vecturas et laboratores (quo melius et celerius absolui possint) aduigilare, illasque, iuxta locorum necessitatem, cum praefatis Vicecomitibus limitare et discernere, miserosque homines in huiusmodi vectura et laboribus constitutos, tam contra hostes, quam etiam domesticos ab iniuriis inferendis, defendere et protegere debebit.

Ut autem huiusmodi per eosdem Status et Ordines ad praetacta finitima et ruinosa loca decreti labores et vecturae eo celerius, quo res ipsa expostulat, debito fine absolui et perfici possint, decernunt ii Status et Ordines unanimi voto, ut quicunque huiusmodi decretos labores et vecturas, ad praescriptam primam diem Junii, ad praetacta loca finitima, iuxta praemissam limitationem, incipiendo non continuauerit, plenarieque non absoluerit, extunc mox, pertransitis et expiratis huiusmodi praefixis et statutis terminis, accepta primum sufficienti extradata praefatarum personarum, ad huiusmodi inicpiendum laboratores et vecturas modo praemisso deputare, huiusmodi rebellium bona, iuxta priores eorundem Statuum et Ordinum anni 1581. Constitutiones, per Vicecomites et Judices Nobilium, et si etiam opus fuerit, per Dominum Vicebanum et Comites praetactorum Comitatuum, seuere puniri et vadiari, ad praemissaque omnia et singula praestanda, per omnia opportuna remedia, toties, quoties opus fuerit, compelli possint et valeant.

Quod autem praefatus Serenissimus Archidux Carolus, Dominus eorum gratiosissimus, Dominum Banum Statusque et Ordines Regni, pro erectione cuiusdam monasterii in hac Ciuitate existentis, in quo alias commeatus per olim Dominos Generales asseruare solebat, clementer requirit, humillime respondent Suae Serenitati: monasterium illud, pro domo annonaria satis commodum locum esse, egere tecto et coopertura. Cum autem huiusmodi monasterii restaurandi necessitas, per Status et Ordines Regni, nequit suppeditari, eo, quod tam Domini, quam etiam Nobiles, sed haec quoque Ciuitas, tam

ligna et asseres, quam etiam clauiculos, reliquasque aedificiorum necessitates, imo plerique magistros quoque carpentarios ex Prouinciis Suae Serenitatis Labaco, Nouo loco, Kercko, et aliis locis dicionis Suae Serenitatis, pretio conducere coguntur. Ea propter supplicant iidem Status et Ordines Regni Suae Serenitati, quam humillime, dignetur Sua Serenitas hanc monasterii seu domus annonariae restaurationem supremo Magistro victualium horum Confiniorum demandare, qui perspecta eius loci necessitate, ea quibus egere dicitur, in praetactis locis comparare et per Zauum adducere possit.

Ubi vero Suae Serenitates eosdem Status et Ordines Regni benigne hortantur, ut ducenti illi haramiae pedites, ad custodiam Colapis hactenus conducti, deinceps quoque eodem numero, per eosdem Status, intertenerentur; illis quoque sexaginta peditibus haramiis anno praeterito, pro praecauendis plagiariorum ingressibus, ad montes Meduednicza, Kaunik et Hochur, et viarum securitate impositis, rursum quadraginta pedites haramias adiungere, sicque centum pedites in ipsis etiam montibus intertenere deberent. Iidem Status et Ordines suis Serenitatibus humiliter respondent: Quod licet ipsi, ad piam ac paternam requisitionem et exhortationem, tam praefatae Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis, Domini ipsorum clementissimi, quam etiam Suarum Serenitatum, praetactos ducentos pedites, ad custodiam Colapis, maximis suis et colonorum suorum sumptibus et expensis, tenuerint, ad quorum etiam solutionem crebriorem uniuersi iidem Status et Ordines pecunias fumales, magna miserae plebis rerum iactura, de uniuersis eorum bonis, aliquoties imposuerint, quos fumales maior pars eorundem Statuum etiam persoluerit; fuissent tamen et essent nonnulli, ex eisdem Statibus, praesertim vero Spectabiles et Magnifici Domini Comes Georgius perpetuus a Zrinio, Tauernicorum Regalium Magister et Suae Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius et Capitaneus supremus praesidii Kanisa, et Balthasar de Batthyan Dapiferorum Magister, ac eiusdem Maiestatis Imperatoriae et Regiae Consiliarius, qui neglecta salute et permansione periclitantis Patriae, huiusmodi pecunias fumales seu contributionem in medium eorundem Statuum et Ordinum Regni,

de bonis eorum, hactenus dare et soluere recusarunt; de quibus iidem Status et Ordines Regni, praefatam Sacratissimam Caesaream et Regiam Maiestatem, sed et Suas Serenitates certificassent, atque humiliter requisiuissent; quorum siquidem Dominorum, Comitis a Zrinio et Batthyani nimis afflictae patriae nociuo exemplo ducti, infrascripti quoque Domini Regnicolae, videlicet Magnifici Domini Nicolaus Istuanffi, Gaspar Draskouich, Stephanus de Gregoriancz, Andreas Ausperger, Generosae Dominae Magdalena Petheo, quondam Simonis Kegleuich, Cunegunda Henningh, olim Petri Rattkai et Susanna Pettheő, quondam Gasparis Alapi, Magnificorum Dominorum relictae viduae, Gabriel et Georgius Pettheő, in hac generali Congregatione, per eorum nuncios, in medio eorundem Statuum et Ordinum comparentes, huiusmodi haramias, ad dictos montes conducendos, nequaquam acceptabunt, vel si etiam conducerentur, ad illorum, sed nec ad praefatorum ducentorum, ad Colapim existentium, aliquam deinceps contributionem, seu fumales, usque futuram generalem Congregationem Posoniensem offerre vellent. Super quo etiam protestati extitissent, quorum protestationem iidem Status et Ordines Regni, nihili vel parum curata, salutem et ulteriorem permansionem dulcissimae patriae negligere nolentes, praetactum quadraginta peditum numerum, ad custodiam praetactorum montium et viarum custodias, eos in locis magis necessariis prioribus dictis sexaginta peditibus adiecturi, ad primam diem futuri mensis Maii conducent, ipsosque centum pedites a prima die eiusdem mensis Maii, usque similiter primam diem futuri mensis Nouembris, praesentis anni intertenturi. Quibus Egregium Magistrum Michaelem Urnoczi Viceprotonotarium huius Regni constituerunt Superintendentem, quos idem Viceprotonotarius, ex pecuniis haramialibus anni praesentis, exsoluere et contentare debeat.

Quos siquidem centum haramias in locis magis opportunis et necessariis, videlicet ad Meduedniczam viginti, ad Bosyako similiter viginti, ad Hochur viginti, ad Kemlek viginti, ad Hom decem, ac versus Szent Lerintz et Dvorische similiter decem, ad alia etiam periculosa loca illis cognita conducendos et modo praemisso discernendos, idem Magister Michael Urnóczi lustrare, illisque idoneos et locorum peritos

decuriones constituere, atque eos, intra praemissum tempus, acceptis pecuniis haramialibus, a Dominis Exactoribus, ad id per Dominos Regnicolas deputatis, exoluere debebit. Quibus si quidem haramiis et decurionibus, tam prius conductis, quam etiam conducendis, sed et illis ducentis ad Colapim existentibus, per Status et Ordines Regni, vigore praesentis publicae Constitutionis, firmiter demandatur, atque committitur, ut si quos diuina benignitate ex hostibus Turcis Valachis cuiusuis status et conditionis, dignitatis vel valoris comprehenderint, eos statim, prius tamen bene examinatos, palis affigere, sub amissione honoris sui, debeant et teneantur.

Cum praeterea Sua Serenitas de ponte quoque ad Carlostadium necessarie extruendo, Status et Ordines rursum clementer hortatur, respondent Suae Serenitati quam humillime, licet ad extructionem pontis et perfectionem eiusdem, in priori eorum generali Conuentu, pro decima sexta Decembris, anni 84, nec non in altera quoque generali eorum Congregatione, pro festo beatorum Petri et Pauli Apostolorum, anni 85. similiter hic celebrata, non contemnendum numerum roborum et laboratorum, de bonis tam Dominorum quam Nobilium Transcolapinarum partium, deputauerunt, atque etiam expediuerant, tamen Dominus Generalis Carlostadiensis, cum suis Vicegerentibus, tam laboratores ipsos, quam robora, non ad dicti pontis extructionem, verum cuiusdam fortalitii Prozorczi nuncupati, erectionem conuertissent; prout super his etiam iidem Status et Ordines scripto suo, Suam Serenitatem informassent; nihilominus, ad huiusmodi Suae Serenitatis paternam requisitionem, rursum deputata sunt uniuersa bona praenotata Transcolapina, nec non etiam bona uniuersa Dominorum Comitum a Zrinio, tam cis, quam ultra Colapim existentia; ita, ut uniuersi Domini et Nobiles ad id modo praemisso deputati, cum colonis eorum ad primam diem praetacti mensis Junii nunc affuturi, ad extructionem dicti pontis robora et alias necessitates conducere, pontemque ipsum ad finem deducere et perficere debeant. Quibus Dominus Generalis Carlostadiensis, vel suus Vicegerens, una cum Egregio Andrea Dezpotouich Judice Nobilium, praeesse et aduigilare debeant et teneantur. Nec dubitant iidem Status et Ordines

dictum laborem iam tandem ad effectum peruenire posse, si dictus Dominus Generalis diligentem curam superinde adhibere non grauabitur.

Praeterea, cum his superioribus non ita diu praeteritis temporibus, in Conuentu videlicet eorum generali, pro decima sexta die Decembris, anni 84, ex edicto praefati Domini Comitis Thomae Erdeődi Bani, hic celebrata, praefatus Serenissimus Archidux Ernestus, Dominus eorum gratiosissimus, per literas Suae Serenitatis missiles, eosdem Status et Ordines instanter requirebat, ut litem et controuersiam, quae inter Egregium Christophorum Bach Styriensem ab una, ac Magnificum quondam Dominum Petrum Rattkai Regnicolam ab altera partibus, ratione et praetextu quarundam metarum, inter Castrum Nagy Tabor eiusdem quondam Domini Rattkai, ac similiter Castrum Zreda praefati Christophori Rach, controuertebatur, per Commissarios eiusdem Serenissimi Archiducis Caroli, et etiam huius Regni Suae Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis, ad id per utramque partem eligendos et conuocandos, ad aliquem bonum finem deducere potuissent. Verum iidem Status et Ordines Regni, volentes parere mandato Suae Serenitatis, non tantum eas differentias praefatorum Christophori Rach et quondam Domini Rattkai, verum etiam reliquorum quoque Dominorum Regnicolarum, fratrum suorum bona Lippouetz, Szomszeduara, Ciuitatis Varasdiensis possidentes ab una, nec non Bresecz et Ormosd, Prouinciasque Serenitatis Suae Carniolae et Styriae ex altera partibus, iuxta publicam Dominorum Regnicolarum Regni Hungariae Posonii factam Constitutionem, reuidere, reambulare et rectificare voluissent; ac ad huiusmodi metarum rectificationem speciales Commissarios eorum, scilicet Dominum Stephanum Castellanffi, Suae Maiestatis Sacratissimae Capitaneum, ac Reuerendissimos Dominos Dominos Gasparem Ztankouachki Praepositum et Nicolaum Mikaczium nunc Cantorem, Canonicos Ecclesiae Zagrabiensis, nec non Egregios Michaelem Urnóczi et Christophorum Vraghouich, Dicatores Suae Maiestatis Sacratissimae ac Franciscum Ztolnikouich, fratres eorum, ad Dominicam Quasimodo, tunc venturam, iam vero praeteritam, elegerant, quod eidem quoque

Serenissimo Archiduci Carolo, debito tempore significauerunt, huiusmodi Suae Serenitatis Commissariorum aduentum praefati eorundem Statuum Commissarii eo expectare debuissent. De quibus omnibus a Sua Serenitate nullum poterant habere responsum. Nouissimis quoque diebus, ex generali scilicet eorum Conuentu, pro festo beatorum Petri et Pauli Apostolorum, anno 85. hic celebrato, rursum Serenitati Suae per speciales tum nuntios, quam etiam literas eorum supplicauerant, ut iam tandem Serenitas Sua, ad rectificationem metarum praetactarum, idoneas personas deligere et expedire, ipsosque Status et Ordines Regni, de termino et loco aduentus ipsorum gratiose certificare, atque etiam superinde eisdem certam relationem facere dignata fuisset. Quamuis Sua Serenitas ad has postremas eorum literas eisdem rescripserit, metas scilicet ipsas, saltem inter Rach et quondam Dominum Rattkai (inter quos lis mota fuisset) per Commissarios ipsos reuideri et rectificari debere. Verum cum non saltem inter Rach et quondam Dominum Rattkai particulariter, verum etiam reliquos praefatorum bonorum possessores, fratres scilicet eorum Dominos Regnicolas, ultroque citroque tam scilicet Styrienses et Carniolanos, quam etiam Sclauonienses, iuxta praetactam Constitutionem Posoniensem, iusto Dei iudicio, per utriusque partis Commissarios, generaliter reuideri et rectificari deberent. Quibus reuisis et rectificatis, mox omnis materia contentionum, dissensionum et controuersiarum, ratione praemissa hactenus inter Prouinciales Suae Serenitatis et Dominos Regnicolas huius Regni subortarum, debito fine consopire et sedare possint. Quapropter iterum communibus votis, parique consensu, Suae Serenitati, iidem Status et Ordines Regni, in eo humillime supplicant, ut consideratis praemissis aequis ac iustis, tum eorum postulationibus, quam etiam praedicta Constitutione publica Posoniensi, Commissarios Suae Serenitatis ad praetactarum metarum rectificationem, statuto per Suam Serenitatem certo loco et competenti termino, gratiose expedire velit; de quo, sed et Commissariis quoque ad id expediendis, eosdem Status et Ordines benigne certificare dignetur (quo et iidem Status et Ordines de Commissariis ipsorum tempestiue prouidere possent); quod Suam Serenita-

tem, ob aequitatem et iustitiam, cuius protector, defensor et amator esset aequissimus, certo facturam sperarent; unde iterum a Sua Serenitate gratiosum expectarent responsum.

Cum autem plurimae restantiae tam Dicae Regiae Maiestatis et pecuniarum haramialium, quam etiam fumalium et aliarum contributionum Regni, in certis tam Dominorum, quam etiam Nobilium bonis, per Dominos Exactores huiusmodi contributionum, dicuntur esse; statuunt iidem Status et Ordines, ut accepta sufficienti ratione, ab ipsis exactoribus sub proxime futuris Judiciis Domini Vicebani, per eundem Dominum Vicebanum ac Magistrum Viceprotonotarium omnes et uniuersi, tam pro praeteritorum annorum restantiis, quam etiam secundi termini imminentis festi Beati Georgii praesentis anni, si qui forsitan ex omnium Regnicolarum bonis, usque eundem terminum huiusmodi contributiones ad manus praefatorum Exactorum non administraverint, penes extradatas eorum Exactorum, per Vicecomites et Judices Nobilium, imo etiam si opus fuerit, per Comites validiori manu, statim et defacto, iuxta publicas eorundem Statuum et Ordinum praesentes Constitutiones, penes literas eorundem Dominorum Regnicolarum praeceptorias, toties quoties opus fuerit, vadiari, ac etiam per solitas birsagiórum extorsiones, ad praemissa omnia soluenda et administranda, compelli possint, atque debeant.

Ad instantiam quoque praefati Reuerendissimi Domini Petri de Heressincz, Episcopi Zagrabiensis, item Reuerendissimi Domini Casparis Ztankouachki, Praepositi Galgoucensis et Canonici dictae Ecclesiae Zagrabiensis, Egregius Joannes Arki Vicecomes et Mathias Piszachich Judices Nobilium dicti Comitatus Crisiensis fideliter retulerunt, de bonis eorundem Reuerendissimi Domini Episcopi ad Gradetz fumos duodecim ac dicti Gasparis Ztankouachki Kaletz fumos quinque, per Turcas anno praeterito desolata et deuastata esse, neque quicquam contributionis in medium Dominorum Regnicolarum praestare posse. Super quo literae etiam, sub sigillo Regni, testimoniales eisdem Reuerendissimo Domino Episcopo et Praeposito dantur.

Quia vero, fatis ita volentibus, Egregii quondam Joan-

nes Zaboki, Vicebanus, et Comes ac Magister Emericus Pethe Protonotarius huius Regni, nuper extremum clausissent diem, qui per certos praeteritos annos in huiusmodi officiis huic Regno, non sine maxima laude, commode et laudabiliter inseruiuerunt. Cum autem huiusmodi officia maturos expectant viros, in locum itaque eiusdem quondam Joannis Zaboki, alias Vicebani, praefatus Dominus Comes Thomas Erdeődi Banus, more alias obseruari solito, elegit et eisdem Statibus et Ordinibus praesentauit, Egregium Ladislaum Imprich de Jamnicza, in Vicebanum suum ac dictorum Comitatuum Zagrabiensis et Crisiensis Comitem; loco vero praefati quondam Magistri Emerici, alias Protonotarii, iidem Status et Ordines elegerunt sibi in Protonotarium ipsorum, Egregium Magistrum Martinum Zombathely, alias Protonotarium Personalis Praesentiae praefatae Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis; qui uterque, Vicebanus scilicet et Protonotarius, iuxta decreta Regni, solenniter praestiterunt juramentum; exhortantes iidem Status et Ordines Regni eundem Magistrum Martinum Protonotarium ipsorum, uti in extradandis causalibus literis, modum et limitationem, in decreto Serenissimi quondam Principis Domini Sigismundi Imperatoris et Regis, seruare debeat.

Decernunt praeterea iidem Status et Ordines Regni, ut Judicia breuia, per eundem Vicebanum ac Magistrum Viceprotonotarium, iuxta publicas eorundem Dominorum Regnicolarum Constitutiones, prout hactenus, ita et in futurum, dum scilicet et quandocunque commodius tempus eisdem videbitur, praefatis Zagrabiensi et Crisiensi hic Zagrabiae, Varasdiensi vero Comitatibus, per Dominum Comitem et eius Vicecomitem Varasdini celebrentur. Quibus siquidem Comitatibus Zagrabiensi et Crisiensi, ad celebrationem huiusmodi breuium Judiciorum statuitur terminus, dies Dominicus Cantate, nunc affuturus; Varasdiensi vero Dominica Exaudi extunc sequens, quae continuari debebunt in eisdem Comitatibus statutis diebus.

Vicecomites quoque et Judices Nobilium eorundem Zagrabiensis et Crisiensis Comitatuum, qui sigilla simul et officia, coram Statibus et Ordinibus Regni deponebant, quasdam

causas allegantes, huiusmodi officia, alii propter occupationem priuatorum negotiorum, alii ob aetatem gerere non posse; quorum excusatione, quantum pro hac vice, Domini Regnicolae minime acceptata, eosdem in officiis eorum reliquerunt; monentes eos, uti penes eorum officia, in executionibus diligentius procederent, praesertim vero in vadiatione bonorum contributiones solui negligentium.

Quoniam, certis et arduis de causis, Octaualia Judicia, pro festo Epiphaniarum Domini, recens praeterito, more solito hic Zagrabiae Dominis Regnicolis celebrari nequiuerint; unde eisdem Statibus et Ordinibus Regni non mediocre damnum irrepsit: propterea unanimi voto statuunt et decernunt, ut Judicia ipsa Octaualia, pro festo beati Jacobi Apostoli proxime venturo, iuxta veteranam laudabilem consuetudinem Regni, hic in Ciuitate Regia montis graecensis Zagrabiensis, celebrentur. Quibus veterani Assessores, more solito, iuxta Constitutionem publicam anni 85, interesse debeant.

Conqueruntur Domini Capitulum Ecclesiae Zagrabiensis, contra certos Dominos et Nobiles, tam in Zagoria, quam etiam Turopolya, et districtu de Marocha bona habentes, qualiter ipsi, nescitur quo rebellionis calcaneo ducti, decimas de bonis huiusmodi ipsorum, per Serenissimos Reges et Principes Regni Hungariae, Ecclesiae praefatae Zagrabiensi, in perpetuas elemosynas datas et deputatas, eisdem querulantibus vel hominibus ipsorum, ad id deputatis, minime dare, seu administrari facere vellent, imo decimatores ipsorum variis iniuriis afficerent, per hocque iustis eorum prouentibus defrauderentur; ne autem huiusmodi decimae, per Serenissimos Principes et Reges felicissimae recordationis, ad cultum Diuinum deputatae, in perpetuam elemosynam donatae, per quempiam Regnicolarum, in proprios usus conuertantur, iidem Status et Ordines decernunt, ut acceptis literis eorum, sub sigillo Regni praeceptoriis, penes extradata Decimatorum et Exactorum earundem Decimarum, Vicecomites et Judices Nobilium, eo praeciso modo, quo et praefatis contributionum restantiis toties quoties opus fuerit, vadiari possint et valeant.

Nobilis quoque Ludovicus Glabiczer Apothecarius et

Ciuis huius Ciuitatis Suae Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis, qui a praeteritis annis huic Regno, in ipso officio medicinae, satis laudabiliter inseruierit, seque satis honestum et virum cordatum in medio eorundem Statuum et Ordinum Regni gesserit, uxorem etiam in hac ipsa Ciuitate nobilem duxerit, seseque iam hic moraturum collocauerit, qui per Status et Ordines ipsos, pro eorum indigena et fratre, in medium Regnicolarum adoptatus et acceptatus esset; supplicans idem Ludovicus eisdem Statibus et Ordinibus Regni, quo eum praefatae Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestati, Domino et Principi eorum clementissimo commendare dignarentur. Cuius supplicatione, tanquam iusta et consentanea, admissa, eundem Ludouicum, tanquam fratrem et Regnicolam Suae Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestati commendant, dignetur Sua Sacra Maiestas, eum in numerum et coetum reliquorum Nobilium Regnicolarum acceptare, eumque insigniis Nobilitatis, ex plenitudine gratiae et clementiae Suae, decorare.

Spectabilis et Magnificus quoque Dominus Christophorus Ungnad, Liber Baro in Sonnegh, Comes Comitatus Varasdiensis, Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius etc., protestatus est, coram eisdem Statibus et Ordinibus Regni, in eo, quod licet his superioribus, non ita diu praeteritis temporibus, Magnificus Dominus Balthasar de Batthyan, Dapiferorum Regalium Magister ac Consiliarius etc. nescitur qua ductus consideratione, in arce eiusdem Domini protestantis Varasdiensi, sub termino breuium Judiciorum, ibidem per Dominum Vicecomitem suum celebratorum, quaedam illicita et indecentia verba, contra eundem Dominum protestantem, protulerit; quasi videlicet idem Dominus Protestans, dictum Castrum Varasdiense, cum suis pertinentiis, alienigenis et externis nationibus, contra decreta Regni irrequisitis vicinis impignorauerit; cum tamen idem Dominus protestans repentina hinc et insperata necessitate praeuentus, non alienigenis vel extraneis, verum illis, a quibus illarum partium salus et defensio dependeret, ad breue tempus dedisset, reseruato penes se toto et omni iure perpetuitatis, ac etiam magna parte tam domorum in eodem Castro, quam

etiam bonorum; et ex eo praefatus Dominus Balthasar Batthyani, huiusmodi illicita verba, contra eundem Dominum protestantem nequaquam iuste proferre potuisset. Super quibus omnibus idem protestans petiit sibi dari literas, sub sigillo Regni. Dantur.

Ad postulationem quoque Generosae Dominae Susannae Pettheő, Relictae Magnifici olim Domini Casparis Alapi, nec non Nobilis Georgii Zuarchki, alias captiui, Domini Regnicolae decernunt esse dandas literas, ad praefatum Serenissimum Archiducem Carolum commendatitias, sub sigillo Regni.

Ut autem omnia praemissa et quaeuis praemissorum singula, per eosdem Status et Ordines Regni firmiter et inuiolabiliter conclusa, per eosdem obseruentur, praemissos Articulos publicae Constitutionis eorum conclusos et determinatos, sigillo Regni roborandos et muniendos esse voluerunt. Datum in praescripta Ciuitate Regia montis graecensis Zagrabiensis, feria secunda proxima post praetactam Dominicam Misericordiae, ultimo scilicet die Congregationis eorum praenotatae, Anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo sexto.

Lecta et publicata per me Magistrum Michaelem Viceprotonotarium Regni.

XII.

1587. Január 4.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in Congregatione eorum generali, pro Dominica proxima post festum circumcisionis Domini, praesentis Anni, millesimi quingentesimi octuagesimi septimi, in Ciuitate Regia montis graecensis Zagrabiensis, ex edicto Spectabilis et Magnifici Domini Thomae Erdeödi de Monyorokerek, Comitis perpetui montis Claudii, Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarii ac eorundem Regnorum Dalmatiae Croatiae et Sclauoniae Bani, feliciter celebrati, pro tuenda pace et communi tranquillitate defensioneque et permansione reliquiarum huius afflictae Patriae unanimi voto, parique consensu, modo infrascripto conclusi et aediti.

Imprimis, cum ad piam et paternam praefati Domini Bani exhortationem, iuxta publicas eorundem Statuum et Ordinum priores Constitutiones, singulis annis pro duobus terminis, videlicet festiuitatum Epiphaniarum Domini et Beati Jacobi Apostoli, Judicia Octaualia celebrari et continuari deberent, terminumque eorundem generalium Judiciorum, pro festo Beati Jacobi Apostoli praeteriti anni ad alium terminum, imminentis scilicet festi Epiphaniarum Domini, propter certas et arduas causas, in hac Congregatione propositas, vigore certarum literarum suarum, eisdem Statibus et Ordinibus Regni, anno nouissime praeterito directarum, Sua Spectabilis et Magnifica Dominatio prorogauerit, iidem Status et Ordines Regni, ad tam piam ac paternam Suae Spectabilis et Magnificae Dominationis sollicitudinem, quas possunt pro tempore agunt et referunt grates.

Unde iidem Status et Ordines Regni, tam pia et paterna exhortatione moti et inducti, modo praemisso decernunt, ut Judicia ipsa, iuxta veterem, laudabilem et approbatam Regni consuetudinem, hic celebrentur, diebusque debitis et consuetis continuentur.

Cum autem iidem Status et Ordines Regni pluralitatem et maioris importantiae ex causis eorum in prioribus terminis

Octaualibus maiorem partem appellauerint, quae propter non celebracionem Judiciorum et Conuentuum Regni Hungariae, ita in suspenso manerent, nec arbitrarentur, ut in discutiendis tam reliquis veteranis, quam etiam nouis interim subsecutis causis, quadraginta dierum spatium usque finem, propter paucitatem earum, adimplere possent; nihilominus voluerunt iidem Status et Ordines Regni, ut quamdiu intra exitum scilicet praetactorum quadraginta dierum huiusmodi causae siue ad medium terminum, siue plus vel minus iudicatae fuerint, ratum et gratum esse decernunt.

Ut autem maiori cum authoritate et grauitate pro loci et personarum dignitate, Judicia ipsa celebrari et continuari possint, ultra, de Regni consuetudine, Vicebani et Magistri Regni Protonotarii personas, semper personaliter fieri solitas, veterani quoque Assessores: Magister Viceprotonotarius, Gaspar Ztankouachki, Praepositus major, Nicolaus Zelniczei Lector, alter Nicolaus Mikaczius Cantor et Gubernator Episcopatus et Stephanus Budóczi Archidiaconus Cathedralis Canonici Ecclesiae Zagrabiensis; praeterea Antonius Vrametz (si tamen continuus esse posset) Christophorus Vraghouich, Petrus Poiatich, Franciscus Ztolnikouich, Joannes Chernkoczi, alter Joannes Jakopouich; item nouiter electi in Assessores: Egregii Michaël Zelniczei, Gaspar Petricheuich, Georgius Mikouich, Gregorius Sugnetich, Joannes Palffi et Georgius Fodroczi Judices Nobilium Comitatus Varasdiensis. Qui noui Assessores in eadem futura sede Judiciaria, more in talibus solito, juramentum praestare debebunt. Quibus integris semper hebdomadis, in Judiciis ipsis Assessoratum continuantibus, singulis septimanis per infrascriptum Exactorem, tres floreni Hungarici numerabuntur. Et si quispiam ex praetactis Assessoribus duo, tres, quatuor vel plures quoque euidentissima necessitate praepeditus, ipsis Judiciis aliqua hebdomada continuus esse non posset; extunc talis cum licentia Domini Bani vel eius Vicebani absens esse poterit, nullam tamen solutionem eiusdem hebdomadae percepturus; Judicia nihilominus ipsa, praesentibus semper et interesse debentibus, ex praescriptis Assessoribus semper continuis duodecim personis, cum omni plenitudine continuari valebunt.

Ad solutionem itaque eorundem Assessorum, iidem Status et Ordines Regni per denarios octo, Domino vero Vicebano, Egregio Ladislao Imprich, pro subsidio et munere donatiuo, per denarios decem, a singulis fumis, iuxta connumerationem Dicae Regiae nouissime factam, de Comitatibus Zagrabiensi, Crisiensi et Varasdiensi; quantum scilicet ad praetactos octo denarios assessoriales praefatis Joannis Jakopouich ad futurum festum purificationis Beatae Mariae Virginis, quantum vero pro donatiuo subsidio decem denariorum praefato Domino Vicebano oblatorum, de eisdem Zagrabiensi et Crisiensi similiter eiusdem Joannis Jacopouich, de Comitatu vero Varasdiensi, memorati Petri Poiatich manibus, ad futurum festum Beati Georgii, de omnium bonis soluendos et manibus praestandos offerunt et persoluendos decernunt. Simili ratione, quum tempore creationis moderni Magistri Viceprotonotarii, pro eius fatigiis, quas in Regni negotiis indesinenter subire cogitur, nomine donatiui, iidem Status et Ordines Regni a singulis eorum fumis singulos octo denarios, adhuc ad praeteriti anni terminos, manibus praefati Joannis Jakopouich plenarie administrandos et persoluendos, sponte et beneuole obtulerint, huiusmodique subsidium certi Domini et Nobiles ex iisdem Statibus, iuxta eorum oblationem etiam persoluerint; plurimi tamen forent, qui huiusmodi exiguum oblatum subsidium eidem Viceprotonotario hactenus administrare neglexissent; statuunt itaque iidem Status et Ordines Regni, ut tam praetactos octo denarios assessoriales, nunc impositos, quam etiam restantiam donatiui, dicto Viceprotonotario eorum oblati, usque praefatum futurum festum purificationis Beatissimae Virginis Mariae, manibus dicti Exactoris administrare debeant. Alioqui, elapso ipso futuro festo purificationis Beatissimae Virginis Mariae, mox et in continenti, iuxta extradatam praefati Exactoris, Vicecomites et Judices Nobilium; in Comitatu vero Varasdiensi Egregius Georgius Herkffi, alias Subvicecomes dicti Comitatus Varasdiensis, cui quantum pro hac vice per Status et Ordines Regni plenaria conceditur et admittitur potestas, una cum Judicibus Nobilium, in quorum processibus huiusmodi restantiae, tam modernorum denariorum octo, quam etiam subsidii dicti Viceprotonotarii, comper-

tae fuerint, cum extorsione etiam ipsarum restantiarum donatiui et assessorialium, per solitas vadiationes, omnes recusantes et in extradata ipsa conscriptos, vadiare debeant, iuxta eorum officia.

Recordantur praeterea Status et Ordines Regni, in superioribus quoque eorum Constitutionibus publicis, id quoque conclusisse, ut praefati Exactores Jakopouich et Poiatich, de omnibus perceptis pecuniis, tam haramialibus, quam etiam fumalibus, erogationeque earum rationem sufficientem, quondam Joanni Zaboki alias Vicebano, ac praefato Viceprotonotario reddere debuissent. Qui nescitur quibus moti impedimentis, id hactenus facere recusassent. Propterea decernunt Status et Ordines Regni, ut huiusmodi perceptarum pecuniarum sub imminenti generalium Judiciorum termino, per infrascriptos Exactores rationum, die et loco praefigendo et statuendo, plenariam atque omnimodam rationem et etiam satisfactionem reddere debeant. Exactores autem huiusmodi rationum deputantur praetacti Vicebanus, Cantor et Gubernator, nec non Viceprotonotarius, qui diem et locum praefatis Exactoribus pecuniarum primo quoque tempore praefigere debeant; quo hae quoque restantiae, si quas iidem Exactores pecuniarum in specie exhibebunt, cum praefatis restantiis donatiui et fumalium, opera praefatorum Vicecomitum et Judicum Nobilium, nec non Georgii Herkffi, sub praemissis conditionibus exigi possint.

Quoniam in superioribus eorum Constitutionibus, iidem Domini Regnicolae, ad solutionem peditum, ad Colapim existentium, ad festum Beati Michaelis Archangeli, anni millesimi quingentesimi octuagesimi quarti, per florenum unum, item ad festum Diui Georgii anni millesimi quingentesimi octuagesimi quinti, similiter per florenum unum, a bonis eorum singulis, scilicet fumis, terminis in eisdem constitutis, manibus praefati Domini Gasparis Ztankouachki Exactoris, soluendos et administrandos conditionaliter obtulerunt. Quibus conditionibus consideratis, huiusmodi pecunias fumales pauci ex Dominis Regnicolis, pro praefato primo termino festi Sancti Michaëlis, pro secundo vero termino festi scilicet Beati Georgii, de Comitatibus Zagrabiensi et Crisiensi nemo, de Varasdiensi vero

saltem florenos quatuor, praefato Domino Praeposito Exactori soluissent; unde tempore datae, per eundem Dominum Praepositum rationis, magnae restantiae apparuissent; quas si quidem restantias, eo quod conditionalis et non realis earundem pecuniarum oblatio facta fuerat, iidem Domini Regnicolae pro nihilo et in futurum transiuisse reputarent, neque per quempiam soluendum cogerentur.Ne autem illi,qui in huiusmodi restantias praefato Domino Praeposito Exactori, in praetactis duobus terminis quippiam soluissent, damnum patiantur, decernunt et statuunt iidem Status et Ordines Regni, ut huiusmodi pecunia soluta, in futuram infrascriptam nouam impositionem fumalium, illis computari debeat.

Ad intertentionem itaque et solutionem praetactorum ducentorum peditum ad Colapim existentium, qui hiberno et verno quoque tempore ad coercendos diurnos et nocturnos hostium transitus semper, (*sic*) nec non conducendos et exoluendos illos pedites centum, iidem Domini Regnicolae unanimi voto (paucorum duntaxat Dominorum et Nobilium infrascriptorum Nuntiis contrariantibus et reclamantibus) de omnium bonis, a singulis fumis, singulos duos florenos, duobus in terminis, videlicet unum ad festum Diui Georgii futurum, alterum ad festum Beati Michaëlis Archangeli praesentis anni, videlicet de Comitatibus praetactis Zagrabiensi et Crisiensi, praefati Viceprotonotarii (qui ad petitionem eorundem Dominorum hunc laborem, quantum pro hac vice subeundum suscepit); de Comitatu vero Varasdiensi praefati Petri Poiatich manibus plenarie soluendos et administrandos decernunt. Qui quidem Exactores, exactam totam pecuniam non alias, quam praefati Domini Bani manibus, ad exoluendos dictos pedites, dare debeant. Expletis vero terminis eisdem, iidem Exactores mox extradatas ad contumaces, huiusmodique dare decretas pecunias modo praemisso solui negligentes, Vicecomitibus et Judicibus Nobilium eorundem Comitatuum, ac praefato Georgio Herkffi, alias Subvicecomiti, modo praemisso sibi iam data et concessa ad id authoritate, et Judicibus Nobilium dicti Comitatus Varasdiensis, sub sigillis eorum, dare debebunt. Qui quidem Vicecomites, acceptis extradatis, mox huiusmodi contumaces, pers olitas vadiationes et birsagiorum, una cum huiusmodi sol-

ui neglecta pecunia, extorsiones, modo infrascripto, vadiare debeant et teneantur.

Cum praeterea in superioribus eorundem Dominorum Constitutionibus, necessitate maxima ingruente, pecunias huiusmodi ad solutionem, tam praetactorum ducentorum ad Colapim, quam etiam centum ad montes deputatorum haramiarum obtulerint; esse tamen plurimos, qui, neglecta salute dulcissimae et quidem periclitantis Patriae, praesentem usque in diem oblatam pecuniam administrare recusarent; propterea decretum et statutum est, ut uniuersas huiusmodi restantias, tam annorum octuagesimi quarti, quam etiam octuagesimi quinti et octuagesimi sexti, demptis praetactis duobus terminis, conditionaliter alias oblatis, illi in quorum bonis restare dignoscunt, usque decimum quintum diem, a die datarum praesentis Constitutionis, illis Exactoribus, qui pro eisdem annis et terminis pecunias eiusmodi fumales alias exigere solebant, plenarie et effectiue administrare debeant et teneantur. Elapso vero ipso decimo quinto die, praefati Vicecomites et Judices Nobilium, ac praefatus quoque Georgius Herkffi, alias Subvicecomes, cum Judicibus Nobilium illius Comitatus, penes extradatas eorundem veteranorum Exactorum iam diu emanatas et iam ipso decimo quinto die futuro emanatas et extradandas, omnes et singulos more solito vadiare debeant. Quod si vero ipsimet Vicecomites et Judices Nobilium ac praefatus etiam Georgius Herkffi, cum Judicibus Nobilium, propter quorumpiam numerum, potentiam vel contumaciam ad vadiationem huiusmodi sufficientes non essent; extunc dictus Vicebanus, cum praetactis haramiis peditibus, vadiationes ipsas peragere atque validiori manu ad solutionem restantiarum compellere possit et valeat; tamdiu abinde non cessantes, donec omnia praemissa, iuxta omnium nostrum oblationes, Regnique et Confiniorum necessitates debito modo administrentur, vigore praesentis Constitutionis nostrae publicae, authoritatemque nostram hac in parte sibi attributa.

Nec desunt ex nobis, qui se super huiusmodi restantiis per Exactores datas fore expeditorias habere clamitent, Vicecomitesque et Judices Nobilium ipsos tempore vadiationis latinae linguae imperitos et ignaros, diuersis coloribus forsitan

et suspectis et adulterinis expeditoriis seducant; per hocque non leue damnum, tam Exactoribus ipsis, quam etiam Regno accidere solet. Nam conspectis huiusmodi productis quietantiis, forsitan adulterinis, Vicecomites et Judices Nobilium a vadiatione supersedere coguntur. Ut itaque huic malo via praecluderetur, ipsisque Vicecomitibus et Judicibus Nobilium, latinae linguae ignaris, et commodo patriae consolatur: decernunt iidem Domini Regnicolae, ut uniuersas huiusmodi tempore vadiationis, per quoscunque, qualescunque productas, quietantias seu expeditorias, iidem Vicecomites et Judices Nobilium ad se accipiant, earumque paria seu copias producenti eas descripta tradant; ipsas vero quietantias in specie tempore absolutae et peractae cum extradatis vadiationis iterum ad Exactores ipsos reportare debeant. Ubi, si per Exactores, ex negligentia erratum esse compertum fuerit, error ipse, cum restitutione pecuniae perceptae, emendetur, atque is, qui iustam quietantiam habuisse compertus fuerit, eliberetur. Quod si vero falsas et iniquas super solutione restantiarum ipsarum a quopiam et non ab Exactore emanatas esse quietantias compertum fuerit, extunc talis si bene possessionatus fuerit, facultatesque vel in bonis mobilibus vel autem in iuribus possessionariis, ad valorem ducentorum florenorum, vel etiam minus, infra scilicet descendendo, habuerit, in ipsis florenis ducentis, iuxta scilicet facultates suas praemissas, conuincatur, prout iam conuincitur, vigore praesentis Constitutionis nostrae; huiusmodique mulctam Vicecomites cum Judicibus Nobilium, vel autem Vicebanus et Comes per ablationem rerum mobilium, vel autem occupationem bonorum extorquere, ac ad utilitatem Regni conuertere possint et valeant, saltem vigore praesentis. Haramiae quoque, qui praeterita aestate incipiendo aliqui a prima Maii, aliqui vero a prima die Junii, in montibus Meduednicza, Hochur et Kemlek, praeterea ad Hom quoque ac Duorische et Bosyako, usque primam Decembris fideliter seruiuerunt, quamuis sex mensium illis solutio deputata fuerat; tamen urgente necessitate eorundem locorum, eo quod tardius, quam alias arborum folia decidissent, quae Valachorum semitas et vestigia occultari solent; septimum etiam mensem ad assecurationem praefati Domini Bani in

huiusmodi seruitiis expleuerunt atque continuarunt. Quibus fere quatuor, nonnullis autem tres menses fuissent soluti, reliqui vero insoluti mansissent. Quorum opera, iterum ad futuram aestatem primo quoque vere conducendorum, et locis in eisdem locandorum, iidem Status et Ordines indigent. Quibus ex praetactis restantiis huiusmodi deseruita seruitia, per praefatos Exactores persoluendos decernunt, ut in futurum quoque modo praemisso opera eorum uti possint.

Quia ad solutionem tam praetactorum ducentorum haramiarum, ad Colapim, modo praemisso locatorum, quam etiam illorum centum peditum, ad praefatos montes et alia loca primo quoque vere conducendorum, ad praetactos duos praesentis anni terminos infrascriptorum Dominorum et etiam Nobilium Nuntii, cum reliquis Statibus et Ordinibus Regni, et imprimis personaliter Magnifici Domini Stephanus Castellanffi, Joannes Rattkai, item Nuntii Dominorum Gasparis Draskouich, Stephani Tahi, Michaëlis Zekel, Stephani de Gregoriantz, item Dominarum relictarum Magnificorum olim Dominorum Simonis Kegleuich, nec non Benedicti Pettheő, ac Ciuitatis Varasdiensis, quorundam nociuo et periculoso exemplo ducti, nullam prorsus contributionem dare voluerunt; propterea statutum est, ut ratione huiusmodi denegatae in medium eorundem Statuum dandae contributionis, iuxta Articulum eorundem Statuum, anni millesimi quingentesimi octuagesimi quinti, pro festo Beatorum Petri et Pauli Apostolorum superinde aeditum, semper ad mandatum Domini Bani, vel eius Vicebani, in expeditione esse debeant et teneantur, sub poena ibidem constituta.

Praeterea cum Diuina benignitate, cuius nutu cuncta reguntur, praefatus Dominus Banus, illum superbissimum atque insolentissimum et tumidum hostem Turcam Alibeghum, cum quinque fere millibus Turcarum ad deuastandum hoc Regnum ingressum, prope fortalitium Iuanich, in quibusdam indaginibus suis, ac Serenissimi quoque Principis Archiducis Caroli, Domini nostri gratiosissimi, paucis scilicet peditibus et equitibus militibus, diuino tamen magis stipatus et comitatus numine, cum plurimis fortissimis Turcis Vayuodis et Zpachys nuper prostrauerit, caputque eius ad Serenissimos Principes

praefatos transmiserit; unde potentissimus ille hostis Ferhatpassa frater eiusdem occisi, ulcisci cupiens mortem dicti Alibeghii, cum manu valida, undique coactis aliorum quoque Confiniorum ditioni Turcicae subiectorum praesidiis, nacta prima quoque occasione et temporis conditione, hoc afflictum Regnum inuasurus et deuastaturus creditur; prout de his idem Dominus Banus, per certos exploratores suos, pro certo edoctus esset. Qui si quidem hostis, etsi decuplo maiores nostris copias haberet, confidentes tamen et sperantes in omnipotenti exercituum Deo, qui semper misero populo, in extremis iam agenti, magna astitit clementia, paucisque suis contra multitudinem hostium gloriosam tribuit victoriam, prout id nouo hoc exemplo interfecti et occisi ipsius Alibeghii, quisque certo credere potest. Ne autem hostis tumidus merito ulcisci cupiens mortem fratris, hoc Regnum incautum aggrederetur, ad piam et paternam eiusdem Domini Bani requisitionem et sollicitationem, pro defensione vero et permansione dulcissimae periclitantis Patriae, unanimi voto, pari quoque consensu, iidem Status et Ordines Regni decernunt, ut quamprimum necessitate tamen praemissa ingruente, per literas suas de inuadendo per dictum Ferhat Passam aut alios hostes hoc Regnum, idem Dominus Banus eosdem Dominos Regnicolas requisiuerit, statuto per suam Spectabilem et Magnificam Dominationem competenti loco et termino, omnes et uniuersi Domini et Nobiles, de iure et consuetudine Regni exercituari debentes, penes personam eiusdem Domini Bani, iuxta continentiam publicarum Constitutionum Tyrnauiensium, anni 1547, Articulo 17; et Soproniensium Articulo quarto, personaliter insurgere, vel autem si talis Dominus aut Nobilis in stipendio Suae Maiestatis Sacratissimae, aut alias morbo impeditus fuerit, extunc loco sui, iuxta personae dignitatem, bene armatum et sufficientem expedire, atque tamdiu donec necessitas ipsa expostulauerit, penes eundem Dominum Banum, sub Banderio Regio, perseuerare debeant et teneantur. Casu vero quo quispiam ex eisdem Statibus et Ordinibus Regni, modo praemisso, in tam ardua, vel simili necessitate requisitus, penes eundem Dominum Banum bene armatus, cum sufficientibus victualibus, juxta conditionem personae suae et bonorum suorum

qualitatem insurgere, et eo, quo necessitas expostulauerit, cum eodem Domino Bano proficisci, ibique, iuxta necessitatem temporis, perseuerare nollet, aut negligeret, extunc talium bona idem Dominus Banus occupare, et tamdiu tenere, donec videlicet et quousque in duplo expensas, quas iuxta conditionem personae suae, in huiusmodi expeditione facere debuisset, eidem Domino Bano persoluerit, possit et valeat; vigore etiam praesentis Constitutionis nostrae generalis.

Praeterea, quia illa ruinosa Castella Zredichki, Breszth, Plether, Hergouichi, aliaque loca ad Colapim existentia, iuxta publicas Constitutiones eorundem Regnicolarum, in proxime praeterito Conuentu eorum, pro maiori parte refecta et fortificata essent, et quidem aliquae saltem tectura asserum indigerent, ad quos coëmendos constaret datos fuisse Magnifico quondam Domino Caspari Alapi trecentos florenos, ex quibus ad praetactum Breszth, aliquot empti et deducti dicuntur; pro residuitate tamen eorundem scribendum esse censent Generosae Dominae Susannae Petheő Relictae eiusdem, ad quam uniuersa bona mobilia ipsius quondam Domini Casparis Alapi sunt condescensa, ut primo quoque tempore de praescriptis trecentis florenis, sub imminentibus Judiciis Octaualibus, coram Dominis rationum Exactoribus, rationem reddere debeat; acceptaque huiusmodi ratione, mature prouidendum est per Dominum Vicebanum ad cooperturam praetactorum locorum.

Ad consummationem vero laborum praetacti Castelli Breszth et Zredichki, necnon de nouo erectionis Plether, aliaque loca finitima, prout Dominus Banus necessaria fore iudicauerit, de toto processu Thomae Latzkouich Judicis Nobilium Comitatus Zagrabiensis (demptis bonis Capituli Zagrabiensis, quae ad nouiter erigendum oppidum apud Drenchinam ad fluuium Colapim, item bonis eiusdem Domini Bani, Domini Petri Erdeődi, quae similiter ad extruendum nouum fortalitium ad Lonyam necessarium; in eodem processu existentibus bonis quoque Reuerendissimi Domini Episcopi Zagrabiensis, quae ad Hergouich sunt deputata; item bonis etiam Dominorum Comitum a Zrinio Ozaliensium; nec non Domini quoque Francisci Nádasdi Rechicza et Luka, quae ad necessitatem

Ciuitatis Carlostadiensis deputantur), a singulo fumo, per duodecim quercina robora longitudinis cubitorum duodecim, vel quanto longius lignum conuehi poterit, de uniuersorum bonis tam Dominorum et Nobilium, quam etiam unius sessionis Nobilium in eodem processu commorantium a singulis integris Curiis Nobilitaribus, parem numerum roborum, omnia haec ad primam diem futuri mensis Junii conuehi et administrari, atque intra decimam quintum diem eiusdem mensis, a dicta prima die computandum, totam huiusmodi vecturam roborum, una cum restantiis superiori anno non administratis, absoluere et complere debeant. Cui siquidem vecturae roborum aduigilare debebit Dominus Vicebanus, cum suis Vicecomitibus et Judicibus Nobilium, vecturamque ipsam tum roborum, quam etiam laboratorum ad praetacta loca munienda discernere, eodem praecise modo, quo et anno superiori. Qua tandem vectura roborum plenarie absoluta et comportata, mox eodem decimo quinto die vecturae roborum absoluendae et finiendae praefixo, totus processus Francisci Ztolnikouich Judicis Nobilium, item bona Castrorum Kostel et Krapina in processu Joannis Gubassóczi Judicis Nobilium Comitatus Varasdiensis existentia, a singulo fumo per duodecim laboratores pedestres; Nobiles etiam unius sessionis, in processu dicti Francisci Ztolnikouich commorantes, a singulis integris curiis Nobilitaribus parem numerum pedestrium laboratorum, ad praetactam decimam quintam diem Junii, sub poena in Articulis proxime praeteritae Constitutionis eorum, cum restantiis superioris anni, si quae forent, plenarie praestare et administrare debeant.

Ad exhortationem etiam et petitionem Generosi et Magnifici Domini Viti ab Hallek, Generalis Confiniorum partium Sclauonicarum Suae Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis, ad infrascripta loca finitima fortificanda et indagines renouandas, deputantur labores in hunc modum.

Et imprimis ne illa robora computrescant, quae praeterita aestate ad fortificationem Iuanichensem, decreto Dominorum Regnicolarum, sunt aduecta, deputata sunt bona Reuerendissimi Domini Episcopi Zagrabiensis, in processu Francisci Ztolnikouich habita; item totus processus Nicolai Cziga-

nich, demptis bonis Generosae Dominae Sophiae Kerechini Relictae et Egregii Gasparis Kerechini, Bisztriczae et Zelinae, quae ad Czirkuenam deputantur, a singulo fumo per duodecim laboratores; si quae vero forent restantiae roborum, eas quoque eo administrare debeant.

Item ad Gradetz, Crisium et Dombro; bona Castrorum Nagy Tabor et Zelnicza seu Konschina, nec non processus Georgii Fodróczi in Zagoria, per duodecim laboratores; totus vero processus Matthiae Piszachich, demptis bonis Rokonok et Urbouetz, a singulo fumo, prout praeterito anno, per duodecim robora, eo quo magis visum fuerit, praefato Domino Generali, simul cum restantiis anni praeteriti conuehi debeat.

Item ad insectionem indaginum ad Chazma, aliorumque locorum magis necessariorum, deputantur bona Castrorum Trakostyán et Viniczae, ac processus Joannis Gubassóczi, simul cum omnibus restantiis anni praeteriti, in processibus olim Adami Marigolth et alterius Adami Herkffi ac eiusdem Joannis Gubassóczi, a singulo fumo per duodecim laboratores, ad diem et terminum per Dominum Generalem nominandum et praefigendum.

Item ad necessitatem Kapronczae, Szenth György Vara, ac aliorum finitimorum locorum, deputantur uniuersae restantiae roborum proxime praeteriti anni de processu Christophori Palffi ac Cosmae Korentzki; et quia iidem duo processus viciniores et proximiores essent dictis Confiniis; qui eodem praecise modo, quo et proxime praeterito anno, vecturam roborum et aliarum necessitatum ad dicta loca plenarie administrare debebunt; demptis tamen exiguis bonis Magnifici Domini Michaëlis Zekel, in eodem processu existentibus, quae ad fortalitium eiusdem ibidem habitum; item bonis quoque familiae Thuroczianae, Lyudbregh, quae ad idem Lyudbregh, nuper combustum, restaurandum sunt deputata; quam si quidem vecturam praestent iidem duo viciniores processus, eo modo et ordine, prout anno quoque praeterito. Et sic absoluta vectura, limitabit Dominus Generalis, ex praetactis laboratoribus ad Gradetz, Dombro et Crisium, ac ad insectionem indaginum deputatis, sufficientes laboratores, ad diem praefigendum, per Suam Magnificentiam praestandos.

Cum perspectum haberent iidem Status et Ordines Regni, nemini magis, quam praefato Domino Generali necessitatem praetactorum locorum finitimorum constare, hortantur Suam Generosam et Magnificam Dominationem, ut huiusmodi decretis laboribus et vecturis, prout magis visum fuerit, per illos qui anno quoque praeterito aduigilabant, animaduertere, rationemque de uniuersis, tam praeteriti anni restantiis, quam etiam modo nouiter oblatis, vecturis et laboratoribus, per ipsos superintendentes in futura congregatione rationem administrari facere; ne tot et toties decreti labores incassum ire videantur, quod Suam Generosam et Magnificam Dominationem Domini Regnicolae haud grauatim facturum certo credunt.

Item ad munitionem Czirkuena deputata sunt uniuersa bona Generosae Dominae Sophiae Kerechini, in Bisztricza et Zelina, una cum bonis Egregii Gasparis Kerechini Zelinensibus, ita, ut quamprimum fieri poterit, non expectato praefato termino, iidem Domina Relicta et Gaspar Kerechini ad eandem Czirkuenam huiusmodi tam vecturas roborum, quam etiam necessarios laboratores expedire, ac iuxta loci necessitatem consummare debeant.

Ad fortificationem ruinosi Castelli Hergouich deputata sunt bona praefati Reuerendissimi Domini Episcopi Zagrabiensis Dusicza et Hergouich, in processu Thomae Latzkouich habita; cui labori Dominus Gubernator per suos officiales aduigilare debeat.

Ad munitionem etiam Castelli ruinosi Rokonok deputantur uniuersa bona, tam eiusdem Castelli, quam etiam Urboucz. Qui modo praemisso, vecturam roborum, quemadmodum alii quoque eiusdem Comitatus Domini et Nobiles, eo administrare debent; bona vero Chaszaruara per duodecim laboratores, quando visum fuerit praefato Domino Bano plenarie administrari debebunt, simul cum restantiis praeteriti anni. Cui labori praefatus Dominus Banus, per suos speciales homines, aduigilare debebit.

Praeterea, quia nuper Serenissimus Princeps et Dominus Archidux Carolus, Dominus eorum gratiosissimus, praefato Domino Comiti Thomae Erdeődi Bano, mediantibus lite-

ris Suae Serenitatis, commisisse et demandasse dignoscitur; nempe, ut idem Dominus Banus metas duntaxat inter Egregium Christophorum Rach, Castrique sui Zreda in Styria, ac Magnificam Dominam Cunegundam Henning Relictam et haeredes Magnifici olim Domini Petri Rattkai, Castri Nagy Tabor, in hoc Regno Sclauoniae existentis, per certas personas reuideri fecissent; et quamuis idem Dominus Banus certis personis id exequi commisisset, id quod eisdem Statibus et Ordinibus Regni nimis onerosum et intempestum videtur esse, ex eo, quia in superioribus eorum Constitutionibus tam anni 84, quam etiam 85 et 86, praefato Serenissimo Archiduci Carolo, unanimi voto humiliter suplicassent, quo Sua Serenitas speciales suos Commissarios Styrienses, primo quoque tempore eligere et deputare, deque eorum nominibus et personis, eosdem Status et Ordines gratiose certificare dignata fuisset. Quo et iidem Domini Regnicolae de eorum Commissariis, iam antea dudum ad id electis prospicere, aduentumque praefatae Suae Serenitatis Commissariorum certo expectare possent, Qui quidem Commissarii ex utraque parte eligendi, non saltem metas inter Rach et Dominam Relictam ac heredes Rattkai particulariter, verum alias quoque, iuxta eorum priores Constitutiones generales, reuidere, huiusmodique contentionum ac plurimorum malorum, quae exinde oriri possent, aliquem iam tandem certum bonum finem facere et imponere possent. Quod nunc quoque iidem Status et Ordines Regni Suam Serenitatem, pro aequitate iustitiae, gratiose facturam sperant. Supplicantes Suae Serenitati humillime, ut huic iustae et aequae postulationi, pro dirimendis controuersiis, clementer acquiescere, eisdemque breui scripto suo respondere dignetur. Nam praefatus etiam Dominus Banus, contra publicam eorundem Constitutionem, ad literas Suae Serenitatis nullam particularem reuisionem, inter ipsos Rach et Dominam Relictam ac haeredes olim Domini Rattkai, facere potuit.

Conqueritur Relicta Domina quondam Ludouici Schitaróczi, contra Marcum, aliter Marian dictum Saranich, qualiter idem Saranich, cum quibusdam Thoma et Nicolao filiis cuiusdem sacerdotis, latrunculis scilicet et consociis suis, eundem quondam Ludouicam Schitaróczi, circa festum Beati Thomae

Apostoli, in Anno Domini proxime transacto, praeteritum, more praedonico et hostili aggressum, miserabili nece occidissent. Quos praefata Domina Relicta ob tam facinus perpetratum proscribi petebat. Quia autem praefatus Marian Saranich esset Nobilis Regni, haberetque bona et iura possessionaria, neque in feruenti crimine esset per quempiam comprehensus, igitur si voluerit, ratione praetactae necis, eadem Domina euocet in Sedem Comitis et Vicebani, ac iuxta Constitutiones Articulorum contra eum procedat; praefati vero Thomas et Nicolaus rustici existentes, tanquam publici malefactores proscribuntur et proscripti publicantur, vigore praesentis Constitutionis nostrae generalis.

Ut autem omnia praemissa et quaeuis praemissorum singula, per eosdem Status et Ordines Regni firmiter et inuiolabiliter conclusa, per eosdem obseruentur, praemissos Articulos publicae Constitutionis eorum conclusos et determinatos, sigillo Regni roborandos et muniendos esse voluerunt. Datum die, anno et loco suprascriptis.

Lecta et publicata per Magistrum Viceprotonotarium Regni.

XIII.

1587. Szeptember 27.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in Congregatione eorum generali, diei Dominicae festi Beati Matthaei Apostoli et Evangelistae, proxime praecedentis praesentis anni 1587, in Ciuitate Regia montis graecensis Zagrabiensis, ex edicto Spectabilis et Magnifici Domini Thomae Erdeödi de Monyorokerek, Comitis perpetui montis Claudii, Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarii, ac praetactorum Regnorum Bani, ad literatorium mandatum praefatae Sacratissimae et Caesareae et Regiae Maiestatis, indicta et celebrata, conclusi et aediti.

Imprimis, cum Sua Sacratissima Caesarea et Regia Maiestas Dominus et Princeps Clementissimus, eisdem Statibus et Ordinibus, mediantibus certis literis suis, firmiter man-

dat, eosque paterne adhortaretur, quo eorum peculiares et sufficientes Nuntios ad generalem Diaetam, per Suam Sacratissimam Caesaream et Regiam Maiestatem, uniuersis Statibus et Ordinibus Regni sui Hungariae, ad primam proxime venturam mensis Nouembris diem, Posonii indictam et celebrandam, sine ulla excusatione, cum plena et omnimoda instructione, e medio eorum, primo quoque tempore expedire deberent, iidem Status et Ordines elegerunt pro eorum Oratoribus: Reuerendissimum ac Egregium Dominum Nicolaum Zelniczei, Lectorem et Canonicum Ecclesiae Zagrabiensis, Magistrum Michaëlem Urnóczi, Viceprotonotarium Regni, ac Christophorum Vragouich Vicecomitem Comitatus Varasdiensis, cum plenaria informatione et instructione, ipsis per eosdem Status in scriptis, sub sigillo Regni data.

Pro expensis autem eisdem Oratoribus dandis et Assessoribus etiam Sedis Judiciariae Banalis, pro salario soluendis impositae sunt pecuniae fumales, de omnium bonis, iuxta praeteritam connumerationem, a singulo fumo per denarios viginti; de Comitatibus siquidem Zagrabiensi et Crisiensi Matthiae Vernich Ciuis huius Ciuitatis, de Comitatu vero Varasdiensi Nobilis Blasii literati Jantolouich, aliter Bornemisza, itidem Ciuis Varasdiensis Exactoris manibus usque festum Beati Lucae Euangelistae proxime venturum, sine omni dilatione et procrastinatione, soluendum et praestandum; ita tamen, cum necessitas ipsa efflagitat, nec aliquam patitur ulteriorem moram, praesertim cum iidem Oratores tempestiue Posonium sese conferre, rebusque omnibus praemissis eorum fidei concreditis mature prospicere possint, solutio ipsa pecuniarum usque praetactum festum indilate fieri debeat, ex qua siquidem pecunia, singulis deputati sunt floreni centum Hungarici. Et si quidpiam praeter haec in negotiis Regni ibidem diutius immorantes erogauerint, id de residuitate eorundem fumalium, ubi redierint, per Exactores eisdem Oratoribus refundi debebit. Qui quidem Exactores pro eorum laboribus et fatigiis ratione salarii, habebunt florenos Hungaricos duodecim, quo salario contenti, schedas seu quietantias gratis dare debebunt.

Ad maximam denique sollicitationem Generosi et Magnifici Domini Viti ab Hallek, praefatae Sacratissimae Caesa-

reae et Regiae Maiestatis Consiliarii et supremi Confiniorum Sclavonicorum Capitanei, per speciales Nuntios et Oratores suos, Magnificos videlicet Dominos Stephanum Kastellanffi de Zentlelek et alterum Stephanum Gazvani, Capitaneos Suae Maiestatis, cum exhibitione certorum Articulorum, nomine Serenissimi Archiducis Caroli, Confinia eadem Sclauonica concernentium, inter caetera hoc conclusum est, prout et ipsa necessitas requirit, ut uniuersae restantiae, tam laborum, quam etiam vecturarum currulium ad Kapronczam, Crisium ac Sanctum Georgium, hactenus deputatae eo, quo magis fuerit praefato Domino Generali visum, usque festum Beati Lucae proxime venturum, de omnium bonis eo deputatis, per omnia opportuna remedia administrari et praestari compellantur. Quae quidem restantiae, dum ad effectum perductae fuerint, iidem Status et Ordines Regni, de nouis laboribus et vecturis, ad eadem loca fortificanda necessaria imponenda, in futura eorum generali Diaeta, primitus hic celebranda, omnia possibilia determinabunt.

Quod vero vectionem lignorum, ad crematione tegularum Krisii existentium, item vecturam quoque caementi de Apathouetz attinet, cum et temporis angustia, locique necessitas plurimum efflagitant, ut haec tempestiue fierent, quo primo quoque vere, portae ibidem tegulis et lapidibus aedificari caeptae, aliique labores necessarii, debito modo, iam tandem aliquando consummari possent; deputatus est ad huiusmodi vecturas, tam lignorum, quam etiam caementi, denuo totus processus Matthiae Piszachich (demptis bonis Gradetz et Kaletz, Rokonok et Urbotz, quae se fortificent) a singulo fumo tres currus lignorum et tres currus cementi bene onerati; prout Domino Generali visum fuerit; qui considerata temporis etiam qualitate et miserae plebis conditione, ne scilicet in seminaturis, ac alia agricultura aliquam magnam paterentur iacturam, prouidendum, et modus per Suam Magnificentiam dandus erit.

Ligna etiam, seu robora, ad necessitatem machinarum seu pixidum, bombardarum, aestate praeterita ad Remetintz, per homines Suae Serenitatis, in montibus Magnifici Domini Balthasar Batthyani succisa, usque praefatum futurum festum

Beati Lucae, Ciuitas Varasdiensis, Varasdinum deuehi debeat. Quae quidem vectura in recompensam futurorum laborum aut vecturarum, per Status imponendarum, eisdem Ciuibus computari debebit.

Fossata quoque circumcirca eandem Ciuitatem habita, et in certis locis ruinam minantia, primo quoque tempore iidem ciues restaurent, et aggeres fulciant, quod facili opere perfici potest; maioremque respectum, curam et diligentiam ad ea de caetero habeant, quam hactenus; cum potissimum illorum salus et permansio abinde pendet; cui labori et necessitati Dominus Banus, vel per se, vel per suos homines ad id deputandos, aduigilare dignabitur.

Quod vero attinet ad Dombro, Czirkuena, Topolouetz, Sanctum Petrum et Gradez, nec non insectionem indaginum, deliberatum est quidem, ut restantiae uniuersae, tam laborum quam vecturarum, si quae forent in aliquorum bonis, ad praemissa loca deputatae, ut illae usque praetactum festum Beati Lucae vel autem expost, cum scilicet Domino Generali commodius videretur, plenarie de omnibus bonis administrentur.

Nouos vero labores et vecturas, tam paupertate miserae plebis perspecta, quae ex continuis laboribus, partim ad confinia ac Dominis terrestribus aggrauari solet, tum vero praesentis temporis considerata necessitate, cum instaret simul et semel seminatura, messis et vindemia, in quibus dietim occupantur, nullos praestare possent. Sed horum omnium censuram, ad futuram generalem eorum Congregationem reiecerunt.

De frumento vero militibus Suae Serenitatis in his confiniis existentibus, tam scilicet illis prioribus, quam etiam denuo auctis et conductis necessario, gratuiteque Suae Serenitati contribuendo, iudicio praefati Domini Generalis, iidem Status et Ordines submittunt, quantam iacturam, his fere duobus annis hoc Regnum in frumento acquirendo passum est, ut plerisque in locis, ne decima quidem pars vel seminis procreuerit. Misera plebs, licet ante messem pollicendo sibi uberem futuram, id quoque frumenti, quod residuum a superiori anno habuerat, Styriensibus, Carniolanis et Carinthiis, qui cateruatim et turmatim in has partes magno numero veniebant, partim vendidit, partim sale cambiuit. Suntque nonnulli,

qui plus salis, quam frumenti habeant, exindeque tam maxima irrepsit caristia, ut tritici quarta, quae paulo ante dimidio floreno veniebat, nunc duobus vix datur Rhenensibus florenis. His itaque de causis, Suae Serenitati de contribuendo frumento, in tali rerum statu, quicquam promittere et offere potuerunt. Supplicantes Suae Serenitati, ut pro hac vice huiusmodi iustissima eorum excusatione contenta esse dignetur.

Vecturam etiam victualium, ad postulationem Magistri Annonarii, miseris colonis, ultra eorum seruitia, quae tam Dominis terrestribus, quam ad confinia in dies praestare coguntur, pietate Christiana, imponere prohibentur; cum plerumque eorum labores, quos lege Regni tenerentur, Dominis eorum etiam praestare, visa eorum miseria, ipsis, cum dispendio rerum suarum, remittere et relaxare coguntur. Verum idem Magister annonae, prout hactenus, ita deinceps, ubi posset, cum huiusmodi miseris hominibus pro vectura conveniret iusto pretio; nec alieni erunt pauperes coloni a vectura, praesertim in tam famelicoso tempore, si eis de competenti solutione prouisum fuerit.

Ad restaurationem Iuanichensem laboratores necessarios et vecturas, ob praemissas causas, superius recensitas, ad futuram similiter generalem Congregationem reiecerunt, quo tempore tum de his, quam etiam aliis confiniorum necessitatibus, commodius prospicere et deliberare licebit; ad cuius restaurationem duo processus, scilicet Nicolai Cziganich et Francisci Ztolnikouich sunt deputati; a singulo fumo, per duodecim robora, longitudinis cubitorum duodecim, similiter a singulo fumo, per laboratores duodecim, labores manuales eiusdem Francisci Ztolnikouich, vecturam vero dicti Nicolai Cziganich processus administrabunt. Huic labori Sua Serenitas per architectos gratiose prouidere dignabitur.

Ne etiam Castellum Rokonok neglectum, foret quod in extremam desolationem et ruinam deuenit, ad eius quoque restaurationem sunt deputati, quoad vecturam lignorum, bona eiusdem ac Urbouetz, a singulo fumo per duodecim robora, longitudinis cubitorum similiter duodecim, et bona castri Chaszaruara, a singulis fumis, per duodecim manuales labores.

Quibus idem Dominus Banus et diem seu terminum certum nominare, et suum specialem hominem praeficere debebit.

Castellum quoque Bosyakouina Dominorum Tahi, eisdem fere necessitatibus, quibus et praecedens laborat; itaque ad ipsius quoque restaurationem, uniuersa bona, tam eiusdem Castelli, quam etiam omnium praedialium, in pertinentiis ipsius commorantium, sunt deputata; et tam vecturas, quam etiam manuales labores, iidem Domini Tahi per se, vel speciales homines suos imponere, illudque iuxta loci necessitatem fortificare, et labori eorum huiusmodi iidem Domini Tahi, per eosdem speciales suos homines, animaduertere debeant et teneantur.

Castellum vero Pokupski, quod coopertura carere dicitur, similiter eiusdem Castelli bona omnium praedialium, pro apparandis et conducendis asseribus sunt deputata; ita tamen, ut omnes coloni, non quidem iuxta connumerationem, verum secundum domos et residentiam ac facultates eorum, a domibus eorum, singulos quinque asseres, longitudinis trium vel quatuor cubitorum, usque festum Beati Martini proxime venturum, ad idem Castellum adducere, atque cooperturam eiusdem Castelli diligenter prouidere debebunt. Cui conducturae et labori aduigilabit Comes Curialis, negligentesque iuxta illius loci consuetudinem punire possit et valeat.

Praeterea, cum Castellum Breszth, grauibus sumptibus et laboribus Statuum et Ordinum a fundamento in alio loco commodiori et eminentiori sit aedificatum, ac pro maiori parte ad finem deductum, quod non exiguo indigeret fossato, ad quod peragendum et effodiendum, deputatus est totus processus Thomae Latzkouich, demptis bonis Episcopatus Zagrabiensis, quae ad fortificandum Hergouich sunt deputata, a singulo fumo per duodecim laboratores manuales, usque praectactum festum Beati Lucae proxime venturum praestandos. Quibus aduigilabunt Egregius Georgius Kralich, ibidem Capitaneus, cum Matthia Diankouich Vicecomite.

Ad munitionem etiam Zredichki, deputatae sunt uniuersae restantiae roborum, tam a bonis Castri, quam oppidi Zamobor, in processu Thomae Latzkouich, reliquisque, una cum laboratoribus restantibus, de processu Francisci Ztolnikouich,

usque octauum diem hinc computando, plenarie et effectiue praestandum et administrandum. Quibus omnibus aduigilabit Dominus Vicebanus, cum Vicecomitibus.

Quod vero Sua Serenitas illos trecentos pedites, ducentos scilicet praeteritis annis, pro defensione Confiniorum ad Colapim et centum elapso anno, pro custodia montium, per Status et Ordines grauibus eorum sumptibus conductos, soluendum et etiam augendum paterne hortaretur; sciat Sua Serenitas, quod maior quidem pars Dominorum', sed et misera Nobilitas propemodum imbecillior cum eorum et colonorum suorum ingentibus sumptibus, quos hactenus aluit, ne modo de caetero exolui, vel augmentari, verum vix retineri poterit. Ratio enim esset maxima, fore nimirum certos Dominos et Nobiles fratres, e medio Statuum, in locis paulo plus securioribus commorantes, qui nulla habita ratione Confiniorum, vel ruentis Patriae, nullas pecunias haramiales, ad solutionem dictorum peditum, in medium eorundem Statuum contribuere et praestare voluerunt, quod et Suae quoque Serenitati perspectum foret; nunc autem ea de re, per speciales Oratores eorum ad generalem Congregationem Suae Maiestatis Posonium deputatos, contra huiusmodi rebelles et contumaces, publicisque Constitutionibus Regni contrariantes, Suae Serenitati satis copiose supplicare et lamentare demandarunt. Supplicantes iidem Status et Ordines, praefato quoque Domino Serenissimo Archiduci Carolo, Domino eorum gratiosissimo, dignetur scripto suo hac de re tam Sacram Maiestatem Imperatoriam, quam etiam Serenissimum Archiducem Ernestum conuenire, ac penes praefatos Oratores eorum in eodem negotio gratiose et paterne stare; quod Suam Serenitatem, necessitate ipsa ineuitabili exigente, haud grauatim facturam crederent.

Item, quia Egregius Andreas Deszpotouich, alias Judex Nobilium Comitatus Zagrabiensis, per quosdam latrunculos interfectus extitit, in cuius locum electus est Egregius Franciscus Aychich in Judicem Nobilium, qui more solito coram Statibus iuramentum praestitit.

Quia praefatus Dominus Banus in arduis, tum Regni cum vero priuatis negotiis, ad dictum Serenissimum Archiducem Ernestum proficisceretur, atque nomine et in persona sua

praefatum Dominum Vicebanum suum et Comitem cum omnimoda et plenaria authoritate Dominis Regnicolis reliquit. Qui iidem Domini Regnicolae, veluti ipsum Dominum Banum, intra id tempus absentiae suae, recognoscere, atque ad eum confugere, sibique obtemperare debebunt, quem in persona Suae Magnificentiae agnoscunt.

Praeterea, quum frustra aliquae contributiones vel autem labores et vecturae, a bonis eorundem Statuum et Ordinum Regni, praestandae et administrandae imponerentur, nisi illae etiam debitum finem sortiantur; propterea statutum et conclusum est, ut uniuersi praemissi labores, ad loca praetacta deputati, vel deputandi et limitandi, usque dictos terminos, ad loca praenotata per Vicecomites et Judices Nobilium, more solito, per omnia opportuna remedia administrari procurentur. Quibus in hac parte plena authoritas data et concessa est.

Uniuersae praeterea restantiae, tam Dicae Regiae Maiestatis ac pecuniarum haramialium, quorumuis terminorum annorum praeteritorum et praesentis quoque, quam etiam aliarum quarumuis Contributionum Regni, penes extradatas Exactorum, iam emanatas, vel etiam emanandas, per eosdem Vicecomites et Judices Nobilium, iuxta publicas eorundem Statuum et Ordinum priores Constitutiones, a singulo scilicet fumo per sex florenos, extorquendos, per omnia opportuna remedia statim et de facto, sine ullo respectu personarum, plenarie et effectiue administrari et persolui compellantur.

Simili ratione illorum quoque bona, qui publicis Constitutionibus Regni contrariantes et pecunias haramiales ad solutionem praefatorum peditum in medium eorundem Statuum praestare recusantes, quintarios pedites, sed et equites ad Colapim, iussu praefati Domini Bani, tempore necessitatis contumacia ducti, expedire recusarunt, iuxta priores praetactas eorum Statuum Constitutiones, per eosdem Vicebanum et Comitem validiori scilicet manu, praefatis videlicet peditibus haramiis stipatum, vadiari possint atque valeant, authoritate eorundem Statuum et Ordinum, eidem Vicebano cum praetactis haramiis, per eosdem hac in parte plenaria attributa et concessa, vigoreque praesentis Constitutionis eorum. Quam executionem idem Vicebanus etiam contra eos, qui restantias

quarumuis contributionum, seu pecuniarum haramialium, hactenus administrare recusarunt, validiori manu, modo praemisso, peragere semper possit et valeat, officio suo id deposcente.

Item Generoso et Magnifico Domino Gaspari Rab, Equiti Aurato ac praefati Serenissimi Archiducis Caroli Bellico Consiliario, super fidelibus ipsius seruitiis in his Confiniis aliquot annis, non sine maxima virtutum suarum laude, tam olim Serenissimis Principibus Imperatoribus auo et parenti Suarum Maiestatum beatae memoriae, quam etiam Suis Maiestatibus et Regno constanter indefesse exhibitis, dantur literae testimoniales et commendatoriae ad Suas Maiestates, sub sigillo Regni.

Commendatur et Nobilis Georgius, filius olim Georgii Zladoieuich, alias Vayuoda haramiarum in Iuanich, praefato Serenissimo Archiduci Carolo et Dominis Styriensibus.

Ad querelam Dominae Relictae Homzki, ratione Castelli Hum, in faucibus Valachorum ad montes extructi, quod ipsa propriis expensis hactenus custodire coacta fuit; conclusum est, ut admoneantur Egregii Wolffgangus et Joannes Homzki, penes Posoniensis Diaetae anni 1563. Articulum 19. Et post admonitionem executio etiam fiat, per Vicebanum et Comitem, iuxta continentiam eiusdem Articuli.

In quorum omnium praemissorum robur et firmitatem perpetuam, praesentes Articulos seu Constitutiones eorum modo praedeclarato, unanimi voto, parique consensu aeditos et conclusos, sigillo eorundem authentico communiri et obsignari fecerunt. Datum in dicta Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis, feria secunda in festo videlicet Beati Matthiae Apostoli et Euangelistae, ultima die Congregationis eorum praenotatae, Anno Domini 1587.

(Mindezen végzések a zágrábi »Protocollum Regni Congregationem« czimű kéziratban).

TARTALOM.

Lap

I. A pozsonyi országgyűlés. 1582. január és februárban . 1

A pozsonyi országgyűlés. 1582. január—február 3

Országgyűlési irományok és törvények 28

1580. November 7. Királyi meghivó levél a pozsonyi országgyűlésre 28

» Deczember 31. Királyi leirat, melylyel az 1581. január. 6-ára kihirdetett országgyűlés elhalasztatik 29

1581. Szeptember 6. Királyi meghivó levél az ujra kihirdetett pozsonyi országgyűlésre 30

1582. Január 15. Rudolf király országgyűlési propositiója. . . 31

» Január 30. Az udvari kamara véleménye, az országgyűlés fölirata tárgyában, és az egyes pontokra vonatkozó királyi határozatok 52

» Január 31. Az udvari haditanács véleménye, az országgyűlés fölirata tárgyában, és az egyes pontokra vonatkozó királyi határozatok 72

» Január. Királyi válasz az országgyűlés föliratára. . . . 87

» Február. Királyi válasz az országgyűlés második föliratára. 109

» Február 19. A pozsonyi országgyűlés törvényczikkei. . . 111

II. A pozsonyi országgyűlés. 1583. márczius és áprilisban 117

A pozsonyi országgyűlés 1583. április havában 119

Országgyűlési irományok és törvények. 135

1582. Deczember 28. Királyi meghivólevél a pozsonyi országgyűlésre 135

» Deczember. A pozsonyi országgyűlésre meghivott hatóságoknak, testületeknek és egyéneknek névsora . . . 136

1583. Április 6. Rudolf király országgyűlési propositiója . . . 140

» Április 6. Rudolf királynak az országgyűléshez, a sérelmek tárgyában, intézett leirata 147

» Április 14. Az országgyűlés első fölirata. 149

» Április 15. Királyi válaszirat az országgyűlés első föliratára . 153

» Április 20. Az országgyűlés második fölirata 156

» Április 21. Királyi válaszirat az országgyűles második föliratára 158

Lap

1583. Április 24. Az országgyűlés harmadik főlirata 160
» Április 25. Királyi nyilatkozat az országgyűlés által főlterjesztett sérelmek tárgyában. 164
» Április 26. Az országgyűlés válasza a királyi nyilatkozatra . 165
» Április 28. A pozsonyi országgyűlés törvényczikkei . . . 166

III. A pozsonyi országgyűlés. 1587. november 14. — 1588. január 10. 171

A pozsonyi országgyűlés. 1587. november — 1588. január . 173
1587. Augusztus 10. Királyi meghivólevél a pozsonyi országgyűlésre 223
» November 2. Királyi leirat az országgyűléshez, Ungnád Dávid honfiúsitása tárgyában 225
» November 14. Az országgyűlési propositió 226
» November 14. Az országgyűléshez intézett királyi leirat az országos sérelmek tárgyában 243
» Október 6. A lengyel országgyűlésnek a pozsonyi országgyűléshez intézett levele 247
» November 19. A pozsonyi országgyűlés válaszirata, a lengyel országgyülés levelére 248
» November 22. Az országgyűlés első főlirata 249
» November 23. Erneszt főherczeg első leirata az országgyűléshez 255
» November 24. Az országgyűlés második főlirata 256
» November 25. Erneszt főherczeg második leirata az országgyűléshez 256
» November 29. Az országgyűlés küldöttségének Erneszt főherczeghez intézett emlékirata 258
» Deczember 5. Erneszt főherczeg válasza az országgyűlés küldöttségének előterjesztésére 263
» Deczember 6. Erneszt főherczeg jelentése, az országgyűlési tárgyalások felől 265
» Deczember 9. Az országgyűlés felirata Erneszt főherczeghez 275
» Deczember 12. Az országgyűlés küldöttségének vezére, Forgách Simon által, élőszóval előterjesztett országos kivánatok 276
» Deczember 12. Erneszt főherczeg válasza az országgyűlés küldötteinek előterjesztésére, Strein Reichhart által élőszóval előadva 277
» Deczember 13. Erneszt főherczeg nyilatkozata, az országgyűlés küldöttsége által előterjesztett országos kivánatok tárgyában 278
» Deczember 17. Az országgyűlés válasza Erneszt főherczeg nyilatkozatára 282

Lap

1587. Deczember 19. Erneszt főherczeg második nyilatkozata, az országos kivánatok tárgyában 286
» Deczember 20. Erneszt főherczeg jelentése Rudolf királyhoz, az országgyűlés folyama felől 290
» Deczember 21. A magyar tanácsosoknak, az országgyűlés megbizásából, Erneszt főherczeghez intézett fölterjesztése, az országos kivánatok tárgyában 300
» Deczember 22. Erneszt főherczeg harmadik nyilatkozata, az országos kivánatok tárgyában 302
» Deczember 23. A magyar tanácsosoknak Erneszt főherczeghez intézett második fölterjesztése, az országos kivánatok tárgyában 304
» Deczember 24. Erneszt főherczeg negyedik nyilatkozata, az az országos kivánatok tárgyában 307
» Deczember 28. Az országgyűlés fölterjesztése, az országos kivánatok tárgyában 312
1588. Január 2. Erneszt főherczeg jelentése Rudolf királyhoz, az országgyűlés folyamata felől 315
» Január 6. Az országgyűlés végzései 330
» Január 20. Erneszt főherczeg jelentése Rudolf királyhoz, az országgyűlés folyama és befejezése felől 345
» Január 8. A pozsonyi országgyűlés törvényczikkei . . . 366

IV. Horvát- és Tótországi gyűlések 1582—1587. 383
Horvát- és tótországi gyűlések. 1582—1587. 385
A Horvát- és tótországi gyűlések végzései. 1582. Április 1. . 403
1582. Április 3. 410
» Június 27. 417
1583. Június 3. 428
» Július 23. 435
1584. Április 8. 442
» Szeptember 20. 458
» Deczember 17. 464
1585. Márczius 11. 475
» Július 1. 485
1586. Április 20. 496
1587. Január 4. 512
» Szeptember 27. 526

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica). *I. osztály. Okmánytárak.* (Diplomataria). I—XXV. kötet. 1857—1879. 8-rét. Ára az eddig megjelent 25 kötetnek együtt megrendelve 45 frt. Tartalom:

Magyar történelmi okmánytár, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. (1441—1652. Összeszedte s lemásolta Hatvani (Horváth) Mihály. I—IV. kötet. (Monum. Diplom. 1—4. köt.) 1857—59. 89½ ív 8 frt.

Magyar történelmi okmánytár, londoni könyv- és levéltárakból 1521—1717. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. Egy kötetben. (Monum. Diplom. 5. köt.) 1859. 318 lap. 2 frt.

Arpádkori uj okmánytár. (Codex Diplom. Arpadianus cont.) Fejér Gy. Codex Diplomaticusának folytatása. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. I—XII. kötet. (Monum. Diplom. 6—13. 17. 18. 20. 22. köt.) 1860—1874. 392 ív 28 frt.

Alvinczi Péter okmánytára. (Diplom. Alvinczianum.) Erdélyi visszacsatolása felett a magyar királylyal és megbízottjával folytatott alkudozások történetéhez 1685—1688. Közzétette Szilágyi Sándor. 2 kötetben. (Monum. Diplom. 14. 15. köt.) 1870. I. VI és 421 lap. II. 338 és LVIII lap. 4 frt.

II. Pál pápa és Farnese Sándor bibornok Magyarországra vonatkozó diplomaczisi levelezései. 1535—1549. Közli Óváry Lipót. (Monum. Dipl. 16. köt.) 1879. XXXVI. és 214 lap. Ára 2 frt.

Pázmány Péter levelezése. (Cod. Epistol. Petri Pázmány Card). Közzé teszi Frankl Vilmos I. kötet. 1605—1625. (Monum. Diplom. 19. köt.) 1873. XXV és 461 lap 3 frt.

Okmánytár I. Rákóczi György svéd és franczia szövetkezéseinek történetéhez. 1632—1648. Szerkeszté és jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 21. kötet.) 1873. IX. és 491 lap. 2 frt.

Okmánytár II. Rákóczi György diplomatiai összeköttetéseihez. (1645—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 23. kötet.) 1874. VII és 740 lap. 3 frt.

A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése 1632—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet, két fényvészeti hasonmással. (Monum. Diplom 24. kötet.) 1875. XII és 644 lap. 4 frt.

Oláh Miklós levelezése. Közli Ipolyi Arnold. Egy kötet. (Monum. Diplom. 25 kötet.) 1876. XV és 639 lap. 3 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica.) *II. osztály. Írók.* (Sciptores) I—XXIII. 1. 2. fele. XXIV—XXIX. és XXXII. kötet. Egy a VIII. kötethez tartozó pótfüzettel. 1857—1877. 8-rét. Ára az eddig megjelent 30 kötetnek együtt megrendelve 54 frt. Tartalom:

Szerémi György, II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarország romlásáról. 1484—1543. Közli Wenzel Gusztáv. Egy kötet. (Monum. Script. 1. köt.) 1857. XXXIV. és 410 lap. 2 frt.

Verancsics Antal, m. k. Helytartó, Esztergomi Érsek összes munkái. Közli Szalay László (1—7) és Wenzel Gusztáv (8—12) 12 kötet. Név és tárgymutatóval. (Monum. Script. 2—6. 9. 10. 19. 20. 25. 26. 32. kötet.) 1857. 294 ív 26 frt.

Gr. Illésházy István nádor följegyzései 1592—1603, és Hidvégi Mikó Ferencz historiája 1594—1615. Bíró Sámuel folytatásával. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötet. (Monum. Script. 7. kötet.) 1863. IX és 231 lap. 2 frt.

Rozsnyay Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai. Összeszedte s jegyzetekkel és oklevéltárral kisérve kiadta Szilágyi Sándor. Egy kötetben s egy pótfüzettel. (Monum. Script. 8 kötet.) 1867. 544 lap. 2 frt.

Altorjai B. Apor Péter munkái. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötetben. (Monum. Script. 11. kötet.) 1863. X és 484 lap. 2 frt.

Brutus János Mihály, m. kir. történetiró magyar historiája. 1490—1562. A m. k. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából a szerző életével közli Toldy Ferencz. I. II. III. kötet. (Monum. Script. 12. 13, 14. kötet.) 1863—1867. I. CIX és 461 lap. II. IX és 495 lap. III. VIII és 474 lap. Ára 7 frt.

Ghymesi Forgách Ferencz, nagyváradi püspök, magyar históriája 1540—1572. Forgách Simon és Istvánfi Miklós jegyzéseikkel együtt. A herczeg Eszterházy-ház levéltárából közli Majer Fidél. Bevezette Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 16. kötet.) 1866. LXXXVIII és 652 lap. 3 frt.

Baranyai Decsi János magyar históriája 1592—1598. A szerző életével. Közli Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 17. kötet.) 1866. LXXX és 328 lap. 2 frt.

Késmárki Tököly Imre naplója 1676—1678 évekből. Közli Torma Károly. Egy kötet. (Monum. Script. 18 kötet.) 1866. XII és 199 lap. 1 frt 20 kr.

Késmárki Tököly Imre naplója 1693—1694. évekből. Az eredeti kéziratból közli Nagy Iván. Egy kötet. (Monum. Script. 15 kötet.) 1863. VIII és 704 lap. 3 frt.

Késmárki Tököly Imre naplói, levéleskönyvei és egyéb emlékezetes iratai, két kötetben. Közli Thaly Kálmán. I. kötet 2 részben: K. Tököly I. és némely főbb híveinek (Dobai Zs., Sándor G., Bay M., Almády J.-nak) naplói és emlékezetes írásai. 1686—1705. II. kötet: Leveles könyvei és egyéb emlékezetes írásai. (Monum. Script. 23. kötet két részben, 24. kötet.) 1868—1873. I. LXXXII és 784 lap. II. XVI és 707 lap. 7 frt.

Kritobulos: II. Mehemet élete. A magyar tudományos Akadémia történeti bizottsága által kiadott görög szöveget ugyannak megbízásából fordította Szabó Károly. Egy kötet. (Monum. Script. 22. kötet.) 1875. X és 276 lap. 2 frt.

Történelmi naplók. 1663—1719. Közli Thaly Kálmán. Ortelyi György önéletleirása. — Bártfai követek naplója az ónodi gyűlésről. — Gr. Teleki Mihály és Pápai János nándor-fejérvári követségének diariuma. — Ifj. Tsérei János kassai krónikája. — Bivolinyi István töredék-naplója. — Ritter György János soproni emlékirata. Egy kötet. (Monum. Script. 27. kötet.) 1875. XXXII és 607 lap. 4 frt.

Szamosközi István fennmaradt történeti munkái, Közli Szilágyi Sándor. Négy kötetben. (Monum. Script. 21. 28. 29. és 30. kötet. 1877.) 6 frt.

HARMADIK OSZTÁLY: ORSZÁGGYŰLÉSEK.

MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel, (Fraknói Vilmostól) Első kötet: 1526—1536. Budapest, 1874. XXXII és 550 lap. 5 frt. — *Monum. Comitialia. I köt.* — Második kötet: 1537—1545. Budapest, 1875. 658 lap. 5 frt. *Monum. Comitialia. II. kötet.* — Harmadik kötet: 1546—1556. Budapest, 1876. 617 lap. — *Monum. Comitialia III. köt.* Ára 5 frt. — Negyedik kötet. 1557—1563. Budapest, 1877. 670 lap. Ára 5 frt. — Ötödik kötet. 1564—72. 600. és IV lap. Budapest, 1878. Ára 5 frt. — Hatodik kötet. 1573—1581. 540 lap. Budapest, 1879. Ára 5 frt. Hetedik kötet. 1582—1587. 594. lap. Ára 3 frt.

ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK történeti bevezetésekkel Szilágyi Sándortól. I. kötet. 1540—1556. XVI és 596 l. Ára 3 frt. Második kötet. 1556—1576. 584 l. Budapest 1877. Ára 3 frt. — Harmadik kötet. Budapest, 1878. Ára 3 frt. Negyedik kötet. Budapest 1879. Ára 3 frt. Ötödik kötet. 3 frt. — Hatodik köt. 3 frt.

NEGYEDIK OSZTÁLY: DIPLOMACZIA.

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK, az Anjou-korból, szerk. Wenzel Gusztáv. Első kötet: 1268—1341. Budapest. 1874. XXX és 428 lap. 3 frt 10 kr. — Második kötet: 1341—1370. Budapest, 1875. XXX és 687 lap. 5 frt. Harmadik kötet: 1371—1426. Budapest, 1876. XXVIII és 771 l. 5 frt. *Monum. Acta Extera I., II., III. köt.*

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK Mátyás király korából. Szerkesztik Nagy Iván és b. Nyáry Albert. Első kötet 1458—1465. Budapest, 1875. XXIII és 390 lap. Ára 2 frt. Második kötet 1466—1480. Budapest 1877. 488 l. Ára 2 frt. Harmadik kötet. 1481—1488. Budapest, 1877. 447 l. Ára 2 frt. — Negyedik kötet. 1488—1490. Budapest, 1879. XXVI és 494 lap. Ára 2 frt.

☛ Mind a négy osztályból eddig megjelent **76 kötet** együtt megrendelve, **240 frt** helyett **125 frtért** kapható.

KNAUZ NÁNDOR: Kortan, hazai történelmünkhöz alkalmazva. Jutalmazott pályamű. Budapest 1877. 72 ív. 4 frt.

KÁLLAY BÉNI: A szerbek története 1780—1815. Első kötet. Budapest. 1877. 559 lap. Ára 3 frt 60 kr.

Budapest, 1881. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

SEP 1 4 1927